

శ్రీ బుద్ధ చర్య

mohan
PUBLICATION
ఆధ్యాత్మిక గ్రంథ నిలయం

ఆధ్యాత్మిక, జ్యోతిష, వాస్తు, ఆరోగ్యాల అనేక
విషయాలు తెలుసుకోండి... ఫేస్ బుక్
FB@mohanpublications

మోహన్ పబ్లికేషన్స్

కోటగుమ్మం, అజంతా హోటల్ ఎదుట,
రాజమహేంద్రవరం - 533101.

mohanpublications.com
granthanidhi.blogspot.in

ॐ

శ్రీ బుద్ధ చర్య

అనువాదకులు:

బ్రహ్మశ్రీ రామకృష్ణ బ్రహ్మచారిగారు

శ్రీ భూమానందాశ్రమము, గండిజ్జేత్రము

నమోతస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసంబుద్ధస్స

ప్రకాశకులు:

శ్రీ వ్యాసాశ్రమము

ఏర్పేడు, చిత్తూరు జిల్లా.

విషయసూచిక

1. ప్రథమ ఖండము - జననము - బాల్యము 1 - 92
2. ద్వితీయ ఖండము - భిక్షు సంఘమునందు
కలహము పాకలేయక
గమనము 93 - 168
3. తృతీయ ఖండము - త్రైవిద్య సూత్రము 169 - 248
4. చతుర్థ ఖండము - విశాఖాచరితము,
విశాఖకు యెనిమిది
వరములు 249 - 346
5. పంచమ ఖండము - సంగ్రామాది
సూత్రములు 347 - 438

ॐ

అనువాదకుని పీఠిక

పీఠిక లేనిదే పాఠకులకు కడుపునిండదు. గ్రంథము చేతికి వచ్చినంతనే పీఠికవైపు పరుగెత్తుట ఆధునిక వ్రథ. ఆ పరిపాటిని పాటిస్తూ పేర్కొనదగిన విషయములను పీఠికా ముఖమున మనవి చేయుచున్నాను.

దరిద్రాపు ముప్పై నెలలనాటి మాట. మిత్రుడు శ్రీకంఠంగారు వ్యాసాశ్రమములో ఉండే తరుణము. ఆదర్శగురుదేవుడు శ్రీ శ్రీ శ్రీ మలయాళస్వాముల వారినుండి ‘బుద్ధచర్య’ను అనువదిస్తావా? అని ఆజ్ఞాపత్రము వచ్చినది. ఆ - ఊ అననిదే రిజిస్టర్డ్ పోస్టులో పుస్తకమే దిగినది. శ్రీవారి ఆజ్ఞను పరిపాలించుటకు లోకములో తలలు వంచి యెందఱులేరు? ఆ కృపాఫలము నా దోసిల్లోనే వడవలెనా? ఇచ్చామయుని యిచ్చును యెవ్వరె టుంగుదురు? “దీనిం దెనింగించి నా జననంబు సఫలంబు జేసెద” నని మహాకవి పోతన్నగారి మధుర మంత్రాన్ని మననము జేశాను. శుభమస్తు.

ముప్పదిరెండు భాషల అద్వితీయ విద్వాంసుడు, బౌద్ధవాఙ్మయమున దిగ్గజ పండితుడు, త్రిపిటకాచార్యుడైనగు రాహుల సాంకృత్యాయనుని రచన యిది. దీని పేరు బుద్ధచర్య. ఇది హిందీభాషలో వ్రాయబడిన గ్రంథము. త్రిపిటకములలోని పాలీమాటల నిఘనటు కదిపి ‘హిందీ, అనిపించారు. పారిభాషికపదాలు పట్టిన చోటల్లా గుదుళ్లు గుదుళ్లు పునరుక్తులు సంకేతాలు పైపెచ్చు అచ్చుతప్పులు కూడ.

స్వయముగ గ్రంథకర్త చెప్పినట్లు భాష గడుసుబాటుటతో - రోచకము కాక పోవుటతో చదువవలెనన్న తలనొప్పి. పండ్లుకొఱికి చదవాలి. అందులోనూ యెన్నడూ మూచూడని బౌద్ధదార్శనిక విషయములు, పాలీజాతీయములు, అవధి బీహార్ ప్రాంతీయులకు మాతిమియైనవి కాబట్టి వారికి తేలిక కావచ్చును గాని దక్షిణ ప్రాంతీయులకవి మ్రింగరాని కబళాలు. ఎట్లెట్లో ఒకతవస్సే చేసెతిని. నాకు కొఱక

రాని ఘట్టములను మక్కికి మక్కి అనువదించితిని. శ్రీ మలయాళస్వాముల వారు సెలవిచ్చినట్లు వీలైనంత సులభ సరళముగ రచనను దించవలెనని యెంచితిని గాని యెన్నో చోట్ల ఆశాభంగమే యెదురైనది. అందుకు కారణము కొంత నా అసమర్థత, మరికొంత గ్రంథగౌరవము.

కొఱమాలిన వర్ణనలను, అక్కఱకు మీతిన పునరుక్తులను అనువాదమునందు వదలిపెట్టితిని. చెత్తచెత్తగ నున్నచోట్ల యథాసాధ్యముగ విషయమును మెదిపి తెలుగు నుడికారమునకు పొందిక కలుగునట్లు ఒక పాఠము నిచ్చితిని. భాష పాతది. వేషము క్రొత్తది. అయినను 'నామూలం లిఖ్యతే' అనేడి మల్లినాధీ ప్రతిజ్ఞను అక్షరశః నిభాయించితిని.

వినుటలో యింపు-చదువుటలో సారళ్యమునందే యెక్కువ నిగా పెట్టుటతో సంధులను-వ్యాకరణాంశములను అంతగ పాటించలేదు. పాఠకులకు బౌద్ధవరిభాషా పదములు పరిచయము చేయదలంచి "భంతే- బోధిసత్త్వ- శ్రమణ- శ్రావక" ప్రభృతుల నందందు వాడితిని. ఎంత జెప్పినను పరిభాషా బహుళమగు యీ గ్రంథమును ఒక్క పర్యాయము పఠించి జీర్ణింపజేసికొనుట మాత్రము దుస్సాధ్యము. ఓపికబట్టి కొన్నితడవలు చదువుటతో అనంత లాభము చేకూరుననుటకు ఆవంతయు సందియము లేదు.

బౌద్ధవాఙ్మయ మతివిశాలము. అందు ప్రామాణికములు త్రిపిటకములు. వాటి నానుకొని చెప్పదగినవి వ్యాఖ్యానప్రాయములగు జాతకములును, ఆట్లకథలును. వాటి నుండి యేర్చికూర్చిన దీ పుస్తకము. బుద్ధజీవిత ప్రసంగముల నింతటి ప్రామాణికముగ- యింతటి విస్తారముగ ప్రవచించిన గ్రంథము ప్రపంచభాషలలో- లేదా భారతీయభాషలలో యిదియే మొదటిది యనుట నిక్కము. మహానుభావుడగు శ్రీమలయాళస్వాములవారు ఆంధ్రలోకమునకు ప్రసాదించు ఆధ్యాత్మిక భిక్ష యందు యిదిగూడ నొక కలశము. పేరెన్నికగన్న యే సమర్థలేఖకులో నిర్వహింప దగిన యీ దుర్బలకార్యమును ఊద్రసేవకుడనైన నా కప్పగించి అండన దండన- వీపున మూపున తమ ఆశీర్వాదబలమును నిలిపి తెనుగు చేయింపించిన ఆ వ్యాసాశ్రమ విహారిని- ఆంధ్రులపాలిటి బుద్ధదేవుని, పదింబది భక్తి వినమిత భావమున తలంచి నమస్కరింతును.

పీఠికయందు బౌద్ధధర్మమును దిగ్దర్శనముగ కొంత పరిచయము చేయించుట పాఠకులకు మున్నుండు మార్గమును సులభము జేసినట్లు గుటబట్టి త్రిరత్నముల

నియు, శరణాత్రయ మనియు బొద్దులు జెప్పు బుద్ధుడు- ధర్మము- సంఘము ననెడి మూడింటిని యథోచితముగ వివరింతును. కావలసిన విషయసామగ్రి యంతయును యీ మూడింటిలోనే అంతర్యుత్తమై రాగలదు.

బుద్ధుడు

భగవంతుడు బుద్ధుడు యీ విశాల విశ్వమునకు ఒక అసామాన్య విభూతి. తన ధార్మికోపదేశములచే సంఖ్యాతీత మానవకోటికి శ్రేయోమార్గమును జూపించిన ఆదర్శజ్యోతి బుద్ధుడు. అపారత్వాగము, అఖండవిశ్వప్రేమ, అద్భుతశీలసంపదతో అచ్చుబోసిన దివ్యవిగ్రహము బుద్ధుడు. కర్మకలాపములను చెత్త చెదారములతో అడుగున బడిపోయిన ‘అహింసాపరమోధర్మః’ యనెడి సనాతన వైదిక సిద్ధాంతమును మఱొకసారి గగనవీధుల కెత్తించి విశ్వప్రపంచముతో బ్రహ్మరథము పట్టించిన మహాప్రవక్త బుద్ధుడు. యజ్ఞాదికర్మలకంటె ప్రజ్ఞాలాభమే శ్రేష్ఠమని, శుష్కతర్క సిద్ధాంతములకంటె సదాచార జీవనమే సర్వోత్తమ మని, బ్రాహ్మణత్వము ప్రయత్న సాధ్యమేగాని పరంపరాహక్కుగాదని సారెసారెకు ఉద్ఘోషించిన ప్రబుద్ధుడు బుద్ధుడు. సంప్రదాయమునకంటె సత్యమే గొప్పదియని చెప్పి, పరప్రత్యయ బుద్ధిని వదలి స్వానుభవముననే సాక్షాత్కారమును సంపాదించవలెనని బోధించిన పుణ్యాత్ముడు బుద్ధుడు. ‘శీలశుద్ధిని సంపాదించుకొని నిర్వాణ సుఖమును చూడగొని మనుష్య జన్మము దేవదుర్లభమును మాటను సార్థకము జేయుడు’ యని లోకమునకు చాటిన మహానుభావుడు బుద్ధుడు. గడచిన అవతారము లందలి లోపమును నివారించ జేసికొనుచు ‘హింసను హింసచేతగాదు; ప్రేమచేతనే జయించవలె’ ననెడి అపూర్వ సిద్ధాంతమును ఆవిష్కరించిన శ్రీమన్నారాయణుని నవమా వతారము బుద్ధుడు.

రాజాధిరాజులు బౌద్ధమతానికి పల్లకమోసిన దినాలను, బౌద్ధధర్మ విజయ దుందుభి లోకమంతటను జైత్రయాత్రచేసిన దినాలను, సమగ్రవిశ్వములో మొత్తము నకు సగముమంది చేతులుకట్టి ‘బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి; ధర్మం శరణం గచ్ఛామి; సంఘం శరణం గచ్ఛామి’ అని ఉద్ఘోషించిన దినాలను, గత ప్రపంచ చరిత్ర గర్వించి వ్రాసుకొన్నది,

“యశోవా మృత్యుర్వా” యని భీష్మప్రతిజ్ఞచేసి బోధిజ్ఞానసిద్ధికై దృఢనిష్ఠ బూనిన వజ్రసంకల్పము, పుట్టిపెరిగిన పురములో భిక్షకై బయలు దేరిన నిరభి మానము, ఏకైకపుత్రుడగు రాహుల కుమారునకు సంన్యాస మిప్పించిన ఆదర్శప్రీతి,

బోధిరాజ కుమారుడు పఠించిన బట్టలపై అడుగు పెట్టననిన ధీరనియమము, ఏబైయైదేండ్ల వఱకు వరిచారకుని వెంటగొనని స్వావలంబనము, “యెందఱో మహానుభావులు; నేనొక లెక్కమిటి” యని సారిపుత్రుని మందలించిన సౌజన్యము, మొత్తము జీవిత మునకంతయు నొకేయొక వర్యాయము నవ్విన గంభీరస్వభావము— నీయొక్కని యందు తప్ప కంచుకాగడాలతో వెదకినను, దేవా! మఱెచ్చటను లభింప బోదు. ఇల్లు వదలితివి. భార్యను వదలితివి. రాజ్యమును వదలితివి. భోగములను వదలితివి. ఎందుకొఱకు? దుఃఖదావాగ్నిలో కుతకుతలాడెడి ఆర్తమానవకోటికి శాంతిరసాయ నమును త్రాపించుటకొఱకా? అహో! ఏమాదయ! ఏమిటా కరుణ. నమోతస్స భగవతో అరహతో సమ్మా సంబుద్ధస్స—

వేకమును జ్ఞానమును సచ్చారిత్రమును మానవయత్నమున సాధింప శక్యమగు నంతకు సాధించి లోకోద్ధారదీక్షయందు ప్రవృత్తుడగు వానిని బుద్ధుడందురు. అట్టి స్థితిని బొందుటకై ప్రయత్నముజేయు సాధకుని బోధిసత్తుడందురు.

బుద్ధుడు యిరువదితొమ్మిదవయేట మహాభినిష్క్రమణము (గృహత్యాగము) జేసి ముప్పదియైదవయేట సంబోధినిపొంది యెనుబదియవయేట మహాపరి నిర్వాణమును జెందెను.

ఆయన జన్మించినట్టి, సంబోధిని పొందినట్టి, పరినిర్వృతుడైనట్టి వైశాఖ పౌర్ణమియు, మాతృగర్భప్రవేశము జేసినట్టి, ధర్మచక్ర ప్రవర్తన మారంభించినట్టి ఆషాఢ పౌర్ణమియు బౌద్ధులకు మహావర్సదినములు.

అయిదునూట యేబది జన్మముల నుండియు, దాన శీల నైష్కర్మ్య ప్రజ్ఞావీర్య ఞ్ఞాంతి సత్య అధిష్ఠాన మైత్రీ ఉపేక్షలను పారమితలను పదింటిని సంపాదించుచు ఎచ్చె చెవరకు బుద్ధత్వమును— పూర్ణజ్ఞానమును పొందగల్గినాడని బౌద్ధజాతక కథలు చెప్పును. మతస్థాపకుల ప్రసంగములందు అతిమానుష చర్యలను జూనువని మతమనునది ప్రపంచమున నింతవఱకు లేదు.

పండితభాషయగు సంస్కృతమును వదలి, తన ధర్మసందేశము సామాన్య జనహృదయ గుహలలో కూడ జొచ్చునట్లు లోకభాషయగు పాలీని బుద్ధదేవు డాశ్రయించినాడు. దానినే మాగధీభాష యని కూడ నందురు.

కాశ్యప ప్రభృతులగు బ్రాహ్మణులకు, బింబిసారాదిరాజులకు, అనాధపిండ కాది వైశ్యులకు, సింహుడు మొదలగు సేనాపతులకు, ఉపాలి మొదలగు నిమ్న

జాతులకు, విశాఖ- ఆస్రపాలి మున్నగు స్త్రీలకు బుద్ధుడు సర్వసమానముగ తన మతములో స్థానముసగినాడు.

శ్రావస్థి నివాసియగు అనాథపిండక శ్రేష్ఠియొక్క పేరు బౌద్ధధర్మ- ఇతిహాస ములో సువర్ణాక్షరములతో వ్రాయదగినది. అనాడువైశ్యులకు ప్రాబల్యముండినది. కాని దానికి మించినది క్షత్రియ జాతి. అందుకయ్యే లోకమాన్యమగు ఆ జాతి యందు బుద్ధభగవంతు డవతరించినాడు.

మగధరాజు బింబిసారుడు, కోసలరాజు ప్రసేనజితుడు, కౌశాంబీరాజు ఉదయనుడు, ఉజ్జయినీరాజు వ్రద్వోతనుడును బుద్ధునియెడల విశేషాదరములను చూపెట్టువారు.

గౌతమబుద్ధుని జీవితచర్యలు ఘనకు తగినంత విరివిగ లభించుటలేదు. కర్తకంటె కార్యమే గొప్పదనుమాట మహాపురుషులపక్షమున సార్థకముగదా! బుద్ధోపదేశము లెన్నియో కాలప్రవాహమునబడి విస్మృతిగర్భమును జేరినవని బౌద్ధులు చెప్పుదురు.

“స్వప్రయత్నమున సదాచారము నవలంబించి మానవుడు నిర్వాణమును చూఱగొన గల్గుచున్నా” డని బుద్ధధర్మము భేరినినాదము జేయుచున్నది.

అనాటి సంఘమునకు సంభవించిన రోగమునకు చికిత్సకుడు. కావున అందుకు అవసరమగు పనులను జేసెను. దానివలననే ఆయనకు “మహాభిషక్కు” డని పాఠీగ్రంథ ములు పేర్కొన్నవి.

బుద్ధుని సమయములో సమాజముయొక్క పరిస్థితి చాల యెగుడు దిగుడుగ నుండినది. బ్రాహ్మణులు నివృత్తిపరతనుమాని ప్రవృత్తి పరాయణులైనారు. జనసామాన్యమునకు వారిపై ఆదరములేక పోయినది. రాజులు ప్రకృతిరంజకతను మాని అల్ప స్వల్పవిషయాలపై కయ్యము చేయుట ఆ దినములలో మామూలై యుండినది. స్త్రీలదశ మఱింత హీనము. వారు ధర్మమును అంటనేరాదు. సంఘములో వారి స్థానము తక్కువ.

పశుయజ్ఞ ప్రాబల్యమున హింసలు మెండగుటచే ప్రకృతి ఊభించి లోకము నందు పాపము పెరిగి తొంబదియెనిమిది విధముల రోగము లుప్పొత్తిల్లినవి. ధర్మము యొక్క కళేబరముపై లక్ష్యముంచి లోకులు జీవశక్తిని ఉపేక్షించిరి.

పూర్ణకాశ్యపుని అక్రియావాదము. అజితకేశకంబులుని ఉచ్చేదవాదము, ప్రకృతకాత్యాయనుని అకృతతావాదము, మస్కరీగోశాలుని దైవవాదము, సంజయుని సంశయవాదము, నిర్గుంధజ్ఞాత్పుత్రుని చాతుర్యాను సంపరము, ఒకవైపు కర్మాడంబర విస్తారము. ఒక్కెడ హఠయోగ సాధనాలంపటత, ఒక్కచో శుష్కదార్శనిక ప్రచండా ర్పటము, మరొక్కచోట పాశవిక భౌతిక భోగవిలాసలా లసత- సమస్తమును శాశ్వతముని కొందఱు, సర్వము నశ్వరముని కొందరు, భోగ మగ్నతయే చరమప్రయోజనముని కొందరు, ఉపవాసాది కాయక్షేపములే శ్రేయస్సుని కొందరు, ఆకస్మిక సంయోగముననే సర్వము నడచుచున్నదని కొందరు, సుఖ దుఃఖములు స్వయంకృతములని కొందరు, పరాధీనములని మరికొందరును- యీ విధమున 'ఆది'ని గూర్చి వదునెన్నిది మతములును, 'అంతము'ను గూర్చి నలుబదిసాలుగు మతములును మొత్తము బుద్ధుని కాలమున అఱవైరెండు మతవాదము లుండెనని దీర్ఘనికాయము జెప్పుచున్నది.

ఇట్టి విషమకోలాహల విపరీత వాతావరణమున తన క్రియాశక్తిని ప్రదర్శించి యెట్టి అతిరేకమునకును తావియ్యక సాక్షాత్కారబలమున మధ్యమమార్గము నావిష్కరించి గౌతమబుద్ధుడు నూతనమతమును స్థాపించినాడు.

తార్కిక దార్శనిక చర్చయొక్క వ్యామోహమునందు అతడు చిక్కొనక తేలికగ పోయెను. అతడు పరలోకసంబంధముగు వివిధకల్పనలపై తన ధర్మమును నిర్మింప లేదు. ఆత్మ పరమాత్మల జంజాట మతనికి పట్టలేదు. అతి ప్రశ్నల సందర్భములో బుద్ధుడు మౌనాన్ని అవలంబించేవాడు. వాటిని అవ్యాకృతములు (వివరింపవీలు గానివి) అవికూడ యనువాడు.

ఆనాడు దార్శనికవిచారములకు దరిద్రము లేదు. యుక్తిప్రయుక్తులకు కొదువ లేదు. కాని వచ్చినలోటు సదాచారమువద్ద; శీలమువద్ద.

జీవితమునందు దుఃఖము దొలగుటకు, నిర్వాణమును బొందుటకు వలయు ఆచార ధర్మములను- శీలసాధనములను మాత్రమే బుద్ధు డుపదేశించెను. కర్తవ్య నిష్ఠుడగువానికి ఫలము తనంతన తాను లభించునుగాన శ్రావకులను కర్తవ్యమార్గము నందు అగ్రేసరుల జేయుటకై ఆచారనిర్వాణమునందే అతడు సర్వసర్వకృషి జేసెను. ప్రజ్ఞాశీలసమాధులతో తన సిద్ధాంతమునకు 'ఇతిశ్రీ' చెప్పెను.

జీవనరహస్యమేమి? దాని సాఫల్యత యెచ్చట నున్నది? అదెట్లు పొందదగు? ననెడి విచారములే ఆతని నాకర్షించినవి. జీవనముయొక్క నిజస్వభావమును గుర్తించ

చేయుటకును, దాని నత్యంత మూల్యవంత మొనర్చుటకునునై అయిష్టమైనను కూడ బుద్ధమతము అనాత్మవాదమునకు పాల్పడినది.

భాగ్యముపైన, యీశ్వరునిపైన ఆధారపడి ప్రాణికోట్లు కోల్పోయిన ఆత్మ విశ్వాసమును బుద్ధుడు భర్తీ చేసినాడు.

ఉపనిషత్తులలోని సారతత్త్వమును కాలానుకూలముగ జనసామాన్యమునకు తెలియజేసి వారి జీవితములను ప్రభావాన్వితములుగ జేయుటకు బుద్ధుడు ప్రయత్నించెనని రాధాకృష్ణ పండితుడు చెప్పుచున్నాడు.

బుద్ధుడు సంపూర్ణముగ బుద్ధివాది. బంగారునువలె ధర్మమును యేవని పాటికివాడు పరీక్షించి గ్రహించుమని చెప్పును.

తక్కిన సంప్రదాయములు యీశ్వరుని పీఠముకంటె గురుపీఠమును గొప్ప జేసి గురు శరణాగతిని శిష్యునకు పరమ కర్తవ్యముగ నాదేశించుచుండ బుద్ధుడు 'యుక్తిని శరణు బొందండి- వ్యక్తినిగాదు' అంటూ గురువు పెత్తనమును హద్దులో బెట్టి శిష్యుని గొప్ప తనమును ప్రతిపాదించినాడు. ప్రపంచములో యీ విషయమున దీని కిదే సాటి.

బుద్ధుడు వైదిక మతముయొక్క కర్మవిపాక సిద్ధాంతమును క్రొత్తమాటలలో చెప్పినాడు. సంన్యాసపద్ధతి పూర్వమునుండి యుండియుకూడ సంఘరూప వ్యవస్థనిచ్చి లోకహితార్థము ప్రవర్తింపజేసిన ఘనత బుద్ధునకే దక్కినది.

ఉపనిషత్తులలో చెప్పినట్లు సృష్టముగ ఆత్మనుగుఱించి చెప్పక ఆ విషయమున బుద్ధుడు మౌన పక్షపాతి యయ్యెను. అందుకయ్యే గౌడపాదాచార్యుడు తమ కారికలలో (నైతద్బుద్ధేవ భాషితం) 'ఆ తత్త్వము బుద్ధునిచే చెప్పబడలే'దని సెలవిచ్చినాడు. అధ్యయన వస్తువును గూర్చి చెప్పక దానిప్రాప్తికి వలయు సాధనములను బుద్ధుడుపదేశించెనని భాష్యకారుల ప్రసంగము.

సృష్టినిగూర్చి కూడ యేమియు చెప్పలేదు. ప్రపంచము దుఃఖమయమనుట తప్ప దాని ఆదికారణమునుగూర్చి యేమియు ముచ్చటించలేదు. వైదిక ఋషులు కూడ జగత్తుయొక్క మూలస్వరూప నిర్ణయము దురూహ్యమగుట బట్టి మౌనావలంబనమే శ్రేయస్కరమనిరి. ఈశ్వరుని గూర్చికూడ బుద్ధుడు కంఠోక్తిగ జెప్పలేదు. కర్మబంధ ములను ద్రోసిపుచ్చుటకు యేవ్వరిని ప్రార్థించియు లాభము లేదనియు

తన మార్గమును తానే కల్పించుకొనవలెననియు బుద్ధుని ఆదేశము. తన అభ్యున్నతికి మానవులు తన పురుష కారముపైననే నిర్భరుడై యుండవలెనని ఊది చెప్పుటచే దాని పరిణామము అనీశ్వర వాదమునకు దారితీసినది.

బుద్ధుని మౌనమును కాలక్రమమున విచారకులు తమ విచారానుకూలముగ పొందించుకొనిరి. పాశ్చాత్యులు పలువురు బుద్ధుని నాస్తికుడనినారు. విచారకుల తీర్మానము బహుశా వారి విచారాధీనమై యుండుట కూడ సహజము. కాని రవీంద్రనాథ, రాధాకృష్ణ పండితు లందుకు సహమతులు గాలేదు.

ఏదెట్లనినను బుద్ధునిమౌనము అధికారి భేదమును గుర్తెఱిగిన సాధకుని మౌనమే గాని నాస్తికుని మౌనముగాదు.

ఈశ్వరు డున్నాడనుమాటకు సమ్మతింపని పూర్వమీమాంసా- సాంఖ్యదర్శన కారులను నాస్తికులనినచో, ప్రత్యక్షానుమానములనే ప్రమాణముగ గైకొనినవైశేషిక మతమును నాస్తికమత మనినచో, పశు యజ్ఞములను తెగనాడిన ఉపనిషత్తులను నాస్తిక సిద్ధాంత ప్రబోధము లనినచో అవశ్యము బుద్ధునిగూడ నాస్తికుడన జెల్లును.

ఆచార్యపాదుడు శంకరుడు కూడ 'భగవాన్ బుద్ధ' యని వ్యవహరించి ఆయనయెడ తనకు గల గౌరవాతిశయమును వెల్లడించినాడు.

అనేక ఋషులవలె బుద్ధదేవుడుగూడ వైదిక తత్త్వజ్ఞానముయొక్క ఒకానొక మార్గమును లోకప్రజకు వ్యక్తీకరించినాడు. వైదికజ్ఞాన పూర్ణమగు వాతావరణమున బుట్టి పెరిగి- శిష్యాదీక్షలను బొందిన బుద్ధుడు ఆ విజ్ఞానమునకు యేకాంత భిన్నుడనుట యెన్నడును పొసగని మాట. వైదిక సిద్ధాంతములకును అతని సిద్ధాంత ములకునుగల పోలికల కొన్నింటి క్రింద నుదహరించు చున్నాను. చదువరులు గమనింతురుగాక!

1. భవచక్రమని సంసారమునకు పేరిడుట.
2. జీవనము ఊణికమనుట.
3. ప్రపంచమును దుఃఖమయమనుట.
4. తృప్త దానికి కారణమనుట.
5. అవిద్య ఆదిమూలమనుట.
6. సర్వము కర్మాధీనమనుట.
7. కర్మప్రభావము నగ్గించుట.
8. విశ్వసంఘటనల యన్నింటియందును కార్యకారణ సంబంధము జాగరూకమై యున్నదనుట.
9. వరలోకమును సమ్మతించుట.
10. పునర్జన్మము నంగీకరించుట.
11. యమనియమముల నాదేశించుట.
12. సంన్యాస స్వీకరణము.
13. భిక్షాచరణదీక్ష.
14. అవధూత (ధుతంగ) లక్షణగ్రహణము.
15. సమాధిసాధన.

16. ముక్తికి పర్యాయముగ నిర్వాణమును. 17. జీవన్ముక్తనకు ప్రతినిధిగ అర్హుని నిర్దేశించుట.

మరియు, ఉపనిషత్తులవలె 18. భక్తిప్రాధాన్యము గాక జ్ఞానమూలమై యుండుట. 19. అందందు సంబోధనలయందు 'సౌమ్య' పదమును పాశ్చాత్యపితకములలో ప్రయోగించుట. 20. ధమ్మపదములోని శ్లోకములు చాలమట్టుకు భగవద్గీత- మనుస్మృతులలోని శ్లోకములకు బోలీయుండుట.

ఇన్ని కారణములబట్టి, ఉపనిషత్తులలోని జ్ఞానకాండయొక్క యేకాంగీ వికాసమునకు పాల్పడిన బుద్ధదేవుని అవైదికుడని గాని, నాస్తికుడనిగాని పలుకుట మిక్కిలి యనుచితము.

ఎవడు జన్మించుటతో ఖండఖండాతర వాసులకు సైతము భారతభూమి యొక్క మట్టిగూడ పరమపవిత్రమై విరాజిల్లినదో అట్టి పుణ్యావతారుని ఋషిపుంగవుని నాస్తికుడని అధర్మవాదియని నిరసించుటకంటె ఘనఘోర భయంకర మహాపాపము మఱియొకటి యుండబోదు.

బుద్ధధర్మము

బుద్ధధర్మము విశ్వమునందలి మహనీయ ధర్మములలో నొకటి. దేశకాలపరిస్థితుల ననుసరించి ఆనాడు బుద్ధుడు చేసిన ధర్మవక్రప్రవర్తనము నేటికి యిరవై అయిదు శతమానములు గడచినను తగ్గకుండ ప్రుగ్గకుండ నున్నదని దానిలోని సజీవత్వమెట్టిదో మన మూహించుకొవచ్చును.

పశ్చిమభాగమందలి యేదో కొంత ప్రదేశఖండమును వదలి తక్కిన యావత్తు ఆసియాఖండమందంతటను దాని ప్రభావము అసదృశమై పోయింది. ప్రపంచ జనసంఖ్య యందు సుమారు నాలిగింట నొకడు బౌద్ధుడు. బౌద్ధధర్మము సిలోన్, బర్మా, సయాం, కంబోడియా, టిబెట్టు, చీనా, కొరియా, మంగోలియా, జపాన్ మొదలగు విదేశాలకు ప్రాకుట అబ్బురము గలది విషయము. అశోకుడు తన కొడుకును మహేంద్రుని, కూతురును సంఘమిత్రను, మొట్టమొదట లంకకు బంపి ధర్మప్రచారము నొనర్పించినాడు. బౌద్ధధర్మానికి ఆశోకుని రాజకీయాశ్రయమే లేకపోతే జైనధర్మమువలె ఒక ప్రాంతీయ ధర్మమై యుండేది.

క్రైస్తవధర్మముయొక్క అనేక అంగములపై బౌద్ధధర్మప్రభావము పడినది. క్రైస్తవ ధర్మములోని (పాదరీల) బ్రహ్మచర్యజీవనమును, యింద్రియదమనమును ఖుద్ధన

బౌద్ధ ధర్మము పెట్టిన భిక్ష. క్రీస్తుయొక్క 'వర్మన్ ఆన్ ది మౌంటు' నకును, బుద్ధుని ధమ్మపదమునకును మిక్కిలి పోలిక గలదు.

ఆయా గొప్ప మతధర్మములవలెనే బుద్ధధర్మముకూడ అతి గహనమైనది. బుద్ధుని కాలానంతరము ఆ మతసిద్ధాంత మనేక శాఖోపశాఖలు సాగి ఒక విరాట్స్వరూపము దాల్చినది. అగాధమగు ఆ సముద్రములోనికి దిగక ఆవశ్యక విషయములను ముచ్చటించు కొందము.

బుద్ధుడు సాక్షాత్తు బోధించిన ధర్మమును బుద్ధధర్మమనియు, కాలానంతరమున విలువలు పలువలల్లి అతని అనుయాయులు పెంచిన ధర్మమును బౌద్ధధర్మమనియు ప్రస్తుతప్రపంగమున వ్యవహరింతుము. ఇచ్చట బుద్ధధర్మము తోడనేగాని బౌద్ధధర్మముతో ప్రసక్తి లేదు.

బుద్ధుని ఉపదేశగ్రంథములను త్రిపిటకము లందురు. సుత్తపిటకము, వినయపిటకము, అభిధమ్మపిటకమని వాటికి పేర్లు. ధర్మమును ప్రతిపాదించు గ్రంథము సుత్తపిటకము. ఆచారప్రధానమగు గ్రంథము వినయపిటకము. సుత్తపిటకములోని సిద్ధాంతములకు విశదీకరణమే అభిధమ్మపిటకముయొక్క ఉద్దేశ్యము.

ధమ్మపదము బౌద్ధసాహిత్యములో సర్వోన్నత ప్రసిద్ధినిగన్న లోకప్రియ గ్రంథము. దాని అనువాదము ప్రపంచములోని అన్నిసభ్యభాషలలోను జరిగినది.

బుద్ధుడు సాక్షాత్కారమును బొందిన తత్త్వమును ధర్మమందురు. సమస్త లోకవ్యాపారములు ధర్మాధిష్ఠితములై నియమబద్ధముగ వర్తించుచున్నవని బౌద్ధుల నమ్మిక. దీనికై ఆత్మయొక్క, ఈశ్వరునియొక్క ఆపేక్ష వారికి లేదు. పూర్వకల్పవర్తులగు బౌద్ధులు బోధించినదే గాని యీధర్మము క్రొత్త అపూర్వమార్గము గాదని బౌద్ధుల అభిప్రాయము.

బుద్ధధర్మము మానవుడైనవానికిల్లను సమానాధికారము నంగీకరించి నేటికి యిరువై అయిదు శతాబ్దముల క్రిందటనే ప్రజాతంత్రవాదమునకు ప్రాతిపదిక వేయుట నిజానికి అభూతపూర్వ సాహసకార్యము. బుద్ధివాదము, సమానాధికార ప్రవత్తి, సదాచారము, సంయమము, అహింసయు బుద్ధధర్మములోని విశిష్టతలు.

ప్రపంచములోని యే వస్తువుకూడ సుతరాం క్రొత్తదిగాదు. నితాంతము పాతదియును గాదు. పునర్జన్మమున అదే జీవుడును ఉండడు. క్రొత్తవాడును రాడు. ఒక జన్మముయొక్క అంతిమవిజ్ఞానము లయించుచుండ రెండవ జన్మముయొక్క

ప్రథమవిజ్ఞాన మావిర్భవించుచున్నది. జగత్తునందలి సంఘటనల యన్నింటి యందును కార్యకారణ సంబంధము నిరవవాదముగ ప్రవర్తించుచున్నది. అని బుద్ధధర్మము చెప్పు దార్శనికములగు పాడిపాడి సిద్ధాంతములు.

బుద్ధుని ధర్మము వేదాంతుల బ్రహ్మమునకును, సాంఖ్యుల గుణమునకును, వైశేషికుల ద్రవ్యమునకును కొంత కొంత పోలినది.

బుద్ధుడు సమ్యక్ సంబోధిని పొంది కనుగొన్న తత్త్వములను ఆర్యసత్యములు (Noble truths) అందురు. నిర్వాణ మార్గమునకు అభిముఖులైనవారికి ఆర్యులని పేరు. స్రోతాపన్న-సకృదాగామి-ఆనాగామి-ఆర్హతులు, ఆర్యులలోని తరగతి భేదములు, ఆర్యులు కానివారు పృథగ్గనులు. ఆర్యులు మాత్రమే గ్రహింపదగినవి కావున వీటికి ఆర్య సత్యములని పేరు. అవి నాలుగు. దుఃఖము, దుఃఖకారణము, దుఃఖనిరోధము, దుఃఖనిరోధగామినీ మార్గము అని వాటి పేర్లు. ఈ చతుర్వ్యూహము వైద్యశాస్త్రము నందును, ఆధ్యాత్మశాస్త్రముననుకూడ గలదు. రోగము-రోగహేతువు, ఆరోగ్యము- ఔషధము అనునవి వైద్యశాస్త్రము నందును; సంసారము-సంసారకారణము, మోక్షము- మోక్షోపాయమునని ఆధ్యాత్మశాస్త్రమునందును వివేచింపబడినవి. బుద్ధుడేవుడును అదే ప్రథమనుసరించెను.

దుఃఖము: - “దుఃఖమే సర్వం వివేకినః” అని పతంజలి చెప్పినట్లే బుద్ధుడును సమస్తమును దుఃఖమయ మనినాడు. అక్కడికే నిలిచినచో బుద్ధమతము నైరాశ్యవాదము యగునుకాని అంతతో నాగక దానికారణమును నిరోధమునుకూడ బుద్ధుడువదే శించినాడు.

రూప వేదనా సంజ్ఞా సంస్కార విజ్ఞానములు దుఃఖము. ఈ ఆయిదింటిని ఉపాదానస్కంధము లందురు. మొదటి స్కంధమును రూపమనియు, తక్కిన నాల్గింటిని నామమనియు బుద్ధుడు నామరూపములను గూర్చి చెప్పిన విభాగము. స్థూలదేహ సంబంధమైనది రూపము. భావనలకు సంబంధించినది వేదన. గ్రహణశక్తి సంబంధమైనది సంజ్ఞ. నానావృత్తులకు సంబంధించినది సంస్కారము. ఆలోచనలకు సంబంధించినది విజ్ఞానము. ఈ పంచస్కంధముల సంఘాతమునే పుద్గలుడందురు. పుద్గలుడు-జీవుడు- ఆత్మ యనునవి వర్ణయపదములు. ఆత్మకు వ్యావహారిక సత్తాయేకాని పారమార్థిక సత్తా లేదు.

బుద్ధధర్మమునందు ‘సర్వమనిత్యం-సర్వమనాత్మం- నిర్వాణం శాంతం’ అనెడి మూడు సూక్తులు ప్రసిద్ధములు. సర్వమనాత్మ మనెడి పలుకు యీ

పుద్గలవాదమునకు సంబంధించినది. బుద్ధుడు అనాత్మవాది యని పిలువబడెను. ఐనను అవి యే రూపములోనో విచారితము.

రూప వేదనా సంజ్ఞా సంస్కార విజ్ఞానము లనెడి స్కంధముల సంఘాతమే నేను నేనను ప్రవాహమునకు కారణము. వీటి కూటమియే పుద్గలుడు. దీనినే అనాత్మవాదమనియు, నైరాత్మ్యవాదమనియు చెప్పుదురు.

దేహదులకు సంబంధములేక కర్మల నాచరించు నొక శాశ్వతమగు ఆత్మ యను వస్తువు లేదనియు దేహమును మనస్సును ఆత్మగాదనియు బుద్ధుడు చెప్పినాడు. దేహాదివ్యాపారముల నవలంబించి అవి మార్చుడుచుండ తాను మార్చడక శాశ్వతకర్త యనదగు ఆత్మయొక్కటి లేదని బుద్ధుని అభిప్రాయము.

పూర్వ పూర్వ కారణములు ఉత్తరోత్తరకార్యములై జీవనధారను యేకాకారముగ చూపెట్టుచున్నవి. ఈ ప్రవాహమునకు శాశ్వతత్వములేదు. పరిణామమే సత్యము. కొఱివిని ద్రిప్పినప్పుడు ప్రకాశము యేకాకారముగ నున్నదని భ్రమించినట్లు కర్మసంతాన తరంగములందు వంచితుడై పురుషుడు యిది నాది, యిది నేనని భ్రమించుచున్నాడు. తనదియు లేదు. తానును లేడు. ఇంతకూ కర్తయగు ఆత్మలేడని బుద్ధుని సిద్ధాంతము. ఆత్మకర్తగాడని శంకరునిమాట. ఇంతే వ్యత్యాసము. ఒకటి అనాత్మవాదమైనది. మరియొకటి అకర్తాత్మవాదమైనది.

ఇదమిత్థమని నిర్ధారణగ చెప్పకపోవుటయు, పుద్గలవాదమును నెలకొల్పుటయు, అవ్యాకృతములని చెప్పుటయు, విశేషించి మౌనమున నుపేక్షించుటయును బట్టి బుద్ధుని ఆత్మవిషయకమగు తీర్మానము పలుశంకల కాలవాలమైనది.

పంచస్కంధములకు వేఱుగ కర్తయై వనిచేయు నేననునది లేదని చెప్పుటకును, ఆసలే నేనను వస్తువే లేదని చెప్పుటకును హస్తమశక భేదమున్నది. జీవాత్మయే ఒకడు లేనిచో స్కంధములన్నియు ఉపాధులన్నియు నశించిన మీదట లభించు నిర్వాణము పరమసుఖమని, శాశ్వతమని చెప్పుమాటలకు సార్థక మెట్లు? అప్పు డది సర్వశూన్యమే కాగలదు.

ఆత్మ నిత్యమనుట శాశ్వతవాదము. అనిత్యమనుట ఉచ్చేదవాదము. ఈ రెండు వాదముల వలనను ఆచారమునకును-శీలమునకును విలువ లేకపోవును గాన మధ్యమమార్గ పక్షపాతి యగు బుద్ధుడు ఆత్మవిషయమును మౌనముచే ఉపేక్షించెను.

ఆ మౌనమును దుర్వినియోగము చేసికొని కాలక్రమమున బొద్దులు సృష్టించిన పుద్గల వాదము-సంఘాతవాదము-క్షణికవాదములను వైదికదార్శనికులు చండప్రచండముగ ఖండించినారు. పరిస్థితు లిట్లు విపరీణామము చెందునని బుద్ధునకు మాత్ర మేమి తెలియును? మానవకోటిలోనివారే గాన మతాచార్యులు సైతము సర్వజ్ఞపీఠము నారోహించ లేక పోయిరి. ఖాళీగా నుండుటయే ఆ సర్వజ్ఞ సింహాసన మునకు సొగసు కాబోలు.

దుఃఖకారణము; - దుఃఖమునకు కారణము తృప్త. అది కామతృప్త-భవ తృప్త- విభవతృప్త యని మూడు విధములు తృప్తకు కారణము అవిద్య. కారణము న్నంతకు కార్యము తప్పదు.

1. అవిద్య = అజ్ఞాన మోహ లోభముల కూటమి.
2. సంస్కారము = సంస్కృతధర్మములకు అన్నింటికీ అంకురశక్తి.
3. విజ్ఞానము = గర్భవాసము చేయు చిత్తధార.
4. నామరూపములు = ఉపాదానస్కంధము లయిదు.
5. షడాయతనములు = యింద్రియములు.
6. స్పర్శము = విషయములు.
7. వేదన = సుఖము - దుఃఖము - అసుఖ మదుఃఖము.
8. తృప్త = కామ - భవ - విభవములు.
9. ఉపాదానము = కామ - శీల - ఆత్మోపాదానములు (వీటినే సత్కాయ దృష్టి - విచికిత్స - శీలవ్రత పరామర్శ యనెడి సంయోజనము లందురు.)
10. భవము = పునర్భవ జనకములగు ధర్మాధర్మములు.
11. జాతి = జన్మము.
12. జరామరణములు = జన్మాంతర అవస్థలు.

ఈ వండ్రిండింటిని ద్వాదశనిదానములనియు, ఈ పరంపరను భవచక్రమ నియు బొద్దులు చెప్పుదురు. ఇందు పూర్వపూర్వములు ఉత్తరోత్తరములకు కారణ ములు. కారణ మున్నంతకు కార్యము అనివార్యము. కార్యనాశమునకు కారణనాశ మవసరము. కారణ కార్య నియత సంబంధము జగత్తునందు దేశకాల విషయములం దంతటను రాజ్యమేలు చున్నది. ఈ సాపేక్ష కారణతావాదమును బౌద్ధపరిభాషలో ప్రతీత్యసముత్పాద మందురు.

దుఃఖనిరోధము:- దుఃఖనిరోధమునకు లోకప్రియ సంజ్ఞ నిర్వాణము. వేదాంతుల జీవన్ముక్తికి నిర్వాణమనియు, విదేహముక్తికి పరినిర్వాణమనియు బౌద్ధుల సంకేతము. సాధనాబలమున ఉత్పత్తిధర్మములన్నియు, అనుత్పత్తి ధర్మములుగ మారుటయే నిర్వాణము.

బౌద్ధులు శూన్యమని చెప్పు నిర్వాణము అభావాత్మక పదార్థము గాదు. 'నిర్వాణం పరమం సుఖ'మని ధమ్మపదమున బుద్ధదేవుడు సెలవిచ్చినాడు. భవనిరోధమే నిర్వాణమని పాలీగ్రంథములు చెప్పినవి. అచ్యుతము, అమృతము,, అనుత్తర యోగక్షేమమని నిర్వాణమునకు బౌద్ధులు వాడు పర్యాయవాచీ శబ్దములు.

శూన్యశబ్దము బ్రహ్మముయొక్క అనిర్వచనీయతా ప్రతీకము. బుద్ధధర్మము జగత్తునకు మూలమున వ్యాపకసత్తాను అంగీకరిస్తుంది. కాని దానిని నిషేధముఖ మున వివేచించును. పరమతత్త్వవివేచనకు, సత్ ధార - అసత్ ధార యని రెండు ధారలు గలవు. సత్ ధార బ్రాహ్మణధర్మమందును, అసత్ ధార బౌద్ధధర్మమందును వర్తించినది. వస్తుతః పరమార్థము అనిర్వచనీయము. మాయకములగు శబ్దములు మాయికల జగత్తుకు విషయమగువాటినే చెప్పునుగాని మాయావిరహిత పరమ తత్త్వమును మాటలు చెప్పలేవు. ఉపనిషత్తులు చెప్పే 'నేతి నేతి' మహావాక్యముయొక్క స్వార్థస్యమిదియే. బుద్ధుని మౌనమునకు గూడ నిదియే తాత్పర్యము. సత్తని చెప్పుట యెంత సముచితమో అసత్తని నిర్వచించుట కూడ అంతే ఉచితము. నిజమున కది 'స సత్తన్నా సదుచ్చతే' బౌద్ధులు చెప్పినట్లే ఛాందోగ్యోపనిషత్తుకూడ అసత్తే ముందుం డినదనియు దానినుండి సత్తు పుట్టిన దనియు చెప్పినది.

దుఃఖనిరోధగామినీ మార్గము:- గంతవ్యస్థానమున్నప్పుడు మార్గముకూడ అవశ్యముండును. నిర్వాణము గంతవ్యస్థానమైనపుడు దాని మార్గమునుకూడ వెదకి కల్పించుకొనుట న్యాయసంగతము. ఆమార్గమునే అష్టాంగికమార్గమని చెప్పుదురు.

బాటసారికి దారిబట్టెమువలె నిర్వాణపథికునకు పుణ్యసంభారమును జ్ఞానసంభార మును అవసరము. పుణ్యసంభారమును శీలమువలనను, జ్ఞానసంభారమును ప్రజ్ఞవలనను బొంది ఈ రెండింటికి సహాయసాధనముగ సమాధినికూడ సాధకుడు ఆశ్రయించవలెను. బుద్ధధర్మమునకు శీలసమాధి ప్రజ్ఞలు మూడును ఆధార స్తంభములు. శీలవంతుడు సమాధిమూలమున ప్రజ్ఞను బడసి నిర్వాణము నధిష్ఠించుచున్నాడు.

బుద్ధుడు కేవలము బుద్ధివాదిమాత్రమే కాదు. తన ధర్మముయొక్క సాక్షాత్కారము పొందిన వ్యక్తి. బుద్ధధర్మమునందు సాక్షాత్కారమునకు సాధనములు శీల సమాధి ప్రజ్ఞలు. శీలము వలన కాయశుద్ధి. సమాధివలన చిత్తశుద్ధి. ప్రజ్ఞవలన అవిద్యానాశమును సిద్ధించు చున్నవి. ఈ త్రివిధ సాధనములయొక్క పల్లవితరూపమే అష్టాంగికమార్గము.

1. యోగ్య (సమ్యక్) దృష్టి. 2. యోగ్య (సమ్యక్) సంకల్పము. 3. యోగ్య (సమ్యక్) వచనము. 4. యోగ్య (సమ్యక్) కర్మము. 5. యోగ్యజీవిక (సమ్యగాజీవము). 6. యోగ్యప్రయత్నము (సమ్యక్ వ్యాయామము). 7. యోగ్య (సమ్యక్) స్మృతి. 8. యోగ్య (సమ్యక్) సమాధి. ఈ యెనిమిదింటిని కలిపి ఆర్యాష్టాంగిక మార్గమందురు.

బుద్ధుని ధర్మము మధ్యమమార్గము. ఏచివరకును పోక యే అతిరేకమునకును చోటివ్వక సాధకు డుండవలెను. దేనికైనను అతి పనికిరాదు. ఇదియే బుద్ధుని మధ్యమ ప్రతిపదమున కంతరార్థము. దానిని సూచించుచు యోగ్య (సమ్యక్) శబ్ద మువయో గింపబడినది.

1. యోగ్యదృష్టి = యథార్థ దర్శనము. కుశలధర్మములను అకుశలధర్మములను ఉన్నవి యున్నట్లుజుండుట. బుద్ధధర్మమునందు అకుశలధర్మములు పద చెప్పబడును. ప్రాణాతిపాతము (హింస), అదత్తాదానము (చౌర్యము), కామన్యభిచారము, మృషావచనము, పిశునవచనము, పరుషవచనము, వదరుబోతుతనము, లోభము, మోహము, మిథ్యాదృష్టి. ఈ దుష్కర్మలు పదింటిలో మొదటి మూడును కాయకములు. తర్వాతి నాల్గును వాచికములు. చివరి మూడును మానసికములు. ఈ పదింటిని విడిచి భిక్షువు కుశలధర్మ యగుచున్నాడు.

2. యోగ్యసంకల్పము.

3. యోగ్యవచనము.

4. యోగ్యకర్మము = అహింస, సత్యము, అస్తేయము, బ్రహ్మచర్యము, మధ్యనిషేధమునెడి పంచశీలములతో గృహస్థశిష్యుడు కూడియుండవలెను. భిక్షువులకు మరియు నైదు నియమములు చెప్పబడినవి. 'అపరాహ్లాభోజన, మాలాధారణ, సంగీత, సువర్ణ, అమూల్యశయ్య' అనెడి అయిదింటిని భిక్షువు వదలవలెను. మొత్తము పదియును భిక్షువు అనుష్ఠింపదగిన దశ శీలములు.

5. యోగ్యజీవిక = శస్త్ర, ప్రాణి, మాంస, మద్య, విష వాణిజ్యములను వదలవలెను. వృత్తియందు వంచనయు కుటీలతయు లంచము గొనుటయు లేకుండవలెను.

6. యోగ్యప్రయత్నము.

7. యోగ్యస్మృతి = కాయానువశ్యన, వేదనానువశ్యన, చిత్తానువశ్యన, ధర్మానువశ్యన యని స్మృతిప్రస్థానములను నాల్గింటిని కలిగియుండుట. వీటి వివరము 'మహాస్మృతి ప్రస్థానసూత్రము' నందు పాఠకులు మున్నుండుచదువగలరు.

8. యోగ్యసమాధి = సమాధి (ధ్యానయోగము) యొక్క సహాయము లేక సాధకుడు కామధాతువును (వాసనా జగత్తును) అతిక్రమించి, రూపధాతువు లోనికి పోలేడు. రూపధాతువులో ప్రథమ ద్వితీయ తృతీయ చతుర్థ ధ్యానములు గలవు. ఆపై అరూపధాతువు. దానిలో ఆయతనములు నాలుగు. ఆకాశానంత్యాయ తనము. విజ్ఞానానంత్యాయతనము. అకించన్యాయతనము, నైవసంజ్ఞానాసంజ్ఞాయతనము అని వాటిపేర్లు. వీటి చివర భవాగ్రము.

బౌద్ధుల ధ్యానయోగమొక విస్తారప్రసంగము. ఆనాపానస్మృతి (ప్రాణాయామము). కృత్స్నములు, అనుస్మృతులు, మైత్రీ కరుణా ముదితా ఉపేక్ష లనెడి బ్రహ్మ విపారములును ధ్యానసమాధయొక్క విభిన్నాంగములు. వీటి మూలమున బుద్ధులను సిద్ధులను భిక్షువు పాండగలుగుచున్నాడు.

ఈ ఆర్యాష్టాంగిక మార్గసాధనములందు మొదటి రెండును ప్రజ్ఞకును తర్వాత మూడును శీలమునకును చివరి మూడును సమాధికిని ప్రావకములు.

బుద్ధుని దార్శనికవద్దతిని, ఆచారనీతిని గూర్చి సుప్రసిద్ధములైయున్న రెండు శ్లోకముల నుదహరించి యీ ప్రకరణమును ముగింతును.

యేధర్మా హేతుప్రభవాః । హేతుం తేషాం తథాగతోహ్యవదత్ ।

అసదచ్చయో నిరోధో । ఏవం వాటి మహాశ్రమణః ॥

“జగత్తునందలి ధర్మములన్నియు హేతువుకలిగి పుట్టుచున్నవి. వాటి హేతువును తథాగతుడు చెప్పియున్నాడు. అవి నిరోధమునుకూడ పొందును. మహాశ్రమణుడా నిరోధమునుకూడ ఉపదేశించియున్నాడు” ఈ శ్లోకమున బుద్ధుని దార్శనిక విచారమంత యును సంగ్రహింపబడినది. ఈ తత్త్వమును సాక్షాత్కరించు కొనుటయే విరజధర్మ చక్షువును పొందుట.

సర్వపాపస్య ఆకరణం । కుశలస్యోప సంపదా ।
సచిత్త పర్యోదవనం - ఏతత్ బుద్ధానుశాసనమ్ ॥

తే. గీ. పాపజాలంబు లన్నిటి బాసియుంట, పుణ్యకర్మ సమూహంబు బొందియుంట
చిత్తమత్యంత శుద్ధంబు చేసియుంట, యిదియే బుద్ధుని సందేశ మెఱిగి కొనుడు.

ఈ శ్లోకమునందు బుద్ధుని ఆచారనీతియొక్క సారాంశము చెప్పబడినది.

బుద్ధ సంఘము

బుద్ధుడు తన ధర్మము స్థిరముగ నిలుచుటకొరకు సంఘమును స్థాపించి నాడు. ఆసంఘరచన లోకతంత్రాత్మకమైనది. అసలే శాక్యులు గణతంత్ర ఉపాసకులు. ఆసంఘము ద్వారా 'మిశనరీ స్పీరిట్' ప్రబుద్ధమైనది. సంఘశక్తివలన బుద్ధధర్మము అతి లౌకికశక్తిని ఆర్జించినది.

బుద్ధధర్మమునకు బుద్ధుడు - ధర్మము - సంఘము ననునవి మూడును రత్నములు. ఈ మూడింటిని శరణు బొందినవాడే బౌద్ధుడు. వాడు సంఘనియమములను సావధానుడై పాలించవలెను. లేనిచో సంఘమే వానికి దండన విధిస్తుంది. ఇట్టి సువ్యవస్థత ఉండబట్టే బౌద్ధధర్మ మిన్నాళ్ళు స్థాయిగ నిల్వగలిగినది.

బుద్ధశిష్యులై సంన్యాసమును గ్రహించిన పురుషులు భిక్షువులనియు, స్త్రీలు భిక్షుణులనియు చెప్పబడిరి. గృహస్థశిష్యులగు పురుషులను ఉపాసకులనియు, స్త్రీలను ఉపాసికలనియు వ్యవహరించిరి. శరణాత్రయ వాక్యములను జెప్పి దీక్షను బొందుట పై యందఱికిని ధర్మసంప్రదాయ పద్ధతి.

భిక్షువులలో వృద్ధులగువారిని స్థవిరులందురు. భిక్షువునకు నొసగు దీక్షను 'ఉపసంపదా' దీక్ష యందురు. భిక్షు దీక్షను అపేక్షించువానికి తొలుత "శ్రామణేర" దీక్ష నిచ్చెదరు. శ్రామణేరుడు ఒకానొక స్థవిరభిక్షువు నాశ్రయించి శుశ్రూష జేసి యుక్తరీతిని తన దీక్షయందు ఉత్తీర్ణుడైన పిదప "ఉపసంపద" నిచ్చెదరు. ఉపసంపన్నుడైనవాడు భిక్షువనియు శ్రమణుడనియు చెప్పబడును.

ఉపాసకులు పంచశీలములను, భిక్షువులు దశశీలములను పాలించవలెను. బౌద్ధభిక్షువు లలోని అవధూతలను ధుతంగులందురు. వారు కేవల విరక్తశీలురై యుందురు.

భిక్షునియమములు వినయ పీఠకమందు విస్తారముగ చెప్పబడినవి. ప్రస్తుత గ్రంథమునందుకూడ విపులముగనే దొరకగలవు. పాఠకులు మున్నుండు గ్రహింప గల్గుదురు గాక.

గురువువద్దజేరి ధర్మమును నేర్చుకొనువాడు శ్రావకుడు. వాని భూమికాభేదములు నాలుగు. స్రోతాపన్నుడు - సకృదాగామి - అనాగామి అర్హుడు. ఈ సాధనా మార్గమును శ్రావకయీ నమని లేదా అర్హతయానమని చెప్పుదురు. నిర్వాణపథము నకు అభిముఖుడై జాతీపోని వాడు స్రోతాపన్నుడు. మరొక్కసారి జన్మమునెత్తి సిద్ధిని పొందగల్గువాడు సకృదాగామి. తిరిగి జన్మింపనివాడు అనాగామి. నిర్వాణమును బొందిన జీవన్ముక్తుడు అర్హుడు.

గురు సహాయములేక స్వప్రయత్నబలమున ప్రాతిభిచక్షువును బొందినవాడు ప్రత్యేకబుద్ధుడు. ఈ మార్గమును ప్రత్యేకబుద్ధయాన మందురు. ఈ రెండు యానములందును సిద్ధులైనవారు తమ తమ దుఃఖములను నివారించుకొన జాలుదురే గాని యితరుల నుద్ధరింప సమర్థులుగారు.

మూడవమార్గము బోధిసత్త్వయానము లేదా బుద్ధయానము. పది పారమితలనార్జించి నవాడు దీనికి అధికారి. పారమిత యనగా పూర్ణత్వమని యర్థము. తన ముక్తికొఱకు మాత్రముగాక సకలలోక కల్యాణార్థము, సర్వప్రాణి దుఃఖ విమోచనార్థము బుద్ధజన్మము సిద్ధించుచున్నది. బుద్ధత్వమును పొందుటకై ప్రయత్నించుసాధకుని పేరు బోధిసత్త్వుడు. పూర్ణజ్ఞానమును బొందినవాడు బుద్ధుడు.

సాధకుడైనవాడు తన శక్తిని - రుచిని అనుసరించి యీ మూడు యానములలో దేనినైన నేర్చుకొనవచ్చును. తీవ్రసంవేగులకు ఫలము సన్నిహితము.

బుద్ధచర్యను అనువదించిన పరిశ్రమలవలన కలిగిన బుద్ధధర్మ విషయకమగు పరిచయమును పాఠకులకెదుట బెట్టితిని. త్రిపీఠక సారమని చెప్పదగిన ముందటి గ్రంథ ములోనికి ప్రవేశించువానికి యంతమాత్రమైనను బుద్ధునియొక్క ధార్మిక దార్శనిక పరిజ్ఞానమును కల్గించుకొనుట అవసరము. ఈ నిబంధనము నింతటితో ముగింతును.

ఆగంతకు పరిస్థితులతో మా భూమానందాశ్రమమును వదలి తెనాలి ఓంకారాశ్రమము నందు రెండునెలలు నివసించి ఈ గ్రంథమును అనువదించితిని. శ్రీవారి శిష్యుడును ఓంకారాశ్రమ స్థాపకులును నగు కాకుమాను శ్రీరాములుగారి

సహకారము నాకు చిరస్మరణీయము. “నహి కృత ముపకారం సాధవో విస్మరంతి” అని కదా ఆర్య జన వాక్యము. వారి ఆదరములో యీ పుష్పము వికసించినది.

మరియు నాకు వ్యక్తముగ నవ్యక్తముగ తోడ్పడి యీ పవిత్ర కార్యమునందు సఫలీకృతునిగ జేసిన పరమఋషి పుంగవులను, నాయుష్టదైవమగు శ్రీ గండి వీరాంజనేయ స్వామిని ప్రశాంతచిత్తమున తలపోసి చేతులు జోడింతును.

యదక్షర పదభ్రష్టం మాత్రాహీనంతు యద్భవేత్ ।

తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోస్తుతే ॥

యత్కరోమి యదశ్నామి యజ్ఞహోమి దదామి యత్ ।

యత్తపస్యామి గోవింద! తత్కరోమి త్వదర్పణమ్ ॥

అశ్వీజ శుద్ధ పాడ్యమి }
12-10-1950

శ్రీ రామకృష్ణ బ్రహ్మచారి,
మకాం, వ్యాసాశ్రమం.

గ్రంథకర్తయొక్క తొలిపలుకు

ఈ గ్రంథమున బుద్ధదేవుని జీవితమును, తదుపదేశములును సంగ్రహితములు. బుద్ధుని జీవితపుటనలు పాలీత్రిపిటకములందు ఒకేక్రమముగలేక అందందు విడివిడిగ చెప్పబడినవి. వాటిని నేనందు సంగ్రహించితిని. వెలితివడిన కథాభాగములను అట్టకథల ఆధారమున పూరించితిని. మూలమునందలి పాలీభాషకు యిది అప్పటము మాటకు మాట అనువాదము. అనువాదము ముక్కకు ముక్క యగుటచే భాష గడుసు బాటినది. ఈ బాధ దొలగుటకై కొందఱు పండితులు అనువాదము స్వతంత్రరీతి నుండుట మంచిదని సలహా నొసగిరి. త్రిపిటకము లందుండెడి భౌగోళిక ఐతిహాసిక సామాజిక రాజనైతిక విషయ సామగ్రిని యీ గ్రంథమున నొకచో గూర్చి బూనెడి నేను స్వతంత్ర రచనకు కడంగుచో ఐతిహాసికుల దృష్టియందు వాటి విలువ తగ్గిపోవును. దానికి సహింపలేక శబ్దానువాదమునకే తలపడితిని. ఆచార్య నరేంద్రదేవుకూడ యీ విషయమున నాతో సహమతుడు. నిజమునకు భాష బిగుసు కొని క్లిష్టమై తోచినను పాఠకులు వందపుటలు దాటినంతకు ఓపికతో చదివినచో ఆ పై సులభముగ మాలిమి యైపోవును. పాలీ జాతీయములు హిందీ ప్రాంతీయులకు వాడుకలోనివై విశేషించి అవధి బీహార్ భాషలకు అందిపొంది యుండును గాన వారికి విషయమున పెద్ద చిక్కు లేదు. స్వయముగ కొన్ని పారిభాషిక శబ్దములు బౌద్ధులకు గలవు. వాటిని వీలైనంతకు విశదము చేయుటకై కోష్ఠకము (బ్రాకెట్) లందును, పాదటీకలందును యత్నించి చూపితిని. అంతటితో తృప్తి లేక గ్రంథపు చివర శబ్దసూచిని చేర్చితిని. అన్నింటిని కలిపికొనిగాని పాఠకులు సులభముగ గట్టెక్కి జాలరు గదా? దార్శనిక భావములను పట్టించుటకు సామాన్యమగు బౌద్ధదర్శన జ్ఞానమును పాఠకులకు పరిచయము చేయుట అవశ్యము. విక్రమసింహాదులకు సమ్మతమౌటచేతను యవనరాజుల కాల నిర్ణయ సంబంధమునకు యోగ్యమగు పాండిక కల్గుచుండుటచేతను బుద్ధజన్మ నిర్వాణాదికమును గూర్చి సింహాలక పరంపరయందు అరువదియేండ్లు తగ్గించి సమయమును (కాలమును) నిశ్చయించి తిని.

త్రిపిటకములందు కాలముయొక్క క్రమవద్దతి లేదు. సుత్తపిటకమునుండి త్రిపిటకముల ఆరంభము. సుత్తపిటకము బ్రహ్మజాల సుత్తతో ఆరంభమైనది. కాని యీ సూత్రము సుగతుడు బుద్ధత్వ ప్రాప్తితోడనే యుపదేశింపలేదు. దాని తర్వాతనుండు సామన్న (శ్రామణ్య) ఫలసుత్త డెబ్బదిరెండవయేట జెప్పినది. ఆ సమయమున అజాత శత్రువు మగధరాజ్యవీరమున నున్నాడు. ఇట్లు సంఘటనల

నన్నింటిని, ఉపదేశముల నెల్లను క్రమమగు కాలనిరూపణ బద్ధముగ చేయవలెననిన తేలికవని గాదు. ఈ ప్రయత్నమునందు ముందు దారి చూపించిన పూర్వుడెవ్వడును కూడ నాకు లేడు. నా యీ కూర్పునందు చక్కగ కాలక్రమానుసారముగ విషయములను కూర్చితి ననికూడ నిక్కచ్చిగ జెప్పజాలను. అయినను ప్రజావతి సంన్యాసము, భిక్షుణులు కాగలుగుటకు స్త్రీలకు అధికారప్రదానము, బుద్ధత్వప్రాప్తి తర్వాత అయిదవయేట జరిగినట్లు చేసిన నానిర్ణయము యెంతయు సత్యము. ఇట్లే బుద్ధత్వప్రాప్తికి పిదప మూడవయేట అనాధపిండకుడు జేతవనమును దానమొసగినాడనియు ఆ సంవత్సరమున బుద్ధుడందే వర్షావాసము (చాతుర్మాస్యము) నొనర్చినాడనియు సూత్ర వినయ పిటకముల సహాయమున నేను నిశ్చయించితిని. కాని యీ విషయము అట్టకథకు విరోధము. త్రిపిటకముల యెదుట అట్టకథ విరోధమొక లెక్కలోనిది గాదు. ఈ పుస్తకమునందు కొన్నిచోట్ల ఒకే సంఘటనను గూర్చి అట్టకథ వినయపిటక సూత్రపిటకముల మాటలలో ఉద్ధరించి చెప్పియున్నాను. దానిని చూచినచో ప్రామాణికతయందేదేది యెంత విలువ గలదియు తేటతెల్లమగును. సూత్రముల కంటే వినయమునందు అలౌకికమగు అతిశయోక్తులు మెండు. దానికంటే అట్టకథమరింత ముందుకు పోయినది. ఇందుచే ప్రామాణికతయందు తారతమ్య మెంచుట సహజము. కాలక్రమ నిర్ణయమునందు కొన్నివట్ల నాకును సందియము గలదు. అయినను వీలైనంతకు రెండవ క్షణమునందు సరిజేసికొందును. పిటకములను కంఠస్థము చేసికొనువారు కాలవరంపరను లిపిబద్ధము చేయక గతించిన నాడే అందఱికిని ఆయాశ నిరాశయైనది.

విక్రమీయ సంవత్సరములు 1985-86 నందు లంకలో నుండునపుడు త్రిపిటకములను చదువుచు నే నప్పటికప్పుడు ఆయావిషయములను నోటు చేసికొనుచు వచ్చితిని. త్రిపిటకము లందును అట్టకథలయందును లభింపగల ఐతిహాసిక భౌగోళిక సామగ్రిలను గూర్చి గ్రంథమొకటి వ్రాయవలెనని ఆనాడు నాకు కలిగిన ఆలోచన. ఆ యోచనతోనే లంకయందుండగనే శ్రావస్తీ జేతవనముపై నొక యధ్యయము వ్రాయను కూడ వ్రాసితిని. ఆ నిబంధము కాశీవిద్యాపీఠ త్రైమాసిక పత్రికయగు “విద్యాపీఠము” నందు ప్రకటింప బడినది. ఈ గ్రంథము నింత తొందరగ వ్రాయబోదునని తలంచను గూడ లేదు. టిబెట్టు పోవనెంచి లంకనుండి నేను భారత దేశము వచ్చితిని. ఇందు ప్రసంగ వశాత్తు యిట్టి పుస్తకముతోగల అవసరము గోచరించినది. నేపాలునందలి లహసాయందలి బౌద్ధులతోగూడి సంభాషించునప్పుడు వారితో పరిస్థితి అనుకూలించినంతట అట్టి గ్రంథరచనకు పూనుకొందుననికూడ మాట యిచ్చితిని. నా యాత్ర నింత తొందరగ వదునాల్గు నెలలలో ముగించి రాగల్గుదునని ఆనాటికి నాకు నమ్మకము లేదు.

వి. శ. 1987 నందు టీబెట్టునుండి మరలి లంకకేగితిని. అచ్చట జ్యేష్ఠుడు సబ్రహ్మచారి ఆయుష్మాన్ ఆనందుని ప్రేరణ తోడైనది. ఫలతః 1987 వి. శ. ఆశ్వ యుజ పౌర్ణమి (మహాప్రవారణము) నుండి వ్రాయనారంభించి పుష్పకృష్ణ అష్టమీలకు మొత్తము అరువది యెనిమిది దినములకు ముగించితిని. ముగించిన మూడవనాడే పుష్పకృష్ణ దశమినాడు భారతదేశమునకు రావలసియున్నది. అందుచే తెలిసి తెలిసియే సమయాభావమున బ్రహ్మజాలసుత్తను, సిగాలోవాదసుత్తను గ్రంథమున చేర్చలేక పోయితిని. కాని చివరకు ముద్రించు సమయమునకు సిగాలోవాదసుత్తను మాత్ర మతికించితిని. బ్రహ్మజాలసుత్తపై నుండు మక్కువను మళ్ళించుకోవలసియే వచ్చెను.

రాజకీయాందోళనమున పార్గొనుటకై భారతమునకు వచ్చినవాడ నౌటచే పుస్తక రచన యందంతగా లక్ష్యముంచ వీలయినదిగాదు. మరిమించి ఆ సమయమున కాశీవిద్యాపీఠమున సంస్కృతమందు ముద్రింపబడుచున్న 'అభిధర్మకోశము' యొక్క ప్రూఫ్ సంశోధనమునందు సంగ్రహింపబడినది. అట్టి తరుణమున గ్రంథనామ మును గూర్చిన ప్రస్తావన వచ్చుటచే వెంటనే "బుద్ధవర్య" యను పేరు ముందు వడినది. గ్రంథమును రెండవసారి చూచుటకు వీలులేక ఆ వనిని భదంత ఆనందునిచే నిర్వర్తింపజేసితిని. జనవరి అంతమున నా కార్యరంగమున నేజొటితిని. తిరిగి వర్షావాసమున కొక స్థలమవసరము గాన అందుకై కాశీనగర మేరికొంటిని. అచ్చట నా మిత్రులు విశేషించి శ్రీధూపనాథసింహగారు బుద్ధవర్యను ముద్రింపవలెనని మిగుల పట్టుబట్టిరి. అచ్చువని ఆరంభమైనది. ఇంతలో బాబూశివప్రసాద గుప్తగారితో సంప్రదింపుటచేత వారు సమగ్రగ్రంథమును తమద్వారా ముద్రించుటకు అంగీకరించిరి. ఇంతకు యీ పుస్తకమింత త్వరగ వెలువడుటకు ముఖ్యకారకుడు శ్రీధూపనాథసింహగారు. బాబూ శివప్రసాదగుప్తగారి ఔదార్యమునుగూర్చి యెంత జెప్పినను తక్కువయే. మిత్రుడు ఆచార్యనరేంద్రదేవు ఈ పుస్తక ముద్రణమునందు నాకంటె మిగుల ఉత్సాహి. వారెంతో పాటువడుటచేతనే ఫలిత మీరూపమున ప్రత్యక్షమయినది.

ఆతురత - అసావధానత - అజ్ఞానతాదిబహుకారణములచే అచ్చుతప్పు లనేకము దొడ్గినవి. అనవసరమని ఆలస్యహేతువని శుద్ధా శుద్ధ వత్రమును జోడించ లేదు.

భూమిక

భారతదేశములో బౌద్ధధర్మముయొక్క ఉత్థానమును, పతనమును:

భారతదేశము బౌద్ధధర్మానికి పురిటిగడ్డ. దీని స్థాపకుడుగు గౌతమబుద్ధుడు కోసీ కురుక్షేత్రములు హిమగిరి వింధ్యపర్వంతము లోలోపలనే విహరించుచు నలభై అయిదు యేండ్లు ధర్మప్రచారము జేసెను. చక్రవర్తులు మొదలుకొని సాధారణప్రజ వఱకు విపులజనసంఖ్య యీ ధర్మము నవలంబించి బహుకాలము యావద్భారత మును వ్యాపించియుండిరి. భిక్షువులతో మరములతో విహారములతో శూన్యమైన భూభాగము దేశమునం దరుదుగనుండి యుండినదేమో! దీని దార్శనిక విచారకులు వేలేండ్ల తరుబడి తమ ఉజ్జ్వల విచారములచే భారత విజ్ఞానము నుద్దిష్టము జేసి యుండినారు. దీని కళావేత్తలు భారతీయకళామూర్తికి తమ ప్రభావమును తాపినారు. దీని శిలాశిల్పులు మైనమువలె మహాశిలలను తొలిచివేలకొలది యేండ్లు సజీవముగ నిలువగలిగిన అజంతా యెల్లోరా కార్లే నాసీక్ మొదలగు శిల్ప గుహావిహారములను నిర్మించినారు. గురుగౌరవములైన దీని ధర్మసిద్ధాంతములతో బంధుత్వము నెఱపుటకు సభ్య సమున్నతజాతులగు యవన చైనీయు లువ్విళులూఁజడివారు. దీని ఆచార విచారములు ఆనాటినుండి నేటివఱకును విద్వాంసులకు గణ్యమాన్యములై యొప్పి నవి. వెయ్యేల! ఈనాటికిని బౌద్ధులమని చెప్పుకొనెడివారి సంఖ్య ప్రపంచములోని యే యితర మతమునకును తీసిపోదు.

ఇంతటి ప్రతాపముగల బౌద్ధధర్మము తన జన్మభూమియగు భారతమునందు లోపించుటకు కారణమేమి? ఈ గంభీరప్రశ్న నిజమునకు విస్మయావహమైనది. యథోచితముగ సంక్షిప్తరూపమున ఈ ప్రశ్నను చర్చింతును. భారతదేశమున బౌద్ధధర్మము పడిపోయినకాలము విక్రమీయ శకము పదుమూడు పదునాల్గు శతాబ్దములు. ఈ సమయ పరిస్థితులను గమనించుటకై మనము కొంత గతచరిత్రను త్రవ్వుకొనవలసి యున్నది.

విక్రమ పూర్వము 426 వ యేట గౌతమబుద్ధుని నిర్వాణము జరిగినది. వారు వారి ఉపదేశములను ముఖతః చెప్పుచుండువారు. అతని శిష్యు లతని జీవితకాల మందే వాటిని కంఠస్థము జేసియుండిరి. ఆ ఉపదేశములు రెండు విధములు. ధర్మ మును దర్శనమును గూర్చి చెప్పునవి యొక రకము. భిక్షుణీ భిక్షువుల నియమము లను ఆచారములనుగూర్చి చెప్పునవి రెండవరకము. మొదటి రకమును పాలీభాష

యందు ధమ్మ (ధర్మ) మని చెప్పుదురు. రెండవ రకమును వినయముని చెప్పుదురు. బుద్ధుడు నిర్వాణము జేందిన వైశాఖ పూర్ణిమకు తర్వాత ఆ సంవత్సరమందే మున్నుండు అభిప్రాయ భేదము లేర్పడరాదని దలంచి అతని ప్రధాన శిష్యులు పాట్నాజిల్లాయందలి రాజగృహపురమునకు చెంత సాతపర్థీగుహయందు ధర్మమును వినయమును సంగాయనము జేసిరి. అదియే ప్రథమ సంగీతీయని పిలువబడినది. ఆసమయమున భిక్షుసంఘమునకు ప్రధాన సంచాలకుడు (కంఠస్థవిరుడు) మహాకాశ్యపుడు. ఆ సంగీతీయందు బుద్ధునకు చిరకాల మనుచరుడుగ నుండిన ఆనందునితో ధర్మవిషయమునుగూర్చి ప్రశ్నించుచు వచ్చిరి. బుద్ధప్రశంసితుడగు ఉపాలిని వినయ విషయమునుగూర్చి ప్రశ్నించుచు వచ్చిరి. పాలీ పరిభాషయందు అహింసా సత్యాస్తేయ బ్రహ్మచర్యాది సుకర్మములను 'శీల' మందురు. స్కంధము ఆయతనము ధాతువు మొదలగు సూక్ష్మదార్శనిక విచారములను ప్రజ్ఞాయని, దృష్టియని, దర్శన మని లేదా వివశ్యన యనికాని చెప్పుదురు. బుద్ధోపదేశములందు శీల ప్రజ్ఞల రెండింటి పై యెక్కువ గౌరవము చెప్పబడినది. ధర్మశబ్దమునకు బదులుగ పాశీయందు 'సుత్త' (సూత్ర - సూక్త) యనిగాని సుత్తాంతమని గాని వాడుట గలదు. ఇట్లు ప్రథమ సంగీతీయందు స్థవిర భిక్షువులు ధర్మవినయములను సంగ్రహించిరి. ఆవెనుక వాటిని వేరువేరుగ ఆ యా భిక్షువులు కంఠస్థము జేయుటకును ప్రచారము చేయుటకును పూనుకొనిరి. ధర్మమును (ధమ్మ - సుత్త) రక్షించుటకు బూనినవారు ధర్మ (ధమ్మ) ధరులనియు, సుత్తధరు లనియు, సుత్తంతికులనియు, సౌత్రాంతికులనియును చెప్పబడిరి. వినయమును పోషింపబూనుకొనినవారు వినయధరులు నాబడిరి. ఇంతియేగాక సూత్రములందు అందందు పాడిపాడిగ దర్శన సంబంధాంశములు మిగుల సంక్షేపముగ చెప్పబడి యుండినవి. వాటిని మాత్రిక (మాత్రిక) లని జెప్పుదురు. ఆ మాత్రికలను కాపాడు భారమునకు తలకొనినవారిని మాత్రికాధరు లని పేర్కొనిరి. ఆ మాత్రికలలోని విపులవ్యాఖ్యానమే అభిధమ్మపీటకము. దానిని ధరించినవారు అభిధర్మికులని చెప్పబడిరి. (అభిధర్మ - ధర్మం అభి = ధర్మము నుండి)

ప్రథమసంగీతి గడచిన నూతేండ్లకు పైనవైశాఖిభిక్షువులు వినయమునందలి కొన్నినియమముల నవహేళన జేయుచు వచ్చిరి. దానిని గూర్చి వివాదములు బయలు దేఱెను. ఫలశః వెండియు భిక్షుసంఘము సమావేశమై వివాదగ్రస్త విషయములపైన తమ యభిప్రాయములను వెల్లడించిరి. ఇట్లు ధర్మముయొక్కయు వినయము యొక్కయు సంగాయనము జరిగినది. ఇది ద్వితీయ సంగీతి. ఎందఱో భిక్షువులీ

సంగీతితో నొడబడలేక తమ మహాసంఘముయొక్క సమ్మేళనమును కౌశాంబి యందు వేటుగ నేర్పఱచుకొని తమకు నచ్చినట్లు ధర్మవినయములను సమకూర్చిరి. స్థవిర (వృద్ధ) భిక్షువుల ననుసరించిన మొదటి సముదాయ (నికాయ) మును ఆర్యష్టవిరులనియు లేదా స్థవిరవాదులనియు, రెడవసముదాయమును మహాసాంఘి కులనియు పేర్కొనిరి. ఈ రెండు సముదాయముల మూలమున మరి నూటయిరు వదియైదేండ్లకు పదునెన్నిది సముదాయ (నికాయ)ము లావిర్భవించినవి. అందు మొదటిదగు 1. స్థవిరవాదమునుండి 2. వజ్జిపుత్తక 3. మహీశాసక 4. ధర్మగుప్తిక 5. సౌత్రాంతిక 6. సర్వాస్తివాద 7. కాశ్యపీయ 8. సంక్రాంతిక 9. సమితియ 10. షణ్ణాగరిక 11. భద్రయానిక 12. ధర్మోత్తరీయ నికాయములును, రెండవదియగు 1. మహాసాంఘిక వాదములోనుండి 2. గోతులిక 3. ఏకవ్యావహారిక 4. ప్రజ్ఞప్తి (లోకోత్తర)వాద 5. బాహులిక 6. చైత్యవాద నికాయములును ప్రాదుర్భవించినవి. వీటి మత భేదము వినయము నందలి - అభిధర్మము నందలి విషయములనుబట్టి వర్తించినది. ఒకానొక నికాయము ఆర్యష్టవిరులవలె బుద్ధుని మనుష్యమాత్రునిగ తలంపక లోకోత్తరపురుషుడని భావించసాగెను. వారు బుద్ధునియందు అద్భుత దివ్యశక్తుల నావోదించిరి. మరియు నొక్కొక్కఁడు బుద్ధుని జన్మమును నిర్వాణమును వాస్తవములు గావనియు, ప్రతీతి మాత్రములనియు నిర్ణయింప బూనుకొనెను. ఇట్టి వివిధ ఉద్దేశ్యముల మూలమున వారి వారి సూత్రవినయము లందుకూడ వైవిధ్యమేర్పడెను. బుద్ధుని అమానుషలీలలను ప్రతిపాదించుచు క్రొత్త క్రొత్త సూత్రములయొక్క సృష్టి ప్రారంభమయ్యెను. బుద్ధుడు నిర్వాణము జెందిన పిదప రమారమి రెండు వందల యిరువదియైదేండ్లకు అశోకచక్రవర్తి బౌద్ధధర్మ దీక్షితుడయ్యెను. అతని గురువగు మౌద్గలిపుత్ర తిష్యుడు అనాటి ఆర్యష్టవిరసంఘము నకు పెద్ద. ఆయన వివిధ మతభేద నిరాసమునకై పాట్నాయందు అశోకుడు నిర్మించిన అశోకారామమును మఠములో సంఘమున యెన్నికగన్న వేయిమంది భిక్షువులను సమావేశపఱచెను. వారందఱును కలిసి వివాదగ్రస్త విషయములను పరిష్కరించి ధర్మవినయములను గూర్చి సంగాయనము జేసిరి. ఇది తృతీయ సంగీతి. ఇదే సమయమున ఆర్యష్టవిరులనుండి చీలికలైన సర్వాస్తివాదము మున్నగు పదునొండు నికాయములవారు నాలందయందు విడిగ తమ సంగీతిని చేసెకొనిరి. అప్పుడప్పుడు బుద్ధదేవుడు నివసించుచు వచ్చుటబట్టి పవిత్రస్థానములందు గణుతిహించిన నాలం దాపట్టణ మానాటినుండి సర్వాస్తివాదులకు నునికిపట్టయి యొప్పినది.

తృతీయ సంగీతిని ముగించి మౌద్గలీపుత్రశిష్యుడు అశోకభూపాలుని సహాయముతో ధర్మప్రచారకులను భిన్నభిన్న దేశములకు బంపించెను. ఒకా నొక భారతీయ ధర్మము సంఘటిత రూపమున భారతభూమిని గడచి విదేశముల కెగ్రాకుట అదియే మొదటిసారి. ఆ ప్రచారకులు పశ్చిమమందు గ్రీసు - మిస్ర - సిరియా మున్నగు యవనరాజ్యములలోనికి, ఉత్తరమున మధ్య ఏశియాలోనికిని, దక్షిణమున తామ్రవర్ణి (లంకా) ద్వీపము, సువర్ణద్వీపముల (బర్మా) లోనికిని ప్రవేశించి పర్యటించిరి. స్వయముగ అశోకుని కొడుకును, మౌద్గలీపుత్రశిష్యుని శిష్యుడును నగు మహేంద్రభిక్షువు - నతని సోదరియగు సంఘమిత్రయు లంకకు బంపబడిరి. ఆనాడు లంకకు రాజగు దేవానాం ప్రియశిష్యుడు బౌద్ధధర్మదీక్షను గైకొనెను. కొన్నాళ్ళలోనే అచ్చటి జనులందఱును బౌద్ధులైపోయిరి. మొదటి నుండియుకూడ యిచ్చట ఆర్యష్టవిరవాదమే వ్యాపించి యుండినది. మధ్యకాలమున పదిరెండవ పదు మూడవ శతాబ్దములలో బర్మాయందును శ్యామదేశమునందును మహాబౌద్ధధర్మము వికృతమై వికలమై వినష్టమై పోయిన తర్వాత అచ్చట కూడ ఆర్యష్టవిరవాదమే అలముకొనినది. అంతవఱకు కంఠస్థము జేయుచు రక్షించుచు వచ్చిన సూత్ర వినయ అభిధర్మము లనెడి పేటకముల మూడింటిని క్రీస్తుశకము ప్రథమ శతాబ్దమున లంకయందు లిపిబద్ధము జేసిరి. వాటినే నేడు పాలీలీప్రిపేటకము లనుచున్నారు.

మౌర్యరాజులకు బౌద్ధధర్మమనిన ప్రీతిమెండు. అందువలన వారికాలము నందనేక స్థానములలో ధరణీవతులును ధనికులును గొప్ప గొప్ప సంఘారామము లను (మఠములు) స్థాపములను విస్తారముగ నిర్మించిరి. వాటియందు సుఖపూర్వకముగ నివసించుచు భిక్షువులు ధర్మప్రచారమును చక్కగ చేయగల్గిరి. క్రీస్తుశకమునకు ముందు రెండవ శతాబ్దమునందు మౌర్యసేనాపతియగు పుష్యమిత్రుడు అంతిమ మౌర్యచక్రవర్తిని సంహరించి తన శుంగవంశీయ రాజ్యమును నెలకొల్పెను. ఈ నూతన రాజవంశము సామయిక రాజనీతియొక్క అవసరమునకై చొక్కముగ బ్రహ్మణధర్మము ననుసరించి అబ్రాహ్మణధర్మముపై కత్తిగట్టెను. శతాబ్దముల తరబడి మూలబడిపోయిన అశ్వమేధాది పశుబలి యజ్ఞములు మహాభావ్యకారుడగు వతంజలి పౌరోహిత్యమున మరొక్కసారి తలలెత్తి తిరిగినవి. బ్రాహ్మణులయొక్క మాహాత్మ్యములతో కూరిపోసిన మనుస్మృతివంటి గ్రంథముల రచనకు సూత్రపాతము జరిగినది. ఆ యదనున మహాభారతముయొక్క ప్రథమ సంస్కరణ మొదలైనది. మృత సంస్కృతభాషకు జీవముపోయుటకు గగనప్రయత్నములు జరిగినవి. పరిష్టతులు

ప్రతికూలమౌటచే చేయునదిలేక బౌద్ధులును బౌద్ధధర్మమును తమ కేంద్రములగు మగధ కోసలములనుండి మెల్ల మెల్లగ వైదొలగి ఆ యా యితర దేశములలోనికి జాటుకొనవలసి వచ్చెను. ఆర్యష్టవిరవాదము మగధరాజ్యమునుండి ప్రక్కకు తప్పుకొని విదిశాప్రాంతమునందలి చైత్యపర్వతము (ఇప్పటి 'సాంచీ') పై కాలూడుకొని నది. సర్వాప్తివాదము మధురానికటమున గోవర్ధనగిరి నెక్కినది. తక్కిన నికాయములుకూడ నిట్లే తమ తమ కూడలితావులను వదలి అభిన్నట్లు ఆ యా చోట్లకు వలసపోయెను.

అన్నిటికంటే ప్రాచీన సముదాయము (నికాయము) ఆర్యష్టవిరవాదము. అది ప్రాచీన విషయముల నన్నింటిని పట్టుదలతో పాలించుచువచ్చెను. తక్కిన సముదా (నికా)యములు దేశకాల పాత్రముల ననుసరించి పలుమార్పుల కనుకూలించినవి. యుక్త ప్రాంతముయొక్క తూర్పుభాగమునకును, బీహారమునకును సాధారణ భాషయై యుండిన మాగధియందే యింతవఱకు త్రిపిటకము లుండినవి. పిమ్మట సర్వాప్తివాదులు మధురలో నెలకొని తమ త్రిపిటకములను బ్రాహ్మణసంఘమునకు మాన్యమైయున్న సంస్కృతభాషయందు రచించిరి. అట్లే మహాసాంఘికులు లోకోత్తర వాదులు మున్నగు యెన్నో నికాయములవారు తమ పిటకములను సంస్కృతములో వ్రాసిరి. కాని యీ సంస్కృతము పాణినీయ సంస్కృతము గాదు. దాని నిప్పుడు గాఢాసంస్కృతమని పేర్కొనుచున్నారు.

మౌర్యసామ్రాజ్యము కూలిన పిదప పశ్చిమభారతమును యవనరాజగు మినాందరు డాక్రమించెను. వాడు తన రాజధానిగ శాకలమును (స్యాల్కోట) యేర్పఱచెను. వానియొక్కయు వాని వంశీయులయొక్కయు రాజప్రతినిధులు (క్షత్రపులు) మధురయందును, ఉజ్జయినియందును నివసించుచు రాజ్యపాలనమును సాగించుచుండిరి. యవనరాజులు మొత్తముమీద బౌద్ధధర్మపక్షపాతులు. అందువలన ఉజ్జయిని క్షత్రపుడు సాంచీయందలి స్థవిరవాదులపైనను, మధురా క్షత్రపుడు సర్వాప్తివాదులపైనను ప్రాణమైత్రియు, ప్రగాఢశ్రద్ధయు నెఱపుచు వచ్చిరి. మధుర ఆనాడొక క్షత్రపునకు రాజధాని యగుట మాత్రమేగాక తూర్పు దక్షిణముల నుండి తక్షశిలకు బోవు విశాలమార్గమునందు ప్రధాన వర్తకకేంద్రమై యుండినది. దీనిచే సర్వాప్తివాదప్రచారమునకు వలసినంత ప్రబలసహాయ మేర్పడినది. మగధ దేశీయ సర్వాప్తివాదమునకును యిందలి సర్వాప్తివాదమునకును వ్యత్యాసమేర్పడుటచే దీనిని ఆర్యసర్వాప్తి వాదమని పిలుచుచువచ్చిరి.

యవనుల నోడించి యూచియులు వశ్చిమభారతమున నధికారముద్రవైచిరి. వారిని కుషాణజాతికి చెందిన శాఖ యందురు. ఆ వంశమున మహాప్రతాపియగు కనిష్కసమ్రాట్టుదయించెను. కనిష్కని రాజధాని పురుషపురము (పేశావర్). ఆ సమయమునకు సర్వాస్తి వాదము గాంధారము వఱకు ప్రాకియుండినది. కనిష్కడు స్వయముగ సర్వాస్తివాదమునకు అనుయాయు. అతని సమసామయితులు మహాకవి అశ్వఘోషుడు, ఆచార్య వసుమిత్ర ప్రభృతులు. ఆనాడు మూలసర్వాస్తివాదమని చెప్పబడుచున్న గాంధారమందలి సర్వాస్తివాదమునుగూర్చి కశ్మీర గాంధార దేశీయులగు ఆచార్యులకు మతభేదము లేర్పడియుండినవి. దేవపుత్ర కనిష్కని సహాయమున వసుమిత్రుడు అశ్వఘోషుడు మున్నగు ఆచార్యులు సర్వాస్తివాద మును మన్నించు బౌద్ధభిక్షువుల మహాసభ నొక్కదానిని సమావేశపఱచిరి. ఆ సభయందు అన్యోన్య మతభేద నిరాసముకొఱకై వారు తమ త్రిపిటకములపై నిభాషయనెడి టీకను రచించిరి. ఆ నిభాషకు అనుకూలురౌటచే మూల సర్వాస్తి వాదులు వైభాషికులనబడిరి. దుఃఖ నివృత్తికిని - నిర్వాణమునకును బౌద్ధధర్మము నందు మూడుతెన్ను లెన్నబడినవి. దుఃఖమునుండి గట్టెక్కగోరి ఆర్యాష్టాంగిక మార్గమున బయనించి జీవన్ముక్తుడైనవాడు అర్హతుడు. అంతకంటె మఱికోంత పరి శ్రమజేసి జీవన్ముక్తిని సాధించిన వాడు ప్రత్యేక బుద్ధుడు. అసంఖ్యజీవ కల్యాణమునకు మార్గదర్శకుడయి స్వీయముక్తి లాభమును సరకుచేయక ప్రగాఢ పరిశ్రమము చేసినచేసి తానంతకు తావచ్చిన నిర్వాణమును చూఱగొనువాడు బుద్ధుడు. వీటిని క్రమముగ అర్హత (శ్రావక) యానము, ప్రత్యేక బుద్ధయానము. బుద్ధయాన మని పేర్కొనిరి. ఆచార్యుడు అశ్వఘోషుడు మొదటి రెండింటికంటె చివరిదియగు బుద్ధయానముపై విశేషగౌరవమును ప్రదర్శించి దానిని మహాయాన నామమున శ్లాఘించినాడు. వెనుక వెనుక వారా వుంతని ద్రోక్కి ముందటి యానముల రెండింటిని స్పృహపూర్వములని తెగడి కేవల బుద్ధయానమును (మహాయానమును) యెంతయు కొండాడిరి. ముందుచెప్పిన పదునెన్నిది నికాయములకును ఈ మూడు యానములు సమ్మత ములనుట గుర్తింపదగిన విషయము. ముముక్షువుయొక్క స్వాభావిక రుచినిబట్టి వాడువాడు ఆ యా యానమును యేరుకొనుట యుండునని వారు చెప్పుదురు.

క్రీస్తుశకము ప్రథమ శతాబ్దములో వైభాషిక సంప్రదాయము ఉత్తరభాగమున విస్తరించి పోవుచుండ ఆ సమయమున ఆచార్యుడు నాగార్జునుడు విదర్భ (బరార్) దేశమున నుత్పన్నమయ్యెను. అతడు మాధ్యమిక వాదమనబడు శూన్యవాద దర్శనముపై గ్రంథములను రచించెను. కాలాంతరమున మాధ్యమిక, మహా

యానముల పొత్తుచే శూన్యవాదీ మహాయాన సంప్రదాయము ప్రవర్తించినది. త్రిపిటకములతో వికట సంబంధముగ అష్టసాహస్రికా - ప్రజ్ఞాపారమితాది గ్రంథములు దానికి రూపనిరూపణము జేసినవి. నాల్గవ శతాబ్దమునందు పేశావరమున ఆచార్యుడు పనుబంధుడు వైభాషికులతో వైమత్సము చెంది సౌత్రాంతిక వాదమునకు పట్టుకొమ్మగు అభిధర్మకోశమును రచించెను. అతని అగ్రజాడు అసంగుడు విజ్ఞానవాదమనబడు యోగాచార సంప్రదాయమునకు ప్రవర్తకుడయ్యెను. ఇట్లు నాల్గవ శతాబ్దంలో గా వైభాషిక, సౌత్రాంతిక, యోగాచార, మాధ్యమికులనెడి దార్శనిక సంప్రదాయములు నాలుగు బౌద్ధులయందేర్పడినవి. ఇందులో మొదటి యిరుతెగల వారును త్రివిధ యానముల నంగీకరింతురు. అందుచే వారిని హీనయానులని మహాయానులు పేర్కొనిరి. మిగిలిన రెండు తెగలకును కేవలము బుద్ధయానము మాత్రము సమ్మతము. దానిచే వారు తమ్ముతాము మహాయానులని పిలుచుకొనిరి.

మహాయానులు బుద్ధయానమునకు యేకాంతభక్తులు. ఇంతేకాదు; వారు తమ ఉత్సాహవేశమున కడమ యానముల రెంటిని దూయబోయుటయందు వెనుక బడలేదు. బుద్ధుని గూర్చిన అలౌకిక చరిత్రలు వారికత్యంతోపయుక్తముగ, తోపట్టుటచే మహాసాంఘికులనుండియు, లోకోత్తరవాదులనుండియు ఆపశ్యక విషయముల నెన్నింటినో గ్రహించిరి. రత్నకుటము - వైపుల్యము మున్నగు సూత్రగ్రంథముల నెన్నో వ్రాసిరి. బుద్ధయానమున చక్కగ నెలకొని, బుద్ధత్వమునకు పూర్ణాధికారియగువానిని బోధిసత్వుడందురు. ప్రతివానినికూడ బోధిసత్త్వమార్గమున నడుపుమని మహాయాన సూత్రములు నిర్బంధముగ నాదేశించును. దాని సారాంశమేమనిన ప్రతివాడును తన తన ముక్తికై దేబరించుటమాని సకలలోక ప్రాణికోటి కల్యాణకామనయందు కటిబద్ధుడు గమ్మనుట. బోధిసత్త్వల మహత్త్వమును శిఖర శిఖరముల కెక్కించుటకు అవలోకితేశ్వర - మంజుశ్రీ - ఆకాశ గర్భుడాది వందల కొలంది బోధిసత్త్వలను గల్పించి, పై పెచ్చు అర్థత (ముక్తి) శిష్యులగు సారిపుత్ర మౌద్గల్యాయనులను అముక్తులనుగ బోధిసత్త్వలనుగ నిరూపించుటయందు మహాయానులు చేయని కృషి లేదు. తొలుతటినుండియు పడునెన్నిది నికాయములును ప్రామాణికతతో మన్నించుచు వచ్చిన ప్రాచీన సూత్ర పరంపరను బోధిసత్త్వలుగ బుద్ధులుగ అప్పుడప్పుడె కావలెననెడి చండావేశమున నొక్కుమ్మడి తల్లిక్రిందు తాటుమాటు జేయుటయందు మహాయానులు యే మాత్రము సంకోచించ లేదు.

బుద్ధుని ప్రతిమా నిర్మాణములు మొట్టమొదట కనిష్ఠుని సమయమున నేర్పడినవి. మహాయాన ప్రచారముయొక్క ప్రాబల్యముతోబాటు బుద్ధవిగ్రహముల పూజారాధనలు కోలాహలముగ నడువసాగినవి. మరియు నూర్లకొలంది బోధిసత్తుల ప్రతిమలుకూడ స్పష్టికాజ్ఞాచేసు. బ్రాహ్మణధర్మమునందలి దేవీ దేవతలతోడి సాటి ఉద్యోగమును బోధిసత్తుల కొప్పించిరి. తార ప్రజ్ఞాపారమిత విజయ మున్నగు దేవీ విగ్రహములను వారు కల్పించి ప్రతిష్ఠించిరి. ఆ దేవీ విగ్రహములకును బోధిసత్తు ప్రతిమలకును మహామహామందిరములు తరుచుగ నిర్మాణము లాయెను. వారిని గూర్చిన స్తోత్రపాఠములకూడ మిక్కుటముగ నుప్పతిల్లసాగెను. మన యీ చేతల వలన ప్రాచీనభిక్షు పరంపరా నియమములకు యెంతెంత అఘాతము కల్గుచున్నదని యైనను, పావము! వారు తమ మహా వీరావేశమున వెనుకకుచూచి యోచించ లేక పోయిరి. ఎవడైన నిలిచి ప్రశ్నించినచో “పోపామ్ము. ఆ వినయ నియమములు తుచ్చ మగు స్వార్థమునకై ప్రాకులాడు హీనయానులకు చెందినవి. సమస్త విశ్వకల్యాణ సాధనకై ప్రాణముల నుమ్మివైచు బోధిసత్తుల కా పంజర బంధమెందులకు?” అని బదులు చెప్పుచు వచ్చిరి. మఱియు వారు హీనయానుల సూత్రములకంటె నధిక మహత్త్వముగల సూత్రములను నిర్మించిరి. ఆ సూత్రములు వందలకొలది పుటలతో గూడి చప్పున కంఠస్థము జేసికొనుటకు దుస్సాధ్యమై పోవుటవలన వాటిని కుదించి కుదించి, భాగవతమునకు చతుశ్లోకీ భాగవతము, గీతకు సప్తశ్లోకీ గీతవలె సంక్షిప్తరూపముల నేర్పఱచిరి. సులువుగ ధారణచేయుటకై యేర్పఱచిన ఆ సంక్షిప్త రూప సూత్రములను మఱిత క్లుప్తము జేసి మంత్రముల నల్లజొచ్చిరి. సనాతన పరంపరను మూలపిటకములను తమ రుచికి అనుకూలముగ తాఱుమాఱుజేసి మంత్రములను స్పష్టించుట, బోధిసత్తుల కల్పించుట, వారి అలౌకిక దివ్యశక్తుల నూరక వర్ణించుట మూలమున దాదాపు గుప్తసామ్రాజ్యము మొదలుకొని హర్ష వర్ధనుని కాలమునందును మంజుశ్రీ మూలకల్పము, గుహ్యసమాజము, చక్ర సంవరము మున్నగు యెన్నెన్నో తాంత్రికయానములు జన్మము లెత్తినవి. వీలగునంత సర్వ సులభముగ ముక్తిని బొందుటకు అర్హతయానమును ప్రతేక బుద్ధయానమును ప్రాచీన నికాయము లేర్పఱచియుండ, మహాయానము కొండకొమ్మలనెక్కి అశేష జనమున కంతటికిని ఒకే ఒక మార్గమును బుద్ధయానమును తెఱచిపెట్టెను. కాని అది దుర్లభమగుటచేత సులభము చేయుటకై పూజలు పురస్కారములు మంత్రములు - తంత్రములు - తండ్ పఠండములు త్రవ్వి పెకలించిరి. సులభము మఱిత సులభమనెడి రంధిలో చిత్రవిచిత్ర ఆవిష్కారములను వెలికి దీసిరి. మంజు శ్రీ

మూలకల్పము తంత్రక్రియలకు దుకాణము పెట్టెను. గుహ్యసమాజము మఱిత ముందుకు బోయి భైరవీచక్రము నేర్పఱచి సారాయము సంభోగము మంత్రోచ్చారముల మూలమున తన మార్గమును సులభ సులభముచేసి కూర్చొనెను. దీనికి ఆదిమూలము మహాయాన సంప్రదాయమే. తొలుత దీని ప్రచార మత్యంత గుప్తముగ నుండెడిది. భైరవీచక్ర విధి విధానము లన్నియు సావధానముగ దాచి పెట్టుచు వచ్చిరి. ఎన్నెన్నో పరీక్షలకు నెగ్గి నిగ్గుదీతినగాని యెవ్వనినైన తమగుంపులో కలియనిచ్చెడి వారుగారు. మంత్రయానము తంత్రయానము వజ్రయానమని చెప్పబడు యీ సంప్రదాయమిట్లు యేడవ శతాబ్దివఱకు గోప్యముగ సాగినది. దీని అనుయాయులు బైటికి మాత్రము మహాయానులమని నుడువువారు. మహాయానమునకు ప్రత్యేకముగ వినయ పీటకము లేకపోవుటచేత వారును భిక్షు దీక్షాగ్రహణ సందర్భమున సర్వాప్తి వాదాది నికాయములనే ఆశ్రయింపవలసి వచ్చెడిది. నాలందాపట్టణము మహాయాన మునకు మనికిపట్టె యుండెడి యేనిమిదవ శతాబ్దమునందు అందలి భిక్షువులు వినయ విషయమున సర్వాప్తివాదమునకు అనుకూలరు. వినయ విషయమున సర్వాప్తివాదులతోడను బోధిసత్త్వ చర్యాప్రసంగమున మహాయానము వలనను, భైరవీ చక్రసందర్భమున వజ్రయానము ద్వారాను ఆనాటి భిక్షువులు దీక్షను పొందుచు వచ్చిరి

ఎనిమిదవ శతాబ్దము వచ్చుసరికి భారతదేశమునందలి బౌద్ధసంప్రదాయముల స్థియు వజ్రయానగర్భితమగు మహాయానమునకు చందినవై యుండెను. బుద్ధుని సహజ సరళబోధలలో విశ్వాస మెగిరిపోయి వారికి కపోలకల్పితములగు అతి తొక్కిక కథలయందు నమ్మకము కుదురుకొన్నది. బైటికి భిక్షువేషములు వేసికొని యున్నను లోపల వారు అమాంతము గుహ్యసామాజికులై యుండిరి. దిగ్గజవిద్వాంసులు ప్రతిభాశాలురగు కవులు సైతము సగము పిచ్చివారై శివమెత్తినట్లు యెనుబది నాలుగు సిద్ధుల వెంటబడి సంధ్యాభాష యందు నిర్గుణగాన మొనర్చుచుండిరి. ఏడవ శతాబ్ది యందు ఉత్తరరాజగు యింద్రభూతియు, ఆతని గురువగు అనంగవజ్రసిద్ధుడును, మఱియు కొందఱితర సిద్ధపండితులును స్త్రీలనే ముక్తిదాతలనియు, పురుషులనే ముక్తికి ఉపాయములనియు, మద్యమునే అమృతమనియు ప్రతిపాదించుట యందే వారి తెలివి తేటలును సిద్ధపండిత్య మును మిడిమిడి తేలినవి. ఎనిమిదవ శతాబ్దము నుండి పదిరెండవ శతాబ్దమువఱకును బౌద్ధధర్మము వాస్తవమునకు వజ్రయానమై లేదా భైరవీచక్రధర్మమైయుండునది. తొలుతనే మహాయానము మంత్రముల తోడను, పూజలతోడను నిర్వాణప్రాప్తిని సరళము జేసెను. తర్వాత నొక్కొక్క

వజ్రయానము దానిని సహజ సహజము చేసివేసెను. అందుచే వజ్రయానమును సహజయానమని పిలువజొచ్చిరి.

వజ్రయానమును అనుసరించిన విద్వాంసులును కవులును సిద్ధులును విలక్షణ ప్రకారముల నుండెడివారు. చెప్పులు కుట్టువాడొకడు, కంబళ్ళను నేయువాడొకడు, డమరువును ధరించుకొనువాడొకడు, రోటిని దాల్చువాడొకడునై ఆ యా పేర్లతో జనప్రసిద్ధి బడయుచు వచ్చిరి. మద్యపానమత్తులు, నర కపాలధారులు, శ్మశానవాసులు లేదా మహారణ్య సంచారులునై వారు జనుల నెంతెంతకు ధిక్కరించుచువచ్చిరో జనులంతంతకు వారి వెంటబడుచు వచ్చిరి. బోధిసత్త్వులనువలె యితరదేవతలవలె ఈ సిద్ధులను అద్భుత దివ్యశక్తి సంపన్నులనుగ ప్రజానీకము తలంచెడిది. ఈ సిద్ధులు విచ్చలవిడి స్త్రీలను సారాయమును నుపభోగించు వారు. రాజులుకూడ వీరికి తమ కన్యల నర్పించుచుండుట యుండినది. వారు త్రాటకము హిప్పాటిజమువంటి కొన్ని ప్రక్రియలను గుర్రెఱిగి యుండిరి. వాటి ప్రభావముచేత అమాయక ప్రజలకు ఆ యా చమత్కారములను జూపువారు. అప్పుడప్పుడు హస్తలాఘవముచేతను, శ్లేషయుక్తములగు అస్పష్టవచనములతోను జనులను ముగ్ధులనుగ జేయువారు. ఈ విధమున అయిదు శతాబ్దములలో నొకవిధమున భారతప్రజయంతయు వారివలలో పడి కామవ్యసనులు, మద్యపానలోలురు మూఢవిశ్వాసకులుగను సిద్ధమైరి. రాజులు కూడ రాజ్యరక్షణమునకై యుంచుకొను సేనలకు బదులు యెంతెంతో వెచ్చించుచు ఒకానొక సిద్ధాచార్యుని, నూర్లకోలది వాని యనుయాయులను ఒక పెద్దపటాలమును గూర్చి పెట్టుకొనువారు. దేవాలయములందు బలిపూజలు నిరాతంకముగ జరిగి పోయెడివి. దాన దక్షిణలకు కొఱత లేకపోవుటచే అన్యధర్మానుయాయులు కూడ చాలమట్టుకు వీరి ననుకరింపసాగిరి.

భారతీయప్రజ ఒకవైపు దురాచారము మూఢవిశ్వాసములందు కుత్తుక బంటి మునిగియుండ, బ్రాహ్మణులు జాతిభేదమను విషబీజమును నాటి మఱియొక వైపు గృహకలహములకు నిలయమగునట్లు జాతిని ముక్కలు చెక్కలు జేసిరి. శ్రద్ధావంతులగు రాజులును, ధనికవుంగవులును కానుకల నర్పించి యర్చించి మఠములను, మందిరములను అపార సంపన్నిలయములుగ జేసియుండు ఆతరుణమున పశ్చిమమునుండి తురకలు దాడివెడలిరి. వారు మందిరములందలి ధనరాశులను దోచుకొనుట మాత్రమెగాక అనంతదివ్యశక్తులను ఆలవాలమని కొండాడుచు వచ్చిన దేవతావ్రతిమలను తునాతునకలు జేసిపోయిరి. తాంత్రికులు తమ మాంత్రిక ప్రయో

గములను నెలపుచునే వచ్చిరి. కాని దాని వలన తురుష్కులకు ఘట్టిని నష్టమేమియు లేదు. పదుమూడవ శతాబ్దారంభముననే ఉత్తరభారతము సంతయు తురకలొక్రమించుకొనిరి. పాలవంశీయరాజు తన రాజ్యరక్షణమునకై యేర్పఱచిన ఉదంతపురీ తాంత్రిక విహారమును మహమ్మదు బిన్ బక్తియారనువాడు యిన్నూరు ఆశ్వికదశము లతో మాత్రమే కబళించినెను. దివ్యశక్తిధారియని యెన్నబడిన నాలంద యందలి తారామూర్తి పాడిపాడి చేయబడెను. నాలందా విక్రమశిలయందలి తాంత్రిక భిక్షువులు వందలకొలంది కత్తులకు బలియైరి. ఈ యుద్ధమునందు అపారజన ధనములకు హాని వాటిల్లినది. అనంత గ్రంథరాశి అహుతియైనది. సాటిలేని కళా మూర్తులు రూపుమాపబడినవి. ఏదెట్లయినను ఒక్కమేలు జరిగినది. కదలింపరాని మోహనిద్రలో నుండి లోకప్రజ కన్నదెఱచినది.

‘శంకరాచార్యులవారి ప్రతాపముచే బౌద్ధులు భారతమునుండి పాటిపోయి’ రనునది చిరకాలమునుండి వచ్చుప్రవాదము. “శంకరుడు బౌద్ధులను శాస్త్రార్థములచే జయించుటమాత్రము కాదు. తన ఆజ్ఞావర్తులగు సుధన్వాదిరాజుల మూలమున వేలకొలది బౌద్ధులను సముద్రమున ముంపించె” నని - “ఉరికంబముల కెక్కించె” నని చెప్పుకొనుటకూడ గలదు. ఇవి గాలిమాటలు మాత్రమే కావు. వీనికి ఆధారము మాధవా చార్యుని శంకరదిగ్విజయమునకూడ గలదు. అందుచే యీ ప్రసంగములు సంస్కృత పండితుల విశ్వాసమునకు మఱింత గురియైనవి. వీటిని వారు ఐతిహాసిక సత్యములుగ భావించిరి. అన్యధర్మమునందలి అసహిష్ణుత యను కళంకమును శంకరునకు అపాదించుననిగాన ఈ ప్రసంగములను విశ్వసింపదగదని మఱి కొందఱు పెంచెనని బెట్టిరి. అయినను విషయము నిజమే యైనచో దేనినైనను నిరాకరింపకుండుటయే చేటు.

ఇ. కనుచి కాలనిర్ణయమందే యెన్నో విక్కులు గలవు. కొందఱాతనిని విక్రము అనుకొని కాలిని ఉండురు. “Age of Shankar” యొక్క కర్తయు, కొందఱు ప్రాచీనములను పండితులును దానినే సమర్థింతురు. కాని చరిత్రకారు లద్దాని నంగీకరింపదు. వారి మతమును విచారితము. శంకరుని శారీరక భాష్యమునకు వాచస్పతి మిత్రుడు “భామతీ” టీక వ్రాసినాడు. అతని గ్రంథములను బట్టియే వాచస్పతిమిత్రుని కాలము క్రీస్తుశకము తొమ్మిదవ శతాబ్దమునకు తేట తెల్లము. దీనిచే శంకరుని సమయమెటు త్రిప్పినను తొమ్మిదవ శతాబ్దమునకు ముందే యనుట మాత్రము సాధ్యమగుచున్నది. అయినను శంకరుడు కుమారిలభట్టుకు పూర్వడు గాడు.

కుమారిలుడు బౌద్ధనైయామికుడగు ధర్మకీర్తికి సమకాలీనుడు. అతడు యేడవ శతాబ్దమువాడు. తద్వారా శంకరుడు యేడవ శతాబ్దమునకు ముందువాడు కూడ కాడని తేలినది. శంకరకుమారిలురు సమకాలికులనుటకు “దిగ్వజయమె” మనకు సాక్షి. కాని వారివారి గ్రంథములను బట్టి చూచిన యిందుకు దగిన యధార్థమగు ఆధారము దొరకుటలేదు. “హుయాన్ సాంగ్” కు ముందు చెప్పుకొన దగిన ప్రబల బౌద్ధవిరోధియగు పండితుడున్నట్టు కానరాదు. ఉండియున్నచో ‘హుయాన్ సాంగ్’ అవశ్యమతనిగూర్చి వర్ణించియె యుండును. శంకరుడు దాక్షిణాత్యుడు కాబట్టి అతని కార్యరంగము దక్షిణభారతమౌటబట్టి బహుశా ఆ ఉపద్రవము దక్షిణమునందలి బౌద్ధులకు మూడియుండినదేమో? అట్లైనను నిష్కర్షగ చెప్పను పీలులేదు. కంచి కావేరీ పట్టణములందు నివసించుచు బౌద్ధపాలీ గ్రంథములను రచించిన ఆచార్యుడు ధర్మపాలుడు మున్నగువారు ఆ అవ శతాబ్దములోని వారు. వారి గ్రంథము లీనాడును సింహలాదిదేశములందు సురక్షితములై యున్నవి. శంకరుని జన్మభూమి యగు కేరళము సింహళమునకు సన్నిహితము. మహావంశ మను గ్రంథము సింహళదేశముయొక్క ప్రసిద్ధ ధార్మిక యితోహసము. అంతటి విషయమె యున్నచో మహావంశము తడవక విడిచిన దనుట అంత సబబైన మాటగాదు. శంకరుని శాస్త్రార్థ ప్రసక్తియందు బౌద్ధచారిత్రకులు మౌనమును ధరించి యుండుట ప్రస్తుతః ఆ ఘటనలే లేవేమో యనుటకు ఆధారము. రామానుజాది చరిత్రములందు భిన్నమతావలంబులను గూర్చి యిట్టి ప్రవర్తనమె యుండుటబట్టి సందేహము మరింత బలపడుచున్నది.

నిజమునకు శంకరాచార్యుడు దక్షిణమున నొక ప్రతిభాశాలి పండితుడను మాట యధార్థము. వారు శారీరక భాష్యమను గ్రంథమును రచించిరి. ఆ భాష్యమొక సరిక్రొత్త పోకడతో రచింపబడి వివిధ దార్శనిక సిద్ధాంతములపై విశిష్టచర్చ జరిపియున్నదనుట నిక్కమెయైనను ఆనాటి దిక్ నాగ ఉద్యోతకర కుమారిల ధర్మకీర్తి ప్రభృతుల యుగమం దదియొక అపురూపముగాదు. ఔత్తరాహలకు దాక్షిణాత్యులతో కొంత రవరవలు గూడ నుండెడివి. దానికి ఋజువు యేడవ శతాబ్దము వాడగు మహాకవి బాణభట్టుడు రచించిన కాదంబరిలోని యొకానొక అంశము. దానియందు బోయ లతోగూడి అడవిలో కాపురము జేయు ద్రవిడ బ్రాహ్మణుని గూర్చి వర్ణింపబడినది. దార్శనికులకు పట్టుగొమ్మైన మధురయందు నివసించు వాడును; అద్వితీయ దార్శనికుడును, సర్వశాస్త్రనిష్ఠాతుడును నగు వాచస్పతి మిశ్రుడు శంకరునకు కూడ స్ఫురింపని తత్త్వములను వెలికిలాగి శారీరక భాష్యముపై

‘భామతీ’ టీకను వ్రాయకుండినంతవఱకు పండితభిరుదమున కెంతయు దగిన ఆనాటి ఉత్తరభారత పండితులు శంకరుని ఆచార్యునిగ నమ్ముతినవనోపైరెరి. నిజము మాట్లాడిన వాచస్పతి మిశ్రుని భుజములపై నెక్కి శంకరు డీనాడింతటి గొప్పవాడ య్యెను. ఉత్తరభారత పండిత మండలియందు వాచస్పతి మిశ్రుడు శంకరుని వక్షమున వకాలతు జేసెను. నాలందలోని ఆచార్య శాంతిరక్షితుడు వాచస్పతికి ఒక శతాబ్దము ముందువాడు. అతడు వ్రాసిన మహాదార్శనిక గ్రంథమగు ‘తత్త్వసంగ్రహము’ సంస్కృతభాషయందు బరోడాలో ప్రకటితమై లభించుచున్నది. శాంతిరక్షితుడా గ్రంథమున తనకు పూర్వ వర్తులగు యేబదిమంది దార్శనికులను, వారి గ్రంథములను, వారి సిద్ధాంతములను గూర్చి చర్చించియున్నాడు. వాచస్పతికిముందే శంకరుని పాండిత్య గౌరవము లోకమున సుప్రసిద్ధమై యున్నచో శాంతి రక్షితుడు ఆ ప్రసక్తి నెత్తకుండుటకు కారణమేమియు లేదు.

. శంకరుడు బౌద్ధులను గాలించి గాలించి భారతమునుండి తఱుమగొట్టెనని ఒక వైపు వినవచ్చుచుండ ఆతని తర్వాత గౌడ (బీహార్ - బెంగాల్) దేశమునందు పాలవంశీయ బౌద్ధనరపతుల ప్రచండ ప్రతాపవిస్తారమును వేరొకవైపునుండి వినుచు న్నాము. అదే సమయమున గణ్యమాన్యములగు బౌద్ధవిశ్వవిద్యాలయములు ఉదంతపురీ, విక్రమశిలయందు నెలకొల్పబడుటను చరిత్ర వ్రేలు జూపి చెప్పుచు న్నది. అంతేగాక భారతీయ బౌద్ధులు టిబెట్టు ప్రాంతములందు కొట్టి కోలాహలముగ ధర్మవిజయ దుందుభిని ఉధృటముగ మ్రోగించుట ఆనాడు జరిగిన సంఘటనలు. కపాలగాథల ననుసరించి భారతమున బౌద్ధు డెవ్వడును మచ్చుకుగూడ లభింప బోలని సమయమున, అనగా వదునొకండవ శతాబ్దమున టిబెట్టునుండి యెందఱెం దఱో బౌద్ధులీదేశమునకు వచ్చిరి. ఎల్లెడల బౌద్ధగృహస్థుల తోడను బౌద్ధభిక్షువుల తోడను కలిసికనరి. మరయు పాలరాజుల కాలమందలీ బుద్ధుని యుక్త్యయు బోధిసత్వులయొక్కయు తాంత్రిక దేవీదేవతలయొక్కయు వేలకొలది ప్రతిమలు ఉత్తరభారతములో పల్లె పల్లెలయందును భిన్న భిన్న రూపములతో నేటికిని మనకు కానవచ్చుచున్నవి. మగధమునందు మరిమించు గయాజిల్లాయందు ఆ కాలమునాటి మూర్తి ప్రతిమలు లభింపని పల్లె యేయొక్కటైనను ఉండునో లేదో! (గయా జిల్లాయందు జహానాబాద్ సబ్ డివిజనుకు చెందిన కొన్ని గ్రామములలో ఆ విగ్రహములు కొల్లలుకొల్లలుగ నున్నవి. కేస్సా - ఘెంజన్ మున్నగు గ్రామములందు ‘బుద్ధ - తారా - అవలోకితేశ్వరా’ది ప్రతిమలు ఆనాటి లిపిలో ‘యేధర్మాహతు ప్రభవాః’ అనెడి శ్లోకాక్షరములు చెక్కబడినవై దొరకుచున్నవి) ఇవన్నియు కలిపి శంకరు

డానాడు బౌద్ధులను సర్వసమూలముగ నూడ్చి వేసినాడను మాటకు పెదవి విఱుచు చున్నను, ఇదేమాట ఉత్తరభారతమున మనకు లభించు తామ్రలేఖల, శిలాశాసనముల మూలమున మఱింత ఋజువగుచున్నది. ముసల్మానుల దండయాత్రవఱకు విహార బంగాళ నరవతులచేత బౌద్ధధర్మమును, బౌద్ధశిల్పమును బహుముఖ భద్రతలతో కాపాడబడుచు వచ్చినది. ఆ రాజులు తమ రాజ్యముయొక్క అంతిమకాలము వఱకు తామ్రశాసనములందు బుద్ధ భగవంతుని ప్రథమ ధర్మోపదేశస్థానమగు, మృగదావ (సారనాథ)మును సూచించుచు రెండు జింకల మధ్యలో చక్రముగల చిహ్నమును పొందుబఱుచుచు వచ్చిరి. గౌడదేశమునకు పశ్చిమమున యముననుండి గండకివఱకు కన్యాకుబ్జరాజ్యమున ప్రభువులును ప్రజాజనములును బౌద్ధధర్మమందు ప్రగాఢమగు అదరబుద్ధిగలవారై యుండిరి. ఈ విషయము జయచంద్రుని తాతయగు గోవింద చంద్రుడు జేతవన విహారమున కొసగిన గ్రామపంచక దానపత్రము వలనను, అతని రాణియగు కుమారదేవి నిర్మించిన సారనాథ మందలి మహాబౌద్ధమందిరము వలనను విదిత మగుచున్నది. గోవిందచంద్రుని మనుమడగు జయచంద్రుని పట్టపురాణి బౌద్ధధర్మమునందు విశేషమగు మక్కువ గలది. ఆమెకొఱకై రచించిన ప్రజ్ఞాపారమితా గ్రంథము నేటికిని నేపాల ప్రభుత్వ గ్రంథాలయమున విద్యమానమై యున్నది.

కాలింజరముయొక్క రాజులసమయమున నిర్మింపబడి మహాబా మున్నగు స్థలము లందు లభ్యములగు సింహనాద - అవలోకితేశ్వర ప్రభృతి సుందర బౌద్ధ ప్రతిమలు, తురకలదాడి వచ్చునంతవఱకును బుందేలఖండమున ప్రచురసంఖ్యతో బౌద్ధులున్నారనుటను నేటికిని ఋజువు చేయుచున్నవి. దక్షిణభారతమున దేవగిరి (దౌలతాబాదు - నిజాం) ప్రాంతములలోని ఎల్లోరా భవ్యగుహా ప్రాసాదములందలి యెన్నో బౌద్ధగుహలును, ప్రతిమలును మలీక కాపూరమునకంటె యించుక పూర్వము నిర్మించినవి. ఈ విషయము నాసికయొక్క పాండవలేనీ గుహలకు కన్నుంటికే సంబంధించును. దీనివలన బౌద్ధధర్మము శంకరునిద్వారా ఉచ్చాటితమైన దనుట కల్పనా మాత్రము, స్వయముగ శంకరుని జన్మభూమియగు కేరళమునందు బౌద్ధుల ప్రసిద్ధ తంత్రగ్రంథము మంజా శ్రీ మూలకల్పము లభించినది. దానిని త్రిపేండ్రమునుండి స్వర్గీయ మహామహాపాధ్యాయ గణపతిశాస్త్రిగారు ప్రకటించి నారు. ఈ గ్రంథము దొరుకుటవలన సమస్త భారతము నుండియు బౌద్ధులను వెళ్ళగొట్టుమాట యటుండ కేవలము కేరళము నుండికూడ ఈ ఘటన బహు కాలము వెనుకనే సంభవించినదనుట రూఢియగుచున్నది. ఇతిహాసములోనికి జొరబడిన పై మిథ్యాధారణను ఖండించుటకు యిట్టి తార్కాణములు యెన్నియేని యివ్వవచ్చును.

కాని మఱొక్క ప్రశ్న మన యెదుట నున్నది. తురకలు బౌద్ధమతము యొక్కయు, బ్రాహ్మణమతముయొక్కయు మందిరములను సహాసముగనే విధ్వంసము జేసిరి. వారి వారి పురోహితులను తెగబార్చిరి. అటులైన బ్రాహ్మణ సంఘము నిలిచియుండుటకును, బౌద్ధసంఘము నశించుటకును కారణమేమి?

బ్రాహ్మణధర్మమునందు గృహస్థులుకూడ ధర్మమునకు జీవకట్టులై, పట్టు గొమ్మలై సంచాలకులై యుండెడివారు. కాని బౌద్ధధర్మమునందు భిక్షువులపైననే ధర్మప్రచారము యొక్కయు, ధార్మికగ్రంథముల యొక్కయు రక్షణబాధ్యత యుండి యుండెనది. భిక్షువులు తమ వస్త్రముల మరముల మూలమున చప్పున గుర్తించుటకు వీలగువారు. అందుచే తురకల రాజశాసనము యొక్క తొలియూపులందే బౌద్ధులు కాలానుకొనలేక పోయిరి. బ్రాహ్మణులు కొందఱు దురాచారులుగ నుండిరి. గాని అందరును గాదు. బౌద్ధలోజట్టుమొత్తమందఱును వజ్రయానులు. భిక్షువుల గొప్పతనము వారి విద్యాశీల సదాచారములపై గాక మంత్రతంత్రములపై దివ్య శక్తులపై ఆధారపడియుండుటబట్టి తురకల కత్తుల యెదుట నవి విచ్చుమొగ్గలగు సరికి వారి ప్రతిష్ఠకూడ మొదలంట కూలి పోయెను. ప్రజలు కండ్లు దెఱచిరి. చివరకు ఫలశ్రుతి యేమనిన భిక్షువులు భగ్నుమైన తమ మరములను మందిరములను పునరుద్ధరించుకొనుటకు ప్రజలవలన సహకారమును ద్రవ్యమును పొందజాలక పోయిరి. తురకల దుండగములకు గుఱియై ప్రజలు 'అలో లక్ష్మణా' యని అల్లాడు నపుడు, పై సాయనిన అపురూపమై తోచునపుడు ఈ త్రాగుబోతులు దురాచారులు నగు భిక్షువులకు సంచలకొలది ద్రవ్య మెవ్వడివ్వగలడు? అందుచే తమ భగ్నుమందిరములను నిర్మించుకొను తాహతు లేక తమకును నిడలేక బౌద్ధ భిక్షువులు పలాయనము చిత్తగించిరి. బ్రాహ్మణులందఱ్ఱి ప్రసంగము లేదు. విద్యా సదాచారము లచే చాలవఱకు గౌరవార్హులై యుండిరి. అందుచే వారు తిరిగి తమ మందిరములను పునర్నిర్మించుటకు సమర్థులైరి. ప్రజలనుండి సహకారమును ద్రవ్యమును వారికి లభించెను.

బనారసు సమీపమున బౌద్ధుల కత్యంత పవిత్ర తీర్థస్థానము ఋషిపతన మ్మగదావము (సారనాథము). అచ్చట పరిశోధనలవలన కన్యాకుబ్జేశ్వరుడగు గోవిందచంద్రుని రాణియగు కుమారదేవి నిర్మించిన విహారమచ్చటి యన్నిటికంటె చిట్టచివరిది. తురుష్కులు దానిని పడగొట్టిన మీదట వెండియు కట్టుటకు ప్రయత్నములు జరుగలేదు. ఈ పరిస్థితికి విరుద్ధముగ కాశీలోని విశ్వనాథమందిరము మీద మీద నాలుగుమార్లు కట్ట బడినది. అన్నిటికంటె ప్రాచీనమగు మందిరము విశ్వేశ్వర

గంజి వద్ద నేడు మసీదున్నచోట నుండినది. శివరాత్రి కాలములందు ప్రస్తుతమును ప్రజలు ఉదకమర్చించుటకు దానిలోని కరుగుచుందురు. అది శిథిలమైనంత ఈనాడు అది విశ్వేశ్వరుడని చెప్పబడుచోట నిర్మించిరి. దానిని కూలద్రోసిన మీదట జ్ఞానవాపియం దేర్పఱచిరి. భగ్నావశిష్టభాగము నేడును ఔరంగజేబు మసీదునకు ఒకమూల నంటుకొనియున్నది. ఆ మందిరమును ఔరంగజేబు నాశము చేయించెను. పిమ్మట ప్రస్తుతమున్న దేవాలయము తయారైనది. నాలందా ఉదంతపురి జేతవనము మొదలగు బౌద్ధుల పవిత్రస్థలములందు పదిరెండవ శతాబ్దానంతరము క్రొత్త కట్టడ ములు మనకు కాన్పింపవు. లామా తారానాథుని యితిహాసమువలన మనకు తెలిసి పోయిన దేమనిన విహారములు ధ్వస్తమైన పిమ్మట భిక్షువులు టీబెట్టు, నేపాలము మున్నగు ఆ యా దేశములకు పారిపోయిరి. ముసల్మానుల వలె బౌద్ధులు హిందువుల కంటె ప్రత్యేక జాతి కాదు. ఒకే యింటియందు బ్రాహ్మణుడును బౌద్ధుడును ఉభయ మతములవారును కలిసి కాపురము చేయువారు. అందువలన తమకు ధర్మాచార్యులు కఱవగుటచే బౌద్ధులు కొందఱు రక్తబంధువులుగనున్న బ్రాహ్మణధర్మ్యుల యందును, సాలె దూదేకుల మొదలగు చిన్నచిన్న జాతులు (బౌద్ధులు) భయమున కును ఆశకును లోబడి ముసల్మానుల యందును కలసి పోవుటచే ఒకటి రెండు శతాబ్దములలో బౌద్ధధర్మము భారతమునందు అంతర్దానమై పోయెను.

- రాహుల సాంకృత్యాయన.

శ్రీ బుద్ధ చర్య

ప్రథమ ఖండము

జననము - బాల్యము (వి. పూ. 505)

★ మహాపురుషుడు తాను జన్మించుటకు తగిన సమయమును నిశ్చయించెను. పదంపడి “యే ద్వీపమునందు జనన మొందదగు” నని స్థలవిచారము చేయుచు, “బుద్ధపురుషులు” జంబూద్వీపమునందె జన్మించుచున్నారు. కావున జంబూద్వీపమే అందుకు దగిన స్థలమని నిర్ణయించెను. అప్పుగాక “జంబూద్వీపము పదివేల యోజనముల విస్తారము గలది. అందేచోట బుద్ధుడవతరింపవలెనని యిట్లు ప్రదేశమును గూర్చి యోచించుటయందు అతని దృష్టిని మధ్యదేశ మాకర్షించినది. ఆ మధ్య దేశమునకు తూర్పుదిక్కునందు కజంగలమను పురము గలదు. (నేడది బీహారునందు సంథాల్ జిల్లాలోని కంకజోలమను పేర ప్రసిద్ధము) దానికి పైన మహావిశాలమగు సాలవనము గలదు. అచ్చటికి అది పూర్వదిశయందలి పొలిమేర. మధ్యమందు సలిలవతి యను నది గలదు. (అది ప్రస్తుతము హజారీబాగు, మేదిని పుర జిల్లాలందలి సిల ఈ నది) సేతుకణ్ణిక యను గ్రామము (హజారీబాగు జిల్లా)

దక్షిణదిక్కు నందలియెల్ల, పడమటి దిక్కునందు ధూనమును పేరుగల (కర్నూలు జిల్లా థానేసరము) బ్రాహ్మణాగ్రహారము కలది. అది అచ్చటి సీమాంతదేశము. ఉత్తరమునందలి ఉశీరధ్వజ మను (హిమాలయసంబంధ) పర్వత మావైపున సరిపాడ్డు. ఇట్లు మూడునూర్ల యోజనముల పొడవును, రెండువందల యేబది యోజనముల వెడల్పును, తొమ్మిది నూర్ల యోజనముల చుట్టుకొలతయు కలిగి మధ్యదేశము విరాజిల్లుచున్నది. బుద్ధులు, ప్రత్యేక బుద్ధులు, అగ్రశ్రావకులును (ప్రధాన శిష్యులు) యెనుబండ్రు మహాశ్రావకులును, చక్రవర్తులును, మహావ్రతా పులగు సత్క్షత్రియులును సద్రాహ్మణులును సద్వైశ్యులును ఈ ప్రదేశమునందే జన్మించుచున్నారు. ఈ దేశమందలి కపిలవస్తు నగరము (తిలౌరాకోటకు రెండుమైళ్ళ ఉత్తరమున) నేను పుట్టుటకు యోగ్యమై యున్నదని నిశ్చయించెను. తదనంతరము తన కనువగు కులమును గూర్చి యోచించుచు “బుద్ధుడు వైశ్యకులమందు గాని శూద్రకులమందు గాని ఉత్పన్నముగాడు. పూజ్యమగు బ్రాహ్మణ క్షత్రియ కులముల రెంటినే జన్మించును. ఈ నాడు క్షత్రియకులము మఱింత లోకమాన్యమై యున్నది. దానియందే నేను జనన మొందెదను.” అని యిట్లు తలంచుచు తల్లి విషయమై విచారింప దొడగెను. ‘బుద్ధపురుషుల తల్లి చంచలమైనదిగను, మద్యమాంస సేవిగను నుండరాదు. లక్షలకొలది కల్పముల నుండియు జన్మములనుండియు దానాదికములగు పదిపాఠమితానియమముల ననుష్ఠించుచు వచ్చునదిగను, పుట్టుకనుండియు పంచశీలములను పరిపాలించునదిగను నుండదగి యున్నది. అట్టి పుణ్యసాధ్య కేవల మా శుద్ధోదనుని ధర్మపత్ని మహామాయాదేవియ యనుట నిక్కము. ఆమెయే నాకు తల్లికాగలదు. ఇప్పటినుండి ఆమె పది నెలలు యేడు దినములు మాత్రము జీవింపగలదు.’ అని మహాపురుషుడు తలంచెను.

ఆ తరుణమున కపిలవస్తు నగరమునందు ఆషాఢోత్సవము నిశ్చయింప బడినది. పౌర్ణిమకు యేడు దినముల ముందునుండియు మహామాయాదేవి మద్యపానాదికములగు నిషిద్ధవస్తువులను సేవించుట మాని బంధురమగు గంధ మాల్యములచే సుశోభితయై సప్తమ దినమరుదెంచుచుండ తెలతెలవార లేచి నిర్మల జలముల స్నానమాడి నాలుగు లక్షల ద్రవ్యమును దానముజేసి సర్వాలంకృతయై యింపెనగు నోగిరమును మెసవి ఉపోసధమను వ్రతమును నిష్ఠమై నంగీకరించి పాలుపారు పడకటించియుండు జొచ్చి శయ్యపై బరుండి నిద్రించెను. ఆ సమయమున నట్టి నిద్రావస్థయందు ఆ సతీతిలక మొక కలగనెను.

బోధిసత్త్వుడు ఒప్పదముగు తెల్లని యేనుగురూపు దాల్చి పాడగాటి తొండముతో శ్వేతకమల మొండుగైకొని మధురముగ శబ్దము చేయుచు పరుండియున్న తన మంచమునకు మూడుమార్లు ప్రదక్షిణము చేసి కుక్షిని కుడివైపు జీల్చుకొని లోన ప్రవేశించెను. ఇట్లు మాయాదేవికి స్వప్నదర్శనము గలిగినది. ఆ విధమున బోధిసత్త్వుడు ఉత్తరాషాఢా నక్షత్రమునందు గర్భమున ప్రవేశించెను.

తెల్లవారి మేల్కొని రాజపత్ని తనకు కలిగిన కలను రాజునకు తెలిపినది. నరపాలుడును ప్రధానులగు అఱువది నలువురు బ్రాహ్మణులను పిలిపించెను. గోమయముచే నలికించి పేలాలు మొదలగు ధాన్యములచే మంగళాచార మొనర్చబడిన భూమియందు వారికి శుభాసనముల నమర్చి అందు గూర్చుండ నియోగించి తేనె నెయ్యి చక్కెరలచే వండిన పాయసమును వెండి బంగారు పాత్రలయందు వడ్డించి భుజింపజేసెను. మఱియు నూతన వస్త్రముల నిచ్చియు కపిలధేనువుల నొసంగియు వారిని సంతృప్తుల జేసెను. అటుపై వారితో తన భార్యకు కలిగిన స్వప్న ఫలమును గూర్చి పరామర్శ జేసెను. ఆ విప్రులును “మహారాజా! విచార మావంతయు బని లేదు. నీ పత్నియగు మహా మాయాదేవి గర్భమును ధరించినది. నీకు పురుష శిశువు అవశ్యమయింపును. అతడు యింటి యందె స్థిరుడై నిలిచినచో చక్రవర్తియగుట నిజము. గృహమును త్యజించి సాధువైనచో విశ్వవిఖ్యాత మహాజ్ఞాని బుద్ధుడు కాగలడు” అని వచించిరి.

తైలపూర్ణముగు పాత్రమువలె పదినెలల నిండువేకటితో మహామాయాదేవి పుట్టింటికి పోవ కుతూహలించి ఒకనాడు పతియగు శుద్ధోదనుని చూచి “నాథా! నా జన్మస్థలమగు దేవదహ నగరమునకు పోవ నిచ్చు పాడమినది. తమ యాజ్ఞ యని పలికెను. రాజును వల్లెయని యొడంబడి కపిలవస్తు పురమునుండి దేవదహనగరము వఱకును మార్గమంతయు చక్కంబఱువబంచి అందందు అరటిచెట్లును పూర్ణకల శములును మంగళధ్వజములును నిలువ బెట్టించి ప్రేయురాలిని బంగారు పల్లకి యందు కూర్చుండ జేసి వేయిమంది ప్రధాన కర్మవారులును దాసదాసీ జనము లసంఖ్యముగను తోడ బలిసి పోవ నియోగించెను.

ఆ నగరములకు రెంటికిని సంబంధించి తన్మధ్యమున లుంబినీ నామక సాల వన మొకటి గలదు. ఆ సమయమునందలి వృక్షములన్నియు వరుసగ విరియబూసి యుండినవి. పువ్వులయందును కొమ్మలయందును యైదురంగుల తుమ్మెదలును విచిత్ర ప్రకారములగు పక్ష సంఘములును కలనాదముతో గానము చేయుచుండి

నవి. లుంబినీ వనమంతయును చిత్రవిచిత్రమగు వృక్షలతలతో రసికుడగు భూపాలుని పురమును బోలీయుండినది. అద్దానిని చూచినంత రాజమహిషికి ఆ వనమునందు విహారింపకొత్తుక ముదయించినది. ఆమె కోర్కెవడుపున నుద్యోగిజనము లామెను గొంపోయి వనమున ప్రవేశింప జేసిరి. లోన ప్రవేశించి ఆవధూటి యొకానొక టేకు చెట్టుక్రింద నిలిచి దాని కొమ్మను పట్టుకొనుటకై ప్రయత్నించెను. వెంటనే ఆ సాలశాఖయు చక్కగ జేరిన బెత్తము వలె మెల్లనవంగి ఆమె చేతి దాపునకు వచ్చెను. చేతనిచాసి ఆ కొమ్మను పట్టుకొనినంతనే మాయాదేవికి ప్రసవవేదన దోచినది. చెంగట నుండు జనులు ఆ పడలి చుట్టును తెరను గట్టి యెడమై పోయిరి. ఆసాల శాఖను పట్టుకొని నిలువంబడి యుండగనే గర్భము కదలినది.

బోధిసత్త్వుడు తల్లి కడుపునుండి బయల్పడలునప్పుడు సామాన్య ప్రాణుల వలె దుర్గంధ మాలిన్యముతో అంటుకొన లేదు. వ్యాసవీరమునుండి దిగు ధర్మోప దేష్టవలె సోపానములనుండి క్రిందకు వచ్చు మనుష్యుని వలె మెరమెరలాడు రత్నము వలె శోభించుచు బోధిసత్త్వుడు మాతృగర్భమునుండి ఆవంతయు మాలిన్యముతో గూడుకొనక బైటికి చనుదెంచెను.

ఆ శిశువును మహాబ్రహ్మలు సువర్ణ జాలమునందు పట్టుకొని నిలిచిరి. వారి నుండి మహారాజిక దేవతలు నలుపురు తాము తీసికొని మెత్తని జింక చర్మముపై నుంచిరి. మరికొందఱు పట్టు గుడ్డయందు జాట్టిరి. అనంతరము వారిచేతులనుండి విడివడి బోధిసత్త్వుడు భూమిపై తూర్పుదిక్కు మొగమై నిలువబడెను. వేలకొలది చక్రవాలములైనను ఒక్క అంజలోనివిగ నతనికి తోచినవి. సురలుకూడ అచ్చటి నరులతో గూడి ఆతని గంధ మాల్యములతో పూజించి “ మహా పురుషా! నీతో సమాను డెవ్వడును యిచ్చట లేడు. ఇక నధికుని మాట యేల? యని పలువిధముల కీర్తించిరి. బోధిసత్త్వుడు దశదిశలను విలోకించి తనకుసాటి తానుగ నే యెఱింగి గంభీరముగ గుత్తరవైపునకు నేడుగులు వైచెను. అయ్యవసరమున మహాబ్రహ్మలు తెలిగొడుగు పట్టిరి. దైవజ్ఞ బ్రాహ్మణులు వింజామరములు వైచిరి. ఏడవ అడుగుపై నిలిచి “నేను ప్రపంచమునందు సర్వశ్రేష్ఠుడ” నని పురుషపుంగవులుచ్చరింప యోగ్య మగు పల్కువలీకి సింహనాదము జేసెను.

లుంబినీ వనమందు బోధిసత్త్వుడుదయించిన సమకాలమందే రాజకుమారి యగు రాహుల మాతయు, సారథియగు ఛందకుడును, మహామంత్రి కాలఉదాయయు, ఉత్తమజాతికి చెందిన గజరాజమును, అశ్వశ్రేష్ఠముగు కంధకమును,

బుద్ధగయ యందలి మహాబోధి అశ్వత్థ వృక్షమును సువర్ణ పూర్ణములగు నాలుగు కలశములును ఉద్భవించినవి. ఉభయ నగరవాసులును శిశువును గైకొని కపిల వస్తుపురమునకు మఱి పోయిరి.

అంతట శుద్ధోదనమహారాజునకు కులమాన్యుడును అష్టసమాధి సంపన్నుడును నగు కాలుదేవలు డనబడు అసితఋషి బోధిసత్త్వుడుదయించినాడను వార్త దేవతల మూలమున విని కపిలవస్తువునకు బఱతెంచి శుద్ధోదనునిచే సత్కృతుడై ఉచితాసనమున గూర్చుండి “మహారాజా! నీ కుమారుని తెప్పింపుము. చూడగోరు చున్నా” ననెను. నర పాలుడును కై సేసిన కొడుకును దోతెంచి తపస్వి చంద్రుని పాదముల దాకింప దగ్గటికి కొంపోయెను. కాని బోధిసత్త్వుని చరణ మప్రయత్నమున తాపసుని తలకు తగిలినది. నిజమునకు బోధిసత్త్వునిచే వందనములు గొన నర్హుడెవ్వడు గలడు? అజ్ఞానముచే బోధిసత్త్వుని శిరమును తాపసుని పాదములపై నుంచెయె యుండినచో మునీంద్రుని శిరస్సు యేడు బ్రద్దలై యుండెడిది. కావుననే అసిత దేవలుడు కర్జమెఱించి లేచి “యెఱిగి యెఱిగి కొఱవితో తలగోకినొనదగదని” చేతులు జోడించి ఆ దివ్యపురుషునకు నమస్కరించెను. రాజును విస్మయమున మునిగి కొడుకునకు ప్రణమిల్లి నిలిచెను. తపస్వియు బోధిసత్త్వుని లక్షణ సంపదను చూచి బుద్ధుడగునో లేదో యని పరామర్శించి చూచి బుద్ధుడు కాగలడని నిశ్చయించెను. అలౌకిక పురుషుని దర్శించినందులకు లోలోన నుప్పొంగెను. మఱియు సంతరంగమున నిట్లు విచారించెను. “బుద్ధత్వమును పొందిన పిదప యీ మహాత్ముని నేను చూడగల్గుదునో లేదో” అని విత్కరించి ఆత్మదృష్టిపరీకించి “బాపురే! నిక్కము చూడజాలను. అట్టి సౌభాగ్యమునకు నోచని నా బ్రతుకు ధిక్కార యోగ్య” మని దలంచి గొల్లున వాపోదొడంగెను. పరిసరవర్తులగు జనులదిగని అచ్చెరువుతో “స్వామీ! మా ఆర్యపుత్రునకు అశుభమేదైన వాటిల్లి నున్నదా?” అని అడిగిరి.

“వీని కెట్టి సంకటమును గల్గదు. వాస్తవముగ బుద్ధుడు కాగలడు.”

“అయినచో తామెందుకు వగచుచున్నారు?”

“బుద్ధుడైన పిదప నీ మహాపురుషుని కాంచనోపని నా మందభాగ్యమును గూర్చి చింతించుచున్నాను.”

అని పలికి ఆ ముని తన బంధు సంబంధుల యందెవ్వడైనను బుద్ధత్వ ప్రాప్తికి పిదప నిమ్మహాత్ముని చూడగల్గువాడు గలడా? యని యోచించి తన మేనల్లుడగు నాడకుని నట్టివానిగ గ్రహించి చెల్లెలి యింటికి బోయి యామెతో నిట్లనియె.

“నీ కుమారుడు నాడకు డెప్పుట?”

“అయ్యా! ఇంటిలో నున్నాడు.”

“వానిని పిలుపుము.”

సమీపించిన మేనల్లుని జూచి ‘నాయనా! మహారాజగు శుద్ధోదనునకు పుత్రుడుద యించినాడు. ఆ శిశువు బుద్ధజాతికి చెందన మొలక. ముప్పదియైదేండ్లకుపై నతడు పూర్ణజ్ఞాని - బుద్ధుడు కాగలడు. నేడే నీవు పరివ్రాజకుడవు గమ్ము. లతనితో మీదట కలిసికొనగలవు.’ అని వచించెను.

నాడకుడును స్వగతమున “యెనుబదియేడుకోట్ల మహాధనవంతుడనగు నన్ను వంచించుటకై మా మామగారీమాటను చెప్పి యుండరు. వారు నా యెడ హితమును కోరువారె” యని నిశ్చయించి తక్షణమే తలను గడ్డమును గొట్టిగించు కొని కావి బట్టలను దాల్చి బోధిసత్తుడున్నవైపునకు దోసిలోగ్గి నిలిచి ఆ లోకోత్తర పురుషుని యాన ‘నేను సంన్యసించుచున్నా’ నని పల్కుచు అంగపంచకముతో వంద నముజేసి మట్టిపాత్రను జోలె యందునిచి జోలెను భుజమునకు తగిల్చికొని హిమాచలమున ప్రవేశించి శ్రమణ (భిక్షు) ధర్మమును పాలింపదొడగెను. కాలము గడచి సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడైన పిదప నాతని చెంగట జేరి విశ్రుతమగు “నాడకజ్ఞానము” ను విని ఆర్థత వదలిని ప్రాపించెను.

పసిబిడ్డనికి అయిదవరోజున తలకు జలక మాడించి నామకరణము చేయుటకై రాజభవనమును చతుర్విధగంధములతో పూయించి పేలాలతో గూడ చతుర్విధ పుష్పములను వెదజల్లి పాయసమును వండించి మూడు వేదములందును నిష్ఠాతులైన నూటయేనిమిదిమంది బ్రాహ్మణుల నాహ్వానించి రాజభవనమందు మృష్టాన్నమార గింప జేసి మిక్కిలి గౌరవించి ‘కుమారుని భవిష్యత్ ఫలమెట్టిద’ ని మహారాజు జ్యోతిష మడిగించెను. లక్షణజ్ఞులగు బ్రాహ్మణు లాసభయందు రామ, ధ్వజ, మంత్రి, లక్ష్మణ, కౌండిన్య, భోజ, సుయామ, సుదత్తులను వారెనిమిదిమంది గలరు. తొలుత గర్భధారణ సమయమందు స్వప్నశకునమును వీరే చెప్పియుండిరి. ఆ యేనిమిది మంది యందు యేడుపురు రెండు వ్రేళ్ళనెత్తి చూపించి ఉభయ సందిద్దముగ భావి ఫలము నిట్లు జెప్పిరి. “ఇట్టి లక్షణవంతుడు గృహస్థుడుగ నున్నచో మహారాజు చక్రవర్తిగ నుండగలడు. సన్న్యాసమును గ్రహించినచో బుద్ధుడు కాగలడు” అంతట వారిలో చిన్నవాడగు కౌండిన్యడను బ్రాహ్మణుడు శిశువుయొక్క లక్షణ విశేషము

లను గమనించి ఒక్క ప్రేలి నెత్తిచూపి, “మహారాజా! ఇతడు గృహమందుండు ననుట కెట్టి ఆధారమును లేదు. అక్షరాల యితడవశ్యము బుద్ధుడే కాగలడని విస్పష్టముగ తెగజెప్పును.

మొదటి యేడ్వరు బ్రాహ్మణులును ఆయువు ముగియుటచే పరలోకమునకు జనిరి. కేవలమొక కౌండిన్యడు జీవితుడై యుండెను. అతడును బోధిసత్తుని యందె చిత్తమును సంలగ్నము జేసి యిల్లు వదలి క్రమముగ “ఉరువేల” మను ప్రదేశమును జేరి ఆ చోటు యోగార్థులగు కులీన సాధకులకు యోగమునకు యోగ్యమైన తావగు టచే అందె నివసించెను. కొంత కాలమునకు మహా పురుషుడు సంన్యసించెనని తెలిసికొని వెనుక తనతోడివారై గలించిన యేడ్వరు బ్రాహ్మణులయొక్క కుమారుల వద్దకుజని “నాయనలారా! సిద్ధార్థ కుమారుడు ప్రవ్రజితుడైనాడు. నిక్కముగ నతడు బుద్ధుడు కాగలడు. మీ తండ్రులే నేడు బ్రదికి యుండినచో వారును గృహముల త్యజించి పరివ్రాజకులై ఆయన ననుసరించుచుందురు. కాబట్టి మీకు సమ్మతమైనచో నా వెంట రండు. సంన్యసించి అతని వెన్నంటుదము.” అని ప్రబోధించెను. కాని వారియందు మువ్వు రతని మాటకు నొడబడ లేదు. తక్కిన నల్వరతో గూడి తానగ్రసరుడై కౌండిన్య బ్రాహ్మణుడు సంన్యాసమును గైకొనెను. ఈ ఐదుగురే మున్నుండు పంచవర్గీయ స్థవిరులన ప్రసిద్దులైరి.

పుత్రలాభముచే తన మనోరథము సిద్ధించుట బట్టి కుమారునకు సిద్ధార్థుడని శుద్ధోదనుడు పేరిడెను. ఆ మహా పురుషుని కనిన తల్లియొక్క శరీరముచైత్యగృహము వలె పరులుపభోగించుటకు సుతరాం నిషిద్ధము కావున కాబోలు సిద్ధార్థుడు జన్మించిన యేడవ దినమే తల్లి మాయాదేవి దేహమెడబాసి తుషిత లోకమున కరిగినది. శిశుపోషణభారమును సవతితల్లియగు మహాప్రజావతి గౌతమీదేవియే వహించెను. బాలుడును సర్వోత్కృష్టముగు శోభాలక్ష్మితో గూడి వర్దిల్లి దొడగెను.

ఒకానొక దినమున బీజావాపనోత్సవము (చిత్తనము వేయుట) రాజగృహమున సమ్మానితమగుచున్నది. ప్రజలెల్లఱును దేవ విమానమువలె నగరమునంతను అలంకరించిరి. కర్మచారులును సేవకులును యావత్తు పరిచారక బృందమును నూతనాంబ రముల ధరించి గంధ మాల్యాదికముల చేత నలంకృతులై రాజనగరి యందు సమావేశమైరి. శాక్యరాజుల పూర్వాచార వద్దతి ననుసరించి శుద్ధోదన మహారాజు పౌరులతో గూడి భూములవద్దకు బోయెను. అనాడు రాజాగారి పౌలములయందు యేడువందల తొంబది మడకలు దున్నుచున్నవి. రాజానకై నిర్ణీతమైన

హలము రత్నసువర్ణ సంజటితమై యున్నది. ఎద్దుల గిట్టలును కొమ్ములును బంగారుచే పాదుగబడినవి. రాజుగారు కుమారుని కూడ వెంటగొని పోయి యుండెను.

పాలముల చెంగటనే దట్టమై చిక్కని నీడగల నేరేడు చెట్టొకటి గలదు. దాని క్రింద బంగారు జరిగల్గిన మేలుకట్లు కట్టించి చుట్టును తెర నేర్పటించి కుమారుని అందుంచి రాజులిలకుడు దున్నుచోటికి బోయెను. అచ్చట అతడు పసిడి నాగేటి నొండు కేలబట్టి ముందునకు సాగగా ఆయన ననుసరించి మంత్రులందఱును మిగత యేడువందల తొంబది తొమ్మిదింటిని వెంట సాగించిరి. భూపాలుడును ఆవైపునకు నీ వైపునకు నటు నిటు దిరుగుచుండుట వినోదముగ ప్రజలందఱును మూగి చూచుచుండిరి. సిద్ధార్థకుమారుని వద్దనున్న దాదులుకూడ అందలి వినోదమును చూచుటకై బైటికి వచ్చిరి. తన చుట్టును యెవ్వరును లేకపోవుట జూచి బోధిసత్తుడు తబాలున లేచి కూర్చొని శ్వాసప్రశ్వాసలను బంధించి ధ్యాన సమాధియందు మొదటి మాటు నిబద్ధుడయ్యెను. దాదులుగూడ ఖాద్యభోజ్యములందు కొంతవిలంబము చేసిరి. ప్రాద్దుతిరుగుటచే చెట్లనీడలన్నియును తూర్పునకు పాడవుగ సాగినవి. కాని బోధిసత్తుడు - సిద్ధార్థుడు నివసించు వృక్షచ్ఛాయ మాత్రము గొడుగువలె గుండ్ర ముగనె నున్నది. ఆర్యపుత్రు డొంటరిగ నున్నాడనుటను స్మరణకు తెచ్చుకొని లోనికి ప్రవేశించి దాదులు శయ్యపై ధ్యాన ముద్రాస్థితిలో కూర్చొని యుండు కుమారుని గాంచిరి. ఆ చమత్కారమును గాంచి సంభ్రమాశ్చర్యములు పెనగొన నరపతికడ కరుదెంచి, కుమారుడున్నస్థితియు, నతడుండు వృక్షముయొక్క నీడ తక్కిన చెట్లనీడలకు విపరీతముగ, గోలాకారముగ నుండుటయు నివేదించిరి. రాజును వడివడి జనుదెంచి చూచి అబ్బురపడి రెండవతూరి కొడుకునకు నమస్కరించెను.

యౌవనము - సంన్యాసము - (వి. పూ. 474)

★ కాలక్రమమున సిద్ధార్థుడు పదునాతేండ్ల యీడువాడయ్యెను. తండ్రియు కుమారునకు ఋతువులు మూడింటికిని అనుయోగ్యముగ మూడు ప్రమోద భవనములను నిర్మింపజేసెను. అవి వరుసగ అయిదును యేడును తొమ్మిదియు సంతస్థులు గలవి. అందు నలువది నాలుగువేల ఆటకత్తెలను నియమించెను. అప్ప రసలతో గూడిన దేవపతిని బోలి సిద్ధార్థుడు అలంకృతలగు నటీజనముతో వేష్టెతుడై వారి యాట పాటల నుపభోగించుచు రాహులమాత యశోధర తనకు పట్టపురాణిగ ఆ యా ఋతువుల కనుకూలమగు మందిరములందు విహరించుచుండెను.

ఇట్లు మహాపథోగముల నోలలాడు సిద్ధార్థుని గూర్చి సాటిబంధు బాంధవులందొక అపోహ చిట్టినది. “సిద్ధార్థుడు విషయలోలుడు. విద్యాబుద్ధులతనికి నేర్చినది లేదు. యుద్ధకలను కలలో గూడ నెఱుగడు. క్షత్రియుడగు వాడిట్లుండ దగునే” యని కింవదంతి ప్రబలుట విని తండ్రి సుతుని చెంతకు బోయి “పుత్రా! మనవారందఱును నిన్ను విద్యాహీనునిగను శిల్పకళారహితునిగను కేవల భోగలంఘునిగను తలపోయుచున్నారు. ఇందు నీ అభిప్రాయ మే” మని యడిగెను.

“తండ్రి! నేను విద్యల నేర్వబని లేదు. వలయుచో నేటికి యేడవ దినమున నా హస్త విద్యా కౌశలముయొక్క బహిరంగ ప్రదర్శనము జరుగునట్లు దండోరా వేయింపుము.

రాజును అట్లే చేయించెను. పౌరులు ప్రేక్షక స్థానమున కిక్కిరిసి యున్నారు. అక్షణవేధ బాలవేధ నెఱింగిన విలుకాండ్రు పలువురు ప్రోవై యున్నారు. సిద్ధార్థ కుమారుడు తన్ను చుట్టు కొనియున్న ధనుర్విద్యాకోవిదు లెఱింగినంతంటె పదిరెండు శిల్పకళల నధికముగ జూపించి తనవారిని పెఱవారిని కూడ సంతసించ జేసెను.

ఒక దినమున బోధసత్త్వుడు ఉద్యానవనమును జూచునిచ్చితో సారథిని రథము బూన్చుమని ఆనతిచ్చెను. ఆతడును చిత్తమని దివ్యసుందర రథమును చక్కగ నలంకరించి మంగళకరమగు తెల్లని గుఱ్ఱముల నాల్గింటి బూన్చి రాజసుతునకు యెఱుకపరచెను. అతడును దేవవిమాన తుల్యమగు రథముపై నెక్కి వన విహార మునకు దరలెను. సమయమును ప్రతీక్షించు దేవత లానాడిట్లు తలంచిరి. సిద్ధార్థ కుమారునకు బుద్ధత్వ ప్రాప్తికి తరుణము సమీపించు చున్నది. అందుకు పూర్వనిమిత్తములుగ కొన్ని శకున దృశ్యములను చూపించవలెనని యెన్ని అందుకు తగు సన్నివేశమును సృష్టించిరి. దేవపుత్రు డొకడు శత వృద్ధుడై తొఱ్ఱినోటితో నరసిన వెండ్రుకలతో ముడుతలు బాటిన శరీరముతో చేతికట్టె నూతగగొని వడ వడ వడంకుచు నున్నట్లు యెదుట గానబడెను. సిద్ధార్థుడు వానిని జూచి “సారథీ! ఇతడెవడు? ఇతని వెండ్రుకలు తక్కినవారివివలె లేవేమి?” అని వృచ్చించెను. రథచోదకుడును ఉద్విగ్నుడై “ఛీ ఛీ జన్మమే రోత. పుట్టిన వారికెల్లను యీపాడు ముసలితనము తప్పుట లేదు గదా?” అని బదులు చెప్పి రథమును మళ్లించుకొని పోయెను. సత్వరముగ మఱి వచ్చుటగాంచి రాజగు శుద్ధోదనుడు అందు ఘటించిన ముసలివాని కథను తెలిసికొని పుట్టిమునిగనని బెగడొంది ఆటపాటల నేర్పఱచి కుమారుడటపై

యింటినుండి వెలుపల బోకుండునట్లు అనుచరుల కాజ్ఞ యొసంగి నాల్గు వైపులను నర్తయోజనదూరమంతవఱకు కాపలానుచెను.

మఱొక్క దినమున బోధిసత్తుడు తొల్లింటి కైవడి ఉపవనవిహారమున కరుగుచు దేవకల్పితమగు రోగగ్రస్తపురుషుని చూచి సారథిని మునుపటియట్లు యడిగి శోకవ్యాకులీత చిత్తుడై తన భవనమును చేరెను. రాజుది విని మఱింత సత్కరుడై మూడు గవ్యూతుల నేల పాడవున కావలియుంచెను.

వేఱొక దినమున రాజపుత్రుడు వెనుకటి కథవలెనే వాహ్యభివేడలుచు దేవతార చితముగు మృతకళేబరమును జూచి సారథివలన విషయమెఱింగి ఉద్విగ్న హృదయుడై నిజ నికేతనమున కరుదెంచెను. తండ్రియు మరింత వ్యాకులుడై యోజన విస్తారము గస్తీ నుచెను.

వెండియు నొకదినమున నుద్యానమున కరుగుచు బోధిసత్తుడు దేవమాయా నిర్మితుడైన కావిదాలుపును సంన్యాసి నొకని గాంచి సారథితో “సౌమ్యా! యితడెవరు?” అని యడిగెను. సారథియు దేవమాయా మోహితుడుగాన “రాజపుత్రా! ఇతడు సంన్యాస దీక్షితుడు, పరివ్రాజకు”డని తద్విషయమును పెంచి వర్ణించెను. దానిని విన్నంతన సిద్ధార్థకుమారునకు సంన్యసిండుట యందు ఘనము పాడమి తదభిరుచితో యెప్పటివలె వెనుదిరుగక ఉద్యానవనమును చేరుకొనెను. ఈ ప్రసంగమున దీర్ఘబాణకులు (దీర్ఘనికాయ ప్రవర్తకులగు ఆచార్యులు) శకునముల నాలిగింటిని ఒకేదినమున కాంచెనని చెప్పుదురు.

శుద్ధోదనుని ముద్దులకొడుకు ఆనాడా ఆరామమున స్వేచ్ఛ మెయి విహారము జేయుచు లలిమించు కొలనునందు మునిగి లేచి దువ్వలువలు ధరించి ఖరకీరణుడు చరమగిరిచేరు నా తరుణమున విశాల సుందర శిలాపట్టముపై నెమ్మదిగ గూర్చొనెను. పరివారకులు విధ విధ వర్ణములగు శాలువలును, బహురూపములగు విభూషణములు మాల్యములు గ్రంథములు ఉద్వర్తనములును గొని ఆతని నలంకరించుటను నిలువబడిరి. అసమయమున దేవవతి సింహాసనము అస్తవ్యస్తమైనది. దేవేంద్రుడును సింహాసన భ్రష్టత తనకు సిద్ధించుచున్నదా యని జులికి కొంతవడి యోచించి బోధిసత్తుని కై సేయు సమయముగ నెఱింగి విశ్వకర్మము బ్రలిపించి-

“సౌమ్యా! విశ్వకర్మా! సిద్ధార్థ కుమారుడు నేడు అర్ధరాత్రి సమయమునందు మహాభి నిష్క్రమణము (గృహత్యాగము) చేయగలడు. ఈ నాటి అలంకార

మతనికి చివరిది. నీవాతోటకు వెళ్ళి ఆ మహాపురుషుని దివ్యాలంకృతునిగ జేయు” మనెను.

విశ్వకర్మయు నామెయి దేవసహజశక్తివలన ఉత్తరక్షణముననె దిగివచ్చి సిద్ధార్థుని చేతనుండితటకు ధరించు దుకూలమును తానుగైకొనెను. హస్తస్పర్శతోనే యితడు మానవుడు గాడనియు దేవపుత్రుడై యుండుననియు శాక్యరాజ కుమారుడు గ్రహించెను. అంతట దేవశిల్పి సిద్ధార్థుని అమానుషాలంకృతునిగ జేసి యథేచ్ఛం జనియెను.

ఇట్లాయా భూషణముల నలంకృతుడై బ్రాహ్మణోత్తముల ఆశీర్వాదముల సందడితో వేత్రహస్తల సాహోనినాదములతో వందిమాగధుల జయజయ ధ్వానములతో భూనాథ కుమారుడు నిజరథమునెక్కి నగరాభిముఖుడయ్యెను.

అట్టియెడ యశోధర (రాహులమాత - గోపా - మృగ్యా - ఉత్పలవర్ణ) కుమారుని గన్నది. శుద్ధోదను డాశుభవార్తను కుమారునకు తెలియబుత్తెంచెను. పుత్రుడు జనించెనను పలుకు వినినంతనె సిద్ధార్థుని నోటినుండి ‘రాహువు పుట్టెను - బంధము కల్గినది’ అను మాట అవశముగ జాతినది. భటునివలన కుమారుడనిన మాటను తెలిసికొని మహిషాలుడు తన మనుమనికి రాహులకుమారుడని పేరు పెట్టెను.

సిద్ధార్థుడిట్లునువమ రథము నధిరోహించి కీర్తి ప్రతాప శోభాసౌభాగ్యములు దిక్కుల పిక్కటిల్లి పట్టణమును ప్రవేశించెను. ఆ సమయమున తన యింటిపై కూర్చొనియుండిన క్షత్రియకన్య కృశాగౌతమి నాబరగునది నగరమును చుట్టుకొని పోవుచున్న రాజకుమారుని మోహనరూప లావణ్యములకు ముద్దముద్దయై కుతుక ముప్పొంగ నిట్లనియె.

ఇతని గన్నతల్లి యింపొందు శాంతయై జనకుడట్లే పరమ శాంతుడగును, భర్తగాగ నితని బడసినకాంతయు పరమ శాంతయునుట కరము నిజము॥

బోధిసత్త్వు డామాట నాలించి తనలో యిట్లని విచారించెను. నన్ను గన్న జననీజనకుల హృదయములు, పత్నీ హృదయమును పరమ శాంతిని బడయుచు న్నవని యీ పడతి పలుకుచున్నది. హృదయమునకు పరమ శాంతము చేకూరువలెన న్న మొదట నేని శాంతించవలెను? రాగద్వేషాది మలరహితమై విరక్తమగు హృదయమే పరమశాంతికి ఆకరము. రాగమను అగ్ని శాంతించినచో ద్వేషమును అగ్నియు చల్లా

ఱును. క్రమముగ మోహరూపాగ్నియు అభిమానరూపాగ్నియు నుపశమించగలవు. ఆభిమానాదికములగు మలములన్నియు నుపశాంతిని పొందినపుడే మనుష్యునకు పరమశాంతి లభించగలదు. ఈ కన్యక అన్నోక్తిగ నాకు ఉపశ్రుతి రూపమున హితమును గఱపుచున్నది. నిర్వాణమార్గమున పయనింపనెంచు నాకు యీమె మఱిత ప్రోత్సాహము నొసగుచున్నది. నేడే గృహమును వదలి నేను ప్రవ్రజితుడను కావలెను. మంచిదని తన మెడలోని లక్షమూల్యమగు ముత్యాలహారమును గురుదక్షిణ రూపమున కృశాగౌతమికి సుపహరమంపెను. ఆ సుందరియు తనయందనురక్తుడై సిద్ధార్థకుమారుడు వలపుకానుక సంపినాడని యెంచి సంతసించినది.

(సిద్ధార్థుడు)

బోధిసత్తుడు నిజ గృహమున కరిగి సుశోభితమగు శయ్యపై బరుండెను. అట్టియెడ వివిధాలంకార శోభితలు నృత్యగీతములందు కుశలురు దేవకన్యా సమానులగు రమణీమణులు నానావాద్యములను గొని రాజపుత్రుని రంజింపజేయు ఆటలు పాటలు సాగించిరి. కాని రాగాది మలనిర్ముక్తుడై విరక్త చిత్తుడగు సిద్ధార్థుడా వినోదములను కన్నెత్తి యైన చూడక నెమ్మదిగ కొంతవడికి నిద్రించెను. మన పరిశ్రమమంతయు నితని కొఱకె గదా? ఇతడు నిద్రించిన పిదప మనకీ వృథాప్రయాస మేల యని యీ సుందరీ బృందము తమ తమ వాద్యముల తోడనె యెక్కడి వారక్కడ నిద్రించిరి. కొంతవడికి రాజపుత్రుడు మేల్కని తన పాన్నుపై దృఢాసనాసీనుడై కలయ పరికించెను. సుగంధతైల పూర్ణములై దీపములు కలకల నవ్వచున్నవి. పాద్యముల నట్టెపట్టుకొని కొందఱును, నోటజొల్లుగాఱ పండ్లు కొఱుకు కొనుచు కొందఱును, మైమఱచి గుఱ్ఱువెట్టువారై కొందఱును, ఘృణోత్పాదకముగ గుహ్యోంగములపై వస్త్రములు దొలగ మొద్దునిద్దురపోవు కొందఱునై యుండు లలనా సమూహమును తెల్లని వెలుగున నఱవేతీయందుంబోలె విస్మయముగ గాంచి కామభోగములందు మఱిత విరక్తుడయ్యెను. దేవేంద్ర భవనమువలె నుండు ఆ యిల్లతని కండ్లకప్పుడు ముఱిగిన పీనుగులు నిండారనుండు మహా శ్మశానమువలె దోచినది. 'కటకటా' యని 'హా' యని వేదనాభరితమగు నిట్టూర్పులతో పరివ్రజనమునకై మిగుల నాతురు డయ్యెను. మహాభినిష్క్రమణము (గృహత్యాగము) న కిప్పుడే ముహూర్తమని, వెనుకముందు చూడక మంచమునుండి దిగి ద్వారము కడకు వచ్చి "యెవ్వడచ్చట" నని యడిగెను.

వాకిలి గడవపై తలనుంచి నిద్రించు ఛన్నుడు మేల్కొని “ఆర్యపుత్రా! నేను ఛందకుడ నిందున్నా”ననెను.

సౌమ్య! ఈనాటి నా మహాభినిష్క్రమణమునకై గుఱ్ఱము నాయత్తపఱపుము పొమ్మని భూపాలతనయు డాదేశించెను.

చిత్తము సెలవని వలికి ఛందకుడును వలయు సామానులతో గుఱ్ఱపుసాల జొచ్చి దీప ప్రకాశమునందు పూజలు వెట్టి యల్లినమేలు కట్టుక్రింద నిలబడియుండు అశ్వరాజమగు కంధకమును చూచి యదియే దగినదని దానినె సీద్ధపఱచెను. కంధక మును తనలో “యీ నాటి నా పూన్చిన యలంకారము సరిక్రొత్తగ నున్నది. నిత్యము వలె లేదు. ఆర్యపుత్రుడు మహాభి నిష్క్రమణమునకు నిచ్చుకుడు గాబోలు”నని తలంచి ముదిత చిత్తమున కీలికిల సకిలించెను. ఆ మహాశబ్దము పురము నంతయు నిండుజాలునదయ్య దేవ మాయా ప్రభావమున నేరికిని చెవిని బడదయ్యె.

ఛందకుని గుఱ్ఱముం దేరబంచి సిద్ధార్థుడు నవజాతశిశువగు సుతుని జూచు కోరిక దన సతి నిదురించు శయనగృహమును తలుపు దెఱచి లోనికి పోయెను. ఇల్లంతయును దీపప్రకాశముతో నిర్భరమై యున్నది. యశోధరాదేవి మణుగుల కొలది పూలచే పఱువబడిన పాన్పునందు పుత్రునితలపై చేయినిడి నిద్రించుచుండినది. గడపవద్ద నుండియే బోధిసత్త్వడాపరిష్ఠితిని తిలకించి నెమ్మనమున నిట్లు దల పోసెను. “శిశువును తీసికొనవలెనన్న అవశ్యమాచేడియ చేతిని దొలగించవలెను. అట్టియెడ నామె మేల్కొనుట నిక్కము. అటపై నాపూన్కి యంతయు నీటుగా గలదు. నావయనమున కాటంకమగుటచే బుద్ధుడనై వచ్చి కుమారుని ఆనక కను గొందుగాక” యని తలంచి హుటాహుటి మేడదిగివచ్చెను. ఈ సందర్భమున పాలీ జాతకముల వ్యాఖ్యానమగు జాతక అట్టకథ యొకటి మాత్రము రాహులకుమా రుడప్పటికి యేడునాళ్ళ యీడువాడని చెప్పినది. దానికి ఆధారము మఱెచ్చటను కానము.

ఇట్లు క్రిందికి దిగివచ్చి బోధిసత్త్వుడు గుఱ్ఱమును డగ్గటి “నాయనా! కంధకమా! నీవు నన్నీ యొక్క రాత్రి తరింపజేయుము. ఈ నీ సహాయతచే దేహాసమేత యావత్ప్ర పంచమును నేను తరింప జేయుదు” నని వీపునిమిరి యెగిరి కూర్చొనెను. ఆ తురగము మెడ మొదలుకొని తోకవఱకు పదునెనిమిది చేతుల

పాడవుగలది. మచ్చ లేని చంద్రునివలె సర్వాంగధవళమైనది. జవసత్త్వసంపన్నమైది. దానికి సకిలీంతయు గిట్టల చప్పుడును పుట భేదనమును బెటిలించునదియెయైనను కార్యసాధనమున కంతరాయమని దేవతలు తమ మహిమచే మఱుగువడ జేసిరి. తమ చేతుల నడ్డమిడి గిట్టల నేలపై బడనీయరైరి. అది నడిరేయి. సిద్ధార్థుడు వీపు పైనను, ఛన్నుడు తోకను కఱచుకొనియు నుండ కంధకాశ్వము గవని వాకిలిచెంతకు జేరెను.

కుమారుడేవేళ యెప్పుడు పట్టణము వదలి పారిపోవునో యనెడి భీతితో తండ్రి శుద్ధోదనుడు నొక్కొక్క దానిని వేయిమంది మనుష్యులు పట్టినగాని తెఱువ వీలులేని గొప్పవాకిండ్లతో గూడిన మహాద్వారమును నిర్మించి యుంచెను. వేయికోటి యేనుగుల యొక్క లేదా పదివేలకోట్ల మనుజులయొక్క బలముతో యెత్తువచ్చు మహాసత్త్వసంపన్నుడు బోధిసత్త్వు డిట్లు దలంచెను. “తలుపులు తెఱపిడి వడనిచో అట్లే యుండుగాక. కంధమును దిగకనే పిక్కలతో దీని నదిమివట్టి తోకను గఱచికొని వ్రేలాడు ఛందకునితో సహా భూమికి వదునెన్నిది చేతుల యెత్తున మహాద్వారమును కుప్పించిదాటెదను.” ఛందకుడును తనలో నిట్లు తలంచు చున్నాడు. “ద్వారము తెఱువరానిచో నేను ఆర్య పుత్రుని మూపుపై నెత్తికొని కంధకమును కుడిచంక నదుముకొని గవనికోట నెగిరిపోదునుగాక.” కంధకము కూడ స్వగతమున “తలుపులు రానిచో నాస్వామిని వీపుపైననె పెట్టుకొని ఛందకుడు తోకను కఱచుకొని యుండగనే ప్రాకారమును ఒక్కదాటున దాటి పోయెద” నని తలంచుచుండెను. సమయమే వచ్చినచో మువ్వరును తలంచి నంతకు చాలినవారె గాని దేవతా ప్రభావమున ద్వారము తెఱచుకొన్నది.

ఆ యదనున గౌతముని పరావర్తుని చేయుటకై మారుడు ఆకాశమున నిలిచి “‘మార్ష! పోవడ్లు సుమీ. నేటికి యేడవ దినము నాడు నీకొఱకై ²చక్రరత్న ముదయింప నున్నది. రెండువేల ద్వీపఖండములతో గూడిన మహాద్వీపములకు నాల్గింటికి యేలికపు కాగలవు. వెనుకకు మఱులు” మని పలికెను.

“సేవెవడవు?”

“నేను వశరీని.”

1. దేవతలు తమ సమానులను మార్ష (మారిస్) యని బిలుతురు.

2. చక్రవర్తికి దిగ్విజయ సాధనమగు ఆయుధము.

“మారా! చక్రరత్న ప్రాదుర్భావము నే నెఱిగినదే. అసలు రాజ్యముతో నాకు బని లేదు. సాహస్రిక లోక ¹ ధాతువులు మాటుమోగునట్లు నేను బుద్ధుడను గావలెను.”

“ఓహో! కాచుకొనుము. ఏనాడైనను నీచిత్తమున కామనా సంబంధమగు - ద్రోహ సంబంధమగు - హింసా సంబంధమగు వితర్కము పాడకరించినచో నిన్నా నాడు మూడ లించి హెచ్చరింతును.” అని పలికి మారుడు నీడవలె వెన్నంటుకొని సమయమును చిక్కించుకొనుటకై వేచియుండెను.

ఇట్లు సీద్ధార్థుడు చేజిక్కిన చక్రవర్తిత్వమును నుమ్మివైచి నిష్క్రామమునడైనగరము నుండి బయల్పెడలెను. కాని ఆ యాషాఢ పూర్ణిమనాడు, ఉత్తరాషాఢ నక్షత్రము నందు వెండియు పురమును చూడ నభిలాష గల్గినది. కల్గినంతనే “మహాపురుషా! వెనుకకు తరలుట నీకెన్నటికిని వీలుగాదు. అది నీ పనిగా” దను సూచనయొ యన్నట్లు భూమండలము కుమ్మరిసారెవలె గిట్టున తిరిగినది. అంతట నతడు గుఱ్ఱమును త్రిప్పి పురవైపు మళ్ళిచూచి, ఆ చోటిని కంధకనివర్తన వైత్యమని నిర్దేశించి గంతవ్యమార్గమువైపు తిరిగి గుఱ్ఱమును ద్రిప్పి పయనము సాగించెను. ఆతనితోడ దివిటీలచేతబూని యెదుట అటువది వేలును, వెనుక అటువదివేలును, కుడియెడ మల అటువది వేలును, మూకలు బలసి దేవతలున్నారు. నాగ గరుడాదులగు కొందఱు దేవతలు దివ్యములగు గంధమాల్యధూప ములగొని పూజించుచున్నారు. జడివానలవలె పారిజాత మందార పుష్ప వర్షములు ఆకసమును ముంచెత్తినవి. దివ్యగానములు రేగినవి. నాల్గదిక్కులను అటువది విధములగు అటువైయెన్నిది లక్షల వాద్యములు పిక్కటిల్లి మ్రోగినవి. ఇట్లు శ్రీ సౌభాగ్యముతో మహాని ప్ర్రమితుడైన బోధిసత్తుడొక్క రాత్రియందే మూడు ² రాజ్యములు గడచి ముప్పది యోజనములకపై ‘అనోమా’ యనబడు నదీతీరము చేరికొనెను. ఆ నదీతటమున నిలిచి గుఱ్ఱమును మడమతో సైగ జేసెను. అదియు నొక్క దాటున పదునారు చేతుల వెడల్పు గల నదిని యెగిరిదాటి ఆవలిగట్టున చేరి నిలిచినది. బోధిసత్తుడును గుఱ్ఱమునుదిగి యొడ్డునందలి తెల్లని మెత్తని యిసుకపై నిలిచి ఛందకునితో యిట్లనియె.

“సౌమ్య! నా తొడవులను గొని నీవు కంధకముతో వెనుకకు పొమ్ము. నేను ప్రప్రజితుడ నయ్యెదను.”

1. ఒక బ్రహ్మాండమును ఒక లోక ధాతువందురు

2. శాక్య, కోలియ, రామ గ్రామములు.

“దేవా! నేను గూడ ప్రప్రజం (సంస్యసిం)చెదను.”

“సీవు ప్రప్రజ్య (సంన్యాసము) పొందవీలు లేదు. వెనుకకు పామ్మని”
 మూడుమార్లు పలికి సిద్ధార్థకుమారు డతనికి తన ఆభరణముల నొసగి కంధకమును
 అప్పగించెను. నా యీ వెండ్రుకలు సంన్యాసులకు స్వర్ణమైనవిగాదని తలంచి వాటిని
 ఛేదించుటకు పెరివాడెవ్వడును యోగ్యుడు కాడు గాన తనంతకు తానే త్రెంచు
 కొందు ననియు నెంచి కుడిచేత ఖడ్గమును గొని యెడమచేతిలో నుండు చూడామణి
 సహితమగు శిఖను త్రొచ్చివైచెను. రెండంగుళముల పొడవున మాత్రము తలయందు
 మిగిలిన వెండ్రుకలు ప్రదక్షిణ క్రమమున కుడవైపునుండె తిరిగి పెనగొని శిరమున
 నంటగఱచు కొన్నవి. యావజ్జీవము అవి యట్లనే యుండినవి. గడ్డమును మీసమును
 అట్లే యేర్పడి తిరిగి మఱెప్పుడును గొరిగించుకోవలసిన పనియే కల్గ లేదు. శిఖను
 ఛేదించి బోధిసత్తుడు దానిని మింటిపై నెగురవైచి “నేను బుద్ధుడను కాగల్గుచో
 యీ శిఖ భూమిపై వడక ఆకసముననె నిలుచుగాక” యనెను. చూడామణియుత
 మగు ఆ శిఖ ఒక యోజనము దూరమునబోయి గగనముననని నిలిచినది. దేవ
 రాజగు శక్రుడు దివ్యదృష్టి నా విషయ మెఱింగి యోగ్యమగు రత్నమయ పాత్ర
 యందు దానినుంచుకొనిపోయి త్రయస్త్రింశ (స్వర్గ) లోకమున చూడామణి
 చైత్యమును స్థాపించెను.

అంత భిక్షుడుగు తనకు కాశీవస్త్రములు యోగ్యములుకాదని బోధిసత్తుడు
 తలంచుచుండెను. వెనుకటి కశ్యప బుద్ధజన్మమున మిత్రుడుగ నుండిన ఘటికార
 మహాబ్రహ్మ “నామిత్రు డీనాడు మహాభినిష్క్రమణము చేసినాడు. అతని భిక్షు
 ధర్మమునకు వలయు పరికరముల గొనిపోదు” నని భావించి, భిక్షాపాత్రయు,
 కట్టుబట్టలు మూడును, సూదియు, మంగలికత్తియు, త్రాడును, నీటిని వడియగట్టు
 గుడ్డయు నిట్లు యెనిమిది వస్తువులను తోడ గొనివచ్చి బోధిసత్తున కొనగెను.
 వాటిని దాల్చి సంన్యాసి వేషమున నిలిచి ఛందకునితో “ఛందకా! తల్లిదండ్రుల కుశల
 మడిగినానని చెప్పుము. పో పామ్మ” నియెను. వాడును వలగొని నమస్కరించి
 బయలుదేరెను. ఛందకునితోడ నిలిచి నిలిచి పోవుచు కంధకము స్వామి దర్శనము
 తనకిక లేదనెడి పరితాపముతో చూపుకు చాటగునంతకు మెల్లమెల్లగ సాగిపోయి
 ఆపై శోకమును భరింపలేక గుండెలవియ దేహము వదలి దివ్యదేహముతో
 దేవలోకమున కంధకుడును దేవపుత్రనామమున నెలకొన్నది. స్వామి విరహమె గాక
 పై పెచ్చు కంధకము చచ్చుటతో దుఃఖము యిబ్బడిగాగ ఛందకుడు ఆక్రందించుచు
 పురమును జేరుకొనెను.

తపస్సు - బుద్ధత్వప్రాప్తి (వి. పూ. 471)

సంన్యాస గ్రహణానంతరము బోధసత్త్వడచ్చోటి అనూపియ యనెడి మామిడితోట యందొక వారము దినములు గడిపి, తదుపరి యొకదినమున ముప్పది యోజనములు కాలినడక పయనించి రాజగృహము చేరికొనెను. పురము జొచ్చి బిచ్చమెత్త మొదలిడెను. భిక్షమునకై దిరుగు సిద్ధార్థుని అగాధరూపలావణ్యముల నరసి పురమంతయు అసురపతి జొచ్చిన అమరావతివలె గగ్గోలు పడెనది. రాజకర్మచారులు కొందరు మహారాజగు బింబిసారుని కడకేగి “దేవా! నరుడో, నాగుడో, గరుడుడో, గంధర్వుడో అంతింతనరాని రూపరాశియగు పురుషుడోకడు పురమందు భిక్షమెత్తి తిరుగుచున్నాడని విన్నవించిరి. రాజును మేడపైకెక్కి నిలిచి అమ్మహాపురుషుని దర్శించి చకితుడై తన భటులతో నిట్లనియె. “మీరతని వెన్నంటి పొండు. అతడు నిజమునకు అమానుషుడైనచో నగరము దాటగనే అదృశ్యుడైపోవును. దేవతయైనచో మ్రింటికెగసిపోవును. నాగుడైనచో భూమినిచీల్చుకొని క్రుంగిపోవును. ఇదంతయు లేక పుర బాహ్యమునకరిగి భిక్షించిన యన్నమును నతడు భక్షించినచో అవశ్యము మానవుడని గుర్తించిరండు. పొండు”ని యాజ్ఞాపించెను. ఆ మహాపురుషుడును తనకు వలసినంత ఆహారమును భిక్షచేసి గవనిదాటి పొండువ పర్వతమూలమున (రత్నగిరి - రత్న కూటమని నేడు ప్రసిద్ధము) భుజింప నారంభించెను. అట్టి కటికే తిండిని యేనాడును తిని కని యెఱుగని ఆ ఉపాధి - ఆ శరీరమానాడు ఆ ప్రతికూల భోజనమును సహించలేక షోభించిపోయినది. ఆ విశ్భ్రమును తనంతకుదానె నెమ్మదిగ సంభాళించుకొనుచు “అయ్యా! సిద్ధార్థా! బెగ్గటిల్లకుము. వెనుకటి దినములు జ్ఞప్తిచేసికొనుము. మూడేండ్ల క్రిందట పండిన పాతబియ్యపుటన్నము, రుచికరములగు సరసశాకపాకములతోడ కూడిన భోజనమును భోగించు శ్రీమంత గృహమున జన్మించియు అపుడపుడు అదాటున గాన బడిన సంన్యాసుల చూచి ‘నేనుగూడ యేనాడిట్టి భిక్షుదీక్ష గ్రహింపగల్గుదు’నని యువ్విశ్చూరితివి. ఆ యాకాంక్షతోనే యిల్లువెడలి వచ్చితివి. ఇప్పుడిట్లుగట యోగ్యమగునె” యని పలుతెఱుగుల సమాధానము చెప్పికొని మనస్సును తేర్చి హాయిగ భుజించెను. వేగులవారీ విషయమంతయు రాజున కెఱిగించిరి. నరపాలుడును సాదర బుద్ధితో బయల్పెడలి సిద్ధార్థుని సమీపించి పూజించి అతని దివ్య త్వమున కాకర్షితుడై తన యైశ్వర్యమునంతయు నతనికి సమర్పించెను. అతడును “మహారాజా! వస్తువుల

యందును, భోగములయందును నాకు కోరికలు లేవు. మహత్తమమగు అభిసంబోధిని - బుద్ధజ్ఞానమును బొందుటయే నా పరమ లక్ష్యము'' అని పలికి మిన్నకుండెను. బింబిసారుడును పలువిధముల ప్రార్థించియు సఫలముగాక చేతులు జోడించి ''మహాత్మా! బుద్ధత్వ ప్రాప్తి లభించినపిమ్మట చివరకు తాము మొట్టమొదట మా రాజ్యమునకు రావలెను. ఇదియే నా మనవి'' యని వేడుకొనియెను. (ఈ విషయము విస్తారముగ ఆ ట్టకథలయందలి ప్రప్రజ్యాసూత్రమునను - సుత్తనిపాతమారవగ్గయందును చెప్పబడినది.)

బోధిసత్త్వుడును ఆ మాటకొడంబడి వైశమ అచ్చోటు కదలి క్రమమున ఆలారకాలాముడు, ఉద్దకరామపుత్రుడను వారల కడకు జని సమాధివిద్యను నేర్వదొడగెను. కాని యా సమాధిభావన తాను గోరు బోధిజ్ఞానమునకు మార్గము గాదని తలంచి దేవతాసహితముగ లోకములన్నింటికీ తన బలవీర్యముల చూపించుట కును, పరమతత్త్వమును పొందుటకునునై ఉరువేలమను ప్రదేశముజేరి అది తనకొప్పి యుండుటచే అందే తన మహదుద్యోగమునకు దొడంగెను.

కొండిన్యడు మొదలగు పరివ్రాజకులయిదుగురు పల్లెల పట్టణముల భిక్షాచరణ మొనర్చుచు నొకనాడు బోధిత్త్వుడున్న కడకు వచ్చి చేరిరి. ఇతడు బుద్ధుడిపుడె కాగలడు. ఈనాడె కాగలడు అనిడి యాశచే ఆతేండ్ల తని సేవాశుశ్రాషల గడుపుచు బోధిసత్త్వుని చెంగటనే వసించిరి. బోధిసత్త్వుడును ముడినుప్పులు దినియు, ముడి బియ్యము దినియు, కొంతవడి బొత్తుగ నాహారమునె వదలియు కఠోరతపంబున ప్రవృత్తుడౌటచే కాయము యెండి యెండి కట్టెయైనది. ప్రసన్నులగు దేవతలతని యండనిలిచి ఓజస్తేజముల నందించుచుండిరి. అయినను పసిడివన్నె శరీరము పాలిపోయినది. మహాపురుషలక్షణములు ముప్పది రెండును ఆ దుర్బల శరీరమందు అడగారిపోయినవి. ఒకానొకప్పుడు శ్వాసను జయించి ధ్యానమొనరించునతడు తీడీరని స్మృతి తప్పటచే తాను గూర్చొనియున్న యరుగుపై అట్టె ఒటిగి పడెను. పార్శ్వవర్తులగు దేవతలు ''శ్రమణగౌతముడు మరణించె'' నని గొల్లున వాపోయిరి. కొంతవడికి తెలివొంది ఇంతటి ఉగ్రతపస్సు నిజమునకు బుద్ధత్వ ప్రాప్తికి సాధనము గాదని యూహించి సిద్ధార్థుడు ఆహారార్థము గ్రామములందరిగి భిక్షను గొనదొడగెను. కోల్పోయిన దేహకాంతి తిరిగి కోలుకొన్నది. కొండిన్యాదులగు ముందటి పంచవర్గీయ బ్రాహ్మణులది జూచి ''ఆతేండ్లు సతమతమై బుద్ధత్వప్రాప్తియందు నిరాశవహించి గౌతముడు వెండియు ఆహార భోగలంపబడ్డెనాడు. విషయాసక్తుడె

తపో భ్రష్టుడైనాడు. స్నానమాడగోరువాడు మంచుచుక్కలకు తలవంచినట్లు మన మీతని యాశించుట హాస్యాస్పదము వదం” డని ఆ మహాపురుషుని వీడి తమ తమ పాత్రలను పరిధానములను గొని వదునెన్నిది యోజనముల దూరమందుండు ఋషి పతనము (బనారస్ జిల్లా - సారనాథ)ను జేరికొనిరి.

అట్టియెడ ఉరువేలావన ప్రాంతమున సేనానియనబడు గ్రామమునందు సంవన్న గృహస్థుడగు సేనానియను వానియింట జన్మించిన సుజాత యను కన్యక అందొక మణ్ణి చెట్టుకు మ్రొక్కుబడి పెట్టుకొన్నది. “ఓ వృక్ష దేవతా! నాకు కుల శీలముల యోగ్యుడగు వరుడు దొరకి మొదటి సంతానము పుత్రుడు కల్గినచో ప్రతియేటను నీకు లక్షధనము వెచ్చించి పూజలు జేయింతును.” కొన్నాళ్ళకు ఆమె కొర్రె ఫలించినది. ఇక్కడ గౌతముడు బూనిన ఘోరతపస్సు ఆరేండ్లు గడచినది. ఆనాడు వైశాఖపూర్ణిమ. సుజాత యిష్టదైవమును పూజింప నెంచినిది. మొదటి వేయియావులను మధుయష్టివనమున మేపించినది. వాటి పాలను పిండి అయిదు నూరు ఆవులకు త్రాపించినది. తిరిగి వాటిపాలను పిండికి రెండు వందల యేబది యావులకు త్రాపినది. ఇట్లు మరియు మరియు త్రావును పదునాఱు ఆవులపాలు యెన్నిదింటికి త్రాపినది. పాలు చిక్కనివిగను, తీపిగను, బలకరముగను పరిణా మించునట్లు ఆమె క్షీరపరివర్తనము జేసినది. ఆనాడు వైశాఖపూర్ణిమ దినము. వేకువనే లేచి యా యెన్నిదియావుల పాలను బిండి నూతనపాత్రయందు పోసి స్వయముగ తానే పాయసము వండ నారంభించినది.

సుజాత తనదాసియగు పూర్ణను బిలిచి “అమ్మా! వడిగబోయి దేవుని యరుగును అలికి రమ్మ” నెను. ఆమెయు వల్లెయని ఆ వృక్షమూలమునకు బోయినది. ఆనాటి రాత్రికి బోధిసత్తుడును అయిదు మహాస్వప్నములను గాంచి నిక్కమ నేడు బుద్ధుడ కాగలనని నిశ్చయించి తెల్లవారినంత శౌచాదికములనడిపి భిక్షాసమయము నెదురు చూచుచు తన శరీరకాంతులు చుట్టుముట్టియుండ వృక్షతలమున కూర్చొని యున్నాడు. పూర్ణయు (దాసి) అచ్చోటువచ్చి చెట్టుక్రింద తూరుపు మొగమై కూర్చొనియున్న బోధిసత్తుని గాంచినది. కాంచి “నేడు తన యజమానురాలు సమర్పించు పూజను చేతేతుల గ్రహింప వృక్షదేవతయే స్వయముగ మూర్తిభవించిన” దని భావించి త్వరితగతి యింటికి బయటించి సుజాత కా సంగతి తెల్పినది. ఆ వార్త విని పెల్లుబికిన సంతోషమున సుజాత గాఢముగ పూర్ణను కౌగ లించుకొని “బిడ్డా! నేటినుండి నీవు నాకు కూతురవు. దాసివి గాదునుమీ” యని

పుత్రికకు అనురూపమగు వస్త్రభూషణముల నొసంగి ప్రేమించెను. అంతట పాయసమును బంగారుగన్నె యందుంచుకొని పైనొక సువర్ణ పాత్రను మూసి గుడ్డతో కట్టి తాను కైసీకొని పాయసకలశమును నెత్తిపై పెట్టుకొని బోధిసత్తుడు వసించు చెట్టుక్రిందకుపోయి చేరెను. అందాయనను వృక్షాధిదేవతగనే యూహించి వినయమున డగ్గటి కలశమును దించి తెఱచి వేరొక బంగారుపాత్రతో నీరు దెచ్చి బోధిసత్తుని కడనుంచి నిలువబడెను. అంతటిలో తొల్లి ఘటికార మహాబ్రహ్మచే నొసగబడి యిన్నాళ్లు బోధిసత్తుని కడనుండి భిక్షకు ఉపకరించిన మట్టిపాత్ర యదృశ్యమై పోయినది. తనపాత్ర కానరాక పోవుడు బోధిసత్తుడు కుడిచేతిని జొచి నీటిని బుచ్చుకొనెను. ఆ పై సుజాతయు పాయసకలశమతనికి అప్పగించెను. అంది కొని తనవైపు తేరిజొచ్చిన మహాపురుషుని యింగితమును గ్రహించి “ఆర్యా! దేవర వారికిది సమర్పితము. యథేచ్ఛమెయి నారగించుడు. నాకువలె యిష్టార్థప్రాప్తి మీకుగూడ సఫలమగుగాక” యని సప్రణామముగ వలికి పాతవిస్తరంబోలె ఆ లక్షమూల్యమగు పాత్రను వదలి చనినది.

బోధిసత్తుడంతట లేచి వృక్షమునకు ప్రదక్షిణించి పాత్రను నేరంజరా (నిలాజన నది - గయా జిల్లా) నదీతీరమునకు గొని చని దాని నొడ్డుపైనుంచి నీటిలోనికి దిగి స్నానమాడి తూరుపు మొగమై కూర్చొనెను. అంతట నా పాయసమును నలుబదితొమ్మిది పిడుచలు (కబళములు) చేసి భుజించెను. బుద్ధత్వప్రాప్తికిపైన, బోధిమండపమున (నేటి బుద్ధమందిర ప్రాంగణము) నివసించినకాలము మొత్తము నలుబది తొమ్మిది దినముల కంతటికిని ఆనాడు భుజించిన నలుబది తొమ్మిది పిడుచలె ఆహారమైనది. పాయసాహార గ్రహణాంతరము అతడు ఒక్కనెల పందొమ్మిది దినములు అన్నమును గొన లేదు. స్నానమాడ లేదు. చివరకు ముఖము కడుగ లేదు. ధ్యానసుఖముతోడను, మార్గసుఖము తోడను, ఫలసుఖముతోడను అమ్మహాపురుషుడేడువారములు గడపెను. ఈ విధమున క్షీరాన్నమును మెనవి పసిడి పళ్లెరమును నదీ ప్రవాహమున పాఱవైచి ప్రశాంతుడయ్యెను.

ఆ వగలంతయు బోధిసత్తుడు నదీతీరము నందుండు పూచిన సాలవనమున విహరించి సాయంతన సమయమునకు (బోధిగయయందు నేడు ప్రసిద్ధమైయున్న) బోధి వృక్షము (రావిచెట్టు) వద్దకు బోయెను. ఆ తరుణముననే గడ్డి కోయువాడొకడు శ్రోత్రియ నామకుడు గడ్డి మోపుతో నెదురై యెనిమిది పిడికిళ్ల గడ్డినిచ్చెను. దానిని కరమున గ్రహించియే బోధి మండపమునెక్కి ప్రదక్షిణముగ చుట్టుదిరిగి

వచ్చి తూర్పుకొనయందు పడమటి మొగమై నిల్వబడెను. “ఇది బుద్ధులందఱకును ఆశ్రయస్థానము. ఇయ్యది దుఃఖ పంజరమును ఛిన్నభిన్నము చేయజాలు తావు గదే” యని చేతియందలి గడ్డిపోచలను కొనలయందు బట్టుకొని విదిలించినంత నవి యచ్చోట క్రింద రాలి నేర్పరియగు చిత్రకారుడు నిర్మించిన ఆసనమువలె చక్కగ నేర్పడినవి. బోధిసత్తుడును మహాబోధి వృక్షమునకు వీపు మళ్ళించి నిలిచి దృఢచిత్తమున-

ఇదె యీ ఆసనమందు యీ తనువు యింతింతింతలై రాలినీ
చదరంబై పడిపోవనీ యెముకలున్ చర్మంబు మాంసంబులున్
సుదురాపంబగు బోధిసంపదను నిచ్చోబొందకుండంగ నే
కదలన్నేర - కదల్చునేరను సుమీ కాలేతు లంగాంగముల్.

“నా యీ యెముకలును నరములును చర్మమును గుల్ల గుల్లయై పోయిన పోవుగాక! రక్తమాంసములు సర్వసమూలముగ శోషించి పోయిన పోవుగాక: నమ్యక్ సంబోధిని పరమజ్ఞానమును పొందకుండా నేనీ యాసనమునుండి కాలు మెదల్చు కుందును.” అని శవధము జేసి తూర్పు మొగమై పిడుగులకైనను జడియని అపరాజి తమగు ఆసనమున నుపవిష్టుడయ్యెను (జాతకనిదాన కథ)

ఆ సమయమున దేవపుత్రుడగు మారుడు “సిద్ధార్థుడు నా యధికారము నుండి దాటిపోవుచున్నాడు. ఇతని నిట్లు పోనివ్వరాద”ని తలంచి తన సేన నంత యును నుసిగొలిపికొని దండెత్తి వచ్చెను. బోధిమండపమునకు సమీపించక ముందే సేనయంతయు నొక్కొక్కడుగ సరిసుమారు అందఱు జాటుకొనిరి. మహాపురుషు డొంటరిగ కూర్చొని యున్నాడు. మారుడును తన మిగిలిన యనుచరులతో “మిత్రు లారా! శుద్ధోదనపుత్రుడగు సిద్ధార్థునకు సాటియగు పురుషుడు యెవ్వడును లేడు. మన మితనికి యెదురుగు నిలిచి పోరాడలేము. వెనుకవైపు నుండి ముట్టడింతము గాక” యని యొచించు కొనెను. మహాపురుషుడును మారసైన్యమును జూచి మంద స్మితుడై “ఇంతమంది తలపడి నాయొకనిపై మహాసన్నాహము జేయుచున్నారు. ఈ చోట ఆప్తమిత్రులు బంధుబలగములు తల్లిదండ్రులు యెవ్వరును నాకు తోడుగు వారు లేరు. చిరకాలమునుండి సంపాదించిన నాదశపారమితలే నాకు నిజపరిజనము. వాటినె వాలును పలకయునుగ జేసికొని మారసేనను చెండాడెదను” అని తలంచి పారమితలను పదింటిని స్మరించుచుకూర్చొనెను.

మారుడును (కామదేవుడు) తన మాయా ప్రభావమున తుపాను లేపియు, వానగురిపించియు, రాళ్ళువైచియు, కత్తులు చూపించియు, నిప్పులు చెరగియు, బురదను గ్రుమ్మరించియు, చీకటి గ్రమ్మించియు బోధిసత్తుని యావంతయు కదలింప లేకపోయెను. చివరకు సమీపించి వచ్చి సిద్ధార్థా! ఈ ఆసనమునందుండి లెమ్ము. ఇది నాది గాని నీదికాదు. లేలెమ్ము" నెను. మహాసత్తుడిట్లునుచున్నాడు. "మారా! దశపారమితలను నీవు పొందియుండ లేదు. ఉపపారమితలను గాని పారమార్థిక పారమితలనుగాని పంచత్యాగములను గాని నీవు సంపాదించి యుండ లేదు. జాతికి గాని లోకమునకుగాని హితకరమగు పనుల నీవు జేసియుండలేదు. జ్ఞానమార్గము నీకు దూరము. అయ్యా! ఈ ఆసనము నీకెట్లు దగును. నాకే తగినది."

"సిద్ధార్థా! దానాదికమగు త్యాగమును సీవోనర్చినా వనుటకు సాక్షి యెవ్వరు?"

"మారుడా! ఇదిగో యీ భూదేవి" యని యా మహాపురుషుడు కుడిచేతి నెత్తి "ఓ పృథ్వీ! నా యొనర్చిన దానాదికమునకు నీవు సాక్షివి గాదా" యని భూమిని తట్టి కొట్టెను. ఆ ధ్వనికి మారసైన్యము పటాపంచలైనది. ఇట్లు ప్రార్థు గ్రుంకకముందె మారుని మూకను మటుమాయము జేసి రావిచిగుళ్ళు తనపై వ్రాలుచుండ కెంపులచే పూజింపబడువాని వలె నొప్పి¹ మొదటి జామునందు పూర్వజన్మ జ్ఞానమును నడి జామునందు దివ్యనేత్ర లాభమును, కడజామునందు ప్రతీత్య² సముత్పాద జ్ఞానమును పొందిన వాడయ్యెను ఆయెడ నతడీ క్రింది యుదాసమును పాడుచున్నాడు.

అవనిలోన ననేక జన్మములనెత్తి
తిరుగుచుంటిని గృహకారు దెలియలేక
యెఱిగితిని నేడు గృహకర్త నింకమీద
యిల్లు గట్టగ వనిలేదు యెల్ల బంధ
కూటములు గూలినవి, గృహ గోపురములు
రాలినవి. సర్వసంస్కార రహితముగను
కామనా శూన్యమై చిత్తకంజ మొప్పె
ఓయి గృహకార గృహబంధ మొప్పదింక.

1. జాము|| నాలుగు గంటలు.

2. "వటిచ్చ సముత్పాదసుత్త" యందు విస్తారముగ జూచునది.

౪

బోధివృక్షముక్రింద - వారాణసీగమనము (వి. పూ. 471)

¹ఆసమయమున భగవాన్ బుద్ధుడు ఉరువేల(బుద్ధగయ)మునందు నేరంజరా నదీతీరమున బోధివృక్షముక్రింద అభిసంబోధిని మొదట ప్రాపించెను. ఆ చెట్టుక్రిందనే ఒకవారముదినముల పాడవున నొకేయాసనమున విముక్తియా నందము (మోక్షసుఖము) ననుభవించుచు కూర్చొనియుండెను. రాత్రియొక్క మొదటి జామునందు ప్రతీత్యసముత్పాదమును అనులోమముగను (మొదటినుండి చివరకు) ప్రతిలోమముగను (చివర నుండి మొదటికి) మననము చేసినాడు. “అవిద్యచే సంస్కారము కలుగును. సంస్కారమున విజ్ఞానము కలుగును. విజ్ఞానము చేత నామరూపములును, నామరూపములచే ఆయతనములాలును, షడాయతనములచే స్పర్శమును, స్పర్శముచేత వేదనయు, వేదనచే తృప్త్యయు తృప్త్య చేతను పాదానమును, ఉపాదానముచేత భవమును భవముచేత జాతియు జాతి (జన్మము) చేత జరయు మరణమును, దుఃఖశోకాదికములగు చిత్తవికారములును ఉదయించుచున్నవి. దుఃఖములకు రాశియగు ప్రపంచమిట్లు పుట్టుచున్నది. అవిద్య దొలగినచో సంస్కారము లేదు. సంస్కారము వినాశమున విజ్ఞానము దొలగినది. విజ్ఞాన నాశమున నామరూపములు బోయినవి. నామరూపనాశమున ఆయతనములాలును లేవు. షడాయతననాశమున స్పర్శము లేదు. స్పర్శనాశమున వేదన నశించినది. వేదన నశించుటచే తృప్త్య గతించినది. తృప్త్యాక్షయమున ఉపాదాన నాశమైనది. ఉపాదాన నాశమున భవము పోయినది. భవనాశమున జాతియు, జాతి (జన్మ) నాశమున జరామరణ దుఃఖ శోకాదికములగు చిత్తవికారములును చిత్తభేదములును అడగినవి. ఇట్లు దుఃఖసంసారము సంపూర్ణముగ శాంతించుచున్నది.”

ఇప్పగిది మధ్యమ యామమునను అంతిమ యామమునను గూడ ప్రతీత్యసముత్పాదమును అనులోమ ప్రతిలోమముగ మననము జేయుచు యేడు దినములు గడచిన పిదప ఆ బోధివృక్షము క్రిందినుండి లేచి అజపాలమను పేరుగల మణ్ణిచెట్టు జేరబోయి దానిక్రింద కూడ విముక్తి యానందము ననుభవించుచు వారము దినము లొకే యాసనమున గూర్చుండెను. ఆ వేళ స్వాభిమానియగు బ్రాహ్మణుడొకడు భగవానుడున్న కడకుబోయి కుశలక్షేమ మడిగి యొక యోర నిల్వంబడి భగవంతునితో నిట్లనియె “గౌతమా! ఎట్టివాడు బ్రాహ్మణుడు? బ్రాహ్మణుని నిర్మింపజేయు ధర్మ మెట్టిది?” ఆ మాట విని భగవంతుడు క్రింది గీతమును బాడెను.

1. వినయపీఠక, మహావగ్గ.

పాపదూరుడు, అభిమాన మాలీన్య
 రహితుండు సంయతవ్రతుడు విప్రుండు :
 వేదాంత పారగమ్యే బ్రహ్మచర్య
 దీక్షమై బ్రహ్మవాదిత్వ ధర్మమున
 సముడు వానికి ప్రపంచమున లేడొకడు :

వారము దినము లాసమాధియందు అజపాలవటవృక్షము క్రిందగడపి అందుండి లేచి ముచలీంద వృక్షమువద్దకు బోయెను. ఆ మహీరుహతలమున యెప్పటివలె యేడుదినములు విముక్తి యానందము ననుభవించుచు ఏకాసన నిష్ఠుడై యుండినాడు. ఆ దినములలో అకాలమేఘము లావరించి ఈదగాలి వీచుట కారంభించినది. ఆ వనస్పతి నాశ్రయించుచుండు ముచలీందమను సర్పరాజు తనపుట్టనుండి బైటికి వచ్చి భగవానుని తన శరీరముతో యేడుచుట్లు చుట్టుకొని యతని శిరముపై తనపడగను గొడుగువలె సాచివట్టి ఎండయును గాలియును, క్రిమియును కీటకమును, చలియు వేడిమియు నతని తాకజాలనట్లు రక్షించుచుండెను. సప్తాహము గడువ మింట మబ్బులు దొలగుడు నాగరాజు భగవంతుని శరీరమును విడిచి కామరూపమున నొకబాలకునివలె యెదుటకానబడినది. అదంతయు నెఱింగి బుద్ధభగవంతుడు ఆనందగీతము నిట్లుపాడెను.

శ్రుతధర్మ ద్రష్టయే సుఖీయు తుష్టుండు
 నిర్వ్యంద్య సుఖమన నెగడు సంయమము
 వైరాగ్యమది కామవర్జన సుఖము
 సాధనా నిష్ఠయే సౌఖ్యతమంబు.

మఱొక్క వారము దినములు రాజాయతన మనబడు వృక్షమూలము నాశ్రయించి సమాధిబద్ధుడయ్యెను. ఆ కాలమున త్రపుషభల్లికులను యిద్దరు వ్యాపారులు తమ ఉత్కలదేశమునుండి ప్రయాణ పథమున నచ్చోటువచ్చి చేరిరి. వారి యిష్టకులదేవత వారికి కాన వచ్చి “మార్చ! బుద్ధత్వమును పొందిన మహాపురుషుడొకడీ రాజాయతన వృక్షము క్రింద నున్నాడు. మీరచటి కరిగి లడ్డును మజ్జిగయు నిచ్చి యాతని సత్కరింపుడు. ఈ దానము మీకు చిరకాలము వఱకు సుఖమును హితమును కలిగించును.” అని బోధించెను. వారును నట్లే యావస్తువులను గొని భగవంతుని జేరబోయి ప్రణమిల్లి యొత్తగిల్లి నిలిచి ¹“భంతే! భగవంతా! ఈ లడ్డును

1. భంతే = పాలీభాషలోని పూజ్యనందోధనము.

మజ్జిగయును స్వీకరించి మాకు చిరకాల హిత సుఖముల ననుగ్రహించుడు¹ అని వేడికొనిరి. భగవానుడును తనలో “తథాగతుడు వట్టిచేతులతో స్వీకరించరాదు. పాత్రలేని యీ తరుణమున నేనా మధుపిండమును తక్రమును గ్రహించుట యెట్లు” ని వితర్కించుచున్నంతన చతుర్దిశలనుండి మహారాజిక దేవతలు నలువురు రాతితో జేసిన భిక్షాపాత్రల నాల్గింటి నమ్మహనీయుని యెదుటనుంచి “మహాభాగా! ఈ పాత్రలయందా యుపాయనములను బుచ్చుకొనుడు” అని విన్నవించిరి. ముందట నున్న అభినవశిలామయ పాత్రల నందికొని వారొసగు లడ్డును మజ్జిగయు గ్రహించి బుద్ధుడు భుజించెను. అంతట తపస్సు మల్లి కులనబడు ఆయిర్వురు వ్యాపారులు భగవానునకు చేతులు జోడించి “భంతే! మేమిద్దరమును బుద్ధుని శరణుజొచ్చుచు న్నాము. ధర్మమును శరణుజొచ్చుచున్నాము. ఈనాటినుండి దేవరవారు మమ్ము సాంజలి శరణాగత ఉపాసకులుగ స్వీకరించండి” యని మనవి జేసిరి. రెండు మాటలతో బౌద్ధదీక్ష పొందిన ప్రథమ ఉపాసకులు ప్రపంచమున వీరిద్దరే.¹

మఱియు వారము దినములు గడచినది. రాజాయతన వృక్షమును వీడి భగవంతుడు అజపాలవటవృక్షమును తిరిగి చేరికొని విహరింప దొడగను. ఏకాంతమున ధ్యానస్థితుడై యొకనాడిట్లు దలంచెను. “గంభీరము, దుర్లభము, దుర్జ్ఞేయము, శాంతము, ఉత్తమము, తర్కాతీతము, చతురపండితవేద్యము నగు ధర్మమును పొందితిని. ఈ లోకము కామతృష్ణలయందే దగిలి కామములయందే సంతృప్తమైయున్నది. కామవ్యాకులీ తమైన లౌకికజనమునకు కార్యకారణరూపమగు నా యీ ప్రతీత్యసముత్పాదధర్మము గ్రహింప వీలుగానిది. సంస్కారశమనమును, తృప్త్యాశయమును, విరాగమును, దుఃఖనిరోధమును, నిర్వాణమును, అట్టిట్టివారికి అందరానిది. ప్రయాసగొనియైనను యీ ధర్మమునుపదేశించుటకు నేను కడంగిన లోకజనులు దాని తెలియ లేక పోయినచో నా ప్రయాసయంతయు నరణ్యరోదనమే గదా! యేల వృథా చేష్ట” యని ధర్మప్రచారోద్యోగము నందు అల్ప ఉత్సాహియు ఉదాసీనుడునయ్యెను. సహపతి బ్రహ్మదేవుడా మహాత్ముని చిత్తవృత్తిని పంకించి “ఓహో! లోకము పాడుగాగలదు. లోకము చెడిపోగలదు. తథాగతుని అర్హత సంబుద్ధుని చిత్తవృత్తి ధర్మప్రచారమునందు మ్రొగ్గక పెడమొగము వేయుచున్నది.” అని భావించి భగవానుని యెదుట తోవట్టెను. మహానుభావుడగు బుద్ధదేవుని ముందట చేతులు జోడించి, ఉత్తరీయమును నొకభుజముపై సర్దికొని కుడిమోకాలును భూమి

1. అప్పటికి సంఘమనునది లేదు కాబట్టి బుద్ధుని, ధర్మములను రెంటిని మాత్రమే వారు ఉచ్చరించి శరణు పొందగల్గిరి.

పైనాని “భంతే! సుగతదేవా! ధర్మప్రచారమునకై ప్రవర్తింపుడు. తమ ధర్మపదేశమున లోకము ధర్మశ్రవణ భాగ్యమును పొందగల్గుగాక. ధర్మములను విననిచో అల్పదోష యుతమగు ప్రాణికోటి నశించగలదు. మగధరాజ్యమందు అధర్మము ప్రబలినది. నిర్మలుడవగు నీ అమృతోపదేశము నది యిక వినుగాక. గిరిశిఖరమున నిలిచిన మానవుడు నాల్గదిక్కుల నుండు మానవకోటిని చూడగల్గినట్లు ఓ సుమేధా! ఓ సర్వతశ్చక్షా! ఓ శోకాతీతా! ధర్మ శిఖరము నధిరోహించి జన్మజరాపీడితమగు ఆర్తలోకమును పరికింపుము. చిత్తగింపు” మని వాక్రుచ్చెను.

బ్రహ్మదేవుని పలుకును విని భగవంతుడును ప్రాణులయందు జాలిబొడమ బుద్ధనేత్రమున లోకము నవలోకించెను. అల్పమలయుతులును, తీక్ష్ణబుద్ధులును, సుందర స్వభావులును నగు జీవుల నెందఱి నో అతడు తన దివ్యనేత్రమున కనుగొ నెను. వరలోకభీతియు పాపభీతియు కలవారెందఱో ఉన్నారు. నీటబుట్టిన కమల ములు కొలనునందు కొన్ని లోనమునిగి బైటికి రాలేకుండునవియు, మఱికొన్ని నీటిమట్టమునకు రాగల్గినవియు, మఱియు కొన్ని నీటిపై నెంతో పైకివచ్చి నీటి నంటక నుండునవియై యుండునట్లు వివిధ భంగులనున్న జన సముదాయమును పరికించెను. ఇట్లు బుద్ధదృష్టి యందు అల్పమలయుతులును, తీక్ష్ణబుద్ధులను, సుస్వభావులును, పాపభీతిగలవారును నగు ప్రాణులనాలోకించెను. “ఓ బ్రహ్మ! కష్టమునకు ప్రాల్మాలి ఉత్తమమగు ధర్మమును ఉపదేశించుట మానియుంటిని. ఇక నా ధర్మద్వారము తెఱునబడినది. చెవులుండిగూడ శ్రద్ధలేనివారుమాత్రమిందు ప్రవేశింప జాలరు.”

సహపతిబ్రహ్మయు తన యభీష్ట మీడేఱినదని సంతసించి యథేచ్ఛ బోయెను.

అనంతరము బుద్ధభగవంతుడు తనమనంబున “ఈ ధర్మమును తొలుత నెవ్వని కుపదేశింతును? దీనిని సులభముగ నెఱుంగజాలు వాడెవ్వడ?”ని వితర్కించి విచారదృష్టి పరికించి “చతురుడును మేధావియు నగు ఆలారకాలామపండితు డిందుకు దగినవాడ”ని తలంచెను. అతడు మరణించి వారముదినములైనదని గుప్తదేవత సూచించినది. సరియే. ఆపై ఉద్ధకరామపుత్రుడైనను యిందుకు సంపూర్ణ ముగ నర్హుడగుదా యని యోచింప నతడు గతరాత్రియే దివంగతుడైనట్లు జ్ఞానదృష్టి దోచినది. ఇక నెవరున్నారు? సాధనాసమయమున నాకు సేవాపరిచర్యలు సల్పిన పంచవర్గీయ భిక్షువుల కీధర్మమును నేనెందుకు తొలుత యుపదేశింపరాదు? వారెందున్నారో” యని దివ్యదృష్టిని విలోకించి కాశీనగరప్రాంతమున ఋషిపతన మృగదావము (ప్రస్తుతము సారనాథము) నందున్నట్లు జూచెను.

బుద్ధదేవుడిట్లు ఉరువేలమునందు యథేచ్ఛ మెయి విహరించి వారాణసి వైపునకు పయనమయ్యెను. బుద్ధగయకును గయకును మధ్యయందుపోవు సమయమున భగవంతుని బుద్ధుని దర్శించి ఉపక ఆజీవకుడను ★ సాధువు డగ్గటి యిట్లు నియె. “ఆయుష్మంతుడా! నీ వెవ్వడవు? నీ యింద్రియములు ప్రశాంతములు. నీ దేహకాంతి ప్రదీప్తము. నీకు దీక్షనిచ్చిన గురుదేవు డెవ్వడు? నీ ధర్మసంప్రదాయ మెద్ది?” యని ప్రశ్నించెను. భగవంతు డిట్లనియె. అయ్యా! నేనన్నిటికి నతీతుడను. అన్నింటి నెఱిగిన వాడను. అన్ని ధర్మముల నంటనివాడను. తృప్తాక్షయమున సర్వ త్యాగి నై యున్నాను. వినుము.

గురుడు నాకు లేడు సరి మానవుడు లేడు
ఆర్హతుండ నేను ఆఖిలగురుడ
నిలిచియున్నవాడ నిర్వాణపదపీఠి
పాగడుచుండు నన్ను బుద్ధుడనగ.

ధర్మచక్ర ప్రవర్తనమునకై కాశీపురమున కరుగుచున్నాను.

“ఆయుష్మంతా! నీ మాటలనుబట్టి చూచిన నీవు అనంతజినుల (జ్ఞానుల)కు దీటు వత్తువేమో?

సాధూ! ఆస్రవ (క్షేశ) హీనులగు నాబోటివారే జినులనదగుదురు. పాపధర్మములను జయించితిగాన, ఓ ఉపకా! నేను జినుడనే.” ఆ పల్కులు విని ఉపక ఆజీవకుడు ఔగాకయని తలయూపి తనదారిని బోయెను.

॥

ప్రథమ ధర్మోపదేశము - యశుని సంన్యాసము (వి. పూ. 471)

భగవానుడు బుద్ధుడు క్రమముగ యాత్రనొనర్చుచు పంచవర్గీయ భిక్షు గణము వసించు వారాణసి ఋషివ్రతన మృగదావమునకు వచ్చి చేరుకొనెను. పంచవర్గీయ భిక్షువులును తమవైపునకే యరుదెంచు భగవంతుని జూచి తమంతకు తామిట్లు తలపోసిరి. “ఆవుసో! (ఆయుష్మంతులారా) అల్లదిగో! సాధనాభ్రష్టుడు, బాహుల్య (సంగ్రహ) పరాయణుడు నగు శ్రవణగౌతముడు వచ్చుచున్నాడు. మనమతనికి

★ అనాటి నగ్నసాధువుల సంప్రదాయము. దానికి ప్రధాన అచార్యుడు మక్ఖలీ - గోసాలుడు. (మన్మథగోశాలుడు).

అభివాదనముగాని ప్రత్యుత్థానముగాని యొనర్చరాదు. ఎదురేగి పాత్రచీవర (వస్త్ర)ముల నందికొనరాదు. కూర్చొనుటకొక ఆసనము మాత్రమిచ్చెదముగాక. ఇష్టమున్న కూర్చొననిమ్ము.”

ఇట్లు నిశ్చయించుకొనిరి గాని భగవంతుడు సమీపించుకొలది వారి నిశ్చయము సళ్ళుబాటసాగినది. ఒకడెదురేగి శాటీపాత్రల నందికొనెను. మఱియొకడు ఆసనమును బఱచెను. వేఱొకడు పాదోదకమును, యింకొకడు పాదపీఠమును సమర్పించెను. భగవానుడును ఆసనాసీనుడై పాదములను కడిగి కొనెను. వారును వదిలబది భగవంతుని గూర్చి “ఆయుష్మంతా!” యని సంబోధింప దొడగిరి. అది విని “భిక్షువు లారా! తథాగతుని పేరుగొనిగాని, ఆయుష్మంతుడ యని గాని పిలువకుడు. భిక్షువులారా! తథాగతుడు అర్హతుడు. సమ్యక్ సంబుద్ధుడు. ఇటు వినుడు. నే నార్జించిన అమృత ధనమును మీక్షును బంచెదను. చెప్పిన కైవడి చేయగల్గుచో, కులపుత్రు లెద్దానిగోరి యిల్లు వాకిండ్లు వదిలి సంన్యసించుచున్నారో అట్టి అనుత్తమ బ్రహ్మచర్య ఫలమును యీ జన్మమునందే సంపాదించి విహరించెదరు సుడీ!” యని పలికెను.

ఆ మాట విని పంచవర్గీయ భిక్షువులు భగవంతునితో “ఆయుష్మంతుడా! గౌతమా! నీవానాటి ఘోరతపస్సునందే ఉత్తరమనుష్యధర్మమును, ఆర్యజ్ఞాన పరాకాష్ఠను పొందజాలక పోయితివి. ఆ పై సాధనాభ్రష్టుడవై, బాహుల్యపరాయణుడవైన పిదప నద్దాని నెట్లు పొందగల్గితివి? యని యడిగిరి.

“భిక్షువులారా! తథాగతుడు బాహుళికుడు (సంగ్రహపీఠి) కాడు. సాధనా భ్రష్టుడు గాడు. బాహుల్యపరాయణుడు గాడు. అతడు అర్హతుడు. సమ్యక్ సంబుద్ధుడు. అతని యువదేశము నాశ్రయించి అనుత్తమ బ్రహ్మచర్యఫలము నీ జన్మము నందే మీరు పొంది విహరింతురుగాక!”

ఇట్లు మూడుమాటలు తన్నాడేపించినవారికి ముమ్మారును నట్లే సమాధానము జెప్పి తిరిగి భగవంతు డిట్లనియె. “భిక్షువులారా! ఇంతకుముందెన్నడైనను నేనిట్లు చెప్పియుంటివా?

“చెప్పియుండలేదు.”

“అటులయున భిక్షువులారా! వినుండని వెనుకటిమాటలనే జెప్పి బుద్ధదేవుడు వారిని ధర్మశ్రవణకుతూహలురుగ నొనర్చెను. ¹

ధర్మచక్ర ప్రవర్తన సూత్రము

¹అది యొక దినము. భగవంతుడు వారాణసీ ఋషివతన మృగదావమున విహరించుచున్నాడు. అట్టియెడ భగవానుడు పంచవర్గీయ భిక్షువులను పిలిచి “భిక్షువులారా! సంన్యాసులగు వారీరెండు విధములగు అతి (వర్తనములను) అవలంబించరాదు. మొదటి పద్ధతి హీనములును అనార్యములును గ్రామ్యములును అసర్థ యుక్తములునునగు కామవాసనలయందు - కామసుఖములయందు మిగుల ఆసక్తుడగుట. రెండవది దుఃఖమయమును అనార్యసేవితమునునైన కాయక్షేళము లకు - ఆత్మపీడలకు పాల్పడుట. ఈ అతివర్తనముల రెంటిని వదలి తథాగతుడు మధ్యమ మార్గమును వెదకి గ్రహించినాడు. అదియే జ్ఞానమును శాంతిని అభిజ్ఞును సంబోధిని నిర్వాణమునుకూడ పొందించునది. అదియే మధ్యమ మార్గము - మధ్యమ ప్రతిపదము. సమ్యక్ దృష్టి, సమ్యక్ సంకల్పము, సమ్యక్ వచనము, సమ్యక్కర్మ, సమ్యక్ జీవనము, సమ్యక్ వ్యాయామము, (ప్రయత్నము) - సమ్యక్ స్మృతి, సమ్యక్ సమాధి యనెడి ² ఆర్యాష్టాంగిక మార్గమును నదియే. భిక్షువులారా! ఇది మధ్యమ మార్గము.

ఓ భిక్షువులారా! దుఃఖము ఆర్యసత్యము. జన్మ జరా వ్యాధి మరణములు దుఃఖములు. ప్రియవియోగము అప్రియసంయోగము దుఃఖము. కోర్కె ఫలించనిచో దుఃఖము. వెయ్యేల ఒకమాటలో ³ ఉపాదానస్కంధములయందును దుఃఖములు. భిక్షువులారా! దుఃఖసముదయము (దుఃఖకారణము) ఆర్యసత్యము. అదియే తృప్తినాబడును. కామతృప్తి, జన్మతృప్తి, విభవతృప్తి మొదలైనది. పూడవ ఆర్యసత్యము దుఃఖనిరోధము. ఇదియే తృప్తావిరాగము, తృప్తాత్మాగము. దుఃఖనిరోధ గామినీ ప్రతిపదము నాల్గవ ఆర్యసత్యము. ఇది దుఃఖ నిరోధమునకు చేర్చు మార్గము. ఆర్యాష్టాంగిక మార్గమును నిదియే.

‘దుఃఖము ఆర్యసత్యమనియు, అది పరిజ్ఞేయమనియు, పరిజ్ఞాతమనియు అశ్రుతపూర్వమగు ధర్మములందు నాకు సూతనా లోకము కలిగినది. అట్లే దుఃఖ సముదయమార్యసత్యమనియు, అది ప్రహతవ్య (వదల దగినది) మనియు, ప్రహీణ (వదలినది)మనియు’ దుఃఖనిరోధ మార్యసత్యమనియు, అది సాక్షాత్కరింప జేసి

1. సంయుత్తనికాయ 55 - 2 - 1, వినయమహావగ్గ ¹

2. ‘సతివత్థానసుత్త’ యందు విస్తారముగజూచునది.

3. రూప, వేదనా, సంజ్ఞా, సంస్కార, విజ్ఞానములు.

కొన యోగ్యమనియు, సాక్షాత్ప్రత్యక్షమనియు, ఇది దుఃఖనిరోధగామినీ ప్రతిపదమును ఆర్యసత్యమనియు, భావన చేయదగినదనియు, భావన చేయబడ్డదనియు, అశ్రుత పూర్వములగు ధర్మములందు నాకు నూతనాలోకము కలిగినది.

భిక్షువులారా! పైని జెప్పినట్లు మూడు మూడు విధముల నాలుగు ఆర్య సత్యములును పదిరెండు రూపములతో గూడిన యథార్థ విశుద్ధ జ్ఞానము నాకు లభించనంతవఱకును, అనుత్తరమగు సమ్యక్ సంబోధిని (పరమజ్ఞానమును) పొందితినిని చెప్పలేకుంటిని. భిక్షువులారా! మూడు మూడువిధములైన నాలుగు ఆర్యసత్యముల యొక్క పదిరెండు రూపములను యథార్థముగ దర్శించిననాడు అనుత్తర సమ్యక్ సంబోధినెఱింగితినియు, నావిముక్తి స్థిరమైనదనియు నాకిదియే అంతిమజన్మ మనియు, రాకపోకలకతీతుడననియు ప్రతిజ్ఞ జేసి చెప్పజాలితిని.

¹ ఈమాటలువిని పంచవర్గీయ భిక్షువులు సంతుష్టులై భగవానుని అభినందించిరి. ఈ విచార ప్రసంగ సమయమునందు ఆయుష్మాకౌంండిన్యనకు “సముదయధర్మ (కారణస్వభావ) మంతయు నిరోధధర్మ (నాశస్వభావ) మే” యనెడి నిర్మలధర్మ చక్షువుత్పన్నమైనది. అదిగని భగవంతుడు “కౌంండిన్యడెఱుంగ గల్గెను - యెఱుంగగల్గెనని” పుల్కుటచే కౌంండిన్యనకు ఆజ్ఞాతకౌంండిన్యడను పేరు యేర్పడినది.

² అపుడు దృష్టధర్ముడగు బుద్ధగురుని అనుశాసనమందు విశారదుడగు ఆజ్ఞాత కౌంండిన్యడు “వ్రథూ! భగవంతుని నుండి నాకు ³ప్రప్రజ్య కల్గగాక. ⁴ ఉపపంపద లభించుగాక” యని వేడిక నెను. “భిక్షూ! రా రమ్ము. ధర్మము స్వాఖ్యాతమైనది. ఆత్యంతిక దుఃఖ నివృత్తికై బ్రహ్మచర్యమును పాలింపుమ”ని బుద్ధుడతని నాదేశించెను. అదియే కౌంండిన్యనకు ఉపసంపద (దీక్ష) అయినది.

భగవంతుడు సుగతుడు మఱియు తన్నునుసరించియుండు భిక్షువులకు ధర్మసంబంధమగు కథల నుపదేశించుచు అనుశాసించుచుండ ఆయుష్మంతులగు దప్పుడు భద్దియులను వారికి “సముదయధర్మమంతయు నిరోధధర్మమే” యనెడి విరజధర్మచక్షువు సముత్పన్నమైనది. అంతట దృష్టధర్ముడగు బుద్ధగురుని

1. సం. ని. 55 - 2 - 1 వినయ, మహావగ్గ ¹

2. మహావగ్గ ¹. 3. శ్రామణేర సంన్యాసము. 4. భిక్షు సంన్యాసము.

5. స్వాఖ్యాతము = సుందర ప్రకారమున వర్ణితము.

అనుశాసనమందు విశారదులై వారు “ప్రభూ! భగవంతుని ద్వారా మాకు ప్రవ్రజ్య కల్గగాక. ఉపసంపద లభించుగాక” యనిరి. శాస్త్రయగు భగవంతుడు “ఓ భిక్షువు లారా! రా రండు. ధర్మము స్వాఖ్యాతమైనది. ఆత్యంతిక దుఃఖనివృత్తికై బ్రహ్మచర్య మును పాలింపు” డని ఆదేశించెను. అదియే వారిరువురకు ఉపసంపద (భిక్షుసంన్యా సము) అయినది.

¹ఆసమయమున వారాణసీపురియందు ²శ్రేష్ఠపుత్రుడు సుకుమారుడునగు కులపుత్రుడు యశుడునవాడు గలడు. వానికి హేమంతము గ్రీష్మము వర్షమనెడి మూడు ఋతువులకును అనుకూలములగు మూడు మేడలు గలవు. వర్షకాలము నందు నాలుగు నెలలును అంగనాసందోహములు వాద్యవిశేషముల తన్నారాధింప ప్రాసాదమునుండి క్రిందికి దిగివచ్చువాడుకాడు. ఒకానొకరాత్రివేళ యశకుల పుత్రునకు నిద్రాభంగమైనది. ఆ నడిరాత్రియందు తైలదీపములు మాత్రము మేల్కొనియున్నవి. నిద్రావివశలై అస్తవ్యస్తముగ తాటుమాటుగ మైమఱచిపడియున్న తన లలనావరిజనమును జూచి వెగటును నసహ్యమును బొడమ వైరాగ్యము పెల్లు పుత్తిల్ల యశుడు అయ్యో! పీడితుడను: హా! సంతప్తుడను”ని వాపోయెను.

శయ్యనుండి లేచి పాదరక్షలు ధరించి తనయిల్లు గడచి నగరద్వారము చేరబోయి, ఋషిపతన మృగదావమునకు తిన్నగ దారిదీసి పోయెను. బుద్ధదేవుడు సరిసరి తెల్లవారువేళ ఆరుబయట విహరించుచుండినాడు. ‘అయ్యో! సంతప్తుడను, హా! పీడితుడ’నని ఆక్రందించుచు వచ్చుచున్న యశకులపుత్రుని దూరమునందుండియే జూచి భగవంతుడు తిరుగుట చాలించి యొకచోట కూర్చొని ‘యశుడా! యిటు రమ్మ, సంతప్తుడు గానివాడు పీడితుడుగాని వాడిచట నున్నాడు రమ్మ, నీకు ధర్మము నుపదేశింతును’ అని వానిని చేరబలిచెను. అతడును ప్రసన్నుడై చెప్పులను వీడి బుద్ధుని డగ్గఱియై. దావున చేరి ప్రణమిల్లి యొకచో నొదిగి కూర్చొనిన యశకుల పుత్రునకు భగవానుడు ఆనుపూర్వక కథను చెప్పుచు దానకథయు, శీలకథయు, సర్గకథయు, కామవాసనలచే గలుగు దుష్పురిణామ దోషమును, నిష్కర్మతయొక్క మాహాత్మ్యమును వివరించెను. భవ్యచిత్తుడగు యశుని తగిన యధికారిగ గుర్తించి దుఃఖము - సముదము - నిరోధము - మార్గమనెడి ఆర్యసత్య

1. మహావగ్గ ¹

2. పురమునందు ధనికవ్యాపారులచే జీతములేక గౌరవపదాధికారిగ యెన్నుకొనిన వానిని శ్రేష్ఠి యందురు.

ములను నాల్గింటిని ప్రకటించి చెప్పెను. శుద్ధవస్త్రమునకు రంగు అతికినట్లు యశకులపుత్రునకు అప్పటికప్పుడే “సముదయధర్మమంతయు నిరోధధర్మమనెడి విరజధర్మదస్తి యుదయించినది.

అచ్చట యశకులపుత్రునితల్లి మేడపైన కొడుకును గానక పతివద్దకుబోయి ఆవిషయమును జెప్పెను. గృహపతియు నాల్గువైపులను భటులను బంపి తాను స్వయముగ ఋషివతనమృగదావముకడ కరిగెను. కొడుకు నడిచిన చెప్పులజాడ చొప్పుబట్టి ముందుకు నడువదొడగెను. భగవంతుడును గృహపతిశ్రేష్ఠివచ్చుచుండుటచూచి తన యోగబలముచే యశుని కానరానివానిగ జేసి కూర్చొనియున్నాడు. శ్రేష్ఠియు భగవానుని చేరి, మహాత్మా! మాయశపుత్రుని మీరు చూచినారా!” యని యడిగెను.

“గృహపతీ! కూర్చొనుము. ఇంద్రేకూర్చొనియున్న నీయశుని నీవు జూడ గలవు.” భగవంతుడాడిన యీ మాటవిని ప్రసన్న మనమున నభివాదనము చేసి నొకయోర గూర్చొనెను. శాస్త్రయు నతనికి ఆనుపూర్వికధను విస్తరించినంత కూర్చొన్న ఆసనముపైనే గృహపతి శ్రేష్ఠికి ధర్మచక్షువు సంభవించినది. “భంతే! ఆశ్చర్యము: అబ్బురము: బోర్లపడిన దానిని చక్క నిలిపినట్లు, మూసినదానిని దెలిచినట్లు, దారిద్ర్యపీన వానికి మార్గము జూపినట్లు, చీకటిని దీపము వెట్టి కన్నులు గల వారికి రూపము జూపినట్లు, దేవా! వివిధ పర్యాయముల ధర్మము నెఱుంగ జెప్పితివి. బుద్ధుని శరణుజొచ్చుచున్నాను. ధర్మమును శరణు జొచ్చుచున్నాను. సంఘమును శరణుజొచ్చుచున్నాను. నేటినుండి నన్ను సాంజలి శరణాగత ఉపాసకునిగ భగవంతుడనుగ్రహించుగాక” అని శ్రేష్ఠి విన్న వించెను. బౌద్ధప్రపంచమున మూడుమాటల (బుద్ధ - ధర్మ - సంఘ) నుచ్చరించిన ప్రథమ ఉపాసకుడితడే.

శాస్త్ర తన తండ్రికి జేసిన ఉపదేశమును విని, కని, మననము జేసిన ప్రభావముచే యశకులపుత్రుని చిత్తము నిర్లిప్తమై నిర్మలమై నిరాశ్రవ మయ్యెను. బుద్ధదేవుడును దానిని గ్రహించెను. ఇప్పుడు యశకులపుత్రుడు తొలుతటివలె గృహస్థోచితములగు హీనకామోప భోగముల ననుభవింప నర్హుడుగాడు. ఇక నా యోగప్రభావమును తొలగించి యితని వెల్లడిచేసెద” నని భగవంతుడట్లే జేసెను. శ్రేష్ఠియు కుమారుని కనుగొని యిట్లనియె. “బిడ్డా! యశుడా! నీ కొఱకై నీ తల్లి నితాంతము వ్యాకులపడి తయై యున్నది. తల్లికి జీవనదాన మివ్వరాదా?” ఆ మాట విని యశకులపుత్రుడు భగవానునివైపు జూచెను. భగవంతుడు దానందుకొని గృహపతి శ్రేష్ఠితో “అయ్యా!

నీకు కల్గిన జ్ఞానము అపూర్ణము. నీవు పొందిన ధర్మసాక్షాత్కారముగూడ అపూర్ణమే. కాని యశునకట్లు గాదు. అతడు కనియును వినియును మననముజేయట చేతను ఆతని చిత్తము మలనిర్ముక్తమైనది. మఱి యిప్పుడతడు ముందటివలె హీనములగు కామభోగములను సామాన్యుడగు గృహస్థుని పగిది ననుభవించ నర్హుడగునా? చెప్పు” మనియె.

“భంటే! అర్హుడుకాడు. వాడు ఆస్రవ (మల) నిర్ముక్తుడై లాభమును సులాభమును బొందెను దేవా! యశుని అనుచరభిక్షునిగ గొని భగవానులవారు నేడు నేనిడు భోజనమును స్వీకరించ వలెను.”

గృహపతి ప్రార్థనను విని భగవంతుడు మౌనముచే అంగీకారము సూచించెను. శ్రేష్ఠియు సెలవంది అటనుండి లేచి తథాగతునకు వలగొని వని వినియెను. కొంత వడికి యశుకుల పుత్రుడు గురునితో “భంటే! భగవంతుని కడనుండి నాకు ప్రవ్రజ్య లభించు గాక. ఉపసంపద లభించుగాక” యనెను. శాస్త్రయు “భిక్షూ! ధర్మము స్వాఖ్యాతమైనది. ఆత్యంతిక దుఃఖనివృత్తికై బ్రహ్మచర్యమును పాలింపుము. రా రమ్మ” నియెను. అదియె ఆయుష్మంతుడగు యశునకు ఉపసంపదయైనది. అప్పటికి రోకమందు అర్హతులు యేడుపురు.

సుగతుడు పూర్వాష్టా సమయమున వస్త్రమును ధరించి భిక్షాపాత్రయు చీవరము (గుడ్డను)ను గొని యశుడు వెంబడిరాగా గృహపతియగు శ్రేష్ఠి యింటి కరిగెను. అచ్చట తనకై సిద్ధపఱచిన ఆననముపై కూర్చొని యున్నంత ఆయుష్మంతు డగు యశుని తల్లియు, వెనుకటి భార్యయు భగవంతుని వద్దకు వచ్చిరి. ప్రణమిల్లి యొకచో గూర్చొనిన వారికి యొప్పటివలె ఆనుపూర్వక కథను భగవంతుడుపదేశించెను. అంతటనె వారు భవ్యచిత్తము గలవారును ప్రసన్నచిత్తమును నగుటచూచి భగవంతుడు బుద్ధులకు సముత్కర్షకమగు (పాకిలాగునట్టి) ఉపదేశమైన “దుఃఖము - సముదయము - నిరోధము - మార్గము” లను ప్రకటించి చెప్పెను. వారిరువుర కును తక్షణము విరజధర్మచక్షువుత్పన్నమైనది. దృష్టధర్ముడగు బుద్ధగురుని ధర్మ మునందు విశారదలై విస్మయచిత్తులై యధారీతి మూడువాక్యములు బలికి నాటినుండి తమ్ము సాంజలి శరణాగత ఉపాసకలనుగ భగవంతుడునుగ్రహించునట్లు వేడికొనిరి. రోకమునందు మూడు మాటలచే శరణు జొచ్చిన ప్రథమ ఉపాసకలు వీరే.

భగవంతుడును యశునితోకూడి ఉత్తమ ఖాద్యములను భుజించి సంతృప్తుడై తన్ను పరివేష్టించి కూర్చొనిన యశుని తలిదండ్రులకును పూర్వపత్నికీని ధార్మికకథలను రంజకముగ బోధించి యథేచ్ఛ మెయి బోయెను.

వారాణసి యందు శ్రేష్ఠికులజాలు యశునకు పూర్వగృహస్థమిత్రులు నగు విమలుడు - సుబాహుడు - పూర్ణజితుడు - గవాంపతి యనువారు నలువురు తమ మిత్రుడగు యశుడు తలను గడ్డమును గొఱిగించుకొని కావిబట్టలు ధరించి యిల్లువదలి సంన్యసించినాడని వినిరి. “ఆధర్మవినయము (ధార్మికసంప్రదాయము) మహత్తమమైనదై యుండనోపు. వారి సంన్యాసము చిన్న చూపున జూడరానిది. అటుగానిచో యశకులపుత్రు నంతటి వాడెందుకు దాని ననుసరించ గలడు? చూతముగాక” యని నలువురును వితర్కించుకొని యశుడున్న చోటికి వచ్చి నమస్కరించి యొకచో నిలిచిరి. వారిని తోడగొని యశుడును భగవంతుని సన్నిధానమున జేరి “వ్రథూ! వీరు కాశియందలి శ్రేష్ఠి - అను శ్రేష్ఠివంశజాలు. వీరి పేర్లవి” యని విస్తారముగ పరిచయము జేయించి యొకచో గూర్చొనెను. బుద్ధదేవుడును వారికిని ముందటివారివలెనే ఆసుపూర్వకకథ జెప్పి ధర్మచక్షువును ప్రసాదించి వారికొర్పిమై ఉపసంపదయు ప్రవ్రజ్య (సంన్యాసము)యు లభింపజేసెను. వారితో గలిసి అప్పటికి లోకమందు ఆర్థతులు పదునొకండుమంది.

మరియు నంతట ఆయుష్మంతుడగు యశుని గ్రామనివాసులు కుమారకులు యేబదిమంది యీ విషయమంతయు విని అచ్చెరువుతో తామును నాకర్షితులై యశుని చేరబోయి బుద్ధుని చెంగట నాశ్రయము బొందిరి. బుద్ధదేవుడును యేప్పటి వలె ఆసుపూర్వక కథను, ఆర్యసత్యవివరణమును ఆదేశించినంత వారికి ధర్మచక్షువు సంభవించినది. ధర్మమునందు విశారదులై ప్రవ్రజ్యను, ఉపసంపదను అభిలషించిన ఆ యేబది కుమారకులకును ధర్మము స్పృహ్యతమైనది. ఆత్యంతిక దుఃఖనివృత్తికై బ్రహ్మచర్యపాల నమునకై దొడంగుడనియు నిర్దేశించి ప్రవ్రజ్యయు ఉపసంపదయు భగవంతుడు లభింపజేసెను. దానిచే వారిచిత్తములు నిరాస్రవములు నిర్మలములు నైనవి. అప్పటికి ఇట్లు ఆర్థతులు అరువదియొక్కరై యేర్పడిరి.

౬

చారికాసూత్రము ఉపసంపదాప్రకారము

భద్రవర్గీయులయొక్కయు, కాశ్యపబంధువులయొక్కయు సంన్యాసము

¹ ఒకనాడు భగవంతుడు భిక్షువులను బిలిచి యిట్లనియె. “ఓ భిక్షువు లారా! దివ్యములును మానవములునునైన వివిధ పాశబంధములనుండి నేను విముక్తుడను.

మీరును నల్లై కాగల్గుదురు గాక. బహుజన హితార్థముగ, బహుజన సుఖార్థముగ, లోక సంగ్రహబుద్ధితో దేవమనుష్యులకు ప్రయోజనకరముగ - హితకరముగ - సుఖకరముగ యెల్లెడల చారిక (సంచారము) నొనర్చండి. ఒకదారిని యిద్దఱు బోవద్దు. ఓ భిక్షువులారా! ఆదికల్యాణము, మధ్యకల్యాణము, అంత్యకల్యాణము నగు ధర్మము నుపదేశించుచు బొండు. అర్థ (వ్యంజన) సహితమును, కేవలమును పరిపూర్ణమును పరిశుద్ధమును నగు బ్రహ్మచర్యమును ప్రకటించండి. లోకమునందు అల్పదోషయుతులగు ప్రాణులు ధర్మమును విననిచో చెడుదురు. విన్నచో ధర్మవేత్తలు కాగల్గుదురు. భిక్షువులారా! ఇదిగో నేను కూడ ఉరువేలా ప్రాంతమందలి సేనానీగ్రామమునకు ధర్మదేశనమునకై పోబోవు చున్నాను.”

¹ఆ సమయమున భిక్షువులు నానాదిశలనుండియు, నానా దిక్కుల నుండియు ప్రవ్రజ్య నభిలషించువారును, ఉపసంపదను గోరువారును నగు మనుష్యుల దీసికొని వచ్చుచుండిరి. భగవంతుడును వారిని పరివ్రాజకులుగ ఉపసంపన్నులుగ జేయుచుండెను. ఈ ప్రయత్నము భిక్షువులకును ప్రజలకును వేసట గల్గించుచుండెను. ఒకానొక దినము ఏకాంతమున ధ్యానస్థితుడై బుద్ధదేవుడు తనలో యిట్లు వితర్కించెను. “జనపదవాసులను నాకడకు కొనిరాకుండ భిక్షువులు తామె వారిని ప్రవ్రజితులనుగ ఉపసంపన్నులనుగ జేయునట్లు అనుజ్ఞ యెందుకు నే నివ్వరాదు?” అని యోచించి యొక సంధ్యాసమయమున భిక్షు సంఘమును గూర్చి ధర్మకథా ప్రవచనము ముగిసిన పిదప వారితో నిట్లనియె. ఓ భిక్షువులారా! ఏకాంతమున నేనొక నిశ్చయము జేసితిని. మీకిదే నేననుజ్ఞ నిచ్చుచున్నాను. ఇకపై మీరే యెచ్చటి వారచ్చట అర్హులైనవారికి ప్రవ్రజ్య నొసంగ వచ్చును. ఉపసంపద నివ్వవచ్చును. ఉపసంపదనిచ్చు ప్రకారము వినుడు. “మొదట తలయు గడ్డమును గొఱిగించి కావిగుడ్డల గట్టజేసి పైగుడ్డ నొక భుజముపై ధరింపజేసి, భిక్షువులకు పాదపంధ నములు జేయించి, మోకాళ్ళపై కూర్చుండబెట్టి అంజలి బట్టించి యిట్లు పలికింపవలెను. ‘బుద్ధుని శరణుజొచ్చుచున్నాను. ధర్మమును శరణుజొచ్చు చున్నాను. సంఘమును శరణు జొచ్చుచున్నాను.’ ఇట్లు ముమ్మారు బలికించి ఈ శరణాగమనములచేత వారికి ప్రవ్రజ్యయు ఉపసంపదయు నొసంగుడని మీకు అనుమతి యిచ్చుచున్నాను.”

²భగవంతుడు వారాణసియందు ఇష్టానుసారము విహరించి అర్హదిమంది భిక్షువులను ధర్మదేశనమునకై ఆయా దిక్కులకు బంపించి తానును ఉరువేలాప్రాంత

మున చారికాగమనమునకై వెళ్ళెను. దారియందు తటస్థించిన¹ వనఖండము నొండు జూచి అందులోనికి బోయి ఒక చెట్టుక్రింద గూర్చొనెను. ఆ సమయమున భద్ర వర్గీయు లనబడు ముప్పదిమంది మిత్రులు తమ భార్యలతో గూడికొని యా వనమున వినోదముగ విహరించు చుండిరి. అందులో నొక్కడు భార్య లేమింజేసి వేశ్యను తోడగొని వచ్చియుండెను. అదియు వారందఱును మద్యపానమున మత్తిల్లి యుండు తరుణమును జిక్కించుకొని నగల నా భూషణముల నన్నిటి నపహరించి పారిపోయినది. తెలివిదెచ్చుకొని తెప్పిరిల్లి మిత్రుని సహాయమున అందఱును గలిసి ఆ వేశ్యను వనము నంతయు గాలించి వెదకుచు భగవంతుని చెంగటకు వచ్చిరి. చెంతజేరి “భంతే! తామేమైన యిందొక చేడియను చూచినారా?” యని యడిగిరి.

భగవంతుడును విషయమంతయును అడిగి తెలిసికొని “కుమారులారా! మిమ్ము మీరు వెదకికొనుట మంచిదో, మఱొక్క కాంతను వెదకుట మంచిదో యోచించి చెప్పు” డనెను.

“భంతే! తన్ను (ఆత్మను) తాను వెదకికొనుటయే మంచిది గదా.” కుమారులారా! అటులైన కూర్చొనుడు. మీకు ధర్మోపదేశమొనర్చెదనని, ప్రణమిల్లి యొకచో సమాధానమున గూర్చొన్న వారికి యెప్పటివలె ఆనుపూర్వక కథను జెప్పి భగవంతుడు ధర్మమునందు విశారదులనుగ జేసెను. వారును కోరినంత ‘ధర్మము స్వాఖ్యాతమైన దనుచు జెప్పి ప్రప్రజ్యయు నుపసంపదయు లభింపజేసెను.

అచ్చటనుండి క్రమముగ భగవంతుడు ఉరువేలము జేరుకొనెను. ఆ సమయమున ఉరువేలమునందు ఉరువేలకాశ్యపుడు, నదీ కాశ్యపుడు, గయాకాశ్యపుడు ముగ్గురు² జటిలబ్రాహ్మణులు నివసించుచుండిరి. ఏనూర్వురు జటిలులకు ఉరువేలకాశ్యపుడు నాయకుడు. మూడువందల జటిలులకు నదీకాశ్యపు డాచార్యుడు, ఇన్నూరు మందికి గయాకాశ్యపుడు అధినేత.

భగవంతుడు బుద్ధుడు ఉరువేలకాశ్యప జటిలునివద్దకు బోయి “ఓ కాశ్యపా! నీకెట్టి యిబ్బందియు లేనిచో ఈ యొక్క రాత్రి నీ అగ్నిహోత్రశాలయందు నివసించి వెళ్ళెద” ననెను

“మహాశ్రమణా! నాకెట్టి కష్టమును లేదు. అయినను ఆ శాలయందు ప్రచండమగు ఫేూరసర్పమొకటి గలదు. దానిచే నీకు హాని గలుగగలదేమో” అని జటిలుని మాట.

1. కప్పాసియ వనఖండము (జాతక నిదానకథ).

2. ఆనాటికాలమున బ్రహ్మచారి, జబాధారి, అగ్నిహోత్రీయునై యుండు బ్రాహ్మణులందరి యొకానొక సంప్రదాయము.

“కాశ్యపా! సర్పము నన్నేమియు చెనక లేదు. అనుమతియిమ్ము”

“శ్రమణా! శుభం భవతు.”

భగవానుడు అగ్నిశాలయందు ప్రవేశించి తృణాసనమును బఱచి, మేను జక్కనిలిపి స్థిరముగ గూర్చొనెను. భయంకరసర్పము పాగలుసెగలు గ్రక్కుచున్నది. దానిని గాంచిన బుద్ధదేవుడు తనలో నిట్లు తలంచసాగెను. “దీని శరీరమున కెట్టిహానియు గల్గించకుండ నా తేజఃప్రభావమున దీనిని నిర్వీర్యమొనర్తునుగాక” అని నిశ్చయించెను.

పన్నగము కోపాగ్నిచే మండిపోవుచున్నది. భగవంతుడు యోగాగ్నిచే వెలి గిపోవుచున్నాడు. అగ్నిశాల మిటుమిట్లు గ్రుమ్మరించుచున్నది. “అయ్యా! సుందర మూర్తియగు మహాశ్రమణుడొకడు అన్యాయముగ పాముతాత బడిపోయెనే” యని జటిల బ్రాహ్మణులు విలపించుచున్నారు. కాని రాత్రి ముగియుసరికి నిర్వీర్యమును నిస్తేజమును నగు పామును భగవంతుడు తన పాత్రయందు బట్టుకొని ఉరువేల కాశ్యపుని సమీపించి “అయ్యా! ఇదిగో నీ సర్పము. నా తేజః ప్రభావమున దీని నిస్తేజము జేసితిని. చూడు” మనెను. ఈ చమత్కారమును (బుద్ధి ప్రతిహా ర్యము) జూచి నివ్వేఱవడి “సహింసరాని విషసర్పమును నిస్తేజమొనర్చిన యిత డెవడో ¹మహా దివ్యశక్తిశాలి యగు మహాశ్రమణుడు కాబోలు” నని భావించి సాదర ముగ “మహాశ్రమణా! మీరిందే వివారింపుడు. భోజనమును ప్రతి నిత్యమును మీకు సమర్పించుచుందు” నని విన్నవించెను. అందుకు యొడంబడి భగవంతుడందె విహరించుచుండెను.

ఒకప్పుడు ఉరువేలకాశ్యపుని యింట నొక మహాయజ్ఞము జేయ నిశ్చయ మైనది. దానికి కావలసిన వస్తుసంభారములు అంగమగధ నివాసులు వలువురు తెచ్చియిచ్చెదరు. అప్పుడు ఉరువేల కాశ్యపునకొక ఆందోళన గల్గినది. “నా యీ యజ్ఞకాలమున మహా శ్రమణుడిందే యున్నచో జనసముదాయమంతయు నతని తేజఃప్రభావములకు ముగ్ధులై పోగలరు. అంతట నతనికి సత్కార లాభములు పెఱుగగలవు. నాకు తఱుగగలవు. కావున రేపటినుండి యతడిచ్చట రాకున్నచో బాగుండెడిది.” యని వితర్కించెను. ఉరువేలకాశ్యపుని యీ వితర్కమును గ్రహించినవాడొటచే భగవంతు డచ్చటికి రాక మఱునాడు ²ఉత్తరకురుభూమికి వెళ్ళి

1. మహావగ్గ ¹

2. మేరు పర్వతమునకు ఉత్తరదిశయందుండు దీప్తవము.

అచ్చట భిక్షాన్నమును గ్రహించి¹ అనవత్త సరోవరమువద్ద భుజించి ఆ దినమంతయు నందే గడపెను. రాత్రియు గడచినంత ఉరువేలకాశ్యపుడు భగవంతుని కురంగటకు తానెబోయి “మహాశ్రమణా! నిన్న రాలేదేమి! పలు మార్లు దలంచితిమి. నీ పాలిటి యాహారము సిద్ధపఱచియె యుంచితిమి” అని వచించెను.

“కాశ్యపా! ఎందుకట్లు బల్కెదవు? నీ చిత్తమున నిట్టిట్టి వికల్పములు గల్గియుండలేదా? అందుకయ్యేనే నచ్చట రాలేద”ని తానెందెందు బోయినదియు చెప్పెను. అది విని “యితడు యితరుల చిత్తవృత్తులను గూడ గ్రహింపజాలు నేర్పరి. ఈ మహాశ్రమణుడు మహానుభావుడు, దివ్యశక్తిధరుడు. అయినను నావలె అర్హుడు మాత్రము కాజాలడు”ని ఉరువేల కాశ్యపుడు తలపోసెను. భగవంతుడు బుద్ధుడు యెప్పటివలె ఉరువేలకాశ్యపుని భోజనమును అంగీకరించి ఆ వనఖండమున కరిగి అందె విహరించుచుండెను.

మఱియొకప్పుడు భగవంతుడు తనకు దొఱకిన పాంసుకూలము (ప్రాత గుడ్డ)ను ఉతుకదలించినంత దేవేంద్రుడు శక్రుడు తనచేతులతో పుష్కరిణి (కోనేరు) ని త్రవ్వి నిర్మించెను. మఱియు నాశక్రుడు అమ్మహాపురుషుని యింగిత మును గ్రహించి ఉతుకుటకొక పెద్ద బండయు, ఆటవేయుటకొక కొమ్మయు నిర్మించి జూపెను. భగవంతుని భోజనమున కాహ్వానింపవచ్చు ఉరువేలకాశ్యపుడా చమత్కారములగాంచి “ఈ మహాశ్రమణుడు మహానుభావుడు. దివ్యశక్తిధరుడు. అయినను నావంటి అర్హుడు మాత్రమెట్లు కాగలడు?” అని తలచెను. బుద్ధుడును కాశ్యపుని భోజనమును గ్రహించి ఆ వనఖండమునందె విహరించుచుండెను.

అది మఱియొక సమయము. అకాలమేఘము పెల్లుగ కురిసి భూమినంతయు వెల్లువలు ముంచుకొన్నవి. తాను విహరించు భూమి కూడ జలమయమగుట జేసి బుద్ధదేవుడు దన ప్రభావముచే నీటినంతటిని ప్రక్కకు దొలగించి నేలపై యధారీతి విహరించుచున్నాడు. “ఈ జలప్రవాహమున మహాశ్రమణుడేమై పోయెనో” యని ఉరువేలకాశ్యపుడు తన జటిలపరిజనముతో నావయందు గూర్చొని అచ్చటికి వచ్చెను. నీటిని ప్రక్కకు దొలగించి ధూళియుక్తమగు నేలపై విహరించు నమ్మహానుభావుని గాంచి “నిజమున కితడు దివ్యశక్తిధరుడు. కాని నా వంటి అర్హుడు మాత్రము గాడ”ని యెప్పటివలె దలంచెను. భగవంతుడును వాని మూఢవిచారమును దొలగింపవలెనని యెంచి యిట్లనియె. “కాశ్యపా! నీవు అర్హుడువుకావు.

ఆ దారిని త్రొక్కిన వాడవుకూడ కాదు. అర్హతుడుగ కాగల్గు ప్రకారముకూడ నీకు తెలియదునుమా” యనెను. లజ్జాభయములు పెనగొన ఉరువేలకాశ్యపజటిలుడు భగవంతుని పాదములపై శిరంబుంచి “భంతే! ప్రవ్రజ్య నొసంగుడు, ఉపసంపదను దయచేయుడు”ని వేడికొనెను.

“కాశ్యపా! నీవు పంచశత జటిలరకు నాయకుడవు. వారితో సంప్రదించి రమ్మ”ని భగవానుడంప నతడును వారికడకుపోయి కథ యంతయు దెలిపి “నేను మహాశ్రమణుని వద్ద బ్రహ్మచర్య గ్రహణమును పొందగోరుచున్నాను. మీరు మీ యిష్టా నుసారము బోవచ్చు” ననెను

మీ దారినే మేమును అనుసరింతుమని పలికి యా జటిలబ్రాహ్మణులందఱును తమతమ అగ్నిహోత్ర పరికరములను, కేశజటాసామగ్రులను జలప్రవాహమున దొర్లించి భగవంతుని చెంతకు జేరి ప్రణామపూర్వకముగ “ప్రభూ! ప్రవ్రజ్య నొసంగుడు ఉపసంపదను దయచేయుడు”ని వేడికొనిరి. భగవంతుడును ముందటి వారివలె వారిని కూడ ఉపసంపన్నుల జేసెను.

జలాధారయందు ప్రవహించిపోవు ఉరువేలకాశ్యపునియొక్కయు తత్పరిజనము యొక్కయు వివిధసామగ్రులను జూచి నదీకాశ్యపుడును గయాకాశ్యపుడును చకితహృద యులై ఉరువేలకాశ్యపుని వద్దకువచ్చి ఉన్న విషయమంతయు విస్తారముగ విని తామును తమ జటిలసంఘములతో సుగత దేవుని ఆశ్రయించి ఉపసంపద్దీక్షను బొందిరి.

భగవంతుడు బుద్ధు డిట్లు ఉరువేలమునందు యిష్టానుసారము విహరించి వేయిమంది జటిలభిక్షు సంఘముతో గయకు ప్రస్తానము జేసెను.

ఆదిత్య పర్యాయసూత్రము - రాజగృహమందు బింబిసారునకు దీక్ష (వి. పూ. 470)

¹భగవంతు డొకప్పుడు వేయిమంది భిక్షువులతో గూడి గయ యందలి గయాశీర్ష (బ్రహ్మయోని పర్వత)ముపై విహరించుచుడెను. అందు ఆ భిక్షువులందఱిని అభిమంత్రించి యిట్లనియె. “భిక్షువులారా! రాగద్వేష మోహాగ్నులచే, జన్మ

1. సంయుక్తనికాయ 43 - 3 - 6 మహావగ్గ¹

జరామరణ ములచే, దుఃఖ దౌర్మనస్యములచే సమస్తము దహింపబడుచున్నది. చక్షురాదికములగు పంచేంద్రియములు దహింపబడుచున్నవి. రూపాదికములగు పంచవిషయములు దహింప బడుచున్నవి. చక్షురాదికములగు పంచేంద్రియముల యొక్క ¹ విజ్ఞానములు దహింపబడు చున్నవి. చక్షువు మొదలగు పంచేంద్రియముల యొక్క సంస్పర్శములు దహింపబడు చున్నవి. ఆ సంస్పర్శములకు కారణములై వేదనలనబడు సుఖమును, దుఃఖమును, అసుఖమును, అదుఃఖమును, అవియన్నియు గూడ దహింపబడుచున్నవి. మనస్సు దహింపబడుచున్నది. మనోధర్మములును, మనోవిజ్ఞానములును, మనస్సంస్పర్శములును, సంస్పర్శ జనిత వేదనలును రాగద్వేషాదికములగు అగ్నులచే దహింపబడుచున్నవి. వినుడు యిది నా మాట.

భిక్షువులారా! ధర్మమును వినునట్టి ² ఆర్యశ్రావకుడు చక్షువు మొదలగు పంచేంద్రియములనుండి ³ నిర్వేదము పొందుచున్నాడు. రూపము మొదలగు పంచవిషయముల నుండియు, పంచేంద్రియ విజ్ఞానముల నుండియు, శీతోష్ణాదికములగువాటి సంస్పర్శలనుండియు, ఆ సంస్పర్శలచే ఉత్పన్నమగు సుఖము, దుఃఖము, అసుఖము, అదుఃఖము లనెడి వేదనలనుండియు నిర్వేదమును బొందుచున్నాడు.

అట్లే మనస్సునుండియు మనోధర్మము నుండియు, మనో విజ్ఞానము మనస్సంస్పర్శము తజ్జనితములగు వేదనలనుండి గూడ నిర్వేదము బొందుచున్నాడు.

నిర్వేదమును బొంది విరక్తుడై విముక్తుడగుచున్నాడు. విముక్తేని బొంది “విముక్తుడననియు జన్మబంధములు దొలగినవనియు” బ్రహ్మచర్యసలము సిద్ధించినదనియు, కృతకృత్యుడననియు గూడ నతడెఱుంగుచున్నాడని బుద్ధగురుని వ్యాఖ్యానమును వినుచు వినుచు భిక్షువులు వేయిమందియును నిర్లిప్తచిత్తులై ఆస్రవ (క్షేత్ర) రహితులైరి.

⁴ బగవంతుడు బుద్ధుడు యథేచ్ఛతో గయాశీర్షమున విహరించి తొలుత ⁵ తాను రాజగు బింబిసారున కీచ్ఛినమాటను దలంచికొని జటిలభిక్షునహస్రముతో చారిక నొనర్చుచు రాజగృహమును జేరి తత్పరిసరమందు లట్టివన ఉద్యానమందలి సుప్రతి స్థిత చైతన్యమున విడిది జేసెను.

(1) ఇంద్రియవిషయ సంబంధమున గలుగు జ్ఞానము.

(2) ప్రోతాపన్న - సకృదాగామి - అనాగామి - ఆర్థతులు.

(3) వైరాగ్యమునకు పూర్వావస్థ. (4) మహావగ్గ ¹. (5) జాతకనిదాన.

శాశ్వపుత్రుడును ప్రప్రజిత్రుడును నగు శ్రమణ గౌతముడు తన నగరోపవనమున జేరియున్నాడను వార్త వనపాలకుని మూలమున మగధరాజుగు శ్రేణిక బింబిసారుని చెవిని బడినది. “బుద్ధుడు భగవంతుడు, అర్హతుడు, సమ్యక్ సంబుద్ధుడు, విద్యాచరణయుక్తుడు సర్వోత్తముడు, సుగతుడు, ఆదర్శజ్యోతి, సర్వశాస్త్ర, సకలలోకసాక్షాత్కర్త, ఆదిమధ్యాంత కల్యాణకరమగు ధర్మవేత్త, పూర్ణ బ్రహ్మచర్య ప్రకాశకుడును” నని వివిధ భంగుల నాతని కీర్తిని చెప్పలార విన్నవాడు గావున నమ్మహనీయుని సందర్శింప నరపాల చంద్రుడు కుతూహలించెను.

మగధ నివాసులగు బ్రాహ్మణులును గృహపతులును వదిరెండు నియుత (లక్ష) జనము తనతోడ్తో రాగ రాజేంద్రుడు భగవంతుని చేరువ జేరి నమస్కరించి గూర్చొనెను. తోడ వచ్చిన వారును బుద్ధ భగవంతునకు కొందఱు నమస్కరించియు, కొందఱు కుశల మడిగియు, కొందఱు ప్రవర (నామగోత్రములు) వినిపించియు, మఱియు కొందఱు ఊరకయు నందందు గూర్చొనిరి. గౌతమ మహాశ్రమణునితో గూడి ఉరువేల కాశ్యపు డుండుట చూచి గురువెవ్వడో శిష్యుడెవ్వడో యని వారిర్పు రివిషయమై మగధవాసులకు సందేహము గల్గినది. బుద్ధదేవు డది గ్రహించి ఉరువేల కాశ్యపునితో నిట్లనియె. “కాశ్యపా! అగ్నిహోత్రములను నీవెందుకు వీడితివి?”

“దేవా! నిర్వికారమును అన్యదుర్లభమును నగు నిర్వాణ పథమును బొంది రాగాది మలయుతములును, కామేష్టిరూపములునునగు అగ్నికర్మలను వదలితి” నని చెప్పి ఉరు వేల కాశ్యపుడు తన యాసనము నందుండి లేచి భగవంతునకు సాష్టాంగముగ ప్రణమిల్లి “గురుదేవా! వీడే శిష్యుడు” అనుచు ముమ్మాఱు బలికెను. అంతటితో మగధ నివాసుల శంకయు దొలగి “ఉరువేల కాశ్యపుడే మహాశ్రమణుని వద్ద బ్రహ్మచర్య చరణ మొనర్చు చున్నాడ”ని నిశ్చయించిరి.

భగవంతుడు యథాపూర్వముగ వారికందఱికిని ఆసుపూర్వికథను జెప్పినంత మగధ నివాసులై, బ్రాహ్మణులును, గృహపతులునునై యుండు వారియందు పదునొకండు నియుత (లక్ష) జనమునకు కూర్చొన్న ఆసనముపైసేనే “సముదయ ధర్మమంతయు నిరోధధర్మమ” నెడి నిర్మల ధర్మచక్షువు సంభవించినది. తక్కిన నియుత సంఖ్యయు ఉపాసకత్వమును పొందిరి.

బుద్ధధర్మమునందు విశారదుడై స్వతంత్రుడైన బింబిసారుడు భగవంతునితో నిట్లనియె. “భంతే! పూర్వము కుమారావస్థయందు నాకైదు కోర్కెలుండినవి. రాజ్యాభిషిక్తుడ గావలెనని మొదటి కోరిక. అది నెరవేరినది. నా రాజ్యములోనికి

సమ్యక్ సంబుద్ధుడగు అర్హతుడు రావలెనని రెండవ కోరిక. అదియు యీడేటినది. అమ్మహాత్ముని సేవింపవలెనని మూడవకోరిక. అదియు సిద్ధించినది. అతడు నాకు ధర్మోపదేశము చేయుగాక యని చతుర్థ కామన, అదియుగూడ పూర్తియైనది. ఆ భగవంతుని ధర్మమును నేను తెలిసికొని ధారణచేయవలెననుట అయిదవ అభిలాష. అదియు ఫలించినది. దేవా! దారితప్పిన వానికి మార్గము జూపినట్లు వివిధ పర్యాయముల ధర్మము నెఱుగ జెప్పితిరి. భగవంతుని శరణుజొచ్చుచున్నాను. ధర్మమును భిక్షుసంఘమును గూడ. నేటినుండి నన్ను సాంజలి శరణాగత ఉపాసకునిగ స్వీకరించండి. రేపటి దినము భిక్షుసంఘముతో గూడి నా (భోజన) నిమంత్రణమును అంగీకరింతురుగాక” యని వేడికొనెను.

మౌనరూపముననే భగవంతుడొసగిన యనుజ్ఞను గొని ప్రణామమొనర్చి మగధపతి తనయింటికి బోయెను. రాత్రి గడచినంతనే ఉత్తమములగు భాద్యభోజ్యముల నాయత్తవ ఱచి భగవానుని కడకేగి సమయమైనదని సూచించెను. ఆ పూర్వాహ్లా సమయమున భిక్షాపాత్ర చేతధరించి, తోడ జటిల భిక్షువులు వేయిమంది వచ్చుచుండ భగవంతుడు రాజగృహమున ప్రవేశించెను.

మగధపతి బింబిసారుడును తనయింటియందు వఱచిన ఆసనములపై భిక్షుసంఘ సహితముగ బుద్ధుని గూర్చుండ జేసి చేతులార వారి నుత్తమ భోజ్యములచే సంతృప్తుల జేసి వారందఱును భోజనకర్మయందు విశ్రాంతి పొందుట చూచి యొకచో గూర్చొని యిట్లు వితర్కించెను.

“విహరించుటకు భగవంతునకొక విహారముండుట తగును. అది యూరికి మిగుల దూరముగ నుండరాదు. మఱింత దగ్గఱయు నుండరాదు. అపేక్షగలవారికి రాకపోకల కనుకూలముగ నుండవలెను. వగటియందు జనసమ్మర్దము లేనిదియు, రాత్రులందు శబ్దమధికము లేకుండునదియునై మొత్తముమీద యేకాంతస్థానము యోగ్యముగ నుండును. అట్టి విషయముల కన్నింటికిని నాయుద్యానమగు వేణు వనము చక్కగ యొప్పియున్నది. దానినే వీరికి సమర్పింతునుగాక” యని నిశ్చయించెను.

“ప్రభూ! నా ఉద్యానమగు వేణువనమును బుద్ధప్రముఖభిక్షుసంఘమునకు దానముగ సమర్పించుచున్నాను.”

భగవంతుడందుకు సమ్మతించి వివిధ ధర్మకథాప్రసంగములచే మఱియు, బింబిసారుని సంతృప్తుని జేసి భిక్షుసంఘముతో “భిక్షువులారా! ఆరామము (ఆశ్ర

మము) లను గ్రహించుటకు అనుమతి యిచ్చుచున్నా”నని పల్కి ఆసనమునుండి లేచిపోయెను.

౮

సారిపుత్ర మౌద్గల్యాయనుల సంన్యాసము (వి. పూ. 470)

★ ఆ కాలమున రాజగృహమునందు సంజయుడను పేరుగల పరివ్రాజకు డొకడు రెండువందల యేబది మందిగల పరివ్రాజక సంఘమొక దానితో కూడి నివసించుచుండెను. ఆ సంజయ పరివ్రాజకుని వద్ద సారిపుత్రుడను, మౌద్గల్యాయను డును బ్రహ్మచర్య చరణ మొనర్చుచుండిరి. వారిరువురును తమలో తాము “అమృ తజ్ఞానమును ముందు పొందిన వాడు ప్రక్కవానికి కూడ దానిని తెలియజేయవలె” నని యొక తీర్మానము జేసికొనిరి.

అంతట ఆయుష్మాన్ అశ్వజితుడు పూర్వాహ్లాసమయమున చక్కగ నాచ్చా దితుడై పాత్రచీవరములనుగొని ప్రశాంత సంయమవిలోకనముల క్రిందికి జూచుచు భిక్షకీటకు రాజగృహ పురములోనికి వచ్చెను. సారిపుత్రుడాతని భంగిమమును దిలకించి “యితడెవడో అర్థమైతని కావచ్చును. లేదా ఆ మార్గమును బట్టిన వాడైనను కావలెను. ఇతని గురువెవడో, ధర్మసంప్రదాయ మెద్దియో అడిగి తెలిసికొందును గాక” యని తలంచెను.

అంతటిలో అశ్వజితుని భిక్షాచరణము ముగిసినది. అతడు వెనుకకు మఱి నాడు. అందుకై వేచికొనియున్న సారిపుత్రుడును సమీపించి వచ్చి కుశలమడిగి “ఆయుష్మంతా! నీ యింద్రియములు ప్రశాంతములు. నీ మూర్తి ఉజ్జ్వలము. అయ్యా! నీ వేగురుని వద్ద ప్రవ్రజించితివి? నీ వెవని ధర్మము ననుసరించితి” వని యడిగెను. “ఆయుష్మంతా! శాక్యపుత్రుడగు మహాశ్రమణుడు భగవంతుడు బుద్ధుడు నాకు గురుడు. అతని నాశ్రయించి ప్రవ్రజించితిని. అతని ధర్మమునే నే నంగీకరింతును.”

“అయ్యా! మీ ఆచార్యు డేసిద్ధాంతమును జెప్పెడివాడు?”

“ఆయుష్మంతా! నేనీ ధర్మమందు క్రొత్తగా జేరితిని. అందుచే ఆపరిచయము నాకు కొంచెము. అయినను సంక్షేపముగ జెప్పెదను.”

“వ్యర్థమగు విస్తారముతో బనియేమి? ముఖ్యమగు అర్థమునే తెల్పుము.”

అంతట ఆయుష్మంతు డశ్వజితుడు సారిపుత్ర పరివ్రాజకునితో ధర్మపర్యాయ (ఉపదేశ)ము నిట్లు జెప్పుచున్నాడు.

“హేతువు (కారణము) కలిగి జన్మించు దుఃఖాదికములగు ధర్మముల యొక్క హేతువును (సముదయమును) వాటి నిరోధమును గూడ తథాగతుడు చెప్పుచున్నాడు. ఇదియే (సముదయము - నిరోధము) మహాశ్రమణుని వాదము. (సిద్ధాంతము - ప్రతిపత్తు).”

అశ్వజితుని ద్వారా యీ ధర్మపర్యాయమును విని సారిపుత్ర పరివ్రాజకునకు “సముదయ ధర్మమంతయు నిరోధ ధర్మమే” యనెడి విరజ ధర్మచక్షు పుత్తున్న మైనది.

మొగ్గలాయన (మౌద్గల్యాయన) పరివ్రాజకుడును తనకడకు వచ్చు సారిపుత్ర పరి వ్రాజకుని దూరమునుండియే గాంచి విస్మయముతో డగ్గటి యిట్లనియె.

“ఆయుష్మంతా! నేడు నీ యింద్రియములు ప్రసన్నములై యున్నవి. నీ కాంతి ఉజ్జ్వలమై యున్నది. అమృతమును త్రాగితివా యేమి?

“అవును. అమృతపానము జేసెతిని.”

“ఆయుష్మంతా! యెట్లు పడసెతివి? అని మౌద్గల్యాయను డడగినంత యత నికి అశ్వజితుభిక్షుని దర్శించినది మొదలు అతనితో నడిపిన సంవాదమంతయు సమగ్రముగ సారిపుత్రుడు వివరించి చెప్పెను. అది విని మౌద్గల్యాయన పరివ్రాజకున కును ధర్మచక్షువు సముత్పన్నమైనది.

అంతట వారిరువురును “భగవంతుడు బుద్ధుడే మన కాచార్యుడు. అతని కడకే పోదము పద” మని తమలోతాము కలియబలికికొని తమతోడివారైయుండు ఇన్నూట యేబదిమంది పరివ్రాజకసంఘమువద్దకు వెళ్ళి యిట్లనిరి. “ఆయుష్మంతు లారా! మాకు ఆచార్యుడు బుద్ధభగవంతుడు. మేమతనియొద్దకు పోవుచున్నాము. ఇక మీయిచ్చు చొప్పున మీరు బోవచ్చును.”

అయ్యలారా! మేమందఱమును మీ ఆశ్రయమున, సాహచర్యమున యిందు న్నాము. మీరు పోవుచోటికి మేమును వచ్చెదము. మనమందఱమునుగూడి మహాశ్రమ ణునివద్ద బ్రహ్మచర్య చరణ మొనర్చెదముగాక” యని వారందఱును తీర్మానించిరి.

అటపై సారిపుత్ర మౌద్గల్యాయను లిరువురును సంజయ పరివ్రాజకుని చెంత కరిగి తాము బుద్ధభగవంతుని జేరబోవువారమని జెప్పిరి.

ఆ మాట విని సంజయ పరివ్రాజకుడు విభ్రాంతుడై వారిని నివారించి “ఆయుష్మంతులారా! వలదువలదు. మనము మువ్వరమును గలిసి యీ పరివ్రాజక సంఘమునకు మహంతులమై యుండము. అంతటి హక్కు మీకు నొసగుచున్నాను పోకుడ”ని నిర్బంధించెను.

సంజయపరివ్రాజకుడు ముమ్మాఱు నివారించినను వారు తమ పూన్ని నుడుగక యిన్నూట యేబదిమంది పరివ్రాజకులతో గూడి భగవంతుడుండు వేణు వనమునకు బోయిరి. భగవంతుడును దూరము నుండియే వారిని జూచి తనయొద్ద నుండు భిక్షువులతో “భిక్షువులారా! కోరితుడు (మౌద్గల్యాయనుడు) ఉపతిష్యడు (సారిపుత్రుడు) నాబరగు అదిగో! వచ్చుమిత్రులీద్దఱిని జూడుడు. వారిటపై నా సంఘము నందు అగ్రశ్రావక యుగళులనియు, భద్రయుగళులనియు పేరువడసె దర”ని చెప్పు చుండెను.

ఆలో నయ్యిరువురును చేరవచ్చి భగవంతుని చరణములపై శిరమువంచి నమస్కరించి, “భంతే! ప్రవ్రజ్యను ఉపసంపదను అనుగ్రహించుడ”ని వేడికొనిరి.

శాస్త్రయగు బుద్ధుడును పూర్వోక్తక్రమమున ఆయుష్మంతులగు, సారిపుత్ర మౌద్గల్యాయనులకు ఉపసంపద లభింపజేసెను.

కాశ్యప సంన్యాసము (వి. పూ. 470)

¹మగధ దేశమున మహాత్తిజ్ఞ (తీర్థ) మను అగ్రహారమునందు వసించు కపిల బ్రాహ్మణునకు ప్రధాన భార్యగర్భమున ² పిప్పలీమాణవకుడును పుత్రుడు కలిగెను. ³ మద్రదేశమున ⁴ సాగలమను పట్టణమునందు కౌశిక గోత్రుడగు నొక బ్రాహ్మణునకు ప్రముఖ భార్యయందు కల్గిన సంతానము భద్రాకాపిలాయని యను కూతురు.

1. థేరగాథా - అట్టకథ 30 1 సంయు - ని. అట్ట కథా 15 - 1- 11 1 అంగు-ని - అట్టకథ 1 -1 - 4.

2. బ్రాహ్మణ ఏద్యుర్దే

3. రావీ చనాబ నదుల మధ్యదేశము

4. స్యాలికోట (పంజాబ్)

క్రమముగ పెరిగి పెద్దవారై పిప్పలీమాణవకుడు యిర్వది యేండ్ల యీడువాడును, భద్రాకాపిలాయని వదునాజేండ్ల యీడుగలదియును నైరి. తల్లిదండ్రులు పుత్రుని జూచి “కుమారా! నీకు వయస్సు వచ్చినది. కులవృద్ధికరమగు మార్గమును నెమకవలయును గదా!” యని వలుభంగుల నిర్బంధించుచు వచ్చిరి. మాణవకుడును “పితరులారా! నన్ను వీడింపకుడు. మీరు జీవించి యున్నంతకు మీ సేవ జేసి మదువరి సంన్యసించెద” నని సమాధానమిచ్చెను. తఱచుగ తల్లిజేయు ఒత్తిడికి తాళలేక అతడాక సాకుజూపి తప్పించుకొననెంచెను. ఒక శిల్పిచే వేయికాసుల బంగారము వెట్టించి దివ్యసుందరమగు నొక కాంతా విగ్రహమును నిర్మింపజేసెను. ఎఱ్ఱబట్ట కట్టించి పలువన్నెల పూలను జాట్టి సర్వాలంకార భూషితముగ నా ప్రతిమను నిలిపి తల్లిని చేరబిలిచి “అమ్మా! అచ్చము దీనివలెనుండు ఆడుది దొరకినవో నేను గార్వస్థ్యమున బ్రవేశించెదను” అని వచించెను.

ఆమెయు మహావిదుషీ “నా కుమారుడు సుకృతాత్ముడు. అతని పుణ్యమే, కోరినట్లు సువర్ణ వర్ణయగు కాంతను కల్పించి యివ్వక పోద” ని తలంచి యెన మండు బ్రాహ్మణులను పిలిపించి కోర్కీదీర కాన్యలనొసగి వారితోడ్త బంగారు బొమ్మను రథముపై బెట్టించి యిట్లనియె. “అయ్యలారా! మీరు దేశమంతయు గలయదిరిగి, జాతిగోత్రములతో భోగభాగ్యములతో మాకు అనురూపమైయుండి ఈ స్వర్ణవిగ్రహమును బోలిన కన్య నొక్క దాని యేటివట్టుకొని వివాహము నిశ్చయించి ఈ సువర్ణ ప్రతిమను వారికడనే నుంకువగ నుంచెరండు. పొండని” పంపించెను.

ఆ భూసురులును వల్లెయని బయలు దేరిపోవుచు “మద్రదేశము చక్కని కాంతలకు పేరువడసినది. అందేబోయి వెదకుదము” అని మద్రదేశమునకుజని సాగల నగరమును బ్రవేశించిరి. అచ్చటి యొకానొక స్నానఘట్టముపై వారుదెచ్చిన కాంచన విగ్రహము నునిచి యొకచో గూర్చొనిరి. అచ్చట దాది యొకతే భద్రాకాపిలాయనిని జలకమాడించి యలంకరించి రంగమహలునందు జేర్చి తాను స్నాన మాడుటకు స్నానఘట్టమునకు వచ్చినది. ఘట్టముపై నిలవబెట్టియున్న బంగారు బొమ్మను జూచి భద్రాకాపిలాయనిగ భ్రమించి సమీపించి “నిర్లజ్జవై యిందున్నా వెందుక” ని వీపుపై తట్టెను. తాకినంతటనే అది ప్రతిమగ నెఱింగి “ఓహో పాప బడితిని. నా స్వామికిని యీ ప్రతిమకును పోలిక యెక్కడిద? ఆమె గుడ్డలుమోయు దాసికైనను దీటు వచ్చునా?” యని అపహసించెను.

ఆ మాట లాలించిన వారౌట బ్రాహ్మణులదాదిని చుట్టుముట్టి ప్రశ్నించి “నువర్ణ ప్రతిమకంటె అనంతగుణముల సుందరియు, దీపమువలె ప్రకాశించున దిగను భద్రను గుఱించి యెఱింగి వారియింటకరిగిరి. గృహస్వామియగు కౌశికిగోత్ర బ్రాహ్మణుడు ఆ భూసురుల నెదుర్కొని సత్కారపూర్వముగ వారి రాకనుగూర్చి యడిగెను. వారును విస్తారముగ తమ యాగమన వృత్తాంతము నెఱింగించి కన్యనడి గిరి. ఆ బ్రాహ్మణుడును అనుకూలసంబంధముగ గ్రహించి యంగీకరించెను. బ్రాహ్మ ణులును ఆ వార్తను తిరిగి కొనిపోయి కపిల బ్రాహ్మణదంపతుల కెఱిగించిరి.

పిప్పలీమాణవకుడు ఈ తనయుక్తి మొక్క పోవుటజూచి వేఱు మార్గముగానక స్వయముగ భద్రకొక కమ్మవ్రాసి పంపెను. “భద్రా! నీకు యోగ్యుడగు సతిని యేఱికొనుము. నేను కొద్దికాలములో సంన్యసించెదను. నన్ను నమ్ముకొన్నచో పిదప దుఃఖింపవలసినవచ్చును.”

అక్కడ భద్రయుగూడ మొదటినుండి విరక్తశీల గాబట్టి పిప్పలీమాణవకునికి “ఆర్యవ్రాతా! నీకు అర్హమగుసతిని గ్రహింపుము. నేను కొద్దికాలమునకు ప్రవ్రజించె దను. అటపై నీవు దుఃఖింపవలసినవచ్చును”ని లేఖ వ్రాసిపంపినది.

పత్రవాహకులు దారిమధ్యమున కలిసికొని యిర్వురిజాబులను చదివి “పిల్లలు పెద్దపోకడలకు పోయినార”ని అవహసించి వాటిని జించివైచి వాటిస్థానము నందు పరస్పరము అనురాగమును సూచించునట్లు అనుకూలపత్రములను వ్రాసి వారికి జేర్చిరి.

తలవని తలంపుగ దైవవిధిచే యొడమూడిన సంబంధముతో భద్రయు, పిప్పలీమాణవకుడును భార్యభర్తలయ్యు బ్రహ్మచర్యనియమమునకు భంగము వాటిల్లకుండ పవిత్రులై మెలగిరి. శయ్యామధ్యమున పూలదండ నునిచి కుడేవైపు పతియు యెడమవైపు సతియు పరుండి యుండియు శరీర స్పర్శభీతిచే చక్కగ నిద్రించువారు గూడ కాదు. విలాసముల మాట యెందుకు? చిఱునవ్వెనను నవ్వుట లేదు. ఇట్టి అగాధ గంభీరమగు సంయమ వ్రతములో కుమారీ కుమారకులు ముదు సళ్ళు జీవించియున్నంతకు యింట కాలము గడపిరి. పాతర్ల కొలది ధనము, పండ్రెండామడల పాడవున భూములు, గొప్పవియగు వదునాలుగు గ్రామముల జాగీరు, వదునాలుగు యేనుగుల గుంపులు, అశ్వదళములును, రథ దళములును ఒక్కొక్కటి వదునాలుగు కల్లి వారి సంపద అంతింతనరానిది.

బ్రాహ్మణ కుమారుడొకనాడు గుఱ్ఱముపైనేక్కి భూముల దున్నించుటకై పోయెను. దున్నుటచే భూమినుండి బయటపడిన పురువులను కాకులు మొదలగు పక్షులు చుట్టు కొని తినుచుండుటను గట్టుపై నిలిచి పరికించెను. వెంటనే తనతోడి వారితో “ఆ పక్షులేమి దినుచున్నవ”ని యడిగెను. వారును క్రిమికీటక ప్రాణులను దినుచున్నవని జెప్పిరి. విహ్వలుడై యిట్లనెను. “ఆ పాపమంతయు నెవ్వటికి?”

“మీకే” అని జవాబు.

“పాపభూయిష్ఠమగు యింత యైశ్వర్యముతో నాకు బని యేమి? అంతయు భద్రకు అప్పగించి ప్రవ్రజించెదను.” అని నిశ్చయించెను.

అక్కడ యింటియందు భద్రకుగూడ యిట్టి ఘటనయే గూడినది. నువ్వుల నెండబోయించి భద్ర, వాటి యెదుట గూర్చొన్నది. ఆ గింజలలోని పురువులు మల మల మాడిపోవుట జూచి దాసీజనముతో “ఆ పాపమెవ్వరికి తగులున”ని యడిగెను. వారును “మీకే” యని సమాధాన మొసగిరి. అమెయు విహ్వలయై భర్త యింటికి వచ్చినంతనే సర్వ మతని కర్పించి తాను సంన్యసింప తీర్మానించినది.

పతి పత్నీలిర్వురును భుజించి మేడపై యేకాంతమున మంచముమీద గూర్చొని నారు. మాణవకుడు మొదట తనయభిప్రాయము నెఱిగించెను. భద్రయు తానునందుకే సంసిద్ధమైయున్నాన”ని తీర్మానించెను. వెంటనే యిర్వురును కావిగుడ్డ లదాల్చి, భిక్షాపాత్రల ధరించి యొకరివెండ్రుకల నొకరు త్రుంచుచుకొని “ప్రపంచ మునందు సర్వజ్ఞుడగు అర్హతు డెవ్వడుగలడో యతని నుద్దేశించియే, మా యీ ప్రవ్రజనమ”ని ప్రతిజ్ఞ పలికి యెవ్వటికిని దెలియరాకుండ మేడదిగి బయలు దేరి పోయిరి.

కొంతదూరమరిగినంత ప్రాంతీయులగు పరిచితజనులు వారి వేషముల జూచి మిక్కిలి విలపించి వెనుకకు రాగోరిరిగాని ఆ మాటల బెడచెవిబెట్టి తమదారిని తాము బోయిరి.

మఱియు కొంతదారి నడిచిరి. స్థవిరు డిట్లు తలపోయసాగెను. “అమూల్య సౌందర్యవతియగు భద్ర నా వెంటనుండుట జూచి లోకము పలువిధముల శంకించును. పాపభావన జేసి జనులు నరకగాములౌదురు గదా” యని తలంచుచున్నంత దారి రెండుగ జీలి రెండుత్రోవలు వచ్చినవి. అంతట నతడు “భద్రా! పరివ్రాజకుడ నగు నా వెంట స్త్రీవగు నీవుండుట తగదు. చెరియొక దారిబట్టి పోద” మని చెప్పెను.

“ఆర్యా! చిత్తమ” ని ఆమెయు నొడంబడి ముమ్మాటు చుట్టుదిరిగి, నాలుగు స్థానములందు అయిదు అంగములచే వందనమొనర్చి దోసిలి జోడించి “లక్షలాది కల్పములనుండి విడువకవచ్చు స్నేహగ్రంథి విడిపోవుచున్నది. ప్రభూ! మీరు దక్షిణ జాతివారు. కుడెవైపు దారిని బట్టండి. స్త్రీలు వామజాతివారు. నాదారిని బోయెద” నని యెడమవైపు దారిబట్టి భద్రాకాపిలాయని వెళ్ళిపోయినది.

సమ్యక్ సంబుద్ధుడు వేణువన మహావిహారమున గంధకుటీయందు కూర్చొని యుండి పిప్పలీమాణవకుడును, భద్రాకాపిలాయనియును అపారసంపదనువీడి ప్రప్రజి తులై వచ్చుచున్నారనుట ధ్యానదృష్టిని విలోకించెను. వారిని తనకడ చేర్చు కొనదగినవారిగ నూహించి ప్రాత్రచీవరములను గొని యందుండి లేచి మూడుపరు వుల నేల ముందుకు నడిచి రాజగృహమునకును నాలందకును మధ్యనుండు “బహుపుత్రక” మను మట్టిచెట్టు క్రింద ఆసనబద్ధుడై కూర్చుండెను. మహాకాశ్యపుడు (పిప్పలీమాణవకుడు)ను అతనిగాంచి “ఇతడే మాకు గురుడు. ఇతని నుద్దేశించియే మేము ప్రప్రజించితి” మని అచ్చటనుండియే ముమ్మాటు ప్రణతులర్పించి “భగవంతా! మీరు గురువు లరు. నేను మీకు శ్రావకుడ (శిష్యుడ)ను” అని చెప్పెను. అంత భగ వంతుడు బుద్ధు డతనికి త్రివిధోపదేశముల నొసంగి ఉపసంపదననుగ్రహించి మట్టి చెట్టు క్రిందనుండి లేచి ఆ మహాకాశ్యప స్థవిరుడు తనకనుచర శ్రవణుడుగ వెన్నంటి వచ్చుచుండ దారివఱ్ఱెను. తథాగతుని శరీరము మహాపురుషలక్షణములు ముప్పది రెండింటితోడను, మహాకాశ్యపుని శరీరము యేడులక్షణములతోడను ఒప్పియుండి నవి. కొంతదూరమరిగి సుగతదేవుడు దారినుండి వైదొలగి యొకచెట్టు క్రింద జేరినంత స్థవిరుడును యింగితజ్ఞుడు గావున వైశమ తనపై నుండు పట్టుదుప్పటిని మడిచి క్రింద పఱచెను. శాస్త్రయు దానిపై గూర్చొని చేతితో ఆ పట్టుగుడ్డను అల్లిన తడిచి చూచి, “కాశ్యపా! ఈ నీ సంఘాటి చాల మెత్తగనున్నది.” యనెను.

భగవంతునకు తన శాలువ నచ్చినదిగ భావించి, యత డిట్లనియె. “భంతే! తాము దీనిని స్వీకరించి ధరించండి”.

“కాశ్యపా! నీవు దేనిని తాల్చెదవు?”

ప్రభూ! దయచేసినచో తమ పుట్టమును గైకొందును.” కాశ్యపా! కట్టికట్టి చినికి జీర్ణమైపోయిన నా బొంతను ధరింతువా? ఇదో, గైకొనుము. ఇది బుద్ధులను భవించిన వస్త్రము. అల్పులు దీని ధరింప నర్హులుగారు. ధర్మాచరణమునందు పండినవారు, జన్మ మంతయు ¹ పాంసుకూలిక వ్రతనిష్ఠులైయున్న వారుమాత్ర మిందుకు యోగ్యులు”.

1. పేలికలను ప్రాతగుడ్డలను అతికి కుట్టిన బొంతలను ధరించువారు.

ఇట్లు స్థవిరుని చీవరమును బుద్ధుడును, బుద్ధుని చీవరమును స్థవిరుడును మార్చు కొనిరి. “బుద్ధోపభుక్తమగు చీవరము లభించినది గదా, అహో భాగ్యమను కొనుచు స్థవిరు డుప్పొంగిపోయెను; కాని గర్వవివశుడు కాలేదు. బుద్ధులకడనుండి సంగ్రహింపదగిన ¹ అవధూత గుణముల పదుమూడింటిని సేకరించి అతడు యేడుదినములు మాత్రము పృథగ్జనుడుగ (తత్త్వసాక్షాత్కారము పొందని వాడుగ) నుండగలిగెను. ఆ పై యెన్నిదవనాడు ప్రతిసంవత్ సహితమగు అర్హత పదవిని ప్రాపించెను. కొంతకాలము గడచినంత భద్రాకాపిలాయనియు భగవచ్చరణముల నాశ్రయించి భిక్షుణియైనది.

కశ్యపసూత్రము

² ఒకానొక సమయమున ఆయుష్మంతుడు మహాకాశ్యపుడు రాజగృహము నందలి వేణువన కలందక నివాసమున విహారమొనర్చుచుండెను. అదేసమయమున ఆయుష్మంతుడు ఆనందుడును గొప్పదియగు భిక్షుసంఘముతోడ దక్షిణగిరి యందు చారిక నొనర్చు చుండెను. ఆనందుని సంఘమునందు ప్రాయశః తరుణ వయస్కులగు ముప్పదిమంది శిష్యులు భిక్షుభావమును వీడి గృహస్థులై పోయిరి. ఒకానొక సమయమున ఆయుష్మంతుడు ఆనందుడు మహాకాశ్యపుడుండు చోటికి దక్షిణగిరినుండి వనుదెంచెను. వచ్చి యొకచో కూర్చొనిన ఆనందునితో మహాకాశ్యపు డిట్లనియె. “అవున్ ఆనందా! భగవంతుడు కులములయందు మూడువిధములగు భోజనముల నేకారణములను నేర్పఱచియున్నాడు?”

“భంతే! కాశ్యపా! కారణములు మూడు గలవు. స్వేచ్ఛాచారుల నిగ్రహించుటకును, సునీతిపరులు సుఖముగ మెలగుటకును, ప్రతికూలించి అనిష్టము కల్గింపజాలు దుష్టులను తుష్టి జెందించుటకును ఇట్లే మూడు కారణములచే భగవంతుడు కులములందు మూడు విధములగు భోజనముల విధించియున్నాడు.”

“ఆనందా! నీవు యీ క్రొత్తభిక్షువులతో కూడి యేల సంవరించుచున్నావు? వీరు యింద్రియద్వారముల మూయనేర్చిన వారు గారు. భోజనమునందు పరిమాణమును గుర్తించినవారుకారు. జాగరణయందు సమర్థులుగారు. పైర్లనువలె కులములను నశింప జేయుచున్నావు. కుమారా! నీ యీ భిక్షుసంఘము కూలిపోవుచున్నది. క్రమము తెలియనివాడవైతివి.”

(1) ధుత - అంగ

(2) సంయుక్తనికాయ 1 - 27 - 5

“భంతే! కాశ్యపా! తల నరిసినకూడ కుమారా! యని అనిపించుకొనుట నాకు తప్ప లేదే?”

“ఆనందా! అవును. క్రమ మెఱుగని కుమారుడవు.”

వైదేహమునియు ఆర్యుడును నగు ఆనందుని మహాకాశ్యపుడు ‘కుమారా’ యని ఛీకొట్టుట ధుల్లనం దాభిక్షణి విని కుపితయై సమీపించి యిట్లనియె.

ఆర్యా! అన్యసంప్రదాయమున వర్తించు మహాకాశ్యపుడా! వైదేహమునియగు ఆనందుని ‘కుమార’ యని ఛీకొట్టుటకు ఎట్లు సాహసించితివి?” అని యడిగెను.

ఆ మాటవిని మహాకాశ్యపుడు ఆనందునివైపుమళ్ళి “ఆయుష్మంతుడా! ధుల్లనందా భిక్షణి యోచించక ఆత్రపడి పల్కుచున్నది. నేను సంన్యసించినది మొదలుకొని భగవంతుడు అర్హుడు సమ్యక్ సంబుద్ధుని వదలివేటొకని గురువని యనలేదు. నేను గృహస్థుడనై యుండు వేళలందు వదిలబడి యిట్లు తలంచువాడను. ‘పరివూర్ణ పరిశుద్ధ బ్రహ్మచర్యమును యింటియందుండి పాలించుటనునది పాప గదు. తలను గొఱిగించుకొని కావిబట్టలుదాల్చి యిల్లువదలి ప్రవ్రజించెదను గాక’. ఆనందా! ఆవెనుక¹ పటపీఠాతికలచే సంఘాటి (దుప్పటి - బొంత) నొనర్చుకొని, లోకమునందు యే అర్హత భగవంతుడుగలడో - అతని నుద్దేశించియే నా యీ ప్రవ్రజనముని యాన బలికి పరివ్రాజక వేషమున యిల్లువదలి వచ్చితిని. దారియందు రాజగృహమునకును నాలందకును మధ్య, బహుపుత్రక వైతన్యము నందు కూర్చొని యున్న భగవంతుని బుద్ధుని జూచి సంభ్రాంత హృదయముతో డగ్గటి ప్రణమిల్లి “దేవా! నీవు శాస్తవు. నేను శ్రావకుడును” అని విన్నవించితిని. “ఆయుష్మంతుడా!” యని పిలిచి సుగతు డిట్లనినాడు.

“కాశ్యపా! ఎవ్వడిట్టి యుక్తచిత్తుడగు శిష్యునితో, తెలియక తెలిసితిననియు, చూడక చూచితిననియు పలుకునో వానితల బ్రద్దలు కాగలదు. తెలిసినపుడే నేను తెలిసితీ నందును. చూచినపుడే చూచితినందును. అయ్యా! కాశ్యపుడా! పెద్దలయెడ పిన్నల యెడకూడ లజ్జాభయములు కల్గియుండుట నేర్చుకొనుము. కుశలవపిత్రమగు ధర్మమును వినుటకును ఆదరించుటకును నీవు ఉత్సాహివి కమ్ము. శరీరసంబంధ మగు అనుకూల స్మృతి వీడకుండునట్లు గమనింపుము.”

భగవంతు డిట్లువదేశించి ఆసనమునుండి లేచి బయలు దేరెను. నేనును మలచిత్త యుక్తుడనై వారము దినములు మాత్రము గడపి యెనిమిదవదినము

1. అంచు చినిగిన వస్త్రమును పీఠాతిక (పేలిక) యందురు. అట్టి వాటిని కొన్నింటిని చేర్చి కూర్చినది పటపీఠాతికానంఘాటి (బొంత) యందురు.

విమలజ్ఞానమును బొందితిని. బయలుదేరి పోవుచున్న భగవంతు డొక్కడదారిని దొరికి చెట్టుక్రిందికి పోయెను. నేనును నా పటపిల్తోతికాసంఘాటిని మడిచి, దానిపై కూర్చుండజేసితిని. బుద్ధుడా సంఘాటిని గ్రహించి, స్వయముగ తాను ధరించుచున్న దియు జనుముతో నేసినదియునగు పాంసుకూలమును నా కొసంగెను. అన్యదుర్లభ మగు దానిని గ్రహించి “ధన్యోఽస్మి” యనుకొంటిని.

౧౦

మహాకాత్యాయనుని సంన్యాసము (వి. పూ. 470)

¹మహాకాత్యాయనుడు ఉజ్జయిని నగరమందు పురోహిత గృహమున పుట్టిన వాడు. పెరిగి పెద్దవాడై వేదములను మూడింటిని చదివి పురోహిత పదవిని పొందెను. గోత్రనామమున కాత్యాయనుడని ప్రసిద్ధుడయ్యెను. రాజగు చండప్రద్యోతనుడు ఒకనాడు తన మంత్రులనందఱు ప్రోగుజేసి “అయ్యలారా! మీలో నెవడైన భగవంతుని బుద్ధుని యిచ్చోటికి తీసికొని రాగలరా?” యని ప్రశ్నించెను. వారును మహారాజా! ఆ పని ఆచార్యుడు కాత్యాయనునకు దప్ప తదితరులకు సాధ్యము కాద”నిరి. రాజును ఆయనను బిలువనంపి “పామ్ము. దశబలుని గొనితెమ్ము” ని యాదేశించెను.

“దేవా! సంన్యసిండుటకు అనుమతించినచో అట్లే జేసెదను.”

“ఏమి జేసియైనను తథాగతుని గొనిరమ్ము.”

భూసురుడును వల్లెయని యంగీకరించి వయనమై యిట్లు యోచించెను. “బుద్ధులకడకేగుటకు పెద్దగుంపులు అవసరము లేదు. నాతోడ యేడుమందిని మాత్రము గ్రహించి పోయెదను” అని తనతో కలిసి యెనిమిదిమందియును బుద్ధుని కడ కేగిరి. శాస్త్రయు తన యొద్దకువచ్చిన యెనమండ్రుపురకును ధర్మోపదేశము చేసి ప్రతిసంవత్సరహితముగ అర్హతులనుగ జేసెను. అంతటవారిని రండని చేరబిలిచి వారిపై చేయి జొచ్చి నంతట విచిత్రముగ బోడితలలతో, పాత్రచీవరములతో నూతేండ్ల స్థవిరులవలె దోచిరి. అంతట కాత్యాయనస్థవిరుడు భగవంతుని ఉజ్జయినికి వయ నించుటకై ప్రార్థించెను. ఆ మాట విని తథాగతుడు “భిక్షూ! పోరానివోటికి యే కారణముచేనైనను బుద్ధుడు పోడు. నీవే పామ్ము. నీ మూలముననే రాజేంద్రుడు తృప్తి పొందుగాక” యనెను. “పెద్దలకు రెండుమాటలుండవు. అట్లేకానిమ్ము”ని స్థవిరుడును గురునకు వందన మొనర్చి తనతోడ వచ్చిన యేడ్వరు భిక్షువులను

వెంటబిలిచికొని వెనుకకు మఱి పోవుచు మార్గమధ్యము నందుండు తేలపునాళి యను గ్రామములోనికి భిక్షకొఱకు వెళ్ళెను.

ఆ పురమునందు శ్రేష్ఠికులమున బుట్టిన కన్యలు యిరువురు గలరు. అందులో నొకతె దరిద్రకులమున బుట్టినది. తలిదండ్రులు గతించుడు. దాది యాశ్రయమున బెఱిగినది. అయినను బంగారువంటి రూపము. ఎక్కడ లేని పాడగాటి వెండ్రుకలు. వేఱొక కన్య సంపన్న గృహమున బుట్టినది. కేశహీన యగుటచే యెంతటి వెలనైన నిచ్చి ఆ కన్యకకుగల దీర్ఘ కేశములను తాను కొనవలెనని అపేక్షించి సందేశమంపినది. కాని ఆ శ్రేష్ఠికన్య యిచ్చుటకు అంగీకరించ లేదు.

ఆనాడు స్థవిరులకును తోడియేడ్వరు భిక్షువులకును బిచ్చము పుట్ట లేదు. రిక్తపాత్రములతో వట్టిచేతులతో తిరిగి వచ్చువారిని జూచి శెట్టి బిడ్డకు జాలిబొడమి నది. “అయ్యో! నేను దరిద్రురాలనైతినే! నా వెండ్రుకల నమ్మి వచ్చిన ధనముతో వీరిని సంతుప్తుల జేసెద” నని నిశ్చయించి దాదిని బంపి దారిని బోవు స్థవిరులను పిలువనంపి యింట కూర్చుండ బెట్టినది.

తఱిగి తన చేతికిచ్చిన వెండ్రుకలను దీసికొని దాది తిన్నగ ధనిక కన్యకవద్ద కరిగినది. దినదినము తానపేక్షించు నిక్షేపము తనంతకు తాను దగ్గఱ జేరినది. తఱివేచియున్న శ్రేష్ఠికులును తిరస్కారముద్రతో, వలుచని చూపుతో దాదిని జూచి “అమ్మా! వీటి వెల యెనిమిది ★ కార్షాపణములు (రాగినాణెములు) మాత్రము. సమ్మతియున్న గొనిపొమ్ము యిచ్చెద” ననెను. విధిలేమి దాదియు వెండ్రుకల నిచ్చి యెనిమిది కార్షాపణములగైకొని యింటికి వచ్చినది. శ్రేష్ఠికన్యకయు యెనిమిది కార్షాపణములతో నెనిమిదిమంది భిక్షువులకు సంతర్పణము జేసినది. అంతయు నెఱింగిన కాత్యాయనస్థవిరు డాకన్యకను చేరబిలిచెను. ఆమెయు సంభ్రమ వినయములతో డగ్గఱ సగౌరవముగ నమస్కరించెను. సత్పాత్రయందొనగిన దానము అప్పుడప్పుడే ఫలప్రదము గదా! ఆ చేడియ స్థవిరులకు నమస్కరించి లేచి నిలిచినంత, తలవెండ్రుకలు కూడ యెప్పటివలె, మొలిచి పెరిగి నిలిచినవి. శ్రేష్ఠికన్యకకు కేశప్రదాన మొసంగి స్థవిరులకాశ మార్గమున పోయి నగరోద్యానముగు కాంచనవనమున దిగి చేరికొనిరి. తోటమాలియు రాజనగరుకు వెళ్ళి “పురోహిత కాత్యాయనుడు ప్రప్రజితుడై పురోపవనమునకు వచ్చి యున్నాడు”ని రాజున కెఱుక వఱచెను. భూపతియు సంతృప్తహృదయమున కాంచనవనమున కేగి అంగపంచకముతో స్థవిరుల కెఱిగి యొకచో కూర్చొని-

“మహాత్మా! బుద్ధభగవంతుడు యెక్కడ?” అని యడిగెను.

“మహారాజా! వారు రాలేదు. నన్నంపినారు.”

“మహాపురుషులారా! ఈనాటి భిక్షను మీరు యెచ్చట పొందితిరి?” అని నరపాలుడడిగిన స్థవిరుడును శ్రేష్ఠికన్యక యింట కల్గిన విషయమును, ఆమె చూపిన త్యాగమును వర్ణించి చెప్పెను. ఆ మాటలన్నియు వినిన తర్వాత రాజగుచండప్రద్యోత నుడు, వారుండుటకు స్థవిర నివాసమొకటి నిర్మింపజేసి వారి భోజనవ్యవస్థయు అందే యేర్పఱచెను. అంతట తన యింటికిపోయి ఆశ్రేష్ఠికన్యకుని పిలువనంపి పట్టపు రాణిగ నొనర్చుకొనెను. ఆ కన్యక జేసిన పుణ్యము, అదే జన్మమున ఫలించినది. దంపతులిరువురును స్థవిరుల సత్కరించుట యందు మిగుల శ్రద్ధావహులై యుండిరి. ఆ వడతి గర్భమున నొక మగబిడ్డ జన్మించెను. మాతామహుని పేరిట నా శిశువునకు గోపాల కుమారుడని పేరిడిరి. అప్పటినుండియు గోపాలమాత యని ఆమె ప్రసిద్ధియైనది. స్థవిరపూజా దురంధరయై గాజును ప్రార్థించి, కాంచనవనమున స్థవిర విహార మొకటి నిర్మింప జేసినది.

కాత్యాయనాది స్థవిరులు కొంతకాలము ఉజ్జయిని యందు గడపి వెండియు భగవంతుని చేరువ జేరికొనిరి.

౧౧

ఉపాధ్యాయ, శిష్య కర్తవ్యములు. ఉపసంపద (వి. పూ. 470)

మగధ దేశీయులు ప్రసిద్ధులును నగు కులపుత్రులు పలువురు భగవంతుని వద్ద బ్రహ్మచర్య చరణ మొనర్చుచుండిరి. దానింగాంచి ప్రజలెంతయు చిరాకు జెంది నిందించు చుండిరి. “శ్రమణ గౌతముడు లోకనాశనమునకై కంకణము గట్టినాడు. స్త్రీలను విధవలను జేయుటకు పురుషుల సపుత్రకులుగ జేయుటకు, కులముల మూలోన్మూలనము జేయుటకు శ్రమణ గౌతముడు దిగివచ్చినాడు. ఒక్క వేయి జటిలులను సంన్యాసుల జేసినాడు. సంజయ శిష్యులను రెండువందల యేబది మందిని తనలో కలుపుకొన్నాడు. అంతటితో దాహమాణక మాగధీయులగు కుల పుత్రులను శ్రమణగౌతముడు తన రంగులో ముంచుచున్నాడు. ¹ గిరిప్రజమున వచ్చి చేరినాడు. ఇంకెందఱెందఱిని కొనిపోనున్నాడో.”

1. రాజగృహ పురము.

పురమంతటను యిదే మాటలు పొక్కి పోవుచున్నవి. భిక్షువులు భగవంతునితో ప్రజలాడు మాటలు జెప్పిరి. భగవానుడు వారలజాచి “భిక్షువులారా! ఈగాలి చాల సేపుండదు. వారము దినములు గడువనిదే అంతయు శాంతించ గలదు. మిమ్ము తూలనాడు వారితో మీరిట్లు సమాధానమిండు.

“మహావీరుడు తథాగతుడు సత్యధర్మమార్గమున కొంపోవుచున్నాడు. ధర్మ మార్గమున నడిపించువారిని జూచి బుద్ధిమంతులసహృదకుడెందుకు?”

అన్నట్లు వారముదినములు గడవకముందే గాలి శాంతించినది. దుమారమ సలే లేదు.

¹ ఆ దినములలో భిక్షువులు ఉపాధ్యాయ రహితులైయుండుటచే ఉపదేశము, అనుశాసనమును లేక ఆచార విచారములందు ఆహారవిహారములందు క్రమము లేక యుండిరి. శ్రమణభిక్షువుల చర్యలపై ప్రజలసహ్యించుకొనజొచ్చిరి. సంఘము నకు గలుగు పరాభవమును సహించలేక యోగ్యులగు కొందఱు భిక్షువు లీవార్తను భగవంతుని చెవిని బడవేసిరి. బుద్ధభగవంతుడు భిక్షువుల సమావేశపఱచి ఫిక్కోట్టి “భిక్షువులారా! శ్రమణులు కానివారు ప్రవర్తించునట్లు అసభ్యాచారములందు మీ రెందుకు తలపడితిరి? అహో! అనుచితము - అయోగ్యము - అకరణీయము. ఈ వద్దత అప్రసన్నుల ప్రసన్నుల జేయుటకుగాని, ప్రసన్నుల మఱింత ప్రసన్నుల జేయుటకుగాని వర్తించదు. ప్రసన్నులను అప్రసన్నుల జేయుటకును, అప్రసన్నులను మఱింత అప్రసన్నులుగ జేయుటకుమాత్రమే చాలినది” అని పలువిధముల విమర్శించి మఱియు నిట్లనియె.

“భిక్షువులారా! మీరొక ఉపాధ్యాయుని యేరుకొని వరింపుడు. అందుకు అనుమతి నిచ్చుచున్నాను. ఉపాధ్యాయుడు శిష్యుని పుత్రునివలె తలంచవలెను. శిష్యుడు ఉపాధ్యాయుని తండ్రివలె భావించవలెను. ఉత్తరీయ మొక భుజముపై వేసికొని నమస్కరించి మోకాళ్ళపై గూర్చిని అంజలిబట్టి “భంతే! నాకు ఉపాధ్యాయులుగ నుండుడు”ని ప్రార్థించవలెను. ఇది ఉపాధ్యాయ వరణక్రమము.

శిష్యుడు ఉపాధ్యాయునియెడ ఒప్పిన నడవడి కల్గియుండవలెను. తగినవేళకు మేలుకొని దంతకాష్ఠమును, జలమును యీవలెను. వడకను చుట్టి యెత్తిపెట్టవలెను. అల్పాహారమున్నచో పాత్రను కడిగి అర్పించవలెను. నీటినిచ్చి భోజనపాత్రను తీసికొని నీటితో మాత్రము కడిగి తీసిపెట్టవలెను. అతడుండు నెలవును చీపురుతో ఊడ్చవలెను. ఎండైన పోదలచినచో వస్త్రాదికమును, కమండలమును అందివ్వవలెను.

తోడరాగలిగినవో పాత్రచీవరముల ధరించి తాను అనుచర భిక్షుడుగ వెంటపోవలెను. శిష్యుడు ఉపాధ్యాయుని వెంట బోవునపుడు మిగుల దూరముగ గాని, మిగుల దగ్గరయై గాని నడువరాదు. మాటలాడునపుడు మధ్య దూరి మాట్లాడరాదు. వెనుకకు దిరిగి మఱి వచ్చునపుడు తాను ముందుగ నెవచ్చి అసనమును పఱచి పాదోదకమును, పాదపీఠమును, పాద కాష్ఠమును సమర్పించ వలెను. వలసిన దెల్లయును ఊహించి అందియ్యవలెను. చెమట తగిలిన వస్త్రములను యెండలో కొద్దిగ యెండించవలెను. మిక్కిలి మండించరాదు. భోజన మపేక్షించినచో ఆ యా వస్తువుల సిద్ధపఱచుటయు, స్నానము చేయగోరినచో అందుకు వలయు పరికరముల నాయత్త పఱచుటయు శిష్యుని కర్తవ్యము.

ఉపాధ్యాయుని శరీరమును తోమవలెను. ఆయన విహరించు విహార మును శుభ్రపరచ వలెను. కసుపు దోయునపుడు అందందుండెడి పాత్రలను బట్టలను మంచమును పఱుపును సావధానముగ దుడుకులేకుండా తీసి మఱియు నమర్చవలెను. గచ్చ భూమిని, గారగోడలను తడిగుడ్డతో తుడువ వలెను.

తలుపులను కిటికీలను ఆ యా వేళల ననుసరించి తెఱచుటయందును, మూయుటయందును హెచ్చరిక కలిగియుండవలెను. తగని మాటలాడినచో నివారింపవలెను.

భిక్షువులారా! శిష్యుడనిన ఉపాధ్యాయునకు ప్రాణమైయుండవలెను. వలసినప్పు డెల్లను ఉపదేశించుచుండవలెను. వస్త్రములను పాత్రలను అవసరమైనపుడు యిచ్చుచుండ వలెను. భిక్షువులకు యోగ్యములగు (పరిష్కార) వస్తువులను శిష్యునకు యిచ్చుటయు, యిప్పించుటయు నుండవలెను. శిష్యుడు రోగగ్రస్తుడైనచో తనకతడు చేయు పరిచర్యల నన్నిటిని స్వయముగ తానతనికి జేయవలెను.

ఆచార్యుడు లేనిచో, ఓ భిక్షువులారా! మీరు క్రమశూన్యులై, నియమ రహితులై వర్తింతురు కాబట్టి, ఆచార్యుని పరించుటకు యిప్పటినుండి మీకు అనుమతి నిచ్చుచున్నాను” అని భిక్షుసంఘమునకు బుద్ధదేవు డాదేశించెను.

¹ రాధుడను బ్రాహ్మణుడు భిక్షువుల జీవనవిధి ప్రవ్రజ్య నర్థించెను. భిక్షువులు తిరస్కరించిరి. ప్రవ్రజనము లభింపలేదనెడి వ్యాకులముతో వాడు దిన దినమును ఊణించి కృశించి యెముకల గూడై పోయెను. ఒకనాడొ పరిస్థితిని భగవంతుడెఱింగి భిక్షువులను బిలచి “భిక్షువులారా! ఈతండానర్చిన మేలు యెవ్వరికైనను గుర్తు

న్నదా!” అని యడిగెను. వెంటనే ఆయుష్మంతుడు సారిపుత్రుడు “భంతే! నేను వీడు చేసిన మేలును స్మరించుచు న్నాన”నెను.

“సారిపుత్రా! ఏమిటది?”

“దశబలా! రాజగృహమున భిక్షకై తిరుగునపుడు ఈ బ్రాహ్మణుడు నాకొక్క గరిటెడన్నము పెట్టించినాడు.”

“కుమారా! సాధు!! సాధు!! మంచివారు, చేసినమేలు మఱువలేరు. సారిపుత్రా! నీవే యితని ప్రవ్రజితునిగ జేయుము. ఉపసంపన్నునిగ జేయుము.”

“భగవన్! ప్రవ్రజితునిగ, ఉపసంపన్నునిగ జేయుట ఎట్లు?”

అంతట సమంతభద్రుడు బుద్ధుడు భిక్షువుల సంబోధించి యిట్లీనియె.
“భిక్షువులారా! నేనింతకుముందు ¹మూడు విధములగు శరణ గమనములతో ఉపసంపదాదీక్ష నిచ్చునట్లు అనుమతి నిచ్చి యుంటిని. ఇప్పుడు ఆక్రమమును నిషేధించుచున్నాను. జ్ఞప్తి (సూచన) యనెడి నాల్గవ విధితో కూర్చి ఉపసంపద నిచ్చునట్లు యిప్పుడు అనుజ్ఞ నిచ్చుచున్నాను. ఇదుగో! ఆ పద్ధతిని వినుండు.

యోగ్యుడు సమర్థుడునగు భిక్షువు సంఘమున కిట్లు సూచన (జ్ఞప్తి) నివ్వవలెను.

1. భద్రపురుషులారా! సంఘమునకు ఒకమాట. అముక (ఫలానా) నామ కుడు, అముక (ఫలానా) నామకుడగు ఆయుష్మంతునకు ఉపసంపద నివ్వగోరి యున్నాడు. సంఘమునకు నచ్చినచో అముక నామకుని, అముక నామకుని ఉపాధ్యాయత్వమున సంఘము, ఉపసంపన్నుని చేయునది - ఇది జ్ఞప్తి (సూచన).

2. భద్రపురుషులారా! సంఘమునకు ఒకమాట. ఫలనా పేరుగల వాడు, ఫలానా పేరుగల ఆయుష్మంతునకు ఉపసంపద నివ్వగోరియున్నాడు. సంఘము ఫలానావానిని, ఫలానావాని ఉపాధ్యాయత్వమున ఉపసంపన్నుని జేయుచున్నది. ఒప్పుకొన్నవారు ఊరక ఉండునది. సమ్మతించని వారు మాట్లాడునది. ఇది మొదటి సారి.

3. భద్రపురుషులారా!ఇది రెండవసారి.

4. భద్రపురుషులారా!ఇది మూడవసారి.

సంఘము సమ్మతించినదిగ తలంచుచున్నాను.”

కపిలవస్తుగమనము - నందరాహులుల సంన్యాసము (వి. పూ. 470)

¹ వేణువనమున తథాగతుడు విహరించుచున్న సమయమున, అచ్చట శుద్ధోదన మహారాజునకు తన కుమారుడాతేండ్లు అనన్యసాధ్యమగు ఘోర తపంబొనర్చి అభిసంబోధిని, బుద్ధత్వమును బొంది, ధర్మచక్ర ప్రవర్తన మాచరించి ప్రస్తుతము వేణువనమున విహరించుచున్నాడను వార్త కర్ణాకర్ణిగ చెవిని బడినది. వెంటనే మంత్రిని పిలువనంపి యతనితో అప్పుడా! నా మాటవడువున వేయిమంది మనుష్యులతోడ్తగొని రాజగృహమునకరిగి మీ తండ్రి శుద్ధోదన మహారాజు మిమ్ము చూడగోరుచున్నాడని చెప్పి నా పుత్రుని సిద్ధార్థుని పిల్చుకొని రమ్ము పొమ్మ” నెను.

అమాత్యుడును చిత్తమని సెలవంది రాజు చెప్పినట్లు పరివారసహితుడై అర్చది యోజనముల మార్గముత్తరించి, రాజగృహముజేరి పరిషత్తుల² నాగ్గింటి మధ్య యందు ధర్మోపదేశముచేయుచు దశబలుడు బుద్ధుడుండు విహారములోనికి ప్రవేశించెను. ధర్మాదేశనమును వినుటయందే తల్లీనుడై యొక మూల నిలువబడి తాను వచ్చిన పనిని, రాజాజ్ఞను మఱచి వేయిమంది అనుచరులతో గూడ నాక్షణమి అర్హత పదవిని పొంది భగవంతుని ప్రవ్రజ్య గోరెను. భగవంతుని హస్తస్పర్శసోకినంత అబ్బురముగ పాత్రచీవరములతో నతడు వృద్ధస్థవిరుడయ్యెను. అర్హత్వ ప్రాప్తినొందిన³ అర్హపురుషులు మధ్య(తటస్థ) వృత్తి నవలంబించుట న్యాయమని తలంచి రాజశాసనమును తథాగతునకు చెప్ప లేదు.

పోయిన మంత్రిపుంగవుడు తిరిగి రాకపోవుటకును, యే విషయమును తెలియక పోవుటకును శుద్ధోదనరాజేంద్రుడు చింతించి ముందటివలెనే మఱొక్క మంత్రిని సవరివారముగ బంపెను. మొదటి వానివలెనే వీడును అందే కలిసిపోయి వెనుదిరిగి రాలేదు. రాజాగారును తనకడ నుండు తొమ్మండ్రు మంత్రులను వేయి వేయి పరిజనముతో పంపించియు నిప్పులుడయ్యెను. పోయినవారెల్లను అర్హతపదవి బొంది అందే విహరింప జొచ్చిరి. తిరిగి వచ్చి జవాబైన చెప్పు దిక్కును మొక్కును లేకపోవుటకు వివ్వలుడై నరేంద్రుడు “ఇందఱుండియు నా యాజ్ఞను ప్రేమపూర్వముగ పాలించువాడొక్కడును లేక పోయెనే హా” యని వేదన జెంది కాలక్షయమయి

1. జాతకనిదాన 4, మహావగ్గ, అ. క, మహాఖండక. రాహులవస్తు.

2. భిక్షు, భిక్షుణీ, ఉపాసక, ఉపాసికా.

3. స్రోతావన్న - సకృదాగామి, అనాగామి, అర్హతులు.

స్మరించు కొనెను. బుద్ధునితోడ ఒకే దినమున జన్మించిన వాడును, బాల్యమిత్రుడును, విశ్వాసపాత్రుడును, సర్వార్థసాధకుడును, తనకు అంతరంగామాత్యుడునగు కాలఉదాయని పిలిపించి శుద్ధోదను డిట్లనియె. “బిడ్డా! కాలఉదాయా! కొడుకును చూడ కోర్కె గలిగినది. తొమ్మిదివేల మందిని బంపియు తిరిగి వచ్చిన వానిని ఒక్కనిగానను. దేహధర్మములు నిలుకడ లేనివి. బ్రతికియుండగనే కండ్లకు కుమారుని చూపించెదవా?” అని దీనముగ బల్కెను.

“దేవా! అవశ్యము చూపింతును. ప్రప్రజ్య కంగీకరించినవో;”

“నాయనా! ఏమి జేసియైనను సరియే. సుతుని నాకండ్లకు జూపింపుము. పొమ్ము.”

“చిత్తము”ని కాలఉదాయ రాజగృహమున కరిగి భగవంతుడువదేశించు వర్షిషత్తుకు చివర నిలువబడి ధర్మోపదేశమును విని పరివారసహితముగ అర్హతఫలమును పొందెను. సుగతుని హస్తస్పర్శచే వృద్ధస్థవిరుడై నిలువబడెను. శాస్త్రయు బుద్ధత్వమును పొందిన తొలిఋతువును ఋషివతనమున గడిపి వర్షావాసము ముగించి ★ ప్రావారణము (పారణ) చేసి, ఉరువేలము జేరి అందు మూడు మాసములు వసించి సోదరులగు ముగ్గురు జటిలులను తనలో గలిపికొని వేవురు భిక్షులతో రాజగృహమును జేరి రెండు మాసములు గడపెను. ఇంతలో వారాణసి వదలి అయిదు నెలలైనది. మొత్తము హేమంత ఋతువు గతించినది. కాలఉదాయ స్థవిరుడును వచ్చిన దాది యేడెన్నిది దినములు గడపెను. “ఫాల్గుణపౌర్ణమాసి వచ్చినది. హేమంతుని బంపి వసంతుడు వస్తాన్నాడు. పైరులకోసి రైతులు త్రోవల నిష్కంఠకము జేసినారు. ప్రయాణములు సుగమములైనవి. దశబలుని ప్రయాణము చేయించుటకిది యోగ్యమైన సమయము.” అని తలపోసి భగవంతుని సమీపించి యిట్లనియె. “భదంత! మహావీరా! ఫలముల కోరికతో అగ్నిశిఖల బోలిన చిగురుబాకుల దాల్చి తపస్సు చేయుచు వృక్షములు రసభరితములైయున్నవి. దేవా! శీతోష్ణస్థితి సమమైయున్నది. అన్న కాటకములేదు. భూమి వచ్చని గడ్డితో కలకలలాడు చున్నది. ప్రయాణముల కిది మంచి తరుణము. మంచి అదను” అని పలువిధముల ప్రోత్సహించు ఉదాయని జూచి భగవంతుడిట్లనియె. “ఉదాయా! నీ సన్నాహము యెచ్చట బోవలెనని?”

“ప్రభూ! తండ్రి శుద్ధోదనుడు దర్శింపగోరినాడు. స్వజాతిని దాపునకు చేర్చుకొనరాదా?”

“సరే! యాత్రకు సిద్ధముకండని భిక్షుసంఘమునకు తెలుపుము.”

“మంచిది. పోయెద నిదె” యని స్థవిరుడంతయు నాయత్త పఱచెను.

అంగమగధవాసులగు కులపుత్రులు పదివేలమందియు, కపిలవస్తు నివాసులై తనయొద్దకు వచ్చిన పదివేపురును వెరసి యిరువది వేలమంది అర్హత భిక్షువులు తనతోడ వచ్చుచుండ భగవంతుడు రాజగృహమును నిర్గమించి దినమునకొక యోజనము వడుపున ప్రశాంతచారిక నవలంబించి రెండునెలలలో అరువది యామ డల నుత్తరించి కపిలవస్తు సమీపమును చేరికొనెను.

అచ్చట శాక్యులును బుద్ధభగవంతుడు నివసించుటకు అనుయోగ్యమగు తావెయ్యది యని యోచించి “నృగ్రోధారామ” మందుకు దగినదిగ తలంచి దాని నలంకరించి యుంచిరి. సుగతదేవుడు పురమును సమీపించుట యెఱింగి గంధపుష్ప మాల్యాదికములతో తొలుత బాలబాలికలును ఆ పై కుమారికుమారకులును చివరకు తాము (కులవృద్ధులు)ను సుస్వాగతమొసంగి శ్రీమద్వైభవముతో నృగ్రోధారామమున బ్రవేశింపజేసిరి. భగవంతుడు ఇర్వదివేపురు అర్హతభిక్షువులు తన్ను బలిసి కొలువ తనకై నిర్ణయించిన బుద్ధాసనమున ఆసనబద్ధుడై విరాజిల్లెను.

మఱుదినము భగవంతుడు కపిలవస్తు పురవీధుల యందు భిక్షువులతో కూడి భిక్షకై బయల్పడలుచు, ★ ఇంద్రకీలకముపై నిలిచి యిట్లు యోచింపసాగెను. “తొల్లింటి బుద్ధులు స్వకులనగరములందు భిక్ష నెట్లు జేసిరి? మధ్య మధ్య యిండ్లను వదలి భిక్షించిరా? లేక వరుసగ అన్ని యిండ్లను భిక్షించుచు పోయిరా? లేదు. లేదు. ఒక్క బుద్ధుడైనను యిండ్లను వదలి వదలి భిక్షకుపోలేదు. నేనును వారి వంశములోనివాడనే కాన కులధర్మము నవశ్యము పాలించవలెను. రాబోవు నాశిష్యులుకూడ నన్ను అనుకరింతురు గాక” యని ఒక మూలనుండి మొదలిడి భిక్షాచారమునకు కడంగెను. “సిద్ధార్థకుమారుడు బిచ్చమెత్తుచున్నాడోహా” యని పురవాసు లాబాలగోపాలము మేడలపైనుండి అబ్బురముగ వీక్షింపసాగిరి.

రాహులమాత యశోధర యెంతయు కుంది “అయ్యో! అపూర్వమగు రాజ తీవితో బంగారువల్లకియందు గూర్చుండి యీ నగరవీధులయందే ఊరేగిన యొక

దివ్య మూర్తి, యీనాడు తలను గొఱిగించుకొని కావిబట్టలు దాల్చి కపాలము చేతబట్టి యిదే నగరవీధులయందు బిచ్చమెత్తుకొనుటయా? హా! వైవరీత్య” మని మేడనుండి కిటికీలు దెఱచిచూచి “నీ కుమారుడు బిచ్చమెత్తుచున్నాడ”ని రాజునకు చెప్పి పుత్తెంచెను. నరేంద్రుడు కళవళపడి పరుగు పరుగున వచ్చి భగవంతున కడ్డమై నిలిచి “భంతే! ఇది యేమి? మమ్ము అవమానించుటయా నీకు యిష్టము? భిక్షమెత్తకపోయినచో మీ సంఘమునకు భోజనము లేదా?”

“మహారాజా! ఇది నా వంశాచారము.”

“భంతే! మనువు ప్రవర్తింపజేసిన క్షత్రియవంశము మనది. ఈ వంశావలీ యందొక్క క్షత్రియుడైనను భిక్షమెత్తియుండలేదు.”

“మహారాజా! బాటసారులకు ధర్మశాలతోవలె నాకు యీ క్షత్రియ వంశ ముతో తాత్కాలిక కృత్రిమ సంబంధము. నిజమునకు బుద్ధపురుషులే నాకు పూర్వవంశీయులు. ఆ వంశాచారమును పాటించుట నాకు తగును.” ఆ మాటలకు బదులు చెప్పక మహారాజు భగవంతుని చేతి భిక్షాపాత్రను లాగికొని సంఘసహితముగ నాతని మేడపై కెక్కించి సరస భోజనములతో సంతృప్తులజేసెను. భోజనానంతర మొక్క రాహులమాత తప్పతక్కిన రాణివాసమంతయు వచ్చి భగవంతునకు నమస్కరించిపోయిరి. “రారమ్ము. ఆర్యపుత్రునకు వందనము లర్పించివత్త” మని పరిజనములు పిలువ రాహులమాత యశోధర వారితో “నాయందేమాత్రము సుగుణములు న్నను ఆర్యపుత్రు డిచ్చటికి రాకపోడు. వచ్చినపుడే వందనము లర్పించెద” నని మిన్నకుండినది.

అచ్చట తథాగతుడు తనచేతిపాత్రను రాజునకందించి అగ్రశ్రావకయుగళము (సారిపుత్ర మౌద్గల్యాయనులు) తోడరాగా రాజకుమారి శయనాగారమున కరిగి యొక ఆసనమున కూర్చొనెను. ఆమెయు వడివడి జనుదెంచి అమాంతము పాదముల గఱచు కొని యథేచ్ఛగ నమస్కరించెను. ఆ సాధ్వీమతల్లియొక్క సాధుగుణముల వర్ణించుచు మహారాజు భగవంతునితో “పూజ్యుడా! నీవు కాషాయవస్త్రధారి వైతివని విన్న నాటినుండియు నీమెయు కావిబట్టలు తాల్చినది. వెండియు నీవలనే దినమున కొకమాటు భుజించుచున్నది. ఎత్తైన శయ్యల వదలినది. భోగసామగ్రుల త్యజించినది. పుట్టింటి వారెంత బ్రతిమాల్సినను సేవాశుశ్రూషల నంగీకరింపదు. మహాసుగుణవతి” యని వచించుచుండ భగవానుడు బుద్ధు డాయాధర్మోపదేశము లొనర్చి ఆసనమందుండి లేచిపోయెను.

★ ఆనాడు మూడవదినము. రాజకుమారుడగు నందునకు నేడు రాజ్యాభిషేకము నిర్ణయింపబడినది. భగవంతుడాయంటికి భిక్షకు వెళ్లి నంద కుమారుని

చేతికి భిక్షాపాత్ర నందించి “శుభమస్తు” అని బయలుదేరెను. పాత్రను చేతబట్టుకొని నందుడును వెంట వెంట బోవుచున్నాడు. తథాగతుడు పాత్రను తీసికొనలేదు. తీసికొమ్మని నందుడును చెప్పలేదు. ఇట్లుదాటి తీసికొనును. సోపాన ములు గడచి తీసికొనగలడు. ఈ రాజాంగణమును దాటినమీదట గ్రహించు” నని నందుడు తలపోయుచున్నాడు.

“నందకుమారుని బుద్ధుడు గొంపోవుచున్నాడు”ని ప్రజలు జనవద కల్యాణి (నందుని భార్య)కి తెలియజేసిరి. ఆమెయు కన్నీరు మున్నీరుగ కార్చుచు వికీర్ణకేశ ములతో మేడపై కెక్కి, కిటికీవద్ద నిలిచి “అర్యపుత్రా! శీఘ్రమ రమ్మ”నెను. ఆ మాట కుమారుని హృదయమును కలచివైచినది. శాస్త్రయు విహారమును చేరుకొని తిరిగి జూచి “నందా! సంన్యసించెదవా? యనెను. కుమారుడును ఆ - ఊ అనక వెంటనే “సంన్యసించెద” ననెను. ఇట్లు మూడవ దినము కపిలవస్త్ర పురమున భగవంతుడు నందుని ప్రప్రజ్ఞితుని జేసెను.

¹ ఏడవదినము రాహులమాత భగవానుని వద్దకు వంపగోరి కుమారుని రాహులుని శృంగారించి “నాయనా! ఇరువదేవేపురు శ్రమణుల మధ్య బంగారు వన్నెతో విరాజిల్లు మహా శ్రమణుని అటు జూడుము. అతడే మీ తండ్రి. మహా ధనవంతుడు. (అస్త్ర) దాయ భాగమడిగి రమ్ము. పామ్మ”ని వంపించెను. ² తథాగతుడు శుద్ధోదనుని గృహమునకు పూర్వాహ్లా సమయమున పాత్రచీవరముల గొని భోజనార్గమై వచ్చి భుజించి పఠించిన ఆసనముపై కూర్చొని యున్నాడు. రాహుల కుమారుడు వచ్చి నిలచెను. భగవంతుడు ఆసనమునుండి లేచి విహార ముఖముగ వయనించెను. రాహులుడును వెనువెంట బోవుచు “శ్రమణా! నా స్వత్త్వము (అస్త్రభాగము) నా కిమ్ము. నాస్వత్త్వము నాకిమ్ము” అని యడుగు చుండెను. శాస్త్రయు “కుమారా! యిచ్చెద రారమ్మ”ని చెప్పుచు న్యగ్రోధారామమును చేరిన వెంటనే సారిపుత్రుని జూచి “అయుష్మంతా! రాహులకుమారుని ప్రప్రజ్ఞితుని జేయుము” అని ఆదేశించెను.

“భంతే! ఆ ప్రకారమెట్టిది?”

ఆ మాట విని భగవంతుడు ధార్మిక కథను వినిపించి భిక్షుసంఘమునంతయు నుద్దేశించి యిట్లనియె.

1. వియన అట్లకథయందు రెండవ దినమని చెప్పబడినది.

2. మహావగ్గ 19 భాణవారము.

“భిక్షువులారా! మూడు విధములగు శరణగమనములచే¹ శ్రామణేర సంన్యాసమునకు అనుజ్ఞ యిచ్చుచున్నాను. వినుడు. తొలుత తలను గడ్డమును గొఱిగించి కావిబట్టలు గట్టించి ఉత్తరీయమును ఒకభుజముపై ధరింపజేసి భిక్షుసంఘమునకు ప్రణమిల్లి జేసి, అంజలి బట్టించి యిట్లు పలికింపవలెను. ‘బుద్ధుని’ శరణు జొచ్చుచున్నాను. ధర్మమును శరణుజొచ్చుచున్నాను. సంఘమును శరణుజొచ్చుచున్నాను.’ అని యీ మాటలను మరియు రెండవతూరియు, వెండియు మూడవ వర్యాయమును పల్కించవలెను.”

అంతట సారిపుత్రుడు రాహులుని ప్రవ్రజితుని జేసెను. ఆ వార్తవిని ఉద్విగ్నుడై శాక్యశుద్ధోదనుడు దశబలుని చేరవచ్చి యొకచో గూర్చిని యిట్లనియె.

“భగవంతా! ఒకవరము కోరుచున్నాను.”

“మహారాజా! తథాగతుడు వరములజ్ఞోలికి పోడు.”

“స్వామీ! భంతే! ఉచితమైనదియు, నిర్దోషమును కాబట్టి

“మంచిది”

భగవన్! మీ ప్రవ్రజనమే తొలుత నన్ను దుఃఖితవుని జేసినది. పై పెచ్చు నందుని సంన్యాసము; అన్నింటికి మించి రాహులుని ప్రవ్రజ్య. దేవా! శరీరము పుత్రవ్యామోహమున ఉడికిపోవుచున్నది. రాజయోగ్యమగు అధికారమున మనవిజేయుచున్నాను. మంచిది. ప్రభూ! ఇకమీదట మీరు యెవ్వనికిగాని వాని తలదండ్రుల యనుమతి లేనిదే సంన్యాసమివ్వరాదు.”

భగవంతుని అంగీకారము వడసి శాక్యరాజు నిజగృహమున కరిగెను. శాస్తయు భిక్షువులనందఱను సంబోధించి “భిక్షువులారా! ఇకమీదట తల్లిదండ్రుల యనుజ్ఞ లేనిదే కుమారునకు ప్రవ్రజ్య నివ్వరాదు. ఇచ్చినచో ‘దుష్ప్రతి’ యనెడి దోషమునకు గుఱి కాగలడు” అని సెలవిచ్చెను.

రాహుల కుమారునకు మహామౌద్గల్యాయనుడు కేశఖండనమొనర్చి కాషాయములు ధరింపజేసి శరణాశ్రయమును బలికించెను. మహాకాశ్యపుడు ఉపదేశక గురువయ్యెను.

1. భిక్షుత్వమునకు అధికారముగలవానిని శ్రామణేరుడందురు.

03

అనురుద్ధ ప్రభృతుల సంన్యాసము (వి. పూ. 470)

¹ రాహుల కుమారుని ప్రప్రజితుని జేసి భగవంతుడు బుద్ధుడు కొంతకాలమైన పిదప కపిలవస్తువునుండి కదలి మల్ల దేశమునందు చారిక నొనర్చుచు అనోపియా గ్రామమందలి ఆమ్రవనమున జేరికొని విహరించుచుండెను.

² ఆ కాలమున కులీనులగు శాక్యకుమారులు పలువురు తథాగతుని సుగ తుని ననుసరించి ప్రప్రజితులగుచు వచ్చిరి. మహానాముడు అనురుద్ధుడను వారిరు వురు శాక్య సోదరులు. అందు అనురుద్ధుడు సుకుమారుడు. మూడు ఋతువుల కును అనుకూలములైయుండు మూడు మేడలయందు నిరంతరము నివసించుచు యెండ కన్నెఱుగని కోమలుడు. ఒకనాడు మహానామశాక్యడిట్లు యోచింపదొడ గెను. “కులీన శాక్యకుమారులు పలువురు బుద్ధునికడ ప్రప్రజితులైనారు. మా సోదరులలో నేనుగాని నాతమ్ముడు అనురుద్ధుడుగాని యేల సంన్యసింపరాద”ని తలించి అనుజుని యెడ కరిగి “నాయనా! అనురుద్ధా! మన కులమునందెవ్వడును ప్రప్రజ్య పొందలేదు. నీవైనను నేనైనను అందుకు సిద్ధపడవలె” ననెను.

“సుకుమారుడనగు నేను యిల్లువదలి పోలేను. నీవే సంన్యసింపుము.”

“అనురుద్ధా! మంచిది. గృహస్థ కార్యములను నీవు సంబాళించు కొనుము. పనిపాటలను చక్కబెట్టుకొనుము. భూముల దున్నించుట, విత్తనములు జల్లించుట, నీరు బెట్టించుట, కలుపు గాదము తీయించుట, పంట పండించుట, పైరు గోయిం చుట, వెయ్యేల ఆయా సమయములకు దగిన పనుల నెరవేర్చుకొనుచు భూమి బుట్రనుగొడ్డు గోదను యిల్లువాకిలిని సుధారించుకొనుము. పనిపాటలు ముగిసిన పనుట యేనాటికిని లేదు. బ్రతికియున్నంతకు నుండును.

“సోదరా! ఈ పనులకు ముగింపు లేదా? నిశ్చింతుడనై హాయిగా ఇష్ట సుఖ ముల యందు మెలగుటకు యెన్నటికిని వీలులేదా?”

“అనురుద్ధా! ముగింపులేని పనిపాటలను ముగించలేక మన తండ్రులును శాశలును శానేనుగిసిరి.”

“అటులైన అన్నా! నీవే యింటనుండుము. నేనే సంన్యసించెదను.” అని అనురుద్ధుడు బల్కి తల్లికడ కేగి ప్రవ్రజ్యకు అనుమతి వేడెను. ఆమెయు “కొడుకా! జీవము పోయినకూడ నిన్ను బాయలేను. అట్టి నీకు సంన్యసించుటకు ఆజ్ఞను యెట్టివ్వగలను?” అని నిరోధించెను. అనురుద్ధుడును తన పట్టు వదలలేదు. చివరకు ఆయమకేమియు దోచక “నాయనా! ప్రస్తుతము మనల పాలించు శాక్య రాజు భద్రుడు సంన్యసించినచో నీవును సంన్యసించుము. పామ్మ” నెను.

తనకు మిత్రుడుగనె యుండు భద్రుర్రాజు వద్దకు అనురుద్ధుడరిగి యిట్లు నియె-

“సౌమ్య! నా ప్రవ్రజనము నీ వశములో నున్నది.”

“మిత్రుడా! నా వశమే యైనచో తప్పక నెఱవేర్చెదను.”

“ఇట్లు మాటదీసికొని అనురుద్ధుడు విషయమంతయు దెలిపి “సంన్యసించుము - పద” యనెను. భద్రుడును నీళ్ళ నమిలి తానందుకు అసమర్థుడననెను. అడిసమాట నెగ్గించుకోబోలదా? యని అనురుద్ధుని ఒత్తిడి.

“అనురుద్ధా! యేడేండ్లు వ్యవధియుమ్ము. అంతమేరకు సంసిద్ధుడనగుదును.”

“అయ్యా! అంతకాలము తాళను వీలు లేదు.”

“పోనీ! ఆఠేండ్లు” “అబ్బో! అధికము. అంతదూరమా?”

“అయిదేండ్లు” లేదు - లేదు”

“నాలుగేండ్లు” “ఊహా!”

“మూడేండ్లు”

“రెండేండ్లు”

“ఒకయేడు”

“ఆఱునెలలు”

“మూడునెలలు”

“రెండునెలలు”

“ఒక్కనెల”

“అర్థమాసము”

“భద్రుక మహారాజా! అర్థమాసమనిన పదునైదు దినములు గదా? అంతటి విలంబము నోర్వలేను”

మిత్రమా! అనురుద్ధా! వారముదినములు గడువిమ్ము. అంతలో రాజ్యాధిక వ్యవహారములు తమ్ములకు సుతులకు నప్పగింతును.”

దినము లేడు గడిచినవి. శాక్యరాజగు భద్రకుడు, అనురుద్ధుడు, ఆనందుడు, భృగువు, కింబిలుడు, దేవదత్తుడును, యేడవవాడు ఉపాలియను మంగలియు కలిసి చతురంగసేనలతో కూడి పయనమైపోయిరి. తమరాజ్యముయొక్క హద్దుముగిసి నంతనే సేనలను వెనుకకు బంపి రాజపుత్రులార్పురును తమ మేనిపైనుండు ఆ భూషణముల నొలిచి ఉపాలికోసగి “హాయిగ జీవించుము పామ్మ”ని వారు ముందుకు సాగిరి. ఉపాలి మంగలియు ఆమూటను చేతబట్టుకొని “దీనితో నేను పురమును బ్రవేశించినచో రాజపుత్రుల చంపి నగల నవహరించినాడని చండన్వభావులగు శాక్యులు నన్ను మట్టు వెట్టెదరు. ఈ బెడద నాకేల? రాజకుమారకులై వారే సంన్యసించినచో వారినెందుకు నేననుసరించిరాదు?” అని భావించి నగలమూట నొకచెట్టుకొమ్మకు గట్టి “కాంచినవాడు గ్రహించవచ్చును. వాడే యధికారి” యని పలికి రాజసుతుల వెన్నంటిపోయెను.

తమతో కలిసికొనిన ఉపాలిని జూచి వానితో విషయమంతయు విని “లెస్స జేసితివ” ని అభినందించి అందఱును బుద్ధ భగవంతుని చెంగట చేరికొనిరి.

ముందు దీక్ష బొందినవానికి, వెనుక దీక్షబొందినవారు నమస్కరించవలెను. పూజించవలెను. గౌరవించవలెను. ఇది బౌద్ధ భిక్షునియమము. ఈ సూత్రమును పాటించి శాక్యకుమారకుల స్వాభిమానమును నశింపజేయు నిచ్చితో భగవంతుడు తొలుత మంగలియగు ఉపాలికి ప్రప్రజ్యదీక్ష నిచ్చెను. ఆపై రాజకుమారుల ప్రప్రజితుల జేసెను. భద్రకు డొక సంవత్సరములో ననే విద్యల మూడింటిని దర్శింపగల్గెను. అనురుద్ధుడు దివ్య చక్షువును, ఆనందుడు శ్రోతావత్తి ఫలమును పొందిరి. దేవదత్తుడు పృథగ్గనుల క్షర్ణమగు బుద్ధిని - విభూతిని సంపాదించెను.

ఒకనాడు బుద్ధదేవుడు భద్రకుని పిలిపించుకొని ఓరమై కూర్చొనిన అతనిగాంచి యిట్లనియె.

“భద్రకా! భిక్షువులు నాతో జెప్పిరి. అరణ్యములందు నీవు విమనస్కుడనై వెనుకటి రాజ్యసుఖముల దలంచి గాబోలు ‘హా! సుఖము. హా! సుఖము’ ని కేకలిడుచు తిరుగుచున్నావట. నీ ఉద్ధానమునకు కారణమేమి?”

“భంతే! తొల్లి నేను రాజునై యున్నపుడు పురమునందలి అంతఃపురమున నివసించియు, నిరంతరము రక్షకజన పరవేష్టితుడనై యుండియు యెందెందు

దిరుగుచున్నను భయభీతుడనుగ, ఉద్విగ్నుడనుగ, సశంకుడనుగ నుండువాడను. ఈనాడు తోడనునది లేక అరణ్యముల దిరుగుచుండియు కూడ నిర్భయుడను, నిశ్శంకుడను, నిరాతంకుడనై విహరించుచున్నాను. దీని తలపోసి 'హా సుఖము హా! సుఖము'ని ఉద్ఘానమును పాడితిని."

౧౪

నలకపాన సూత్రము (వి. పూ. 470)

★ ఒకానొక సమయమున బుద్ధస్వామి కోసల దేశమందలి నలకపాన సమీప పలాశ (మోదుగ) వనమునందు విహరించుచుండెను. ఆరుబయట భిక్షుసంఘ ముతో కూడి, తనయొద్ద ప్రప్రజితమైన అనురుద్ధుడు, నందియుడు, కింబిలుడు, భృగువు, కుండధానుడు, రేవతుడు, ఆనందుడును మొదలగు కులీనులగు కుల పుత్రుల స్మరించి వారి విషయమై అచట ప్రోవైన భిక్షు సంఘమును యిట్లడిగెను.

"భిక్షువులారా! నావద్ద ప్రవ్రజనమును బొందిన కులపుత్రులు బ్రహ్మచర్య చరణమునందు మనస్ఫూర్తిగ సంతృప్తులైయున్నారా?" భగవంతు డిట్లు ముమ్మాట డిగియు భిక్షులకడనుండి మాటుమాట గానక ముఖాముఖి కులపుత్రులనే యడి గెదనని తలంచి అనురుద్ధుని వైపు మళ్ళి యిట్లనియె.

"అనురుద్ధా! మీరు బ్రహ్మచర్యమునందు ప్రసన్నులరై యున్నారా?"

"ప్రభూ! అత్యంత ప్రసన్నులమైయున్నాము."

"లెస్స! లెస్స! అనురుద్ధా! నీకు తగినమాటె వల్కితివి. కామభోగముల ననుభవింప నెంతయు యోగ్యమగు నడివయస్సునందు యిల్లు వెడలి శ్రద్ధాయుక్తుడవై సంన్యసించిన నీకీమాట యెంతైన నొప్పినది. రాజోపద్రవముచేగాని, చోరభీతుడవై ఋణమున జిక్కిగాని నీవు సంన్యాసివి గాలేదు. జన్మ జరామరణ దుఃఖ దౌర్మ నస్యములే గాసివడి నుడివడి దుఃఖస్కంధమును మొదలంట పెఱికివైన నుత్సహించి ప్రప్రజితుడవైతివి. నీతోడివారును నీయట్టివారే.

అనురుద్ధా! ప్రప్రజితుడుగు కులపుత్రుని కర్తవ్య మెట్టిదో వినుము. కామ భోగముల కతడు దూరుడు కావలెను, అకుశల ధర్మములకు అతీతుడు గావలెను. అభిధ్యా (లోభము), వ్యాపాదము (ద్వేషము)లు, ఉచ్చౌంఖలతా, విచికిత్స (సందే

హము)లు చిత్తమున కంటియున్నంతకు వివేకసుఖమును పరమశాంతిని వాడు పొందలేడు.”

“అనురుద్ధా! భగవంతునిగూర్చి యేమని విచారించెదవు?”

“భంతే! జన్మ జరామరణదాయకములగు ఆస్రవశ్లేశములు భగవంతునకు యెడమైనవి. అందుకయ్యే తథాగతుడు తెలిసియే ఒకటి సేవించుచున్నాడు. తెలిసియే యొకటి చేయుచున్నాడు. తెలిసియే యొకటి వదలుచున్నాడు. తెలిసియే ఒకటి తోసిపుచ్చుచున్నాడు.” అని భగవంతుని విషయమై తలంతుము.

“సాధు! సాధు, అనురుద్ధా! చక్కగ జెప్పితివి. ఆస్రవశ్లేశములములు తథాగతుని వీడి తొలగిపోయినవి. నష్టమూలములైనవి. తలవిఱిగిన తాటివ్రానివలె ముందు ముందు ఫలమివ్వ జాలినవిగావు.”

౧౫

(రాహులోవాద సూత్రము వి. పూ. 470)

¹ తండ్రిని ² మూడు విధములగు ఫలములయందు ప్రతిష్ఠింపించి భిక్షుసంఘ సహితముగ షడభిజ్ఞుడు వెండియు రాజగృహమునకు వచ్చి సీతవనమున విహరించు చుండెను.

అంబలట్టికా (ఆమ్రయష్టికా) రాహులోవాద సూత్రము

³ ఒకానొకనాడు భగవంతుడు రాజగృహపురమున వేణువనకలందక నివాసమున విహరించుచున్నాడు. ఆ సమయముననే ఆయుష్మంతుడు రాహులుడు ⁴ అంబలట్టిక (ఆమ్రయష్టిక) యందు విహారమొనర్చుచున్నాడు. సాయంసమయము ధ్యానమునుండి లేచి భగవంతుడు రాహులుడు వసించు అంబలట్టికా వనమున కరుగుదెంచెను. భగవానుని రాక దూరమునుండియే జూచి రాహులుడు ఆసనమును బఱచి అందు గూర్చుండబెట్టి పాదములను గడిగెను. తర్వాత నమస్కరించి యొక మూల గూర్చొనెను.

(1). జాతకనిదాన, (2). స్తోత్రావన్న, సకృదాగామి. అనాగామి (3). మ. వి. 2. 2. 1.

(4). వేణువన నికటమున ఏకాంతప్రియులకు యేర్పఱచిన వాసస్థానము, రాహులుడు శ్రామణేర స్థితియందు యేడెండ్రందు విహరించెను.

బుద్ధదేవుడు పాత్రయందు కొంచెము నీరుంచి రాహులునకు జూపి యిట్లు నియె. “రాహులా! పాత్రయందు మిగిలిన యీ కొంచెము నీటిని జూచితివా?”

“భంతే! చిత్తము”

“రాహులా! తెలిసి తెలిసి అబద్ధమాడు భిక్షువుయొక్క సాధుత్వముకూడ కొంచెమైనది. యెందుకు చాలనిది.”

భగవంతు డంతట ఆ కొద్ది నీటిని పాఱజల్లి ఆయుష్మంతుని రాహులునిజూచి, “రాహులా! నేను నీటిని పాఱజల్లుట జూచితివా?”

“భంతే! చూచితిని.”

“ఆయుష్మంతా! యెఱిగి యెఱిగి అసత్యమాడుట యందు సిగ్గుజెందజాలని భిక్షువుయొక్క సాధుత్వముకూడ యీ నీటివలె తృణింపబడినది.”

పిమ్మట భగవంతు డాపాత్రను బోరగిలవేసి యిట్లునియె-

“రాహులా! ఈ పాత్రను జూచితివా?”

“ఆహా! చూచితిని.”

“తెలిసి అసత్యమాడుటయందు సిగ్గువొందని భిక్షువు సాధుత్వముకూడ దీనివలె అధోముఖమైనదే.”

ఆ పై భగవంతుడా పాత్రను వెల్లకిలబెట్టి రాహులునితో నిట్లునియె-

“రాహులా! తెలిసి అన్యతమాడుటయందు లజ్జపొందనేరని భిక్షువుయొక్క సాధుత్వము దీనివలె శూన్యమును, రిక్తమునునైనది.”

ఆయుష్మంతా! ఏనుగు యుద్ధభూమికి పోయి కాళ్ళు చేతను, దంతముల చేతను, కాయముచేతను పనిచేయునదయ్యు, తొండమును ప్రయోగింపక గట్టిగ పట్టియుంచినచో దానిజీవనము విశ్వసింపదగవని గాదు. అటుగాక ఆ యేనుగు తొండముతో కూడ పని చేయునదైనచో దాని జీవితము నిరుపద్రవము.

“అట్లే, రాహులా! తెలిసి తెలిసి అబద్ధమాడుట యందు జంకనివాడు, సంకోచించనివాడు చేయరాని పాపకార్యమనునదొకటి యుండదు. జీవన సంగ్రామమున వాడు గట్టెక్క లేడు. అందుచే నాయనా! మందేమేలములందైనను కల్లలాడనని దృఢ ప్రతిజ్ఞాడవు కమ్ము.” మఱియు వినుము.

“రాహులా! అద్దమెందుకొకట?”

“దేవా! చూచుకొనుటకొకట?”

“అవును రాహులా! చూచిచూచి కాయముతో పనిగొనవలెను. చూచి చూచి వాక్కును ప్రయోగించవలెను. చూచి చూచి మనస్సును సాగించవలెను. కాయముతో పనిగొనునప్పుడు యిట్లు విచారించవలెను. నా జేయు యీ పని నాకుగాని యితరులకుగాని ఉభయత్రగాని వేదనను కల్గింపదుగదా? అకుశలకరమును, దుఃఖిహేతువును, దుఃఖవిపాకమును కాదుగదా? యని వితర్కించి గమనించి యోగ్యమైనపనినే జేయవలెను. ఇట్లు కాయకర్మమును చేయుటకు మొదటను, చేయునపుడును, చేసిన పిమ్మటను విచారించి ప్రత్యవేక్షించి కుశలకరమును, సుఖిహేతువును, సుఖవిపాకమునునగు కర్మ పరాయణుడు కావలెను. ఆచార్యునితోడను, ఆప్తమిత్రునితోడను, నివేదించి సంప్రదించి రాత్రింబవళ్ళు కుశల కర్మ ధర్మములను నేర్పవలెను. అట్టివానివైనచో లోకమునందు ప్రమోద భరితముగ విహరింపగలవు.”

అట్లే, రాహులుడా! వాక్కుతో పనిగొను వేళలను, మనస్సుతో పనిచేయించు పట్లను పైన దెల్పిన విధుల ననుసరించి సంపరించినచో లోకమునందు ప్రమోదభరితముగ విహరింపగలవు.

గతకాలమునందలి శ్రమణులును, బ్రాహ్మణులును కాయకర్మమును వచనకర్మమును మనఃకర్మమును ప్రత్యవేక్షణమొనర్చి పరిశోధించుచు నే వచ్చిరి. రాబోవు కాలమునందును వారట్లే చేయగలరు. వర్తమానమందును అటులే జేయుచున్నారు.

కాబట్టి ఆయుష్మంతుడా! రాహులుడా! నేనును కాయకర్మమును వచనకర్మమును మనఃకర్మమును ప్రత్యవేక్షణజేసి యెప్పటికప్పుడు పరిశోధించెదనని ధృఢ ప్రతిజ్ఞాడవు గమ్ము.”

౧౬

జేతవన స్వీకారము (వి. పూ. 469)

¹ సమంతభద్రుడు బుద్ధుడు రాజగృహమునందు సీతవనమున విహరించుచున్నాడు. శ్రావస్తీ నివాసియగు అనాథపిండక గృహపతి ఆ సమయమున ఏదో

పనికొఱకై తన బావగారగు రాజగృహక శ్రేష్ఠి యింటికి రాజగృహ నగరమునకు వచ్చినాడు. “లోకమునందు బుద్ధుడవతిరించినాడు. అతనిని దర్శించవలె” ననెడి కుతూహలము అనాథపిండకునకు చిరకాలమునుండి గలదు.

¹ అనాథపిండకుడు తనయింటికి వచ్చుసరికి రాజగృహక శ్రేష్ఠి ఏదో మహాకార్యమునందు వ్యస్తుడైయున్నాడు. పరిజనులను సేవకులను ఆయా పనుల యందు నియోగించుచు కోలాహలమందు మునిగి యుండినాడు. ఆ పరిస్థితి నవలోకించి అనాథపిండక గృహపతి తనలో తాను యిట్లు వితర్కించెను. “ఇతఃపూర్వము నేనిచ్చటికి వచ్చినప్పుడెల్లను యీతడు నా ఆదరసత్కారములందే తన్మయుడై యుండువాడు. నేడెంతయు విశిష్టుడై యున్నాడు. కఠమేమియో దెలియరాదు. మహాయజ్ఞము తలపెట్టినాడో! మహారాజా నాహ్వనించినాడో! అడిగి తెలిసికొందును గాక” యని సమీపించి పోయి యిట్లునియె. “బావా! నేడు మహాత్కార్య ఆయోజనమున లంపటుడవై యున్నావు. వివాహమా? ఆవాహమా? లేక మఱేమియో జెప్పు” మని యడిగెను.

రాజగృహక శ్రేష్ఠియు ఆ మాటవిని ‘గృహపతీ! నీవు జెప్పిన దేదియు లేదు. రేపు నా యింటి భోజనమునకు సంఘ సహితముగ బుద్ధుని నిమంతరించినాను. అందుకు వలయు వ్యవస్థయందు యిప్పుడు మునిగియున్నా” ననెను.

“ఆహా! బుద్ధుడా! బుద్ధుడేనా?”

“అవును. బుద్ధుడు. సమ్యక్ సంబుద్ధుడు.”

“అయ్యా! శ్రేష్ఠీ! బుద్ధనామము లోకమున దుర్లభము. ఆ మహానుభావుని యిప్పుడే బోయి దర్శించుదునా?”

“గృహపతీ! దర్శనమున కరుగుట కిది వేళగాదు.”

“అటులైన యుక్తసమయమున తోపువెళ్ళి సందర్శించెదను.”

బుద్ధదర్శన కుతూహలపరవశుడైన అనాథపిండకునకు రాత్రియంతయు నిద్ర లేదు. ఇంకను చీకటి మిగిలియుండగానే లేచి నగరమతిక్రమించి భగవంతుడు విహరించు సీత వనమార్గముబట్టి నడిచెను. అది తెలతెల వారు సమయము. ఆ ప్రత్యూష సమయమున భగవంతుడు ఆరుబయట నటునిటు దిరుగుచున్నాడు. తనవైపుకే

వచ్చుచున్న అనాథపిండక గృహపతిని దూరమునందుండియే గాంచి చంక్రమణము జాలించి పఱచిన ఆసనముపై కూర్చొనెను. సమీపించిన గృహపతిని, శాస్త్ర “ఓ సుదత్తా! రమ్మ” నిపిలిచెను. “పరిచిత జనునివలె భగవంతుడు నన్ను పేరువెట్టి పిలుచు చున్నాడే” యని సంతోషించి సుగతుని పాదముల కెఱిగి యిట్లునియె.

“భగవానులు సుఖముగ నిద్రించితిరా?”

“నిర్వాణప్రాప్తుడగు బ్రాహ్మణు డెప్పుడును సుఖముగనే నిద్రించును. వాస నలు శాంతించి, కోరికలు నశించి చిత్తమునకు ఉపశమమును జేకూర్చిన బ్రాహ్మ ణుడెప్పుడును సుఖముగ నే నిద్రించును.”

భగవంతు డిట్లు సమాధానమిచ్చి అనాథపిండకునకు ★ ఆనువూర్వికకథను వర్ణించెను. నిర్మలమగు వస్త్రమునకు రంగు అతికినట్లు తత్ షణము అనాథపిండక గృహపతికి “సముదయ (ఉత్పత్తి) ధర్మమెల్లను నిరోధ(వివాశ) ధర్మమే” యనెడి విరజ దర్మ చక్షు పుత్పన్నమైనది. దృష్టధర్ముడగు బుద్ధదేవుని శాసనమందు స్వతంత్రుడై అనాథ పిండకగృహపతి భగవంతునితో నిట్లునియె.

“భంతే! ఆశ్చర్యము; అబ్బురము. బోధ వడిన దానిని చక్కనిలిపినట్లు మూసిన దానిని దెఱచినట్లు, దారిద్ర్యీనవానికి మార్గము జూపినట్లు భగవంతా! వివిధపర్యాయముల ధర్మమును వెల్లడించితివి. బుద్ధుని ధర్మమును సంఘమును శరణుజొచ్చుచున్నాను. నేటినుండి నన్ను సాంజలిశరణ గత ఉపాసకునిగ భగవంతు డనుగ్రహించుగాక. దేవరవారు భిక్షుసంఘసహితముగ నే నిచ్చు భోజనమును తోవటిదినము స్వీకరింపవలయును.”

భగవంతు డామాటను మౌనముననే అంగీకరించెను. అంతట అనాథపిండ కుడు శాస్త్రకు ప్రణమిల్లి ముదలగొని తన బసకు వెళ్ళెను. అనాథపిండకుడు సంఘ సహితముగ బుద్ధుని భోజనమునకు నిమంత్రించుట రాజగృహకశ్రేష్ఠి తెలిసికొని జేరబోయి యిట్లునియె. “గృహపతీ! నీవు నా యింటికి అతిథివై వచ్చితివి. సంఘ సహితముగ బుద్ధుని నిమంత్రించితివి. తోవటి విందుకగు ఖర్చును నే నిచ్చెదను. నీ యిష్టానుసారము నెఱవే ర్చికొనుము.”

“అయ్యా! అటుగాదు. అందుకు వలయు ద్రవ్యము వావద్దనే యున్నది.”

అతిథిగ వచ్చిన అనాథపిండకుడు బుద్ధసంఘమును నిమంత్రించుట విని నైగముడు (ఊరొపెద్ద) ను, నరపాలుడును (మగధరాజు) సహాయపడనెంచిరిగాని అనాథపిండకు డందుకు సమ్మతించడయ్యె.

రాత్రి గడచినది. తెల్లవారినది. బావయగు రాజగృహక శ్రేష్ఠి యింటనే ఉత్తమ భాద్య భోజ్యములను వండించి అంతయు నాయత్తవఱచి “వేళయైనది, విచ్చేయుడ” ని భగవంతునకు అర్పణమంపెను. అమ్మహాపురుషుడును భిక్షువులును పాత్రచీవ రములను గొని చనుదెంచి వటువబడిన ఆయా ఆసనములందు గూర్చొనిరి. అనాథ పిండక గృహపతియు తన చేతులార వారికి వడ్డించి సంతుష్టుల జేసి యొకవైపు నిలువబడి అంజలిజోడించి సుగతునితో “భగవానులవారు శ్రావస్తీయందు వర్షావాస మొనర్పవలెనని ప్రార్థన” యని మనవి చేసుకొని ఒప్పించుకొనెను.

రాజగృహమునందు వసుల ముగించుకొని అనాథపిండక గృహపతి తన నగర మగు శ్రావస్తీకి బయలు దేరుచు బుద్ధుడామార్గమున వచ్చువాడని తలంచి దారి పాడగునను ఆరామములను విహారముల ననేకము నిర్మింపజేసెను.

శ్రావస్తీని చేరుకొన్న పిదప అనాథపిండకుడు బుద్ధునకు నివాసయోగ్యమగు భూమిని నెమకనారంభించెను. ఊరికి మిగుల దూరమై యుండరాదు. మఱింత దగ్గఱయైనై యుండరాదు. రాకపోకల కనుకూలమై యుండవలెను. వగటియందు జన కోలాహలము లేనిదియు, రాత్రులందు నీరవమై యుండునదియునై మొత్తము మీద యేకాంత ప్రదేశము యోగ్యముగ నుండును. అదియెద్ది?” యని విచారించి జేతుడను రాజపుత్రుని ఉద్యానవనమన్నిటికీ యొప్పినదిగ నిశ్చయించి అతనికడకు పోయి యిట్లనియె-

“ఆర్యపుత్రా! ఆరామ మొక్కటి నిర్మింప దలంచితిని. మీ ఉద్యానమును మాకిండు.”

“గృహపతీ! దానినిండ వరహాలు పఱిపించినగాని అది యివ్వదగినదేనా?”

“అయ్యా! అట్లయిన ఉద్యానవనము నాదే.”

“గృహపతీ! ఎట్లు?”

“వరహాలే పఱిపించెదను. ఆర్యపుత్రా! నీవే వెలను నిర్ణయించితివిగదా!”

సభికులందఱుగూడ గృహపతి మాటలనె సమర్థించిరి. అంతట అనాథపిండక గృహపతియు బంగారునాణెములను బండ్లపైయెత్తించుకొని పోయి ఉద్యానవనమం

తయు నేలకానరాకుండా స్వర్ణముద్రలచే కప్పించెను. చివరకు నేల కొంతమాత్రము మిగిలినది. దానిని గూడ పూర్తిజేయనెంచి పరివరులనంపి మఱికొన్ని నాణెముల నింటినుండి తెప్పించునకించుచున్న తరుణమున లోకవిస్మయ జనకమగునమ్మహాకార్యమును జూచి తలవంకించి రాజకుమారుడు జేతుడు అనాథపిండకునితో యిట్లనియె.

“గృహపతీ! నీ ఔదార్యము వర్ణనాతీతము. ఇక చాలును. ఈ మిగిలిన నేలను బుద్ధసంఘమునకు ఉచితముగ నేనిచ్చుచున్నాను. ఈ భాగ్యము నాకు కలిగించు” మనెను.

గృహపతియు మాన్యడగు రాజకుమారుని మాటను పాటింపదగినదిగదలించెను. భిక్షుసంఘమునకు విశ్రాంతి నిలయమగు విహారమును ఆ జేతవనము నందు సర్వశోభా సమృద్ధముగ, సకల పరిష్కార సహితముగ నిర్మింపజేసెను. ఉపస్థానశాలలు, అగ్నిశాలలు, చంద్రమణిశాలలు, గదులు, మండపములు, పుష్కరిణులు గలిగి జేతవనవిహారము తాను తానై యొప్పినది. తనకు మిగిలిన తావునందు జేతరాజకుమారు డొక గదిని నిర్మింపజేసెను. దానిపేరు గంధకుటీ విహారము. భగవంతుడు స్వయముగ దానియందు నివసించును.

భగవంతుడు బుద్ధుడు రాజగృహమునందు కొంతకాలము విహరించి పిమ్మట క్రమముగ వారిక నొనర్చుచు వైశాలిని జేరి కొనెను. అచ్చట ★ మహావనము యొక్క కూలాగారశాలయందు విహారమొనర్చుచుండెను. అనాటి ప్రజలు నవకర్మము (కొత్తభిక్షువులకు నివాస నిర్మాణము) నందు ఆసక్తి పూర్వముగ తత్పరులై యుండిరి. అట్టి నవకర్మ వర్యవేక్షణయందు పాల్గొన్న భిక్షువులకు వారే చీవరములు (వస్త్రములు) పిండపాత (భిక్షాన్న)ము, శయనాసనము (యిల్లు) గ్లాన ప్రత్యయము (రోగివధ్యము). ఔషధములును యిచ్చి సత్కరించు చుండిరి. అట్లుండ పేదయగు సాలెవాడొకడు తానును నవకర్మ నిర్మాణమునందాసక్తుడై స్వయముగ మట్టిని కలిపి యిటుకను తయారుజేసి గోడలను పెట్టుట కుద్యమించెను. ఆ పనియందు వాడు క్రొత్త యగుటచే మాటిమాటికి గోడలు పడిపోవజొచ్చెను. వాడును చీకాకై “ఈ శ్రమణభిక్షువులు తమ్ము సత్కరించువారిని కఱచుకొనియుండెదరు. దరిద్రుడైన నా సుద్ధి వారికెందుకు బట్టినది?” యని అంగలార్చుచుండెను. ఆ విషయమెఱింగి భిక్షువుల నందఱ బిలిచి భగవంతు డిట్లనియె.

★ ముజుప్ఫర్ జిల్లాయందలి బసాధమునకు దాదాపు కోసెడు దూర మందుండు కోలువా గ్రామము, అచ్చట యిప్పటికిని ఆశోకస్తంభము నిలిచియున్నది.

“ఓ భిక్షువులారా! నవకర్మ విధానమునందు మీకు అనుజ్ఞ నిచ్చుచున్నాను. నవకర్మముల నొనర్చువారికి తోడ్పడుట, ఆలస్యముగాకుండ జూచుకొనుట. శిథిలమైన వాటిని పునరుద్ధరింపజేయుట, ఈ పనులయందు మీకు అనుమతి నిచ్చుచున్నాను. తొలుత సమర్థుడగు భిక్షుడు సంఘమున కిట్లు నివేదించ (జ్ఞప్తి) వలెను.

“భద్రపురుషులారా! ఫలానా గృహపతి నిర్మింపనెంచిన విహార నవకర్మ నిరీక్షకుడుగ ఫలానా భిక్షువు నియుక్తుడగుచున్నాడు. సమ్మతింపనివారు మాట్లాడ వచ్చు” నని మూడుమార్లు సూచన నిచ్చి సంఘము ఊరకున్నచో అదియే సమ్మతిగ గ్రహింపవలెను.

అంతట వైశాలీనుండి కదలి భిక్షుసంఘసహితముగ భగవంతుడు శ్రావస్తీకి వచుదెంచుచున్నాడు. షడ్ వర్గీయ భిక్షువుల శిష్యుల తక్కిన సంఘమునకంటె ముందుముందరుదెంచి తాము విడియు విహారములందలి శయ్యాదికములగు వస్తు పరిష్కారములను యేరుకొని “యివి మా ఉపాధ్యాయులకు - యివి మా ఆచార్యులకు - యివి మాక” ని ఆక్రమించుకొనుచుండిరి. ఒకనాటి పసయందు సారిపుత్రు నకు పరుండుటకు అస్తరణమెద్దియు లభింపక రాత్రియంతయు నొక చెట్టుక్రింద గడపెను. తెల్లవారినంత చెట్టుక్రింద సారిపుత్రుని జూచి భగవంతుడు యావద్విషయమును విని వెగటుచెంది భిక్షుసంఘము నామంత్రించి యిట్లనియె-

“భిక్షువులారా! సంఘమునకంటె ముందె బలతెంచి అయోగ్యవర్తనలై వస్తువుల నేరుకొంటిరా? ఛీ - ఛీ - ఈ పద్ధతి అప్రసన్నుల ప్రసన్నుల జేయుటకు గాని, ప్రసన్నుల మఱింత ప్రసన్నుల జేయుటకుగాని యుపకరించదు. ప్రసన్నుల నప్రసన్నులుగను, అప్రసన్నుల మఱింత అప్రసన్నులుగను మాత్రమే చేయజాలును.

“భిక్షువులారా! ఆసన భోజన పానీయముల (అగ్రపిండము) నర్పించుటకు ప్రథమార్హుడెవడు?

“భగవంతా! క్షత్రియకులమునబుట్టి ప్రవ్రజించినవాడు”

“భంతే! బ్రాహ్మణకులమునుండి ప్రవ్రజించిన యతడు”

“ప్రభూ! కులవతి (వైశ్య) కులమునుండి సంన్యసించినతడు”

“దేవా! సౌత్రాంతికుడు (సూత్రపాఠకుడు)”

“తథాగతా! ధర్మవ్యాఖ్యాత యగువాడు”

“షడభిజ్ఞా! ప్రథమ ధ్యానసంపన్నుడు”

“దశబలా! ద్వితీయ ధ్యానసంపన్నుడు”

“సుగతా! తృతీయ ధ్యానసంపన్నుడు”

“శాస్తా! చతుర్థ ధ్యానసంపన్నుడు”

“సర్వజ్ఞా! సోతాపన్నుడు”

“మహాపురుషా! సకృదాగామి”

“మహావీరా! అనాగామి”

“జినదేవా! జ్ఞాతుడు”

“సమంతభద్రా! త్రైవిద్యుడు”

“భగవన్! భగవంతుడు బుద్ధుడు.”

అని తలకొక భంగి చెప్పిన భిక్షువుల మాటల నాలకించి భగవంతుడిట్లు చెప్ప దొడగెను.

పూర్వకాలమున హిమనగప్రాంతమున నొకమట్టిచెట్టు ఉండెడిది. దాని నాశ్రయించి యేనుగు, కోతి, తీతువపిట్ట యను మూడు ప్రాణులు నివసించియుండినవి. ఒకచోట నుండియు ఒద్దికలేక పొందు పాసగక యెడమొగము పెడమొగమై యుండెడివి. ఒకనాడొకనాడును తమలో పెద్ద యెవరో తేల్చుకొనవలెనని తలచినవి. మొదట యేనుగును ప్రశ్నించినవి. “సౌమ్యా! మిగుల ప్రాచీన విషయమును నీ వెఱిగినదాని నొక్కటి చెప్పుము.” కుంజర మిట్లనియె. “నా వసితనమున యీ మట్టిచెట్టును దాటిపోవు చుంటిని. అప్పుడు దీని కొనలు నాపొట్టను తాకుచుండెడివి.” కోతి యిట్లనెను. “ఈ మట్టిచెట్టు మొలకగ నుండునపుడు దీని చిగుళ్ళను తినిన జ్ఞప్తి నాకున్నది.” తీతువ యిట్లనినది. “వెనుక నీ చోటనుండిన ప్రాత మట్టిచెట్టువండ్లను తిని నేను రెట్టవేయుటచే అందులోని ఒకానొక విత్తనమునుండియే ప్రస్తుతమున్న యీ చెట్టు మొలిచినది.

ఆ మాటలువిని తక్కిన రెండును తీతువను పెద్దజేసుకొన్నవి. అప్పటి నుండియు నవి కలసిమెలసి ఆదరసత్కారములతో, ఆమోదప్రమోదములతో మెలగుచు వచ్చినవి. తిత్తిరియు గజమునకును వానరమునకును ¹ పంచశీలములను గ్రహింపజేసి తానును అట్లే మెలగినది. వరస్పర సహకారమున బ్రతుకు సుఖ మయముగ గడపి సుగతిని ప్రాపించినవి. భిక్షువులారా! తైత్తిరీయ బ్రహ్మచర్య గాఢ యిది.

1. అహింస, సత్యము, అస్తేయము, బ్రహ్మచర్యము, మదరాహిత్యము.

వృద్ధుల సత్కరించుట ధర్మము నెఱుగుటకు గుర్తు. వృద్ధోపసేవి యిందును అందును మేలు బొందును. మీరో స్వాఖ్యాతమగు ధర్మవినయమున ప్రప్రజించితెరి. ఒకరినొకరు మెచ్చక కలగలుపు లేక పశుజాతికంటెను కనాకష్టమైయుండుట నితాంతమనుచితము. అసభ్యము. భిక్షువులారా! వయోవృద్ధుల నాదరించుడు. పూజించుడు. ఆసనభోజన పానీయముల తొలుత వారికర్పింపుడు. సంఘమునకిది దాటరాని నియమము. దాటినవాడు ¹ “దుష్కృత” మను దోషమునకు గుఱికాగలడు. మఱియు భిక్షువులారా! అవందనీయులజెప్పెద వినుడు.

‘తొలుత ఉపసంపద పొందినవానికి తర్వాత పొందినవాడు అవందనీయుడు. (నమస్కరింపదగనివాడు) అట్లే ఉపసంపద పొందనివారు, అధర్మవాదులగు వృద్ధులు స్త్రీలు, నవుంసకులును అవందనీయులు. అయిదు విధములగు శిక్షలచే దండితులైన వారును అవందనీయులు, యిక వందనీయులగూర్చి వినుడు. తనకంటె ముందు ఉపసంపన్నులైనవారును, ధర్మవాదులగు వృద్ధులును వందనీయులు, తథాగతుడు సమ్యక్ సంబుద్ధుడు, దేవమనుష్య శ్రమణ బ్రాహ్మణ సహిత లోక లోకముల కన్నింటి కిని వందనార్హుడు.’

ఇట్లనేక భంగుల బోధించి క్రమముగ చారిక నొనర్చుచు భగవంతుడు శ్రావస్తీని, జేతవనమును జేరుట విని అనాధపిండకుడు సుస్వాగతముగ నెదురేగి ప్రణామము లర్పించి మఱుదినము భోజనమునకు సంఘసహితముగ నిమంత్రించెను. మఱునాడు అన్నిటినాయత్తవఱచి భోజన సమయమగుడు సంఘసహితముగ బుద్ధ దేవుని పిలిచికొనివచ్చి వివిధాహారముల సంతృప్తులజేసి తఱిజూచి యిట్లనియె.

“భగవంతా! జేతవన విషయమున తమ సలహాయేమి?”

“గృహవలీ! ఆగతులును అనాగతులును నగు చతుర్దిశ భిక్షుసంఘమునకు దానము చేయుము”

“తథాఽస్తు”

² సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడైన పిదప యిరువది యేండ్లు అనియతముగ నాయాచోట్ల వర్షావాస మొనర్చెను. మొదటి సంవత్సరమున ఋషి పతనమున ధర్మచక్ర ప్రవర్తన మాచరించి అందే వసించిరి. రెండవ మూడవ నాల్గవ వర్షములందు రాజగృహపుర

1. భిక్షునియమానుసారముగ చిన్న పాపము.

2. అ, వి, అ. క. 2 - 4 - 5

మున వేణువన విహారమున నివసించెను. అయిదవయేట వైశాలిలో మహావన కూటాగారశాల యందును, ఆఱవయేట మంకులపర్వతమునను, సప్తమవర్షమున త్రయస్త్రింశ భవనమునను, యెన్నదవ వత్సరమున భగ్గదేశమునందు సంసుమారగిరి యొక్క భేనకలావనమునను వర్షావాసము చేసెను. తొమ్మిదవయేట కౌశాంబి యందును, పదవయేట పారిలేయక వనఖండమునందును, ఏకాదశవర్షమున నాలా బ్రాహ్మణగ్రామము నందును, పండ్రెండవ వర్షమున వేరంజాపురి యందును, పదుమూడవయేట చాలియ పర్వతము నందును, పదునాల్గవయేట శ్రావస్తీ జేత వనము నందును, పదునైదవయేట కపిలవస్తు నగరమందును, పదునాఱవ యేట ఆలవియందును, పదునేడవ సంవత్సరమున రాజగృహమునందును, పదునెన్నిది, పందొమ్మిదవ వర్షములందు చాలియపర్వతము పైనను, వింశాబ్దమున రాజగృహము నందును నివసించెను. ఇట్లు యిరువదియేండ్లు అనిబద్ధముగ నందందు వర్షావాస మును గడపిన భగవంతుడు ఆ పై తనకు నియతనివాస స్థానములు (ధృవపరిభోగ ములు) గ, శ్రావస్తీయందలి జేతవనమును, పూర్వారామమును యెన్నికొని అందే నివసించుచు వచ్చెను.

(౧౭)

మహాప్రజాపతీ సంన్యాసము (వి. పూ. 468 - 467)

¹గౌతమగోత్రము. పేరు మహాప్రజాపతి. రెంటిని గలిపి మహాప్రజాపతీ గౌతమియని ప్రసిద్ధము. అభినందోధినిబొంది భగవంతుడు కపిలవస్తుపురమునకు వచ్చుచున్నాడని విని ఆయనకు శాలువలు అర్పించి పూజింపవలెనని ఆమె కుతూహలించినది.

దక్షిణావిభంగసూత్రము

²అదియొక సమయము. భగవంతుడు కపిలవస్తుపురమున న్యగ్రోధారామ మునందు విహరించుచున్నాడు. అట్టి యెడ మహాప్రజాపతీ గౌతమి జంటశాలువల గైకొని బుద్ధునిచేరవచ్చి నమస్కరించి 'భంతే! ఈ వస్త్రములు నేను చేతులార వడికి నేసినట్టివి. తమకు అప్పగించుచున్నాను. దయతో స్వీకరింతురుగాక' యని మనవి జేసెను. "అమ్మా! గౌతమీ! సంఘమునకు సమర్పింపుము. దానిచే నేనును

1. మ. ని. ఆ. క. 3 - 4 - 12.

2. మ. వి. 8 - 4 - 12.

సంతుష్టుడనగు దును” అని బుద్ధదేవుడాడినమాట ఆమెకు బొత్తుగ రుచింపలేదు. ఈ పరిస్థితిని గమనించి ఆయుష్మంతుడు ఆనందుడు శాస్త్రతో నిట్లనియె.

“ప్రభూ! మహాప్రజాపతీ దేవి యర్చించుకొన్నను మీరవశ్యము గ్రహింపవలెను. తల్లి పురిటియందె కాలగతి జెందినతర్వాత దేవరవారిని ఈమె పెంచి పోషించి పాలించినది. మీకు స్వయముగ పినతల్లి. బుద్ధుని, ధర్మమును, సంఘమును శరణుజొచ్చినది. ప్రాణాతిపాతము (హింస), అదత్తాదానము (దొంగతనము), మృషావాదము (అసత్యమాడుట) మొదలగు అనార్యవృత్తులనుండి విరతురాలైనది. ఆర్యశీలముల నాశ్రయించినది. బుద్ధునియందును సంఘమునందును శ్రద్ధమెండు. దుఃఖమును, దుఃఖసముదయమును, దుఃఖనిరోధమును, దుఃఖనిరోధగామినీ ప్రతిపదమును యెఱిగి నిశ్చింతురాలైనది. దేవా! మహాపకారిణియైన యీమె కోర్కెను తోసిపుచ్చరాదు.”

“ఆనందా! అవును. పుద్గలుడు (ప్రాణి) పుద్గలుని (ప్రాణి) మూలమున బుద్ధునకును ధర్మమునకును సంఘమునకును శరణాగతుడగుచున్నాడు. నమస్కరించుట, దోసిలిపట్టుట, అన్నవస్త్రములనిచ్చుట, పథ్యోపచారముల నొసగుట, ఇదియె పుద్గలునకు మఱియొక పుద్గలుడు (ప్రాణి) చేయు ప్రత్యుపకారమని నేననను. ప్రాణి మఱియొక ప్రాణి సహాయముచే ప్రాణాతిపాతము అదత్తాదానము కామమిధ్యాచారము మృషావాదము సురామేరయ మద్యప్రమాద స్థానములనుండి విరతుడై దుఃఖముల దొలగి నిశ్చింతుడగుచున్నాడు.”

ఆనందా! వ్యక్తిగతదానము (ప్రాతిపుద్గలికదక్షిణ) లను పదునాల్గింటిని వినుము. సమ్యక్ సంబుద్ధునకు చేయుదానము మొదటిది. ప్రత్యేక సంబుద్ధునకు రెండవది. అర్హులకు చేయుదానము మూడవది. నాలుగు అర్హులకొకటి, అయిదు అనాగామికి, ఆఱు అనాగామి ఫలాపేక్షికి, ఏడు సకృదాగామికి, ఎనిమిది సకృదాగామి ఫలాపేక్షికి, తొమ్మిది స్రోతావన్నునకు, పది స్రోతావత్తి ఫలాపేక్షికిని చేయుదానము. వీతరాగులకు చేయునది పదునొకొండవది. శీలవంతుడగు పుథగ్గునకు (సామాన్యమానవునకు) చేయుదానము పదిరెండవది. దుశ్శీలుడగు పుథగ్గునకు చేయుదానము పదమూడవది. పశుపక్ష్యాదితిర్యక్ జాతులకొనర్చు దానము పదునాల్గవది. ఆనందా! ఇందు వెనుక వాటి (ఉత్తరోత్తరము) కంటె ముందు ముందు గలవి (పూర్వపూర్వములు) అనంతఫలముల నిచ్చునవి.

అయుష్మంతా! సంఘమునకు సంబంధించిన దక్షిణ (దానము) లను యేడింటిని జెప్పెదను. సంఘముల ¹ రెండింటితో గూడిన బుద్ధునకు చేయునది సంఘగతముగు ప్రథమ దక్షిణ. బుద్ధుడు నిర్వాణము చెందినపిదప సంఘముల రెంటికిని చేయుదానము ద్వితీయ దక్షిణ. భిక్షుసంఘమునకు మాత్రము చేయుదానము మూడవది. భిక్షుణీ సంఘమునకు మాత్రము చేయుదానము నాల్గవది. సంఘమునందలి భిక్షుణీ భిక్షువుల కొందఱిని మాత్రముద్దేశించి చేయుదానము అయిదవది. ప్రత్యేకించి భిక్షువుల కొందఱిని మాత్రముద్దేశించి చేయునది ఆఱవ దక్షిణ. ప్రత్యేకించి భిక్షుణీగణమును కొంతమాత్ర ముద్దేశించి చేయునది నవ్తమ దక్షిణ.

“అనందా! రాగల కాలమునందు భిక్షువులు కాషాయమాత్రధారులు కరపటాచారులును కాగలరు. ప్రజలు సంఘముమీది పేర వారికి దానములిచ్చెదరు. అయినను సంఘవిషయములౌటబట్టి ఆదానములు అపరిమిత ఫలముల నిచ్చునవి యేయని నాయూహ. ఏస్థితియందునుగూడ సంఘవిషయకమగు దానముకంటె వ్యక్తిగత (ప్రాతిపుద్గలిక) దానము అధిక ఫలవంతమగుట నేనొప్పును.

అనందా! మఱియు వినుము. ఇచ్చువాడు కల్యాణధర్మియు, శీలవంతుడు నైనచో, తీసికొనువాడు పాపధర్మియు దుశ్శీలుడునైనచో ఆ దానమునకు దాత మూలమున పరిశుద్ధి లభించును. దాత దుశ్శీలుడును పాపధర్మియునై, ప్రతిగృహీత కల్యాణధర్మియు సుశీలుడునైన అట్టి దానమునకు గృహీతనుండి విశుద్ధి లభించును. ఇర్వురును పాపధర్ములు దుశ్శీలురునైన అట్టి దానమునకు యే ముఖమునుండియు శుద్ధి లేదు. ఇరువురును కల్యాణ ధర్ములు సుశీలురునైన ఆ దానము యిరువైపుల నుండియు సంశుద్ధిని పొందగలదు.

- ప్రజాపతీ ప్రవ్రజ్య సూత్రము -

² ఒక సమయమున కపిలవస్తువునందలి న్యగ్రోధారామమున భగవంతుడు విహారము జేయుచున్నాడు. అచ్చోటికి మహాప్రజాపతీ గౌతమివచ్చి యిట్లు విన్నవించెను. “భగవంతా! తాము ప్రవర్తింపజేసిన ధర్మవినయమునందు స్త్రీలు ప్రవ్రజితలు గారాదా?”

“అమ్మా! లేదు. అది పాపగదు.”

1. భిక్షుసంఘము - భిక్షుణీసంఘము.

2. అ. ని 8 - 2 - 1, చుల్లవగ్గ 11

మూడుమాటు లడిగినది. భగవంతుడు ముమ్మాటును నిషేధించెను. దుఃఖ సంతప్తయై కన్నీరు గార్చుకొనుచు బుద్ధునకు నమస్కరించి అధోవదనయై వచ్చిన దారిని బోయినది.

అంతట కొన్నాళ్ళకు కపిలవస్తునుండి క్రమముగ చారికనొనర్చుకొనుచు భగవంతుడు వైశాలీ నగరము జేరెను. అచ్చట మహావన కూటాగారశాలయందు విహరించు చుండెను. మహాప్రజాపతీ దేవియు శాక్యస్త్రీల నేనూర్వుర వెంటబెట్టుకొని వెండ్రుకల గొఱిగించుకొని కాషాయవస్త్రములదాల్చి కాలినడకతో కంటక ప్రయాణముల సాగించుచు సుగతదేవుడుండు వైశాలీని ప్రవేశించి మహావన కూటాగార శాలను జొచ్చినది. ధూళిదూసరిత శరీరములతో, బొబ్బలెత్తి పగిలినకాళ్ళతో మూర్తీభవించిన దుఃఖదేవతలో యన్నట్లు విహార ముఖద్వారమున నిలువబడియున్న శాక్యస్త్రీల జూచి ఆయుష్మంతుడు ఆనందుడు తహతహపడి మహాప్రజాపతి నిట్లడిగెను. “అమ్మా! ఇదియేమి?”

“పూజ్యడా! ఆనందా! బుద్ధధర్మమునందు ప్రప్రజితులగుటకు భగవంతుడు స్త్రీలకనుజ్ఞ యివ్వలేదే.”

“గౌతమీ! ఇందే ఉండుడు. భగవంతుని అనునయ వినయముల ప్రార్థించి జెప్పదను.”

అని హుటాహుటి శాస్త్రను చేరబోయి యిట్లనియె. “భంతే! సుకుమారులగు శాక్యస్త్రీలగూడ మహాప్రజాపతీ దేవి పగిలిన కాళ్ళతో నొగిలిన శరీరములతో అదె వచ్చి ద్వారమున వేచియున్నది. ప్రభూ! వారిని గూడ బుద్ధధర్మమునందలి ప్రప్రజ్య దీక్షకు అర్హులుగ జేయవలెను.”

“ఆనందా! సుగతధర్మమున స్త్రీలు సంన్యసింప వీలులేదు.” మూడు మాటులడిగినను సమ్మతించక నిషేధించిన భగవంతునితో ఆనందుడు ప్రకారాంతరమున మాటలుమార్చి యిట్లనుచున్నాడు.

“దేవా! తథాగతుడు నిర్దేశించిన ధర్మమునందు ప్రప్రజించినచో స్త్రీలకైనను, స్రోతాపత్తి, సకృదాగామి, అనాగామి, అర్హత్త్వ ఫలములు చేకూఱ వీలుగలదా?

“ఆనందా! అవశ్యము చేకూఱగలవు.”

“ప్రభూ! అటులైన ఆ మహాఫలమునకు దూరమైయుండవలెనని వీరేమి దోషము చేసిరి. ఆ పుణ్యమునకు వీరినేల వంచితుల జేయవలెను. ప్రాణముల కొక్కె

త్తుగ పెంచిపోషించిన మహాప్రజాపతీదేవి మహావకారమునైన తలంపబోలదా? తల్లిని కనికరించుడు. స్త్రీలకుకూడ ప్రవ్రజ్యాసంపద ననుగ్రహించుడు.”

“ఆయుష్మంతా! వారు నేనిదే చెప్పబోవు ఎనిమిది శాసనములకు కట్టుబడి యాజ్ఞీవము వర్తించినచో ఉపసంపన్నుల జేయనవును.

1. భిక్షుణి తాను నూతేండ్ల క్రిందటనే ఉపసంపద పొందియున్న కూడ ఆనాడు ఉపసంపన్నుడైన భిక్షువును పూజ్యబుద్ధి నాదరించవలెను.
2. ధర్మశ్రవణార్థము మాత్రము భిక్షుణి భిక్షు సమీపమునకు వచ్చుచుండవలెను.
3. భిక్షుణి ప్రతిపక్షమునందును భిక్షుసంఘముతో కూడి పర్యేషణవ్రతమును చేయవలెను.
4. వర్షావాసము ముగిసినపిమ్మట భిక్షుణి తానువినిన కనిన యెఱిగిన ఉభయ సంఘములందు పారణ చేయవలెను.
5. భిక్షుణి ఉభయసంఘములందును పక్షాభిమానము కలిగియుండవలెను.
6. ఎట్టి సమయమునందు కూడ భిక్షుణి భిక్షువును నిందింపరాదు.
7. భిక్షుణులు భిక్షువులకు ఉపదేశించుటకు హక్కులేదు.
8. భిక్షువులు భిక్షుణులకు ఉపదేశింపవచ్చును.

“ఆనందా! ఈ గురుధర్మముల నెనిమిదింటిని అంగీకరించినచో స్త్రీలకు ఉపసంపద లభింపగలదు.”

ఆ మాటలువిని ఆనందుడు మహాప్రజాపతి గౌతమిని చేరబోయి సవిస్తరముగ జెప్పెను. ఆమెయు శిరసావహించుచున్నామని సమాధానమిచ్చినది. ఆ విషయమును కూడ ఆయుష్మంతుడు ఆనందుడు భగవంతున కెఱుక పఱిచెను.

“ఆనందా! స్త్రీలకు ప్రవ్రజ్యనొసగుట లేకున్నచో తథాగత ప్రవోదితమగు ధర్మవినయమునందు బ్రహ్మచర్యము చిరస్థాయిగ వెలయగలిగిడిది. సద్ధర్మము వేయేండ్లు చిరంజీవిగ వర్దిల్లదగియుండెడిది. నేడో, స్త్రీలు ప్రవ్రజితలైనారు. బ్రహ్మచర్యము చిరస్థాయిగ నుండుననెడి ఆశ లేదు. సద్ధర్మము అర్థాయువుతో అయిదునూతేండ్లు మాత్రమే నిలువగలదు. పురుషులు కొద్దియై స్త్రీలధికముగనున్న దుర్గము దొంగలచే సులభముగ భంజింపబడును. అట్లే స్త్రీలు అధికముగ సంస్కరించిన ధర్మవినయమందు బ్రహ్మచర్యము స్థిరముగ నిలువలేదు. అందుకయ్యే, పాతీ పోవు నీటిని కట్టగట్టి నిరోధించి నట్లు, దాటరానటువంటి గురుధర్మముల నెనిమిదింటిని భిక్షుణి సంఘమునకు యావజ్జీవము విధించితిని.”

ప్రజాపతీ సూత్రము

¹ ఒకానొకనాడు వైశాలిలోని కూబాగారశాలయందు భగవంతుడు విహరించుచుండ మహాప్రజాపతీగౌతమి బోయి అభివాదనమొనర్చి యిట్లున్నది. “దేవా! భగవానులవారు సంక్షేపముగ ధర్మమును ఉపదేశించినచో దానిని విని యేకాకినై ప్రమాదరహితముగ ఆత్మసంయమముతో విహరించెదను.”

“గౌతమీ! వినుము. విరాగమునకు గాక, సరాగమునకు చెందినదియు, వియోగమునకుగాక సంయోగమునకు చెందినదియు, సంయమమునకుగాక సంగ్రహమునకు జెందినదియు, సంతోషమునకుగాక సంతాపమునకు జెందినదియు, సుభరతకౌఠకుగాక దుర్భరతకు చెందినదియునగు నేధర్మమైనను, అది ధర్మము గాదు, వినయముగాదు. బుద్ధునకు సమ్మతమును గాదు.

అమ్మా! సరాగమునకుగాక విరాగమునకును, సంయోగమునకుగాక వియోగమునకును, , సంగ్రహమునకుగాక సంయమమునకును సంతాపమునకు గాక సంతోషమునకును, దుర్భరతకౌఠకు గాక సుభరతకౌఠకును దారిదీయునదే దియో అదియే ధర్మము. అదియే వినయము (ఆచారము). అదియే బుద్ధానుశాసనముకూడ.”

౧౮

యమక ప్రాతిహార్యము (వి. పూ. 465)

² తథాగతుడు ఆఱవయేట మంకులపర్వతముపై వసించెను. ³ ఆ సమయమున రాజగృహక శ్రేష్ఠికి గొప్ప విలువగల ఒక గంధపుకొయ్య దొరకినది. అంతట అతడిట్లు యోజించెను. ‘దీనిని తొలిపించి పాత్ర జేయింతును. రాతిన పాడి నాయంటికిని, పాత్ర దానమునకును ఉపయోగించును.’ అని పాత్రను జేయించి యొక వెదురు కొనయందు గట్టించి వెదురుకు వెదురు అంటించి కట్టి దానిని యేడు తాటిచెట్ల యెత్తున ఆకాశమందు నిలబెట్టించి యిట్లు నియమము జేసెను. “బుద్ధి మంతు (దివ్యశక్తిధరు) డగు శ్రమణ బ్రాహ్మణుడెవ్వడైనను దీనిని తీసికొనవచ్చును.”

పూర్ణకాశ్యపుడును, మస్కరీగోశాలుడును, ప్రకృధకాత్యాయనుడును, సంజయ వేలటి పుత్రుడును, నిర్లంధ జ్ఞాత్పుత్రుడును, క్రమముగ నొక్కొక్కరు

(1) అం - ని - 8 - 2 - 1 - 3.

(2) ఆ. ని, ఆ. క. 2 - 4 - 5.

(3). చుల్లవగ్గ 5, ధ.వ. ఆ, క. 4 - 2.

రాజగృహకశ్రేష్ఠి వద్దకు జనుదెంచి “గృహపతీ! మేము అర్హతులము. బుద్ధిమంతులము సిద్ధులము. పాత్రను మాకిండు”ని యడిగియు నతడు “మీరే దిండుకొని తీసుకొనుడు” నుటచే గగన వీధులకెక్కి కూర్చున్న దానిని గ్రహింపజాలక రిత్తగ బోయిరి.

పూర్వాష్టానమయమున రాజగృహమునకు భిక్షాచారమునకు వచ్చి ఆయుష్మంతుడు మౌద్గల్యాయనుడును, పిండోల భారద్వాజుడును ఆ వార్తను వినిరి. అందు మౌద్గల్యాయనుడు తోడి సబ్రహ్మచారితో నిట్లనియె. “ఆయుష్మంతా! పిండోల భారద్వాజా! నీవు అర్హతుడవును, బుద్ధిమంతుడవును గదా? ఆ పాత్ర నీకే పొమ్ము. తీసికొనుము.”

వల్లెయని యతడు ఆకసమునకెగిరి పాత్రను తీసుకొని రాజగృహపురమును ముమ్మాటు పైననే దిరిగి రాజగృహక శ్రేష్ఠి ప్రార్థనను మన్నించి యతని మేడపైకి దిగి యందే వివిధ భోజనములచే సత్కృతుడై పాత్రను చేత గ్రహించి నివాసభూమికి బయలు దేరెను.

ఊరంతయు కోలాహల మెగిరినది. ఆ సందడి భగవంతుని చెవిని బడినది. “అనందా! ఏమిటా కలకలము.”

“ప్రభూ! పిండోల భారద్వాజుని బుద్ధిమత్త (ప్రభావమున)కు వెఱగంది రాజగృహ మల్లోలకల్లోలమైన” దని పాత్రను గూర్చిన కథ యంతయు జెప్పెను. తథాగతుడు చీదరించుకొని భిక్షుసంఘమునంతను కలిపి భారద్వాజునితో యిట్లనియె. “నీవు చందన పాత్రమును గ్రహించుట నిజమేనా?”

“భంతే! నిజము.”

“భరద్వాజా! ఈ పని శ్రమణులకు అనుచితము; అకరణనీయము. తుచ్చమగు కట్టిబొచ్చెకొలుకు గృహస్థులముందట దొమ్మరిపని జేసెతివా? నీ ఉత్తర¹ మనుష్యధర్మ మును, ² బుద్ధిప్రాతిహార్యమును చూపించితివా?

భిక్షువులారా! గృహస్థులయెదుట దివ్యశక్తి ప్రదర్శనమును నిషేధించుచు న్నాను. ప్రదర్శించినవాడు “దుష్పుత” మను ఆపత్తికి (దోషమునకు) గుఱికా గలడు. ఏదీ! ఆ చందన పాత్రమును తుత్తుమురుజేసి భిక్షువులందఱు గంధము పూసికొనుడు. ఇదిగో వినుడు.

కొయ్యతో జేసిన పాత్రల నిక మీరు ధరింపరాదు. బంగారు, వెండి, కంచు, గాజు, రాగిపాత్రలనైనను మీరు దాల్చరాదు. మట్టితోగాని ఇనుముతోగాని చేసిన యీ రెండువిధములగు పాత్రలను మాత్రముపయోగించుకొనుటకు అనుజ్ఞ నిచ్చుచున్నాను.

¹శ్రమణగౌతముడు పాత్రను పగులగొట్టించి ప్రాతిహార్యమును (సిద్ధిదర్శనము) నిరోధించి తన శ్రావకు (శిష్యు) లను శాసనబద్ధులచేసినాడని తైర్థికులెఱింగి యిట్లు తలపోసిరి. శ్రమణగౌతముని శిష్యులు ప్రాణములకంటె పదిలముగ నియమమును గాపాడెదరు. వారిగురువు వారికంటె మఱింత పెచ్చు. ఇక మనకత్తికి యెదురు లేదు. వదండ''ని పురమంతటను తిరుగుచు ''శ్రమణగౌతముని శిష్యులకు మేమెన్నడును తీసిపోము. తుచ్చమగు కట్టెబొచ్చెకు దివ్యసిద్ధిని వెచ్చింపనొల్లమైతిమి. మహాశ్రమణుడు నియమమును పేరుబెట్టి యుక్తి వన్నినాడు. తలవడినచో నాతనితో పోటాపోటి ప్రాతిహార్యమునకు ఆయితమైయున్నాము.'' అని వీధుల వీధుల చాట జొచ్చిరి.

రాజగు బింబిసారుడామాటలను విని భగవంతునివద్దకు పోయి యిట్లనెను. ''భంతే! ప్రాతిహార్యమును నిషేధించి నియమము జేసితిరా?''

''మహారాజా! అవును.''

''తైర్థికులు మిమ్మెదిరించి ప్రాతిహార్యమొనర్చ ఉఱ్ఱుగుచున్నారు.''

''వారు తలవడినచో నేనును చేయుదును.''

''నియమమును చేసినవారు మీరేగదా.''

''ఆనియమము యితరులకే గాని నాకుగాదు.''

''అదిసరియేనా?''

''మహారాజా! ఒకమాట నడిగెదను చెప్పుము. నీకు ఉద్యానవనమున్నది గదా?''

''ఉన్నది.''

''దానిలో నెవడైన ప్రవేశించి ఫలములు దిన్నచో యేమి జేసెదవు?''

''దేవా? దండింతుము.''

''రాజా! నీవు దినినచో''

''నా వస్తువు నేను తినగల్గుదును. ఏ దండనయు లేదు.''

“మహారాజా! మున్నూరు యోజనముల విస్తృతమగు అంగమగధ రాజ్యమున మాత్రము నీ యాజ్ఞ విహరించును. లక్షకోటి చక్రవాలము లందంతటను నాయాజ్ఞకు ఎదురు లేదు. నియమ నిబంధనలు నన్ను బంధింపలేవు. అవి యితరులకే. తప్పక ప్రాతిహర్యము జేసెదను.”

“పూజ్యాడా! ఎప్పుడు చేసెదరు?”

“నాలుగు నెలలమీదట ఆషాఢ పున్నమనాడు.”

“భంతే! ఎచ్చోట?”

“మహారాజా! శ్రావస్తీలో.”

ముందటి బుద్ధులందఱుకును అదియే ప్రాతిహర్యస్థానమనియు, జనులందఱును జేరదగు తావనియు భగవంతుడు స్థలనిర్దేశము దూరమున జేసెను.

తైర్థికులిది యంతయువిని కలగుండు వడిరి. “అయినకానిమ్ము. మనమా శ్రమణ గౌతముని కనిపెట్టి వెంట వెంటనే యుండవలెను. ఇదేమియని లోకులు అడిగినచో గౌతముడు పారిపోకుండ కాచియున్నామని చెప్పుదము.” అని కలియబలుకు కొనిరి.

భగవంతుడు రాజగృహమునుండి శ్రావస్తీకి పోవుచున్నాడు. తైర్థికులును ఒకవిడిదికి వెనుక వెనుకగ వెంటబడి వచ్చుచున్నారు. దారిపొడుగున జనులది యేమని యడిగిన తాము ముందు అనుకొన్నట్లు చెప్పుచువచ్చిరి. ప్రజలుగూడ — ప్రాతిహర్య దర్శనమునకు గుంపులు గుంపులు బయలుదేరిరి. క్రమముగ నందరును శ్రావస్తీ జేరిరి. తైర్థికులు ప్రాతిహర్య మొనర్చి తమకు యోగ్యముగ నొకమండవమును శిష్యుల నుసిగొల్చి లక్షధనము వెచ్చించి నిర్మింపజేసిరి. కోసలరాజు ప్రసేనజిత్తు సుగత దేవుని యొద్దకు బోయి “ప్రభూ! తైర్థికులు మండవమును నిర్మించినారు. తమకు నేను తయారు జేయింతును.” అని విన్నవించెను. భగవంతు డిట్లనియె.

“రాజా! వలదు. నిర్మించువారు గలరు.”

“భంతే! యెవరు నిర్మింతురు?”

“మహారాజా! దేవరాజగు శక్రుడు.”

“మహాత్మా! ప్రాతిహర్య మెచ్చట జేసెదరు?”

“మహారాజా! గండుని మామిడి చెట్టుక్రింద”

తైర్దికు లామాట దెలిసికొని తమ పరిజనసహాయమున ఒక ఆమడదూరము చుట్టు ముట్టు యెక్కడకూడా మామిడిమొలక సైతము లేకుండ పెఱికించి సర్వ నాశము జేసిరి.

రాజోద్యాన పాలకుడు గండుడనువాడు ఉద్యానమందు పొదల చాటున నుండి చక్కగ మాగిన మామిడివండు నొకదానిని కనిపెట్టి రాజానకు సమర్పించ బోవుచు మధ్యేమార్గమున మహాపురుషుని బుద్ధుని జూచి యిట్లు వితర్కించెను. “దీనిని దిని మెచ్చి రాజా బహుశా యిచ్చిన వదిడబ్బు లివ్వగలడు. అదే నన్ను బ్రతికించ లేదు. ఈ మహాత్మునకు అర్పించితినా చిరసుఖమును శాశ్వతహితమును పొందగలను” అని నిశ్చయించి దానిని భగవంతునకు నివేదించెను. బుద్ధుడు పాత్ర యందు దానిని గ్రహించి రసమునుపిండి త్రాగి విత్తనము గండునివేతికిచ్చి అచ్చటనే భూమియందు బూడ్చుమనెను. వాడట్లు జేసినంత భగవంతుడాచోట చేతులుగడిగెను. నీరుపడినంతనే భూమిని పెకలించుకొని యేబదిగజముల యెత్తున మహాశాఖలతో మామిడి చెట్టు సాక్షాత్కరించినది. ఎట్టి ఉపద్రవము కల్గకుండ రాజేంద్రుడా చెట్టుకు కావలా బెట్టెను. ఆ చెట్టు “గండామ్రపక్ష” మనుచేర ప్రసిద్ధమయ్యెను.

తైర్దికుల పరాభవమునకు మేర లేదు. మామిడిచెట్టు కొట్టించి ప్రజలతో చీవాట్లు దినిరి. దేవరాజగు శక్రుని ప్రేరణచే గాలియు వానయు ముట్టడించి వారి మండపమును ఛిన్నభిన్నము చేసినవి. ఎక్కడి వారక్కడ వరారియైరి. ఇట్లు తైర్దికుల మొగమనునది లేదు.

ఆకాశమున దేవరాజగు శక్రుడు నిర్మించిన రత్నమయ విహారవేదికపై భగవంతుడు నిల్వబడియున్నాడు. చదరము యిరువది నాలుగు యోజనములు చుట్టు నుండు మహాపరిషత్తు మధ్యయందు భగవంతుడు బుద్ధుడు యమకప్రాతిహర్యము జేసెను. దానిని పాలీత్రీపిటకములు యిట్లు చెప్పుచున్నవి.

ఈ ప్రాతిహర్యమును తథాగతుడు చంక్రమణము చేయుచు నొనర్చెను. ¹ తేటః కృత్స్న మను సమాధి ప్రభావమున అంగాంగముల నన్నిటను అగ్నిజ్వాలలు యెగురు చున్నవి. అపఃకృత్స్నమును ధ్యాన కారణమున జలధారలు కారిపోవుచున్నవి. నీలపీతలోహిత శుక్ల మాంజిష్ఠ ప్రభాస్వరములను రంగులాటింటితో వెల్లి పోవుచు భగవంతుడు నిలుచుండును; కూర్చుండును; పరుండును; విహరించును.

1. తేజః ఖండమున దృష్టినిలిపి క్రమముగ సమస్త భూమండలమును తేజో మయముగ చూడగల్గెడి యోగసమాధి.

“గతకాలమున బుద్ధులు ప్రాతిహార్యమొనర్చి ¹త్రయస్త్రింశ స్వర్గలోకముననే వర్షావాసము జేయుచు తల్లికి అభిధర్మపీటకమును ఉపదేశించుచు వచ్చిర”ని భగవంతుడు ధ్యానదృష్టియందు కనుగొనెను. వర్షావాస సమయమున నమమ్మహానీయు డాసీనుడగుటకు యోగ్యముగ దేవేంద్రుడు శక్రుడు పాండుకంబలశిల (చలువరాతియరుగు) నేర్పఱచెను. శాస్త్రయు దానిపై తన సంఘాటిని బఠిచి నడుమ గూర్చొనెను.

భూలోక ప్రజలది కానలేక సంబుద్ధుడెందో పోయెనని విలపించుచు అనిరుద్ధప్తి రుని జేరి యడిగిరి. అత డిట్లనియె. “ఇంద్రలోకమున పాండుకంబలశిలపై వర్షావాసము గడపుచు తల్లికి అభిధర్మపీటకము నుపదేశించుచున్నాడు.”

“పూజ్యాడా! తిరిగి యెప్పుడు రాగలడు?”

“మూడు నెలలవఱకు అభిధర్మము నుపదేశించి మహాప్రవారణమునాటికి (ఆశ్విన్ పూర్ణిమ) రాగలడు.”

భగవంతుని దర్శించనిదే తిరిగి పోరాదని జనులందఱును (శ్రావస్తీ) అందే శిబిరములు వేసికొని నిలిచిరి. ఆవరిషత్తుకంతటికిని ధర్మోపదేశ మహామౌద్గల్యాయ నుడు. అన్నదాత చుల్ల అనాథపిండకుడు.

అచ్చట సమ్యక్ సంబుద్ధుడు ఉజ్జ్వలమగు తన కాంతిచే దేవతల శోభను మాయించుచు కూర్చొనియుండి ² తుషిత దేవవిమానమునుండి వచ్చిన తల్లికి మాయాదేవికి అభిధర్మపీటకము నారంభించి కుశలధర్మములను, అకుశలధర్మములను, అవ్యాకృత ధర్మములను ఉపదేశించుచున్నాడు. భిక్షాచారమునకు వేళయగుడు తనకు మాటుగ యోగమాయా నిర్మితుడగు బుద్ధుని అందుంచి ధర్మోపదేశము చేయనియమించి హిమవంతమున కరిగి నాగలతాకాష్ఠమున పండ్లుదోమి అనవత్పదహము (మానససరోవరము)న ముఖముకడిగి ఉత్తరకురుభూముల యందు భిక్షచేసి మహాశాలమాలకము (దేవలోకమున నొకభవనము)న కూర్చొని భుజించువాడు. భోజనము జేసి తన్ను సేవించుటకై అచ్చటికి వచ్చియున్న సారిపుత్రు నకు తల్లికి దానంతవఱకు జెప్పిన ధర్మమును బోధించి పంపించువాడు. అటనుండి తన స్థానమునకు బోయి నిర్మిత బుద్ధుడు నిలిపిన చోటినుండి అందికొని ధర్మోపదేశము చేయువాడు. ఇట్లు మూడు నెలలు నిరంతరము తల్లికి అభిధర్మపీటకమును

1. భూమండల మధ్యమున సుమేరు పర్వతము గలదు. దానిపై శిఖరమున ఇంద్రుని

త్రయస్త్రింశ లోకము గలదు.

2. ఇంద్రలోకమునకంటె పై నుండు లోకము.

ఉపదేశించెను. భగవంతుని వద్ద ధర్మోపదేశము పొందివచ్చి దినదినమును సారిపు త్రుడు తన భిక్షుసంఘమునకు యేనూఱుమందికిని దానిని బోధించుచుండెను. అట్లు శాస్త్ర దేవలోకమునందున్నపుడే యిచ్చట ఆ అయిదువందలమంది భిక్షువులు¹ సప్తప్రాకరణికులనిపించుకొనిరి.

భగవంతుడు అభిధర్మపీటకము నుపదేశించి ముగించుసరికి కోటానుకోట్ల ప్రాణులు ధర్మదీక్షను పొందినవి. మహామాయాదేవియు స్రోతాపత్తిఫలమున ప్రతిష్ఠితయైనది.

శ్రావస్తీ యందలి పరిషత్తు భగవంతుడు దిగివచ్చు టెప్పుడో తెలిసికొనిరమ్మని మహామౌద్గల్యాయనుని బంపినది. ఆయనయు శాస్త్రయొద్దకుజని నమస్కరించి వచ్చించెను. సుగతు డీట్లనియె.

“మౌద్గల్యాయనా! నేటికి యేడవ దివము² సంకాశ్యనగరద్వారమున దిగుదును. చూడగోరువారు ఉపోసధిక వ్రతపరాయణులై వచ్చునది.” ఆ మాటను తిరిగివచ్చి మౌద్గల్యాయనుడు సభయందు చెప్పెను. శ్రావస్తీనుండి సంకాశ్యనగరము ముప్పదియోజనములు.

వర్షావాసము ముగిసినది. ఆనాడు ఆశ్వినపూర్ణిమ. భగవంతుడు మనుష్య లోకమునకు పయనమైనాడు. కుడివైపు సువర్ణసోపానములనుండి దేవతలను, యెడమ వైపు రజతసోపానములనుండి మహాబ్రహ్మలును తోడనడువ తాను స్వయముగ మధ్యనుండు మణిసోపానములనుండి, సురకుమారకులు ఛత్రచామ రాదిక ములుబట్టి యూడిగములు సేయుచుండ అపూర్వశోభాసౌభాగ్యశ్రీతో మనుష్య లోకమునకు దిగి వచ్చెను. దేవమానవ ప్రపంచములొరొరయని తలలూపినవి. సారి పుత్రుడు తన భిక్షుసంఘముతో సంకాశ్యనగర ముఖద్వారమున నిలువబడియున్న సర్వప్రియుడగు బుద్ధదేవుని సమీపించి నమస్కరించెను. ఆ తత్ జ్ఞానము సారి పుత్రస్థవిరుని శిష్యులు యేనూఱుమంది భిక్షువులును అర్హతపదమును ప్రాపించిరి.

యమక ప్రాతిహార్య మొనర్చి, దేవలోకమున వర్షావాసము జేసి సంకాశ్యనగర ద్వారమున దిగుట తోలుతనుండియు బుద్ధులందఱికిని త్రోసిపుచ్చరాని పద్ధతి. భగవంతుడు బుద్ధుడుసంకాశ్యమునందు కుడికాలుమోపినచోటు “అచలైత్యమ” ను పేర వాసిగన్నది.

1. అభిధర్మపీటకమునకు ఏడుప్రకరణములు. వాటిని పఠించివారు కావున సప్తప్రాకరణికులైరి.
2. సంకిసావనతపురం - మోటాస్టేషన్ (E. I. R.)

జటిలసూత్రము; కొన్ని భిక్షునియమములు (వి. పూ. 464)

¹ ఒకప్పుడు భగవంతుడు శ్రావస్తీయందు జేతవనవిహారమున విహరించుచున్నాడు. కోసలరాజగు ప్రసేనజిత్తు అచ్చటికరుదెంచి కుశల ప్రశ్నమడిగి యొకచో కూర్చొని యిట్లనియె.

“గౌతమా! అనుత్తర సమ్యక్ సంబోధిని (సర్వోత్తమ పరమ జ్ఞానము) తెలిసికొని యున్నానని మీరు నిష్కర్షగ చెప్పగలరా?”

“మహారాజా! అనుత్తరసమ్యక్ సంబోధిని తెలిసికొనియున్నవాడనిన నన్నేయనవలెను.”

“గౌతమా! పూర్వకాశ్యపుడు, మన్మరిగోశాలుడు, నిర్గంధజ్ఞాత్పుత్రుడు, సంజయ వేలట్టిపుత్రుడు, ప్రకృథకాత్యాయనుడు, అజితకేశకంబలుడు నను శ్రమణబ్రాహ్మణులను గణాధిపతులను ఆచార్యులను తీర్థంకరులను నిన్నడిగినట్లయడిగితిని. వారు అనుత్తర సమ్యక్ సంబోధి నెఱిగితిమని ధైర్యమున జెప్పలేక పోయిరి. మరి నీవో వయస్సున చిన్నవాడవు. క్రొత్తగ సంన్యసించితివి. సాహసించి పలుకుచున్నావే?”

“మహారాజా! నాలిగింటిని చిన్నవని తలంచరాదు. చిన్నవని అవమానించరాదు. వినుము. క్షత్రియుని, పామును, అగ్నిని, భిక్షువును (సంన్యాసిని) యీ నాలిగింటిని చిన్నవని త్రోసిపుచ్చరాదు. మఱియు వినుము.

“కులీనుడు కీర్తిమంతుడు ప్రలాపియు నగు క్షత్రియుని వయస్సున చిన్నవాడని తిరస్కరించినచో ముందు ముందు ముప్పురాక తప్పదు. పామును చిన్నదని విడిచిపెట్టినచో అదియే కాలాంతరమున ప్రాణోపద్రవము చేయగలదు. అగ్నిని కొంచెమని ఉపేక్షించినచో బలము చేకూర్చుకొని అదియే ప్రళయము చేయగలదు. అగ్ని కాల్చిన చెట్టు చేమలు తిరిగి అంకురించునేమోగాని భిక్షుతేజమున దద్దమైన వానికి పుట్టుగతులుండ బోవు. కావున వివేకియగువాడు సదాచారులగు భిక్షువులను యేనాడును పరాధవింప రాదు.”

ప్రసేనజిత్తుడామాటలనువిని “భంతే! ఆశ్చర్యము. అబ్బురము. నన్ను సాంజలి శరణాగత ఉపాసకునిగ స్వీకరింపు”మని వేడుకొనెను.

¹ పూర్ణకాశ్యపుడు మొదలగు ఆఱుగురు ఆచార్యులవద్ద చింతామణి మున్నగు కొన్ని విద్యలను నేర్చికొని వారిభక్తులైన కొందఱు జనులు అందందు దిరుగుచు మేము బుద్ధులమని జెప్పికొనుచు ఒకానొకనాడు శ్రావస్తీకి వచ్చి చేరిరి. అంతటవారు రాజువద్దకు బోయి, మహారాజా! పూర్ణకాశ్యపుడు మొదలగు ఆచార్యులు ఆఱుగురును బుద్ధులు సర్వజ్ఞులుకూడ'' యని వాదించిరి. రాజు వారలను పిలిచి ''మీ గురువులను పిలిచికొని రండు పాండనెను. వారును పోయి రాజుగారి ఆహ్వానమును తెలియజేసిరి. భయ సంభ్రమములతో వచ్చుటకు యిష్టము లేకపోయి నను భక్తులకోరిక త్రోసిపుచ్చి లేకయు మర్యాద చెడుననియు యెట్టకేలకు రాజు సభకు చనుదెంచిరి. మహారాజు ఉన్నతాసనముల నమర్చియుంచెను. భయవిహ్వలు తొటబట్టి వారందుగూర్చొనలేక క్రిందనే గూర్చొనిరి. వారి దౌర్బల్యమును నరేం ద్రుడు గ్రహించెను. పిడుగుసోకినవానిని కొఱవితో పార్లించినట్లు వారిని జూచి ''మీరు బుద్ధులవుదురా? కాదా?'' యని ప్రశ్నించెను. బుద్ధులమని కల్లలాడినచో యేమిదండన విధించునోయని వారు ''కాదు'' నిరి. అంతట వారిని రాజు బయటకు పంపించెను. వారును బయటవచ్చి తమ తమ భక్తులతో నిట్లనిరి. ''పాపము! బుద్ధులవిషయము రాజుగారి కేమిదెలియును. లేనిపోని చిక్కులేలయని బుద్ధులము గాదని చెప్పితిమి. మా బుద్ధత్వము నీటితో గడిగినను పోవునది గాదు''ని ప్రగల్భములు పలికిరి.

² బుద్ధభగవంతుడు ఒకప్పుడు రాజగృహమున విహరించుచున్నాడు. ఆ సమయమున షడ్వర్గీయభిక్షువులు స్నానము చేయుచు చెట్లకు శరీరములను రుద్దుచుండిరి. వీపులను తోముచుండిరి. కాళ్ళను రాచుచుండిరి. ప్రజలిది జూచి ''శాక్యపుత్రీయులగు శ్రమణులు అసభ్యముగ మెలగుదురని నిందించుచుండిరి. భగవంతు డదివిని భిక్షువులను బిలిచి యిట్లనియె.

''భిక్షువులారా! శరీరముతో చెట్లను రుద్దుటయు తోముటయు తగదు. అట్లు జేసినవారకి 'దుష్ప్రతి' దోషము సంభవించును.

''భిక్షువులారా! భిక్షువైనవాడు చెవికిగాని, చేతికిగాని, మెడకుగాని, నడుము నకుగాని, భుజములకుగాని వ్రేళ్ళకుగాని ఆభరణములను ధరింపరాదు. రెండు నెలలు పెరిగినవి లేదా రెండంగుళముల పొడవైనవి అంతకుమించి పొడగాటి పేండ్లు కలనుంచు కొనరాదు. తప్పినచో 'దుష్ప్రతి' మను ఆవత్తి అద్దమునందుగాని

జలపాత్రమునందుగాని ముఖమును జూచుకొనరాదు. రోగపీడితునకు మాత్రము చూచుకొనుటకు అనుజ్ఞ నిచ్చుచున్నాను. స్వత్యగీతములకు, వింతలు వినోదములకు భిక్షువు పోరాదు. రాగములను తీసి తీసి ధర్మసూత్రములను పాడరాదు. వైదిక స్వరమువంటి స్వరము (స్వరభణ్యము)నకు అనుజ్ఞ నిచ్చుచున్నాను.”

అంతట కొన్నాళ్ళకు భగవంతుడు చారికనొనర్చుచు వైశాలి కరుదెంచెను. అచ్చట మహావన కూటాగారశాలయందు విహరించుచు భిక్షువులను జూచి యిట్లు నియె.

“భిక్షువులారా! దోమతెరలను వాడుటకు అనుజ్ఞ యిచ్చుచున్నాను.”

ఆ సమయమున వైశాలియందు ఉత్తమభోజనముల భుజింపబట్టి భిక్షువులకు రోగములు మెండయ్యెను. ఏదోపనిమీద జీవకకుమారభృత్యుడు అచ్చటికి వచ్చి చూచి భగవంతునకు నమస్కరించి విహారశాలయు స్నానాగారమును భిక్షువుల కొసగవలెనని ప్రార్థించెను. అంతట భగవంతుడు భిక్షువులను జూచి యిట్లునియె.

“భిక్షువులారా! విహారశాలకును, స్నానాగారమునకును అనుమతించు చున్నాను.”¹ అటుతర్వాత వైశాలినుండి కదలి భగవంతుడు² భర్గదేశమునకుబోయి అందలి సుంసుమారగిరియొక్క భేసకలావన మృగదావమున విహరించుచుండెను.

1. చుల్లవగ్గ¹

2. బనారస్, మిర్జాపూర్, ఇలాహాబాద్ జిల్లాలయందలి గంగకు దక్షిణమున నుండు భాగము.

శ్రు బుద్ధ చ ర్య

తీ య ఖం డ ము

భిక్షుసంఘమునందు కలహము - పాకలేయక గమనము

(వి. పూ. 463 - 462)

¹ భగవంతుడు బుద్ధుడు కౌశాంబియందు ఘోషితారామమున విహరించుచుండెను.

ఆ సమయమున భిక్షుసంఘములో అభిప్రాయభేదము లేర్పడినవి. దానికి కారణమిట్లు జరిగినది. భిక్షు నియమము ననుసరించి బహిర్భూమికి తీసికొని పోయిన జలపాత్రను బోర్లించవలసిన పద్ధతి కలదు. ఒకానొక భిక్షువు అట్లు చేయక పాత్రను వెలకిల బెట్టినాడు. ఆ చిన్నవిషయమును పురస్కరించుకొని భిక్షువులలో విరోధములు పెరిగినవి. సౌత్రాంతిక దళము, వినయాంతిక దళమని రెండు పార్టీలేర్పడినవి. మీరు మిథ్యావాదులు, మీరు మిథ్యావాదులని కోలాహలముగ తగవులు పెంచుకొనిరి.

² ఇట్లు ³ కౌశాంబియందలి భిక్షువులు కల్లోలములకు ఆలవాలమగుట భగవంతుడె ఊంగి సహించలేక ఆ చోటనుండుటకు మనస్సొప్పక తన శయనాసనములను పాత్రచీవరములను గ్రహించి నిలువబడి కొన్ని గాథల నిట్లు పలికెను.

“మూఢులైకూడ పండితవేషములను ధరించి తమ యవివేకమును తెలిసి కొనలేక నాకును సంఘమునకును తలవంపులు దెచ్చువారై అనీతిమార్గమున అడ్డము లేక నోటికివచ్చినట్లు ప్రేలుచుండువారి హృదయములందు వైరాగ్ని యెన్నడును శాంతించదు. వైరముతో వైరము చల్లారుననుట కల్లమాట. వైరమునకు విరుగుడు ప్రేమయే. దీనినెఱింగిన పండితులు కలహ కల్లోలములనుండి ఉపశాంతులైయుండురు.

లోకమునందు నీచులు నిశాచరులు దొంగలు దుండగిండ్లు సైతము కలసి మెలిసి జట్లుగ మెలగగల్గుదురు. విద్యాబుద్ధులు తెలివితేటలుగల సాధునామధారుల వద్ద ఆయెద్దిక లేకపోయిన నెట్లు? తగిన సాంగత్యము లభింపకపోయినచో మహారాజువలె మత్తమాతంగమువలె యేకాకియై విహరించుట మేలుగదా!”

అని కొన్ని గాఢలను పాడి భగవంతుడు బుద్ధుడు ఆచోటు వదలి బాలకలోణ కారమగు గ్రామమునకు బోయెను. అచ్చట ఆయుష్మంతుడగు భృగువునకు ధార్మికోపదేశము లొనర్చి ప్రాచీన వంశదావమునకు చేరుకొనెను. ఆ సమయమున నచ్చట నివసించియున్న అనురుద్ధుడు నందియుడు కింబిలులనువారు బుద్ధుడేవుని నెదుర్కొని ఉచితసత్కారములను నెఱపిరి. భగవంతుడును వారికి వివిధ ధార్మిక ప్రసంగములను బోధించెను.

పారిలేయక సూత్రము

★ ఒక సమయమున భగవంతుడు బుద్ధుడు కౌశాంబియందు ఘోషితారామమున విహరించుచు భిక్షువులు భిక్షుణిలు ఉపాసకులు ఉపాసికలు రాజులు మహారాజులు తైర్దికులు తైర్దిక శ్రావకులు తన్ను చుట్టిముట్టియుండ జనసంకులమగు నాచోట నుండనొక్క దూరముగ నేకాంతమునకుబోవ నిశ్చయించెను.

ఒకనాడు పూర్వార్వాహ్లాసమయమున పాత్రచీవరములను గొని కౌశాంబియందు భిక్షకుబోయి తెచ్చుకొని భుజించి తన ఆసనమును చుట్టుకొని భిక్షసంఘమునకు చెప్పకుండా, యేరికిని తెలియకుండా ఒక్కడును పారిలేయకమునకు బోయెను. అచ్చట రక్షితవన ఖండముయొక్క భద్రశాలవృక్షముక్రింద విహారము చేయుచుండెను.

ఆ అరణ్యములోని మహాగజ మొకటి సంకులమైయున్న తన యేనుగుల గుంపులో మెలగుటకు చాలవేదనబడి వాటినన్నిటిని వదలి యేకాంతమునకు పఱ

తెంచినది. అదియును పారిలేయకమున రక్షితవసఖండమందు భద్రశాలవృక్షము క్రింద భగవంతు డుండుచోటికి వచ్చినది. తాను ఆకులలములు గడ్డిగాదము దినుచు అవుడవుడు భగవంతునకు తొండముతో నీరుదెచ్చి యిచ్చునది. భగవంతుడు సుఖముగ అనుకూలముగ ఏకాంతమున విహరించుచుండెను. భద్రగజమున్న తాను కోరినట్లు ఏకాంతమున సుఖముగ అనుకూలముగ విహారము జేయుచుండెను. ఒకనాడు ఈ క్రింది ఉదాసము (ఆనందగీతము) ను భగవంతుడు పాడుచున్నాడు.

గీ. వనమునందు యేకాంతంబు వాంఛజేసి

తిరుగుచున్నారు బుద్ధుడు మరియు కరియు

ఔర! బుద్ధునిచిత్తంబు, హస్తినాగ

చిత్తము సమానమై యొప్పె, చిత్రముగను.

౨

పారిలేయకమునుండి శ్రావస్తీ. సంఘ సామగ్రి (వి. పూ. 461)

¹ భగవంతుడు యథాపూర్వముగ పారిలేయకమునందు విహరించుచుండెను. ఆయనతో దర్శన సల్లాపములజేయ మనస్సు పాడమి భిక్షువులు కొందఱు ఆనందుని గూర్చుకొని అచ్చోటికివచ్చిరి. వచ్చి నమస్కరించి యొకచో గూర్చొనినంత అమ్మహానీయుడు వారిని వివిధ ధర్మకథా సల్లాపముల నాహ్లాదితుల జేసెను. వారిలో నొకభిక్షువునకు చిత్తముననొక వితర్కము కలిగినది. “దేనినిచూచి నంతట, తెలిసికొనినంతట ఆస్రవదోషములు తొలగిపోగలవు?” అని విచారించుచుండెను. అతని చిత్తములోని వితర్కమును తన చిత్తమున బొడగాంచి భిక్షువులను సంబోధించి భగవంతు డిట్లనియె. “భిక్షువులారా! ధర్మమునంతయును తెలిపితిని. నాల్గు స్మృతి ప్రస్తానములను, నాలుగు సమ్యక్ ప్రధానములను, నాలుగు ఋద్ధిపాదములను, అయిదు యింద్రియములను, షడ్భులములను, సప్తబోధ్యంగములను, ఆర్యాష్టాంగిక మార్గమును ఉపదేశించితిని. ఇంత జెప్పినను యింకను “దేనిని చూచిన - తెలిసికొనిన ఆస్రవములు తొలగిపోగలవ”ని యీ భిక్షువు యోచించుచున్నాడు. ఆర్యధర్మములందు పండితుడు కానివాడు - నిష్ఠుడు కానివాడునగు² పృథగ్జనుడు రూపమునే ఆత్మయని యెఱుంగుచున్నాడు. వాని యెఱుక కృత్రిమమగు

1. సం. ని. 21 - 8 - 9.

2. స్రోతావన్నుడు, సకృదాగామి, అనాగామి, ఆర్హతుడు, ఈ నాల్గుఫలములకు చెందిన వాడు అర్హుడు. చెందనివాడు పృథగ్జనుడు.

సంస్కారము. ఆ సంస్కారమెట్లు కలుగుచున్నది? అవిద్యాసంయోగముచే వేదనా యుతుడగు పృథగ్జననకు తృప్తకలుగుచున్నది. దానిచే సంస్కారము జనించు చున్నది. ఆ సంస్కారము అనిత్యమును ప్రతీత్యసముత్పన్నమునై (కారణమునుండి పుట్టినదియునై) యున్నది. తృప్తయు నట్టిదే. వేదనయు నట్టిదే. సంయోగమును (స్పర్శము) అట్టిదే. అవిద్యయు నట్టిదే. ఇట్లేఱింగినవాడు రూపమును ఆత్మయని తలంచడు. కాని రూపవంతుని ఆత్మగ భావించును. అభావనయు (సమనువశ్యన) సంస్కార (కృత్రిమ) మైనదే. ఆ సంస్కారమునకు హేతువెద్ది? ఎట్లు కలుగుచు న్నది? అవిద్యాస్పర్శముచే కలిగిన వేదనతో కూడుకొన్నవానికి తృప్త ఉదయించు చున్నది. దానినుండి సంస్కారము కలిగినది. సంస్కారము తృప్తవేదన స్పర్శ అవిద్య యనునవన్నియు అనిత్యములు; ప్రతీత్యసముత్పన్నములు. ఇట్లు ముందు చెప్పిన ట్లేఱింగి చూచినకూడ ఆస్రవములు క్షయమగుచున్నవి. అట్టివాడు రూప మునుగాని రూపవంతునిగాని ఆత్మగ చూడడు. అయినను రూపమునందు ఆత్మను చూచును. ఆ తెలివియు సంస్కారమే. ఇట్లు క్రమముగ వేదనను ఆత్మయనియు వేదనావంతుని ఆత్మయనియు ఆత్మయందు వేదనలను వేదనలయం దాత్మను, సంస్కారములను ఆత్మయనియు సంస్కారవంతుని ఆత్మయనియు ఆత్మయందు సంస్కారములను సంస్కారములం దాత్మను విజ్ఞానము ఆత్మయనియు విజ్ఞానవంతుని ఆత్మయనియు ఆత్మయందు విజ్ఞానమును విజ్ఞానమందాత్మను యెఱింగి ఆ యెఱుగుట కృత్రిమమని గ్రహించును.

మఱియు ఆత్మవిషయమున శాశ్వతవాదియగును. ఉచ్చేదవాదియగును. సంశయవాదియగును. ఇవన్నియు సంస్కారములే. ఆ సంస్కారములకు కారణము తృప్త. దానికి కారణము వేదన. అందుకు కారణము స్పర్శ. అటుపై అవిద్య మూలము. ఇదంతయు తెలిసి కనుగొనినంత ఆస్రవములు క్షయించును.

★ పారిలేయకమునందు యిష్టానుసారము విహరించి భగవంతుడు పాదచర్య యొనర్చుకొనుచు శ్రావస్తీనిచేరబోయి అనాథపిండకుని జేతనమున విహరించుచుం డెను. ఇది యిట్లుండ అచ్చట కౌశాంబియందు ఉపాసకులు (గృహస్థభక్తులు) గుమిగూడి యిట్లు తలంచిరి. “ఈ కౌశాంబిలోని భిక్షువులు తుంటరులు. వీరి పోరు వడలేక భగవంతుడు పారిపోయినాడు. మనము వీరిని మర్యాద జేయరాదు. చివరకు భిక్షకూడ పెట్టరాదు. అవమానితులై గృహస్థులైన నయ్యెదరు. లేదా తెలివి

దెచ్చుకొని భగవంతుని కడకు అరిగి క్షమాపణనైన వేడుకొందురు.” ఇట్లు తలంచి తీర్మానించినంత కౌశాంబీ భిక్షువులు కలవరపడి తమ పాత్రచీవరములను దీసికొని ఆసనముల ముడిచిచుట్టుకొని శ్రావస్తీకి బయలు దేరిరి. వారు వచ్చుచుండుట విని సారిపుత్రుడు భగవంతునివద్దకు వెళ్ళి “దేవా! జగదాలమారులగు కౌశాంబీ భిక్షువులు వచ్చుచున్నారు. మేము వారితో కలిసి మెలగుట యె” ట్లనెను.

“సారిపుత్రా! ధర్మమును గుర్తెఱిగి ధర్మవాదులతో గలసి మెలగుము.”

“భంతే! ధర్మమును అధర్మమును నేను గుర్తించుటెట్లు?”

“సారిపుత్రా! వినుము. ఈ పదునెనిమిది విషయములను బట్టి అధర్మవాదిని గుర్తించుము. 1. అధర్మమును ధర్మ (సూత్ర) మని చెప్పువాడు, 2. ధర్మమును అధర్మమనువాడు, 3. అవినయమును వినయముగ, 4. వినయమును అవినయముగ జెప్పువాడు, 5. తథాగతుడు చెప్పని విషయమును చెప్పినట్లు, 6. చెప్పినదానిని చెప్పనట్లు పలుకువాడును, 7. తథాగతుడు నిర్దేశించిన అనాచారమును ఆచారముగ, 8. ఆచారమును అనాచారముగ, 9. అప్రజ్ఞప్త (అవిహిత) మును ప్రజ్ఞప్తముగ, 10. ప్రజ్ఞప్తమును అప్రజ్ఞప్తముగ, 11. అనాపత్తిని ఆపత్తి (దోషము)గ, 12. ఆపత్తిని అనాపత్తిగ, 13. చిన్నదోషమును పెద్దగ, 14. పెద్దదోషమును చిన్నగ, 15. సావశేష (అపూర్ణ) ఆపత్తిని అనవశేష ఆపత్తిగ, 16. అనవశేష (పూర్ణ) ఆపత్తిని సావశేషమైనదిగ, 17. దుఃస్థాల్యమును ఆపత్తిని అదుఃస్థాల్యముగ, 18. అదుఃస్థాల్య మును దుఃస్థాల్యముగ చెప్పునట్టివాడు, అధర్మవాదిగ గ్రహింపుము. ఇటుగాక ఉన్నది ఉన్నట్లు చెప్పు యథార్థవాదిని ధర్మవాదిగ గ్రహించునది.” అని సారిపుత్రుని ముంది డుకొని భిక్షుసంఘమునకు ఉపదేశించెను.

అంతట మహాప్రజాపతిగౌతమి వచ్చి “ఆ కలహశీలురగు భిక్షువులతో మేమెట్లు మెలగవలె” నని యడిగెను.

“గౌతమీ! నీవు యిరువైపుల మాటలను వినుచు ధర్మవాదులగు భిక్షువుల యెడ ప్రసన్నతయు, విశ్వాసమును కల్గియుండుము. అవసరమైనపట్ల ధర్మవాదులగు భిక్షువులతోడనే భిక్షుణీసంఘము వ్యవహరింపవలెను.”

అనాథ పిండక గృహపతి వచ్చియడిగిన శాస్త్ర యిట్లనియె. “గృహపతీ! నీవు యిరువురకు దానములిమ్ము. ఇరువైపులను ధర్మము వినుము. ధర్మవాదులగు భిక్షుల మాటలయందు - సిద్ధాంతమునందు ఆదరమును విశ్వాసమును కలిగియుండుము.”

మృగారమాత విశాఖ వచ్చియడిగిన ఆమెకును అనాథపిండక గృహపతికి చెప్పినట్లు చెప్పెను.

కౌశాంబీ భిక్షువులు క్రమమున శ్రావస్థి జేరికొనిరి. ఆ సమాచారము విని బుద్ధదేవుడు సారిపుత్రుని పిలిచి “ఆయుష్మంలా! వారికి ప్రత్యేకమైన ఆసనముల నిమ్ము. అట్టివి లేనిచో నిర్మించికాని, తెచ్చి కాని యిమ్ము. అంతియేగాని ముందటి వారైన వృద్ధతర భిక్షువులను తొలగించి వారి ఆసనములను వీరికి యివ్వవనిలేదు. అట్లుచేసినచో ఆపత్తి. భోజనము అందరితోడను సమానముగ పంచిపెట్టుము.” అని చెప్పి పుత్తెంచెను.

కౌశాంబీభిక్షువులు “తాము ఉత్తీక్షిస్తుల (తప్పచేసినవార)మనియు భిక్షు సంఘమునకు వెలియైతి” మనియు విచారించి పశ్చాత్తాపముతో భగవంతుని చేర బోయి తప్పునొప్పుకొని ఉమాపణ జెప్పుకొని భిక్షుసంఘమునందు కలుపునట్లు వేడుకొనిరి. భగవంతుడు సమ్మతించి ఆ ఉత్తీక్షిస్త (వెలివేయబడినవారు) భిక్షువులను ఉత్తీక్షేపక (వెలివేసినవారు) భిక్షువులకడకు బంపెను. ఉత్తీక్షేపకులలో అర్హుడగు భిక్షువొకడు భగవంతుని యొద్దకువచ్చి “భంతే! వీరు సంఘసామగ్రి (సమ్మేళనము)ని జేసి ఈ వ్యవహారమును తీర్మానింపగోరుచున్నారు. ఎట్లు చేయవలెను?” అని యడిగెను.

“భిక్షువులారా! ఈ భిక్షువు అపన్నుడు, ఉత్తీక్షిస్తుడు అవసారితుడుకూడా. ఇతనికి తప్పును తొలగించవలసియుండి సంఘసామగ్రి చేయబడినది. ఇందు సమర్థుడగు భిక్షుడొకడు సంఘమునకు యిట్లు సూచన నివ్వవలెను.

“భద్రపురుషులారా! వినుడు. సంఘమునందు కలహకల్లోలములు కలిగించి వీడు దోషయుక్తుడై వెలిబెట్టబడినాడు. తిరిగి వీనిని దోషముక్తుని చేయుటకై సంఘము కూర్చబడినది.” అని జ్ఞప్తి. (సూచన)

“భద్రపురుషులారా! సమ్మతించినవారు మిన్నకుండుడు. సమ్మతిలేనివారు మాట్లాడవచ్చును.” ఇట్లు మూడు మార్లు పలికి “సంఘము మౌనముగనున్నదిగాన సమ్మతించినదిగ తలంచుచున్నాను” అని తీర్మానించ వలయును. అని బుద్ధదేవుడు సంఘ సామగ్రి విధానమునుపదేశించెను.

అసిబంధకుని ప్రశ్నలు (వి. పూ. 461)

¹ పదునొకొండవ వర్ణావాసము భగవంతుడు నాలాబ్రాహ్మణ గ్రామమున గడిపెను.

అసిబంధక పుత్ర సూత్రము

² ఒకప్పుడు బుద్ధదేవుడు కోసల దేశమునుండి గొప్ప భిక్షుసంఘముతో గూడి నాలందకు పోయెను. అచ్చట ప్రావారిక శ్రేష్ఠియొక్క మామిడివనమునందు విహరించుచుండెను. ఆసమయమున నాలందా ప్రదేశము కఱపుకాటకములతోను రోగ పీడలతోను దుర్భిక్షధామమై యుండినది. అదే సమయమున బ్రహ్మాండమగు నిగంఠ (జైనసాధు) సమూహముతో నిగంఠ³ నాటపుత్తుడు (నిర్గంధ జ్ఞాతృపుత్రుడు - మహావీరుడు) కూడ ఆ నాలందా పట్టణముననే నివాసము చేయుచుండెను. ఒకానొక నాడు అసిబంధక పుత్రుడను జైనశిష్యుడు గురువగు నిగంఠనాటపుత్తుని వద్దకు వెళ్ళి నమస్కరించి యొక చోట కూర్చొనెను. అతని జూచి నాటపుత్తు డిట్లనియె.

“గ్రామణీ! శ్రమణగౌతముడు వచ్చియున్నాడు. అతనితో వాదము పెట్టుకొనుము. నీకు మంచికీర్తి లభింపగలదు. ప్రజలు నిన్ను ప్రశంసించెదరు.

“భంత! సుప్రసద్దుడగు ఆతనితో యేమని వాదము జేయుదును?”

“గ్రామణీ! వినుము. గౌతమునివద్దకు పొమ్ము. ఇట్లనుము. పూజ్యపురుషా! తాము యెందఱి నో ఉద్ధరించితిరి. ఎన్నికులములనో ప్రేమతో పోషించితిరి. లోకకల్యాణమూర్తులని కొనియాడుము. దానిని విని ఆతండు ‘నిజమే. తథాగతు డట్టివాడే’ యని పలుక గలడు. ఆ పై నీవిట్లనుము. “అయ్యా! ఇట్టి కఱపుకాటకములతో కటకట బడుచున్న ఈ ప్రదేశమునకు యింతటి భిక్షుసంఘముతో యెందుకు వచ్చితిరి? ఇదిలోకులను పీడించుటకుగాదా?” అని ఆక్షేపింపుము. ఆ మాటవిని మ్రొంగను క్రక్కను వీలు లేక శ్రమణగౌతముడు సతమతము కాగలడు.”

(1) అం. ని. అ. క. 2 - 1 - 5.

(2) సం. ని. 40 - 1 - 9.

(3) నాటపుత్తు = జ్ఞాతృపుత్ర జ్ఞాతృశబ్దమునుండి నేడు ప్రసలితమైయున్న జధరియా శబ్దము కల్గినది. మహావీరుడు - జధరియా - అను వీరిరువురకును కాశ్యప గోత్రమే. జ్ఞాతృకులము లిచ్చివీకులమున నొకశాఖ - ప్రస్తుతము వైశాలికి మట్టుముట్టునున్నది.

చిత్తము. పోయివత్తునని సెలవందికొని అసిబంధక పుత్రగ్రామణి భగవంతునివద్దకు వెళ్ళి నమస్కరించి యొకచోట గూర్చొని యిట్లనియె.

“పూజ్యడా! కులోద్ధారకుడవు. లోకకల్యాణమూర్తివి”

“గ్రామణీ! తథాగతుడు అట్టివాడే.”

“అయ్యా! అట్లులైన ఈతిబాధలతో పీడితమైయున్న యీ ప్రదేశమునకు యింతటి భిక్షసంఘముతో వచ్చుట లోకులను నష్టభ్రష్టము చేయుటకుగాదా?”

“గ్రామణీ! తొంబదియొక్క కల్పములనుండి చూచుచు వచ్చుచున్నాను. పట్టెడు భిక్షనుపెట్టి పాడైపోయిన వాడెవ్వడును నాకు కానరాలేదు. అంతేకాదు. వెనుకటి దినములలో - గతజన్మములందు దానములు చేయబట్టి సత్యము పలుకబట్టి శ్రామణ్య ధర్మము ననుష్ఠింపబట్టియే నేడు వీరు సంపన్నులు శ్రీమంతులు వస్తువాహన సౌభాగ్యయుతులునైనారు. 1. రాజావలన, 2. దొంగలవలన, 3. నీటివలన, 4. అగ్నివలన, 5. బూడ్చి పెట్టుటవలన, 6. పైరుపంటలను చక్కగ పాటింపకపోవుటవలన, 7. కులనాపకుడగు పుత్రునివలన, 8. సహజముగ సర్వమనిత్యమగుటవలన - యిట్లు యెనిమిది కారణములచే విశ్వర్యము నష్టభ్రష్టమగుచున్నది. అంతేకాని నీవు చెప్పినట్లు తథాగతుడు లోకమును నశింపజేయ రాలేదు. ఈ అభిప్రాయమును నీవు వదలక పోయినచో పరలోకమున శాశ్వతనరకమే నీకు ప్రాప్తించును.”

భగవంతుని మాటవిని అసిబంధకపుత్రుడు తన్ను గృహస్థశిష్యునిగ స్వీకరింపుమని ప్రార్థించెను.

పిండసూత్రము

★ ఒకనాడు సుగతదేవుడు మగధదేశమునందు పంచశాలాబ్రాహ్మణ గ్రామమున విహరించుచుండెను. ఆనా డా గ్రామమున యేదోవండుగ. బుద్ధుడు మధ్యాహ్నము కాకముందే పాత్ర చీవరములను గొని గ్రామములోనికి భిక్షకుపోయెను. అచ్చటి బ్రాహ్మణగృహముల మారుని ప్రేరణతో “శ్రమణగౌతమునకు భిక్షము పెట్టరాద”ని నిశ్చయించిరి. భగవంతుడును రిక్తపాత్రముతో ఊరకనే వెనుకకు వచ్చుచుండెను. పాపియగు మారుడు భగవంతునితో నిట్లనియె.

“శ్రమణా! భిక్షాన్నము దొరకలేదా?”

“పాపీ! యిట్లు చేసినది నీవేగదా?”

“అయ్యా! ఈ సారిపాము. దొరకునట్లు చేసెదను.”

“ఓయీ!

ఖలుడు మారుడు తథాగతుని వెన్నంటి

రిత్త; పాపంబు నార్జించుచున్నాడు.

మాకేమి? ఆనందమను భోజనంబు,

మేటి వేల్పులరీతి మెసపుచుండెదము.”

ఆ మాట విని “తథాగతుడు నన్ను గుర్తించె”నని మారుడు పలాయనమయ్యెను.

౪

మాగందియ సంవాదము (వి. పూ. 460)

కురుదేశమునందు కల్మాషదమ్యమను నొక నిగమము (పెద్ద గ్రామము) గలదు. అందు నివసించు మాగందియుడను బ్రాహ్మణునకు అర్హత ప్రాప్తయున్నదని భావిఫలము నెఱింగి భగవంతుడా గ్రామమునకు పోయి సమీపమున నొక వనము నందు సువర్ణకాంతులను వెదజల్లుచు కూర్చొనియుండెను. మాగందియ బ్రాహ్మణుడు ముఖము కడుగుకొనుటకై వనములోనికి ప్రవేశించి ఆ మహాపురుషుని గాంచి విస్మయముతో నిట్లు తలంచెను.

“బంగారువన్నెలతో నితడు ప్రజ్వరిల్లుచున్నాడు. నాకూతురును సువర్ణవర్ణయై యున్నది. క్షత్రియ కూమారు లెందఱో వచ్చి వేడినను వారికివ్వ లేదు. స్వర్ణ భాస్వరుడగు యీ శ్రమణునకు పుత్రిక నొసంగి సంతృప్తి వహించెదను.” అని నిశ్చయించి యింటికిబోయి భార్యతో నిట్లనియె. “భవతీ! పుత్రికకు సమానమైన వర్ణముగల పురుషుని జూచివచ్చితిని. బిడ్డను అలంకరింపుము. అర్పించివత్తము.”

బ్రాహ్మణియు సుతను సుగంధజలముల స్నానమాడించి పుష్పాలంకారము లచే సాగసు జేసినది. బ్రాహ్మణదంపతులు కూతురను వెంటగొని భగవంతుడు కూర్చొనియుండిన వనఖండములోనికి వచ్చిరి. భిక్షాచార సమయమగుటచే తథాగతుడు గ్రామములోనికి పోయియున్నాడు. అందుచే వారతని వనమునందు గానక అందందు వెదకుచు ఆయన కూర్చొనియుండిన తృణాసనము వద్దకు పోయిరి. బ్రాహ్మణి ఇట్లనియె.

“నాథా! యీ తృణాసన మతనిదేనా?”

“సతీ! అవును.”

“అయినచో, విప్రవరా! మనపని నెరవేరుదు.”

“ఎందుకు?”

“కామజయమును పొందిన పురుషుని ఆసనమిది. అందుచేతమే యిటు నటు చెదరియుండలేదు.”

“శుభమునకువచ్చి అశుభమును పల్కకుము.”

“పూజ్యడా! అంతేకాదు. ఈ పాదచిహ్నములను చూడుము. ఈ ప్రాణి కామములందు తగుల్కొనడు.”

అని యిట్లు వారు మాట్లాడుకొనుచుండగానే భగవంతు డచ్చటికరుదెంచెను.

“నాథా! మీరు జూచినది యితనినేనా?”

“అవును.”

“మనరాక నిష్ఫలము. ఇట్టివారు కామభోగముల నెన్నటికీని అంటరు.”

బుద్ధదేవుడు తృణాసనమున కూర్చొనియున్నాడు. బ్రాహ్మణుడు కన్యకను యెడమచేత పట్టుకొని కుడిచేత కమండలువును గ్రహించి సమీపించి యిట్లనియె.

“ఓ శ్రమణా! నీకీకన్య నర్పింతును. సువర్ణాంగియగు నిది నీకెంతయు దగినది. భార్యగ గ్రహింపుము. చేయిపట్టుము. జలధారాసహితముగ అప్పగించె దను.”

ఈ మాట చెప్పి యిచ్చుటకు సంసిద్ధుడైయున్న బ్రాహ్మణుని జూచి బుద్ధుడు ఇతరులకు చెప్పినట్లు అనోక్షికగ యిట్లనెను.

“మారుని కన్యలగు తృష్ణ, అరతి, రాగములను జూచికూడ నాకు కామాస్తక్తి కలుగ లేదు. మలమూత్ర భాండమును దీనిని కాలితోనైనను తాకను.”

మాగందియు డిట్లనియె “శ్రమణా! శుభలక్షణవతియగు నారీరత్నమును తిరస్కరించుచున్నావు. చెప్పుము. నీ ధర్మమేది? నీదర్శనమేది? నీవెట్టి శీల వ్రతకర్మల ననుష్ఠించుచున్నావు? పునర్జన్మము నీకు సమ్మతమా?”

“మాగందియా! ఆధ్యాత్మిక శాంతిని బొందిన నేను వాదవివాదములను విడచితిని. నేను యేదర్శనమును బలపఱుచను.

“శ్రమణా! ఏదర్శనమును, యే సిద్ధాంతమును అంగీకరింపక నీవు అధ్యాత్మ శాంతి నెట్లు పొందితివి?”

“మాగందియా! నేను బొందిన ఆధ్యాత్మిక శాంతి దర్శనముచే శ్రుతిచే శీలవ్రతములచే పొందదగినది కాదు. వాటిని విడిచినకూడ లభ్యమగునది కాదు.”

“శ్రమణా! నీ వలుకులు విలక్షణములుగ నున్నవి. అయినను ఉన్నత ప్రలావములు కాదు గదా?”

“మాగందియా! మనుష్యులకు ధర్మమునందు రుచిలేదు. అందుచేవారు వాస్తవశాంతికి దూరులైనారు. సంసారభోగములందు లేదా దార్శనిక వివాదములందు తగుల్కొనిన వారికి ధర్మము యొక్క యథార్థరూపము గోచరించుట కష్టము. సమవిశేష హీనభావములందు తగుల్కొనినవాడు వాద వివాదములకు దూరుడు కాలేడు. ఎవనికా వ్యత్యాసములు లేవో - యెవడు సమ్యక్ జ్ఞానమును పొందినాడో బ్రాహ్మణా! వాడెవ్వనితో వాదము చేయును? తృప్తారహితుడు, వీతరాగుడునగు పురుషుడు యీ ప్రపంచమున సర్వోత్తముడు. నీటియందును బురదయందును పుట్టిన కమలపుష్పము ఆ రెంటికి అతీతమై యంటనట్లు అట్టి మహాపురుషుడు లోకమునందు నిర్లిప్తుడై విహరించును.”

అని యిట్లు బోధించి బుద్ధభగవంతుడు ఆసనమునుండి లేచి యథేచ్ఛగ బోయెను.

॥

మహాస్త్పతి ప్రస్తాన సూత్రము (వి. పూ. 460)

★ అదియొక సమయము, భగవంతుడు కురుదేశమున కల్మాషదమ్యమను గ్రామమున విహరించుచుండెను. ఒకనాడు భిక్షుసంఘము నుద్దేశించి-

“ఓ భిక్షువులారా!” అని సంబోధించెను.

“భదంతా!” అని వారు మాటుపలికిరి.

“భిక్షువులారా! ఛినుడు. నాలుగు విధములని చెప్పబడుస్త్పతి ప్రస్తానము ప్రాణులకు శోకకష్టములను బోధించుటకు, దుఃఖదోర్మనస్యములను నిర్మూలించు

★ డి. వి. 2 - 22

కురుదేశ వాసులగు భిక్షు భిక్షుణి ఉపాసక ఉపాసికలు, ఆ వాతావరణము యొక్క అనుకూల్యముతో స్వస్థశరీరులు స్వస్థచిత్తులునై యుందురు. ప్రజ్ఞాబలము కూడ వారికి గంభీరముగ నుండును. దానివలన భగవంతుడు గంభీరార్థయుక్తమగు మహాస్త్పతి ప్రస్తానసూత్రము నుపదేశించుచున్నాడు. ఈ దేశమునందలి నాలుగు (భిక్షు భిక్షుణి ఉపాసక ఉపాసికలు) పరివత్తులును సహజముగనే స్త్పతి ప్రస్తానమును భావించుచు విహరించుచుందురు. వని పాటలుజేయు దాసదాసీజనములును, నీటిరేవులవద్ద రాట్నములు వడకుచోట ఆడువారునుగూడ ఈ స్త్పతి ప్రస్తాన సంబంధమగు కథలను విచారములనే జరుపుచుందురు.

టకు న్యాయసత్యమును ప్రాపించుట కొఱకు నిర్వాణపదమును సాక్షాత్కరింప జేయుట కొఱకు యేకాయన (యేకమాత్ర) మార్గమై యున్నది. ఈ ధర్మమునందు భిక్షువు ¹ కాయమునందు కాయానుపశ్యకుడయి, ఉద్యోగశీలములతో కూడిన అనుభవజ్ఞానస్మృతి కలిగినవాడై ప్రపంచమునందును శరీరమునందును లోభ దుఃఖములను దాటి విహరింపగలడు. సుఖాదివేదనలయందు ² వేదనానుపశ్యకుడయి, చిత్తమునందు చిత్తానుపశ్యకుడయి. ధర్మములందు ధర్మానుపశ్యకుడుకూడ ఉద్యోగశీలములతో కూడిన అనుభవజ్ఞానస్మృతి కల్గినవాడై ప్రపంచమునందును శరీరమునందును లోభదుఃఖములను దాటి విహరింపగలడు.

భిక్షువులారా! ³ కాయమునందు కాయానుపశ్యకుడగు భిక్షుడెవ్వడో వినుడు. అరణ్యమునందు వృక్షమూలమున శూన్యాగారములో దృఢాసనమున గూర్చుండి శరీరమును చక్కగ నిలిపి స్మృతిని స్థిరముగ యెదుట బెట్టుకొనును. ఎఱుకతో గూడియే ఊపిరిని వదలును. యెఱుకతో గూడియే ఊపిరిని తీసికొనును. శ్వాసను పాడువుగ విడిచినప్పుడు పాడువుగ విడిచితినినియు, దీర్ఘముగ తీసికొనినపుడు దీర్ఘముగ తీసికొంటినినియు, కొద్దిగ విడిచినపుడు కొద్దిగ విడిచితినినియు, కొంచెముగ బీల్చినపుడు కొంచెముగ బీల్చితినినియు, స్మరించుచున్నాడు. శరీర (కాయ) భాగమంతయును ప్రజ్ఞతో ననుభవించుచు శ్వాసను కొనుచున్నాడు. శ్వాసను విడుచుచున్నాడు. కాయక సంస్కారములను శాంతింపజేయుచు శ్వాసను విడుచుచున్నాడు. కాయక సంస్కారములను శాంతింపజేయుచు శ్వాసను తీసికొనుచున్నాడు. ఇట్లు కాయముయొక్క లోభాగమునందు కాయానుపశ్యకుడై విహరించును. కాయముయొక్క వెలిభాగమునందు కాయానుపశ్యకుడై విహరించును. కాయముయొక్క లోవెలి భాగముల రెంటును కాయానుపశ్యకుడై విహరించును. కాయమునందు సముదయధర్మము (ఉత్పత్తి ధర్మమును) జూచి విహరించుచున్నాడు. కాయమునందు వ్యయ ధర్మమును దర్శించి విహరించుచున్నాడు. కాయమునందు ఉత్పత్తి వ్యయ ధర్మముల రెంటిని చూచి విహరించు చున్నాడు. 'కాయమున్నది' యను స్మృతి జ్ఞానస్మృతులయొక్క ప్రమాణముకొఱకు నిలచి యున్నది.

1. శరీరముయొక్క వాస్తవస్థితిని కేశనఖమలమూత్రాది రూపమునందు చూచువాడు కాయమునందు కాయానుపశ్యకు డనబడును.
2. సుఖము దుఃఖము అనుభవము ఆదుఃఖమునను అవస్థారూపములైన చిత్తము యొక్క వేదనల మూడింటిని చూచువాడు వేదనలయందు వేదనానుపశ్యకుడు.
3. ప్రాణాయామ (ఆనాసాన) రూపము.

మఱియు తృష్ణ మొదలగువాటియందు అంటుకొనక విహరించు చున్నాడు. లోకము నందు దేనిని కూడ నేను, నాది యని గ్రహింపడు. ఇట్లు కాయమునందు కాయబుద్ధి నుంచుకొని భిక్షువు విహరింపగలడు.

¹మఱియు భిక్షువులారా! నడుచుచు నడుచుచున్నానని, కూర్చొనుచు కూర్చొనుచున్నానని పరుండుచు పరుండుచున్నానని కాయమే యే యవస్థలయందున్న ఆ యా వాటిని గమనించుచున్నాడు. కాయముయొక్క లోభాగమునందును, వెలిభాగమునందును, లోవెలి భాగములందును కాయానుపశ్యకుడై విహరించుచున్నాడు. కాయమునందు సముదయ (ఉత్పత్తి) ధర్మమును, వ్యయ (నాశన) ధర్మమును సముదయ వ్యయ ధర్మములను చూచి విహరించుచున్నాడు.

²భిక్షువు గమనాగమనములను ఆలోకన విలోకనములను ఆకుంచన ప్రసారణములను గుర్తెఱిగి అనుభవించుచు చేయుచున్నాడు. పాత్రచీవరములను ధరించు నప్పుడు తెలిసికొని చేయుచున్నాడు. ఆసనాచ్ఛాదనములందు పానభోజనము లందు ఆలోకన విలోకనములందు మలమూత్రవిసర్జనములందు గమనించి గుర్తించి వ్యవహరించుచున్నాడు. కాయముయొక్క లోపలిభాగమునందు కాయానుపశ్యకుడై విహరించుచున్నాడు.

³కాలిద్రేలు మొదలుకొని తలవెంట్రుకల వఱకు కాయమును నానామల సంపూర్ణముగ దర్శించుచున్నాడు. ధాన్యములతో నింపివెట్టిన బస్తాలను కన్నులుగల వాడు విప్పిచూచి యివి బియ్యము, యివి నువ్వులు, యివి పెసలు, యివిమినుము లని సరాసరి గమనించినట్లు ఈ కాయమును మలమూత్రములతో చీమునెత్తురులతో యెముకలు వెండ్రుకలతో చర్మమాంసములతో క్రొవ్వమెదడులతో కఫపిత్తములతో చీమిడి పిసరులతో నిండియున్న దానిగ గుర్తించుచున్నాడు. ఇట్లు భిక్షువు కాయము యొక్క లోభాగమునందు కాయానుపశ్యకుడై విహరించుచున్నాడు.

⁴ఈ కాయమును పృథివీధాతువు జలధాతువు అగ్నిధాతువు వాయుధాతువు లచే కూర్చబడినదిగ - రచింపబడినదిగ దీని ఉనికిని ఉన్నదున్నట్లు విభజించి యెఱింగి కాయముయొక్క లోభాగమునందు కాయానుపశ్యకుడై విహరించుచున్నాడు.

(1) ఈర్ష్యాపథము. (2) సంప్రజన్యము. (3) ప్రతికూల మనసీకారము.

(4) ధాతుమనసీకారము.

శృశానమునకు యీడ్వబడి కాకులచే పొడవబడుచు గ్రద్దలచే చీల్చబడుచు కుక్కలచే తినబడుచు క్రిమికీటకములచే తొలువబడుచునున్న పీనుగును చూచి ఆ దురవస్థ తన దేహమునకుకూడ ఒకానొకనాడు తప్పనిసరి వచ్చునదిగ తలపోయుచు కాయమునందు కాయానుపశ్యకుడై విహరించుచున్నాడు.

భిక్షువులారా! వేదనలయందు వేదనానుపశ్యకుడయి భిక్షువెట్లు విహరించుచున్నాడో వినుండు. సుఖవేదన ననుభవించుచు ‘సుఖవేదన ననుభవించుచున్నా’ ననియు దుఃఖవేదన ననుభవించుచు ‘దుఃఖవేదన ననుభవించుచున్నా’ ననియు, అదుఃఖ అసుఖవేదన ననుభవించుచు ‘అదుఃఖ అసుఖ వేదన ననుభవించుచున్నా’ ననియు తెలిసికొనుచున్నాడు. సామిష (భోగవదార్థసహిత) సుఖవేదన ననుభవించుచు, నిరామిష సుఖవేదన ననుభవించుచు, సామిష దుఃఖ వేదన ననుభవించుచు, నిరామిషదుఃఖవేదన ననుభవించుచు, సామిష అదుఃఖ అసుఖ వేదన ననుభవించుచు, నిరామిష అదుఃఖ అసుఖ వేదన ననుభవించుచు అప్పటికప్పుడు వాటి వాటి ననుభవించుచున్నట్లు తెలిసికొను చున్నాడు.

భిక్షువు చిత్తమునందు చిత్తానుపశ్యకుడై విహరించుచున్నాడు. సరాగచిత్తమును ‘ఇది సరాగచిత్తము’ ని విరాగచిత్తమును ‘ఇది విరాగచిత్తము’ ని సద్వేషచిత్తమును ‘ఇది సద్వేషచిత్తము’ ని, వీత ద్వేషచిత్తమును ‘ఇది వీత ద్వేషచిత్తము’ ని తెలిసికొనుచున్నాడు. అట్లే సమోహచిత్తమును, వీతమోహచిత్తమును, సంక్షిప్తచిత్తమును, విక్షిప్తచిత్తమును, మహద్గత చిత్తమును, అమహద్గత చిత్తమును, సోత్తర చిత్తమును, అనుత్తరచిత్తమును, సమాహితచిత్తమును, అసమాహితచిత్తమును, విముక్తచిత్తమును, అవిముక్తచిత్తమును అప్పటికప్పుడు ఆయావాటిని ఉన్నదున్నట్లు తెలిసికొని విహరించుచున్నాడు.

భిక్షువు ధర్మములందు ధర్మానుపశ్యకుడై విహరించుచున్నాడు. కామచ్ఛందము (కాముకత), వ్యాపాదము (ద్రోహము), స్వాన మృద్ధము (సోమరితనము), ఔద్ధత్యకౌక్యత్యము (ఉద్వేగ - భేదములు), విచికిత్స (సంశయము), యనెడి నీవరణ ధర్మము లయిదింటియందును ధర్మానుపశ్యకుడై యున్నాడు. లోన కలిగిన కామచ్ఛందమును ‘నాలో కామచ్ఛందము కలిగియున్న’ దని తెలిసికొనుచున్నాడు. లేనియపుడు లేదని తెలిసికొనుచున్నాడు. దాని ఉత్పత్తి విनाశములను తెలిసికొనుచున్నాడు. నశించినది తిరిగి పొడమకుండుటను కూడ తెలిసికొనుచున్నాడు.

లోపలి ధర్మములందు ధర్మానుపశ్యకుడై విహరించుచున్నాడు. బైటిధర్మము లందు ధర్మానుపశ్యకుడై విహరించుచున్నాడు. ధర్మములందు సముదయధర్మమును వ్యయధర్మమును, సముదయ వ్యయధర్మమును యెఱుగుచున్నాడు. 'ధర్మమున్నది' యను స్మృతి వానికి స్మృతిజ్ఞానముల ప్రమాణము కొఱకు మాత్రము సరాసరి నిలిచి యున్నది. తృప్త్యాదులందు అంటుకొనక లోకమునందు దేనినికూడ 'నేను - నాది' యని గ్రహింపడు. ఇట్లు భిక్షువు ధర్మములందు ధర్మానుపశ్యకుడై విహరించుచున్నాడు.

రూప, వేదనా, సంజ్ఞా, సంస్కార, విజ్ఞానములనెడు అయిదు ఉపాదాన స్కంధ ధర్మములందు ధర్మానుపశ్యయై విహరించుచున్నాడు. ఇది రూపమని, ఇది దాని ఉత్పత్తియని, ఇది దాని వినాశమని తెలిసికొనుచున్నాడు. ఇది సంజ్ఞాయని, ఇది దాని ఉత్పత్తి యని, ఇది దాని వినాశమని యెఱుగుచున్నాడు. సంస్కారమును, విజ్ఞానమునుకూడ అట్లే తెలియుచున్నాడు. ఇట్లు అంతరంగధర్మములందును, బహిరంగధర్మములందును, అంతర్భావ్యధర్మములందును ధర్మానుపశ్యయై మెలగుచున్నాడు. ధర్మములందు (వస్తువులందు) ఉత్పత్తిధర్మమును, వినాశధర్మమును, ఉత్పత్తివినాశధర్మమును, అనుభవమునకు దెచ్చికొని విహరించుచున్నాడు.

చక్షుః శ్రోత్ర ఘ్రాణ జిహ్వ చర్మ మనస్సులనెడి ఆరు అంతర్భావ్య ఆయతన ధర్మములందు ధర్మమును అనుభవించుచు విహరించుచున్నాడు. చక్షువును, రూపమును, ఆ రెండింటిచే కలుగు ★ సంయోజనమును, ఆ సంయోజనము యొక్క ఉత్పత్తిని, నాశమును, నశించినది తిరిగి ఉదయింపకుండుటను తెలిసికొనుచున్నాడు. అట్లే శ్రోత్రమును గూర్చియు, ఘ్రాణమును గూర్చియు, జిహ్వను గూర్చియు, చర్మమునుగూర్చియు తెలిసికొనుచున్నాడు. పై విధముననే మనస్సును, మనోధర్మమును (విషయము) ఆ రెండింటిచేత గలుగు సంయోజన (బంధ)మును, ఆ సంయోజనము యొక్క ఉత్పత్తిని, నాశమును, తిరిగి ఉదయింపకుండుటను తెలిసికొని విహరించు చున్నాడు.

★ సంయోజనము అనగా బంధనము. అవి పది. 1. ప్రతిఘ = ప్రతిహింస, 2. మానము = అభిమానము, 3. దృష్టి = ధారణము; మతము, 4. విచికేత్స = సంశయము, 5. శీలవ్రతరామర్శ, 6. భవరాగము, 7. కామచ్ఛందము, 8. ఈర్ష్య, 9. మాత్సర్యము, 10. అవిద్య.

భిక్షువులారా! ఏడు బోధ్యంగ ★ ధర్మము (పదార్థము) లందును ధర్మ (స్వభావ) ము నెఱింగి విహరించుచున్నాడు. లోపల నున్న స్మృతినబోధి అంగమును “నాలోపల స్మృతినబోధి అంగమున్న”దని గ్రహించుచున్నాడు. లేని యప్పుడు లేదనియు, ఉదయించినపుడు ఉదయించినదనియు, మెండుకొనినపుడు మెండుకొనియున్నదనియు తెలిసికొనుచున్నాడు. ఇట్లే తక్కిన సంబోధి అంగము లనుగూడ అనుభవించుచున్నాడు. శరీరముయొక్క లోపలి వెలుపలి బోధ్యంగధర్మములందు ధర్మానుపశ్యయై విహరించుచు న్నాడు.

నాలుగు ఆర్యసత్యధర్మములందును ధర్మము ననుభవించి విహరించుచు న్నాడు. ఇది దుఃఖమనియు, ఇది దుఃఖకారణ (సముదయ) మనియు, నిది దుఃఖమునకు నిరోధ (నాశ) మనియు, నిది దుఃఖనిరోధమువైపు కొనిపోవు మార్గము (దుఃఖనిరోధగామినీ ప్రతిపదము) అనియు యథాభూతముగ ఉన్నదున్నట్టు తెలిసికొనుచున్నాడు.

దుఃఖము ఆర్యసత్యమననేమి? జన్మము దుఃఖము, జరయు దుఃఖము. వ్యాధి దుఃఖము. మరణము దుఃఖము, శోక దౌర్మనస్యములు దుఃఖము, వెయ్యేల, అయిదు ఉపాదాన స్కంధములు దుఃఖములు, జన్మమనిననేమి? ఆ యా సత్త్వములు (చిత్తధారలు) ఆయా ప్రాణి సముదాయములందు వెల్లడియగుట - రూపాది పంచస్కంధములయొక్క ప్రాదుర్భావము - చక్షురాది ఆయతనముల యొక్క లాభము, ఇదియే జన్మము.

జర యననేమి? ఆయా సత్త్వములు ఆయా ప్రాణి సముదాయములందు జీర్ణించుట - పండ్లుపోవుట - వెండ్రుకలు తెల్లనగుట - చర్మము ముడుతలుపడుట - ఇంద్రియములు వక్రములగుట - దీనినే జర (ముసలితనము) యని చెప్పుదురు.

మరణ మననేమి? ఆయా సత్త్వములు ఆయా ప్రాణి సముదాయమునుండి జారిపోవుట - అంతర్దానమగుట - రూపాదిస్కంధములు విడిపోవుట - ఇదే మరణము.

భిక్షువులారా! శోకమననేమి? ఆయా వ్యసనములయందు, ఆయా దుఃఖ ధర్మము లందు తగుల్కొనిన పురుషునకు లోపలకలుగు పరితాపము - సంతాపము, అదియే శోకము.

★ సంబోధి అంగములు, 1. స్మృతి, 2. ధర్మవిచయము, 3. వీర్యము, 4. ప్రీతి, 5. ప్రశబ్ధి (శాంతి), 6. సమాధి, 7. ఉపేక్ష.

పరిదేవ మననేమి? ఆయా వ్యసనములందు - ఆయా దుఃఖధర్మమునందు తగుల్కొనిన పురుషుడు ఏడ్చుట మొత్తుకొనుట. ఇదియే పరిదేవనము.

దుఃఖ మననేమి? కాయసంబంధమైనది. అప్రియ సంయోగము. ప్రతికూల వేదనముచే కల్గినది. అదియే దుఃఖము.

దౌర్మనస్యమననేమి? మానసిక దుఃఖము. మానసిక ప్రతికూలత.

ఉపాయాసమననేమి? అటమట పడుట. ఆయాసపడుట.

భిక్షువులారా! కోరిక మొక్కవోయినను దుఃఖమే. జన్మమే స్వభావముగగల ప్రాణికోట్లు “అయ్యో! మేము జన్మింపకున్న బాగుండెడిది. పుట్టుక కల్గరా” దని తలంతురుకాని అది నిష్ఫలము.

మునలితనము, రోగములు, చావు, శోకపరిదేవ దుఃఖదౌర్మనస్య ఉపాయాస ములే స్వభావముగాగల ప్రాణులు అవియివి తమకు రాకున్న మంచిదని తలంచును గాని ఆ కోరికవలన ప్రయోజనము శూన్యము. తద్వారా తిరిగి దుఃఖమే ఫలము.

రూపఉపాదానస్కంధము, వేదనాఉపాదానస్కంధము, సంజ్ఞాఉపాదాన స్కంధము, సంస్కార ఉపాదానస్కంధము. విజ్ఞాన ఉపాదానస్కంధము. ఇట్లు సంక్షేపముగ అయిదు ఉపాదానస్కంధములు దుఃఖములు. భిక్షువులారా! దుఃఖము ఆర్యసత్యము.

దుఃఖసముదయము ఆర్యసత్యమనిననేమి? రాకపోకలను కల్గించునది తృప్తి. అదియే కామతృప్తి, భవతృప్తి, విభవతృప్తి యననొప్పారునది. అది సుఖేచ్ఛతో గూడినదై ఆయావస్తువుల నభినందించుచు లోకమునందలి ప్రీయరూప వస్తువులను జేరి అందే పాదుకొనుచున్నది. చక్షువు ప్రీయరూపము. తృప్తి అందుచేరినది. పాదు కొనినది. శ్రోత్రము ప్రీయరూపము, తృప్తి అందు చేరినది. పాదుకొనినది. ఘ్రాణ జిహ్వ చర్మ మనస్సులు ప్రీయరూపములు. తృప్తి అందుచేరినది. పాదుకొన్నది. రూప శబ్ద గంధరసస్పర్శధర్మములు ప్రీయరూపములు. చక్షుర్విజ్ఞానము (చక్షు వునకు రూపమునకు సంబంధ మేర్పడినపుడు కలుగు జ్ఞానము) శ్రోత్ర విజ్ఞానము, ఘ్రాణవిజ్ఞానము, జిహ్వ విజ్ఞానము, చర్మవిజ్ఞానము, మనోవిజ్ఞానమును ప్రీయరూప ములు. చక్షుసంస్పర్శము, శ్రోత్ర సంస్పర్శము, ఘ్రాణ సంస్పర్శము జిహ్వ సంస్పర్శము, చర్మ(కాయ) సంస్పర్శము, మనస్సంస్పర్శమును ప్రీయరూపములు.

చక్షుసంస్పర్శమున కలుగు వేదన, శ్రోత్ర సంస్పర్శమున కలుగువేదన, స్పృశ సంస్పర్శమున కలుగువేదన, జిహ్వ సంస్పర్శమున కలుగువేదన, కాయ (చర్మ) సంస్పర్శమున కలుగువేదన, మన సంస్పర్శమున కలుగువేదనయు ప్రియరూపములు. రూపసంజ్ఞ (వేదనకు తర్వాత యిది ఫలానిదియని కలుగుజ్ఞానము) శబ్ద సంజ్ఞ, గంధసంజ్ఞ, రససంజ్ఞ, స్పర్శసంజ్ఞ, ధర్మసంజ్ఞయు ప్రియరూపములు. రూప సంచేతనము, (రూపజ్ఞానాంతరము దానినే చింతించుట) శబ్దసంచేతనము, గంధసంచేతనము, రససంచేతనము, స్పర్శసంచేతనము, ధర్మసంచేతనము, ప్రియ రూపములు. రూపత్పస్థ (చింతించిన తర్వాత గల్గుదానియందలి లోభము) శబ్దత్పస్థ, గంధత్పస్థ, రసత్పస్థ, స్పర్శత్పస్థ, ధర్మత్పస్థయు ప్రియరూపములు. రూపవితర్కము, శబ్దవితర్కము, గంధవితర్కము, రసవితర్కము, స్పర్శవితర్కము, ధర్మ వితర్కమును ప్రియరూపములే. రూపవిచారమును, శబ్దవిచారమును, గంధవిచారమును, రస విచారమును, స్పర్శవిచారమును, ధర్మవిచారమును ప్రియరూపములే. తృప్తవీటి యందు జేరినది. పాదుకొనినది. ఇదియే దుఃఖసముదయమును ఆర్యసత్యము.

భిక్షువులారా! దుఃఖనిరోధమనెడి ఆర్యసత్యమును వినుడు. తృప్తయొక్క సంపూర్ణ వైరాగ్యము - సమగ్రనిరోధము - ముక్తి. ఇదియే రెండవ ఆర్యసత్యము. ఈ తృప్తను యెచ్చుట నిరోధింపవలెను? ఆయాతృప్తను ఆయా ప్రియరూపమునందే నిరోధింపవలెను. లోకమునందు చక్షువు ప్రియరూపము. అచ్చుట తృప్తను నిరోధించిన తృప్త నిరుద్ధమగును. అట్లే ప్రియరూపముల నన్నిటను నిరోధించినచో తృప్త నిరుద్ధమగును. ఇది దుఃఖనిరోధ ఆర్యసత్యము.

దుఃఖనిరోధగామినీ ప్రతిపదము. - దుఃఖవినాశనమువైపునకు కొనిపోవు మార్గము అనిన నేమి? ఇదియే ఆర్య అష్టాంగిక మార్గము. సమ్యక్ (శోభన) దృష్టి, సమ్యక్ సంకల్పము, సమ్యక్ వచనము, సమ్యక్ కర్మాంతము (వని), సమ్యక్ ఆజీవము (వృత్తి), సమ్యక్ వ్యాయామము, సమ్యక్ స్మృతి, సమ్యక్ సమాధి యనెడి యేనిమిది అంగములు కలమార్గము.

భిక్షువులారా! సమ్యక్ దృష్టి (శోభనదృష్టి) యననేమి? దుఃఖవిషయమును, దుఃఖసముదయవిషయమును, దుఃఖనిరోధవిషయమును, దుఃఖనిరోధగామినీ ప్రతిపదవిషయమును గూర్చియు చక్కగ నెఱిగిన జ్ఞానము. ఇదియే సమ్యక్ దృష్టి.

నిష్కర్మతాసంకల్పము, అద్రోహసంకల్పము, అహింసాసంకల్పము, సమ్యక్ సంకల్ప (శోభనసంకల్పము) మని చెప్పబడును.

కల్లలను, చాడీలను, కరిన్ కులను, వదరుబోతుతనమును వదలియుండునది సమ్యక్ వచనము. (శోభనవాక్కు)

ప్రాణిహింస లేనిది, అదత్తాదానమును (దొంగతనము) కామమిథ్యాచారమును కానిది సమ్యక్ కర్మాంతము. (శోభనకర్మ)

అపవిత్రమగు వృత్తులను వదలి పవిత్రమగు వృత్తులతో జీవనమును గడుపుట సమ్యక్ ఆజీవము. (శోభనవృత్తి)

అకుశలధర్మము (పాపము)లను నిరోధించుటయందు, నశింపజేయుటయందు, కుశలధర్మములు (పుణ్యములు) కలిగించుకొనుటయందు, పెంపొందించుకొనుట యందు తత్పరుడైయుండి నిత్యనిరంతరము చేయు పరిశ్రమను - ఉద్యోగమును సమ్యక్ వ్యాయామ (శోభన పరిశ్రమ) మందురు.

లోభమోహములను వదలి కాయమునందు కాయానుపశ్యియై వేదనలయందు వేదనానుపశ్యియై, చిత్తమునందు చిత్తానుపశ్యియై, ధర్మములందు ధర్మానుపశ్యియై అనుభవ జ్ఞానయుక్తుడై యుండుటను సమ్యక్స్మృతి యందురు.

భిక్షువులారా! సమ్యక్ సమాధి యననేమి? అకుశలధర్మములను వీడి సవి తర్క సవిచార వివేకములతో గలిగిన ప్రీతిసుఖమును అనుభవించుచు ప్రథమధ్యానమున విహరించుచున్నాడు. వితర్కమును విచారమును శాంతించినంత, నిర్వితర్క నిర్వచార సమాధిని, చిత్తవికాగ్రతను, అంతశ్శాంతిని బొంది ప్రీతిసుఖము ననుభవించుచు ద్వితీయ ధ్యానమున విహరించుచున్నాడు. ప్రీతినుండికూడ విరక్తుడై ఉపేక్షకుడై స్మృతివంతుడును అనుభవయుక్తుడునునై తృతీయధ్యానమున విహరించుచున్నాడు. సుఖదుఃఖములను దాటి చిత్తసంతాపమును బాసి చిత్తోల్లాసమును శమింపజేసి, అదుఃఖమును అనుభవమును ఉపేక్షా స్మృతి పరిశుద్ధమునునగు చతుర్థధ్యానమును పొంది విహరించుచున్నాడు. ఇదియే సమ్యక్ సమాధి.

ఈ ఆర్యాష్టాంగిక మార్గమే దుఃఖనిరోధగామినీ ప్రతిపదము. ఇది నాల్గవ ఆర్యసత్యము. ఇట్లు లోపలిధర్మములందు ధర్మానుపశ్యియై, అంటుకొననివాడై లోకమునందే వస్తువును 'నేను - నాది' యని గ్రహింపక ఆర్యసత్యధర్మములందు నాల్గింటను ధర్మానుపశ్యియై విహరించుచున్నాడు.

ఓ భిక్షువులారా! ఈ స్మృతి ప్రస్తానముల నాలిగింటిని యెవ్వడైనను యేడెండ్లు భావన చేసినచో, అర్హత్త్వ సాక్షాత్కారముగాని, లేదా దుఃఖకారణములగు

తృష్ణాది ఉపాధులు మిగిలియున్నచో అనాగామిభావమునుగాని పొందుచున్నాడు. ఏడేండ్లు యెందులకు? ఆఠేండ్లు - ఐదేండ్లు - నాలుగేండ్లు - మూడు, రెండు, ఒక్క సంవత్సరము - ఆఱునెలలు - మూడునెలలు - ఒకనెల - అర్ధనెల - వారము దినములైననూ-

ఓ భిక్షువులారా! ఈ సప్తతి ప్రస్థాన చతుష్టయము ప్రాణులకు శోకకష్టముల నిర్మూలించుటకు దుఃఖదౌర్మనస్యముల దొలగించుటకు, న్యాయసత్యమును ప్రాపించుట కొఱకు, నిర్వాణపదమును సాక్షాత్కరింప జేయుటకొఱకు ఏకాయన మార్గమై యున్నది.”

భగవంతుడిట్లు చెప్పి ముగించెను. భిక్షువులు సంతుష్టులైరి.

౬

మహానిదాన సూత్రము (వి. పూ. 460)

★ శ్రీబుద్ధభగవంతుడు కురుదేశమునందు కురువులకు నిగమమగు కల్మాషదమ్యమున విహరించుచుండెను. ఆ సమయమున ఆయుష్మంతుడు ఆనందుడు వచ్చి నమస్కరించి యొకచో గూర్చొని యిట్లునియె. “స్వామీ! ఆశ్చర్యము. ప్రతీత్యసముత్పాదమతి గంభీరము. కాని నాకు విశద విశదమైపోయినది.”

“ఆనందా! ఆరీతి పలుకకుము. ప్రతీత్యసముత్పాదము గంభీరమైనది. గంభీరమై తోచునదికూడ. ఈ ధర్మమును యెఱుంగని జనులు సంసార దుర్గతినుండి గట్టెక్కజాలరు.

ఆనందా! జరామరణములు సకారణములేనా! యని అడిగిన ఔననవలయును. ఏకారణముతో జరామరణములు కలుగుచున్నవి? అని యడిగిన “జాతి (జన్మము) యొక్క కారణముతో జరామరణములు కలుగుచున్నవనవలెను. జాతి (జన్మము) సకారణమా? అవును. ఏ కారణముచేత జాతి కలుగుచున్నది? భవము యొక్క కారణము చేత జాతి (జన్మము) కలుగుచున్నది. భవము సకారణమా? అవును. ఏ కారణముచేత భవము కలుగుచున్నది. ఉపాదానముయొక్క కారణము చేత భవము కలుగుచున్నది. ఉపాదానము సకారణమా? అవును. ఏ కారణముతో ఉపాదానము కలుగుచున్నది? తృష్ణయొక్క కారణముచేత ఉపాదానము కలుగుచు

న్నది. తృష్ణకు కారణమేది? వేదన, వేదనకు కారణమేది? స్పృహనము. స్పృహమునకు కారణమేది? నామరూపములు. నామరూపములకు కారణమేది? విజ్ఞానము. విజ్ఞానమునకు కారణము యేది? నామరూపములయొక్క కారణముతో విజ్ఞానము కలుగుచున్నది.

ఇట్లు నామరూపకారణమున విజ్ఞానము, విజ్ఞానకారణమున నామరూపములు, నామరూపకారణమువలన స్పృహము, స్పృహకారణమువలన వేదన, వేదనకారణమువలన తృష్ణ, తృష్ణకారణమువలన ఉపాదానము, ఉపాదానకారణమువలన భవము, భవకారణమువలన జాతి (జన్మము), జాతికారణమువలన జరామరణములు, జరామరణముల కారణముతో దుఃఖమును శోకమును పరిదేవనమును దౌర్మనస్యమును ఉపాయాసమును సంభవించుచున్నవి. ఇట్లు సంపూర్ణ దుఃఖస్కంధము సంప్రాప్తమగుచున్నది.

ఆనందా! మఱియు వినుము. జాతియొక్క కారణమున జరామరణములు కల్గిన వంటివి. దేవతలకు దేవత్త్వము జాతి. గంధర్వలకు గంధర్వత్త్వము, యక్షులకు యక్షత్త్వము, భూతములకు భూతత్త్వము, మనుష్యులకు మనుష్యత్త్వము, పశువులకు పశుత్త్వము, పక్షులకు పక్షిత్త్వము, జాతియనబడును.

అట్టి జాతియే, దాని ప్రాదుర్భావమే లేకపోయినచో జరామరణములు గోచరమగునా?

దేవా! గోచరింపవు.

అందువలననే జరామరణములకు కారణము - నిదానము - సముదయము - ప్రత్యయము 'జాతి' యని చెప్పబడినది. ఆ జాతి (జన్మము) భవముయొక్క కారణముతో కల్గినని యంటిమిగదా! ఆనందా! వినుము. కామభవము, రూపభవము, అరూపభవము ననెడి భవమే (లోకము) లేకపోయినచో - నశించినచో జాతియనునది సంభవించునా?

దేవా! లేదు.

“ఆనందా! అందువల్లనే జాతికి కారణము భవమని చెప్పితిమి. భవముయొక్క కారణముచేత జాతికల్గినది. సరియే. భవమునకు కారణము ఉపాదానముగదా? కామఉపాదానము, దృష్టి ఉపాదానము శీలవ్రత (ఆత్మవాద) ఉపాదానము ఈ మున్నగు ఉపాదానములే నితాంతము అభావమైనచో, ఆనందా! భవము యేర్పడగలదా?”

“దేవా! లేదు.”

“అందుచేతనే భవమునకు కారణము ఉపాదానమని చెప్పితిమి. ఉపాదానము నకు కారణము తృప్తయంటిమి. రూపతృప్త, శబ్దతృప్త, గంధతృప్త, రసతృప్త, స్పర్శతృప్త, ధర్మతృప్త అనేడి తృప్తయే బొత్తుగ లేకపోయినచో ఉపాదానమనునది పొడగట్టునా?”

“దేవా! లేదు.”

ఆ హేతువుననే ఉపాదానమునకు కారణము తృప్తయని అంటిమి. ఆ తృప్తకు కారణము వేదనము. చక్షు సంస్పర్శమున కలిగిన వేదనము, శ్రోత్రసంస్పర్శమున గలిగిన వేదనము, ప్రాణసంస్పర్శమున గలిగిన వేదనము, జీహ్వసంస్పర్శమున గలిగిన వేదనము, కాయసంస్పర్శమున కలిగిన వేదనము, మనస్సంస్పర్శమున కలిగిన వేదనము, అనేడి వేదనములే లేకపోయినచో తృప్త కలుగుటకు వీలుగలదా?

స్వామీ! లేదు.

అందుచేతనే తృప్తకు వేదనయే కారణము. వేదనచే తృప్త, తృప్తచే పర్యేషణము (వెదకుట), పర్యేషణచే లాభము, లాభముచే వినిశ్చయము, వినిశ్చయముచే ఛందరాగము (వ్రయత్నవాంఛ), ఛందరాగమున అధ్యవసానము, అధ్యవసానమున పరిగ్రహము, పరిగ్రహమున మాతృర్యము (లోభత్వము), మాతృర్యమున ఆరక్ష (కాపుదల), దానిచే భండన దండనములు కలహకల్లోలములు అకుశలధర్మముల న్నియు ఆవిర్భవించు చున్నవి.

ఆనందా! వేదనకు కారణము స్పర్శము. స్పర్శమునకు కారణము నామ రూపములు. ఆ నామరూపములకు కారణము విజ్ఞానము. విజ్ఞానమే మాతృ గర్భమున ప్రవేశించి జన్మమెత్తుచున్నది. ఆ విజ్ఞానము నామరూపములతో కలిసి జాతి జరామరణ దుఃఖసముదయమై తోపట్టుచున్నది. వ్యవహారమంతయు దీనిచేతనే నడుచుచున్నది.

ఆనందా! ఆత్మవాదులగు కొందఱు ఆత్మనుగూర్చి యిట్లు చెప్పుదురు. రూపవంతుడును అణువునుగా జెప్పుదురు. రూపవంతునిగ అనంతునిగ మఱి కొందఱు జెప్పుదురు. రూపరహితునిగ అణువుగ కొందఱు చెప్పుదురు. రూపరహితము ననంతము నని మఱి కొందఱాడెదరు. వీరిలో కొందఱు¹ వర్తమానమున ఆత్మను అంగీకరింతురు. కొందరు² భావి (భవిష్యత్) ఆత్మను అంగీకరింతురు. ఆత్మనుగూర్చి చెప్పవారు యీ పద్ధతులకు జెందియుందురు.

-
1. ఉచ్చేదవాది, ఆత్మకు వివాశము నంగీకరించి వర్తమానమున సత్తాను స్వీకరింపగలడు.
 2. శ్వాశతవాది ఆత్మను నిత్యమని అంగీకరించి భవిష్యత్తునందు కూడా దాని ఉనికిని ఒప్పుకొనును.

ఆత్మవాది కాని, తథాగతుడు ఆపై వాదములను దేనిని గ్రహింపడు. అతడు అనాత్మ వాది. ఆత్మప్రజ్ఞప్తి జోలికి పోడు.

ఆనందా! ఆత్మావాదలలో నొక్కొకడు వేదననే ఆత్మయనును. వేటొకడు వేదనల అభావమే ఆత్మయనును. మఱియొకడు ఆత్మ, వేదన ధర్మముగలది - వేదితమని పలుకును. అందులో వేదనయే ఆత్మయనువాని నిట్లడుగుదుము. అయ్యా! సుఖము, దుఃఖము, అదుఃఖము, అసుఖమని వేదనలు నాలుగు విధములు. అందు ఏ వేదనను ఆత్మయని తలంచితవి. ఒకటియున్నపుడు తక్కినవి లేవు. సుఖవేదనను ఆత్మయందునని పలికితివా, ఆ సుఖవేదన అనిత్యము, కృతకము, ప్రతీత్యసముత్పన్నము, వ్యయధర్మము - నిరోధ ధర్మమునైనది. కడమ రెండు వేదనలను నట్టివే. వేదనయే ఆత్మయనినచో ఉత్పత్తి వ్యయధర్మములు - సుఖదుఃఖములు దానికి అంటుకొనినవగును.

వేదానానుభవము లేనియపుడు (అప్రతిసంవేదమున) నేనున్నాననునది కలదా? లేదు. లేనియపుడు వేదనల యభావమే ఆత్మయనెడి వానివాదము చెల్లదు. ఆత్మ వేదన ధర్మముకలది, వేదితమనువాని నిట్లడుగుదుము. వేదనలన్నియు సర్వ సమూలముగ నిరుద్ధ మైనపుడు 'నేనున్నా'ననుట ప్రత్యేకముగ నున్నదా? లేదు. అందువే ఆ మాటయు పొనగదు.

ఇన్నింటినిబట్టి ఆనందా! భిక్షువు దేనినిగూడ ఆత్మ యనడు. లోకమునందు దేనినికూడ నేననడు. నాదియనడు. వాడు నిర్భయుడు. నిర్వాణము వానిసొమ్ము. జన్మసముద్రమును గట్టెక్కినాడు. వాని బ్రహ్మచర్యవాసము పండినది. కృతకృత్యుడు. కరణీయమొకటి లేదు. ప్రజ్ఞను ప్రజ్ఞావిషయములను, భాషను, భాషావ్యవహారమును, ప్రపంచమును, ప్రపంచములోగల వస్తువులను యెఱింగి భిక్షువు విముక్తుడగుచు న్నాడు.

ఆనందా! జీవుని (విజ్ఞానము) యొక్క స్థితులు యేడు. ఆయతనములు రెండు. ఒకానొక సత్త్వము (జీవుడు) నానాకాయములు, నానాసంజ్ఞలు గలిగి మానవునివలె, ఒకానొక దేవగణమువలె, పిశాచమువలె నొప్పును. ఇది ప్రథమ విజ్ఞానస్థితి. 2. ఒకానొక సత్త్వము ప్రథమధ్యానముతో బుట్టిన బ్రహ్మకాయక దేవతవలె నానాకాయములు కలిగియు ఒక్కసంజ్ఞ (పేరు) కలిగియుండును. ఇది

రెండవ విజ్ఞానస్థితి. 3. ఒకకాయము నానాసంజ్ఞలు కలిగి ఆభాస్వరదేవతవలె నుండుట మూడవ విజ్ఞానస్థితి. 4. ఏక కాయము ఏకసంజ్ఞతో శుభకీర్ణదేవతవలె నొప్పునది నాల్గవ విజ్ఞానస్థితి. 5. రూపసంజ్ఞను అతిక్రమించి ప్రతిహింసాసంజ్ఞను బాసి నానాత్వసంజ్ఞను మనమున చేర్చుకుండుటచే అనంతాకాశ స్థానమును బొందును. అది అయిదవ విజ్ఞానస్థితి. 6. ఆకాశస్థానమును దాటి విజ్ఞానానంత ఆయతనమును పొందుట ఆఠవ విజ్ఞానస్థితి. 7. విజ్ఞానాయతనమును గడిచి ఏమియు లేని అకించన్య ఆయతనమును పొందుట యేడవ విజ్ఞానస్థితి. అసంజ్ఞ సత్త్వాయతనమని, నైవసంజ్ఞా నాసంజ్ఞాయతనమని ఆయతనములు రెండు.

ఆనందా! పైన జెప్పిన సత్త్వస్థితులు ఏడును. ఆయతనములు రెండును ఉత్పత్తి నాశములు కలవిగను, పరిణామ విపాకములు కలవిగను యెఱింగి పరిత్యజించి భిక్షువు ప్రజ్ఞావిముక్తుడగుచున్నాడు.

ఆనందా! విమోక్షములు యెనిమిది. 1. రూపవంతుడగు తాను కడమరూప ములను జూచుట ప్రథమ విమోక్షము. 2. లోపల రూపరహిత సంజ్ఞకలవాడై బయట రూపములనుచూచుట, రెండవవిమోక్షము. 3. 'శుభమున్నది' అనుదీనినుండి విముక్తుడగుట మూడవ విమోక్షము. 4. రూప సంజ్ఞనుదాటి, ప్రతిహింసాసంజ్ఞ నశించినంత, నానాత్వసంజ్ఞను లెక్కిడక ఆకాశాయతనమును పొంది విహరించుట నాల్గవ విమోక్షము. 5. దానిందాటి విజ్ఞాన ఆయతనమున విహరించుట ఐదవ విమోక్షము. 6. విజ్ఞానాయతనమునుదాటి 'ఏమియులే'దను అకించన్యాయతన మున విహరించుట ఆఠవ విమోక్షము. 7. దానినికూడ దాటి నైవసంజ్ఞానాసంజ్ఞాయ తనమును పొందుట ఏడవ విమోక్షము. 8. దానినికూడ వదలి సంజ్ఞావేదనా నిరోధ మును పొందియుండుట యెనిమిదవ విమోక్షము. ఇవియే యెన్నిది విమోక్షములు.

భిక్షువు ఈ యెనిమిది విమోక్షముల అనులోమ ప్రతిలోమక్రమమున పొందుచు, సమాధియందు యథేచ్ఛగ విహరించుచు ఈ జన్మమునందే ఆనందరహి తుడై సర్వోత్తమమగు ఉభతోభాగవిముక్తి (నామరూపములనుండి విముక్తి)ని పొందుచున్నాడు."

ఆ మాటలను విని ఆనందుండుప్పొంగి భగవంతుని అభినందించెను.

పతిపత్నీ గుణములు - వేరంజక బ్రాహ్మణ సూత్రము (వి. పూ. 460)

¹ ఒక సమయమున భగవంతుడు మధురానగరమునకును వేరంజాపురికిని నడుమ మార్గమున పోవుచున్నాడు. ఆ దారియందొకను యెందఱో గృహిణులును గృహపతులును పయనించుచుండిరి. భగవంతుడు మార్గమునుండి వైదొలగి ఒక చెట్టుక్రింద కూర్చొనెను. బాటసారులు కొందఱు తాముగూడ ఆమహాత్మునితోడ బోయి నమస్కరించి ఒకవైపుగ కూర్చొనిరి. వారిని జూచి బుద్ధదేవుడిట్లనియె.

“ఓ గృహపతులారా! ఓ గృహిణులారా! లోకమునందు నాలుగు విధములగు సహవాసములు యేర్పడుచున్నవి. 1 భూతముతో భూతముచేయు సహవాసము 2 భూతముతో దేవతచేయు సహవాసము 3 దేవునితో భూతముచేయు సహవాసము 4 దేవునితో దేవత చేయు సహవాసము.”

1 క్రూరుడు చోరుడు దురాచారి త్రాగుబోతు కల్లరి పీసినారి సాధు బ్రాహ్మణ నిందకుడు నగు భర్తతో వానియట్టి గుణము లెగల భార్యచేయు కాపురము భూత ముతో భూతముచేయు సహవాసము. 2 పైన చెప్పినట్టి దుర్గుణములుగల భర్తతో అహింసారత, సదాచారిణి, సుశీల, పుణ్యధర్మనిలయ, శ్రమణబ్రాహ్మణ పూజావర యునగు భార్యచేయు కాపురము భూతముతో దేవతచేయు సహవాసము. 3 అహింసారతుడు, సదాచారి, సుశీలుడు, పుణ్యధర్మి, శ్రమణబ్రాహ్మణ పూజావరు డగు భర్తతో క్రూరురాలు చోరస్వభావ దురాచారియగు భార్య చేయు కాపురము దేవునితో భూతముచేయు సహవాసము. 4 సుస్వభావులు సుశీలురునైన భార్యభర్తల కాపురము దేవునితో దేవత చేయు సహవాసము. ఓ గృహపతులారా! ఓ గృహిణులారా! ఇది లోకములోని మాట.

వేరంజక సూత్రము

² ఒకనాడు భగవంతుడు వేరంజాపురియందు పిచుమంద (వేప) వృక్షము క్రింద విహారము చేయుచుండెను. వేరంజకుడను బ్రాహ్మణు డచ్చోటికి వచ్చి కుశలప్రశ్న మడిగి యొక్కెడ గూర్చొని బుద్ధదేవునితో నిట్లనియె. “గౌతమా!

1. అం. ని. 4 - 2 - 1 - 3.

2. అం. ని. 8 - 1 - 2 - 1, పారాజికా 1

వయోవృద్ధులగు బ్రాహ్మణులు వచ్చిననుకూడ శ్రమణగౌతముడు ఆదరింపడు; అభివాదనము చేయడు; ఆననమును అర్పించ 'డని వినియున్నాను. నిజమేనా?" అని యడిగెను.

“బ్రాహ్మణా! దేవమారబ్రహ్మసహిత విశ్వబ్రహ్మాండములో శ్రమణ బ్రాహ్మణ దేవ మనుష్యులందు నాచే ఆదరాభిమానములు పొందదగు వానిని యెవ్వనిగూడ నేను చూచుట లేదు.”

“గౌతమా! నీవు రసరూపహీనుడవు.”

“బ్రాహ్మణా! రసరూపహీనుడనిన నన్నే చెప్పవలెను. రూపరసము (ఆసక్తి), శబ్దరసము గంధరసము రసరసము స్పర్శరసమును తథాగతునియందు మొదలంట నఱికివేయబడినవి. వాటికి తిరిగి పుట్టుక లేదు. అందుచే తథాగతుడు రసరూపహీ నుడు. కాని నీవు తలంచినట్లుగాదు.”

“గౌతమా! భౌగరహితుడువు నీవు.”

“బ్రాహ్మణా! నిజమే చెప్పితివి. నిర్భౌగుడనిన నన్నే చెప్పవలెను. శబ్దాదిభౌగ ములు తథాగతునియందు నిశ్శేషమై పోయినవి. అదువలన నతడు నిర్భౌగుడు. కాని నీవు తలంచిన పగిదిగాదు.

“గౌతమా! నీవు అక్రియావాదివి.”

“బ్రాహ్మణా! ఆపేరు నాకే చెల్లినది. శారీరక దురాచారములగు ప్రాణిహింస, చౌర్యము, వ్యభిచారమును, వాచికదురాచారములగు అబద్ధములను కొండెములను పలుకుట, పరుసములాడుట, వదరుబోతుతనమును, మానసిక దురాచారములగు లోభమును ద్రోహమును మిథ్యాద్వష్ట్యము, మున్నగు అకుశల ధర్మములను నేను అక్రియ (చేయరానిది) లందును. అందున నే నక్రియావాదిని. కాని నీవు తలంచి నట్లు కాదు.

“గౌతమా! నీవు ఉచ్చేద వాదివి”

“బ్రాహ్మణా! నిక్కమే. రాగద్వేషమోహములను ఉచ్చేదము జేసితిగాన నేను ఉచ్చేదవాదిని.”

“గౌతమా! నీవు అసహ్యపరుడవు.”

“బ్రాహ్మణా! కాయిక వాచిక మానసిక దురాచారములను అసహ్యముగ జూతునుగాన నేను అసహ్యపరుడనే.”

“గౌతమా! నీవు వైనయికుడవు (త్రోసివేయువాడు).”

“బ్రాహ్మణా! రాగద్వేష మోహములను వినయనము చేయుట (తొలగించుట) కు నేను ధర్మోపదేశమును చేయుచుందును గాన వైనయికుడనే.”

“గౌతమా! తపస్వి నీవు.”

“బ్రాహ్మణా! అకుశలధర్మములను మఱియు అంకురింపకుండ తపింపజేసి నాను కాబట్టి నేను తపస్విని.”

“గౌతమా! నీవు అపగర్భుడవు.”

“బ్రాహ్మణా! ఇకపై మున్నుండు నాకు గర్భవాసదుఃఖము లేదు కాబట్టి అపగర్భుడనే. కాని నీవు భావించినట్లుగాదు.”

“బ్రాహ్మణా! కోడి, గ్రుడ్లను పెట్టి పొదుగును. ఆ పదిపండ్రిండు గ్రుడ్లయందు ఒక గ్రుడ్డును పెగల్చుకొని ముందుగనే బయటికివచ్చు కోడిపిల్లను తక్కిన వాటికంటె పెద్దదందురా? చిన్నదందురా?”

“గౌతమా! వాటియందదియే పెద్దది.”

“బ్రాహ్మణా! అట్లే అవిద్యారూపమగు గ్రుడ్లయందు చిక్కి నానావెతలకు లోనైయుండు ప్రజాజనమునందు మున్నుండుగ నేనొక్కడనే గ్రుడ్డును పెగల్చి అనుత్తర (సర్వశ్రేష్ఠ) సమ్యక్ సంబోధితో బైటికి వచ్చితిని. కాబట్టి నేను జ్యేష్ఠుడను, శ్రేష్ఠుడను. అణగి పోని ఉత్సాహము, ఆటిపోని స్మృతి, అవలప్రశాంతమగు శరీరము, ఏకాగ్ర సమాధానమగు చిత్తముతో నొప్పాటితిని. సవిచారము సవిత్కరమునైన వివేకముచే కల్గిన ప్రీతి సుఖమును ప్రథమధ్యానమున ననుభవించుచుంటిని. వితర్కవిచార శూన్యమగు సమాధివలన కలిగిన ప్రీతిసుఖమును ద్వితీయధ్యానమున ననుభవించుచు విహరించు చుంటిని. పదంపడి ఆ ప్రీతిసుఖమును ఉపేక్షించి ఆర్థజనులు ఉపేక్షకుడు, స్మృతిమంతుడు, సుఖవిహారియని కొండాడుచుండ తృతీయధ్యానమును పొంది విహరించుచుంటిని. సుఖదుఃఖములు, సౌమనస్య దౌర్మనస్యములును అందంద ముందే తొలగియుండుటచే అదుఃఖమును ఆసుఖమును ఉపేక్షాయుతమును, శుద్ధస్మృతిరూపమును నగు చతుర్థధ్యానమును బొంది విహరింప దొడగి

తిని. అంతట పూర్వజన్మ స్మృతిజ్ఞానము కొఱకు చిత్తమును మ్రొగ్గించితిని. ఆ రాత్రి మొదటిజామునందు ప్రమాద రహితుడనై ఆత్మసంయమినై విహరించుచు ప్రథమ విద్యను ప్రాపించితిని. అవిద్య తొలగినది. విద్య వికసించినది. చీకటి పోయినది. వెలుగు వచ్చినది. ఇట్లు ఒకసారి గ్రుడ్డును పెగిలించితిని. మఱియు చిత్తమును మ్రొగ్గించి ఆ రాత్రి రెండవజామునందు అమానుషవిద్య చక్షువునుబొంది, సర్వప్రాణులను - వారనుభవించు జన్మమరణములను - దానికి కారణమగు కర్మప్రవాహమును సందర్శించితిని. అది ద్వితీయవిద్య - ఈ విధమున రెండవసారి అవిద్యాండమును భంగించితిని.

వెండియు ఆస్రవక్షయము కొఱకు చిత్తమును వంచి “ఇది ఆస్రవము - ఇది ఆస్రవ సముదయము - ఇది ఆస్రవనిరోధము - ఇది ఆస్రవనిరోధగామినీ స్రవపదమని యెఱింగితిని. అంతట చిత్తమునుండి కామాస్రవములు, భవాస్రవములు, అవిద్యాస్రవములు, రాలి పోయినవి. జన్మబంధము ముగిసినది. బ్రహ్మచర్యఫలము పండినది. కొఱతలు లేవు. ఇట్టి జ్ఞానము ఆ రాత్రియందు చివర మూడవ జామున నుదయించినది. అవిద్యారూపమగు గ్రుడ్డును మూడవసారి పెటిలించితిని.”

భగవంతుని ఈ మాటలు విని వేరంజకుడు గౌతమా! అశ్రర్యము, జ్యేష్ఠుడవు. శ్రేష్ఠుడవయ్యా! నన్ను సాంజలి శరణాగత ఉపాసకునిగ స్వీకరింపునునెను.

౮

వేరంజా వర్ణావాసము (వి. పూ. 460)

★ “దేవా! ఈతూరి భగవానులవారు భిక్షుసంఘసహితముగ వేరంజయందు వర్ణావాసమును అంగీకరించవలెను.” భగవంతుడు మౌనముతో సమ్మతించినాడు. అనుజ్ఞను దీసికొని వేరంజక బ్రాహ్మణుడు ఆసనమునుండి లేచి ప్రదక్షిణముగ వెళ్ళిపోయినాడు.

వేరంజయందు, కఱపు, మహామారి పీడలతో దుర్భిక్షము యేర్పడినది. భిక్షుసంఘముతో గూడి సుగతుడు వార్ధావాసము చేయుచున్నాడు. పట్టుమని పట్టెడు భిక్షము పెట్టువారు లేరు. ఉత్తరదేశమునుండి గుఱ్ఱముల వ్యాపారస్థులు అయిదు వందల గుఱ్ఱములతో వేరంజకువచ్చి అందే వర్ధావాసము ముగయువఱకు నుండదలంచిన్నారు. దినదినమును భిక్షకువచ్చు ప్రతియొక భిక్షువునకును సోలెడు సోలెడు

బియ్యము వారే పెట్టుచు వచ్చిరి. భిక్షువులును వాటిని ఆరామమునకు దెచ్చుకొని దంచుకొని తినువారు. ఆయుష్మంతుడు ఆనందుడు తడిపిన బియ్యమును పిండి గొట్టి భగవంతునకు పెట్టినంత, ఆయనయు దాని భుజించుచుండెను.

తథాగతుడు తెలిసియె అడుగును. కాలమును గుర్తించియె అడుగును. అర్థ యుక్తమునె అడుగును. దేనిని అడిగినను ధర్మమును ఉపదేశించుటకు లేదా భిక్షువులకు నియమములను విధించుటకునై యడుగుచుండును.

భిక్షువులు, తెచ్చిన బియ్యమును తోటబోసి దంచుచున్నారు. ఆ దంపుడు శబ్దమును విని భగవంతుడు ఆనందుని బిలిచి, “ఆనందా! ఆ శబ్దమేమిటి” యని యడిగె. ఆనందుడును ఉన్నవిషయము తెలియజేసెను.

“లెస్స! లెస్స! ఆనందా! సత్పురుషులగు మీరు లోకమును గెలిచితిరి. రాబోవువారు మిమ్ము అనుసరింతురుగాక” అని ప్రసన్నుడై భగవంతుడు పలికెను.

ఒకనాడు ఏకాంతమున ధ్యానస్థుడైయున్న సారిపుత్రునకు చిత్తమునం దొక వితర్కము కలిగినది. “గతకాలమునందలి బుద్ధులలో యెవ్వరెవ్వరి బ్రహ్మచర్య సంప్రదాయము స్థిరమైయుండినది? ఎవ్వరెవ్వరిది చిరస్థాయి కాకపోయినది? భగవంతుని అడుగుదు” నని వచ్చి నమస్కరించి యిట్లనెను.

“దేవా! నాకొక వితర్కము కల్గినది. గతించిన బుద్ధులలో యెవ్వరెవ్వరి బ్రహ్మచర్యము చిరమైయుండినది. ఎవరిది కాలేదు?”

“సారిపుత్రా! ¹విపశ్యి. శిఖి. విశ్వభువులను వారి బ్రహ్మచర్యమును చిరస్థాయిగ నుండలేదు. క్రకుఛంద, కోనాగమన, కశ్యపులయొక్క బ్రహ్మచర్యము చిరస్థాయియై యుండినది.”

“భగవంతా! కారణమేమి?”

“సారిపుత్రా! విపశ్యి, శిఖి, విశ్వభువులనువారు తమ శిష్యులకు ధర్మోపదేశములను విస్తారముగ జెప్పుటకు ప్రాలుమాలిరి. వారియొక్క ²సూత్రములు, గేయములు, వ్యాఖ్యానములు, గాథలు, ఉదానములు, ఇతివృత్తకములు, జాతకములు,

1. భద్రకల్పమునకు యేడుగురు బుద్ధులు. వీరు ఆఱువురు. యేడవవాడు గౌతమ బుద్ధుడు.

2. బుద్ధుని ఉపదేశములు ఇట్లు తొమ్మిది విధములు.

అద్భుతధర్మములు, వేదల్ల (సభాషిత)ములును క్లుప్తములై యుండినవి. వారు శిక్షా పదములను - భిక్షు నియమములను విధించి యుండలేదు. ¹ ప్రాతిమోక్ష ఉద్దేశ్యమును చేసియుండలేదు. అందుచేత ఆ బుద్ధులును, వారి అనుబుద్ధులును, బుద్ధ శావకులును కాలముజెంది కనుమాటైనంత నానా నామముల, నానాగోత్రముల, నానా జాతుల, నానాకులములనుండి ప్రప్రజితమైన వారిశ్రావకులు బ్రహ్మచర్యమును అంతర్దానము చేసిరి. సారిపుత్రా! దారమునకు కూర్చుక విడివిడిగ నుంచిన పూలు, గాలికి చెల్లాచెదరై పోవుట లేదా? అట్లే వారు గతించిన పిమ్మట పరంపరలోని శిష్యులు దానిని పాటించకపోయిరి. మఱియు వినుము. క్రకుభంద కోనాగమన కశ్యపులట్లుగాక వారిశ్రావకులకు ధర్మములను విస్తారముగ జెప్పుచువచ్చిరి. వారి సూత్రాదికములు విస్తారముగ నుండినవి. శిక్షాపదమును, ప్రాతిమోక్ష ఉద్దేశ్యమును నిర్మించియుండిరి. అందువలన వారితర్వాత యెందఱెందఱు శిష్యులు వచ్చినను ఆ బ్రహ్మచర్యము చిరకాలమువఱకు స్థిరమైయుండినది.”

చేతులు జోడించి సారిపుత్రు డిట్లనియె. “భగవంతా! ఇదియే సమయము. బ్రహ్మచర్యము చిరస్థాయియై యుండుటకొఱకు తాము శ్రావకులకు శిక్షాపదమును, ప్రాతిమోక్ష ఉద్దేశ్యమును విధించుడు.”

“సారిపుత్రా! ఆగుము. ఆగుము. సమయము - కాలము తథాగతునకు తెలియును. ఎంతవఱకు సంఘమునందు ఆస్రవధర్మములు, చిత్తమల ధర్మములు సంభవింపవో అంతవఱకు శ్రావకులకు శిక్షాపదమును విధించుట యుండదు. ఆస్రవ ధర్మములు, చిత్తమల ధర్మములు సంఘమునందు తలజూపినచో వాటిని బోకార్పుటకు శిక్షాపదమును విధించుటయు, ప్రాతిమోక్ష ఉద్దేశ్యమును చేయుటయు వలయును. ప్రస్తుతము మనకు అవసరము లేదు. ఈ సంఘములో కడగొట్టువాడు కూడ సంబోధి పరాయణుడై స్రోతావత్తి ఫలమును పొందియున్నాడు.”

అని సారిపుత్రున కుపదేశించి ఆనందుని పిలిచి యిట్లనియె. “ఆనందా! మనలను వర్షావాసమునకు ఆహ్వానించిన వారితో కలసి మాట్లాడనిదే వెనుకకు పోరాదు. వర్షావాసము ముగియనున్నదిగదా. వేరంజక బ్రాహ్మణునివద్దకు పోదము పద.” ఇట్లు చెప్పి పాత్రచివరములను గొని ఆనందుని వెంటబెట్టుకొని భగవంతుడు వేరంజబ్రాహ్మణుని యింటికి పోయెను. బ్రాహ్మణుడును ససంభ్రమముతో లేచి ఆసనమును బఱచి నమస్కరించినంత కూర్చొని భగవంతు డిట్లనియె. “అయ్యా!

వర్షావాసమునకు నీవు మమ్మాహ్వానించితివి. చెప్పిన కైవడి మేమును వచ్చి వర్షావాసమును ముగించి పోవుచున్నాము. జనపద చారిక (దేశాటనము)కై వెళ్ళవలసియున్నది. పోయితత్తు” మనుడు బ్రాహ్మణు డిట్లనియె.

“గౌతమా! నిజమే ఆహ్వానించితిని. సత్కరించవలసిన ధర్మముండికూడ సత్కరించలేక పోతిని. అశక్తతతో గాదు. యిష్టము లేకనుగాదు. గృహస్థులముగదా? గ్రుక్క త్రిప్పుకొనుటకు ఊపిరి ఫిరాయింనుకొనుటకు తీఱికయున్నదా? మహాత్మా! తోపటిదినము భిక్షుసంఘ సహితముగ నా భోజనమును గ్రహింపవలెను.”

మౌనముతో అంగీకరించి ఆసనమునుండి లేచి భగవంతుడు తన ఆరామమునకు బోయెను. రాత్రి గడచి వేకువయగుడు వేరంజ బ్రాహ్మణుడు తన యింటి యందు ఉత్తమ ఖాద్యభోజ్యములను తయారు జేయించి సమయమైనదని భగవానునికి సూచన బంపించెను. భగవంతుడు భిక్షుసంఘ సహితముగ పాత్రచీవరములనుగొని బ్రాహ్మణుని యింటికి జనుదెంచి పఠించిన ఆసనముపై గూర్చొనెను. విప్రుడును సరసబోజనములను చేతులార వడ్డించి తనివితీయ భుజించిన పిదప భగవంతుని¹ మూడువస్త్రములచే కప్పి పూజించెను. భిక్షువులకు జంటశాలువలిచ్చి సత్కరించెను. దశబలుడును వేరంజ బ్రాహ్మణునకు ఆయాధర్మముల నుపదేశించి యథే బోయెను.

ఇట్లు వేరంజయందు వర్షావాసమును పూర్తిజేసికొని² సోరేయ్యము,³ సంకాశ్యము,⁴ కాన్యకుబ్జములగుండా భగవంతుడు⁵ ప్రయాగకు పోయెను. అచ్చట గంగానదిని దాటి కాశికి అరిగెను. వారాణసినుండి చారిక నొనర్చుకొనుచు వైశాలీ నగరము చేరి అచ్చట కూడా గారశాలయందు విహరించుచుండెను.

వర్షావాసము ముగించి⁷ ప్రవారణము చేసినపిదప లోకసంగ్రహముకొట్టకై పాదచర్య యొనర్చుకొనుచు మహామండల మధ్య మండల అంతిమమండలములనెడి మూడు మండలము లందును యేయొక్క మండలమునందైనను చారిక నొనర్చుట మొదటినుండి కూడ బుద్ధుల వద్దతి. మహామండలము తొమ్మిదిన్నూర్ల యోజనము

(1) అంతరావాసకము (ధోవతి), ఉత్తరాసంగము (ఉత్తరీయము), సంఘాటి (దుప్పటి)

(2) ఏలాజిల్లా సోరో (3) ఫరుఖాబాదుజిల్లా సంగిసావనంతపురము.

(4) కన్పూజ్ (5) అలహాబాదు (6) వీనయట్టకథా - పారాజికా

(7) ఆశ్విన్ పూర్ణిమనాటి ఉపవాస వ్రతమునకు ప్రవారణమందురు.

లును, మధ్యమండలము ఆఱునూర్ల యోజనములును అంతిమమండలము మున్నూఱు యోజనములును కలది. మహామండలమున చారిక నొనర్చవలసియున్నచో మహాప్రవారణము (ఆశ్వినపూర్ణిమ) నాడు ప్రవారణము ముగించుకొని పాడ్యమినాడు భిక్షసంఘముతో గూడ బయులు దేరి గ్రామ గ్రామములందు నిగమ నిగమములందు దిరుగుచు భిక్షాన్నమును గొనుచు ధర్మోపదేశము నొనర్చుచు తొమ్మిదినెలలు చారిక నొనర్చెదరు. భిక్షువులకు సమాధి ప్రజ్ఞ అపరిపక్వమై యున్నచో ప్రవారణను కార్తికపూర్ణిమకు ముగించి మార్గశీర్షముయొక్క మొదటి దినమున భిక్షసంఘముతో కదలి యెనిమిది నెలలు మధ్యమండలమున పాదచర్య నొనర్తురు. వర్షావాసమున భిక్షువులకు భావనాపరిపక్వ మింకను సిద్ధింపక పోయినచో మార్గశీర్షమంతయు నందేయుండి పుష్యముయొక్క మొదటిదినము భిక్షసంఘముతో బయల్పెడలి యేడునెలలు అంతిమమండలమున పర్యటనము జేయుదురు.

కాశీయందును - వైశాలీయందును (వి. పూ. 459)

★ ఒక సమయమున భగవంతుడు వారాణసియందలి ఋషివ్రతన మృగదా వమున విహరించుచున్నాడు. అచ్చట నొకనాడు పాత్రచీవరములను గొని పురిలోనికి ప్రవేశించి గోయోగ్లక్షమున భిక్షను గొనుచుండెను. అందు ఒక శూన్య హృదయుడు, బహిర్ముఖ చిత్తుడు ప్రాకృతుడును నగు భిక్షువును జూచి వానితో నిట్లనియె. “భిక్షూ! నిన్ను నీవు మైల జేసికోవద్దు. ఎంగిలి జేసికొనవద్దు. నీపైన ఈగలు ముసురును సుమా! అయ్యా! ఇది యోగ్యముకాదు.

భగవంతుని ఉపదేశమును విని వాడు వైరాగ్యమును పొందెను. బుద్ధుడును భిక్షాటనమును ముగించుకొని భోజనముచేసి భిక్షువులనందఱిని కూర్చి యిట్లనియె.

“ఓ భిక్షువులారా! ఈనాడు పూర్వాహ్లాసమయమున భిక్షకు పోయి యుంటిని. అక్కడ ఒక భిక్షువును జూచి యిట్లంటిని. “భిక్షూ! నిన్ను నీవు మైలజేసికోవద్దు. ఎంగిలి జేసికోవద్దు. నీపైన ఈగలు ముసురును సుమా! అయ్యా! ఇది యోగ్యముకాదు.”

ఆమాటలను విని భగవంతునితో సంఘములోని భిక్షువొక డిట్లనియె. “స్వామీ! ఎంగిలియననేమి? మైలయననేమి? ఈగలు అనిన యేమి?”

“భిక్షువులారా! లోభము యెంగిలి. ద్రోహము మైల. చెడ్డ తలంపులు యీగలు.”

వైశాలీలో

★ వైశాలీకి యొక్కింతదూరమున కలందకమనెడి గ్రామముండెడిది. అందు సుదిన్నకలందకపుత్రుడను శెట్టిబిడ్డ గలడు. అతడొకనాడు కొందఱు చెలికాండ్రతో గూడి ఏదియో పనిమీద వైశాలీకి అరుదెంచెను. ఆసమయమున భగవంతుడు బుద్ధుడు గొప్ప సభయందు ధర్మమును ఉపదేశించుచున్నాడు. సుదిన్నుడును అందొక మూల గూర్చొని ఆ ప్రబోధమును ఆసాంతము వినెను. వినిన ప్రభావముతో అతని చిత్తమున వితర్కమి ట్లుదయించినది. “ఈ మహానుభావుని ధర్మబోధ సర్వ పరిపూర్ణమైనది. ఈ పరిశుద్ధ బ్రహ్మచర్యధర్మమును యింటిలోనుండి కాపురము చేయు గృహస్థుడు పాలించుటకు సాధ్యముకాదు. నేను సంన్యాసమును తీసి కొందును” అని తలంచుచుండెను. ఉపదేశము ముగిసినది. సభికులు యెక్కడి వారక్కడ పోయినారు. ఆ పైన సుదిన్నకులపుత్రుడు భగవంతుని సమీపించి దండ ప్రణామంబు లర్పించి ప్రార్థించెను.

“ప్రభూ! తమ ఉపదేశమును విని ప్రప్రజితుడను కాగోరినాను. నాకు ప్రప్రజ్ఞ నిష్పంపుడు.”

“సుదిన్నా! నితలిదండ్రులయొక్క అనుమతిని పొంది యున్నావా?”

“దేవా! లేదు.”

“సుదిన్నా! తల్లిదండ్రులవద్ద ఆజ్ఞను బొందని కుమారులకు తథాగతుడు సంన్యాసు నివ్వబోడు.”

“భంతే! అట్లే జేసెదను. అనుజ్ఞ గొనివత్తును.”

అంతట సుదిన్నుడు వైశాలీనుండి తన గ్రామమగు కలందకమునకు అరుగు దెంచి తల్లిదండ్రుల చేరబోయి యిట్లనియె.

“పితరులారా! బుద్ధభగవంతుని ధర్మోపదేశమును విని సంన్యసింపవలెనని తమక మొదలవినది. ఆ ధర్మము గృహములందుండి నెఱవేర్చవీలుగానిది. ప్రప్రజించుటకు నాకు మీ రనుజ్ఞ యివ్వవలెను.”

“కుమారా! ఇది యేమిమాట? మా ప్రాణములే నీవుగదా? అయ్యో! కడ గండ్ల నునవి కలలో గూడ నెఱుగని సుకుమారుడవు. నీవు సంన్యసించి మా బొందిలో ప్రాణములుండగనే యిట్లువదలి పోయెదవటరా?”

ఎంతెంత జెప్పినను తలదండ్రులు వినలేదు. కుమారుడును వారి అనుజ్ఞను పొంద లేనైతినే యని ఒకటే బెంగతో నేలను గఱచుకొని ‘విజయమో వీరస్వర్గమో’ కానిమ్మని అన్నపానములు వదలెను. ఒక దినము గడచినది. రెండుగాళ్ళు పోయినవి. మూడవ రోజును అట్లే గడచినది. వారము తిరిగి వచ్చినది. సంన్యసింప ననుజ్ఞ నిచ్చుటకు వారు ఒడంబడ లేదు. అన్నము దినుటకు యితడు ఒప్పుకొనలేదు.

సుదిన్ననకు మిత్రు డొకడు గలడు. ఈ వ్యవహారమంతయు నతడు చూచి సుదిన్నుని మెత్తబలుపలేక ముదుసళ్ళ దగ్గఱపోయి యిట్లనియె.

“పెద్దలారా! ఇక మీ పట్టుపైన మీరు గట్టిగ నిలచినచో నిక్కముగ కుమారుని కోల్పోగలరు. సంన్యసించినగూడ అప్పుడప్పుడు చూచుటకు వీలుండగలదు. చచ్చిన మఱిమి జూచెదరు? నా మాటవిని అతనికి ప్రవ్రజించుటకు అనుజ్ఞనిండు.” అని ప్రార్థించెను.

విధి లేదు కాబట్టి వారును సమ్మతించిరి.

తల్లిదండ్రుల యనుమతిని సంపాదించి కొన్నాళ్ళకు దేహమున బలమును చేకూర్చుకొని¹ భగవంతుని వద్దకు బోయి “దేవా! ప్రవ్రజించుటకు నా తలదండ్రులు అనుమతించినారు. దయయుంచి ప్రవ్రజ్యనొసగుడ”ని మనవి జేసెను.

ఈ విధమున సుదిన్న కలందపుత్రుడు ప్రవ్రజ్య (శ్రామణోరభావము)ను ఉపసంపద (భిక్షుభావము)ను పొందగలిగెను. ఉపసంపన్నుడైన కొన్నిదినములకు వజ్జి దేశమునందలి ఒకానొక గ్రామమున విహరించుచు, అరణ్యవాసము, పిండ పాతము (భిక్ష), పాంశుకూల ధారణము (పేలికలను కూర్చి కట్టుకొనుట), సవ దానచరణము (పాదచర్య - చారిక) ననెడి అవధూతగుణముల నాశ్రయించెను.

1. భగవంతుడు పదమూడవయేట చాలియ పర్వతముపై వర్షవాసమును గడిపెను. (అ - ని - అ - క 2 - 4 - 5)

౧౦

సింహసూత్రము (వి. పూ. 458)

¹ వైశాలీనగరమున మహావనముయొక్క కూటాగారశాలయందు భగవంతుడు బుద్ధుడు విహారము చేయుచుండెను. అచ్చలయందు చావిడులయందు సంస్తాగారములందు సభాగృహములందు సామాన్యపౌరులేగాక గణక్షత్రియులగు లీచ్చవీనాయకులు బుద్ధుని, అతని సంఘమును, అతని ధర్మమును వేన్చి గొనియాడుచుండిరి. దైనశిష్యుడగు సింహసేనాపతి ఆ ప్రశంసలను విని “నిజమునకు గౌతముడు అర్హుడు, సమ్యక్ సంబుద్ధుడై యుండనొప్పును. కానిచో యింతింతటివారు రిత్యగ వర్ణింపబోరు. ఆ భగవంతుని స్వయముగ నేనే వెళ్ళి దర్శించివచ్చెదను” అని తనలో తాను చింతించెను.

అట్లు చింతించి నిశ్చయించి తనగురువగు నిగంఠనాట పుత్తుని (నిర్బంధజ్ఞాతుపుత్రుని) వద్దకు వెళ్ళి సింహు డిట్లనియె.

“పూజ్యడా! నేను శ్రమణగౌతముని దర్శనము చేసికొని వచ్చెదను.”

“సింహా! నీవు క్రియావాదివి. అతడు అక్రియావాది. అతని దర్శనముతో యేమిపని?”

గురువుమాట త్రోయలేక సింహసేనాపతి ప్రయత్నముడిగి మిన్నకుండెను. ఈ సంఘటన మూడుమార్లు గడచినది. అంతట నొకనాడు సింహుడు ఆచార్యునితో చెప్పుట పనియేమని దలంచి తిన్నగ బుద్ధుడు విహరించు ఆరామమునకు దారి తీసెను. అది మిట్టమధ్యాహ్నము. అయిదు నూరులు రథికబలముతోడ వచ్చుచుండ సింహసేనాపతి తథాగతుని దర్శనమునకై వైశాలీనుండి బయల్పెడలెను. పోవదగునంతకు రథములను పోనిచ్చి అచ్చోటినుండి కాలినడకతో ఆరామములోనికి ప్రవేశించెను.

భగవంతుని దర్శించెను. అభివాదనము జేసి యొకచో గూర్చొని భగవంతునితో నిట్లనియె.

“స్వామీ! శ్రమణగౌతముడు అక్రియావాది యనియు, శిష్యులకు ఆ ధర్మమునే ఉపదేశించుననియు నేను ఆయా యెడల వినియున్నాను. ఆ మాట అసత్యముగాదుకదా! మిమ్ము తూలనాడుటకై నేను చెప్పుట లేదు. మీరే సెలవిండు.”

“సింహా! తగిన కారణములను తెలిసికొని చెప్పినచో ‘శ్రమణగౌతముడు’
 1 అక్రియావాది’ యను మాట తగియే ఉన్నది.”

“సింహా! చెప్పెద వినుము, కాయిక దురాచారములను, వచనదురాచారము
 లను, మానసిక దురాచారములను మఱియు ననేక పాపములను అకుశల ధర్మము
 లను నేను అక్రియలు (చేయరానివి) అన్ని చెప్పుదును. అందుచే నేను అక్రియా
 వాదిని.

సింహా! శ్రమణ గౌతముడు క్రియావాదికూడా. క్రియకొఱకు ధర్మమును
 ఉపదేశించుచున్నాడు. శిష్యులను అవైపునకే గొని పోవుచున్నాడు. కాయిక సదా
 చారములను, (అహింస - అస్తేయము - అవ్యభిచారము), వాక్ సదాచారములను
 (సత్యము - చాడీలు లేకుండుట, తియ్యనివలుకులు, మితభాషణము), మానసిక
 సదాచారములను (అలోభము, అద్రోహము, సమ్యక్ దృష్టి), మఱియు వివిధ
 కుశల ధర్మములను క్రియలని జెప్పుదును. అందుచే నేను క్రియావాదిని.

సింహా! నేను ² ఉచ్చేదవాదిని, జుగుప్సువును, వైనయికుడును, అవగర్భ
 డను. ఇంతియేగాదు. నేను ఆశ్వసంతుడను. పరమమగు ఆశ్వాసము (ఓదార్పు)ను
 పొందితిని గావునను, దానికొరకై ధర్మము నుపదేశింతును గావునను, ఆ మార్గము
 నకే శిష్యులను కొంపోవుదును కావునను నేను ఆశ్వసంతుడను.”

ఆ మాటలను విని అబ్బురముతో సింహాసేనావతి యిట్లనియె.

“ప్రభూ! ఆశ్చర్యము. అబ్బురము. నన్ను సాంజలి శరణాగత ఉపాసకునిగ
 స్వీకరింపుడు.”

“సింహా! నీవు ప్రతిష్ఠగల పురుషుడవు. కొంత యోచించి నిశ్చయించు
 కొనుము.”

“దేవా! మీ మాట చేత మఱింత ప్రసన్నుడనైతిని. నన్ను శిష్యునిగ స్వీకరింపు
 డని నే నితర తైత్తికులతో యింతమాత్రము చెప్పి నట్లయిన అంతతోనే ‘సింహాసేనావతి
 మాకు శిష్యుడైనాడని వారు వైశాలి నగరమును తూర్పు పడమరలు ఏకము
 జేసియుందురు. మీరో ‘యోచించి నిశ్చయించుకొమ్మ’ని నన్ను తాళజెప్పుచున్నారు.
 మీ నీతి ఉదారమైనది. భగవంతుని శరణుజొచ్చుచున్నాను. ధర్మమును శరణుజొచ్చు
 చున్నాను. సంఘమును శరణు జొచ్చుచున్నాను.”

1. అక్రియావాదిని గూర్చినవ్యాఖ్య వేరంజకసూత్రమున జూచునది. పేజీ 117

2. విటివివరము వేరంజక సూత్రమున చూడవలెను. 117 వ పేజీ చూడుడు.

“సింహా! చిరకాలమునుండి నీవు జైనసాధువులకు ధర్మసత్రమువలె ఆశ్రయమై ఉంటివి. ముందుముందు కూడ యెప్పటివలెనే వారిని ఆదరించుచు అన్నపానముల నర్పించుచుండుము.”

“భగవంతా! మీ సల్లాపములకు హృదయము నిండిపోయినది. మీ సౌజన్యము లోకాతీతము, అమానుషము. దేవా! మూడవసారి శరణుజొచ్చుచున్నాను.”

అంతట భగవంతుడు సింహానకు దానకథ, శీలకథ, స్వర్గకథ, కామభోగ దోషములు, నిష్కర్మలామాహాత్యము, మొదలగు ఆసుపూర్వకథను జెప్పి, అతడు మృదుచిత్తుడు ప్రసన్నచిత్తుడు నౌటజాచి బుద్ధులను ఉద్ధరింపజాలిన దుఃఖము సముదయము, నిరోధము, మార్గమనెడి ఆర్యసత్యచతుష్టయమును ఉపదేశించెను. నిర్మలమగు వస్త్రమునకు రంగువట్టినట్లు సింహసేనాపతికి అప్పటికప్పుడే విరజధర్మ చక్షు వుత్పన్నమైనది. వివీతుడై భగవంతునితో యిట్లనియె.

“ప్రభూ! భిక్షుసంఘ సహితముగ తోపు నా భోజనమును స్వీకరింపవలెను.” బుద్ధుడు మానముతో అంగీకరించెను. సింహుడును నమస్కరించి పనివినియెను.

మఱురోజా సింహసేనాపతి తనయింట వివిధాహారములను సంసిద్ధపఱచెను. భగవంతుడును పాత్రచీవరములను గొని భిక్షుసంఘము తోడ్త వచ్చి వటిచీన ఆసనములపై గూర్చొనెను. ఆ సమయమున జైనసాధువులు పలువురు వైశాలియందు వీధులు వీధులు దిరుగుచు “నేడు సింహసేనాపతి పెద్దపశువును హింసించి శ్రమణ గౌతమునకు విందు జేసినాడు. తెలిసి తెలిసి దానిని గౌతముడు భుజించుచున్నాడ”ని కేకలు వెట్టుచు గగ్గోలు జేసిరి.

ఆ కల్లోలమును వారి దుష్ప్రచారమును ఎవడో ఒక మనుష్యుడు వచ్చి సింహానకు తెలియజేసెను. అతండు ఆ మాటనువిని “ఓహో! పోనిమ్ము. తెలిసి తెలిసి మా ప్రాణములకొట్టకై గూడ మఱొక్క ప్రాణిని హింసించబోము. శ్రమణగౌతము నిపైగల అసూయతో జేయు వ్యాపారమిది. సిగ్గులేక పెక్కుభంగుల భగవంతుని కాటులు ప్రేలెదరు.” అని ఉగ్గడించి ఆ వైపు ఉదాసీనుడయ్యెను.

భగవంతుడు భిక్షుసంఘముతో కలిసి వివిధాహారములను సింహసేనాపతి చేచేతుల వడ్డించుచుండ సంతృప్తిగ భుజించి ధర్మకథాసల్లాపములచేత నతని నాహ్లాదపఱచి ఇచ్చమెయి లేచిపోయెను.

౧౧

మేండకదీక్ష - విశాఖాదేవి (వి. పూ. 458)

¹ భగవంతుడు సుగతుడు వైశాలీయందు యిచ్చానుసారము విహరించి పదిరెండువందల యేబదిమంది మహాభిక్షుసంఘముతో క్రమముగ వారిక నొనర్చుచు ² భద్రియా (భద్రికా) నగరము చేరుకొనెను. అచ్చట జాతికావనమున విహరించు చుండుటను మేండకుడను గృహపతి యొకడు విని యిట్లు దలంచెను. “అర్హుడు సమ్యక్ సంబుద్ధుడు విద్యాచరణ సంయుక్తుడు సుగతుడు లోకవేత్త అనుత్తరుడు, పురుషదమ్యసారథి, దేవమనుష్యశాస్త్ర భగవంతుడు బుద్ధుడు. అతడు స్వయముగ పరమతత్త్వమును సాక్షాత్కరించుకొని దేవమార బ్రహ్మసహిత విశ్వ బ్రహ్మాండమునందలి శ్రమణ బ్రాహ్మణదేవమనుష్యులందఱికిని ఆదిమధ్యాంత కల్యాణమగు ధర్మమును ఉపదేశించుచున్నాడు. ఆతని పుణ్యదర్శనము చేసికొందును గాక.”

ఇట్లు దలంచి మేండక గృహపతి తగిన కొందఱు పరిజనము వెంటరాగా భద్రయానమునెక్కి భద్రికనుండి గదలెను. తైర్థికులు పలువురు యెదుట తటస్థించి “గృహపతి! నీవు క్రియావాదివి. గౌతముడు అక్రియావాది. ఆతని దర్శనము నీ కెందుక?”ని నిరోధించిరి గాని వారి మాటల నతడు సరకుగొనలేదు.

దవ్వలనె రథమునుండి దిగినాడు. పాదవారియై పోయి భగవంతునకు వ్రణ మిల్లి యొక్క చక్కటి గూర్చొన్నాడు. బుద్ధుడును అతనికి ³ ఆనుపూర్వకధను జెప్పినంత “సముదయధర్మమంతయు నిరోధధర్మమే” యనెడి విరజధర్మచక్షువు మేండక గృహపతికి అప్పటికప్పుడే సంభవించినది.

“భంతే! ఆశ్చర్యము. అబ్బురము. నన్ను సాంజలి శరణాగత ఉపాసకునిగ స్వీకరించండి. బుద్ధుని శరణుజొచ్చుచున్నాను. ధర్మమును భిక్షుసంఘమునుకూడా. భగవానులవారు భిక్షుసంఘ సహితముగ రేపు నా భోజనమును అంగీకరింపవలెను.”

భగవంతుడు మౌన రూపమున నిచ్చిన అంగీకారమును గ్రహించి మేండకగృహ పతి ఆసనమునుండి లేచిపోయెను. ఆ రాత్రి గడచినంత వివిధ శాకపాకములను సంసిద్ధ పఱచి సమయమైనదని భగవంతునకు సూచన బంపించెను. తథాగతుడు పూర్వాహ్లాసమయమున పాత్రచీవరములను ధరించి భిక్షుసంఘసహితముగ మేండక

గృహపతియింటికి జనుదెంచి పఠించిన ఆననముపై కూర్చొనెను. గృహపతి భార్యయు పుత్రుడును కోడలును దానజనమును వచ్చి భగవంతునకు నమస్కరించి కూర్చొనిరి. వారికి శాస్త్ర ఆనుపూర్వ కథను యెఱింగించినంత ధర్మచక్షువు కలిగి వారందఱును బుద్ధునకును ధర్మమునకును సంఘమునకును శరణుజొచ్చి ఉపాసకులు ఉపాసకలు నైరి.

మేండకుడు వండిన పదార్థములను బుద్ధునకును భిక్షుసంఘమునకును తానే స్వయముగ వడ్డించి సంతృప్తుల జేసి చేతులను కడిగి కొనిన పిదప భగవంతునితో యిట్లు విన్నవించెను.

“భగవంతా! ఈ భద్రికానగరమందు తాము విహరించుచున్నంతవఱకు భిక్షుసంఘసహితముగ నా భోజనమునే స్వీకరించుచుండవలెను.”

అమ్మెయి నంగీకరించి భగవంతుడు యథేచ్ఛ బోయెను.

విశాఖ జన్మము (వి. పూ. 465)

1 అంగదేశమునందుండు 2 భద్రికానగరమున నివాసము చేయు మేండక గృహపతియొక్క పెద్దకుమారుడగు ధనంజయ శ్రేష్ఠికి, అతని పెద్దభార్యయైన సుమనాదేవియందు విశాఖ జన్మించినది. ఆమె యేడేండ్ల యీడుగలదియై యున్న పుడుశైలబ్రాహ్మణప్రభృతులకు బోధచేయుటకై భగవంతుడు మహాభిక్షుసంఘముతో ఆ నగరమునకు వచ్చెను. మేండకశ్రేష్ఠియు, అతని ప్రధానభార్య చంద్రవద్మయు, వారికుమారుడు ధనంజయుడును, అతని పత్ని సుమనాదేవియు, వారిభృత్యుడు పూర్ణుడును, యీ అయిదుగురును ఆ నగరమున మహాపుణ్యులన ప్రసీద్దులైయుండిరి. వీరిలో శ్రేష్ఠుడగుటచే మేండకగృహపతి “శ్రేష్ఠి” పదమును పొందియుండెను. అంతేగాదు, బింబిసారుని రాజ్యమందు మహాభోగపురుషులని అయిదువురు యెన్నిక గనియుండిరి. వారు, జోతీయుడు జటిలుడు మేండకుడు పూర్ణకుడు కాక బలియుడనువారు. మేండకుడు వారిలోకూడ నొకడు.

భగవంతుడు బుద్ధుడు తన నగరమునకు విచ్చేయుచున్నాడని విని మేండక శ్రేష్ఠి తన మనుమరాలగు విశాఖకన్యను, మఱియైదు వందల కన్యలతోడ రథము నెక్కించి స్వాగతమిచ్చుటకు యెదురుగ పంపించెను. తానును వెంట వెంట బోయెను.

1. ధమ్మపదము అ. క. 4 - 8.

2. గంగకు దక్షిణమునందు భగల్పురము ముంగేరజిల్లాల ప్రాంతప్రదేశము (బీహార్)

పోవదగి యున్నంతకు రథములపై బోయి ఆపై వాటినిదిగి కాలినడకతో అమ్మహో పురుషుని సమీపించి వందనము లర్పించి తోడికన్యలతోడ విశాఖకన్యయు మేండక గృహపతియు నొకచో గూర్చొనిరి. భగవంతుడు ధర్మవర్యనుపదేశించుచున్నాడు. ఆ ఉపదేశమును విని మేండకుడును, విశాఖయు తోడికన్యలుకూడ స్రోతాపత్తి ఫలమును పొందిరి. మఱినాటి భోజనమునకు సంఘసహితముగ బుద్ధుని తనయింటికి ఆహ్వానించి మేండక గృహపతి వారిని సంతృప్తులను జేసి ఆ నగరమున వారు నివసించిన యెనిమిది నెలలను అట్లే మహాదారముగ నన్నదానమొనర్చెను. అట్లు భద్రికానగరమున స్వేచ్ఛమెయి విహరించి భగవంతుడు అటనుండి కదలి చనియెను.

ఆ కాలమున మగధరాజు బింబిసారుడు, కోసలవతి వ్రసేనజిత్తును పరస్పరము బావయు బావమరదియు నైయుండిరి. “బింబిసారుని రాజ్యములో మహాభోగ పురుషులు అయిదుగురు గలరు. నా రాజ్యమున నొక్కడును లేడు. అచ్చోటినుండి ఒక్కనిని యిచ్చటికి పిలిపించుకొందునుగాక” యని కోసలేశ్వరుడు చింతించి బింబిసారుని వద్దకు పోయెను. అతనిచే ఆదరసత్కారములబొంది “మీ రాజ్యము లోని మహాభోగపురుషు లయిదుగురిలో నొక్కని నా రాజ్యమునకు తీసికొనిపోవ వచ్చితిని. పంపవలయు” ననెను.

“పంపను వీలులేదే.”

“పంపినంతకు నేను పోను.”

బింబిసారుడు మంత్రులతో మంతనము జేసి మేండక శ్రేష్ఠికుమారుని ధనంజయుని పంపుదమని తలపోసి, అతనిని పిలువనంపి యిట్లుడిగిరి-

“అయ్యా! కోసలరాజు వ్రసేనజిత్తు ధనికుడగు నొక శ్రేష్ఠిని ఈ పురమునుండి తీసికొనిపోవ వచ్చినాడు. నీవు పోయెదవా?”

“దేవా! అజ్ఞ.”

“అటులయిన సిద్ధముగమ్ము పొమ్ము.”

ధనంజయశ్రేష్ఠి వ్రసేనజిత్తుని వెంట వెళ్లుచు కోసలరాజ్యముయొక్క హద్దు లోనికి వ్రవేశించి నాటి సాయంకాలమున విడిదికొఱకు డేరావేయించెను. అంతట రాజును జూచి-

“రాజా! ఈ రాజ్య మెవరిది?”

“గృహపతి! నాదే.”

“శ్రావస్తి యిక్కడికి యెంతదూరము”

“దాదాపు యేడామడలు”

“రాజా! నేనిక్కడనే నిలిచెదను. నగరములో సందడి అధికముగ నుండును. నాకు పరిజనులు మెండు. చిత్తగించినచో యిక్కడనే నివసించెదను.”

ఆ మాటకు రాజు సమ్మతించెను. సాయంకాలనికేతనమై యొప్పుటబట్టి, ఆ చోటు ఒక మహాపురమై సాకేతమన ప్రసిద్ధమయ్యెను.

¹ అక్కడ భగవంతుడు బుద్ధుడు మేండకగృహపతికి చెప్పకనే భద్రికా నగరము నుండి బయలుదేరి పండ్రెండువందల యేబదిమంది మహాభిక్షుసంఘముతో చారిక నొనర్చుచు ² అంగుత్తరాపమును బోయి చేరిరి. మేండక గృహపతి భగవంతుడు భిక్షుసంఘముతో అంగుత్తరాపమున విహరించుచున్నాడని విని తన పరిజనులను సేవకులను బిలిచి భోజనవస్త్రసంభారములను సమృద్ధిగ బండ్లకెత్తించి పొడియావుల ననేకము వెంటబెట్టుకొని భగవంతుడు విహరించు ప్రదేశమునకు ప్రయాణము య్యెను. దారినడుమ నొక యరణ్యమున భిక్షుసంఘసహితముగ భగవంతుడు బుద్ధుడు కానవచ్చెను. మేండకగృహపతి సమీపించి నమస్కరించి గురుదేవుని యనుమతిబొంది ఉత్తమ ఖాద్యభోజ్యముల నాయత్తపఱచెను. పఠించిన ఆసనములపై భిక్షుసంఘసహితముగ తథాగతుని గూర్చుండబెట్టి వివిధములగు వంటకములను వడ్డించి ఒక్కొక్క భిక్షువు యెదుట నొక్కొక్క ఆవును నిలిపి అప్పుడే పిడికిన వేడిపాల (ధారోష్ణము)తో భోజనము చేయవలెనని కోరెను. భిక్షువులు తొలుత ధారోష్ణము లను నిరాకరించిరి. కాని భగవంతు డనుజ్ఞ నిచ్చినంతటనే గ్రహించి భుజించిరి.

భోజనానంతరము బుద్ధభగవంతుడు భిక్షువుల నుద్దేశించి యిట్లు కొన్ని నియమముల నాదేశించెను.

“భిక్షువులారా! పాలు, పెరుగు, మజ్జిగ, వెన్న, నెయ్యి యనెడి గోరసముల నైదింటిని వాడుకొనుటకు అనుమతి నిచ్చుచున్నాను. దుర్గమములగు అరణ్యము లందు నడచునపుడు వాని వాని యభిరుచిని బట్టి దారిబ్రత్తమునుంచుకొనవచ్చును. కాని భిక్షువగు వాడు బంగారమును వెండిని సంగ్రహించి పెట్టుకొనరాదు.”

1. మహావగ్గ 6

2. ముంగేరము భాగల్పరము జిల్లాయందు గంగకు ఉత్తరప్రదేశము.

ఇట్లు ఆదేశించి భగవంతుడు క్రమముగ సంచారముచేసికొనుచు ఆపణ గ్రామము నకు బోయెను.

౧౨

పోతలియ సూత్రము (వి. పూ. 458)

★ అంగుత్తరాపదేశమునకు చెందిన ఆపణమును గ్రామమున భగవంతుడు బుద్ధుడు విహరించుచుండెను. అది పూర్వాష్టా సమయము. పాత్రచీవరములను గొని బుద్ధస్వామి ఆపణములోనికి పోయి భిక్షను గొనివచ్చి భుజించి ఆ పగటియందొక వనఖండమున విహరించుటకు బోయి ఒకానొక చెట్టుక్రింద కూర్చొనెను. పోతలియుడను గృహపతి (వైశ్యుడు) ఆయా దుస్తులను ధరించి చెప్పులు దొడిగి గొడుగు పట్టుకొని ఉబుసుపోకకై ఆ వనములోనికి వచ్చి వృక్షమూలమున కూర్చొని యుండు భగవంతుని చేరబోయి కుశలప్రశ్నమడిగి యొకవైపు నిలువబడి యుండెను. భగవంతు డిట్లనియె.

“గృహపతీ! నిలబడెదవేల? ఇష్టమున్న అట కూర్చొనుము.”

బుద్ధుడు ‘గృహపతీ’ యని తన్ను పిలుచుట అతనికి కంటకమైనది. గృహస్థ వైశ్యుడనని బుద్ధుడు హేళనగ పిలుచుచున్నాడని అతని హృదయము ఆరాటపడెనది. బదులు పలుకలేదు. భగవంతుడట్లే ముమ్మాటు జొప్పెను.

★ మ. ని. 2 - 1 - 4.

(అట్టకథలో) అంగదేశముననుండు మహీనదీజలము ఉత్తరమున కలది కావున అంగుత్తరాపమని పేరు. (అంగ + ఉత్తర + ఆపము). ఆ మహీనది యనునదేది? = జంబూద్వీపము పడవేలయోజనముల విస్తీర్ణముగలది. అందు నాలుగువేల యోజనముల ప్రదేశము సముద్రము. మూడువేల యోజనములందు మనుష్యులు వసించురు. తక్కిన మూడువేల యోజనములందు హిమాలయము వ్యాపించినది. అది యెనుబదినాల్గవేల శిఖరములతో ఏనూరు నదులతో శోభిల్లెయ్యును. ఆ పర్యతమునందు అనవతప్తము. కల్లముండము, రథకారము, ఛర్దంతము, కుణాలము, మందాకిని, సింహ ప్రసాతకము ననెడి యేడు మహానరోవరములు గలవు. గంగయు, యమునయు, అచిరవతి, సరయు, మహీ (గండకీ) నదులయిదును హిమవంతునినుండి బయలుదేరును. అయిదవదియగు మహీనదియే యిచ్చట అభిప్రేతము.

అట్టి అంగుత్తరాపమున ఆపణమును గ్రామము కలదు. ఆ గ్రామమున యిరువదవేలు దుకాణము లుండుటచే దానిపేరు ఆపణమని ప్రసిద్ధమైనది. ఆ గ్రామసమీపమున నదీతీరమునందలి ఒక వనములో భగవంతుడు విహరించుచున్నాడు.

“గౌతమా! ‘గృహపతి - గృహపతి’ యని నన్ను సంబోధించుట నీ బోటి వానికి ఉచితముగాదు.”

“గృహపతి! నీ రూపరేఖలు నీ ఆకార ప్రకారములు నీవు గృహపతిని చెప్పక చెప్పుచున్నవి. అప్పుట్లే నేనేమని పిలువగలను?”

“గౌతమా! అవుగాక. సేద్యము వదలితిని. వ్యాపారమును మానితిని. పనిపాట లకు స్వస్తిచెప్పితిని. ధనధాన్యములు వస్తువాహనములు కొడుకులకు అప్పగించితిని. తినుటకుతప్ప నాకు యింటితో పని లేదు. ఇట్లు వ్యవహార త్యాగమైన నన్ను మీరు గృహపతి యని పిలుచుట భావ్యమా?”

“గృహపతి! వ్యవహారత్యాగమనిన నీవు చెప్పినట్టిదికాదు. పెద్దలట్లు జెప్పురు. వారు జెప్పనది మఱియొక విధము.”

“భంతే! అది యెట్టిది?”

“గృహపతి! వినుము.”

ఆర్య వినయమునందు వ్యవహారనాశనము కొఱకు యెనిమిది ధర్మములు చెప్పబడినవి. 1. అహింస (అప్రాణాతిపాతము) కొఱకు హింసను (ప్రాణాతిపాతమును) వదలుట. 2. అస్తేయము (దిన్నాదానము) కొఱకు, స్తేయవృత్తిని (అదిన్నాదానమును) వీడుట. 3. సత్యము కొఱకు మృషావాదమును విడుచుట. 4. అపిశున వచనము కొఱకు పిశునవచనములను. 5. నిర్దోభముకొఱకు లోభమును. 6. అనింద కొఱకు నిందను. 7. అక్రోధ - ఉపాయాసము కొఱకు క్రోధోపాయాసమును, 8. అమానిత్యము కొఱకు అతిమానితను పరత్యజింపలెను. ఈ యెనిమిది ధర్మములు ఆర్యవినయమునందు వ్యవహార నాశనమునకై చెప్పబడినవి.

“భంతే! విస్తారముగ చెప్పగోరుచున్నాను.”

“గృహపతి! వినుము. అహింస (అప్రాణాతిపాతము) కొఱకు హింసను (ప్రాణాతిపాతము) వీడవలెను. బంధవిముక్తిని గోరు నేను హింసను ఆశ్రయించినచో బంధము మఱితర బిగిసికొనును. నా చిత్తమే నన్ను ధిక్కరించును. పెద్దలు ఛీకొట్టెదరు. శరీరమును విడిచిన పిదప నరకము ప్రాప్తించును. మఱియు హింస (ప్రాణాతిపాతము) చేత విఘాత పరిధానము, అనవదోషమును సంభవించును. ఇన్నింటిని బట్టి అప్రాణాతిపాతము (అహింస) కొఱకు ప్రాణాతిపాతము (హింస)ను అవశ్యము వదలవలసియె యున్నది.” అని శ్రావకుడు చింతించును.

‘దిన్నాదానము కొఱకు అదిన్నాదానము (చోరవృత్తి)ను వీడవలెను. బంధ విముక్తిని గోరు నేను అదిన్నాదానమును ఆశ్రయించినచో బంధము మఱింత బిగిసి కొనును. నా చిత్తమే నన్ను ధిక్కరించును. పెద్దలు ఛీకొట్టెదరు. శరీరమును విడచిన పిదప సరకము ప్రాప్తించును. మఱియు అదిన్నాదానముచేత విఘాత పరిదానము, ఆస్రవదోషమును కలుగును. ఇన్నింటినిబట్టి దిన్నాదానము కొఱకు, అదిన్నాదానమును అవశ్యము వదలవలసియే ఉన్నది.’ అని ఆర్యశ్రావకుడు చింతించును.”

బుద్ధభగవంతు డిట్లుతక్కిన ఆఱింటిని గూర్చికూడ విస్తారముగ జెప్పి మఱియు నిట్లనియె. “గృహపతీ! వ్యవహార నాశముకొఱకు యెనిమిది ధర్మములను జెప్పితిని. అయినను బొత్తుగ వ్యవహారనాశము వీటితోనే సిద్ధించదు.”

“ప్రభూ! అది యెట్టిదో చెప్పుడు?”

“గృహపతీ! ఆకలితో అలమటించు కుక్క యెముకను కొఱికినచో దాని ఆకలిదీఱునా?

“భంతే! మాంసరహితమైన యెముకను కొఱికి వేదనపడుట తప్ప దానికి సుఖము లేదు.”

“అట్లే, గృహపతీ! దుఃఖబహుళము వేదనాబహుళమునగు భోగజాలమున కడగండ్లే మెండని గ్రహించి ఆర్యశ్రావకుడు అనేకతాయుక్తమగు అనేకమునందు మెలగెడి అపేక్షను వదలి ఏకాంతయుక్తమగు ఏకాంతమునందు మెలగెడి (బోధి అంగము) ఉపేక్షను భావనచేయును. దానిచే వానికి లౌకిక విషయగ్రహణము నితాంతము ఉపశమించుచున్నది. గృహపతీ! గ్రద్ద యొకటి మాంసపుముక్కను గైకొని ఆకాశమున కెగిరినప్పుడు పక్షులనేకము దానిని చుట్టుకొని ముట్టడించిన యెడల అమాంసఖండమును వదలకపోయినచో చావుగాని, అంతటివేదనగాని తప్పునా? తప్పుదు. అట్లే మాంసఖండములబోలిన కామములయందు అగచాట్లే యధికము. దోషములే మెండని గ్రహించి ఆర్యశ్రావకుడు అనేకతాయుక్తమగు అనేకమునందు మెలగెడి అపేక్షనువదలి, ఏకాంతయుక్తమగు యేకాంతమునందు మెలగెడి ఉపేక్షను (సంబోధి - అంగము) భావన చేయును. దానిచే వానికి లౌకిక విషయగ్రహణము నితాంత ముపశమించుచున్నది.

ఓ గృహపతీ! ఆర్యశ్రావకు డిట్లు ★ స్మృతిపారిశుద్ధిని కల్గింపజాలు అనుప మమగు ఉపేక్షను ఆశ్రయించి అనేక ప్రకారములగు పూర్వజన్మములను స్మరించుచు

న్నాడు. మఱియు అమానుష విశుద్ధమగు దివ్యచక్షువును బొంది కర్మప్రవాహమున జన్మమరణ కల్లోలములందు కకావికలగుచున్న ప్రాణికోటిని దర్శించుచున్నాడు. ఇట్టి ఆర్యశ్రావకునకు ఆస్రవములు ఊడినవి. చిత్తవిముక్తి లభించినది. వ్యవహారనాశము సంపూర్ణముగ సిద్ధించినది. గృహపతీ! నీవు వ్యవహార త్యాగివంటివా? వానివలె వ్యవహారనాశమైనదా?”

“భగవంతా! నక్క, యేడ? నాకలోకమేడ? నాకును దానికి బహుదూరము. ఇంతవఱకు నేను పవిత్రుల నపవిత్రులని, అపవిత్రుల పవిత్రులని దలంచితిని. అనర్హుల నాదరించి అర్హుల ననాదరించితిని. దేవా! వస్తుస్థితి దెలిసికొంటిని. నా అస్తవ్యస్తము సమసినది. తమ దయవలన సాధుప్రేమయు సాధుప్రసాదమును సాధుగౌరవమును సంప్రాప్తించినవి. ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము. అంజలి బద్ధఉపాకునిగ భగవంతుడు నన్ను గ్రహింపవలయును.”

౧౩

శైలసూత్రము (వి. పూ. 458)

¹ ఆసమయమున భగవంతుడు వెయ్యియిన్నాట యేబదిమంది మహాభిక్ష సంఘముతో అంగుత్తరాపదేశమున ఆపణనాయక నిగమమున నివసించుచున్నాడు. శాక్యపుత్రుడు ప్రవ్రజితుడు శ్రమణగౌతముడు పురమునకు విచ్చేసి యున్నాడను వార్త విని కేణియజటిలుడను బ్రాహ్మణుడు అతని దర్శింప² నిచ్చుగించి, భగవంతు డున్నాడకు పోయి సమ్మాదనమునర్చి యుకచ³ గూర్చినను. దశబలు డతనికి ధర్మోపదేశముచేసి సందర్శన సమాదవన సముత్తేజన సంప్రశంసనము లొనర్చెను. అంతట కేణియజటిలుడు తథాగతునితో నిట్లనియె.

“దేవా! భిక్షుసంఘసహితముగ రేపు నా భోజనమును స్వీకరింపవలెను.”

“కేణియా! భిక్షుసంఘము చాల గొప్పది. పోనిమ్ము. నీవు బ్రాహ్మణులలో చాల శ్రద్ధావంతుడవు. సంతోషము.”

“గౌతమా! భిక్షుసంఘము గొప్పదియె కానిమ్ము. తప్పక తాము రేపు నా భోజనమును స్వీకరింపవలెను.”

1. మ. స. 2 - 5 - 3, సుత్తనిపాతి 3 - 1

2. 40 వ పేజి చూడుడు.

ముమ్మాటు నిషేధించినను కేణీయుడు పట్టు వదలకపోవుటచే చివరకు మౌనము వహించి భగవంతు డంగీకారమును సూచించెను. కేణీయజటిలుడును తన ఆశ్రమమునకు బోయి తన మిత్రబాంధవులను ప్రోగుజేసికొని యిట్లనియె.

“అవులారా! నేను రేపటి భోజనమునకు నా యింటికి భిక్షుసంఘసహితముగ శ్రమణగౌతముని నిమంత్రించి వచ్చితిని. మీరు వచ్చువంచి శరీరముతో సేవ జేయవలెను.”

ఆ మాటను విని వారలును మంచిదని సమ్మతించి, కట్టెలు గొట్టువారునై, నీరు దెచ్చువారునై, పాత్రలు దోమువారునై, వంటలు వండువారునై, ఆసనములు బలుచువారునై వారు వారు ఆయా పనులయందు తల్లీనులైరి.

ఈ విషయ మిట్లుండ ఆ ఆపణ గ్రామమునందు శైలుడను బ్రాహ్మణుడు నివసించు చుండెను. అతడు అంగములతో కూడిన వేదములను మూడింటిని చదివినవాడు. ఇతిహాస పారంగతుడు. సాముద్రిక శాస్త్రవేత్త. అతనివద్ద మూడు వందలమంది విద్యార్థులు వేదము పఠించుచున్నారు. అతనికిని కేణీయజటిలునకును ప్రగాఢస్నేహము. ఆ శైలుడు ఆ పూట సరదాగా కేణీయజటిలుని ఆశ్రమమునకు వచ్చెను. శిష్యులతో అప్పలతోగూడి కేణీయుడు మహాకోలాహల సంరంభములో నున్నాడు. అదంతయుజూచి ఆశ్చర్యముతో కూడి శైల బ్రాహ్మణుడు కేణీయ జటిలుని చేరబోయి “అయ్యా! నీ ఆశ్రమమున నేమికార్యము జరుగును? వివాహమా? ఆవాహమా? యజ్ఞమా? యాగమా?” అని యడిగెను. కేణీయుడును ఆ మాటలు విని “శైలా! నీవు చెప్పిన దేదియుగాదు. ఇదియొక అపూర్వ యజ్ఞము. ఆర్థుడు సమ్యక్ సంబుద్ధుడు విద్యాచరణ సంపన్నుడు. సుగతుడు లోకవిదుడు, అనుత్తరుడు, పురుషదమ్యసారథి దేవ మనుష్యశాస్త్రభగవంతుడు బుద్ధుడు మన పుణ్యవశమున ఆపణమునకు వచ్చినాడు. ఆయనను భిక్షుసంఘసహితముగ రేపటి దినము నా యీ ఆశ్రమమునకు భోజనమునకై నిమంత్రించినాను. అందుకు వలయు సన్నాహమిది” అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

“కేణీయా! బుద్ధుడని చెప్పుచున్నావా?”

“శైలా! అవును. బుద్ధుడే”

“ఆహా! బుద్ధుడెనా?”

“అవునయ్యా! బుద్ధుడేను.”

శైలబ్రాహ్మణుని ఆశ్చర్యమునకు మేర లేదు. తనలో తానిట్లు తలపోయుచు న్నాడు. “లోకమున బుద్ధుడను మాట నితాంతము దుర్లభము. శాస్త్రములందు మహాపురుష లక్షణములు ముప్పది రెండు జెప్పుదురు. అట్టి లక్షణములతో గూడిన వానికి రెండే పరి పాకములు. గృహవాసియైనచో సర్వసమంధరకు సార్వభౌముడగుట; గృహత్యాగియైనచో సమ్యక్ సంబుద్ధుడగుట - కేణియా! ఇప్పుడు గౌతమ బుద్ధు డెక్కడ విహరించు చున్నాడు?”

“శైలా! అదిగో! ఆ నీలవన పంక్తివద్ద.”

శైలుడు తన మున్నూఱుమంది శిష్యులతో భగవంతుని దర్శింపబోవుచు నిట్లనియె. ‘శిష్యులారా! శబ్దము చేయకుడు. బుద్ధుడు నిశ్శబ్ద ప్రియుడు. అదిగాక నేను ఆయనతో ప్రసంగించునపుడు మీరు మధ్యలో మాట్లాడకుడు.’”

అని బోధించుచు భగవానుని చేరబోయి సమ్మోదనము (కుశలప్రశ్నము) నొనర్చి యొకచో గూర్చొని ముప్పదిరెండు మహాపురుషలక్షణము లీతనియందున్నవా యని తత్పరతతో వెదుక నారంభించెను. ముప్పదింటిని కనుగొనెను. కడమ రెండును కలవో లేవో యని సందేహము. ఒకటి - గుహ్యేంద్రియము కోశాచ్ఛాది తమై యుండుట. రెండు - నాలుక మిగుల నిడుపై యుండుట. శైలుడు యీ రెండు లక్షణములనుకూడ గమనింప కోరినాడు. అతని యింగిత మెఱింగి భగవంతుడు తన యోగబలముతో కోశావృతమగు వస్తిగుహ్యమును శైలుడు కాంచునట్లు జేసెను. అటు పిమ్మట నాలుకను దెఱిచి చాచి రెండు చెవులకును తాకించెను. శైలుని సందేహము సమసినది. “శ్రమణగౌతముడు పరిపూర్ణముగ మహాపురుషుడు. అయినను బుద్ధుడవునో గాదో; లోకమునందు సమ్యక్ సంబుద్ధు డవతరించగలడని మహాల్లక (వృద్ధ) బ్రాహ్మణులు తొల్లి చెప్పుచుండువారు. నేనిప్పు డతని ప్రశంసా వాక్యములతో ప్రస్తుతించెదను. దానిని విని తథాగతుడు తన్ను దాను వెల్లడి జేసికొ గలడు.” అని తలంచి స్తుతి పాఠముల నిట్లు పాడెను.

“కమనీయంబగు దేహమద్భుత పరిజ్ఞానంబు బంగారుతో

సమమైయొప్పెడి కాంతి సత్కులమునం జన్మంబు సౌభాగ్య చి

హ్నముల ముప్పది రెంట శోభిలుట, కన్నామా? మఱివోట నో

శ్రమణా! గౌతమా! నీకుసాటి మఱిలేరయ్యా, ప్రపంచంబుననీ”

“గౌతమా! నాలుగు చెఱగుల నేలనంతయు నేలుటకు దగియు ఈ భిక్షువృత్తి నేలాగ పేక్షించితివి.”

“శైలా! నేను రాజును. మహారాజును. ధర్మరాజును. నిత్యమై మార్పొందని ధర్మచక్రము నధిష్ఠించి పాలించుచున్నాను. అనుపమమగు నా ధర్మచక్రమునకు సేనా నాయకుడు సారిపుత్రుడు. అతడు దీనిని అనుసంచాలనము జేయును.

ఎటుగదగినదాని నెఱిగితి, విడువంగ
వలయువాని విడువగలిగియుంటి
సందియంబదేల సంబుద్ధుడను నేను,
అవని నిట్టి జన్మ లరుదు విప్ర!

“దేవా! శిష్యసహితముగ శరణుజొచ్చుచున్నాను. ప్రప్రజ్యనౌసంగి బ్రహ్మచర్య చరణమునకు అనుజ్ఞనిప్పుడు.”

ఇట్లు శైలబ్రాహ్మణుడు శిష్యసంఘసహితముగ భగవంతుని ప్రార్థించి¹ సాంద్య స్థికమును,² అకాలికమును,³ స్వాఖ్యాతమునగు ప్రప్రజ్యను అమ్మహానీయుని వలన ప్రాపించి ఉపసంవన్నుడయ్యెను.

అక్కడ కేణీయజటిలుడు మఱునాడు పెందలకడనె ఉత్తమ భోజనములను సంసిద్ధము జేసి భగవంతుని నాహ్వానించి భిక్షుసంఘసహితముగ సంతర్పితుని జేసెను. కేణీయజటిలు నుద్దేశించి భగవంతు డిట్లనియె. “యజ్ఞములందు అగ్నిహోత్రమును, ఛందస్సులందు గాయత్రియు, మనుష్యులందు రాజును, నదుల యందు సముద్రమును, నక్షత్రములందు చంద్రుడును, వెలిగించువారల సూర్యుడును, కోరదగిన వాటియందు పుణ్యమును, పూజ్యస్థానములందు సంఘమును శ్రేష్ఠములు.” ఇట్లు చెప్పి భగవంతుడు యథేచ్ఛంబోయెను.

శైలబ్రాహ్మణుడును పరిషత్తుసహితముగ అనుపమ బ్రహ్మచర్య ఫలమును బొంది కృతకృత్యుడై అర్హతపదమును ప్రాపించెను.

౧౪

కేణీయజటిలుడు - రోజుమల్లఉపాసకుడు - ఆపణమునుండి శ్రావస్తీ
(వి. పూ. 458)

‘అంతట “శ్రమణగౌతముని కొఱకు నేనేమి కొనిపోదును” ని కేణీయజటిలుడు కొంతవడి యోచించి యిట్లు దలంచెను. పూర్వము మంత్రకర్తలగు ఋషులు,

(1) ప్రత్యక్షఫలవ్రదము (2) తాత్కాలికఫలవ్రదము (3) సుందరముగ వర్ణింపబడినది.

(4) మహావగ్గ 6

అష్టకుడు వామకుడు వామదేవుడు విశ్వామిత్రుడు జమదగ్ని అంగిరసుడు, భరద్వాజుడు వసీష్ఠుడు కశ్యపుడు భృగవుననువారు రాత్రులందును వికాలము (మధ్యాహ్నోత్తర కాలము) లందును భుజించెడివారుకారు. అయినను కొన్ని పానీయములను వారు గ్రహించెడివారు. శ్రమణగౌతముడును వారివలెనే రాత్రులయందును వికాలములందును భుజించడు. కావున కొన్ని పానీయములను గొనిపోదునని తయారు జేసికొని కావిదులకెత్తించుకొని భగవంతుని వద్దకు వెళ్ళి సమ్మోదనమునర్చి పానీయమును పానము జేయగోరెను. భగవంతుడు భిక్షువుల కిమ్మనెను. కాని భిక్షుసంఘము ఆ పానీయములను త్రాగుటకు శంకించిరి. భగవంతు డిట్లనియె.

“భిక్షువులారా! యెనిమిది విధములగు పానీయములను పానము చేయుటకు మీకు నేను అనుజ్ఞ నొసగుచున్నాను. ఆమ్రపానము (మామిడివండు రసము), జంబూ (నేరేడు) పానము, చోచపానము, మోచ (అరటి) పానము, మధుపానము, అంజూరపానము, సాలూక (ఒకానొక దుంప) పానము, ఫాలసాపానము ఈ పానములకు అనుమతించుచున్నాను. పత్రరసములందు మోదుగ ఆకును విడిచితక్కిన అన్నింటికీ, పుష్పరసములందు యిప్పపూవును వదలి కడమ పుష్పరసములకును, వెఱకురసమునకును అనుజ్ఞ నిచ్చుచున్నాను.”

ఆవణగ్రామమును వదలి పండ్రెండువందల యేబదిమంది భిక్షుసంఘముతో భగవంతుడు ¹ కుశీనారమునకు వచ్చుచున్నాడు. కుశీనారవాసులగు ² మల్లరు ఆ వార్త విని అందఱును సమావేశమై “భగవంతుని యెదుర్కొనుటకు పోవలెను. రానివానికి అయిదు వందలు అపరాధ”మని కట్టడి జేసిరి. క్రమముగ చారికనొనర్చుకొనుచు భగవంతుడు కుశీనారమును సమీపించినాడు. మల్లరును భగవంతునకు ప్రత్యుద్గమనము జేసి స్వాగతమిచ్చిరి. వారిలో నొకడగు రోజమల్లుడనువాడు ఆనందునకు “స్నేహితుడు” యాడును ముందు భగవంతునికి యెదురేగి నమస్కరించి తర్వాత ఆయుష్మంతుడగు ఆనందునివద్దకు వచ్చి అభివాదనము జేసి నిల్వబడెను. ఆ రోజమల్లుని ఆలోకించి ఆనందుడిట్లనియె.

“ఆయుష్మంతా! రోజా! మంచిపని జేసితివి. భగవంతుని సత్కరించి నీ సౌజన్యమును వెల్లడి జేసితివి.”

“పూజ్యదేవగు ఆనందా! అట్లు చేయకపోయినచో మాకులపెద్దలు మమ్ము బ్రతుకనిత్తురా? వారి దండభయమున జేసితిని.”

ఆ మాటను విన్నంతన ఆనందుని హృదయము కళుక్కుమనెను. వెంటనే భగవంతుని కడకువెళ్ళి నమస్కరించి యిట్లనియె. “దేవా! రోజమల్లుడు అన్నివిధముల ప్రతిష్ఠగలవ్యక్తి. అట్టివాడు మన ధర్మమునందు శ్రద్ధవహించుట మంచిది, తాము చిత్తగించునది” అనిచెప్పి పోయెను. బుద్ధదేవుడును రోజమల్లుని యెడ మిత్రతాయుక్త చిత్తముగలవాడై ఆ చిత్తముతోడనే అతని స్పర్శించి ఆసనమునుండి లేచి విహారము లోనికి వెళ్ళెను. అక్కడ రోజమల్లుడును భగవంతుని చిత్తస్పర్శచే విహ్వలుడై అవును బాసిన దూడవలె భగవంతుని గానక వెదుకుచు, బుద్ధుడెక్కడ? సంబుద్ధుడెక్కడని కనబడిన భిక్షువునెల్ల నడుగుచు పరిభ్రమించుచుండెను. కొంతవడికి ‘తలుపులు వేసికొని విహారములోపల నున్నా’ డనుట తెలిసికొని వాకిండ్ల చేరబోయి మెత్తగ శబ్దము జేసెను. తథాగతుడు తలుపు దెరిచెను. రోజమల్లుడును లోనికి ప్రవేశించి నమస్కరించి యొకచోట గూర్చొనినంత భగవంతుడు యెప్పులయట్ల వానికి ★ ఆనుపూర్వక కథను చెప్పెను. తక్షణమున రోజమల్లునకు “ఉత్పత్తిగలదంతయు నశించునదియే” యను విమల ధర్మ చక్షువు సంభవించినది. అంతట వాడిట్లనియె.

“ప్రభూ! భిక్షుసంఘమునకు శాశ్వతముగ అన్నవస్త్రములు, ఆసన ఔషధములు నేనే యిచ్చెదను. ఇతరులనుండి గ్రహింపవలసిన వని లేదు.”

“రోజా! ‘నే నిచ్చునదియె గ్రహించునది. ఇతరు లిచ్చునవి గ్రహింపవలద’ ను యీ మాట అర్థపక్వజ్ఞునివైన నీకే తగినది. పూర్ణజ్ఞానుల కిది పోలదు.”

భగవంతుడు కొన్నాళ్ళు కుశీనారమున విహరించి యటనుండి ఆత్మగ్రామము నకు చారిక నొనర్చుచు బయలు దేరెను. ఆ గ్రామమున నొక వృద్ధ భిక్షువు గలడు. తొలుత మంగలి వృత్తితో జీవించుచుండి ముసలితనమున సంన్యసించినాడు. వాడు తన గ్రామమునకు భగవంతుడరుదెంచుచున్నాడని విని తన కుమారుల నిరువుర జేరబిలిచి యిట్లనియె. “బిడ్డలారా! మన వని ముట్లను దీసికొని యింటింటను, చుట్టుముట్టు గ్రామములను దిరిగి క్షౌరము జేసి పప్పు ఉప్పు పిండి బియ్యము మున్నగు సంభారమును ప్రోగుజేయుడు. భిక్షుసంఘసహితముగ భగవంతునకు పులగము జేసి నివేదింపవలెను.”

నేర్పరులగు కుమారు లిర్వురును ఉత్సాహపూర్వకముగ తిరిగి మంగలిపని జేసి వలయు సామాగ్రిని సంపాదించిరి. వృద్ధ భిక్షువును, భగవంతుడు ఆత్మగ్రామము నకు వచ్చి భూసాగారమున విహరించుచున్నాడని విని పులగము నాయత్తపఱచి తీసి కొనిపోయి నివేదించి యిట్లనియె.

“దేవా! నా భోజనమును స్వీకరింపుడు.”

“భిక్షా! దీని నెట్లు సంపాదించితివి.”

వృద్ధభిక్షువు విషయమంతయు జెప్పెను. దానివిని భగవంతుడు కనరుకొని “వృద్ధుడా! శ్రమణ భిక్షువులకు తగనివని జేసెతివి. వస్తువులను అయోగ్య వర్తనమున సంపాదించుటకు ఆసించితివ”ని వలీకి భిక్షుసంఘముతో నిట్లనియె.

“భిక్షువులారా! నిషిద్ధములకు అనుమతి యీరారు. ఇచ్చినచో దుష్కృత మను అవత్తి. ఈ భిక్షువు వెనుకటి మంగళివృత్తిని ఆశ్రయించినాడు. ఇట్లు జేసినవారికి ‘దుష్కృత’ మను అవత్తి.”

ఇట్లు భిక్షువులకు శిక్షాపదమును విధించి భగవంతు డాత్మగ్రామమునుండి పాదచర్యనొనర్చుచు శ్రావస్తీనగరము జేరి అందు అనాథపీండకుని జేతవనవిహారమున విహరించుచుండెను. ఆ తరుణమున శ్రావస్తీయందు ఫలములును వండ్లను మిక్కిట ముగ నుండెడివి. ఆ విషయమును విని భగవంతుడు—

“భిక్షువులారా! ఖాద్యఫలముల (తినదగినవండ్ల) కన్నింటికి అనుమతి నిచ్చుచున్నాను.” అని ఆదేశించెను.

ఆ సమయమున అచ్చటివారు సంఘబీజములను వ్యక్తిగత క్షేత్రములందును, వ్యక్తిగతమగు విత్తనములను సంఘసంబంధమగు పాలములందును విత్తుచుండెడివారు. ఆ విషయమునుగూర్చి భగవంతుడిట్లనియె.

“సంఘబీజములను వ్యక్తిగతక్షేత్రములందు వేసినచో భూస్వామికి ★ పదింట నొకభాగమిచ్చి అనుభవించవలెను. అట్లే వ్యక్తిగత బీజములను సంఘ క్షేత్రములందు విత్తినచో భూస్వామికి పదింట నొక భాగ మివ్వవలెను.”

మఱియు నో భిక్షువులారా! ఇది విహితముగాదు’ అని చెప్పి నేను ఒక్కొక్కచో నిషేధింపకపోయినను వాస్తవమునకది నిషిద్ధమునకు అనుకూలమై విహితమునకు విరోధమైనపుడు దానిని మీరు స్వీకరింపరాదు. అట్లే ‘ఇది విహిత’ మని నేను చెప్పకపోయినను అది నిషిద్ధమునకు విరోధమై విహితమునకు అనుకూలమైనచో స్వీకరింప వచ్చును.

★ పదింట నొకభాగము భూస్వామి కిచ్చుట ప్రాచీనవ్రథ అని అట్లకథ చెప్పుచున్నది.

౧౫

క్షుల్లహస్తీవదోపమసూత్రము (వి. పూ.458)

¹ పదునాల్గవ వర్షావాసము భగవంతుడు జేతవనమునందు గడపెను.

² భగవంతుడు బుద్ధుడు శ్రావస్తీలో అనాథపిండకుని జేతవనారామమునందు విహరించుచున్నాడు. అట్టిసమయమున జానుశ్రోణియను బ్రాహ్మణుడు తెల్లని గుఱ్ఱములు బూన్చిన రథముపై నెక్కి మిట్టమధ్యాహ్నము వేళ శ్రావస్తీని నిర్గమించి బయటకుపోవుచు తనకు యెదురుగ వచ్చుచున్న పిలోతిక పరివ్రాజకుని జూచి యిట్లనియె.

“అయ్యా! ఈ మధ్యాహ్నసమయమున తామెక్కడనుండి వచ్చుచున్నారు.”

“విప్రా! నేను శ్రమణగౌతముని వద్దనుండి వచ్చుచున్నాను.”

“ఆర్యా! వాత్స్యాయనా! శ్రమణగౌతముని ప్రజ్ఞాపాండిత్యములను గూర్చి నీ కేమైన తెలియునా?”

“శ్రమణగౌతముని ప్రజ్ఞాపాండిత్యముల నెఱుంగుటకు నేనెంత వాడను?”

“ఓహో! గొప్పగా పొగడుచున్నావే?”

“ఎంతపొగడినను తక్కువయే. అతడు దేవమానవులలో శ్రేష్ఠుడు.”

“వాత్స్యాయనా! నీవు యేమెఱింగి చెప్పెదవు?”

“భూసురా! వినుము. ఏనుగులను పట్టువాడు అరణ్యములోనికిబోయి అందందు దిరుగుచు పెద్దపెద్దవియగు హస్తీపాదచిహ్నములను ఒకచోచూచి అచ్చట తిరిగిన యేనుగు చాలగొప్పదని ఊహించుచున్నాడు. అట్లే నేనును శ్రమణగౌతముని విషయమున నాలుగు పదములను జూచితిని. తద్వారా అతడు భగవంతుడు సమ్యక్ సంబుద్ధుడని, అతని ధర్మము స్వాఖ్యాతమైనదని అతని శిష్యసంఘము సుప్రతిపన్ను మని నిశ్చయించుకొంటిని. ఆ నాలుగు యేమిటో చెప్పెదను వినుము.

ఇవి నా అనుభవములోని మాటలు. ఒక్కొక్కపుడు వాదవివాదములందు ఆరితేఱిన దిట్ట, సునిసితమై డేగచూపువంటి ప్రజ్ఞ కలవాడు క్షత్రియ వండితు డొకానొకడు శ్రమణగౌతమునితో వాదము జేయుదునని పాతాళ ప్రశ్నలను యేర్చి పెట్టుకొని భగవంతుని వద్దకు వచ్చును. అచ్చటికివచ్చి బుద్ధదేవుని ధర్మవదేశములను

విని సందర్శితుడై సమాదపితుడై సముత్తేజితుడై సంప్రశంసితుడై ప్రశ్నలనే మఱచి పోవును. ఇక వాదించుట యెక్కడిది? చివరకు శిష్యుడై పోవును. ఈ మొదటి పదమును జూచి అతడు భగవంతుడు సమ్యక్ సంబుద్ధుడని, అతని ధర్మము స్వాభ్యాతమని, అతని శిష్యసంఘము సుప్రతిపన్నమని నిశ్చయించుకొంటిని.

అట్లే మఱియు ఒక్కొక్కప్పుడు బ్రాహ్మణవండితు డొకానొకడువచ్చి చివరకు శిష్యుడై పోవుచున్నాడు. ఇది రెండవపదము. దీనిని బట్టియు నేను నిశ్చయించుకొంటిని. మఱియు నొక్కొక్కప్పుడు వైశ్యవండితు డొకానొకడు వచ్చి చివరకు శిష్యుడై పోవుచున్నాడు. ఇది మూడవ పదము. దీనినిబట్టియు నేను నిశ్చయించుకొంటిని. ఇంకను ఒకానొక సమయమున ప్రవ్రజితుడగు శ్రమణ వండితు డొక్కొక్కడువచ్చి ప్రశ్నలనే మఱచి భగవంతునివలన ప్రవ్రజ్యను పొంది ఉపసంపన్నుడై యిట్లు వాపోవును. “అయ్యో! ఇన్నాళ్లు మేము శ్రమణులము కాకకూడా శ్రమణులమని ప్రగల్భములు పల్కితిమి. బ్రాహ్మణులము కాకకూడా బ్రాహ్మణులమని రజ్జులు ప్రేలితిమి. అర్హత పదమును పొందకనే అర్హతులము మేమని బడాయీలు కొట్టితిమి. బుద్ధభగవంతుని దయతోనిపుడు శ్రమణులమైతిమి. బ్రాహ్మణులమైతిమి. అర్హతులము నైతిమి.” వారి యీ మాటలను విని శ్రమణగౌతముని నాల్గవపదమును దర్శించి నేను నిశ్చయించుకొంటిని.

ఇట్లు గ్గడించుచున్న పిరోతిక పరివ్రాజకుని వచనములు విని జానుశ్రోణి బ్రాహ్మణుడు రథమునుండి దిగి భగవంతుడున్న వైపునకు చేతులెత్తి మ్రొక్కి, “నమోతస్య భగవతో అర్హతో సమ్యక్ సంబుద్ధస్య” (అర్హతుడును సమ్యక్ సంబుద్ధుడునగు ఆ భగవంతునకు నమస్కారము) అని ముమ్మాటు పలికి అతని దర్శించెదనని రథమెక్కి పోయెను.

పోవదగి యున్నంతకు రథమెక్కిబోయి ఆపై కాలినడకన భగవంతుని దాపు కరిగి నమోదన మొనర్చి యొక్కెడ గూర్చొనెను. కూర్చొని తనకును పిరోతిక పరివ్రాజకునకును నడచిన ప్రసంగమును సుగతున కెఱింగించెను. ఆ మాటలను విని బుద్ధదేవు డిట్లనెను.

“బ్రాహ్మణా! హస్తీ పదమును గూర్చిన ఉపమానము అంతటితో పూర్తికాలేదు. విస్తరించి చెప్పదను. వినుము. తెలివిగల నాగవణికుడు (యేనుగులను బట్టి అమ్మువాడు) అరణ్యములోనికి ప్రవేశించి గొప్పగొప్ప అడుగుజాడలను జూచినంతనే యిది గొప్ప యేనుగని తలంపడు. ఎందుకన అడవులలో వామకి యనెడి అడయేను

గుల జాతి యొకటి గలదు. వాటి యడుగులు పెద్దపెద్దవి. ఆ నాగవణికుడు మఱింత ముందుకుబోయి మఱొకచోట ముందటికంటె పెద్దవియగు అడుగు జాడలను చూడగలడు. కాని నేర్పరియగువాడు ఆ పాద చిహ్నములనుబట్టి ఆ యేనుగు గొప్పదని విశ్వసించడు. కారణమేమియన కాంతారములయందు 'కాలారిక' మను ఒకానొక ఆడయేనుగుల జాతి యుండును. ఆ పదచిహ్నము దానిదై యుండ నోపు నని తలంచును. ఇంకను మఱియొకచోట ముందటికంటె విశాలమును విస్తృత మునునగు చరణచిహ్నముల గాంచును. అంతటితో నది యొక మహానాగము యొక్క అడ్డుగైయుండునని చతురుడుగు వాడు నమ్మడు. ఏలనని వివేచనములందు 'కరేణుక' లనెడి ఒకానొక జాతి ఆడయేనుగు లుండుటగలదు. ఆ నాగవణికుడు మఱియు వెదకి ఒకానొకచోట ఒడ్డు పాడువు బలము తూకమును గల్గి మంచి దంతములతో నొప్పారి చెట్టు కొమ్మలను దినుచు నడుచుచునో నిలువబడియో లేదా పరుండియో నుండు మహాగజమును చూచి ఇదియే నాకు కావలసినదని అపేక్షించును.

బ్రాహ్మణా! వినుము. తథాగతుడు అర్హతుడు సమ్యక్ సంబుద్ధుడు విద్యావ రణ సంపన్నుడు సుగతుడు లోకవిదుడు అనుత్తరుడు పురుషదమ్యసారథి దేవమను ష్యశాస్త్ర బుద్ధభగవంతుడు లోకములో ఉత్పన్నమైనాడు. అతడు దేవమార బ్రహ్మ సహిత లోకమునకు, శ్రమణబ్రాహ్మణ దేవమనుష్య సహితమగు ప్రజకు తాను స్వయ ముగ నెఱింగి తెలుపుచున్నాడు. ఆదికల్యాణము మధ్య కల్యాణము అంత్య కల్యాణ మునగు ధర్మమును అతడు ఉపదేశించును. అతని బ్రహ్మచర్య చరణము అర్హసహిత మును వ్యంజనసహితమును కేవలమును పరిపూర్ణమును పరిశుద్ధమును నైనది. ఆ ధర్మమును గృహపతియైనను గృహపతిపుత్రుడైనను లేదా మఱియు నిష్పకుల మున పుట్టినవాడైనను వినగల్గుచున్నాడు. విని శ్రద్ధాలాభమును పొందగల్గు చున్నాడు. పొంది యిట్లు యోచించుచున్నాడు. "గృహవాసము ముఱికి కూపము. ప్రప్రజనము విశాలమైనదానము. పరిశుద్ధమగు బ్రహ్మచర్యచరణము గృహవాసికి అందని పండు. కావున నేను తలయు గడ్డమును గొఱిగించుకొని కావిబట్టలను దాల్చి సంన్యాసి నెందుకుగారాదు?" ఇట్లు దలంచి వాడు భోగభాగ్యములను బంధు బలగమును పరిత్యజించి ప్రప్రజితుడగుచున్నాడు. మరియు భిక్షుదీక్షనుగొని ప్రాణాతిపాతమును వదలి దండత్యాగియు శస్త్రత్యాగియు లజ్జావంతుడును దయాళువును సర్వభూత హితరతుడునై విహరించుచున్నాడు. అదిన్నాదానము (చోరవృత్తి)ను వీడి అస్త్రయావ లంబి దత్తప్రతికాంక్షి వనిత్రాత్ముడునై విహరించు చున్నాడు. బ్రహ్మచర్యమును ధరించి గ్రామ్యధర్మమగు మైథునమును వర్జించి పామరజన సంగతిన్ బాగ్యక విహరించుచు

న్నాడు. మృషావాదమును వీడి సత్యవాదియు సత్యసంధుడును విశ్వాసపాత్రుడునై విహరించుచున్నాడు. చాడీలు చెప్పుటమాని తగవులను తంబాలను సుతరాం పరిత్యజించి కలుపుగోలుతనమును సమన్వయభావమును కలిగి విహరించుచున్నాడు. కఠోర వచనములుమాని కర్ణసుఖములును ప్రేమణీయములును హృదయంగమములును సభ్యసంయుతులును బహుజన ప్రీయములునగు వాక్కులతో విహరించుచున్నాడు. వదరుబోతు తనమును వర్జించి కాలవాదియు భూతవాదియు అర్థవాదియు ధర్మవాదియు వినయవాదియునై తాత్పర్య సహితమును వర్యంత సహితమును అర్థసహితమును నగు ప్రసంగముతో విహరించుచున్నాడు.

మఱియు బీజసముదాయము భూతసముదాయముల వినాశమునుండి విరతుడగుచున్నాడు. ఏకాహారియై అపరాహ్లా భోజనమును మానుచున్నాడు. మాలా గంధ ములను మండన విభూషణములను వదలుచున్నాడు. ఉచ్చశయనములను, బంగారు వెండిని గ్రహించుటను పచ్చిధాన్యమును దినుటను మానుచున్నాడు. స్త్రీకుమారికలకు దాసీదాసులకు యిండ్లువాకిండ్లకు గుఱ్ఱాలేనుగులకు ఆవులు ఎద్దులకు గొడ్డుగోదలకు దూరుడగుచున్నాడు. దూతపనిచేయుట క్రయవిక్రయము లాడుట లంపముగొనుట వంచనచేయుట ఇవన్నియు వానికి గిట్టని కార్యములు.

కడుపునకన్నము కాయమునకు బట్ట - అంతమాత్రమున సంత్ప్తివహించి అందందు విహరించుచున్నాడు. పక్షి తనఱిక్కలనువలె వాడును తనసామానును తానె గొంపోవుచుండును. ఇట్లు ఆర్యశీలుడు విహరించుచున్నాడు.

కంటితో రూపమును జూచునుగాని నిమిత్తమును అనువ్యంజనమును ఆశ్రయింపడు. కంటిని కాపాడుకొన లేనివానిని రాగద్వేషములు సతాయించును. అందుచే వాడు చక్షురింద్రియమును రక్షించుచున్నాడు. అట్లే తక్కిన యింద్రియములను నిగ్రహించి ఆర్యశీలుడు నిర్మలసుఖమును పొందుచున్నాడు.

గమనాగమనములందు ఆలోకనవిలోకనములందు ఆకుంచన ప్రసారణములందు ఆహారనిద్రలయందు పాత్రచీవరధారణమందు మలమూత్రత్యాగమందు వెయ్యేల కనుచు వినుచు తినుచు దిరుగుచు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును సంప్రజన్యయుక్తుడై యెఱుకతో గూడినవాడై శీలస్కంధము ఇంద్రియ సంవరము స్మృతిసంప్రజన్యమును తన్నాశ్రయింప అడవియందో చెట్టువాటుననో కొండగుహలలోనో గడ్డివాములక్రిందనో శ్మశానవాటికనో కాలక్షేపము జేయుచు లోభమును జయించి ద్రోహమునకు స్వస్తిజెప్పి చిత్తాలస్యముతోడి పాత్తుడిగి ఔద్ధత్యమును

సాగనంపి విచికిత్సకు దండమువెట్టి కుశలధర్మములు సర్వోసర్వము తనవైయుండ అది యిది యనక ఆర్యశీలుడు విహరించుచున్నాడు.

ఇట్లు పైన పేర్కొనిన నీవరణముల నైదింటిని చిత్తమునుండి దొలగించి ఉపక్లేశ ములను దుర్బలము జేయుటకై వితర్కవివేకముతో విచారవివేకముతో గూడినదియు ప్రీతిసుఖము గలదియునగు ప్రథమధ్యానమును బొంది విహరించుచున్నాడు. ఇది మొదటిపదము. ఇదియు తథాగతసేవితమును తథాగత రంజితమునైనదియే. కాని యీ గుర్తును జూచియే ఇతడు సమ్యక్ సంబుద్ధుడని యితని ధర్మము స్వాఖ్యాతమని యితని సంఘము సుప్రతిపన్నమని ఆర్యశ్రావకుడు తలంచడు.

వితర్కవిచారములు ఉపశమింప చిత్తమునకు ప్రసన్నతయు యేకాగ్రతయు లభింప భిక్షువు ద్వితీయధ్యానమును పొందుచున్నాడు. అదిగూడ తథాగతుని పదమే. దానిని బట్టి గూడ ఆర్యశ్రావకుడు విశ్వసించడు.

పిమ్మట ప్రీతి విరాగములందు ఉపేక్ష జనింప స్మృతి సంప్రజన్యములతో గూడి కాయసుఖమును పొంది భిక్షువు తృతీయధ్యానము నధిగమించుచున్నాడు. అదియుగూడ నొకపాదమే. అంతమాత్రమున ఆర్యశ్రావకుడు నమ్మడు.

సుఖదుఃఖములు సౌమనస్య దౌర్మనస్యములు గతించినంత భిక్షువు చతుర్థ ధ్యానమును పొందుచున్నాడు. అది నాల్గవపదము. ఆర్యశ్రావకు డంతటితో ఆగడు.

భిక్షువు పృథువును మలరోహితమును, స్థిరమును పరిశుద్ధమును నగు చిత్త మును వంచి పూర్వజన్మస్మృతిజ్ఞానమును సంపాదించుచున్నాడు. గతించిన కోబాను కోట్ల జన్మలను సృష్టలను ప్రళయములను దర్శించుచున్నాడు. బ్రాహ్మణా! ఇది కూడ తథాగతుని పదమనియే జెప్పబడును.

మఱియు చిత్తము నాకర్షించి అమానుష దివ్యచక్షువును బొంది, జననమరణ ప్రవాహమునందు దొడ్లి సుఖదుఃఖ కల్లోలముల సుడివడుచున్న అర్తజీవకోటిని దర్శించుచున్నాడు. కర్మజీవులయొక్క పడుబాట్లను గమనించుచున్నాడు. “ఈ జీవులు కాయముతో వాక్కుతో మనస్సుతో పరిపరి దురాచారము లాచరించి పెద్దలను నిందించి మిథ్యాదృష్టి వహించి దుర్గతులను బొందుచు దురవస్థలనందు చున్నారు. మఱి ఈ జీవులు కాయముతో వాక్కుతో మనస్సుతో పెక్కులు సదాచారము లాచరించి పెద్దలను బూజించి సత్యదృష్టిని వహించి సర్గతులను పొందుచు సంతసించుచున్నారు.” ఇట్లు దివ్యచక్షుఃజ్ఞానముతో భిక్షువు ప్రాణికోట్లను వీక్షించు చున్నాడు. బ్రాహ్మణా! ఇదికూడ తథాగతుని పదమని చెప్పబడును.

ఇట్లు చిత్తము సమాహితమగుడు “ఇది దుఃఖము - ఇదిదుఃఖసముదయము - ఇది దుఃఖనిరోధము - ఇది దుఃఖనిరోధ గామినీ ప్రతిపదము” అని యథార్థ జ్ఞానమును పొందుచున్నాడు. వానికి కామాస్రవములు లేవు. భవాస్రవములు తొలగినవి. అవిద్యాస్రవ ములు నశించినవి. జన్మబంధములు బాసినవి. బ్రహ్మచర్య ఫలము సిద్ధించినది. అతడు కృతకృత్యుడు. వానికి చేయదగినది మిగిలిలేదు. విముక్తుడైనాడు. బ్రాహ్మణా! ఇదికూడ తథాగత పదమే. అతడు భగవంతుడు సమ్యక్ సంబుద్ధుడని, అతని ధర్మము స్వాఖ్యాతమని, అతని శిష్యసంఘము సుప్రతిపన్నమని ఆర్యశ్రావకుడు విశ్వసించుచున్నాడు. హస్తీపదమును గూర్చిన ఉపమానము విస్తారముగ జెప్పితిని.

భగవంతుని యా మాటలు విని జానుశ్రోణి బ్రాహ్మణు డిట్లనియె. “భంతే! ఆశ్చర్యము. అబ్బురము. బుద్ధుని - ధర్మమును - భిక్షుసంఘమును శరణుజొచ్చుచున్నాను. నన్ను అంజలి బద్ధశరణాగత ఉపాసకునిగ అనుగ్రహింపుడు.”

౧౬

మహాహస్తీపదోపమ సూత్రము (వి. పూ. 458)

★ భగవంతుడు బుద్ధుడు శ్రావస్తీయందు అనాథపిండకుని జేతవనారామమునందు విహరించుచున్నాడు. ఆ సమయమున నొకనాడు సారిపుత్రుడు భిక్షువుల నామంత్రించి సంబోధించి యిట్లనియె.

“ఆయుష్మంతులగు భిక్షువులారా! అడవిలోని మృగకోటియొక్క పాదములన్నియు హస్తీపాదములోనికి అడగుచున్నవి. గొప్పతనమందు యేనుగు అడుగును ముందు జెప్పవలెను. అట్లే లోకమునందలి కుశల ధర్మములన్నియు ఆర్యసత్య చతుష్టయమున నొదుగుచున్నవి. ఏమిటా ఆర్యసత్యములు? దుఃఖము ఆర్యసత్యము. దుఃఖసముదయము ఆర్యసత్యము. దుఃఖనిరోధము ఆర్యసత్యము. దుఃఖనిరోధ గామినీ ప్రతిపదము ఆర్యసత్యము.

దుఃఖము ఆర్యసత్యమననేమి? జన్మము దుఃఖము జరయు దుఃఖము. చావు దుఃఖము. ఏడ్చుట మొత్తుకొనుట, చింతించుట సంతాపించుటయు దుఃఖము. కోర్కె ఫలింపకున్న దుఃఖము. ఒక్కమాటలో ఉపాదానస్కంధము లయిదును దుఃఖము.

ఆయుష్మంతులారా! పంచఉపాదానస్కంధములనగానేమి? రూపము, వేదన, సంజ్ఞ, సంస్కారము, విజ్ఞాన మనునవైదును ఉపాదానస్కంధములు. రూపఉపాదాన స్కంధ మనగానేమి? నాలుగు మహాభూతములతో ఏర్పడురూపములు. నాలుగు మహాభూతము లేవేవి? పృథివీ ధాతువు, జలధాతువు, అగ్నిధాతువు వాయుధాతువు ననునవి. పృథివీధాతువన నెట్టిది? పృథివీధాతువు ఆధ్యాత్మికమును భౌతికమునని రెండువిధములు. శరీరమునందు కఠినభాగములైయుండు ఎముకలు రోమములు గోళ్ళు వండ్లు ప్రేవులు పురీషము ఇదంతయు ఆధ్యాత్మిక పృథివీధాతువు. రెండవ విధము బైలుగానవచ్చు భౌతిక పృథివీధాతువు. ఇట్టి పృథివీధాతువును జూచి “ఇది నాదిగాదు. నేనును గాదు. నా యాత్మయుగాదు” అనిచక్కగ నెఱుంగవలయును. ఇట్లేఊరిగినవాడు పృథివీధాతువునుండి నిర్వేదము (ఉదాసీనము)ను పొందుచున్నాడు.

బైటి భౌతిక పృథివీధాతువుకూడ ఒకప్పుడు నశించుట గలదు. ఇంతటి మహావస్తువునకే నాశనము సిద్ధమైనపుడు ఈ క్షుద్రశరీరము మాట యేమిటి? తృప్తావినశుడై నేను - నాదియనుట కేవలము మూర్ఖ ప్రలాపము.

ఇతరులచే నిందింపబడినపుడు భిక్షు విట్లు దలంచుచున్నాడు. ఈ దుఃఖరూపమగు వేదన నాకు శ్రోత్ర సంస్పర్శమున కలిగినది. స్పర్శములు అనిత్యములు. వేదనలును అనిత్యములే. సంజ్ఞలు అనిత్యములు. సంస్కారములు అనిత్యములు. విజ్ఞానము అనిత్యములు. అని భావించి చిత్తమును ధాతురూప విషయములనుండి యెడము చేయుచున్నాడు. చేతితో గొట్టినను రాళ్ళతో వేసినను కట్టెతో మోదినను కత్తితో నటించినను అట్లే దలంచి అసంగుడగుచున్నాడు. ఆయుష్మంతులారా! ఒకప్పుడు భగవంతుడు బుద్ధుడు జెప్పినమాటను స్మరింపజేతును. వినుడు:- “భిక్షువులారా! అంగాంగములను అంపములతో గోసినను యెవని వీర్యము చెడదో, విస్మరణశక్తి వడదో, కాయము కంపింపదో, చిత్తము తల మొందదో వాడే నా అనుశాసనము పాలించువాడు. అటుగాక మనస్సును కళవళాపిట్టినవాడు నా శాసనము నకు ప్రతికూలుడు.”

ఆయుష్మంతులారా! బుద్ధునకును ధర్మమునకును సంఘమునకును అనుకూలుడై యుండియు యేభిక్షువునకు కుశలసంయుక్తమగు ఉపేక్ష (బోధి - అంగము) సంభవింపదో వాడు సంతాపించుచుండును. అట్టి ఉపేక్షపొందినవాడు సంతపించుచుండును. వాడే ఘనుడు.

జలధాతువుకూడ అంతరము బాహ్యమని రెండు విధములు. శరీరములో పీత్తము శ్లేష్మము చీము నెత్తురు చెమట మెదడు జొల్లు కన్నీరు చీమిడి గుమిలి మూత్రము మొదలగు జలభాగమంతయు లోపలిది. ఈ జలధాతువును 'నేను - నాది - నా యాత్మ' యని తలంపక భిక్షువు దానినుండి చిత్తమును విరక్తము జేయుచున్నాడు.

బాహ్యజలధాతువు ప్రపంచమునంతటిని ముంచి వేయజాలునదయ్యు ఒకానొకప్పుడు సమూలముగ నశించును. ఇక యీ చిన్నదేహము మాట యేమి? తృప్తావివశుడై 'నేను - నాది' యనుట మూఢప్రలాపము. ఈ జలధాతురూప సంబంధ మున కల్గెడి వేదనలను, సంజ్ఞలను సంస్కారములను విజ్ఞానములను అనిత్యములని యెఱింగి విషయములనుండి చిత్తమును వేటు జేయుచున్నాడు. వాడే ఘనుడు.

అగ్ని ధాతువుకూడ లోపల - వెలువల నని రెండు తెగలు. ఆ రెంటి అనిత్య తను పైవాటివలెనే గ్రహించి విహరించు భిక్షువు వాడే ఘనుడు.

వాయుధాతువుకూడ అంతర్బాహ్యములతో రెండుభంగులు, ఆ రెండింటి అనిత్యతను పైవలె పరిభావించి విషయములనుండి చిత్తమును వేటుజేసి ఉపేక్షతో కూడిన భిక్షువు, వాడే ఘనుడు.

ఆయుష్మంతులారా! మట్టితోను కట్టెలతోను కప్పబడి ఆకనము యిల్లనిపించు కొన్నది. ఎముకలు చర్మముతో చుట్టబడి అదియే రూపమనిపించుకొన్నది. శరీరము నందలి చక్షువు (శ్రోత్రము - ఘ్రాణము - జిహ్వ - చర్మము - మనస్సు) అవికృతమై యున్నంతకు బాహ్యరూపము లేదుటకురావు. విషయజ్ఞానము కలుగదు. అందుకు సంబంధించిన విజ్ఞానభాగ ముదయింపదు. ఎప్పుడైతే శరీరమునందలి చక్షువు (శ్రోత్రము - ఘ్రాణము - జిహ్వ - చర్మము - మనస్సు) వికృతమగుచున్నదో అప్పుడే బాహ్యరూపములు గోచరించును. విషయజ్ఞాన ముదయించును. అందుకు సంబంధించిన విజ్ఞాన భాగమును ప్రాదుర్భవించును.

చక్షువిజ్ఞానముతో కూడిన రూపమునకు రూపఉపాదానస్కంధమని పేరు. చక్షువిజ్ఞానముతో కూడిన వేదనకు వేదనా ఉపాదానస్కంధమనిపేరు. చక్షువిజ్ఞానముతో కూడిన సంజ్ఞకు సంజ్ఞా ఉపాదానస్కంధమనిపేరు. చక్షువిజ్ఞానముతో కూడిన సంస్కారమునకు సంస్కార ఉపాదానస్కంధమనిపేరు. చక్షువిజ్ఞానముతో గూడిన

విజ్ఞానమునకు విజ్ఞాన ఉపాదానస్కంధమని పేరు. భిక్షువు యిట్లు వీటినెఱుంగుచు న్నాడు. ఇట్లు యీ ఉపాదానస్కంధ పంచకమును సంగ్రహించుచున్నాడు. దీనినే భగవంతుడు బుద్ధుడు యిట్లు చెప్పియున్నాడు. “యెవడు ప్రతీత్యసముత్పాదము నెరుగునో వాడు ధర్మము నెఱుగుచున్నాడు. ఎవడు ధర్మము నెఱుగుచున్నాడో వాడు ప్రతీత్యసముత్పాదమును తెలిసికొనుచున్నాడు. ఈ ఉపాదానస్కంధము లయిదును ప్రతీత్యసముత్పన్నములు. వీటియందు కలిగెడి ఆసక్తియే దుఃఖసముదయము. ఆ ఆసక్తిని వదలుటయే దుఃఖనిరోధము. ఇంతవట్టు యెరిగినవాడు ఘనుడు.”

ఆయుష్మంతుడు సారిపుత్రు డిట్లు చెప్పినంత భిక్షువులందఱును అతని నభినందించిరి.

౧౭

ఆశ్వలాయనసూత్రము (వి. పూ. 458)

★ భగవంతుడు బుద్ధుడు శ్రావస్తీయందు అనాథపిండకుని ఆరామమగు జేతవనమునందు విహారము జేయుచుండెను. ఆ సమయమున నానాదేశవాసులగు అయిదు నూర్వురు బ్రాహ్మణులేదో పని మీద శ్రావస్తీకి వచ్చియుండిరి. వారందఱును గుమిగూడి యిట్లు తలపోసిరి. “శ్రమణ గౌతముడు చాతుర్వర్ణ్యశుద్ధిని ఉపదేశించుచున్నాడు. ఈ విషయము నందాతనితో వాదము చేయగలవాడెవ్వ” డని యోచించిరి. శ్రావస్తీయందు ఆశ్వలాయనుడను తరుణమాణవకుడు బ్రాహ్మణుడొకడు గలడు. అతడు వేదములందు వేదాంగములందు ఇతిహాసములందు కళలయందు గంభీర పండితుడు. అందు కతడు తగినవాడు. వానింబంపుదమని తలంచుకొని వారందఱును ఆశ్వలాయనుని చేరబోయి యిట్లనిరి.

“ఆశ్వలాయనా! శ్రమణగౌతముడు కేవలము బ్రాహ్మణులకే గాక కడమ నాల్గవర్ణములకును ధ్యానాదికములచే పాపశుద్ధిని బోధించుచున్నాడు. ఈ విషయమున నీవతనితో వివాదము చేయవలెను.”

“అయ్యలారా! శ్రమణగౌతముడు ధర్మవాది. అట్టివానితో వాదించుట దుష్కరము. అది నాకు సాధ్యముగాదు.” అని ఆశ్వలాయనుడు చెప్పెను గాని వారు సమ్మతించలేదు. మరియు మరియు నిర్బంధించిరి. చివరకు వారి నిర్వాకము

బడలేక ఆశ్వలాయను డిట్లనియె. “శ్రమణగౌతముని గెలుచుట దుర్వృత్తము. అయినను మీ మాటను త్రోసిపుచ్చి లేక పోవుచున్నాను.”

బ్రాహ్మణ గణముతోకూడి ఆశ్వలాయనుడు భగవంతుడున్నెడకువచ్చి సమ్మోదన మొనర్చి యొక్కెడ గూర్చొని యిట్లనెను.

“గౌతమా! బ్రాహ్మణు డెక్కువజాతివాడు. తక్కినవారు తక్కువవారు. బ్రాహ్మణుడు పరిశుద్ధుడు. తక్కినవారు గాదు. బ్రాహ్మణుడు బ్రహ్మకు ఔరస పుత్రుడు. ముఖమున కలిగినవాడు. బ్రహ్మకు వారసుడు అని యీ బ్రాహ్మణులు చెప్పుదురు. మీ అభిప్రాయమేమి?”

ఆశ్వలాయనా! బ్రాహ్మణ స్త్రీలుకూడ ఋతుమతులై గర్భవతులై ప్రసవించుచున్నారు. అట్టియెడ అందఱినలె యోనినుండి బుట్టి బ్రాహ్మణుడు శ్రేష్ఠుడని యేమేమో పల్కుట యెట్లుదగును?”

“గౌతమా! కాని వీరందఱును అట్లు చెప్పుచున్నారు.

“ఆశ్వలాయనా! ¹ యవన ² కాంభోజ దేశములలోను యితర సీమాంత దేశములలోను ఆర్యులనియు దాసులనియు రెండువర్ణములు గలవని నీ వెఱుగుదువా? వారిలో ఆర్యులు దాసులగను, దాసులు ఆర్యులుగను కాగల్గుదురా?

“అవును. కాగల్గుదురు.”

“అటులైన యీ బ్రాహ్మణు లిట్లు చెప్పుటకు వీరకేయాధారము గలదు. ఆశ్వలాయనా! ప్రాణిహింస, చోరత్వము దురాచారము కల్లలాడుట కటుభాషణము లోభము ద్వేషము మిథ్యాదృష్టియు కల్గి వర్తించువారు యితర జాతులైనచో చచ్చి నరకమునకు బోవుటయు, బ్రాహ్మణుడె అట్టివాడైనచో నరకమునకు పోకుండటయు గలదా?”

“గౌతమా! అట్లు లేదు. ఎవరైనను పోవలసినదే.”

“ఆశ్వలాయనా! అట్టి దురాచారములనుండి విరతుడైనవాడు సత్యవాదియగువాడు క్షత్రియుడు వైశ్యుడు శూద్రుడునైనచో స్వర్గమునకు బోవ వీలు లేదా?”

“సదాచారుడగువా డెవ్వడైనను పోగలడు.”

“అశ్వలాయనా! పవిత్రజలముగల నదిలోనికి వెళ్లి బ్రాహ్మణుడొక్కడు మాత్రము మైలను కడుగుకొన నర్హుడనియు తక్కినజాతుల వారనర్హులనియు చెప్ప పొసగునా?”

“గౌతమా! నదీజలముల ముఱికి కడుగుకొనుటకు నాల్గువర్ణముల వారికిని హక్కు ఉన్నది.”

“అశ్వలాయనా! బ్రాహ్మణ గృహమున మండు అగ్ని, కాంతితో ప్రకాశించు టయు, చండాలగృహమున మండెడి అగ్ని, కాంతిలేకుండుటయు నైందెనగలదా?”

“అగ్ని యెందున్నను ప్రకాశవంతమే.”

“అశ్వలాయనా! మరి యెందుకీ బ్రాహ్మణు లిట్లు బలుకుట. వినుము. షత్రియ కుమారుడు బ్రాహ్మణకన్యతో సహవాసము చేసినచో వారికి పుత్రుడు కలిగిన తల్లిని అనుసరించియో తండ్రిని అనుసరించియో బ్రాహ్మణుడనిగాని షత్రియుడనిగాని చెప్పవలసియున్నదా?”

“గౌతమా! చెప్పవలయును.”

“అశ్వలాయనా! బ్రాహ్మణకుమారుడు షత్రియకన్యవలన పుత్రుని గన్నచో తలిదండ్రులనుబట్టి వానిని బ్రాహ్మణుడనియో షత్రియుడనియో చెప్పవలెనా?”

“గౌతమా! చెప్పవలయును.”

“అశ్వలాయనా! గుఱ్ఱమునకును గాడదకును సంయోగము కల్గినచో కల్గెడి బిడ్డను ‘గుఱ్ఱ’ మని గాని గాడిద’ని గాని చెప్పవచ్చునా?”

“గౌతమా! చెప్పరాదు. దానియందు భేదమున్నది. దానిని కంచరగాడిద యందురు. పైన చెప్పినచోట్ల యిట్టి భేదము లేదు.

“అశ్వలాయనా! ఇచ్చట యిద్దరు స్నేహితులు గలరు. ఒకడు ఉపనీతుడై గురుకులమునందు అధ్యయనము చేయువాడు. మరియొకడు ఉపనీతుడు కాలేదు. విద్యాహీనుడుగూడ. వీరిద్దరిలో యెవ్వనికి ప్రథమ భోజన మివ్వదగును.”

“గౌతమా! ఉపనీతుడును విద్యావంతుడు నగువాని కివ్వవలెను. అనుపనీతు నకు విద్యాహీనున కిచ్చుటలో మహాఫలము లేదు.”

“అశ్వలాయనా! అట్లే యిద్దరు మిత్రులున్నా రనుకొనుము. ఒకడు ఉపసీతుడు; విద్యావంతుడును; కాని దురాచారుడు, పాపకర్ముడు. మరియొకడు అనుపసీతుడు విద్యాహీనుడు. అయినను శీలవంతుడు కల్యాణధర్ముడు, వీరిరువు రిలో యెవ్వనికి పుణ్యకార్య ములందు ప్రథమ భోజన మివ్వవలెను.”

“గౌతమా! శీలవంతునకే యివ్వవలెను. దుశ్శీలున కొసగుటచే నత్పులము లభింపదు.”

“అశ్వలాయనా! తొలుత జాతికి గొప్పతన మిచ్చితివి. తర్వాత విద్యకు పెద్దరిక మిచ్చితివి. ఇప్పుడు శీలములకు శ్రేష్ఠత్వమంగీకరించుచున్నావు. అయ్యా! నేను జెప్పునది అంతేగాదు!”

తెల్లబోయి అశ్వలాయనుడు మిన్నక కూర్చొని యున్నాడు. భగవంతుడు మరియు నిట్లనియె.

“అశ్వలాయనా! పూర్వకాలమునందు అరణ్యములో యేడుగురు బ్రాహ్మణ ఋషులు వర్ణశాలలు వేసికొని నివసించుచుండిరి. ఒకనాడువారి హృదయములందు మేము బ్రాహ్మణులము. శ్రేష్ఠుల” మనెడి దురహంకారము పొటకరించినది. దాని నెఱింగి అసిత దేవలుడను ఋషి తలను గొఱిగించుకొని యెఱ్ఱబట్టలను గట్టుకొని పాదుకలను బెత్తమును ధరించి వారి వర్ణశాలల ముంగిట యిటు నటు పచారు చేయుచు ‘ఈ బ్రాహ్మణఋషు లెటుబోయిరి. ఎచ్చటబోయిరి’ ని అఱచుచుండెను. ఆ బ్రాహ్మణు లేడ్వురును ఆ కేకలకు కినిసి ‘శాపమిత్తు’ మని ‘శూద్రా! భస్మము కమ్మ’ ని పలికిరి. పదింబది వారు శాపమిచ్చుకొలది అతడు మఱింత దిట్టముగ నున్నాఁడు. బ్రాహ్మణులు నివ్వెఱగంది “ఔరా! మనతపములు వ్యర్థమైనవాయేమి? ముందటవలె శాపములు ఫలించుట లేదెందు” కని చింతించుచున్నంతలో దేవలుడు వారితో నిట్లనియె.

“బ్రాహ్మణ ఋషులారా! చింతింపకుడు. మీ తపస్సులు వ్యర్థముగా లేదు శాంతించండి. నాపైగల కోపమును వదలి పెట్టండి.”

“అయ్యా! వదలితిమి. తామెవ్వరో జెప్పుడు?”

“విప్రర్షులారా! అసితదేవలుడను పేరును వినియున్నారా? అతడే నేను.”

అశ్వలాయనా! అంతట ఆ యేడ్వరు బ్రాహ్మణులచేతను పూజితుడై అసిత దేవలుడు వారితో నిట్లనియె. “విప్రులారా! మీ హృదయములందు మేము బ్రాహ్మణులము గొప్పవార’మని తలంచితిరి గదా?”

“అయ్యా! అవును.”

“మీతల్లి బ్రాహ్మణుని పొందినదో అబ్రాహ్మణుని పొందినదో మీకు తెలియునా?”

‘తెలియదు’

“మీ వంశమునందు పూర్వమునుండియు సాంకర్యము కల్గలేదని దృఢముగ జెప్పదురా?”

‘చెప్పలేము.

‘గర్భమెట్లు గలుగునో యెఱుగుదురా?”

‘ఎఱుగము.’

‘ఋతుమతియైన స్త్రీతో పురుషుడు సంగమించినప్పుడు ఆచోట జన్మింపవలసిన జీవుడొకడు (గంధర్వుడు) ఆ గర్భమున ప్రవేశించుచున్నాడు. ఇట్లు కాంతా శోణితము, పురుషవీర్యము, జీవప్రవేశమునను మూడింటికలయికతో గర్భమేర్పడుచున్నది. ఆ జీవుడు (గంధర్వుడు) యేజాతివాడో తెలిసికొంటిరా?...

‘లేదు.’

‘అట్లగుచో మీ రెవరని తలంచితిరి?’

“అశ్వలాయనా! అసితదేవలుడడిగిన మాటకు ఆ బ్రాహ్మణులేడ్వరును మాఱు మాటాడ లేక పోయిరి. అంతటి వారియెదుట మీ ప్రజ్ఞ యెంతటిది? పోనీ; నీవేమి జెప్పదవు?”

భగవంతుని మాటలు విని అశ్వలాయన మాణవకుడు సంధ్రమాశ్చర్యములు పెనగొన “గౌతమా! అశ్చర్యము అబ్బురము. నన్ను సాంజలి శరణాగత ఉపాసకునిగ స్వీకరించండి” అని ప్రార్థించెను.

౧౮

మహారాహులోవాదసూత్రము - అక్షణసూత్రము

(వి. పూ. 458)

★ బుద్ధభగవంతుడు శ్రావస్తీయందు అనాథపిండకుని జేతవనమునందు విహారము చేయుచున్నాడు. ఒకానొకనాడు పూర్వాహ్లాసమయమున పాత్రచీవరములను ధరించి పురములోనికి భిక్షాచరణమునకై బయల్పెడలెను. ఆయుష్మంతుడు రాహులుడును పాత్రచీవరములను గొని భగవంతుని వెంట వెంట నడచుచుండెను. ఆతని చూచి సంబోధించి సుగతు డిట్లనియె.

“రాహులా! ఈ రూపములన్నియు - భూత భవిష్యత్ వర్తమానములకు చెందినవైనను, శరీరమునకు లోనివైనను వెల్లివైనను, చిన్నవైనను గొప్పవైనను, మంచివైనను చెడ్డవైనను, దుష్టులవైనను దగ్గఱివైనను అన్ని యాపములను ఇవి నావిగావు - ఇవి నేను గాను - ఇవి నా యాత్మగా”దని యెఱింగి భిక్షువు సత్యదర్శనుడు కావలెను.”

“భగవంతా! రూపములనేనా?”

“రాహులా! వేదనలను, సంజ్ఞలను, సంస్కారములను, విజ్ఞానములను కూడా.”

ఆ మాటలను విని రాహులుడు భిక్షకుపోవుట విరమించి వెనుకకువచ్చి శరీరమును నిట్టనిలీపి స్పృశిని యెదుట బెట్టుకొని నిమ్మళముగ నొక చెట్టుక్రింద గూర్చి నెను. కొంతవడికి భగవంతుడు వృక్షతలమున నాసీనుడైయున్న రాహులునిగాంచి పిలిచి యిట్లనియె.

“రాహులా! ప్రాణాయామ భావనను భావనజేయుము. అది మహాఫలదాయకము. మహాతత్త్వయుతమునై యున్నది.”

సాయంకాలమైనది. ధ్యానమునుండి లేచి ఆయుష్మంతుడు రాహులుడు భగవంతుడున్నెడకు బోయి దండవ్రణతు లాచరించి యొకచో గూర్చిని యిట్లనెను.

“భంతే! ప్రాణాయామస్మృతి నెట్లు భావించిన, యెట్లు సాగించినచో నది మహాఫలదాయకము. మహాతత్త్వయుతమును గాగలదా?”

“రాహులా! అన్నిశరీరములయందును లోపైవున కఠినభాగములైయుండు వెండ్రుకలును గోళ్ళును పండ్లును యెముకలును చర్మమును మాంసమును హృదయమును స్నేహాయకృత్తులును ప్రేవులును మలమును, ఇవియన్నియు ఆధ్యాత్మపృథివీ ధాతువని చెప్పబడును. ఇదిగాక బైటగానవచ్చునది బాహ్యపృథివీధాతువు. దీనిని ‘ఇదినాది’ యని గాని - ‘ఇదినేన’ని గాని - ‘ఇది నాయాత్మ’యని గాని తలంపక నిజమునెఱిగిన భిక్షువు పృథివీధాతువునుండి లెస్సగ ఉదాసీనుడై చిత్తమును విరక్తము జేయుచున్నాడు.

రాహులా! ఇట్లే ★ జలధాతువును అగ్నిధాతువును వాయుధాతువును గూర్చి కూడ ‘ఇది నాదిగాదు - నేనుగాదు - నా యాత్మయు గాద’ని యెఱింగి నిజమును దర్శించి భిక్షువు ఆ ధాతువుల నుండి ఉదాసీనుడై చిత్తమును విరక్తము జేయుచున్నాడు.

రాహులా! ఆకాశ ధాతువుగూడ ఆధ్యాత్మికమని బాహ్యమని యిరు తెలుగులు. ప్రతియొక్క శరీరమునందుండు కర్ణచంద్రములు నాసికాచ్ఛిద్రములు లోని అవకాశమంతయు ఆధ్యాత్మిక ఆకాశధాతువు. బైట కానవచ్చునదంతయు బాహ్య కాశధాతువు. దీనినంతను ‘ఇది నాదిగాదు - నేను గాదు - నా యాత్మయు గాద’ని యెఱింగి నిజమును దర్శించి భిక్షువు ఆకాశధాతువునుండి ఉదాసీనుడై చిత్తమును విరక్తము జేయుచున్నాడు.

పృథివీసమానమగు భావనను ధ్యానము జేయుము. అట్టి భావన బలపడిన పుడు యెట్టి సంస్కర్మములును చిత్తమును ముట్టడింప లేవు. పృథివి, పవిత్రమును, అపవిత్రమును మలమును మూత్రమును మంచినీ చెడ్డనన్నింటిని భరించుచున్నది. కోపించదు. తపించదు. కలత లేదు. అలత లేదు. రాహులా! నీవును పృథివీసమానమగు భావనను భావించుచు చిత్తమును పదిలపఱచుకొనుము.

ఇట్లే తలంచి జలసమానభావనను భావించుచు, అగ్నిసమానభావనను భావించుచు, వాయుసమాన భావనను భావించుచు చిత్తమును పదిలపఱచుకొనుము.

ఆకాశము దేనిపైనను ఆధారపడదు. నీవు అట్టి ఆకాశముతో సమానమగు భావనను భావించుచువచ్చి మీదబడు విషయస్పర్శలకు గుఱికాకుండ చిత్తమును పదిలపఱచుకొనుము.

రాహులా! మైత్రీ భావనను భావింపుము. దానిచే ద్వేషము నశింపగలదు. కరుణా భావనను భావింపుము. దానిచే హింస తొలగగలదు. ముదితాభావనను భావింపుము. దానిచే నిస్పృహవీడగలదు. ఉపేక్షాభావనను భావింపుము. దానిచే ప్రతిహింసావృత్తి యడగగలదు.

విషయదోషమును భావన చేయుము. దానిచే రాగము వదలగలదు.

విషయ - అనిత్యతను భావన జేయుము. దానిచే అహంకారము చల్లాట గలదు.

రాహులా! ప్రాణాయామ భావనను భావన జేయుము. అది మహాఫలప్రదము. భిక్షువు అరణ్యమున చెట్టుక్రిందనో శూన్యగృహముననో అసనబద్ధుడై స్మృతిని యెదుటబెట్టుకొని కూర్చొని స్మరించుచు శ్వాసను తీసికొనుచున్నాడు. స్మరించుచు శ్వాసను వదలుచున్నాడు. శ్వాసను నిడివిగ విడుచుచు 'నిడివిగ విడుచుచున్నా'నని యెఱుగుచున్నాడు. నిడివిగ తీసికొనుచు 'నిడివిగ దీసికొనుచున్నా'నని తెలిసికొను చున్నాడు. పనులన్నిటిని ననుభవించుచు ఊపిరిని వీడుట నేర్చుకొనుచున్నాడు. అట్లే ఊపిరిని తీసుకొనుటగూడ నేర్చుకొనుచున్నాడు. కాయానుభవములను ఉప శమింపజేయుచు ఊర్పును గ్రహించుచున్నాడు; త్యజించుచున్నాడు. ప్రీతిసుఖము ననుభవించుచు చిత్తమును ప్రమోదింపజేయుచు, విరాగదృష్టితోడను నిరోధదృష్టి తోడను గూడియు అన్నింటిని యెఱింగి యెఱింగి భావనజేయుచు శ్వాసప్రశ్వాసల నొనర్చుచున్నాడు. రాహులా! ఇట్లు భావనజేయబడి పెంపొందింపబడిన ప్రాణాయామస్మృతి మహాఫలదాయకము - మాహాత్మ్యయుతమునై యున్నది. దాని పాటవము బొందినవాడు చివరి శ్వాస ప్రశ్వాసలనుగూడ యెఱిగియే నిరోధించుచున్నాడు."

ఈ పల్కుల విని రాహులుడు సంతుష్టుడై భగవంతుని అభినందించెను.

అక్షణసూత్రము

¹ అనాధిపిండకుని జేతవనారామమున విహరించుచు భగవంతుడొకనాడు భిక్షువులను బిలిచి యిట్లనియె.

"భిక్షువులారా! 'లోకము షణకృత్యము, షణకృత్యమ'ని పామరుడగు పృథగ్జనుడు పల్కునుగాని షణమననేమో అక్షణమననేమో యెఱుగడు.

లోకమునందు తథాగతుడు అర్హతుడు సమ్యక్ సంబుద్ధుడు విద్యాచరణ సంపన్నుడు సుగతుడు లోకవిదుడు అనుత్తర పురుషదమ్యసారథి దేవమనుష్య శాస్త్ర బుద్ధ భగవంతు డుత్పన్నుడై నిర్వాణమునకు గొనిపోవజాలు సంబోధిజ్ఞానము నుపదేశించుచుండియు బ్రహ్మచర్యవాసమునకు ఈ క్రిందివి యేడును అక్షణములు. (అసమయములు - అనుకూలము లేని పరిస్థితులు).

1. పుద్గలుడు (పురుషుడు) నరకమునందు బుట్టుట, 2. పశుజాతియందు గలుగుట, 3. ప్రేతయోని నుదయించుట, 4. దీర్ఘాయువగు దేవ సముదాయమున జన్మించుట, 5. దూరవిదేశములందు ఆర్యులు లేని చోట పుట్టుట, 6. మధ్యమ జనపదమున (ఆర్యావర్తము) బుట్టియు మిథ్యాదృష్టిగలవాడును, దుష్కృతియు నగుట, 7. వజ్రమూర్ఖుడును అనర్థజ్ఞుడును నగుట - భిక్షువులారా! బ్రహ్మచర్యవాసమున కివి అక్షణములు.

మరియు వినుడు. పుద్గలుడు మధ్యమదేశమందు జన్మించి ప్రజ్ఞావంతుడును పండితుడును సుభాషితములను దుర్భాషితములను యెఱుంగగల్గువాడును సమర్థుడును నగుట. భిక్షువులారా! బ్రహ్మచర్యవాసమున కిది షణ్ణమని చెప్పబడును. (క్షణము = సమయము అనుకూలము).''

౧౯

ప్రోష్ఠపాద సూత్రము (వి. పూ. 458)

¹ భగవంతుడు బుద్ధుడు అనాథపిండకుని జేతవనారామమున యథాపూర్వకముగ విహరించుచు ఒకనాటి పూర్వాహ్లా సమయమున పాత్రచీవరములను గొని భిక్షాచరణమునకై శ్రావస్తీలోనికి బోవుచు యింకను భిక్షకు వేళగాకుండుటచే యిట్లని దలంచెను. “భిక్షను గొనుటకింకను కొంత సమయము దాటవలెను. ఇంతలోగా నేను ² తిందుకాచారమువెల్చి అచ్చోటి సమయప్రవాదకము (వివిధమతములకు వాదస్తానము)ను, ఏకసాలకమును (పెద్ద శాలగలది) నగు ³ మల్లికారామము నందుండు ప్రోష్ఠపాద పరివ్రాజకుని చూచి వత్తును గాక,” అని తలంచి తిందుకాచారము వెల్చెను.

అక్కడ ప్రోష్ఠపాదుడు మహాపరివ్రాజక సంఘమును గుమిజేసికొని రాజకథలు, చోరకథలు, మాహాత్మ్యకథలు, అన్నపానశయనాసనములకథలు గ్రామకథలు

(1) దీ.ని. 1 - 9

(2) వర్తమానమందు చీరేనాథము (బహురైజిల్లా)

(3) మల్లిక = కోసలేశ్వరమహిషి.

పురకథలు స్త్రీ పురుషుల కథలు నానా లోకాభిరామాయణము ప్రసంగించుచుండి భగవంతుడు వచ్చుచుండుట దవుదవ్వలనెగాంచి అందరిని సద్దణచి తానును మానముగ నుండెను. లోనికి ప్రవేశించిన భగవంతునకు ప్రోష్ఠపాద పరివ్రాజకుడు స్వాగతమిచ్చి ఆసనమును సమర్పించి తానొకచో గూర్చొనినంత భగవంతు డిట్లనియె.

“ప్రోష్ఠపాదా! ఏమో ప్రసంగించుచుంటిరి కాబోలు మధ్యనె ఆపితిరా?”

“దేవా! ఆ ప్రసంగముల కేమిలెండు. పోనిండు. వెనుకటి దినాలలోని ఒకమాట. కుతూహల శాలయందు నానా సంప్రదాయముల శ్రమణ బ్రాహ్మణులు సమావేశమై అభి సంజ్ఞానిరోధ సమాధిని గూర్చి చర్చించిరి. అందొక డిట్లనియె - ‘హేతువులేనిదే, ప్రత్యయము లేనిదే పురుషునియొక్క సంజ్ఞ (చేతన) ఉత్పన్నమగు చున్నది; నిరుద్ధమును నగుచున్నది. అప్పు డతడు సంజ్ఞారహితుడు అసంజ్ఞి యగుచు న్నాడు.’

మఱియొక డిట్లనియె - ‘అదియట్లుగాదు. సంజ్ఞ పురుషుని ఆత్మ. అది వచ్చును. పోవును. వచ్చినపుడు సంజ్ఞావంతుడగుచున్నాడు. పోయినపుడు సంజ్ఞారహితుడు అసంజ్ఞి యగుచున్నాడు. అభిసంజ్ఞానిరోధము నిట్లు జెప్పుదురు’. వేటొక డిట్లనియె - ‘అదియు పొసగదు. మహాబుద్ధిమంతుడగు శ్రమణబ్రాహ్మణు డొకానొకడు పురుషుని సంజ్ఞను కూర్చును; యెడబాపును. అదియె అభిసంజ్ఞానిరోధము’ ఇంకొకడు యిట్లనియె - ‘కాదు. కాదు. మహాబుద్ధిమంతమగు దేవతయుం డును. అదియె ఈ పురుషుని సంజ్ఞను చేర్చుటయు విడదీయుటయు జేయును. విడదీసినపు డతడు అసంజ్ఞి యగును. అదియె అభిసంజ్ఞా నిరోధము’ అని యిట్లు పలువురు పలువిధముల ప్రసంగించిరి. తాము సర్వజ్ఞ మూర్తులరు - చతురమేధావు లరు సెలవివ్వండి.’

“ప్రోష్ఠపాదా! హేతువు లేనిదే ప్రత్యయము లేనిదే పురుషుని సంజ్ఞలు గలుగు ననియు తొలగుననియు పలికిన శ్రమణబ్రాహ్మణుడు తొలుతనె జాతీనాడు. హేతువుతో గూడియె ప్రత్యయముతో గూడియె పురుషుని సంజ్ఞలు కలుగుటయు నిరుద్ధమగుటయు గలదు. శిక్ష (నియమము) వలన కొన్ని సంజ్ఞ లుదయించు టయు, నిరుద్ధమగుటయును గలదు. శిక్షయనిన నేమనెదవా? వినుము.

ప్రోష్ఠపాదా! తథాగతుడు లోకమునం దుదయించినాడు. అతడు సమ్యక్ సంబుద్ధుడు. విద్యాచరణ సంపన్నుడు. సుగతుడు. లోకవిదుడు. బుద్ధభగవంతుడు. అతడు లోకమున కంతటికి కల్యాణమయమగు ధర్మము సుపదేశించుచున్నాడు.

★ ఆ ధర్మమును బొంది భిక్షువు శీలసంపన్నుడై నీవరణ పంచకమును దొరికి తన్ను దాను జూచుటచే ప్రమోదమును పొందుచున్నాడు. ప్రముదితునకు ప్రీతి కల్గుచున్నది. ప్రీతిసహిత చిత్తునకు కాయము ప్రశ్రద్ధమగుచున్నది. ప్రశ్రద్ధకాయునకు సుఖానుభూతి దొరకుచున్నది. సుఖితచిత్తునకు సమాహిత (ఏకాగ్ర) మేర్పడుచున్నది. వాడు కామములనుండి అకుశలధర్మాలనుండి వేటై, సవితర్క వివేకమువలన గలిగిన ప్రీతి సుఖముతోకూడ ప్రథమధ్యానమును పొందుచున్నాడు. ఇంతకు ముందుండే కామసంజ్ఞ యిప్పుడు నిరుద్ధమగుచున్నది. క్రొత్తగ సూక్ష్మసత్యసంజ్ఞ ఉదయించుచున్నది. వాడుపుడు 'సూక్ష్మసత్యసంజ్ఞ' యగుచున్నాడు. ఈ శిక్షతో కొన్ని కొన్ని సంజ్ఞలు దయించుటయు కొన్ని కొన్ని సంజ్ఞలు నిరుద్ధమగుటయు గలదు. ఇదియే శిక్ష.

ప్రోష్ఠపాదా! వితర్కవిచారములుపశాంతింప అంతః ప్రసన్నత సిద్ధింప, వితర్కవిచార రహిత సమాధివలన గలిగిన ప్రీతిసుఖయుతమగు ద్వితీయధ్యానమును భిక్షువు ప్రాప్తించుచున్నాడు. అంతట వానికి యంతకుముందుండిన సూక్ష్మసత్యసంజ్ఞ నిరుద్ధమైపోవును. సూక్ష్మసత్యసంజ్ఞావంతుడై యైపోవును. ఈ శిక్షయందుకూడ కొన్ని కొన్ని సంజ్ఞలుదయించుటయు, కొన్ని కొన్ని నిరుద్ధమగుటయు గలదు. ఇదియే శిక్షావద్ధతి.

మరియు ప్రోష్ఠపాదా! భిక్షువు ఆపైన ప్రీతి విరాగములనుండి ఉపేక్షకుడై తృతీయధ్యానమును బొంది ముందటి సంజ్ఞలన్నియు నిరుద్ధమగుచుండ ఉపేక్షాసుఖముతో గూడిన సూక్ష్మసత్యసంజ్ఞను బొందుచున్నాడు. ఈ శిక్షనుండియు కొన్ని కొన్ని సంజ్ఞలుదయించుటయు, అడగిపోవుటయును గలదు. ఇదే శిక్షావద్ధతి.

ప్రోష్ఠపాదా! భిక్షువు వటుపిమ్మట చతుర్థధ్యానమును బొంది ముందటి సంజ్ఞలను బాసి అదుఃఖ అసుఖ సూక్ష్మసత్యసంజ్ఞ గలవాడగుచున్నాడు. దీనియందును కొన్ని సంజ్ఞలు గల్గుటయు కొన్ని తొలగుటయును గలదు.

ఇట్లు భిక్షువు క్రమముగా ఆకాశ ఆనంత్య ఆయతన సంజ్ఞను, విజ్ఞాన ఆనంత్య ఆయతన సంజ్ఞను, అకించన్యాయతన సంజ్ఞను బొందుచూ ముందటి ముందటి సంజ్ఞలను వదలుచున్నాడు. ఈ ప్రతియొక్క శిక్షావద్ధతియందును కొన్ని సంజ్ఞలు గల్గుటయు కొన్ని తొలగుటయు గలదు.

ప్రోష్ఠపాదా! అంతట భిక్షువు స్వకసంజ్ఞయై (తనయందెసంజ్ఞలను గ్రహించు వాడై) క్రమముగ (సంజ్ఞాగ్రము) శ్రేష్ఠమగు సంజ్ఞను బడసి చింతనములను వదలి నిరోధమును సృష్టించుచున్నాడు. అప్పుడు అభిసంజ్ఞానిరోధయుతముగ సంప్రజ్ఞాత సమాధి యుదయించుచున్నది. ఈ విషయమునుగూర్చి యీ వర కిట్లు వినియున్నావా?”

“భగవంతా! మీరిప్పుడు చెప్పగ వినుచున్నాను. దేవా! మీరు ఒకే సంజ్ఞాగ్రమును జెప్పుచున్నారా? వేట వేటగు సంజ్ఞాగ్రములను జెప్పుచున్నారా?”

“ప్రోష్ఠపాదా! ఒక్కటిగను భిన్నభిన్నములుగను కూడ నేను సంజ్ఞాగ్రము (శ్రేష్ఠమగు సంజ్ఞ)లను జెప్పుచున్నాను. ఎట్టెట్టి నిరోధమును పొందుచున్నాడో అట్టి యట్టి సంజ్ఞాగ్రములను జెప్పుచున్నాను.”

“భంతే! సంజ్ఞ ముందుగను, జ్ఞానము వెనుకగను కల్గుచున్నదా! లేక జ్ఞానము ముందుగను సంజ్ఞ వెనుకయు గల్గుచున్నదా?”

“ప్రోష్ఠపాదా! సంజ్ఞయే మొదట కలుగుచున్నది. వెనుక జ్ఞానము కలుగుచున్నది. ప్రతివాడును ‘ఈ కారణముచేత యీ జ్ఞానము కల్గినదే’ని తలంచుచున్నాడు. కాబట్టి సంజ్ఞయే మొదట కలిగి తర్వాత జ్ఞానము కల్గినది.”

“సుగతా! పురుషునకు సంజ్ఞయే ఆత్మయా? లేక వేర్వేరా?”

“ప్రోష్ఠపాదా! నీవు ఆత్మను దేనినిగ తలంచుచున్నావు?”

“గౌతమా! స్థూలరూపము గలదిగను, సాల్గమహాభూతములతో గూడిన దిగను కవలీంకార ఆవారముగను (కబళములుచేసి భుజించునట్టిది) నే నాత్మను దలంచుచున్నాను.”

“ప్రోష్ఠపాదా! అట్లయిన సంజ్ఞయు ఆత్మయు వేర్వేరయగుచున్నవి.”

“భంతే! ఆత్మను మనోమయమును, అంగప్రత్యంగ సహితమును, యింద్రియయుతమునుగ దలంతును.”

ప్రోష్ఠపాదా! అటులయినను సంజ్ఞలును ఆత్మయు వేరువేరయగును. అంగ ప్రత్యంగ యుతమును యింద్రియ సహితమును మనోమయమును ఆత్మయగుచో నీ పురుషునకు కొన్ని సంజ్ఞలు కల్గుటయు, కొన్ని తొలగుటయునై యున్నది.”

“శాస్తా! ఆత్మను రూపరహితముగను సంజ్ఞామయముగను భావించును.”

“ప్రోష్ఠపాదా! అలాగైనను సంజ్ఞలును ఆత్మయు భిన్నభిన్నములై”

“ప్రభూ! సంజ్ఞయు ఆత్మయు ఒకటేయనిగాని, వేర్వేరని గాని నేనెఱుంగ గల్గుదునా?”

“ప్రోష్ఠపాదా! భిన్న దృష్టి - భిన్నరుచి గలవారలకు, భిన్నాచార్యానుగతుల కట్లు యెఱుంగుట కరము దుష్కరము.”

“గౌతమా! అటులవుగాక. లోకము నిత్యమనుట నిజమా? అనిత్యతా విచారము వ్యర్థమా?”

“ప్రోష్ఠపాదా! ఆ విషయమును నేను అవ్యాకృతము (విచారించుటకు యోగ్యము కానిది) అనినాను.

“గౌతమా! లోకము అశాశ్వతమనుట నిజమా?”

“ప్రోష్ఠపాదా! ఆ చర్చ అవ్యాకృతము.”

“గౌతమా! లోకము అంతవంతమా?”

“ప్రోష్ఠపాదా! ఆ విషయము అవ్యాకృతమనినాను.”

“గౌతమా! లోకము అనంతవంతమా?”

“ప్రోష్ఠపాదా! అదియు నవ్యాకృతమే.”

“గౌతమా! జీవుడు, శరీరము నొకటియా?”

“ప్రోష్ఠపాదా! అవ్యాకృతమే”

“గౌతమా! జీవుడు శరీరము వేరువేతా?”

“ప్రోష్ఠపాదా! అవ్యాకృతమే.”

“గౌతమా! తథాగతుడు మరణించి మరియు జన్మించునా?”

“ప్రోష్ఠపాదా! ఆ విషయ మవ్యాకృతమనినాను.”

“భంతే! తథాగతుడు తిరిగి జన్మించడా?”

“ప్రోష్ఠపాదా! అదియు నవ్యాకృతమే.”

“భంతే! అవ్యాకృతమని భగవంతు డెందకు పల్కినాడు?”

“ప్రోష్ఠపాదా! అర్థయుక్తముగాక, ధర్మయుక్తమునుగాక, బ్రహ్మచర్యమున కును నిర్వేదమునకును విరాగమునకును నిరోధమునకును ఉపశమమునకును అభిజ్ఞకును సంబోధికిని నిర్వాణమునకును కొఱగాని యీ ప్రసంగములను అవ్యాకృతములని తీర్మానించినాను.”

“ప్రభూ! వ్యాకృతము (చెప్పదగినవి)లని వేటిని జెప్పినారు?”

“ప్రోష్ఠపాదా! ఇది దుఃఖమనియు, ఇది దుఃఖసముదయమనియు, ఇది దుఃఖనిరోధమనియు, ఇది దుఃఖనిరోధగామినీ ప్రతిపదమనియు నేను వ్యాకృతము లొనర్చినాను.”

“ప్రభూ! వాటిని వ్యాకృతములని భగవంతు డెందుకన్నాడు?”

“ప్రోష్ఠపాదా! అర్థమునకును ధర్మమునకును బ్రహ్మచర్యమునకును, నిర్వేదమునకును విరాగమునకును నిరోధమునకును ఉపశమమునకును అభిజ్ఞకును సంబోధికిని నిర్వాణమునకు ఉపయోగమగుట వలన వ్యాకృతములన్నాను.”

“దేవా! చిత్రము.”

ఆసనమునుండి లేచి భగవంతుడు భిక్షాచరణమునకు బోయెను. అంతట ప్రోష్ఠ పాద పరివ్రాజకుని చుట్టుముట్టుకొని తక్కిన పరివ్రాజకులు చీవాట్లు పెట్టు దొడగిరి. “ప్రోష్ఠ పాదా! గౌతముడు చెప్పినదాని కెల్లను తల నూపుమంటివి. అతడో ఒక విషయమునైన నిక్కచ్చిగ తీర్మానించి చెప్పియుండలేదు. అవ్యాకృతములని తప్పుకొన్నాడు. నీకిది తగునా?”

“అయ్యలారా! మీరు జెప్పునది నీజమే. శ్రమణగౌతముడు దేనిని నిష్కర్షించ లేదు. అయినను అతడు ధర్మవేత్త. ధర్మ నియామకుడు. అంతవాడు చెప్పినదానిని కాదన లేక తలనూపితి” నని ప్రోష్ఠపాదుడు పలికెను.

రెండుమూడు దినములు గడచినంత ప్రోష్ఠపాదుడును, చిత్రహస్తీ సారిపుత్రు డును భగవంతు డుండుచోటికి బోయి అభివాదనము జేసి యొకచో గూర్చొనిరి. ప్రోష్ఠపాదుడును ఆనాడు పరివ్రాజకులు తన్నుతూలనాడిన సమాచారము బుద్ధునకు నివేదించెను. బుద్ధుడు యిట్లనియె.

“ప్రోష్ఠపాదా! ఆ పరివ్రాజకు లందఱు గ్రుడ్డివారు. వారిలో నీ వొక్కడవే కన్నులు గలవాడవు. అయ్యా! ఏకాంశిక ధర్మములనెన్నియో నేను జెప్పితిని. అనైకాం శిక ధర్మములను గూడ చెప్పితిని. ‘లోకము శాశ్వతము; అశాశ్వతము; తథాగతుడు మరణించిన పిదప తిరిగి పుట్టును. పుట్టుట లేదు’ ఈలాంటి విషయములన్నియు నేను అనైకాంశిక ధర్మములుగ ఉపదేశించితిని. ఇవి అర్థధర్మములకుగాని నిర్వేద నిర్వాణములకుగాని దేనికిని కొఱగానివి. ప్రోష్ఠపాదా! దుఃఖము, దుఃఖసముద

యము, దుఃఖనిరోధము, దుఃఖనిరోధగామినీ ప్రతిపదమనెడి ఏకాంశిక ధర్మముల నుపదేశించితిని. ఇవి ధర్మార్థములకును నిర్వేద నిర్వాణములకును ఉపయోగించు నవి.

ప్రోష్ఠపాదా! ఒక్కొక్క శ్రమణబ్రాహ్మణుడు ‘మరణానంతరము ఆత్మసుఖ లోకములకు బోయి మహాసుఖవంతమై యుండు’ నని చెప్పును. ‘నీవా సుఖలోకముల నేనాడైన చూచివచ్చితివా?’ యని వాని నడిగిన వాడు ‘లేదు’ నును ‘పోనిమ్ము. మహాసుఖవంతమై యుండు ఆత్మను చూచినావా?’ యని అడిగిన ‘లేదు’ అనును. ‘ఆ సుఖలోకములకీ మార్గము తప్పక చేర్చు’ నని నిక్కముగ నీకు తెలియునా యని ప్రశ్నించిన దానికిని వాడు ‘తెలియదు’ అనును. ఇట్టి శ్రమణబ్రాహ్మణుల మాటలు ప్రమాణ శూన్యములుగాక మరేమి యగును?”

“భంతే! అవశ్యము ప్రమాణరహితములే.”

ప్రోష్ఠపాదా! ఒకానొక పురుషుడు ‘నేనీ దేశమునందలి జనపదకల్యాణి (అత్యంత సుందరస్త్రీ) ని వలచియున్నా’ నని జెప్పును. వానింజూచి ‘ఓయీ! ఆమె యేజాతిది? ఏరూపు గలది? ఎచ్చట నివసించును?’ అనియడిగినచో వాడు ‘అదేమి యును నాకు తెలియదు. ఆమె మాత్రము కావలె’ నని పలుకును. ‘మూఢుడా! ఊరుపేరు తెలియక జాడపోకడ నెఱుంగక, ఆమె నాకు కావలె’ ననుటలో అర్థమేమి? ప్రోష్ఠపాదా! నీవేమి జెప్పదవు?

“దేవా! ఆ మాట అర్థహీనమైది.”

“మరియు ప్రోష్ఠపాదా! ఒకానొక పురుషుడు నాల్గుదారులు కలియు కూడలి యందు సోపానములు (తాపలు) కట్టుచున్నాడు. వానిని జూచి ప్రజలు “అయ్యా! ఈ సోపానములు యే మేడలు యెక్కుటకు కట్టుచున్నావు? ఆ మేడ యే దిక్కునందు న్నది?” అని యడిగిన వాడు ‘నాకు తెలియదు’ న్నచో ‘ఓయీ! నీవా ప్రాసాదమును తెలియనిదే చూడనిదే దానిపై నెక్కుటకు తాపలు గట్టుచున్నా’ ననుట యేపాటి తెలివి గలమాట? అని ప్రజ లడుగకుందురా? ప్రోష్ఠపాదా! నీవే మనెదవు?”

“దేవా! నిర్లక్ష్యమైన ఆ మాటకు ప్రామాణికత లేదు.”

“ప్రోష్ఠపాదా! ఆ శ్రమణ బ్రాహ్మణుడు ‘మరణించిన పిదప ఆత్మ సుఖలోకములకు పోయి సుఖము ననుభవించు’ ననుటకూడ అట్లే యున్నది.”

“దేవా! నిజము.”

“ప్రోష్ఠపాదా! స్థూలఆత్మ ప్రతిలాభమని, మనోమయాత్మ ప్రతిలాభమని, అరూప ఆత్మ ప్రతిలాభమని ఆత్మప్రతిలాభము (శరీరగ్రహణము)లు మూడు విధములు. రూపవంతమును నాలుగు మహాభూతములతో కూడినదియు, ఆహారమును కొనునదియు నగునది స్థూలాత్మ ప్రతిలాభము. రూపవంతమును అంగప్రత్యంగయుతమును ఇంద్రియ సహితమును నగునది మనోమయాత్మ ప్రతిలాభము. రూపహీనమును, సంజ్ఞావంతమును నగునది అరూపాత్మప్రతిలాభము. (శరీర పరిగ్రహము) నేనా మూడు విధములగు శరీర గ్రహణములనుండి విముక్తుడగుటకు ధర్మోపదేశము చేయుచున్నాను. ఈ మార్గమున నడచువానికి అకుశల ధర్మములు నశించును. కుశలధర్మములు సంభవించును. ప్రమోదమును ప్రీతిని ప్రశబ్ధిని స్మృతిని సంప్రజన్యమును సుఖమును బొంది విహరించ గలడు.”

భగవంతుడు బుద్ధుడు యిట్లు చెప్పుచుండుటను విని చిత్రహస్తీ సారిపుత్రు డిట్లనియె - “భంతే! స్థూలశరీరపరిగ్రహమున్నపుడు, మనోమయ శరీర పరిగ్రహముగాని, అరూపశరీరపరిగ్రహముగాని సార్థకమగుట లేదు. ఆ సమయమునకు స్థూలశరీర పరిగ్రహమొక్కటియే సత్యమగుచున్నది. అట్లే తక్కిన రెండింటి విషయము కూడ. ఏదో ఒకటి యుండినపుడు తక్కిన రెండును మిథ్యలగును.”

“చిత్రా! అవును. పాలనుండి పెరుగు గలుగుచున్నది. పెరుగునుండి నెయ్యి కలుగుచున్నది. కాని పాలున్నపుడు తక్కిన రెండును లేవు. పెరుగున్నపుడు పెరుగే సత్యము. కడమరెండును మిథ్యలు. నెయ్యి ఉన్నపుడు దానిని నెయ్యియని యందురుగాని పాలనిగాని పెరుగనికాని చెప్పుట లేదు. అట్లే స్థూలశరీర పరిగ్రహమున్నపుడు మనోమయ శరీర పరిగ్రహముగాని అరూపశరీర పరిగ్రహముగాని చెప్పబడదు. మనోమయశరీర పరిగ్రహమున్నపుడు మిగత రెండును చెప్పబడవు. అరూపశరీర పరిగ్రహమున్నపుడును స్థూలశరీర పరిగ్రహముగాని మనోమయశరీర పరిగ్రహముగాని చెప్పబడవు. చిత్రా! ఈ లౌకికసంజ్ఞల నంటక తథాగతుడు వ్యవహరించుచున్నాడు.”

ఇట్లు చెప్పినంత ప్రోష్ఠపాద పరివ్రాజకుడు భగవంతుని జూచి “భంతే! ఆశ్చర్యము - అబ్బురము - నేటినుండి నన్ను అంజలిబద్ధ శరణాగత ఉపాసకునిగ స్వీకరించండి” అని ప్రార్థించెను.

చిత్రహస్తీ సారిపుత్రుడును భగవంతునితో “దేవా! ఆశ్చర్యము - అబ్బురము. నేను భగవంతుని శరణుజొచ్చుచున్నాను. ధర్మమును భిక్షుసంఘమునుగూడ. భగవానులవద్ద నాకు ప్రవ్రజ్య లభించుగాక. ఉపసంపద ప్రాప్తించుగాక” అని వేడుకొనెను.

బుద్ధభగవంతుని వద్ద చిత్రహస్తీ సారిపుత్రుడు ప్రవ్రజ్యను ఉపసంపదను బొంది ఏకాకియై ప్రమాదరహితుడై ఆత్మసంయమియై విహరించుచు, దేనికొఱకు కుల పుత్రులు గృహములవదలి ప్రవ్రజితులయ్యెదరో అట్టి అనుపమ బ్రహ్మచర్య ఫలము యొక్క సాక్షాత్కారమును బొంది విహరింపదొడగెను. జన్మబంధములు క్షీణించి, బ్రహ్మచర్య ఫలము సిద్ధించి కృతకృత్యుడై కరణీయమేమియు లేక ఆయుష్మంతుడు చిత్రహస్తీ సారి పుత్రుడు అర్హతులయందొక్కడయ్యెను.

శ్రీ బుద్ధ చర్య

తీయ ఖండము

త్రైవిద్య సూత్రము (వి. పూ. 457)

¹ ఒక సమయమున భగవంతుడు బుద్ధుడు ² కోసలదేశమునందు సంచరించుచు అయిదునూర్ల భిక్షువులతో మనసాకటమను బ్రాహ్మణాగ్రహారమును వచ్చి చేరెను. ఆ గ్రామమున కుత్తరముననుండు అచిరవతీ నదీతీరమున నొక ఆమ్రవనములో విడిసి విహారము చేయుచుండెను.

ఆ కాలమునందు సుప్రసిద్ధులును మహాధనవంతులును నగు ³ చంకి, తారుక్షుడు, పౌష్కరసాతి, జానుశ్రోణి, తోదేయ్యుడు మున్నగు బ్రాహ్మణులు వలుపురు ఆ గ్రామమునందే నివసించుచుండిరి.

ఇట్లుండ నొకానొకనాడు పౌష్కరసాతి శిష్యుడగు వాసిష్ఠుడును, తారుక్షుని శిష్యుడగు భారద్వాజుడును వాహ్యశ్చక్ర దారినడచుచు యేదో విషయమును తీసికొని వివదించుచుండిరి. అందు వాసిష్ఠమాణవుకు డిట్లనియె.

1. దీ. ని. 1 - 13.

2. యుక్తప్రాంతములోని పైజాబాదు, గోండా, బహరైన్, సుల్తాన్ పూర్, బారాబంకీ, బస్తీజిల్లాలును, గోరఖ్ పూర్ జిల్లాలో కొంతభాగమును.

3. చంకి ఓపసాదనివాసి, తారుక్షుడు ఇచ్చానంగలవాసి, పౌష్కరసాతి ఉక్కుట్టవాసి జానుశ్రోణి శ్రావస్తీవాసి, తోదేయ్యుడు తుదీగ్రామనివాసి.

‘భారద్వాజా! బ్రహ్మసాలోక్యమునకు సత్త్వరముగను, నిరాటంకముగను జేరుటకు పౌష్కరసాతి బ్రాహ్మణుడు జెప్పుమార్గమే శ్రేష్ఠమైనది.’ అది విని భారద్వాజు డిట్లనియె.

“వాసిష్ఠా! తారుక్షబ్రాహ్మణుడు జెప్పునదియే అందుకు యోగ్యము.”

ఒకరిమాటొకరికి నచ్చ లేదు. చివరకు భారద్వాజునకు వాసిష్ఠు డిట్లనియె.

“భారద్వాజా! శాక్యపుత్రుడు శ్రమణగౌతముడు ఈ గ్రామమునకు ఉత్తరదిశ యందుండు అచిరవతీ (రాపతీ) నదీతీరమున మామిడివనములో విహరించుచు న్నాడు. అతడు సుప్రసిద్ధుడు. అతని కడ కరిగి ఈ విషయమును తీర్మానించు కొందము.”

సరియే పోదమని యిర్వురు మాణవకులును భగవంతుడున్నెడకు బోయి కుశల వ్రశ్నములొనర్చి ఒక్కడ గూర్చొనిరి. అందు వాసిష్ఠమాణవకు డిట్లనియె.

“గౌతమా! మాకొక వివాదము వచ్చినది. బ్రహ్మసాలోక్యము నతిశీఘ్రముగ జేర్చుటకు పౌష్కరసాతి చెప్పడి మార్గమే శ్రేష్ఠమని నే నన్నాను. తారుక్షుడు చెప్పుమార్గమే ఉత్తమమని ఈ భారద్వాజు డనుచున్నాడు. ఇదియే వివాదము.”

“వాసిష్ఠా! నీవిట్లు చెప్పెదవు. భారద్వాజు డట్లు చెప్పును. ఇక దీనిలో నిగ్రహము - వివాదము యెందులకు?”

“గౌతమా! ఆ మార్గము బ్రహ్మసాలోక్యమును చేర్చగల్గుననుటలో వివాదము లేదు. అదియొక టేమి? మార్గామార్గములను గుఱించి ఐతరేయబ్రాహ్మణుడు, తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణుడు, ఛందోగ బ్రాహ్మణుడు, ఛందావాబ్రాహ్మణుడు, బ్రహ్మచర్య బ్రాహ్మణుడు మున్నగువారు వలుదెరువుల చెప్పినారు. త్రోవలనేకములయ్యును ఒకే గ్రామమునకు జేర్చినట్లు వీరు జెప్పుమార్గములును అన్నియుకూడ బ్రహ్మసలోక తనె సిద్ధింపజేయును.”

“వాసిష్ఠా! వారు జెప్పు మార్గములు బ్రహ్మసలోకతన జేర్చగలవా?”

“గౌతమా! చేర్చగలవనియే జెప్పుచున్నాను.”

“వాసిష్ఠా! అత్రైవిద్య (మూడువేదముల నెఱిగిన) బ్రాహ్మణులందొక్కరైనను బ్రహ్మమనిన యేమో, అతని లోక మెట్టిదో కండ్లార చూచినారా!”

“గౌతమా! లేదు.”

“వాసిష్ఠా! పోనిమ్ము. వారి గురువులలో - ఆచార్యులలో నెవడైన చూచినాడా?”

“గౌతమా! లేదు.”

“వాసిష్ఠా! వారి గురువరంపరలో యేడవమూలపురుషుడైనా చూచినాడా?”

“గౌతమా! లేదు.”

“వాసిష్ఠా! సరే పోనిమ్ము. నీవు చెప్పిన త్రైవిద్య బ్రాహ్మణుల పెద్దలు, పెద్దలకు పెద్దలు, గురువులు, వారిగురువులలో నొక్కడైనను ‘బ్రహ్మమిట్టిది - ఈ విషయమందున్నది - ఇక్కడున్నది - మేమెఱుగుదుము - మేము చూచితిమి’ అని చెప్పగల్గిరా?”

“గౌతమా! లేదు.”

“వాసిష్ఠా! వీరేగాదు, వీరి ఆచార్యులు స్రాచార్యులు పరంపరాచార్యులు గూడ బ్రహ్మమును చూడనివారేయైయుండ, వీరు ఇప్పుడు ‘మేము జూడని - మేమెఱుగని బ్రహ్మసాలోక్యమునకు చక్కని సులభమగు మార్గమును ఉపదేశించుచున్నామ’ని చెప్పుచుండుట హాస్యాస్పదము అప్రమాణము కాదా?”

“గౌతమా! నిజమే”

“వాసిష్ఠా! ఇదియంతయు అంధపరంపరా న్యాయము. గ్రుడ్డివారొకని నొకడు అంటుకొని బారుదీసి నిలిచిన కూడా వస్తువును చూచుటకు ఒక్కడును సమర్థుడుగాడు. ముందున్న వాడును గాన లేడు. నడుమనుండువాడును గానలేడు. చివరనుండువాడును గానలేడు. అట్లే ఈ త్రైవిద్య బ్రాహ్మణుల మాటకూడా నిర్ధృతమును, నిస్సారమును వైనది. అయ్యా! వాసిష్ఠా! మీ త్రైవిద్య బ్రాహ్మణులు సూర్యచంద్రులు యెందుండి పుట్టుచున్నారో యెందు గ్రంకుచున్నారో చూచుచున్నారా? ఆ సూర్యచంద్రులను గూర్చి ఉపాసనాప్రార్థనలను జేయుదురా? చేయువారిని చూచుచున్నారా?”

“గౌతమా! చంద్రసూర్యుల ఉదయాస్తమానముల జూచుచున్నారు. వారిని ఉపాసించుచున్నారు. ఉపాసించువారిని గూడ జూచుచున్నారు.”

“వాసిష్ఠా! ఆ చంద్రసూర్యుల సాలోక్యమును పొందుటకు భక్తులైనవారికి చక్కని మార్గమును వారు బోధించుట లేదా?”

“గౌతమా! లేదు.”

“వాసిష్ఠా! ఇది యేమి? తాము కండ్లారా చూడగల్గిన, ఉపాసింపగల్గిన చంద్ర సూర్యుల లోకములకు వంపే మార్గమును చెప్పుటకే అనమర్తులైన వీరు, తాముగాని తమ పూర్వులుగాని కండ్లతోనైన జూడని బ్రహ్మసాలోక్యమునకు చక్కని మార్గమును ఉపదేశించుచున్నామనుట, యేమంత విశ్వసింపదగియున్నది?”

“గౌతమా! నిజమే.”

“వాసిష్ఠా! ★ ఒకానొక పురుషుడు ‘నేనీ దేశమునందలి జనపదకళ్యాణి (మహా సుందర స్త్రీ)ని వలచియున్నా’నని చెప్పును. వానిని జూచి ‘ఓయీ! ఆమె యేజాతిది? ఏరూపు గలది? ఎచ్చట నివసించు’నని యడిగినచో వాడు ‘అదేమియు నాకు తెలియదు. ఆమె మాత్రము కావలె’ ననును. వాసిష్ఠా! ఆ మాటకేమైన విలువ యున్నదా?”

“గౌతమా! అది అర్థము లేనిమాట.”

“వాసిష్ఠా! త్రైవిద్యబ్రాహ్మణుల మాటలుకూడ నట్టివే. మఱియు వినుము. అద్ధరి యిద్ధరి నీటితో నిండియున్న యీ అచిరవతీనదిని దాటగోరి ఒక పురుషుడు ఈ వైపు తీరమున నిలువబడి ‘ఓ అవైపుననుండు తీరమా! ఇటురమ్ము. ఇచ్చటికి రమ్ము’ అని యెంతగా కేకలు వేసినను ఆవలి యొడ్డు యీవలికి రాగలదా?”

“గౌతమా! రాలేదు.”

“వాసిష్ఠా! ఇట్లే త్రైవిద్య బ్రాహ్మణులుకూడ బ్రాహ్మణయోగ్యములగు ధర్మములను వీడి అబ్రాహ్మణధర్మములను ఆశ్రయించినవారై ‘మే మింద్రుని ఆహ్వానించుచున్నాము. ఈశానుని ఆహ్వానించుచున్నాము. బ్రహ్మను ఆహ్వానము చేయుచున్నాము. ప్రజావతిని ఆహ్వానము జేయుచున్నాము. దేహము వదలిన తర్వాత మేము వారిలోకములందు నివాసమును (సాలోక్యమును) పొందగల’మని యే మేమో ప్రల్లదము లాడుచుందురు. అది అసంభవము. అయ్యా! ఈ అచిరవతీ నదిని దాటగోరువాడు యీ ఒడ్డుననే బంధింపబడినచో వాడు ఆవలితీరము నెట్లు చేర గలడు?”

“గౌతమా! చేరలేడు.”

‘అః వాసిష్ఠా! కామగుణము లయిదును బంధములని ఆర్యవినయమున చెప్ప బడును. 1. కంటితో చూడబడు ప్రయరూపము. 2. చెవితో వినబడు ప్రయ శబ్దము. 3. ముక్కుతో గ్రహింపబడు ప్రయగంధము. 4. నాలుకతో తీసికొను ప్రయరసము. 5. చర్మముతో గైకొను ప్రయస్పర్శము - ఈ అయిదు కామగుణము లును రాగోత్పాదకము లౌటచే బంధనములని చెప్పబడినవి. ఆ త్రైవిద్య బ్రాహ్మణులీ అయిదింట బంధింపబడి వివశులై విస్మృతులై వెలువడు మార్గము గానక వెతనొందు చున్నారు. ఇట్టి వీరు బ్రహ్మసలోకతన కాయమువిడిచిన పిదప పొందెదమనియు పొందించెదమనియు పలుకు పలుకులు సత్యమెట్లు కాగలవు? వాసిష్ఠా! ఈ అచిరవతీ నదిని దాటి ఆ గట్టును చేరగోరువాడు ఈ గట్టునందే మొగమును మూసుకొని పరుండినవో వాడు ఆ తీరము నెట్లు జేరగలడు?’

“గౌతమా! చేరలేడు.”

“అట్లే, వాసిష్ఠా! నీ వరణము లయిదింటిని ఆర్యవినయమందు ఆవరణము లని బంధనములని చెప్పుదురు. 1. కామచ్ఛందము 2. వ్యాపాదము, 3. స్యానమృద్ధము, 4. ఔద్ధత్యకృత్యము, 5. విచికిత్స యనునవి. ఈ అయిదింటిచే కప్ప బడియున్న త్రైవిద్య బ్రాహ్మణులు చచ్చిన పిదప బ్రహ్మలోకమును చెందుదుమనుట సుతరాం అసంభవము. వాసిష్ఠా! కులవృద్ధులగు పెద్దలు బ్రహ్మమును సవరిగ్రహమని చెప్పుదురా? అపరిగ్రహమని చెప్పుదురా?’

“గౌతమా! సవరిగ్రహమనియే”

“వాసిష్ఠా! ద్వేషముతో కూడినదనియా, ద్వేషముతో వీడినదనియా?”

“గౌతమా! ద్వేషముతో వీడినదనియే చెప్పుదురు.”

“వాసిష్ఠా! బ్రహ్మము వ్యాపాద (ద్రోహ) సహితమా? వ్యాపాదరహితమా?”

“గౌతమా! వ్యాపాదరహితమే”

“వాసిష్ఠా! క్షిప్త చిత్తమా? అక్షిప్తచిత్తమా?”

“గౌతమా! అక్షిప్త చిత్తమే”

“వాసిష్ఠా! బ్రహ్మము జితేంద్రియమా? అజితేంద్రియమా?”

“గౌతమా! జితేంద్రియమే”

“వాసిష్ఠా! త్రైవిద్య బ్రాహ్మణులు సవరిగ్రహులు. బ్రహ్మము అపరిగ్రహము. సవరిగ్రహులగు త్రైవిద్య బ్రాహ్మణులు పరిగ్రహ (స్త్రీ) రహితమగు బ్రహ్మముతో సమానమగుటగాని కలియుటగాని సలోకతను బొందుటగాని సంభవించునా?”

“గౌతమా! సంభవింపదు.”

“వాసిష్ఠా! సద్వేషచిత్తులు సవ్యాపాదచిత్తులు సంక్లీష్టచిత్తులు అజితేంద్రియులు నగు త్రైవిద్య బ్రాహ్మణులకు ద్వేషహీనము వ్యాపాదహీనము క్లేశహీనము జితేంద్రియము నగు బ్రహ్మముతో సాలోకత, సిద్ధించుట యేటిమాట? పెడదారుల ద్రొక్కి నిక్కముగ విషాదములకు గుఱియైనారు. గొడ్డేట నీదుచున్నారు. త్రైవిద్య లనెడి కీకారణ్యమునందు ఊరక పరిభ్రమించుచు వ్యసనములపాలైనారు.”

ఇట్లు భగవంతుడు బుద్ధుడు ఉపదేశించినంత వాసిష్ఠమాణవకు డిట్లనియె. “గౌతమా! తాము బ్రహ్మసాలోక్యమార్గము నెఱిగియున్నారని నేనిదివఱకు విని యుంటిని. నిజమేనా?”

“వాసిష్ఠా! మనసాకట మిచ్చటికి దూరమా? సమీపమా?”

“గౌతమా! దూరము లేదు. సమీపమే.”

“వాసిష్ఠా! ఈమనసాకటమునందే పుట్టిపెరిగిన ఒక పురుషుడు యిందున్నాడనుకొందము. వాన్ని జూచి మనసాకటమునకు దారి యేదని అడిగినచో వాడు చెప్పుటకు ఆలోచనగాని ఆలస్యముగాని చేయునా?”

“గౌతమా! మిక్కిలిగ గుర్తెఱిగిన ఈ విషయమందు జవాబు చెప్పుటకు వాడు ఆలోచన చేయడు. ఆలస్యమును జేయడు.”

“వాసిష్ఠా! అట్లే తథాగతునకును బ్రహ్మలోకము చిరపరిచితము. బ్రహ్మము నెఱుగుదును. బ్రహ్మలోకము నెఱుగుదును. దానిని పొందించు మార్గము నెఱుగుదును.”

“గౌతమా! బ్రాహ్మణసంతాన ముద్ధరింపబడునట్లు దానిని మా కుపదేశింపుము.”

“వాసిష్ఠా! వినుము. లోకమునందు తథాగతు★డుత్పన్నుడైనాడని విని సర్వకల్యాణమగు అతని బ్రహ్మచర్యచరణము నభిలషించి భిక్షుదీక్షను గొని కడుపునకు అన్నము, కాయమునకు బట్ట యింతమాత్రమున సంతృప్తివహించి శీల

సంపన్నుడైన శ్రమణ భిక్షువు ¹ నీవరణముల నైదింటినుండి విముక్తుడై ప్రీతిమంతుడై విహరించుచున్నాడు. అతని చిత్తము మిత్రభావయుక్తము. వాడు ప్రశ్రద్ధ (శాంత) శరీరుడు. బలముగలవాడు అవలీలగ శంఖమును పూరించి దాని శబ్దముతో నాల్గుమూలలను నిండించినట్లు ప్రసన్నచిత్తుడగు భిక్షువు తన మైత్రీభావనతో దిక్కులకు దిక్కు కల్గించుచున్నాడు. అదియే బ్రహ్మసాలోక్యమునకు మార్గము.

వాసిష్ఠా! మరియు నతడు నిరవధికములైన కరుణాముదితా ఉపేక్షలను చిత్తమునకు హత్తించుకొని లోకములందు సర్వ పరిపూర్ణుడై విహరించుచున్నాడు. ఇదియే బ్రహ్మసాలోకతకు మార్గము. వాసిష్ఠా! వాడు అపరిగ్రహుడు; అద్వైష్టు; అవ్యాపాదచిత్తుడు; అక్లేశస్వభావుడు; జితేంద్రియుడు. వాడు బ్రహ్మమునకు వేరుగ లేడు. అనాయనముగ బ్రహ్మసాలోక్యమును బొందుచున్నాడు.”

అని యిట్లు భగవంతుడు బుద్ధుడువదేశింప విని సహర్షముతో వాసిష్ఠమాణవకుడును, భారద్వాజమాణవకుడును చేతులు జోడించి “గౌతమా! ఆశ్చర్యము; అబ్బురము, మమ్ము అంజలిబద్ధ శరణాగత ఉపాసకులుగ అనుగ్రహించవలసినద”ని వేడికొనిరి.

అంబష్టసూత్రము (వి. పూ. 457)

² భగవంతుడు బుద్ధదేవుడు యేనూరు భిక్షువులతో కూడి ³ చారికనొన ర్పుచు కోసలదేశమునందలి ఇచ్చానంగలమను బ్రాహ్మణాగ్రహారము జేరి అందలి ఒక వనఖండమున విహారము జేయుచుండెను.

1. 146, 147 పేజీలు చూడుడు.

2. దీ. వి. 1 - 1.

3. అ. క. భగవంతుని చారిక (పాదచర్య) రెండువిధములు. త్వరితచారికయని, మందచారిక యని. దూరముగ నుండువానికి బోధింపవలసిన వడివడిగబోవుట త్వరితచారిక. మహాకాశ్యపస్థవిరుని యెదుర్కొనినపుడు ముహూర్తమునకు మూడుపరువుల నేల (3/4 యోజనము) భగవంతుడునడిచినాడు. అట్లే అలవకుని కొఱకు ముప్పదియోజనములును, అంగుళిమాలనికొఱకు ముప్పదియోజనములును, పుక్కుసాతికొఱకు నలభై యైదు యోజనములును, మహాకప్పనునికొఱకు నూటయిరవై యోజనములును, ధనియునికొఱకు నూటయేడు యోజనములును, తివ్యశ్రామజేరుని కొఱకు నూరుయిరవదియోజనములును మూడుగవూతులును నడిచినాడు. దీనిని త్వరితచారిక యందురు. మామూలుగ దినమునకు యోజనము, అర్ధయోజనమునొప్పున గ్రామ గ్రామములందు భిక్షాచరణమొనర్చుకొనుచు లోకానుగ్రహముకొఱకే చరించుట మందచారిక యందురు.

కోసలరాజుచేత 'ఉక్కట్టయనెడి గ్రామమును బహుమానముగ బొంది రాజ భోగ్యముల ననుభవించుచున్న పౌష్కరసాతియను బ్రాహ్మణుడు ఇచ్చానంగల వన భూమియందు సుగతుడు గౌతముడు విహరించుచున్నాడని విని అతని దర్శింప కుతూహలించెను. ఒకనాడు పౌష్కరసాతి తన శిష్యుని మహాపండితుని అంబష్ఠనామ కుని చేరబిలిచి “నాయనా! నీవు అన్నింటను నాయంతటివాడవు. యోగ్యుడవు. నేర్పరివి. అదిగో! శాక్యకులోత్పన్నుడగు గౌతముడు ప్రవ్రజితుడై ఆ వనఖండమందు విహరించుచున్నాడట. అర్హతులగు అట్టిబోంట్లదర్శనము లత్యంతదుర్లభములు. లోకమునందతనికీర్తి పిక్కిటిల్లి యున్నది. ఆ కీర్తికి తగినంతటివాడు అవునో కాదో, నీవు పోయి పరికించి రమ్ము.”

“పూజ్యడా! ఆ విషయమును నే నెట్లు గ్రహింపగల్గుదును?”

“నాయనా! అంబష్ఠా! ముప్పదిరెండులక్షణములనొప్పినవాడు మహాపురుషు డని వేదములు వాకొన్నవి. అట్టి లక్షణసంపన్నుడు యింటియందుండిన సర్వ సర్వసంహకు సార్వభౌముడు కాగలడు. విరక్తుడై యిల్లువదలి సంన్యసించినచో అర్హతుడు సమ్యక్ సంబుద్ధుడు నిక్కము కాగలడు. ఇంతకువినా మూడవదారి లేదు. ఆ యానవాళ్ళతని యందు గ్రహించి సంప్రదించిరమ్ము. పామ్ము.”

వల్లెయని గురువును వీడ్కొని అంబష్ఠమాణవకుడు రథమునెక్కి వలుపురు బ్రాహ్మణమాణవకులు తనవెంట వచ్చుచుండ, ఇచ్చానంగల వనఖండము దిశకు మొగమై పయనించెను. వనము సమీపించినంత రథంబుడిగ్గి కాలినడకనె లోనికిజొచ్చి అందందు దిరుగుచున్న భిక్షువులతో నిట్లనియె.

“పూజ్యలారా! భగవంతు డెచ్చట విహరించుచున్నాడు? వారిని దర్శింప వలెను.”

“అంబష్ఠా! అదిగో, తలుపులు మూసియున్న ఆ విహారము చెంతకు నిశ్చ బ్దముగ బోయి సూచనకొఱకై, తలుపుదట్టి, తాళమును కదలించుము. భగవంతుడు ద్వారము తెఱవగలడు.”

భిక్షువుల ప్రత్యుత్తరమాలించి వారు చెప్పినట్లు జేసెను. బుద్ధుడును తలుపు దెఱచినంత అంబష్ఠుడు లోనికి ప్రవేశించి సమ్మోదన మొనర్చి యొకచో గూర్చొనెను.

1. పౌష్కరసాతి బాల్యమందే మూడువేదములందును పారంగతుడై పండితుడై కోసలరాజుచే మెప్పువడసి ఉక్కట్టయనెడి నగరమును పారిత్పికముగ పొందెను.

భగవంతు డటునిటు తిరుగుచున్నాడు. అంబప్పడు కూర్చొనియే ప్రశ్నించుచున్నాడు. ఒక్కొక్కతడకి భగవంతు డిట్లనియె.

“అంబప్పా! పెద్దవారితో ప్రసంగించుట యిట్లేనా? నిల్వబడియో, తిరుగుచున్ ఉన్నవారితో నీవలె కూర్చొని సంభాషించుట తగినదేనా?”

“గౌతమా! తగదు. తిరుగుచున్న వానితో తిరుగుచును, నిలువబడియున్న వానితో నిల్వబడియు, కూర్చొనియున్న వానితో కూర్చొనియు సంభాషించుట తగినది. అయినను ముండకులు, శ్రమణులు, హీనజాతులును బ్రహ్మకు పాదములందు కల్గిన సంతానము. వారిపట్ల యిట్లు వర్తించుట తగినదే.”

“అంబప్పా! ఏదో అర్థమును - ప్రయోజనమును మనస్సునందు పెట్టుకొని యిచ్చుటికి వచ్చితివి. కాని, ‘నేను అర్థిని’ అని గమనింపవైతివి. గురుకులవాస పద్ధతి నీకు తెలియదు. గురుకులమున వసించితినిని వ్యర్థముగ విఱివీగుచున్నావు.”

భగవంతునిమాట బాణమై తాకుటచే భరింపలేక బ్రాహ్మణు డిట్లనియె. ‘గౌతమా! శాక్యజాతి మిగుల ఖుద్రమైనది. శాక్యవంశీయులకు సభ్యతయే తెలియదు. ఊరక కాటులు ప్రేలుచుండుటయే వారివని. బ్రాహ్మణులను ఆదరింపరు, పూజింపరు, గౌరవింపరు. నీచులగువారికే అది యొప్పినది.” అని ఆవేశభరితుడై అంబప్పడేమేమో ఆక్షేపించుచున్నాడు. ప్రశాంతిచిత్తమున కొంతదూరము విని బుద్ధు డిట్లనియె.

“అంబప్పా! శాకు్యులు నిన్నెక్కడ కఱచినారు?”

“గౌతమా! నేనొకానొక సమయమున మా ఆచార్యుడగు పౌష్కరసాతి పంపబూని యేదో పనికొఱకై కపిలవస్తునగరమునకు బోయితిని. అక్కడ శాక్యకుమారకులు తమ సభాగృహము (ప్రజాతంత్రభవనము) నందు పెద్ద పెద్ద కుర్చీలపై కూర్చొని యొకరినొకరు గేలిచేసికొనుచు కేరడములాడుచు, లోనికి ప్రవేశించిన నన్ను జూచి ఒక్కడైనను కూర్చొను మని మాటమాత్రానికైనను చెప్పలేదు. గౌతమా! శాక్యజాతి ఖుద్రజాతి.”

“అంబప్పా! పిట్ట తన గూటిలో యిష్టానుసారము ఆలాపించును. దానికి ఒకని అడ్డ మేమి? శాకు్యులకు కపిలవస్తు సొంతలావు. దానిజూచి నీవు తామస పడనేల?”

“గౌతమా! బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రులనెడి నాల్గువర్ణములయందును మొదటివాడైన బ్రాహ్మణునకు తక్కిన మూడు జాతులవారును సేవకులై మెలగవలెను. నిజమట్లుండ శాక్య లుద్దతులై ఆనా డట్లు ప్రవర్తించుట వారి అసభ్యతకు పరిచాయకము.”

అంబష్ఠ డిట్లు మీదమీద శాక్యుల నాక్షేపించుట, నిందించుట గాంచిగాంచి సుగత బుద్ధుడు వానికి శృంగభంగము కల్పింపనెంచి మెల్లగ నిట్లనియె.

“అంబష్ఠా! నీ వేగోత్రమువాడవు?”

“గౌతమా! నాది కృష్ణాయన గోత్రము.”

“ఓహో! అంబష్ఠా! నీ గోత్ర నామమునుబట్టి చూచిన నీవు శాక్యులకు దాసీ పుత్రు డవు. వారు నీకు ప్రభువులు. ఎట్లందువేని వినుము. శాక్యులకు వంశకర్తయై మూలపురుషుడై ఇశ్వాకుడను రాజౌకడు పూర్వముండెను. అతడు చిన్నభార్య యందులి మక్కువతో ఆమెకొడుకునకే రాజ్యమప్పగించదలంచి పెద్దకొడుకులై యుండిన ఉల్కాముఖుడు కరండుడు హస్తినీకుడు సినీసూరుడనెడి నల్పురుని రాజ్యమునుండి వెడలనడిపించెను. వారును వలసబోయి హిమాలయ ప్రాంతమున నొక సరోవరము నాను కొనియుండు నొక శాకవనమున (బేకువనము) నివసించ దొడగిరి. అనుకూలమగు సంబంధ బాంధవ్యము లభింపమితేతను, జాతి చెడుననుభయముచేతను వారు తోబుట్టువులనే చేబట్టి పొందుచువచ్చిరి. కాలము గడచినంత ఒకనాడు యిశ్వాకుడు తన మంత్రులతో ‘కుమారులిప్పుడెందున్నార’ని యడిగెను. మంత్రులును ‘నరోంద్రా! హిమాచలప్రాంతమునందు మహాశాకవనమున నున్నార’ని వారి కథను సవిస్తారముగ జెప్పిన నాలకించి నరపతి నివ్వెఱవోయి “ఔరా! కుమారులు శాక్యులు (సమర్థులు), శాక్యులు, శాక్యులు గదే” యనెను. అప్పటి నుండి వారు శాక్యులని పేరువడసిరి. ఇట్లు శాక్యులకు యిశ్వాకువు మూలపురుషుడు. ఆ యిశ్వాకునకు దిశ యనెడి దాసి యుండినది. ఆమె కొక బిడ్డడు కల్గినాడు. ఆ శిశువు పుట్టినతోడనే తల్లిని జూచి “అమ్మా నన్ను కడుగుము. ఈ ముఱికిని కడిగివేయుము”ని మాటలాడెను. పురిటి శిశువు మాటలాడుట కరము విస్మయకరమై ‘కృష్ణపుట్టినది - కృష్ణపుట్టిన’దని వల్కిరి. ఆ కాలమునందు కృష్ణ అను మాటకు దయ్యము - పిశాచము అని అర్థము. వాడే పెరిగి పెద్దవాడై కృష్ణాయనుడని పేరువడసెను. వాని సంతతివారే మీరు. కాబట్టి, అంబష్ఠా! నీవు శాక్యులకు దాసీ పుత్రుడవు. నిజముగాదేమో చెప్పుము?”

అంబప్పడు మిన్నకున్నాడు. భగవంతుడు ముమ్మాటడిగిన కూడ మాటుపల్క లేదు. కినిసి బుద్ధు డిట్లనియె. “అంబప్పా! ఊరకున్న నెట్లు పాసగును? తథాగతుని ప్రశ్నకు మూడుమాటులకును ఉత్తరమివ్వక పోయినచో తల యేడు ప్రక్కలు కాగ లదు. అదె యటు చూడుము.”

భయంకరుడగు యథు డొకడు యినుపగుదియ నొకటి చేత బట్టి అంబప్పని తలకు సూటిగ నాకసమున నిలువబడియున్నాడు. అదిగాంచి అంబప్పడు భయకంపి తుడై భగవంతునితో “గౌతమా! మీరన్నమాట నిజమే. నేనును అట్లే వినియున్నా” ననెను. అంతట అచ్చట ఆసీనులైయున్న బ్రాహ్మణకుమారకులు ఎలుగెత్తి “అంబప్ప మాణవకుడు దాసీపుత్రుడు గౌతముని అపహాసంపబోయి స్వయముగ తానే పరిహాసములకు పాలయ్యెను” అని బిగ్గరగ గేలీసేయ దొడగిరి. దీనాననుడై యుండు అంబప్పనియందు జాలివొడమి బుద్ధదేవుడు పరిపరి విధముల పరిహాసించుచున్న బ్రాహ్మణ కుమారకులతో నిట్లనియె.

“మాణవకులారా! దాసీపుత్రుడని మీరు అంబప్పని తూలనాడకుడు. వీరి మూల పురుషుడు కృష్ణాయనుడు చిన్నవాడుగాడు. అతడు మహాఋషి. ఆయన దక్షిణదేశమున కరిగి బ్రహ్మమంత్రముల పఠించి మహాపండితుడై తిరిగి యిశ్వాకుని చెంతకువచ్చి అతని కన్యను తనకు యిమ్మని కోరెను. ‘దాసీపుత్రుడు వీడు, నా కన్యను కోరుటయా’ యని కుపితుడై ఇశ్వాకుడు బాణమును యెక్కుపెట్టెను. కాని అమ్మహాత్మునిపై వేయనుగాని, వెనుకకు తీయనుగాని సామర్థ్యుడుగాక తత్తట వడుచున్న భూపాలునిగాంచి అమాత్యులు కృష్ణాయనుని డగ్గఱి యిట్లు విన్నవించిరి.

“భదంతా! మారాజునకు మంగళమొదవుగాక.”

“మంత్రులారా! రాజునకు మంగళమే. కాని ఆ బాణమును క్రిందికి విడిచినచో భూమి బ్రద్దలగును. పైకి వదిలినచో యేడేండ్లు వాన గురియదు.”

“భదంతా! రాజునకును రాజ్యమునకును మంగళము చేకూఱవలెను.”

“మంత్రులారా! అటులైన ఈ బాణమును రాజు తన జ్యేష్ఠపుత్రునిపై వదలు నది. వానికిని చేటు లేదు. బట్టతలగలవాడుగ మాత్రము కాగలడు.”

కృష్ణాయనుని మాట చొప్పున వర్తించి రాజు సుఖమును బొందెను. పిదప నతని మహానుభావునిగ గుర్తించి కూతురి నొసగెను. మాణవకులారా! దాసీపుత్రుడని అంబప్పకుని నిందింపకుడు. అతడు మహాఋషి సంతతివాడు.

అని యిట్లు మాణవకుల నదలించి దశబలుడు అంబష్టునితో నిట్లనియె.
 “అంబష్టా! ‘జాతినిబట్టి జూచిన క్షత్రియు డుత్తముడు. విద్యాచరణ సంపన్నుడగువాడు దేవమానవులందు ఉన్నతుడ’ని సనత్కుమారుని మాటగలదు. నిజమంతే.”

“గౌతమా! విద్యయనిన ఆచరణయనిన నెట్టిది?”

“అంబష్టా! అనుపమమగు విద్యాచరణసంపదకు జాతివాదమక్కఱరాదు. గోత్రవాదము కొఱగాదు. అభిమానవాద మసలే వనికిరాదు. ఆ చిక్కులు ఊడిన వానికే విద్యాచరణసంపద లభింపగలదు. అంబష్టా! లోకమునందు¹ తథాగతుడుత్పన్నుడైనాడని విని బ్రహ్మచర్య చరణమును నిర్వహించుచు భిక్షువు ప్రథమధ్యానమును, ద్వితీయధ్యానమును, తృతీయధ్యానమును, చతుర్థధ్యానమును, పూర్వజన్మజ్ఞానములను, జీవకోటియొక్క జననమరణములను దర్శించుచున్నాడు.² వానికి జన్మ బంధము లుడిగినవి. బ్రహ్మచర్య చరణము పండినది. కృతకృత్యుడు వాడు. కరణీయ మొక్కటి లేదు. వాడే విద్యాసంపన్నుడు. వాడే ఆచరణసంపన్నుడు.

ఈ విద్యాచరణ సంపదను అభిలషించువానికి అపాయముఖములు (విఘ్నములు) నాలుగు. తన నిష్ఠ నుజ్జగించి అన్యనిష్ఠకు దాసుడై ఫలముల భక్షింప మరగి వానప్రస్థుడగుట. ఇది మొదటి అపాయముఖము. ఆ చోట గూడ నిలువక కందమూలముల నాశించుట; ఇంకను జాతీ గ్రామప్రాంతముల జేరి అగ్నిపరిచర్య నారంభించుట; మఱియు గ్రామము నందె ప్రవేశించి ‘శ్రమణ బ్రాహ్మణుల కాతిథ్యమిచ్చి సత్కరింతు’నని మహా వ్యాసంగ పరుడగుట. ఇట్లు ఈ నాలుగు విఘ్నములు.

1. 146, 147 పేజీలు చూడుడు.

2. అ. క. తాపసులు యేనిమిది విధములు. 1. పుత్రభార్యాసహితుడు 2. ఉంఛాచారి 3. అనగ్నిపకృకుడు 4. అస్వయంపాకీ 5. ఆశ్మనుష్ఠికుడు 6. దంతవల్కలికుడు 7. ప్రవృత్తపలభోజి 8. పాండువలూశికుడు. ఇందు కేణీయజులునివలె కుటుంబము గలవాడు. పుత్రభార్యాసహితుడు. గ్రామమునందు భిక్షించి దొరికిన ధాన్యమును తెచ్చుకొనువాడు అనిగ్నిపకృకుడు. వండిన అన్నమును తెచ్చుకొనువాడు అస్వయం పాకీ. రాతితోగాని, చేతితోగాని వృక్షముల తాటను ఒలిచికొని తినువాడు ఆశ్మముష్ఠి కుడు. పండ్లతో ఒలిచికొని తినువాడు దంతవల్కలికుడు. రాలిన ఆకులను తినువాడు పాండు వలూశికుడు. ఉంఛవృత్తిచేయువాడు ఉంఛాచారి. పండ్లను తినువాడు ప్రవృత్తిపలభోజి. వీరిలో కూర్చున్న చోటునుండి లేవక చేతికి అందిన దానిని తినువాడు ఉత్పృష్టుడు. కూర్చొన్న చెట్టును వదలనివాడు మధ్యముడు. ఆ యా చోట్ల బోవువాడు సామాన్యుడు.

అంబష్టా! ఈ అనుపమవిద్యాచరణ సంపదను నీవును నీ ఆచార్యుడును తెలిసికొని ఉపదేశించుచున్నారా?”

“గౌతమా! లేదు. దానికిని మాకును యెంతో దూరము.”

“అంబష్టా! అపాయముఖములయందైనా నున్నారా?”

“గౌతమా! అదియును లేదు.”

“అంబష్టా! శ్రమణులు - ముండకులు మొదలగువారు బ్రహ్మకు పాదములందు కల్గిన సంతానము. వారికిని త్రైవిద్య బ్రాహ్మణులకును సాటియెక్కడ?” అని యంటివి గదా? ఆ మాట మీ గురువు నేర్పిన పాఠమా? కోసలరాజు ప్రసేన జిత్తుడు దయాధర్మమని పెట్టిన మృష్టాన్నమును దిని విద్యయు లేక ఆచరణయు లేక వ్యర్థముగ విఱివిగించున్నారే. మీ ఆచార్యుడగు పౌష్కరసాతి బ్రాహ్మణునకు కోసల రాజేంద్రుడు ముఖమైన చూపింపడు. ★ తెరచాటునందుండియే మాటలాడును. మీ పాంకము లట్లున్నవి; బింకము లిట్లున్నవి. అంబష్టా! భూపాలుడు పల్కిన మాటలను విని వాటినే భృత్యుడు పునరుచ్చరించినచో అంతటితోడనే వాడు రాజు కాగలడా?”

“గౌతమా! కాలేడు.”

“అట్లే అంబష్టా! మంత్రకర్తలును మంత్రప్రవక్తలును నగు అష్టవామక వామదేవ విశ్వామిత్ర జపదగ్గి అంగిరస భరద్వాజ వసిష్ఠ కశ్యప భృగువులు మున్నగు పూర్వ ఋషు లుచ్చరించిన వేదమంత్రములను చదివినంత, చదివించినంత, పఠికినంత,

★ అ. క. పౌష్కరసాతి సమ్ముఖావర్జనీ మాయను (HYPNOTISM) తెలిసిన వాడు. కోసల రాజు అమూల్యమగు భూషణముల నలంకరించుకొని యున్నపుడు బ్రాహ్మణు డతని వద్దకు పోయి ఆ మాయా ప్రభావమున ఏలభరణమును అడిగినను కాదనక రాజు దానిని తీసి యిచ్చును. మఱునాడు నా ఆభరణము లెక్కడ? యని మంత్రుల నడుగును. వారును పౌష్కరసాతికి యిచ్చితివని చెప్పుదురు. ఎందుకిచ్చితిని రాజు వితర్కించును. ఆవర్జనీ మాయా మూలమున గ్రహించినాడని యెఱింగి నాటినుత ముఖాముఖి చూచుట మానుకొనెను.

మరికొంద రిట్లు చెప్పుదురు. రాజునకును పౌష్కరసాతికిని గల ప్రగాఢ స్నేహమును జూచి ఓర్పులేక బ్రాహ్మణుని దేహమున కుష్మ ఉన్నదని చెప్పటచే రాజు అతనిని చూచుట మానుకొనెను. కాని రాజనీతి కుశలుడగు ఆ బ్రాహ్మణునితో వలయు సలహాను తెరచాటు నుండేయే రాజేంద్రుడు గ్రహించువాడు.

పరించినంత మీరును ఋషులు కాగల్గుట కల్గి. అదియునుగాక, అంబష్ఠమాణవకా! మంత్రకర్తలగు పూర్వఋషులు యీనాడు మీవలెనే మణికుండలభూషితులు, మహనీయ వ స్రాలంకృతులు, మంజాలకేశ పాశధరులునై యుండిరా?”

“గౌతమా! లేదు.”

“అంబష్ఠా! పాతబియ్యపుటన్నము పక్వములగు శాకపాకములు, తెల్లనిపప్పు చల్లని పానీయములతో మీ వలెనే మంత్రకర్తలగు పూర్వ ఋషులు పాంపిరి బోవుచుండిరా?”

“గౌతమా! లేదు.”

“అంబష్ఠా! నూనూగుయౌవనమున నొప్పెసలారు రమణీమణులతో మీవలె వారును రమించుచుండెడివారా?”

“గౌతమా! లేదు.”

“అంబష్ఠా! కత్తిరించిన వెండ్రుకలుగల గుఱ్ఱములను బూన్చిన రథములనెక్కి మీవలె వారును విహరించుచుండిరా?”

“గౌతమా! లేదు.”

“అయ్యా! అంబష్ఠా! నీవును నీ ఆచార్యుడును ఋషులును గారు. ఋషిత్వ మార్గమున అడుగుపెట్టిన వారుగూడ కాదు. మరియు నేమైన ప్రశ్నింపవలసి యున్న ప్రశ్నింపుము.” అని పలికి భగవంతుడు గౌతముడు విహారమునందుండి బయటకువచ్చి చంద్రమణవేదికపై బోయి నిలువబడెను. అంబష్ఠుడును అతని వెంట వెంటబోయి మహాపురుష లక్షణములను పరిశీలించుచు తాను స్వయముగ ముప్పు దింటిని గాంచగల్గెను. ★ తక్కిన రెంటినికూడ భగవంతుని దివ్యశక్తి ప్రభావమున దర్శించి సంతుష్టుడై సెలవందికొని మరలి తన రథంబెక్కి నిజస్థానమును చేరుకొనెను.

అక్కడ పౌష్కరసాతి బ్రాహ్మణుడు గొప్ప బ్రాహ్మణగణముతో కూడి అంబష్ఠ కుని రాక నెదురు జూచుచు తన ఉద్యానవనమున నుండెను. వాడును రథంబును దవ్వలన దిగివచ్చి ఆచార్యునకు నమస్కరించి కూర్చొనినంత పౌష్కరసాతి యిట్లడిగెను.

“అంబష్టా! భగవంతుని గౌతముని జాతివచ్చితివా?”

“దేవా! అవును.”

“నాయనా! అతడుకీర్తికి దగిన మూర్తియేనా?”

“అయ్యా! సందేహము లేదు. మహాపురుషలక్షణములన్నియు వెలితి లేకుండా నతనిలో నున్నవి.”

“అంబష్టా! ఏమేమి ప్రసంగించితిరి?”

అని ఆచార్యు డడిగినంత విషయమంతయు సవిస్తరముగ అంబష్టమాణవ కుడు యెఱింగించెను. అది విని ఆచార్యుడు పౌష్కరసాతి, శిష్యునితో కనలి యిట్లు నియె.

“మూఢుడా! మహానుభావుని చిత్తము తలపెట్టి క్రొత్తనరకమునే గొంటివి. నీ పాండిత్యమును బహుశ్రుతత్వము కాల్చినా? ఇటనుండి తొలగుమ”ని గద్దించి వలికి మఱునాడు గౌదమబుద్ధుని దర్శనమునకు పోవలెనని సమయమును నిశ్చయించెను.

మఱునాడు వఱువాతన లేచి వలయు భక్యభోజ్యముల నన్నిటి సజ్జము చేసికొని తాను నివసించు ఉకట్టాపురినుండి బయల్పెడలి ఇచ్చానంగల వనప్రదేశమున కనతిదూరమున వాహనములను దిగి లోన బ్రవేశించి భగవంతుని సందర్శించి సమ్మోదన మొనర్చి పౌష్కరసాతి యిట్లునియె.

“గౌతమా! నా శిష్యుడు అంబష్టుడు మిమ్ము దూఱనాడినాడు. వాని తప్పేద ములను క్షమించి ఆశీర్వాదించుతురని ప్రార్థించుచున్నాను.”

“అంబష్ట మాణవకా! సుఖీభవ! సుఖీభవ!”

అట్లు భగవంతుని ప్రేమాలాపములను గైకొని పౌష్కరసాతి బ్రాహ్మణు డతని యంగాంగముల మహాపురుషలక్షణములను సంపూర్ణముగ గ్రహించి తాను దెచ్చిన భోజనమును ఆనాడు స్వీకరించునట్లు తథాగతుని ఆభ్యర్థించెను.

భగవంతుడును మౌనమున అంగీకరించెను. అంత పౌష్కరసాతి చేతులారా తానె వడ్డించి భిక్షుసంఘముతో గూడ బుద్ధిని సంతృప్తుని జేసెను. షడభిజ్ఞుడును యథాపూర్వ ముగ¹ ఆనుపూర్వకథను బ్రాహ్మణునకు బోధించినంత వానికి ‘ఉత్పత్తి

ధర్మము కలదంతయు - వినాశధర్మము కలదియో' యనెడి విరజధర్మచక్షువు సంభూతమైనది. అటు పిమ్మట పౌష్కరసాతిబ్రాహ్మణుడు శాస్త్రతో నిట్లనియె.

“భంతే! గౌతమా! పరివారసహితముగ నేను బుద్ధుని శరణుజొచ్చుచున్నాను. ధర్మమును శరణుజొచ్చుచున్నాను. సంఘమును శరణుజొచ్చుచున్నాను. నేటినుండి అంజలిబద్ధ శరణాగత ఉపాసకునిగనన్ను గ్రహించవలసినది. ఈ ఉక్కట్టాపురము నందలి ఉపాసకులలో నన్ను గూడ నొక్కనిగ నెన్నునది. మాకును మా సంతతికిని శ్రేయస్సు లభించును. దేవా! అనుగ్రహింపుము.”

“బ్రాహ్మణా! శుభమగుగాక.”

చంకిసూత్రము (వి. పూ. 457)

¹ఒక సమయమున భగవంతుడు బుద్ధుడు మహాభిక్షుసంఘముతో కోసల దేశమునందు చారిక నొనర్చుచు ఓవసాదమును బ్రాహ్మణాగ్రహారమునకు వచ్చి చేరెను. ఆ గ్రామమునకు ఉత్తరమున శాలవృక్షములతో నొప్పియుండు దేవవనము నందు విడిసి విహారము జేయుచుండెను.

ఆ గ్రామమునందు చంకి యనెడి బ్రాహ్మణుడు గలడు. అతడు కోసలరాజు చేత సన్మానితుడై ఆ ఓవసాదగ్రామమును ఉపాయనముగ సంపాదించి రాజభోగము లననుభవించుచుండెను. శాక్యపుత్రుడు శ్రమణగౌతముడు ఊరిబైట విడిచియున్నాడను వార్తను విని, యిదివఱకె అమ్మహనీయుని² మహాకీర్తిని బహువిధముల నాకర్షించియున్న వారగుటబట్టి ఆ గ్రామవాసులగు బ్రాహ్మణులు పల్వరు గుమికూడి దర్శింప నభిలషించి ఊరికి ఉత్తరమువైపునకు బయల్పెడలి నడచుచుండిరి.

వగటినిద్రక్త ప్రాసాదమునెక్కి అందుండి వీధిని బోవు జనసముదాయమును వీక్షించి చంకిబ్రాహ్మణుడు తన మహామాత్యుని పిలిచి ‘యేమిటా సంరంభమ’ని యడిగెను. వాడును శ్రమణగౌతముడు ఊరివెలుపల దేవవనమున నుండుటయు, సతని సందర్శించుకొనుటయుతో గ్రామవాసులగు బ్రాహ్మణులు పోవుచుండుటయు నివేదించిన నంతయు విని ఆ విప్రు డిట్లనియె.

“క్షత్రా! పోపొమ్ము. నేనుకూడ వచ్చెదనని చెప్పి ఆ గుంపును కొంతసేపు నిలుపుము” అనిన యజమానుని అజ్ఞను గైకొని వాడును అట్లే జేసెను. చంకిబ్రాహ్మణుడును శ్రమణగౌతముని దర్శనము నవేక్షించి పోవనుద్యుక్తుడై యున్నాడనెడి సమాచార మును, నానా దేశములనుండి వచ్చి ప్రస్తుతము ఓపసాద గ్రామముననే నివసించుచున్న యేనూర్వురు బ్రహ్మణులు విన్నవారై ఆతనికడ కరిగి యిట్లనిరి. “చంకి! నీవు శ్రమణగౌతముని దర్శింపపోవ దలంచియుంటివా?”

“అవును. ఇదియే వెడలుచున్నాను.”

“అయ్యా! చంకిబ్రాహ్మణా! ఆగుమాగుము. నీయంతటివాడు స్వయముగ శ్రమణగౌతముని కడకేగగోరుట యుచితముగాదు. అతడె నీకడకు వచ్చుట యోగ్యము. నీవు విశుద్ధకులమున బుట్టితివి. నీ కీర్తి విశ్వవిశ్రుతము సజ్జనుడవు - సంపన్నుడవు - సర్వసమర్థుడవు. వేదవేదాంగ పారంగతుడవు. భవ్యశీలుడవు - బ్రహ్మవర్చస్విని. నీమనో వాక్యాయములు త్రికరణములు మూడును కల్యాణమయములు. బుద్ధిమంతుడవు. వృద్ధోవసేవివి. మూడు వందలమంది శిష్యులకు వేదమును పఠింపజేయు ఆచార్యుడవు. కోసల రాజపూజితుడవు. ఖిద్దున ఓపసాద గ్రామము నకు ప్రభువవు. అయ్యా! నీవే శ్రమణ గౌతముని వద్దకరుగుట నితాంతమయోగ్యము. అతడె నీ కడకు రాదగియున్నది.”

“బ్రాహ్మణులారా! ముచ్చటైన మీ మాటలకెంతయో మెచ్చితిని. కృతజ్ఞుడను. అయినను నొకమాట. ఎన్నివిధముల పర్యటించినను శ్రమణగౌతముని యెడకు నేనేగుటయలెస్స. అతడె నావద్దకు రాదగుననుట దూరమాలోచించని మాట. తెప్పల దేలు మహాభోగభాగ్యములను నిరాకరించి అతడు సంన్యాసియైనాడు. తారుణ్యము తొణికిసలాడు నిండారిన యౌవనమందే సతీసుతులను యిల్లు వాకిండ్లను వదలి తలను గొఱిగించుకొని వనములకు మరలినాను. అతని శీలమలోకసామాన్యము. అతని సౌజన్య మనన్యసాధారణము. స్వతః క్షత్రియుడు. సార్వభౌముని కొడుకు. సర్వమును వదలి సంన్యాసియైనాడు. దేవమానవులకతడు పూజ్యుడు. మగధ నాథుడగు బింబీసారునిచే సన్మానితుడు. బ్రాహ్మణులారా! పుణ్యవశమున మనగ్రామము పొంతకే వచ్చినాడు. నిజమున కిప్పు డతడు మనకు అతిథికూడా. ‘అతిథి దేవుడు’ నుమాట మీరెఱుగనిదిగాదు. అతనిని సత్కరించుట మన ధర్మమును మనము బాలించుట. ఇట్లెంతదూరమాలోచించినను నేనే బోవుట ఒప్పునపని. పదండు బోదము. మీరును రండు.”

చంకిబ్రాహ్మణు డిట్లు సమాధానముజెప్పి మహాబ్రాహ్మణసంఘము తనతోడ వచ్చు చుండ భగవంతుడున్నెడకుబోయి అతనితో సమ్మోదనమొనర్చి ఒకవైపున గూర్చొనెను. తథాగతుడును పండితులగు వృద్ధబ్రాహ్మణులతో యేదో సంభాషించుచు కూర్చొని యున్నాడు. ఆ పరిషత్తులోనే ఒకడై కూర్చొనియుండు కాపధికుడ నుమాణవకుడు మాటి మాటికి భగవంతుడు మాట్లాడునెడ తానును మధ్యమధ్య అడ్డము మాట్లాడును యిట్లు ప్రశ్నించెను.

“గౌతమా! మంత్రవేత్తలగు బ్రాహ్మణులు వేదములందె శ్రద్ధగలిగి ‘యిదియే సత్యము. కడమయంతయుకల్ల’ యనుచున్నారు.”

“భారద్వాజా! కాపధికా! ‘ఇదియే సత్యము. తక్కినదంతయు దబ్బు’ యని చెప్పు యీ బ్రాహ్మణులలో ఒక్కడైనను ‘దీనిని నే నెఱిగితిని - జూచితిని’ అని దృఢముగ చెప్పగల్గుచున్నాడా?”

“గౌతమా! లేదు.”

“భారద్వాజా! వారి ఆచార్యులుగాని, ప్రాచార్యులుగాని మూలపురుషులగు అష్టక వామకాది మంత్రకర్తలుగాని ఒక్కడైనా చెప్పగల్గినాడా?”

“గౌతమా! లేదు.”

“భారద్వాజా! ఇదియంతయు అంధపరంపరాన్యాయము. అట్టియెడ వారి శ్రద్ధ నిర్మూలమైనదిగదా? అప్రమాణముగదా?”

“గౌతమా! అటుగాదు. ఆ బ్రాహ్మణులు శ్రద్ధనే ఉపాసించుట లేదు. అనుశ్రవము (వినుట) ను గూడ ఆశ్రయింతురు.”

“భారద్వాజా! ఇంతకుముందు శ్రద్ధయని యంటివి. ఇప్పుడు అనుశ్రవమును చున్నావు. 1. శ్రద్ధ 2. రుచి 3. అనుశ్రవము 4. ఆకారపరివిత్కరము 5. దృష్టి నిధ్యాసా షము లనెడి అయిదు ధర్మములీజన్మమునందే రెండువిధములగు పరిపాకములనిచ్చుచున్నవి. చక్కగ ననుష్ఠించినను నిష్ఫలమగుటయు గలదు. చక్కగ ననుష్ఠింపకపోయినను ఫలించుటయుకూడ గలదు. కావున సత్త్వానురక్షకుడగు విజ్ఞపురుషుడు ‘యిదియే సత్యము - మిగతది మిథ్య’ యని యెన్నడును అనరాదు. పురుషునకు శ్రద్ధగలుగుచున్నది. వాడు యిదియే నా శ్రద్ధయనునుగాని అన్యమంతయు అబద్ధమ నడు. అట్లే ఇది నారుచి ఇది నా అనుశ్రవము, ఇది నా ఆకార పరి విత్కరము, నా దృష్టి నిధ్యానాషమిది’ యని యనునేగాని కడమవన్నియు కల్ల యనడు. ఇట్లు సత్యమును రక్షించుచున్నాడు.

భిక్షువగువానిని చూచినంతనే గృహస్థులగువారు వానిని పరీక్షింపవలెను. 'లోభ ద్వేష మోహములతో విముక్తుడైనాడా? వాడుపదేశించు ధర్మమును స్వయముగ వాడు అనుభవించినాడా? ఆ ధర్మము లోకులకు చిరకాలసుఖము నొడగూర్చగలదా? అని యిట్లు పరీక్షించి ఆతనియందు శ్రద్ధావంతులగుచున్నారు. పరిచర్య చేయుచున్నారు. చెవియొగ్గి ధర్మములను వినుచున్నారు. విన్నవాటిని అర్థపరీక్ష జేయుచున్నారు. అర్థపరీక్ష జేసి ధ్యానించుచున్నారు. వారికి రుచి గల్గుచున్నది. ఉత్సాహము కల్గుచున్నది. ఉత్థానము కల్గుచున్నది. పరమసత్యసాక్షాత్కార మేర్పడుచున్నది. భారద్వాజా! మతీయు వినుము.

సత్యప్రాప్తికి సాధనము ప్రయత్నము. దానికి ఉత్థానము. అందుకు ఉత్సాహము. అట్లే ధర్మనిధ్యానాక్షము, అర్థపరీక్ష, ధర్మధ్యానము, ధర్మశ్రవణము, పర్యుపాసనమును శ్రద్ధయు క్రమముగ నొకదాని కొకటి సాధనములు."

భగవంతుని మాటలను విని పరిషత్తంతయును చేతులు మోడ్చి దేవా! శ్రమణ ద్వేషులమైన మాకు శ్రమణభక్తిని కల్గించితిరి. శరణాగత ఉపాసకులుగ మమ్మను గ్రహింపుడు"ని వేడుకొనిరి.

౪

క్షుల్ల దుఃఖస్కంద సూత్రము (వి. పూ. 457)

★ సర్వజ్ఞుడు సుగతుడు ఒకానొక సమయమున శాక్యదేశమునందు కపిల వస్తునగరముయొక్క నృగ్రోధారామమునందు విహారము జేయుచున్నాడు. అట్టియెడ మహానాముడను శాక్యుడు భగవంతుని చేరవచ్చి యిట్లనియె.

"భంతే! పెక్కుదినాలనుండి తాము సెలవిచ్చి ధర్మమును వినుచు లోభ ద్వేష మోహములు చిత్తమునకు ఉపక్లేశములని తెలిసికొంటిని. కానీ లోభవృత్తి నా చిత్తమునకు హత్తుకొనియె యున్నది. దాని జంజాటము నాకు తొలగలేదే."

"అయుష్మంతుడా! మహానామా! లోభము నీయందు సమూలముగ లోపించియె యుండినచో యింటిలో కాపురము జేయనిచ్చగించవు. కామోపభోగము లందు ఆసక్తుడవును కాబోవు. నీవిప్పుడు గృహస్థుడవు. కామభోగ లంపటుడవు. లోభము నిన్ను వీడ లేదనుటకు యింతకుమించిన ఋజువేల? భోగములు యేవేళను

అశాంతిని కల్గించును. ఆయాససాధ్యములైన భోగసామగ్రిలకు ఆర్యశ్రావకుడు అట్టుజాచడు. అకుశల ధర్మములగు కామసుఖములకు అతిరిక్తమైయున్న పరమ శాంతి పరమ ప్రీతి అందనిదై యున్నంత వఱకు పురుషుడు కామభోగములందె మున్నుచు తేలుచుండును.

మహానామా! నేనును బోధిసత్తుడనైయుండి బుద్ధుడనగుటకు ముందు కామునివలన పలువెతలనొందితిని. పరిపాకమున కీడును గల్గించునవి కామములని యెఱింగి వాటికి వేఱైన పరమశాంతిని పొందనుంకించియు పొందలేకపోయితిని. కాని, నిరాశజెంది కాలువెనుకకు వేయలేదు. కామవృత్తులకును అకుశల ధర్మము లకును యిండుకేని తలవంచలేదు. చివరకు శాంతమగు నిర్వాణమును సాధించితిని.

మహానామా! ఇష్టము, కాంతము, రుచి, ప్రీయము, రంజనము ననెడి అయి దును కామగుణములు. మానవుడు వీటితోగూడి కామభోగములకై ఉవ్విళ్ళూరుచు న్నాడు. ఇంద్రియగ్రాహ్యములగు విషయములందన్నిటను ఈ కామగుణములు ప్రవర్తించుచున్నవి. కామరసము ఊరుటకు మొదటి తావులు యివియే. కామము లెప్పొటను కష్టదాయకములే. కులపుత్రుడు జీవికకొఱకు, ఆకలినిబూడ్చుట కొఱకు కామదేవుని తృప్తికొఱకు కృషిచేయుచున్నాడు; వ్యాపారమొనర్చుచున్నాడు. రాజసేవకు పాల్పడుచున్నాడు. ఎండనక గాలియనక, సుఖదుఃఖముల మానావమా నముల పాటింపక, ఓహరిసాహరి అశ్రాంతపరి శ్రమ నొనర్చుచున్నాడు. కామముల వలన గలిగెడి దుష్పరిణామ మింతకంటె కావలెనా? ఘనఘోరపరిశ్రమ జేసికూర్చి పేర్చిన వస్తుభోగములకు ముప్పెక్కిడ చేకూఱునోయని అడుగడుగున దిగులొం దుచు మహాభూతములు వానిపాలిటి మహాభూతములే యైతోచ అగ్నికళుకుచు జల మునకు జళుకుచు దొంగలకు భయపడుచు దొరలకు భీతిజెందుచు యింకను అది లేదిది లేదని ఆరాటము జెందుచున్నాడు.

మహానామా! కామములకు లొంగి రాజులు రాజులు రణము నొనర్చుచు న్నారు. తల్లికొడుకులు, అన్నదమ్ములు, బంధుమిత్రులు, భార్యాభర్తలు, వెయ్యేల విశ్వబ్రహ్మం డము సర్వోసర్వము కామపిశాచికి కసాయిదుకాణము. అస్త్రములు శస్త్రములు, కత్తులు కబార్లు, గదలు గుదియలు, బాణములు తూణములు, కామదేవుడు కల్పించిన స్పృహ, ఆయుష్మంతా! కామములవలన గలుగు దుర్విపాకము లెంతకెంతకొ జాలినవి.

కామములు తమ్ము ప్రేరేపింప దోపిడులు, దొంగతనములు జేసి, పరదారాగ మనము జేసి రాజుల చేతికి చిక్కుచున్నారు. వారు కొరడాలతో కొట్టింతురు. బెత్తముల బాధింతురు. అపరాధములు విధింతురు. అంగాంగములను ఖండింప బంపుదురు. విలంగధాలికము, శంఖమూర్తిక, రాహుముఖము, జ్యోతిమాలిక, హస్త ప్రజ్యోతికము, ఏరకవార్తికము, చీరకవాసికము, ఐణేయకము, బడిశమాంసిక, కార్షాపణకము, పరిఘపరివర్తకము, పలాపీఠకము మున్నగు దండములను విధింతురు. కాగిననూనెయందు బడవైపింతురు. కుక్కలతో గఱపింతురు. శూలముల జెక్కింతురు. ఇట్లు రాజదండనలచే మరణమునో మరణాంతవేదనలనో బొందుచున్నారు.

మహానామా! నే నొకప్పుడు రాజగృహ పురమందలి గృధ్రకూట పర్వతముపై విహారము జేయుచుంటిని. ఆ సమయమున జైన సాధువు లనేకులుకాలశిలపై నిలువబడి అదేవ్రతముగ అనుష్ఠించుచుండిరి. నేనును సాయంతనసమయమున ధ్యానము నుండి లేచి ఆ జైన సాధువులు నిలువబడియుండెడి ఋషిగిరి ప్రాంతమందలి కాలశిల వద్దకు పోయితిని. వారినిజూచి “ఓ నిగంతువు (జైన) లారా! కూర్చొనుట మాని అట్లే నిలువబడి యెందుకు కష్టపడుచున్నార”ని అడిగితిని. వారును నన్ను జూచి “ఓ గౌతమా! సర్వజ్ఞుడు సర్వధర్మవేత్తయగు జైనతీర్థంకరుని మహావీరుని ఆదేశము. ఇంతవఱకు జేసిన పాపకర్మలకిది ప్రాయశ్చిత్తము. గతకర్మలు నశించగలవు. భవిష్యత్తులో పాపకర్మలు వచ్చి చొఱకుండుట కిది కంచుకోట. కర్మలు ఉయించినంత ఆస్రవములు క్షీణించును. దుఃఖ ములు తొలగును. వేదనలు నశించును. చివరకు సర్వదుఃఖ నివృత్తి సంభవించగలదు.” అని పలికిరి.

నే నిట్లుంటిని “ఓ జైనసాధువులారా! గతకాలమునందు మేముంటిమని మీరు తెలిసికొనియున్నారా?”

“గౌతమా! లేదు.”

“వెనుక ఈ ఈ పాపముల జేసితిమని మీరు గుర్తెరిగి యున్నారా?”

“గౌతమా! లేదు.

“నిగంతువులారా! దుఃఖమింత నశించినదనియు, నశింపవలసినదింతయు న్నదనియు, అకుశలధర్మము లీజన్మమున నూడగలవనియు, కుశలధర్మములు చేకూఱగలవనియు, మీరు నిరూఢిగ చెప్పగలరా?”

“గౌతమా! లేదు.”

“అయ్యా! ఇట్లయిన హంతకులు నీమలు క్రూరులు కూడ నిగంరు జైన సాధువులు కాగల్గుదురు.”

“గౌతమా! సుఖముతో సుఖము ప్రాప్తించదు. దుఃఖముతోనే సుఖము ప్రాప్తించుచున్నది. సుఖముతో సుఖము ప్రాప్తించినచో మగధరాజు బింబిసారుడును సుఖమును బొందెడివాడు. గౌతమా! నీవును బింబిసారుడును సమానముగ సుఖవిహారులేనా?”

“ఆయుష్మంతులారా! గౌతముడును, బింబిసారుడును వీరియందు అధిక సుఖ విహారు లెవ్వరు? యోచించి చెప్పుడు? రాజగు బింబిసారుడు శరీరమును కదలించక వాక్కుతో మాటలాడక చివర కొక్కదినమైనను కేవలసుఖమును పొందగలడా?”

“ఆయుష్మంతా! గౌతమా! పొందలేడు.

“ఓ నిగంరువులారా! నేను శరీరమును కదిలించక, నాలుక మెదలించక వారముదినముల పర్యంతము కేవలసుఖానుభవమును పొందగల్గుదును. అట్టియెడ మగధరాజు బింబిసారుడు అధిక సుఖవిహారియో, లేక నేనో మీరే చెప్పుడు.”

“ఆయుష్మంతా! మగధరాజగు శ్రేణిక బింబిసారునకంటె ఆయుష్మంతుడు గౌతముడే అధికసుఖవిహారి.” అని జైనసాధువులు పలికిరి. ఇట్లు భగవంతుడు బుద్ధుడు చెప్పిన వాక్యములను విని మహానామశాక్యుడు సంతుష్టుడయ్యెను.

౨౪

కుటదంతసూత్రము (వి. పూ. 457)

¹ గౌతమబుద్ధుడు అయిదు నూర్వురు భిక్షుసంఘముతో కూడి మగధదేశమున చారికనొనర్చుచు ఖాణుమతమను బ్రాహ్మణగ్రామమును జేరి అందలి ఆప్రయష్టికావనమున విహారము చేయుచుండెను. ఆ గ్రామమున కుటదంతుడును బ్రాహ్మణుడొక డుండెను. అతడు మగధరాజగు బింబిసారుని సత్కారమునకు పాత్రుడై ఖాణుమత గ్రామమును జాగీరుగబొంది రాజభోగముల నలరారుచుండి యొకప్పుడు మహాయజ్ఞము నొండు దలపెట్టి విశసనము (బలి) కొఱకు పశువులను వందలకొలది చేర్చిబెట్టెను.

సర్వవిధితక్తిరసంపన్నుడు శాక్యపుత్రుడు శ్రమణగౌతముడు ఆమ్రయష్టికావనమునకు వచ్చి విడిసి విహరించుచున్నాడనువార్తను విని ఖాణమత గ్రామవాసులగు బ్రాహ్మణులు అతని దర్శింపగోరి గుంపులు గుంపులుగ పయనమగుటను తన మేడపై నుండి కుటదంత బ్రాహ్మణుడు వీక్షించి ప్రధానకర్మచారుని బంపి నిలువబెట్టించి తానును వారితో బోవనుద్యమించెను.

యజ్ఞమును దర్శించుటకై వివిధప్రాంతములనుండి వచ్చి చేరి యున్న బ్రాహ్మణులనేకులు కుటదంతబ్రాహ్మణుడు స్వయముగ శ్రమణగౌతముని సందర్శింపబోవుచున్నాడని విని సహింపజాలనివారై అతని చేరువజేరి యిట్లనిరి. “కుటదంతా! ¹ నీవు శ్రమణ గౌతముని వద్దకు బోవద్దు. దీనిచే నీ పరువు ప్రతిష్ఠలకు కొఱత వాటిల్లును. గణ్యమాన్యుడవు. రాజపూజితుడవగు నీ కడకె గౌతముడు రావలెను. అయ్యా! మా మాట వినుము.”

“బ్రాహ్మణులారా! మీ రెఱిగినంతకు హితమునె జెప్పితిరి. కాని వాస్తవమట్టిది గాదు. శ్రమణగౌతముని గూర్చి యెంతగ కొని యాడినను అది సుంతయె కాగలదు. ముప్పదిరెండు ² మహాపురుషలక్షణములతో గూడినవాడు. దేవమార బ్రహ్మనహిత లోకములన్నింటికీ పూజ్యుడు. అనుత్తరవిద్యాచరణసంపన్నుడు. మగధరాజగు బింబిసారునకు కోసలపతియగు ప్రసేనజితునకు శిరసా మాన్యుడు. పుణ్యవశమున మన గ్రామమునకె వచ్చినాడు. అతిథియగు నాతని ఆదరించుట మనకు విధియైన ధర్మము. అగణితగుణగ్రామణియగు అమ్మహనీయపురుషుని దూరదూరముల కేగియైనను దర్శించుట తగును. మీరును రండు. పోదము పదండ”ని కుటదంతు డమ్మహా విప్రసంఘముతో పయనించి భగవంతుని చెంతకుబోయి సమ్మోదనమొనర్చి యొకచోట గూర్చొని అమ్మహనీయునితో నిట్లనియె.

“గౌతమా! నే నొక మహాయజ్ఞమును జేయనెంచితిని. పదునాఱు విధములగు పరిష్కారములతో గూడిన మూడురకముల యజ్ఞవిధానములను మీ రెఱుగుదురని నేనిదివఱకు వినియున్నాను. దయయుంచి సెలవిండు.”

“బ్రాహ్మణా! వినుము. తొల్లి యొకప్పుడు మహావిజితుడను రాజౌకడు అతులభోగభాగ్యముల దులదూగుచు మహాయజ్ఞమొక్కటి జేతునని యూహించి

పురోహితుని బిలువనంపి ఇహపరాధ్వాసాధనకమగు యజ్ఞమునొక్క దానిని నాతో జేయింప రాదే యని చెప్పెను. దాని కతడలరి “రాజా! ఇప్పుడు నీ దేశము సంకటములతో సతమత మౌచున్నది. కఱవులతో, దొంగలతో, ఈతిబాధలతో ప్రజల కష్టములకు పారము లేదు. పన్నులదీసికొనుచు ప్రజల యోగక్షేమములను తలపెట్టు కుండుట ధర్మమునకు విరుద్ధము. దేశమునందు ఉత్పత్తిని ఉద్యోగమును పెంపుజేయుము. సంకటములంతంతన సమసిపోగలవు. పంటలను పండించువారికి భూమియు విత్తనములును, పశురక్షణ జేయ గలవానికి ఆవులను యెద్దులను, వ్యాపారము జేయగోరువానికి కావలసిన పరపతిని, ఉద్యోగము చేతునను వానికి తగిన నౌకరిని యిచ్చి ప్రజల నాదరింపుము. దేశము ధనధాన్యసమృద్ధమైనచో కఱవులు లేవు; కాటకములు లేవు; దొంగలులేరు; దోపిడులు లేవు. ఈ పనిని ముందు జేయుము. యజ్ఞములకేమి కొదువ?” అని పురోహితుడు పల్కిన రాజును నమ్మెయి నూల్కొని అట్లే చేసి రాజ్యమును సుసంపన్నముగ నొనర్చెను.

కొన్నాళ్ళు గడిచినంత రాజుగు మహావిజితుడు పురోహితుని నాహ్వానించి ముందటివలెనే యజ్ఞమును జేయింపగోరెను. బ్రాహ్మణు డిట్లనియె. “రాజా! నీ రాజ్యమునందలి సామంతరాజులను, మంత్రిపుంగవులను, ప్రసిద్ధబ్రాహ్మణులను, ధనవంతులగు వైశ్యులను పిలువనంపి వారితో యజ్ఞము నొనర్చుటకు అనుమతి తీసికొనుము.” అని పురోహితుడు సలహానిచ్చినంత రాజును అట్లే జేసెను. ఈ నాలుగు అనుమతి పక్షములును యజ్ఞమునకు నాల్గు పరిష్కారములు.

కుటదంత బ్రాహ్మణా! ఆ మహావిజితుడనురాజు యెనిమిది అంగములతో కూడినవాడు. అవి యేవనిన. 1. తల్లినిబట్టియు, తండ్రినిబట్టియుకూడ సత్కులమున బుట్టినవాడు. 2. దర్శనీయుడు. 3. శీలవంతుడు. 4. ధనధాన్యసంపన్నుడు. 5. చతురంగసేనాయుతుడు. 6. మహాదాత. 7. బహుశ్రుతుడు. 8. స్వయముగ పండితుడు. ఈ యెనిమిది అంగములును యజ్ఞమునకు యెన్నిది పరిష్కారములు.

పురోహితుడును నాలుగు విషయముల నొప్పియుండవలెను. 1. ఇరువైపుల నుండి సత్కులీనుడగుట, 2. శీలవంతుడగుట, 3. మంత్రవేత్తయగుట, 4. పండితుడును పరిగ్రహయోగ్యుడును నగుట. ఈ నాలుగుకూడ యజ్ఞమునకు నాలుగు పరిష్కారములు. ఇట్లు పదునాఱు పరిష్కారములు జెప్పబడినవి.

బ్రాహ్మణా! మరియు మహావిజిత నరపతికి పురోహిత బ్రాహ్మణుడు యజ్ఞమునందు అనువర్తింపదగిన పద్ధతులను మూటినిట్లు జెప్పెను. యజ్ఞకర్తయగువాడు యజ్ఞమును చేయబోవుచు ‘అయ్యో! ఇంతటి ధనరాశి వ్యయము కాగలదే’ యని చింతించరాదు. యజ్ఞము చేయుచు ‘యింతటి ధనరాశి వ్యయమగుచున్నదే’ యని పరితపించరాదు. యజ్ఞమును చేసి ‘యింత ధనము వ్యయమైపోయెనే’ యని వ్యాకులుడు గారాదు. ఈ మూడువిధములును యజ్ఞకర్తముందె గ్రహింపవలెను.

పురోహితుడు రాజాతో మఱియు నిట్లు చెప్పుచున్నాడు. “రాజా! 1. ప్రాణాతిపాతము, 2. అదినాదానము, 3. కామమిథ్యాచారము, 4. మృషావాదము, 5. పిశునవచనము, 6. పరుషవచనము, 7. సంప్రలాపము, 8. అభిద్య, 9. వ్యాపాదము, 10. మిథ్యాద్వష్టి. యనెడి అకుశలధర్మములతో కూడిన దురాచారులును, వీటికి విరుద్ధములగు కుశలధర్మములతో కూడిన సదాచారులునుకూడ నీ యజ్ఞమునకు వచ్చెదరు. దురాచారులు వచ్చినంత నీ కేమీయు లోటులేదు. వారి పాపము వారిదే. చింతించకుము. నీ సన్మానము సదాచారులకే చెల్లును. విప్రతిసారివి (వ్యాకులుడవు) గాకుము.

అదియుగాక షోడశ పరిష్కారములు నీ యొద్ద ఉండినను కూడా కొందఱు లేవందురు. కొందఱున్నవందురు, కొందఱునిన్ను తెగడుదురు. కొందఱు పాగడుదురు. కలతజెందక చిత్తమును ఉత్తేజితము జేసికొనుము” అని పురోహితుడాదేశించెను.

కుటదంత బ్రాహ్మణా! ఆ యజ్ఞమునందు పశుహింస లేదు. యూపాదులకై చెట్లు నరకలేదు. పాటకపుజనము భక్తిశ్రద్ధలతో పనులు జేసిరిగాని దండభయముతో బలవంతముతో చేసినవారుగాదు. ప్రజలు ఆయాచితముగనే యజ్ఞ సంభారములను సమర్పించిరిగాని నిర్బంధముగ వారినుండి గ్రహింప లేదు. యజ్ఞ మిట్లు సుసంపన్నముగ ముగిసెనది.

ఆ యజ్ఞమున కరుదెంచిన సామంతులు మంత్రులు బ్రాహ్మణులు వైశ్యులు అమితమగు ధనధాన్యముల దెచ్చి రాజానకర్పింపబోయిరి గాని తనవద్దనే సమృద్ధమగు ద్రవ్యమున్నదని రాజా దానిని గ్రహింపనొల్లడయ్యె. వారును వెనుకకు గొంపోవమనసొప్పుమిచే యజ్ఞవాటమునకు నలువైపులను దానిని స్థాపించిరి. కుటదంతా!

యజ్ఞపరిష్కారములను పదునాటింటిని, విధానముల మూటిని చక్కగ వింటివి గదా?”

గౌతమా! అనాడట్లు జరిగినదని చెప్పితివిగాని ‘నేను చూచితిని - చేసితిని. ఇది యిట్ల’ని నిశ్చయముగ నీ సాంతమాటల జెప్పవైతివే.

“బ్రాహ్మణా! నే నెఱుగుదును. అనాటి మహావిజితుని పురోహితుడను నేనే. ఆ యజ్ఞ విషయమును చెప్పినదియు నేనే.”

“గౌతమా! ఆయజ్ఞమునకంటె మహాఫలదాయకమై, చేయుటకు సులభమైన మహాయజ్ఞము వేటొకటి లేదా?”

“విప్రా! లేకేమి? శీలవంతులగు శ్రమణభిక్షువులకు నిత్యదాన మొనర్చుట.”

“గౌతమా! అంతకంటె అల్పప్రయాసమును అధికఫలమును గల యజ్ఞము లేదా?”

“బ్రాహ్మణా! చతుర్గిశసంఘమునకు విహారమును గట్టించుట.”

“గౌతమా! మరియు నంతకంటే?”

“కుటదంతా! బుద్ధుని, ధర్మమును, సంఘమును శరణుజొచ్చి ప్రాణాతి పాతాది అకుశలధర్మములను వదలి ప్రథమధ్యానమును ద్వితీయధ్యానమును తృతీయధ్యానమును చతుర్థధ్యానమును పూర్వజన్మముల సాక్షాత్కారము, సంస్కృతి చక్ర సందర్శనమును అంతకంతకు ఉత్తమ ఫలదాయకములు.”

“గౌతమా! ఆశ్చర్యము. అబ్బురము. బుద్ధుని, ధర్మమును, సంఘమును శరణు జొచ్చుచున్నాను. నేటినుండి బద్ధాంజలి ఉపాసకునిగ నన్నుగ్రహింపుడు. నా యజ్ఞముకొఱకై చెకూర్చిన పశువులనన్నిటిని విడిచిపెట్టుచున్నాను. వాటిని జీవితాంతము నేనే పోషింతును.”

అంతట కుటదంతుడు బగవంతు డుపదేశించిన ఆనుపూర్వకథ విని విమల ధర్మచక్రువును పొందినవాడై భిక్షుసంఘముతో కూడ గౌతముని మఱునాటి భోజనమున కాహ్వానించి వారి నత్యంతము సంతృప్తులజేసెను. భగవంతుడును బోజన

మును స్వీకరించి ధార్మిక కథాసల్లాపముల నతని కృతార్థుని జేసి యథేచ్ఛ మెయింబోయెను.

స్వర్ణదండాది సూత్రము (వి. పూ. 457)

¹ ఒకానొక సమయమున భగవంతుడు బుద్ధుడు మహాభిక్షుసంఘముతో కూడి ² అంగదేశమున చారిక నొనర్చుచు ³ చంపానగరము జేరబోయి గగ్గరావుష్కరిణీతీరమున విహారము చేయుచుండెను. ఆ నగరమునకు యజమానుడును రాజ్యపూజ్యుడును నగు స్వర్ణదండుడను బ్రాహ్మణుడు ఆ మహానుభావుని దర్శించు కుతూహలముతో ఆయన ఉన్నచోటికి వచ్చి సమ్మోదనమొనర్చి యొకచో గూర్చొనెను. భగవంతు డాతనివైపు జూచి యిట్లనియె.

“భూసురోత్తమా! ఎట్టిగుణములతో కూడినవాడు బ్రాహ్మణుడనబడును. ‘నేను బ్రాహ్మణుడు’నని వలికి ఆ మాటను నెగ్గించుకొనగలుగువాడు యెట్టివాడు?”

“గౌతమా! 1. తల్లిదండ్రుల వైపునుండి కులీనుడగువాడు, 2. మంత్రవేత్త, 3. రూపసి, 4. శీలవంతుడు, 5. జ్ఞాని; ఈ అయిదు గుణములతో కూడినవాడు బ్రాహ్మణు డనిపించుకొనును.”

“బ్రాహ్మణా! ఈ అయిదింటిలో యేయొక్కటైనను లోపింపవచ్చునా?”

“గౌతమా! రూపసి (రూపవంతుడు) యను అంశము లోపించినను తప్పులేదు. తక్కిన నాల్గింటితోడనె అతడు బ్రాహ్మణుడననొప్పును.”

“బ్రాహ్మణా! ఆ నాల్గింటిలో దేనినైన నొక్కదాని తగ్గింపవచ్చునా?”

“గౌతమా! మంత్రవేత్త కాకపోయినను మిగిలిన మూడుగుణములతోనే వాడు బ్రాహ్మణుడనజెల్లును.”

“బ్రాహ్మణా! అమ్మాడింటిలో నొక్కటి తక్కువగావచ్చునా?”

1. దీ. ని. 1 - 4.

2. బీహార్ ప్రాంతమందలి గంగకు దక్షిణమున భాగల్పురము ముంగేరజిల్లాలోని భూమి.

3. చంపానగరము (భాగల్పురము జిల్లా).

“గౌతమా! కులీనుడను అంశమును వీడినను, శీలవంతుడు పండితుడు (జ్ఞాని) అను రెంటితేనే అతడు బ్రాహ్మణు డనిపించుకోగలడు.”

అని యిట్లు సోణ (స్వర్ణ) దండ బ్రాహ్మణు డాడిన అప్పలుకులు తమకు సహింపరానివగుడు అందాసీనులైయున్న విప్రులిట్లనిరి.

“స్వర్ణదండా! రూపవంతుడు, మంత్రేత్త యను రెంటిని నిరాకరించి పైపెచ్చు కులమునుగూడ త్రోసిరాజనుట కుపక్రమించితివి. శ్రమణగౌతముని సిద్ధాంతము లోనికి తిన్నగ దిగజాతిపోవుచున్నావే?” అనిన విని స్వర్ణదండు డిట్లనియె.

“బ్రాహ్మణులారా! ఆత్రపడకుడు. సమాధాన మిత్తును. సంభాషించు కొండు. ఇదిగో! నా చెల్లెలికొడుకు అంగకమాణవకుడు యీ సభలోనే కూర్చొని యున్నాడు. శ్రమణగౌతముని మినహాయించిన మరి వాడె 1. ఉజ్జ్వలరూపము గలవాడు. 2. మంత్రవేత్త - వేదవేత్త - అధ్యాపకుడుగూడ. 3. వీని తలిదండ్రులు నా యెఱిగిన వారె కాబట్టి యితడు సత్కులీనుడు. ఇట్టి అంగకమాణవకుడు దుశ్శీలుడై దురాచారుడై దొంగతనమును, వరస్త్రీ గమనమును, మృషావాదమును, మద్యపానమును మరగినచో ఇతనిరూపమెం దుకు? వేదమెందుకు? కులమెం దుకు? దీనిని బట్టియే శీలమును జ్ఞానమును రెంటినే బ్రాహ్మణత్వమునకు చాలినవని చెప్పితిని.” అని వచించి వారిని నిరుత్తరులజేసిన స్వర్ణదండునితో బుద్ధదేవు డిట్లనియె.

“బ్రాహ్మణా! ఆ రెంటిలోకూడ దేనినైన నొకదానిని వదలనగునా?”

“గౌతమా! అది పొసగదు. అవి రెండును అన్యోన్య సహాయకములు, పోషక ములు. శీలము జ్ఞానమునకు మెఱుగు. జ్ఞానము శీలమునకు మెఱుగు.

“స్వర్ణదంతా! నిజమే చెప్పితివి. జ్ఞానికె శీలము లభించును. శీలవంతునికె జ్ఞానమబ్బును. ఆ రెంటిసంబంధము వేఱు జేయరానిది. సరియే. జ్ఞానశీలములకు సిగ పువ్వుయేది? శీలమననేమి? జ్ఞానమననేమి?”

“గౌతమా! ఇంతకుపైన నాకు తెలియదు. తామె చెప్పండి.”

“బ్రాహ్మణుడా! వినుము. తథాగతుడు లోకమునందుత్పన్నుడైనాడని విని నిర్వేదమును బొంది భిక్షువు అకుశలధర్మములను వదలి శీలసంపన్నుడగుచున్నాడు. శీలమన నిదియే. అతడు మఱియు ★ ధ్యానముల నాల్గింటి నెఱిగి చిత్తమును

మొగ్గించి జన్మబంధము లూడ కృతకృత్యత బొందుచున్నాడు. ఇదియే వాని జ్ఞానమును ప్రజ్ఞయు.”

అని యిట్లు తథాగతు డుపదేశించిన ప్రసన్నుడై స్వర్ణదండుడు గౌతమా! ఆశ్చర్యము. అబ్బురము. నన్ను సాంజలి శరణాగత ఉపాసకునిగ గ్రహించి రేపటి దినము భిక్షుసంఘసహితముగ నా భోజనమును స్వీకరింపవలె” నని ప్రార్థించెను.

మఱునాడు భోజనానంతరము స్వర్ణదండుడు భగవంతునితో యిట్లు విన్వించు కొనెను. “గౌతమా! నిండు సభయెదుట లేచి నేను మీకు నమస్కరించి నచో నా సాటికులమువారు నిరాదరించెదరు. సంఘము యీసడించినచో కీర్తి దొలగును. సంపద లుడుగును. కాబట్టి సభలో నున్నపుడు చేతులు జోడించినచో అది నా నమస్కారమని గ్రహించండి. తలగుడ్డ దీసినచో నా దండప్రణామముగ తలంచండి. వాహనమెక్కి పోవునపుడు చేతిబెత్తమును వైకెత్తినను, చేతులరెంటిని యెత్తినను గూడ నా వందనము లనియె భావించునది.”

సోణదండు డిట్లాడినంత భగవంతుడును అతనిని ధార్మికకథాలాపముల సముత్తేజితుని చేసి ఆసనమునుండి లేచిపోయెను.

మహాలీ సూత్రము

★ భగవంతుడు వైశాలియందు మహావనముయొక్క కూటాగారశాలలో విహారము జేయుచున్నాడు. ప్రధానపరిచారకుడై ఆయుష్మంతుడు నాగితుడు వాకిట నిలచియున్నాడు. కోసలవాసులును మగధవాసులు నగు బ్రాహ్మణు లనేకులు బుద్ధుని దర్శింపవలెనని వచ్చి వాకిటనున్న నాగితునితో “ఆయుష్మంతా! శ్రమణగౌతము డెందున్నాడ”ని యడిగిరి. వాడును “భగవంతుడు ధ్యాననిష్ఠుడై యున్నాడు. దర్శనమున కిది అదను” గాదనెను. దర్శనము లేక మరలుట లేదని వారుండిరి. అంతలో నొక పెద్ద లిచ్చివీ పరిషత్తుతో మహాలీ (ఓష్ఠార్ద - లిచ్చివీ) యను వాడును వచ్చెను. అపై శ్రమణోద్దేశుడు సింహుడు వచ్చి భగవంతుని దర్శనార్థమై వేచి యున్న ఆ సమూహములను జూచి నాగితునితో సంప్రదించి లోనికి బోయి బుద్ధదేవున కా విషయమును నివేదించెను. తథాగతుడును విహారచ్ఛాయయందు ఆసనము బఱచుకొని కూర్చొనెను. బ్రాహ్మణసంఘములును లిచ్చివీ సంఘమును లోనికివచ్చి సుగతదేవునకు సమ్మోదన అభివాదముల నర్పించి నెమ్మదిగ నాసీనులైరి. అంతట మహాలీ యిట్లనియె.

“దేవా! వెనుక దినాలలో నొకనాడు లిచ్చివీకుమారుడు సునక్షత్రుడు నాతో యిట్లనినాడు. మహా! దివ్యశబ్దముల వినుట కొఱకై బుద్ధభగవంతుని వద్ద మూడేండ్లుండియును ప్రియకమనీయరంజనీయ దివ్యశబ్దములను వినజాలక పోయితిని. భంతే! అసునక్షత్రుడు విద్యమానుడై గూడ విన లేక పోయెనా?”

“మహా! నిజమే. వినజాలకపోయెను.”

“ప్రభూ! హేతువేమి?”

“మహా! దీవ్యరూపదర్శనార్థమై చేయబడు సమాధిద్వారా భిక్షువు దివ్యశబ్దములను వినజాలడు. దివ్యశబ్దశ్రవణార్థమై చేయబడు సమాధిద్వారా భిక్షువు దివ్యరూపదర్శనములను పొందలేడు. ఉభయాంశ సమాధిని అవలంబించినపుడు ఉభయ ఫలములను బొందగలడు.”

“భంతే! ఈ సమాధి భావనల సాక్షాత్కారము కొఱకేనా భిక్షువులు మీ వద్ద బ్రహ్మచర్యమును పాలించుచుండుట.”

“మహా! ఇంతేకాదు. దీనికి మించిన ఉత్తమధర్మము మఱొక్కటి గలదు.”

“దేవా! అదియేమి?”

“మహా! భిక్షువు త్రివిధ సంయోజనములు (బంధములు) క్షయించినంత జాటుటకు వీలులేని పరమజ్ఞానమును బొంది స్రోతాపన్నడనిపించుకొనును. దానికి పై ధర్మము సకృదాగామి యగుట. వాడు లోకమున నొక్కపరి జన్మమెత్తి నిర్వాణమును బొందును. అంతకంటె ఉత్తమధర్మము అనాగామిత్వము. అనాగామి తిరిగి రావలసినవని లేదు. వానికి సంయోజనము లేదును నశించినవి. మహా! దీనికంటె పరమధర్మము అర్హత్త్వమును బొందుట. అర్హతునికి చిత్తమలములు లేవు. తత్త్వసాక్షాత్కారమైనది. ఇదియే మహాధర్మము. దీనిని బొందుటకయ్యే భిక్షువులు నా వద్ద బ్రహ్మచర్యమును పాలించు చుందురు.”

“భంతే! ఈ ధర్మమును బొందుటకు మార్గము గలదా?”

“మహా! కలదు.¹ దానినె అష్టాంగిక మార్గమందురు. సమ్యక్ దృష్టి, సమ్యక్ సంకల్పము, సమ్యక్ వచనము, సమ్యక్ కర్మాంతము, సమ్యక్ ఆజీవము, సమ్యక్ వ్యాయామము, సమ్యగ్ స్మృతి, సమ్యగ్ సమాధి ఈయేనిమిది అంగములతో కూడిన ఆ మార్గమును ప్రతిపత్తు (ప్రతిపదము) అందురు.

మహా! నే నొకపరి కౌశాంబియందు ఘోషితా రామమున విహరించుచుంటిని. అయ్యెడ మండిస్తుడు జాలియుడునను ప్రవ్రజితులిద్దరు నా వద్దకువచ్చి సమ్మోదన మొనర్చి, 'ఆయుష్మంతా! గౌతమా! శరీరము జీవుడును ఒకటియా! వేర్వేరా?' అని యడిగిరి, నేనును వారితో నిట్లంటిని. 'ఆయుష్మంతులారా! లోకమందు తథాగతు¹ డుత్పన్నమైనాడని విని నిర్వేదించి భిక్షువు శీలసంపన్నుడై ధ్యానముల నాల్గింటిని క్రమముగ బొంది అలౌకిక జ్ఞానమును పొందగల్గుచున్నాడు. అదియే ప్రయోజనముకాని, అక్కఱమాలిన ప్రశ్నలగు 'శరీరమును జీవుడును ఒకటియా? వేర్వేరా?' అను మాట నాడవలసిన పని లేదు. దానికి బదులు చెప్పవలసిన అక్కఱయుగూడ లేదు. చెప్పడుకూడా.

మహా! ఆనాడు నడిచిన ప్రసంగమిది యని భగవంతుడు వల్కినంత లిచ్చవీ ఓష్ఠార్దుడు (మహా!) సమ్మోదమొంది పలువిధముల ప్రశంసించెను.

త్రైవిద్య వత్సగోత్ర సూత్రము

² భగవంతుడు బుద్ధుడు వైశాలీలో మహావన కూటాగారశాలయందు విహరించుచు నొకనాడు వైశాలీలోనికి భిక్షకై బయులు దేరి యింకను పూర్వాహ్లాసమయము కాలేదు. కావున యంతలో ఏకపుండరీక పరివ్రాజకారామమున నివసించుచున్న వత్సగోత్ర పరివ్రాజకునిజూచి సంభాషించుదునని తలంచి అచ్చోటికి బోయెను.

వత్సగోత్రపరివ్రాజకుడును దవుదవ్యులనుండియే తథాగతుడు వచ్చుటను గమనించి యెదురేగి సన్మానించి పఱచిన ఆననముపై కూర్చుండబెట్టి తానును ఒకచో గూర్చొని యిట్లనియె.

“స్వామీ! శ్రమణగౌతముడు సర్వజ్ఞుడు సర్వదర్శియనేడి మాటను పెక్కెడల నేను వినియున్నాను. ఆ మాట సత్యమునకు దూరముగాదుగదా!”

“వత్సా! ఆ పలుకు యథార్థమని నే ననను, అసత్యములాడి నన్ను అగౌరవించుచున్నారు.”

“దేవా! భగవంతుని గూర్చి మేము యథార్థ మెట్లు చెప్పవలెను?”

(1) 146 వ పేజీ చూడుడు.

(2) మ. ని. 1 - 3 - 1.

“వత్సా! శ్రమణగౌతముడు మూడువిద్యల నెఱిగినవాడు; అని చెప్పినచో మీకు అసత్యదోషము లేదు. అవి యేవనిన చెప్పెద వినుము. ¹ అనేక పూర్వజన్మలను స్మరింపగలుగుచున్నాను. ఆ జన్మములందలీ నామరూపములను కూడ గుర్తెలుగుచున్నాను. ఇది యొకటి. మఱియు అమానుష దివ్యనేత్రముతో సంసారసముద్రమున జన్మమరణ కల్లోలములో గిజగిజలాడు జీవకోటిని దర్శించుచున్నాను. ఇది రెండవవిద్య. రాగద్వేషాది చిత్తమలముల నెడబాసి ప్రజ్ఞాపీఠము నధిష్ఠించి యీ జన్మమందే విముక్తి సుఖమున విహరించుచున్నాను. ఇది మూడవవిద్య. ఇవియే త్రైవిద్యలు.”

ఆ మాటలు విని వత్సగ్రీత్రు డానందపరవశుడయ్యెను. భగవంతుడంత యథేచ్ఛ బోయెను.

౭

శాక్యకోలియవివాదము - మహానామసూత్రము - కీటాగిరిసూత్రము
(వి. పూ. 457 - 456)

భగవంతుడు పదునైదవ వర్షావాసము కపిలవస్తువునందు గడపెను. కపిల వస్తువునకును కోలియనగరమునకును నడుమనుండు రోహిణీనదికి అనకట్ట కట్టుకొని అటు శాక్యులను యిటు కోలియులునుకూడ పైరులకు నీరు పాటించు కొనుచు వ్యవసాయమును సాగించుచుండిరి. అదొక్కసమయమున జ్యేష్ఠమాసము నందు నిరు చాలక పైర్లు యెండిపోసాగినవి. అంతట ఉభయనగర వాసులగు రైతులు కొండలు ఒకచో ప్రోగై యిట్లు సంభాషించిరి. తొలుత కోలియనగరవాసు లిట్లునిరి. “ఈ నీటిని చెరిసగము దీసికొన్నచో యెవ్వరికిని జాలవు. రెండువైపుల పైర్లును చెడగలవు. కావున మేమే తీసికొందుము. మాపంట నెరవేఱగలదు.” ఆ మాట విని ప్రక్కవారిట్లునిరి. “అదేమి? మీగాదెలనె నింపుకొన్నచో మా గతి యేమి? మేము మీ పడిపంచలు కాయవలెననియా మీయాశ? నీటిని మేమివ్వము.” అని నిక్కచ్చిగ జెప్పిరి. ఆక్రోశవశమున యెవ్వడో మఱొక్కని గొట్టెను. అతగవు అంతట యింతట ప్రాకి రాజులవఱకు రాజుకొన్నది. అటు శాక్యరాజులును యిటు కోలియరాజులును అన్యోన్యము నిందించుకొనుచు యుద్ధమునకు సన్నద్ధులైరి.

భగవంతు డీవార్త నాలించి స్వజాతివారు అన్యోన్యము సర్వనాశమునకు సంసిద్ధమగుట సహించలేక రోహిణీనది వద్దకు వచ్చి యుద్ధమునకై ప్రోగయియున్న ఉభయసేనలమధ్య ప్రవేశించెను. ఆ రాజులును అమ్మహాత్ముని జూచి ఆయుధముల క్రిందబెట్టి నమస్కరించి నిలిచిరి. బుద్ధు డిట్లనియె.

“మహారాజాలారా! ఈ కలహమెందుకు వచ్చినది?”

“స్వామీ! మేమెఱుగము. సేనాపతుల నడగవలెను.”

“సేనానాథా?”

“దేవా! మంత్రిుల నడుగవలెను.”

“మంత్రిు లేమంటారు?”

“రైతులను విచారింపవలెను.”

రైతులు చెప్పుచున్నారు. “ఇదినీటికై వచ్చిన తగాదా”యని .

“మహారాజాలారా! నీటికి వెల యెంత?”

“స్వామీ! యేమియు లేదు. నిర్మూల్యము.”

“చెప్పుడు? క్షత్రియుని వెల యెంత?”

“భగవంతా! అంతంతన రానిది.”

“రాజాలారా! నిర్మూల్యమగు నీటికొరకు అమూల్యమగు క్షత్రియ ప్రాణా లను మట్టిలో కలుపుటకు పూనుకొంటిరా? మూర్ఖులారా! పలుక రెండుకు?”

తే॥ గీ॥ వైరోపై వైరబుద్ధిని వదిలితేని

సుఖము నీ అరచేతిలో సామ్ము సుమ్ము

పగయనునదించుకయు లేక పగతుఱుండు

తిరుగగల్గిన వాడెపో ధీరవరుడు.

అని బుద్ధిగఱపి భగవంతుడు యథాస్థానమున కరిగెను. వారును ప్రశాంతు లైరి.

మహానామ సూత్రము

★ సిద్ధార్థబుద్ధుడు శాక్యదేశమున కపిలవస్తుపురమునందు నృగ్రోధారా మములో విహరించుచున్నాడు. భిక్షువులు పలువురు చీవర (వస్త్ర) నిర్మాణము నందు పాల్గొనియున్నారు. ఇక మూడు నెలలకు పిమ్మట భగవంతుడు చారికకొట్టై

ప్రస్తానించును. అది విని అప్పుడప్పుడే జబ్బుపడి లేచియున్న మహానాముడను శాక్యుడు భగవంతునివద్దకు వచ్చి అభివాదనము చేసి “దేవా! భిక్షువులయొక్క చీవర నిర్మాణము ముగిసినంతట తాము చారికకోటకు వెళ్ళెదరు. మేము నానా ధ్యానములందు విహరించుచున్నాము. మాకు యోగ్యమగు విహార మెట్టిదో ఆన తిండ”ని వేడుకొనెను.

“మహానామా! లెస్సగ అడిగితివి. ఇది నీకె యొప్పినది. వినుము. సాధకుడు శ్రద్ధాళువు గావలెను. శ్రద్ధాహీనుడు గారాదు. ఉద్యోగశీలుడు కావలెను. అనుద్యోగి గారాదు. స్మృతిమంతుడు కావలెను. విస్మృతిమంతుడు గారాదు. సమాహితుడు గావలెను. అసమాహితుడు గారాదు. ప్రజ్ఞాశాలి గావలెను. దుష్ప్రజ్ఞుడు గారాదు. ఈ అయిదు ధర్మములందును నిలిచి ఉత్తరధర్మముల నాటించిని భావన చేయవలెను.

మరియు నీ వొనర్చిన త్యాగమును గూర్చి భావించుము. అది యెంతయో నీకు లాభమును జేకూర్చినది. గృహస్థుడవైయుండి కూడ వివిధమలములతో కూడిన లోకమునందు నిర్మలచిత్తముతో దానముల నర్పించితివి. ప్రయతహాణివైతివి.

మహానామా! తథాగతుని గూర్చి భావింపుము. అర్హుడు సమ్యక్ సంబుద్ధుడు విద్యాచరణసంపన్నుడు సుగతుడు లోకవిదుడు అనుత్తరుడు పురుషదమ్యసారథి దేవమనుష్యశాస్త్ర భగవంతుడు బుద్ధుడని దలంపుము. ఇట్లు తథాగతునిగూర్చి ఆర్య శ్రావకుడు చింతించునపుడు వాని చిత్తము రాగ ద్వేషమోహములకు అంటు పడదు. మరియు వాడు అకుటిలచిత్తుడై అర్థవేదమును (పరమార్థజ్ఞానము) ధర్మవేదనముకు ప్రాపించి ధర్మయుక్తమగు ప్రమోదమును పొందుచున్నాడు. అతనికి ప్రీతిసుఖము కల్గుచున్నది. శరీరము స్థిరమగుచున్నది. చిత్తము సమాహితమగుచున్నది. ఇట్టి బుద్ధుని స్మృతిని బొంది పనిపాటలయందు గూడ దానిని వదలక విహరించుచున్నాడు.

మహానామా! ధర్మమును అనుస్మరింపుము. భగవంతుని ధర్మము స్వాభ్యాస మనియు, ప్రత్యక్షఫలప్రదమనియు, పండితులు స్వయముగ దర్శింపదగినదనియు ధర్మానుస్మరణము జేయుము.

మఱియు అనిందితములును ఆర్యపంద్యములును నగు శీలములను అనుస్మరించుచుండుము.

మహానామా! నీవు దేవతలను అనుస్మరింపుము. 1. చాతుర్మహారాజిక దేవతలు 2. త్రయస్త్రింశదేవతలు 3. యామదేవతలు 4. తుషితదేవతలు 5. నిర్మాణరతి

దేవతలు 6. పరినిర్మితవశవర్తిదేవతలు 7. బ్రహ్మకాయకదేవతలు 8. వారికిని పైనుండు దేవతలు 'వీరు యీ లోకమున మరణించి ఆలోకమునందు జన్మించినారు. వారి యొద్దగల యట్టి శ్రద్ధాశీల ప్రజ్ఞాత్యాగములు నాకడ కూడ గలవు. నేనును శ్రద్ధాశీల ప్రజ్ఞాత్యాగములను కల్గియున్నాను.' అని యిట్లు దేవతలయొక్కయు తనయొక్కయు శ్రద్ధాదికముల ననుస్మరించెడి ఆర్యశ్రావకునకు సమాహితచిత్త మేర్పడుచున్నది. విషమమగు లోకమందు సమత్వమును బొందుచున్నాడు. ద్రోహ యుక్తమగు ప్రజలలో మైత్రిని విస్తరించుచున్నాడు. ఇట్టి దేవతానుస్మృతిని పనిపాటలం దుండియు, వచ్చుచు పోవుచు తినుచు కనుచు కూడ భావన జేయుచున్నాడు."

కీటాగిరియందు

¹ శ్రావస్తీయందు ఇష్టానుసారము విహరించి భగవంతుడు గౌతముడు సారిపుత్ర మౌద్గల్యాయన సహితముగ పంచశత మహాభిక్షుసంఘముతో చారిక నొనర్చుచు ² 'కీటాగిరి' యను ప్రదేశమునకు బయలుదేరెను. అక్కడ కీటాగిరి యందుండు అశ్వజితుడు పునర్వసులను భిక్షువులు బుద్ధదేవుడు మహాభిక్షు సంఘముతోడను, సారిపుత్ర మౌద్గల్యాయనులతోడను వచ్చుచున్నాడని విని విహరమునందుండు శయనాసనములను పాత్రలను పరికరములను తమంతకు తాము పంచుకొనిరి. తథాగతుడు కీటాగిరిని సమీపించి కొందఱు భిక్షువులను పిలిచి యిట్లు నియె.

“భిక్షువులారా! మీరు అశ్వజిత్తు పునర్వసు భిక్షువుల చెంతకుబోయి భగవంతునకును భిక్షువులకును సారిపుత్ర మౌద్గల్యాయనులకును శయనాసనముల నాయత్తపఱుపుడని చెప్పవలసినది.”

భిక్షువులును బుద్ధదేవు డాడిన వచనములను అశ్వజిత్తు నర్వసువులకు జెప్పి నంత వారిట్లనిరి.

“అయుష్మంతులారా! భగవంతుడు, కోరినట్లు యెందైన విహరింపవచ్చును. సంఘమునకుగాని సారిపుత్ర మౌద్గల్యాయనులకుగాని శయనాసనముల నివ్వ వీలు లేదు. ఉన్నవి మాకే సరిపోయినవి.”

(1) వినయచుట్లవగ్గ

(2) వారాణసీ సాకేతముల మధ్య నేడు కేరాకతమని చెప్పబడు ప్రదేశము లేదా దాని ప్రాంతభూమి.

ఆ మాటలను భిక్షువులు భగవంతునకు నివేదించిరి. భగవానుడును ఈసడించుకొని యిట్లనియె. “భిక్షువులారా! సంఘమునకు చెందినవియును, పంపకమునకు చెల్లనివియునైన యీ అయిదు అంశములపై పుద్గలని (వృక్షి) కీ హక్కు లేదు. 1. ఆరామము, లేదా ఆరామవస్తువులు, 2. విహారమును విహారవస్తువులును, 3. మంచముపీట, గద్దె, దిండు, 4. ఇనుముతో చేసిన పాత్రలును వస్తువులును, 5. కొయ్యపనిముట్లు కొయ్యపాత్రలును మట్టియు గడ్డియును.”

¹ కీటాగిరి సూత్రము

భగవంతుడు కాశీదేశమున చారిక నొనర్చుచు నొకనాడు భిక్షువులతో నిట్లనియె. “భిక్షువులారా! రాత్రిభోజనమును విడుపుడు. విడుచుటచే ఆరోగ్యమును ఉల్సాహమును బలమును సుఖమును కలిగి విహరించగలరు.”

భగవానుని ఆదేశమును భిక్షువులు అంగీకరించిరి. అటు పిమ్మట అచ్చటి నుండి క్రమముగ చారిక నొనర్చుకొనుచు వచ్చి బుద్ధ భగవంతుడు ² కీటాగిరిచేరి విహరించుచుండెను. అందుండు అశ్వజితుడు పునర్వసుడను ఆవాసికభిక్షువు లీరువురకును భిక్షుసంఘము వారు రాత్రి భోజనమును విరమించుడని చెప్పిరి. వారందుకు సమ్మతంపక యిట్లనిరి. “మేము ఉదయము మధ్యాహ్నము మూడు జాములకు ముప్పుటను భుజించుచు ఆరోగ్యముగ ఉల్సాహముగ నుండి విహరించుచున్నాము. ప్రత్యక్షఫలమును విడిచి పరోక్షఫలమును యెందుకాశ్రయింపవలెను? ఆ మాట మాకు నచ్చదు పామ్మ”నిరి.

వారి వచనములను భిక్షువులు భగవంతున కుగ్గడించిరి. భగవానుడును అశ్వజిత్ పునర్వసులను పిలువనంపి వారితో నిట్లనియె. “ఆయుష్మంతులారా! మీరా భిక్షువులతో పల్కిన పల్కులు నిజమేనా?

“భంతే! నిజమేను.”

“భిక్షువులారా! పురుషపుద్గలు డనుభవించు సుఖము, దుఃఖము, అసుఖము అదుఃఖమును వీటితోనే వానియొక్క అకుశల ధర్మము నష్టమౌననియు, కుశల ధర్మములు పెఱుగుననియు నేనేనాడైన చెప్పుట యెఱుగుదురా?”

1. మ, ని, 2 - 2 - 10.

2. ప్రస్తుతము బనారస్. ఆజగడజిల్లాల ప్రాంతము.

“భగవంతా! లేదు.”

“భిక్షువులారా! ఇట్టి సుఖదుఃఖ వేదనల ననుభవించునపుడు అకుశలధర్మములు పెఱుగునని యొకనికిని, కుశలధర్మములు పెఱుగునని మఱియొకనికి వ్యత్యస్తముగ నే నుపదేశించుట మీరు కనియున్నారా?”

“దేవా! లేదు.”

“మంచిది. భిక్షువులారా! నేనూహించనిదె, గ్రహించనిదె, దర్శించనిదె యెవ్వనికైనను ‘దీనిని వదలమ’ని ఆదేశించితివా?”

“ప్రభూ! లేదు.”

“భిక్షువులారా! ప్రమాదరహితులై చేయుడనికాని అప్రమాదరహితులై చేయుడనికాని నేనందఱికిని చెప్పను. అర్హతులైనవారికి పూర్ణులైనవారికి మీరు ప్రమాదరహితులై చేయుడని నే నాదేశించను. వారు మొదటనే ప్రమాదరహితులు. ప్రమాదము (పారబాటు) లేనివారై చేయదగినది చేసినారు. పూర్ణత్యమును బొందని వారికి, నిర్వాణమును కోరువారికి మీరు ప్రమాదరహితులై చేయుడని చెప్పుచున్నాను. ఎందుకనిన వినుడు. వారు విహారవ్యవహారములందు ఉచితజ్ఞులై ఆప్తమిత్రుల సేవించుచు ఇంద్రియముల నిగ్రహించి కులపుత్రులెద్దానికొఱకు ప్రవ్రజితులగుచున్నారో అట్టి బ్రహ్మచర్య ఫలమును యీ జన్మమునందే పొంది విహరింపవలసియున్నది. అందుచే నేనట్లు జెప్పుదును.

భిక్షువులారా! 1. ఉభయతోభాగ విముక్తుడని 2. ప్రజ్ఞావిముక్తుడని 3. కాయసాక్షియని 4. దృష్టిప్రాప్తుడని 5. శ్రద్ధావిముక్తుడని 6. ధర్మానుసారియని 7. శ్రద్ధానుసారియని లోకమునందు పుద్గలు (పురుషు) లేడుగురు. అందు రూపధాతువు నందు అరూపధాతువును బోంది ఆ రెంటినిగూడ కాయముతో స్పర్శించి ప్రజ్ఞతో జూచి విహరించు పుద్గలుడు (పురుషుడు) ఉభయతో భాగ విముక్తుడు. వానికి ‘ప్రమాదరహితుడవై చేయుమ’ని నేను చెప్పను. వాడు ముందుగనే ప్రమాదరహితుడు.

విమోక్షము గడిచి రూపమునందు అరూపమునుబోంది వాటిని కాయముతో దాకక ప్రజ్ఞతో కనుగొని చిత్తమలముల నష్టము జేసిన పుద్గలుడు ప్రజ్ఞా విముక్తుడు. వానికికూడ నేనట్లు జెప్పను. ముందే వానికి ప్రమాదము లేదు.

ప్రజ్ఞతో కనుగొని ఆయా ఆస్రవములు (చిత్తమలములు) కొన్ని నశించినంత వానిని కాయసాక్షి యందురు. ఆస్రవముల బాసి ప్రజ్ఞచే తథాగతధర్మముల నెఱిగి

నవాడు దృష్టిప్రాప్తుడు. తథాగతునియందు శ్రద్ధగలవాడు శ్రద్ధావిముక్తుడు. తథాగతుని ధర్మమును నిదిధ్యసనముచేసి శ్రద్ధా వీర్యస్మృతి సమాధి ప్రజ్ఞాధర్మములను బొందినవాడు ధర్మాను సారి. వీటినిన్నింటితోకూడి శ్రద్ధామాత్ర నిష్ఠుడగువాడు శ్రద్ధానుసారి యనబడును. వీరందఱికిని నేను ప్రమాదము లేక చేయుడని చెప్పుట లేదు. స్వయముగ వారు ప్రమాదరహితులు.

భిక్షువులారా! నేను తొలుతనే అజ్ఞును వచింపను. క్రమముగ శిక్షణచేతను, క్రియచేతను, ప్రతిపదము చేతను అజ్ఞును ఆరాధించువారగుదురు. శ్రద్ధావంతుడగు సాధకుడు జ్ఞానిని సమీపించి సేవించి చెవిదార్చి చెప్పిన ధర్మములను వినును. దానిని ధారణజేయును. పరీక్షజేయును. తగినదని నిశ్చయించును. నిశ్చయానంతరము రుచి గల్గును. ఆపై ఉత్సాహమును ప్రయత్నమును సమాధియు, సమాహిత చిత్తమును సత్యవస్తు సాక్షాత్కారమును లభించును. మొదటి శ్రద్ధయే లేనిచో వాని కేదియు లేదు. వాడు మోఘ (వ్యర్థ) పురుషుడు. వానికిని ధర్మమునకును కడుంగడు దూరము.

భిక్షువులారా! గురువుపద్ధమెలగుచున్న శ్రావకుడు దృఢ ప్రతిజ్ఞాడు కావలెను. అపాదమస్తకము శరీరము, రక్తమాంసములు యెముకలు నరములు పాడిపాడియై రాలు గాక; యశోవామృత్యుర్వావిజయమో వీరస్వర్గమో మఱొక్క తెరువు లేదనుకొని యత్నవంతుడు గావలెను.”

భగవంతు డిట్లు చెప్పెను. భిక్షువులు సంతుష్టులై గురుని అభినందించిరి.

౮

హస్తకసూత్రము, సందకసూత్రము, మహాసకులు దాయీసూత్రము, శృగాలవాదసూత్రము (వి. పూ. 456 - 455)

¹ భగవంతుడు బుద్ధుడు క్రమముగ చారిక నొనర్చుచు² అలవీపురి చేరికొ నెను. అందు అగ్రాలవైతన్యమున విహారము జేయుచుండెను. ³ పదునాఐవనర్షావాసమును బుద్ధుడు ఆలవీయందు గడపెను.

(1) చుల్లవగ్గ 6.

(2) “ పంచాలవండి అలవకో అనిన దీర్ఘనికాయము 3 - 9ను బట్టి అలవి పాంచాలము నందుండినదగును. ప్రస్తుతము కాన్పూరుజిల్లాయందలి అర్వలము.

(3) అ. ని. అ. క. 2 - 4 - 5.

హస్తక సూత్రము

¹ అట్లు అగ్రాలవైత్యమున దశబలుడు విహరించుచుండుట విని హస్తక ఆలవకుడు తనవెంట యేనూర్పురు ఉపాసకులు వచ్చుచుండ భగవంతుని సమీపించి నమస్కరించి యొక్కచో గూర్చొనెను. గౌతము డిట్లనియె.

“హస్తకా! నీ సంఘము చాలదొడ్డది. ఇంతటి సంఘము నెట్లు కూర్చితీవి. ఆ మాట విని హస్తకు డిట్లనియె.

“భంతే! సంఘసంయోజనమునకు నాలుగుపాయముల నాశ్రయించితీని. 1. కోరినది యిచ్చి 2. కార్యములనెరవేర్చి 3. సన్మానము జేసి 4. సమానమైత్రి నెఱపి - యిట్లు నాలుగు ప్రక్రియలతో సంఘమును కూడగట్టితిని. దేవా! సంపన్నకుల ములు మావి. దరిద్రున కెవ్వడూఁకొనును?”

“హస్తకా! సమర్థుడవు. ఆర్యజనుల ఆచారమును అనుసరించితివి. సంఘ సంగ్రాహకులు గతకాలమున నిట్టి పద్ధతులనె సమాశ్రయించిరి. వర్తమానమునగాని భవిష్యత్తునగాని పండితు లిట్లే మెలగుదురు.”

భగవంతుని ధార్మికోపదేశములను తనివిదీఱ గ్రోలి హస్తక ఆలవకుడు యథేచ్ఛ బోయెను. భిక్షువులతో భగవాను డిట్లనియె.

“భిక్షువులారా! హస్తకుడు యేనిమిది అద్భుతధర్మములతో కూడినవాడు. 1. శ్రద్ధాళువు 2. శీలవంతుడు 3. లజ్జాశీలుడు 4. ధర్మభీరువు 5. బహుశ్రుతుడు 6. త్యాగి 7. ప్రజ్ఞావంతుడు 8. మిత్రాభిలాషి.”

² అని వాక్రుచ్చి భగవంతుడు బుద్ధుడు ఆలవిననుండి రాజగృహ నగరమునకు బయలు దేరెను.

సందకసూత్రము

³ భగవంతుడు సమంతభద్రుడు కౌశాంబీయందు విహరించుచున్నాడు. ఆ సమయమున సందకుడును పరివ్రాజకుడు యేనూర్పురు పరివ్రాజకులతో గూడి ⁴ స్థగ్గుహయందు నివసించుచుండినాడు.

(1) అ. ని. 8 - 1 - 3 - 4. (2) చుల్లవగ్గ 6. (3) మజ్జి మనికాయ 2 - 3 - 6, (4) అలహాబాదుజిల్లా కోసంపద్ద పథోసా.

ఒకనాటి సాయంకాలము వేళ ధ్యానమునుండి లేచి ఆనందుడు కొందఱు భిక్షువులతో కలిసి¹ దేవకృతశ్యాభమును (సహజబిలము) చూచుటకై బయలు దేరిపోయిరి. అవేళకుసరిగ నందక పరివ్రాజకుడును తన పరిషత్తుతోడ² వ్యర్థ ప్రసంగములు జేయుచునుండి ఆయుష్మంతుడగు ఆనందునిరాకను దూరమందుండియే గమనించి సభను హెచ్చరించి యిట్లనియె. “అల్లిదిగో! శ్రమణగౌతముని శిష్యుడు ఆనందుడు వచ్చుచున్నాడు. రొదచేయకుడు. మిన్నకుండుడు. ఇతడు శ్రమణగౌతముని ప్రధాన శిష్యులలో అన్యతముడు. వీరి సంప్రదాయము నిశ్శబ్దమును ప్రేమించునది.” వింజమాకిడినట్లు సభయంతయు నిశ్శబ్దమైనది.

ఆనందుడు ప్రవేశించినంత సందకు డెదురేగి సాదరముగ స్వాగతమిచ్చి ఆసనమును బఱచి కూర్చుండబెట్టెను. తానొక క్రింది ఆసనముపై గూర్చొనెను.

“సందకా! ఏమో ప్రసంగించుచుంటిరే, మధ్యయందె నిలిపితిరేలా?”

“ఆనందా! ఆ ప్రసంగాలకు కొదవేమిలెండి? వాటిని పోనిండు. ఏదైన నొక ధార్మిక విషయమును ముచ్చటించండి.”

“అట్లైన, సందకా! వినుము. మా ఆచార్యుడు బుద్ధభగవంతుడు అబ్రహ్మచర్య వాసములు నాలుగనియు, అనాశ్వాసిక (శాంతి కల్గింప లేని) బ్రహ్మచర్య (సన్యాస) వాసములు నాలుగనియు వక్కాణించెదరు. వీటినాశ్రయించిన వాడు అపేక్షించిన మేలును పొందలేడు. వాటి నొక్కక్కటిగ జెప్పెద వినుము.

సందకా! ఒకానొక ఆచార్యుడు యిట్లని జెప్పున్నాడు. ‘దానము లేదు. యజ్ఞము లేదు. దాని ఫలములులేవు. ఇహము లేదు. పరము లేదు. మంచిచెడ్డల పరిపాకములును లేవు. దేవతలు లేరు. సత్యము లేదు. సత్యము నెఱిగిన శ్రమణ బ్రాహ్మణుడు లేడు. మనుష్యుడు నాల్గు మహాభూతములతో బుట్టును. వాడు చచ్చినంత పుణివీకాయము, జలకాయము, అగ్నికాయము, వాయుకాయములు వేటియందచి కలిసిపోవును. ఇంద్రియములు ఆకాశమున లీనమగును. పీన్గ మంచముపై పడియున్నది. కాల్చినంత మరి మిగిలి యేమియు లేదు. ఆస్తికవాదము ఉచ్చక్రి, పండితుడును మూర్ఖుడును సమముగనే చుచ్చుచున్నారు’ అని యిట్లుప దేశించు గురువును (సంప్రదాయప్రవర్తకుని) జూచి ప్రాజ్ఞుడగువా డిట్లు దలంచును.

(1) ఆ పథోసాయందే యేదో ఒక ప్రాకృతిక జలకుండము.

(2) 161 వ పేజీ చూడుడు.

‘ఈ సంన్యాసి చెప్పునది నిజమైన, చేసినవాడును చేయనివాడును ఒకటియే యగుచు న్నారు. సంన్యాసియై అతడు పొందిన ఫలమును సంసారినైన నేనును పొందుచు న్నాను. బోడికొట్టిండుకొని కావికట్టుకొని అతడు యే ఘనకార్యమును సాధించును వివిధ సాంసారిక భోగము లనుభవించు నాకేమి లోటు వాటిల్లినది. ఇట్టి నాస్తికవాది యగు గురువువద్ద బ్రహ్మచర్య వాసమెందుకు చేయవలె నని యోచించును. అబ్రహ్మచర్య వాసములలో నిదియొకటి. ఇట్టి సంన్యాసుల బ్రహ్మచర్యము (సాధుత్వము) నందు బుద్ధిమంతులు ఉదాసీనులగుదురు.

మరియొక రకమగు గురువులు గలరు. వారు చెప్పునదేమన - ‘పురుషుడు చేయుచు చేయించుచు, నఱికుచు నఱికించుచు, దొంగతనము జేయుచు, పరస్త్రి గమనము జేయుచు, అసత్యమాడుచు వెయ్యేల సమస్త ప్రపంచమును కాల్చి బూడిద జేసియు పాపమును లేదు పాపము వచ్చుటయు లేదు. అట్లే విశ్వములో నున్నదంతయు దానములిచ్చినను పుణ్యమును లేదు పుణ్యము వచ్చుటయును లేదు.’ అని చెప్పెడి ఆచార్యుని మాటలవిని తెలివిగలవాడు యిట్లు యోచించును. ‘అతని సంన్యాసత్వమున ఒకటిగినదేమి? నా సంసారిత్వమున ఏమి చెడినది? ఆయన మాట లను బట్టిన ఇద్దరిగతియు నొకటే.’ అని వాని బ్రహ్మచర్య (సాధుత్వ) మున ఉదాసీనుడగును. అబ్రహ్మచర్య వాసములలో నిది రెండవది.

వేరొక డిట్లు చెప్పును. ‘ప్రాణుల సుఖదుఃఖములకు కారణము లేదు. బంధమోక్షములకు హేతువులేదు. ప్రయత్నమునకు చోటు లేదు. ప్రాణులందఱును స్వతంత్రతదక్కినియతికి - భాగ్యమునకు వశులైనారు’ అని యిట్లు వచించువాని యొక్క బ్రహ్మచర్యమునందు కూడ బుద్ధిమంతు డుదాసీనుడై యుండును. అబ్రహ్మచర్యవాసము లలో నిది మూడవది.

మరియొక్క ఆచార్యుడు యిట్లనును. ‘పృథివీకాయము, జలకాయము, అగ్నికాయము, వాయుకాయము, సుఖము, దుఃఖము, జీవుడునను యీ యేడును అకృతకములు. అవధ్యములు అచలములు. అందుచే చంపువాడు చంపించువాడు వినువాడు చెప్పువాడు అను మొదలగు వ్యవహారమంతయు మూర్ఖజల్పనము. ఎవ్వనియొక్క తలనైనను ఛేదించినచో, ఆ శస్త్రధార యీ యేడింటిలో దేనినికూడా తాకనుగాని భంగము చేయనుగాని వీలే లేదు. ఆ యేడుకాయముల మధ్య అంతరాళమున ఆ కత్తివ్రేటు పడుచు న్నది. నానా యోనులును నానా జన్మములును పండితుడును మూర్ఖుడును యెన్నో కల్పముల పర్యంతము అనుభవించవలసియున్నది.

జన్మమరణములవలెనే ప్రతివాడును కాలక్రమమున నిర్వాణమునుగూడ బొంద గలడు. విసిరేసిన దారపుచెండువలె ప్రతివాడును కర్మవివశుడై రాకపోకలు సాగించ వలసినదె. సుఖదుఃఖములు నియతముగ కొలత వేసి పంచబడియున్నవి. శీలవ్రత తపస్సులచే కర్మను త్రోసివచ్చునుగాని, పరిపక్వము చేయనుగాని వీలులేదు.' అని చెప్పుచుండును. పైవలెనే వీనియందు గూడ బుద్ధిమంతుడు ఉదాసీనుడగును. అబ్రహ్మచర్య వాసములలో నిది నాల్గవది.

సందకా! యిక అనాశ్వాసిక (ఓదార్చలేని) బ్రహ్మచర్యవాసములను నాల్గిం టిని పేర్కొందును వినుము. ఒక్కొక్క ఆచార్యుడు తాను సర్వజ్ఞుడనని సర్వదర్శినని సర్వకాల సర్వావస్థలయందును జ్ఞానదృష్టితో కూడియుండునని చెప్పును గాని ఆ మాట వ్యర్థప్రలాపము. శూన్యగృహములకు భిక్షకువెళ్ళి వట్టిచేతుల వచ్చుచున్నాడు. స్త్రీ పురుషుల పేర్లను గ్రామముల పురముల పేర్లను యితరుల నడిగి తెలిసికొనుచు న్నాడు. తేళ్ళు పాములు కుక్కలచే కఱవబడుచున్నాడు. సర్వజ్ఞుడైనవానికి యీ దురవస్థ యెందుకు? మరియు ఇది నా ప్రాప్తము - ప్రారబ్ధము - నియతి - భాగ్యమని చెప్పి తప్పుకొనుచున్నాడు. ఇట్టి వాని బ్రహ్మచర్యవాసము అనాశ్వాసిక మగుటచే బుద్ధిమంతుడు ఉపేక్షించుచున్నాడు.

మఱొక్కవిధమగు గురువు కలడు. అతడు ఆనుశ్రావికుడు. తాను వినిన శ్రుతిని నిజమని చెప్పువాడు. 'ఈ శ్రుతి యిట్లు చెప్పినది. ఈ స్మృతి యిట్లనినది. పరంపరాపద్ధతి యిట్లున్నది. పీటకసంప్రదాయ ప్రమాణ మీరితినున్నది' అని చెప్పును. అది నిజమైన కావచ్చును. తప్పిన తప్పువచ్చును. కాన ఇది రెండవ అనాశ్వా సిక బ్రహ్మచర్యము.

ఇంకను నొక ఆచార్యుడు గలడు. వాడు తర్కవాది. తర్కించి తన ప్రతిభతో తేల్చుకొన్న దానినే ధర్మమని ఉపదేశించును. కాని ఆ నిర్ణయము సుతర్కితమును గావచ్చును. దుస్తర్కితమును కావచ్చును. నిజమునుకావచ్చును. అబద్ధమును కావచ్చును. ఇది మూడవ అనాశ్వాసిక బ్రహ్మచర్యము.

ఒకానొక గురువు అతిమూఢుడై తన సిద్ధాంతమును 'అదియుగాదు - యిదియుగాదు. రెండును గాదు. రెండును కాదనుటయు గాదు' అని చెప్పు చుండును. ఇట్టి వాని బ్రహ్మచర్యవాసముకూడ నిష్ఫలము. ఈ అనాశ్వాసిక బ్రహ్మ చర్యము నాల్గవది. సందకా! భగవంతుడు బుద్ధు డెట్లు చెప్పుచుండును."

“అనందా! అనందమాశ్చర్యము. బ్రహ్మచర్యవాసమొనర్చి కుశలధర్మమును పొందగోరువారికి భగవంతు డిట్లుపదేశించును?”

“సందకా! వినుము. ★ తథాగతుడు లోకమునందుత్పన్నమగుచున్నాడని విని గృహపతిపుత్రుడు ధర్మము నెఱింగి సంశయరహితుడై నీవరణములకును, చిత్తమలములకును, అకుశలధర్మములకును దూరదూరమై నిలిచి ప్రథమధ్యానమును ప్రాప్తించుచున్నాడు. శిష్యున కిట్టి దౌడ్డలాభము నొడ గూర్చుజాలు గురువు నొద్దనె విజ్ఞాడగువాడు యథాశక్తి బ్రహ్మచర్యవాసము జేయవలెను.

సందకా! శ్రావకు డట్లు ప్రథమధ్యానమును బొంది క్రమముగ ద్వితీయ ధ్యానమును, తృతీయ ధ్యానమును, చతుర్థ ధ్యానమును, పూర్వజన్మస్మృతి జ్ఞానమును, జీవల కర్మ ప్రవాహమును దర్శించి కృతకృత్యుడై కరణీయ మేమియు లేక విముక్తుడు కాగలడు.”

“అనందా! అట్టి అర్హత్వపదవిని బొందిన భిక్షువు కామోపభోగముల ననుభవింపగలడా?”

“సందకా! అట్టి భిక్షువు క్షీణాస్రవుడౌటబట్టి తెలిసి తెలిసి 1. ప్రాణుల హింసించడు. 2. మ్రుచ్చిలిపండు 3. మైథునసేవికాడు 4. అసత్యమాడడు 5. గృహస్థునివలె వస్తువులను చేకూర్చి ప్రోగుచేయువాడు కాడు. వాడు నిరంతరము

“అనందా! ఈ ధర్మవినయమునకు మార్గదర్శకు లెందఱు?”

“సందకా! లెక్కేమిటి? నూర్లకొలంది?”

“అనందా! మీ సౌజన్య మనన్యము. నిజధర్మమును పాగడుకొనుట లేదు. పరధర్మమును తెగడుట లేదు. యోగ్యస్థానమున యథార్థమును జెప్పుటయే పని. మీ ధర్మమునుగూర్చి మార్గదర్శకు లెందరో అంటివిగదా! ఆ జీవకసంప్రదాయకు నడిగినచో వాడు లోకమందు నందవాత్సుడు, కృశసాంకృత్యుడు, మష్కరీగోశాలుడు అనువారు మువ్వరే మార్గదర్శకులని చెప్పును.” అని పల్కి సందకపరివ్రాజకుడు తన పరిషత్తు నుద్దేశించి “మీరందఱును శ్రమణగౌతమునివద్ద బ్రహ్మచర్య వాసమొనర్చుట యెంతయో మేల”ని ప్రేరేపించెను.

¹ అక్కడ భగవానులవారు ఆలవినుండి కదలి రాజగృహము చేరి వేణువన కలందక నివాసమున విహారము చేయుచుండెను. ఆసమయమున దేశములో కఱపు వ్యాపించినది.

² పదునేడవ వర్షావాసము బుద్ధదేవుడు రాజగృహపురమందే నడిపెను.

మహాసకులుదాయీసూత్రము

³ భగవంతుడు బుద్ధుడు రాజగృహమునందు వేణువనకలందకనివాసములో విహరించుచున్నాడు. అనుగారవరచరుడు. సకుల ఉదాయీ ప్రభృతులు ప్రసిద్ధ ప్రసిద్ధ పరివ్రాజకులు మోరనివాప పరివ్రాజకారామమున నివసించుచున్నారు. సమయ మట్లున్నది.

అది యొక దినము. పాత్రచీవరములనుగొని భగవంతుడు పూర్వాష్టా సమయమున రాజగృహములోనికి భిక్షాచరణమునకై బయలుదేరినాడు. ఇంకను వేళ గాలేదు. ‘సకులఉదాయీ మున్నగువారుండు మోరనివాప పరివ్రాజకారామ మున కొకసారిపోయి చూచి వత్తునుగాక’ యని యూహించి అచ్చటికిపోయెను. అక్కడ సకులఉదాయీ పరివ్రాజకుడు మహాపరిషత్తులో వ్యర్థప్రసంగములు ⁴ బకవాదములు జేయుచు కూర్చొనియుండి భగవంతునిరాకను దపుదవ్వులనె జూచి సభను సంభాలించి నెమ్మదిగ గూర్చొనెను.

బుద్ధదేవుడు వచ్చెను. సకులఉదాయీ సాదరముగ స్వాగతమిచ్చి సుఖాసనాసీ నుని జేసెను. భగవంతు డిట్లనియె. “ఉదాయీ! ఏదో ముచ్చటించుకొనుచుంటిరిగా బోలు. నారాక భంగము కల్గించినది.”

“భంతే! ఏదో ప్రాద్దుబంస ముచ్చట్లు లండు. తామేదైన సలవచ్చి మమ్ము ధన్యుల జేయండి. వెనుకటిదినాలలో నొకనాడు కుతూహలశాలయందు శ్రమణ బ్రాహ్మణుల నేకులు సమావేశమై ఒక గోష్ఠినడిపిరి. అందొక చర్చ నడిచినది. అంగ మగధవాసుల భాగ్యమే భాగ్యము. సంఘపతులు గణాచార్యులు తీర్థంకరులు యెంద టెందఱో రాజగృహమునకు వచ్చి వర్షావాసమును నెరవేర్చుకొనుచుందురు. పూర్ణ కశ్యపుడు, మస్కరీగోశాలుడు, అజితకేశకంబలుడు, ప్రకృథకాత్యాయనుడు,

(1) చుల్లవగ్గ 6. (2) అ. ని. అ. క. 2 - 4 - 5. (3) మ. ని. 2 - 3 - 7.

(4) 161, పేజీ చూడుడు.

సంజయవేలట్టిపుత్రుడు, నిర్గంధజ్ఞాతుపుత్రుడు, శ్రమణగౌతముడు - కాని వీరలలో శిష్యుల మన్ననలకు గౌరవములకు యెక్కువగ పాత్రులైన వారెవరో? యోచించండి.”

అందులో నొకడిట్లనియె. “అయ్యాలారా! పూర్ణకశ్యపు కథనే నెఱుగుదును. అతని మాటను శిష్యులు సరకుగొనరు. మన్నించరు. ఆదరించరుగూడా. ఒకప్పుడు పూర్ణకశ్యపుడు ధర్మోపదేశములు జేయుచుండ సభయందలి శిష్యమండలిలో కల్లోల ముదయించినది. ఆ రథసను యెంత ప్రయత్నించియు పూర్ణకశ్యపుడు అడంచలేక పోయెను. శిష్యులతనినే ధిక్కరించిన యెడరులెన్నియొ గలవు.”

మస్కరీగోశాలుడు, అజితకేశకంబలుడు, ప్రకృథకాత్యాయనుడు, సంజయ వేలట్టి పుత్రుడు, నిర్గంధజ్ఞాతుపుత్రుడుకూడా పూర్ణకశ్యపునివలెనే శిష్యధిక్కార మునకు పాల్పడిన వారేనని సభలోనొక్కొక్కడు చెప్పగా తేటతెల్లమైనది. తర్వాత శ్రమణగౌతముని ప్రసక్తి వచ్చినది. “అబ్బో! శిష్యుల కతడనిన ప్రాణము. వారికి వానినిమించి యిహమునులేదు పరమునులేదు. సర్వసంపూర్ణముగ - నూటికి నూరుపాళ్లు శిష్యసత్కారమును చూడగొన్నవాడు శ్రమణగౌతముడే. అతడు ధర్మోపన్యాసములు జేయువేళలందు సభలలో కిక్కుఱుమనరాదు. ఎవడైన తుమ్మి నను దగ్గినను వెంటనే చుట్టునున్నవారు వేళ్ళు జూపియు, చేతిపైగలు జేసియు, కాళ్ళతో బొడిచియు వానిని పదిలము జేసెదరు. గౌతముని సభయన్న జగద్వి దితము, సంఘములోని భిక్షువెవడైన హీనబుద్ధియై వివదించుకొని సంఘమును భిక్షుదీక్షను వదలి తిరిగి గృహస్థుడైయున్నపుడును బుద్ధుని - ధర్మమును - సంఘ మును ప్రశంసించునెగాని యెగ్గులాడడు. ఆ మహాఫలమునకు తాను నోచనైతినని తన్నుదాను తూలనాడుకొనును. బుద్ధుని గృహస్థశిష్యులైనను శిక్షానియమముల నైదింటిని పాలించుచుందురు.” అని పరివరివిధముల ప్రశంసించిరి.

“ఉదాయా! శిష్యులయొక్క ప్రగాఢగౌరవమునకు పాత్రునిగ నన్ను యేయిం వగల్గిన అంతటి మంచిగుణములు - ధర్మములు నాకడనేమున్నవో చెప్పుము?”

“స్వామీ! నేను మీయందట్టి ఉత్తమధర్మముల నైదింటి నెఱుగుదును. 1. తాము అల్పాహారులు, అల్పాహార ప్రశంసకులు, 2. సామాన్య వస్త్రములతో తృప్తివ హించువారు, అట్టివారిని జూచి మెచ్చుకొనువారు, 3. భిక్షాన్నమున తనివిసొందు వారు, అట్లుండువారిని అభినందించువారు, 4. దొరకిన శయనము, లభించిన

ఆసనముతో నెమ్మదిగ నుండువారు, అలాంటి వారిని కొనియాడువారు 5. ఏకాంత వాసులు, ఏకాంతవాసులను శ్లాఘించువారు - ఈ యైదింటిని నే నెఱుగుదును.”

“ఉదాయా! అంతేనా! అంతమాత్రమున కింత గొప్పగ చెప్పుకొననేల? నన్ను అల్పాహారి యంటివి. నా శిష్యులలో నాకంటె మించిన అల్పాహారులు గలరు. నేనొకొకప్పు డీపాత్ర నిండుగనైనను తిందును. వారో తూనిక ప్రకారము, మఱింత కొంచెము భుజించువారు గలరు. శిష్యాదరణ కిది కారణమనుట బొసగదు.

సామాన్యవస్త్రములతో సంతృప్తిపొందువాడనని యంటివి. నా శిష్యులలో పేలికలు కూర్చి కట్టుకొని, బొంతలు ధరించి, నారలల్లి చుట్టుకొని యుండువారు గలరు. నే నొకొకప్పుడు గృహస్థులిచ్చు మృదులదుకూలములను దాల్చుటయును గలదు. దీనిచేతనే శిష్యుల గౌరవమునకు పాత్రుడనైతి ననుట ఒప్పనిమాట.

ఉదాయా! యథోచిత భిక్షాన్నమున తనివిగంగునంటివి. అందందు విందు లలో మృష్టాన్నములు రుచ్యములగు శాకపాకములు నేను మెసపుట గలదు. కాని నాశ్రావకులలో మధుకరులు, సపదానచారులు, ఉంఛవృత్తివరాయణులును ఉన్నారు. నిమంత్రించినను విందులకు పోనివారును గలరు. అట్లీయెడ ఆ ధర్మమునె శిష్యాకర్షణకు అనుకూల మనుట యెట్లు?

ఉదాయా! దొర కిన శయనాసనములతో హాయిగందునని యంటివి. అయ్యా! నా శిష్యులలో పలువురు నిరావరణమగు ఆకాశము క్రిందనే నిత్యనిరంతరము నివసించువారు గలరు. నే నొకొకప్పుడు రమణీయ విహారములందు విహరించుటయు కలదు. అట్టిచో అద్దానె శిష్యసత్కారము లభించినదనుట పొల్లు.

ఏకాంతవాసప్రియత్వమున శిష్యప్రేమకు గుఱియైతి నంటివా? ఉదాయా! ఊరుమొగమెఱుగక కానలెనే నుండువారెందఱో నా శిష్యులు గలరు. విశేషావసరము లందు సభలలో పాల్గొనుటకు తప్ప మఱి వారు సంఘములోనికి గూడ రారు. వారి గణుతిలో నా నిష్ఠయేపాటిది. నేనో అయ్యేయెడల భిక్షుభిక్షువులు, ఉపాసకా ఉపాసకులు, రాజమహారాజులతో కీటకీటలాడు బ్రహ్మాండమగు సభలలో విహరింతును. నీవు చెప్పినదీ అయిదు ధర్మములేగదా? వీటియాధారముతో శిష్యవూఙ్మత గడించితి ననుటను నేనొప్పును.

శిష్యుల మన్ననకు హేతువులని నేనును మఱియైదు ధర్మములను జెప్పదను వినుము. 1. నేను శీలసంపన్నుడను. కాబట్టి నన్ను విశ్వసించి ఆదరింతురు.

2. నేను జ్ఞానదర్శనమును బొందితిని. అందుచేత శ్రమణగోతముడు చూచియె చెప్పును. అనుభవించియె చెప్పును. అతని ధర్మము సకారణము. అంతేకాని నిష్కారణము గాదని తలంచి శ్రావకులు నన్నాశ్రయింతురు. మఱియు 3. నేను ప్రజ్ఞాయుక్తుడను. నా నిశితప్రజ్ఞకు చొరగానిచోటు లేదు. అందరాని విషయము లేదు. అందువలన నేను శిష్యులను శాసింపను. వారె నా శాసనములోనికి వత్తురు. 4. నేను ఆర్యసత్యముల నెఱిగిన వాడను. దుఃఖమునుండి గట్టెక్కుటకు శ్రావకులు నా యొద్దకు జేరుదురు. వారికి నేను దుఃఖము - దుఃఖసముదయము - దుఃఖనిరోధము - దుఃఖనిరోధగామినీ ప్రతిపదమనెడి ఆర్యసత్య చతుష్టయము నెఱిగించి వారినందారూఢుల జేయుదును. 5. ★ నేను స్మృతి ప్రస్థానముల నాల్గింటిని భావించినవాడను. శిష్యులు నన్నాశ్రయించి కాయమునందు కాయానుపశ్యనను, వేదనయందు వేదనానుపశ్యనను, చిత్తమునందు చిత్తానుపశ్యనను, ధర్మమునందు ధర్మానుపశ్యనను బొంది అర్హతులై విహరించుచుందురు.

ఉదాహరణ! వెండియు వినుము. నాశ్రావకులు సమ్యక్ ప్రధానముల నాల్గింటిని భావించుచు, పాపములుదయింపకుండునట్లును, ఉదయించినవి నశించునట్లును, పుణ్యము లుదయించునట్లును, ఉదయించినవి వృద్ధిబండునట్లును ప్రయత్నము జేయుచుందరు. ఇంకను 1. ఛందస్సమాధి ప్రధాన సంస్కార యుక్తమగు ఋద్ధిపాదమును, 2. వీర్యసమాధి ప్రధాన సంస్కారయుక్తమగు ఋద్ధిపాదమును, 3. చిత్తసమాధి ప్రధాన సంస్కారయుక్తమగు ఋద్ధిపాదమును, 4. విమర్శ సమాధి ప్రధాన సంస్కారయుక్తమగు ఋద్ధిపాదమును అను యీ నాల్గు ఋద్ధిపాదములను భిక్షువులు భావన చేయుదురు. భిక్షువులగువారు మరియు పంచబలములని చెప్పబడు 1. శ్రద్ధాబలము 2. వీర్యబలము 3. స్మృతిబలము 4. సమాధిబలము 5. ప్రజ్ఞాబలమునను యేనింటిని భావన జేయుచున్నారు.

ఉపశమము శ్రద్ధ వీర్యము స్మృతి సమాధియనెడు యింద్రియముల నైదింటిని భావనజేయుచున్నారు.

ఏవేకవిరాగ నిరోధాశ్రితఫలములై సంబోధ్యంగములని చెప్పబడు 1. స్మృతి 2. ధర్మవిచయ 3. వీర్య 4. ప్రీతి 5. ప్రశబ్ధి (శాంతి) 6. సమాధి 7. ఉపేక్షలనెడి యేడింటిని భావన చేయుచున్నారు.

ఆర్యాష్టాంగిక మార్గమని చెప్పబడు 1. సమ్యక్ దృష్టి 2. సమ్యక్సంకల్పము 3. సమ్యక్ వాక్కు 4. సమ్యక్ కర్మాంతము 5. సమ్యక్ ఆజీవము 6. సమ్యక్ వ్యాయామము 7. సమ్యక్ స్మృతి 8. సమ్యక్ సమాధి యనెడి యెనిమిదింటిని భావన జేయుచున్నారు.

ఉదాహరణ! ఇట్లు నిర్వాణమార్గము నధిష్ఠించిన భిక్షువు మరియును యెనిమిది మోక్షములను భావన జేయును. 1. రూపము గలవాడై రూపములను దర్శించును. 2. శరీరములోన అరూపసంజ్ఞకుడై బైటిరూపములను దర్శించును. 3. శుభము నుండి అధిముక్తుడగును. 4. రూపసంజ్ఞను అతిక్రమించి ప్రతిహింసావృత్తియు నానాత్వవృత్తియు నడగినంత ఆకాశానంత్యాయతనమును బొందును. 5. అపై విజ్ఞానానంత్యాయతనమును 6. అటపై ఆకించన్యాయతనమును 7. మరియు నైవ సంజ్ఞానాసంజ్ఞాయతనమును (ఏ సమాధియొక్క ఆభాసము చేతనమని అచేతనమని చెప్పరానిదో అట్టిది) 8. ఏమ్మట ప్రజ్ఞావేదిత నిరోధమును నను విమోక్షముల నెన్నిది భావించి విహరించుచు అర్హతుడగుచున్నాడు.

మఱియు ఉదాహరణ! అభిభూ ఆయతనముల నెనిమిదింటిని భావన చేయుచున్నాడు. 1. శరీరమునందలి రూపముల సంజ్ఞగలవాడై బైటి సువర్ణ దుర్వర్ణ క్షుద్ర రూపములను దర్శించి వాటిని అభిభూతము చేసి విహరించుచున్నాడు. 2. బైటి సువర్ణ దుర్వర్ణ అప్రమాణ రూపములను దర్శించి శరీరమునందలి రూపముల సంజ్ఞగలవాడై విహరించుచున్నాడు. 3. శరీరమునందలి అరూపసంజ్ఞగలవాడై బైటి సువర్ణదుర్వర్ణ క్షుద్ర రూపములను దర్శించుచున్నాడు. 4. శరీరమునందు అరూప సంజ్ఞగలవాడై బైటి సువర్ణ దుర్వర్ణ అప్రమాణరూపములను జూచుచు విహరించుచున్నాడు. 5. లోపల అరూపసంజ్ఞ గలవాడై నీలవర్ణరూపములను జూచుచు వాటిని అభిభూతము జేసి విహరించుచున్నాడు. 6. లోన అరూప సంజ్ఞగలవాడై శుభ్రవర్ణరూపములను దర్శించుచు వాటిని అభిభూతము చేసి విహరించుచున్నాడు. 7. లోన అరూపసంజ్ఞకలవాడై లోహితవర్ణరూపములను. 8. శుభ్రవర్ణరూపములను దర్శించుచు వాటిని అభిభూతము చేసి విహరించుచున్నాడు.

వెండియు ఉదాహరణ! 1. పృథివీకృత్నుము 2. ఆపకృత్నుము 3. తేజకృత్నుము 4. వాయుకృత్నుము 5. నీలకృత్నుము 6. పీతకృత్నుము 7. లోహితకృత్నుము 8. అవదాత కృత్నుము 9. ఆకాశకృత్నుము 10. విజ్ఞానకృత్నుములనెడి కృత్న్యాయతనముల పదింటిని భావనజేయుచున్నాడు.

నిర్వాణమార్గాధిష్ఠితుడై నాల్గు ధ్యానములను భావనచేయుచున్నాడు. భిక్షువు కామములనుండి అకుశలధర్మములనుండి వేరై వితర్కవిచార సహితముగు వివేకముతో బుట్టిన ప్రీతిసుఖ రూపముగు ప్రథమధ్యానమును బొంది విహరించుచున్నాడు. ఆ ప్రీతిసుఖము వాని కాయమునంతను ఆస్థావితము జేయుచున్నది. భిక్షువు ద్వితీయ ధ్యానమును బొంది సమాధిజ ప్రీతిసుఖమున నాస్థావితుడగును. అంతట నిష్ప్రీతి కముగు తృతీయ ధ్యానమును, మరియు చతుర్థధ్యానమును బొంది విహరించుచు న్నాడు. దారముతో చుట్టబడిన వజ్రమణివలె కాయమునందు ప్రతిబద్ధమైన విజ్ఞానమును భావించుచున్నాడు. దర్శననుండి ఊచను వెలికి దీసినట్లు మనోమయ శరీరముద్వారా అనేక కాయములను సృష్టించుచున్నాడు. ఆవిర్భావ తిరోభావము లందు నేర్పరియై బ్రహ్మలోకపర్యంతము వశము జేసికొని వివిధసిద్ధులను బడసి విహరించుచున్నాడు. ఇతరుల చిత్తవృత్తులను అద్దమునందు ముఖమునువలె స్పష్టముగ గ్రహించుచున్నాడు. గతించిన పూర్వజన్మములను కల్పములను నెన్నేనియు దివ్యనేత్రముతో తెలిసి కొనగల్గుచున్నాడు. ప్రాణికోట్లు జేయు పాపపుణ్యము లను, వారు పొందు నరకస్వర్గములను జన్మమరణములను యింటిమధ్యనుండువాడు వచ్చిపోవువారిని జూచునట్లు చూచుచున్నాడు.

ఉదాహరణ! అట్టి భిక్షువునకు ఆస్రవములు లేవు. వాడు జీవద్విముక్తుడు. ఈ జన్మమందె చిత్తవిముక్తియు ప్రజ్ఞావిముక్తియు వానికి సిద్ధించినవి. చరప్రపంచము నందు వాడు స్థిరుడు. అట్టి పదము నపేక్షించి శ్రావకులు (శిష్యులు) నన్ను సత్కరింతురు. సన్మానింతురు.

సకుల ఉదాహరణ! పరివ్రాజకు డంతయు విని భగవంతుని కొనియాడి ప్రశాంతుడ యగును.

శృగాల (సిగాలో) వాదసూత్రము

ఒక సమయమున భగవంతుడు బుద్ధుడు రాజగృహమునందు వేణువనకలంద నివాసములో విహారము జేయుచుండి ఒకనాడు పూర్వాహ్లామున పాత్రచీవరములను గొని భిక్షకొఱకై రాజగృహములోనికి పోవుచున్నాడు. శృగాలుడను పేరుగల గృహపతి (వైశ్య) పుత్రు డొకడు ఆ సమయమున ఊరిబయటకువచ్చి తడిగుడ్డలతో, తడివెండ్రుకలతో పూర్వదక్షిణ పశ్చిమ ఉత్తర ఊర్ధ్వ అధోదిశలకు ఆ యావైపు మళ్ళి నమస్కారములు జేయుచుండెను. బుద్ధుడది చూచి అట్లే నిలబడి వానింటిలిచి యిట్లు నియె. “గృహపతి పుత్రా! ఎందుకట్లు నమస్కరించుచున్నావు?”

“స్వామీ! మా తండ్రి మరణించునపుడు నన్ను చేరబిలిచి ‘నాయనా! దిక్కులకు నమస్కారములు చేయుచుండుమ’ని చెప్పెను. తండ్రిమాటను మన్నించి ప్రతి నిత్యమిట్లే చేయుచున్నాను.”

“వైశ్యకుమారా! దిక్కులాటింటికి మ్రొక్కుటయనునది ఆర్యధర్మమందు నీవొనర్చునట్లుగాదు.”

“పూజ్యడా! దిశానమస్కృతులనుగూర్చి ఆర్యవినయ మెట్లు జెప్పుచున్నది?”

“గృహపతిపుత్రా! శృగాలా! వినుము. ఆర్యశ్రావకుడు కర్మక్షేపముల నాటి గింటి నడంచి, నాల్గమార్గములబడి పాపము పొంతబోక, ఐశ్వర్యనాశనము నాపాదించు కారణముల నాటింటిని మరగనివాడై యిట్లు వదునాలుగు చెడుగుల నుడిగి అఱుదిక్కుల నావరించి యిహపరంబులందు మేలొందుచున్నాడు.

శృగాలా! విడువదగిన కర్మక్షేపముల నాల్గింటిని వినుము.

ప్రాణిహింసనొనర్చుట వరులసొత్తు । లవహరించు టబద్ధంబు లాడుటయును ।

అన్యకాంతల బొందంగ నానవడుట । వండతులు సమ్మతింపని పనులునాల్గు ।

మరియు నార్యశ్రావకుడు 1. స్వేచ్ఛాచారియైగాని 2. ద్వేషపశమునగాని 3. మోహవిపశుడైగాని 4. భయమునకులొంగికాని పాపమాచరింపడు. ఈ నాలుగు త్రోవలలో వాడు పడడు.

మోహరాగభయద్వేషములకు రోగి నతడు చెడు కృష్ణవక్షశీలాంశుకరణి

వాటినంటక ధర్మసంపన్నుడైలమి శుక్ల వక్షచంద్రునిరీతి శోభగాంచు.

కుమారా! ఐశ్వర్యనాశనమునకు హేతువులగు కారణముల (అపాయములు) నాటింటిని వినుము. 1. త్రాగుబోతగుట 2. అకాలములందు తిరుగుట 3. వినోదములందు పాల్గొనుట 4. జూదమాడుట 5. చెడ్డవారి చెలిమి జేయుట 6. సోమరి యగుట ఈ ఆటింటిని ఆర్యశ్రావకుడు మరగడు. వీటిని వివరించి చెప్పెదను వినుము.

త్రాగుబోతు అఱువిధముల జెడుచున్నాడు. 1. తత్కాలమున ధనహాని 2. జగడములు పెంచుకొనుట 3. రోగములకు గుఱియగుట 4. అపకీర్తిపాలగుట 5. సిగ్గుచెడుట 6. ప్రజ్ఞ పాడగుట.

గృహపతిపుత్రా! అకాలమున తిరుగువానికి ఆఱు చెడ్డలు వాటిల్లును. 1. క్రమము లేక తాను చెడును. 2. భార్యాపుత్రులు అదుపాజ్ఞ లేనివారగుదురు. 3. సంపద అబంధరమై పోవును. 4. అపోహలకు గుఱియగును. 5. విలువను కోల్పోవును. 6. అనేక దుఃఖకారక కార్యముల నొనర్చును.

వినోదవ్యసనికి చేటులాఱు: - 1. ఆటపాట లెందెందని వ్యాకులపడుట. 2. సమయమును వ్యర్థము చేయుట. 3. స్వాస్థ్యహానియగుట 4. చిత్తమున విషయ వికారము లుదయించుట. 5. దుష్టసంగమున భ్రష్టుడగుట. 6. సోమరిపోతై కర్తవ్య కర్మలను జాతివిడుచుట.

జూదరికి చెడుగులాఱు: - 1. జయసమయమునవైరము. 2. అపజయమున వ్యాకులము. 3. తత్కాలమున ధనహాని. 4. నమ్మకము చెడుట. 5. ఆప్తమిత్రులతో అనాదరింపబడుట. 6. వివాహోదయందు వెలితివాడగుట.

దుష్టస్నేహము చేయువాడు తాను గూడ 1. ధూర్తుడు 2. శౌండుడు 3. పిపాసుడు 4. కృతఘ్నుడు 5. వంచకుడు 6. దుండగీడును నగుచున్నాడు.

సోమరిచెడుటకు హేతువు లాఱు 1. ఎండ యెక్కువయని 2. చలిమిక్కుట మని 3. ప్రాద్దున్నదని 4. ప్రాద్దుబోయినదని 5. ఆకలివేళయని 6. భుక్త్యాసమని చేయవలసిన పనులు జేయక సంపదలకు దూరుడగుచున్నాడు.

కల్లుద్రాగిడివేళల గలియువాడు / ఇచ్చికాల్ బల్కువాడు స్నేహితులుగారు ।
పనులు ముగిసినం గూడ బాయకుండు । వాడెమిత్రుండు నిజముగవసుధ లోన.
నారిజూదంబు పానంబు నృత్యగీత । వ్యసనమును దుష్టమైత్రియు అసమ యగతి ।
వగలు నిద్రించుటయు లోభభంగిమంబు । నరుని మొదలంబజెఱిచెడి దురితములివి.

గృహపతిపుత్రా! 1. పరధనాపహారి 2. మాటకారి 3. స్తుతివాది 4. ఆపాయ ప్రేరకుడు - ఈ నాల్గులక్షణములు గలవాడు మిత్రరూపమున నుండు శత్రువు. అందు పరధనాపహారికి నాలుగు లక్షణములు - 1. పెఱవారిసొత్తుల గోరుట 2. అల్పముతో అధికముగోరుట 3. ఉపద్రవకార్యములు జేయుట 4. స్వార్థముగోరి సేవించుట.

మాటకారివానికి నాలుగు లక్షణములు - 1. గడచిన దానిని వర్ణించువాడు 2. భవిష్యత్తును బొగడువాడు 3. వ్యర్థప్రసంగములు చేయువాడు 4. ప్రస్తుతకార్యము లందు భయమును చూపువాడు.

స్తుతివాదికి నాలుగు లక్షణములు - 1. ఎదుట పాగడుట 2. వెనుక నిందించుట 3. చెడ్డపనులకు అనుమతించుట 4. మంచిపనులకును అనుమతించుట.

అపాయ ప్రేరకునకు నాలుగు లక్షణములు - 1. మద్యపానమున తోడగును 2. ద్రిష్టుదియగుట 3. వినోదదర్శనములందు తోడగుట 4. జూదము మొదలైనవాటి యందు తోడగుట.

గృహపతిపుత్రా! మిత్రుడెట్టివాడనిన - 1. ఉపకారియగుండు 2. సుఖదుఃఖములను సమానముగ పంచుకొనువాడు 3. అర్థప్రాప్తిని బోధించువాడు 4. అనుకంపకుడు - వీరు తగినమిత్రులు. ఇందు ఉపకారిమిత్రుని లక్షణములు నాలుగు - 1. ప్రమత్తుడైనచో రక్షించుట 2. ప్రమత్తుని సంపదను రక్షించుట 3. భీతుడైనచో రక్షించుట 4. పనిగల్గిన యెడల యిబ్బడిగ తోడ్పడుట. సమానసుఖదుఃఖుని లక్షణములు నాలుగు - 1. వలయునపుడు రహస్యమును జెప్పును. 2. వలసినపుడు రహస్యమును దాచును 3. విపత్తులందు చెయివీడడు 4. సమయమున ప్రాణమిచ్చుటకును సంసిద్ధుడు. అర్థాభ్యుదయి లక్షణములు నాలుగు - 1. పాపము నుండి వారించును. 2. పుణ్యములందు జొనుపును. 3. తెలియనిదానిని తెలియ జెప్పును. 4. సుగతికి దారి జూపించును.

అనుకంపకునకు నాలుగు లక్షణములు - మిత్రునకు సంపద కల్గుననిన సంతోషింపడు 2. కల్గినను పెల్లుబ్బడు 3. నిందించువారిని నిరోధించును 4. ప్రశంసించుచున్న తానును ప్రశంసించును. గృహపతిపుత్రా! మరియు వినుము. తలిదండ్రులు తూర్పుదిక్కు, ఆచార్యులు దక్షిణదిక్కు, భార్యపుత్రులు పడమరదిక్కు, మిత్రమాత్యులుత్తరముదిక్కు, దాససేవకులు క్రిందదిక్కు, శ్రమణబ్రాహ్మణులను పై దిక్కుగను గుర్తింపుము.

తూర్పుదిక్కుగు తల్లిదండ్రులను అయిదువిధముల సేవింపవలెను. 1. తన్ను పోషించిరి కావున తాను పోషింపవలెను. 2. తనకు వలయుపనులు చేసిరిగాన వారి పనులను చేయవలెను. 3. వంశము నిలిపిరికాన యికముందుకూడ వంశము నిలువవలెను. 4. అస్త్రని సమకూర్చిరిగాన తాను అట్లే చేయవలెను. 5. మృతిచెందిన పిదప శ్రాద్ధదానములు చేయవలెను. ఇట్లు అయిదువిధముల సన్మానితులగు పితరులు పుత్రుని అనుగ్రహించి 1. పాపమునుండి నివారించుదురు. 2. పుణ్యమున జొనుపుదురు. 3. వృత్తిని నేర్పుదురు. 4. అనుకూలపత్నిని జేర్చెదరు. 5. సంపద నభివృద్ధి చేయుదురు. ఇట్లు అయిదు విధముల నుపకరించుదురు.

ఆచార్యుడను దక్షిణదిశను శిష్యుడీ అయిదు పద్దతుల నభ్యసించెను, 1. ఉత్థానముతో 2. ఉపస్థానముతో 3. శుశ్రూషతో 4. పరిచర్యతో 5. చక్కగ విద్యలను నేర్చుకొనుటతో ఆచార్యుని సంప్రీతుని జేయవలెను. సంప్రీతుడగు ఆచార్యుడు 1. చక్కని వినయమును కూర్చును. 2. చక్కని ఆచారమును గూర్చును. 3. విద్యలయందు పరిపూర్ణుని జేయును. 4. మిత్రమాత్యులయందు వాసి చెందించును. 5. అన్నియెడల కాపాడును.

భార్యయనెడి పశ్చిమదిశను 1. సన్మానించుటచేతను 2. అవమానము చేయ కుండుటచేతను 3. పరస్త్రిగమనాది అతిచారముల నొనర్చకుండుటచేతను 4. ఐశ్వర్యము నిచ్చుటచేతను 5. అలంకారముల నొనగుటచేతను సంప్రీతి నొందింపవలెను. అట్లు సంప్రీతయై యజమానుని తానును అయిదువిధముల సేవించును. 1. పనిపాటలు చక్కగ జేయుచు 2. పరిజనముల వశమునందుంచుకొని 3. అతిచారిణిగాక 4. ఆర్జితమును రక్షించుచు 5. సోమరిగాక సమర్థతతో వనులు నడుపుచు సంతృప్తుని చేయును.

శృగాలకుమారా! మిత్రమాత్యులు ఉత్తరదిక్కు. వారిని 1. దానముచేతను 2. ప్రీయవచనములచేతను 3. అర్థచర్యచేతను 4. సమానతా ప్రదర్శనముచేతను 5. విశ్వాసప్రదానముచేతను ఆదరించవలెను. వారును కులపుత్రుని 1. ప్రమాదము లందు రక్షింతురు 2. ప్రమత్తుని సంపదను కాపాడుదురు 3. భయవేళలందు తోడ గుదురు 4. ఆపదలందు చేయివీడరు 5. సాటివారియందు గొప్పజేతురు. ఇట్లు అయిదువిధముల పోషింతురు.

గృహపతిపుత్రా! దానసేవకులు క్రిందిదిక్కు. స్వామియగు వాడు వారిని 1. యథాశక్తి పులుచెప్పుచు 2. యథాకాలమున జీతములిచ్చుచు 3. రోగపీడితులై నపుడు శుశ్రూషలు జేయుచు 4. మంచి వస్తువులను బహుమతి యిచ్చుచు 5. ఆయావేళల సెలవులొసంగుచు ఆదరించుచుండవలెను. వారును 1. ప్రభువుకంటె ముందుగ మేల్కొను వారును 2. వెనుక నిద్రించువారును 3. ఇచ్చునది తీసుకొనువారును 4. పనిపాటల చక్కగ జేయువారును 5. కీర్తిప్రతిష్ఠలను పెంపొందించువారునై యుందురు.

మరియు కులపుత్రుడు శ్రమణబ్రాహ్మణరూపమున నొప్పు ఊర్జ్వదిశను ఆరాధించువాడు కావలెను. 1. మైత్రీభావముతో కూడిన కాయికకర్మలచే 2. వాచికకర్మలచే 3. మానసికకర్మలచే 4. వారు తన యింటియందు ప్రవేశించుటకు

అడ్డములేకుండా వివృతద్వారడౌటవే 5. అన్నపానాది వస్తువుల నొసంగుటవే వారిని సంతసింపజేయవలెను. వారును కులపుత్రుని కనికరించి 1. పాపమార్గమునుండి మరలింతురు. 2. కల్యాణమార్గమున నడిపింతురు. 3. మేలుకల్గింతురు. 4. తెలియ నీదానిని తెలుపుదురు. 5. తెలిసికొనిన విద్యను మరింత పదిలము జేయుదురు. ఈ అయిదువిధముల రక్షింతురు.

భగవంతుడు బుద్ధు డిట్లాదేశించిన విని గృహపతిపుత్రుడు శృగాలుడు “భంతే! ఆశ్చర్యము! భగవంతా! అబ్బురము. బుద్ధుని శరణుజొచ్చుచున్నాను. ధర్మమును శరణు జొచ్చుచున్నాను. సంఘమును శరణుజొచ్చుచున్నాను. నేటినుండి నన్ను సాంజలి శరణాగత ఉపాసకునిగ అనుగ్రహించండి.” అని వేడికొనెను.

౯

క్షుల్లసకుల ఉదాయీసూత్రము (వి. పూ.455)

¹ గౌతమబుద్ధుడు రాజగృహనగరమున వేణువనకలందక నివాసములో విహరించుచు నొకనాడు తొల్లింట్టివలెనే సకుల ఉదాయీ పరివ్రాజకుడు నివసించు పరివ్రాజకారామమునకు అరుదెంచెను.

ఉచిత సత్కారములను నడపి సకుల ఉదాయీ పరివ్రాజకు డిట్లునియె. “భగవంతా! మీ నుడువులను వినుటకు సభయంతయు చెవులు విప్పుకొనియున్నది. ధర్మబోధనొనర్చుడు. నేనొకప్పు డొక ఆచార్యుని జూచితిని. అతడు యెల్ల వేళలను సర్వజ్ఞుడను, సర్వదర్శిని, తినుచు జనుచు వినుచు కనుచు నేను జ్ఞానసింహాసనాధిష్ఠుడనని విజృంభణముగ దంభములు పలుకువాడు. అతనితో ‘ఆద’ని గూర్చి ప్రశ్నించితిని. అతం డిటునటు కీకురించి ప్రసంగమునకు అతుకని పలుకులు పలికి కసరి కోపించి యేమేమో తంటాలుపడెను. ఆ సమయమున మీరు స్మృతికి వచ్చితిరి.”

“ఉదాయీ! నీవు ప్రశ్నించిన దెవరిని.”

“దేవా! నిర్గ్రంథజ్ఞాత్పుత్రుడను జైనాచార్యుని”

“ఉదాయీ! ఎవడు పూర్వజన్మములయొక్క జ్ఞానము కలవాడో, యెవడు ² దివ్యచక్షుఃసంపన్నుడో వాడు ఆదిని - పూర్వాంతమును గూర్చి నన్ను ప్రశ్నిం

చుగాక. నేనును వానిని ప్రశ్నింతును. అంత్యమును (అవరాంతమును) గూర్చి నన్ను ప్రశ్నించుగాక. నేనును వానిని ప్రశ్నించెదను. వాడు తగినట్టు ఉత్తరమిచ్చినచో నేనును యోగ్యముగ సమాధానించెదను. ఉదాహరణ! ఎందుకీగడబిడలు. సర్వనిదానమగు ధర్మమును జెప్పద వినుము.

‘అటులైన నిటులగుచున్నది. అదిగల్గిన నిది గల్గుచున్నది. అదిలేనిచో నిది లేదు. అది నశించిన నిదియు నశించుచున్నది.’ అయ్యా! ఉదాహరణ! లోకము సుఖమయమా? సుఖమయమగు లోకమును దర్శించుటకు విస్తారమగు మార్గమున్నదా?”

“స్వామీ! మా మతమునందు గలదు.”

“ఉదాహరణ! ఆ మార్గమేమిటి?”

“దేవా! పురుషుడు ప్రాణిహింసను, చౌర్యమును, కామమిధ్యాచారమును ముష్టావాదమును వీడి తపోనిష్ఠు నంగీకరించుట.”

“ఉదాహరణ! ప్రాణిహింసాదులను వదలినప్పుడు ఆత్మ కేవల సుఖమయమై యున్నదా? సుఖదుఃఖములతో కూడియున్నదా?”

“భంతే! సుఖదుఃఖములతో కూడియున్నది.”

“ఉదాహరణ! సుఖదుఃఖమిత్రమైన మార్గమువలన కేవలసుఖమయమగు లోకమును పురుషు డెట్లు దర్శించగలడు? ఆ మాట తుచ్చము. ఉదాహరణ! భిక్షువు ప్రథమధ్యానమును ద్వితీయధ్యానమును తృతీయధ్యానమును పొందుచున్నాడు. ఇదియే విస్తారమగు మార్గము. కాని యింతటితో వానికి సుఖమయమలోక సాక్షాత్కారము లేదు. ఆపై ప్రీతిసుఖమును విడిచి నాల్గవధ్యానమును బొంది సుఖమయమగు లోకముల ప్రాప్తించుచున్నాడు. మఱియు లోకమునందు తథాగతుడుత్పన్నుడైనాడని విని భిక్షువు వంచనీవరణములను వదలి చిత్తమలముల నూడ్చి ధ్యానచతుష్టయమును బొందినవాడై అనేక పూర్వజన్మముల స్మరించుచు సంసారవిచిత్ర వరిభ్రమణమును దర్శించుచు దుఃఖ నిరోధగామినీ మార్గమును యధార్థముగ నెఱుగుచు న్నాడు.

అట్టివాడు కృతకృత్యుడు. అనుత్తరధర్మలాభమును పొందినవాడు. దీనికొక్కై భిక్షువులు నా వద్ద బ్రహ్మచర్య పాలనము జేయుచుందురు.”

అని భగవంతుడు చెప్పినంతట సకుల ఉదాయి బుద్ధదేవుని వద్ద ప్రవ్రజ్య నభిలషించెను. కాని పరిషత్తులోని పరివ్రాజకులు అతని నివారించి యిట్లనిరి. “ఉదాయా! నీవు శ్రమణగౌతమునివద్ద బ్రహ్మచర్య వాసము చేయుట సముద్రము బానియైనట్లు, నీవు ఆచార్యుడవై యుండి శిష్యత్వ మెట్లు జేసెదవు?” అని నిరోధించిరి.

వారి నిర్బంధమునకు అతడు లొంగెను. ఇట్లు సకుల ఉదాయి బుద్ధదేవునివద్ద బ్రహ్మచర్యవాసము చేయుటకు భంగమేర్పడినది.

౧౦

చాలియపర్వతమందు - దట్టివజ్రసూత్రము; ఋల్ల అశ్వపుర సూత్రము;
కజంగలాసూత్రము (వి. పూ. 454)

¹భగవంతుడు పదునెనిమిదవ వర్షావాసము చాలియపర్వతమున గడపెను.

²బుద్ధదేవుడు చంపానగరములో గర్గరాపుష్కరిణీ తీరమున విహారము జేయుచున్నాడు. ఆ నగరమునందు నివసించు వజ్జియ మహితుడను గృహపతి భగవంతుని దర్శనార్థమై బయలుదేటి పోవుచూ, ఆసమయము దర్శనమునకు వీలు లేని ధ్యాన సమయమని దలంచి అన్య త్రైర్ధిక పరివ్రాజకుల ఆరామమునకు చూచుటకై సరదాగా వెళ్ళెను.

ఆరామవాసులగు పరివ్రాజకులు ప్రొద్దువోని సుద్దులతో అంపు అంతు రొదాళము జేసికొనుచు వజ్జియమహిత గృహపతి యరుగుదెంచుట దూరమునుండియే గాంచి సద్దడగి యుండిరి. శ్రమణగౌతముని గృహస్థశిష్యులలో వజ్జియమహితుడు మంచి మాట మంతు గలవాడు. అతడు ఆరామములోనికి బ్రవేశించి త్రైర్ధికపరివ్రాజకులతో కుశల ప్రశ్నము లాచరించి యొకచో నుపవిష్టుడయ్యెను. ఆ పరివ్రాజకు లిట్లడిగిరి.

“గృహపతీ! తపోనిష్ఠలనిన గౌతమునకు గిట్టవట. తీవ్రతపములను అతడు ఉగ్రముగ విమర్శించునందురు. నిజమేనా?”

“పూజ్యలారా! భగవంతుడు తపస్సుల నన్నిటిని నిరాకరింపడు. అన్నిటిని నిందింపడు. తెగడదగుదానిని తెగడును. పొగడదగు దానిని పొగడును. అతడు ఔచిత్యవాది. విభజ్యవాది.”

ఆ మాటను విని వారిలో నొక పరివ్రాజకు డిట్లనియె. “గృహపతీ! శ్రమణ గౌతముని నీవు తెగ పొగడుచున్నావు. అతడు వైనయికుడె (అన్నింటిని ఖండించు వాడె) గాని ప్రజ్ఞప్తికుడు (సిద్ధాంతము జేయువాడు) గాడందురు. నిజమేనా?

“పూజ్యాలారా! నిజమును జెప్పుచున్నాను. భగవంతుడు యిది మంచియని సిద్ధాంతము జేయును. ఇది చెడ్డయని తీర్మానించును. ఆయన ఖండనవాది (వైనయి కుడు) గాడు. మండనవాది (సప్రజ్ఞప్తికుడు).”

మొత్తము పరివ్రాజకులు నిరుత్తరులైనారు. వజ్జీయమహిత గృహపతి వారిని వీడ్కొని కదలి భగవంతుడున్నెడకు బోయి ఈ సమాచారమంతయు సాంగముగ వాక్రుచ్చెను. సుగతు డిట్లనియె.

“భళీ! భళి, గృహపతీ! లెస్స జేసితివి. వారికి తగినట్లు శృంగభంగ మొన ర్చితివి. తపోవ్రతనిష్ఠల నన్నిటి పాలించవలెననిగాని, ఊచమట్టుగ నన్నింటిని విడిచి పెట్టవలెననిగాని నేను చెప్పను. కుశలధర్మములను క్రుంగదీసెడి, అకుశలధర్మముల నభివృద్ధి నొందించెడి తపస్సుల జోలికి పోకుడని చెప్పుదును. పాపములను రూపజేయుచు పుణ్యములను ప్రోదిసేయు తపములను వ్రతములనుగూర్చి నేను మరింత ప్రోద్బలించును.”

తథాగతుని వచనములను దత్తచిత్తుడై విని వజ్జీయమహితుడు సెలవుగైకొని యింటికి వోయెను. భగవంతుడు భిక్షువులను జూచి యిట్లనియె. “భిక్షువులారా! ఈ గృహపతి ధర్మవినయమునందు పట్టుదలగలవాడు ప్రతిపక్షవాదములకు తగి నట్టు మాటుమాటాడి వారి నోళ్ళు మూయించగలడు.”

క్షుల్ల అశ్వపురసూత్రము

★ అంగదేశమున నశ్వపురియనునొక గ్రామమున విహరించుచుండి భగ వంతు డొకనాడు భిక్షువులతో నిట్లనియె.

“భిక్షువులారా!”

“భదంతా!”

“వినుడు. లోకము మీకు శ్రమణులని పేరువెట్టినది. మీరెవరని యడిగినచో మీరుకూడ ‘మేము శ్రమణులమ’ని బదులిత్తురు. వచ్చిన పేరు వ్యర్థముగాకుండ కృతార్థము కాగలుగుటెట్లని యింపుకైన యోచించినారా? ప్రజలు మీకు అన్నవస్త్రము లీచ్చెదరు. శయనాసనము లర్పించెదరు. మందుమాకుల నొసగెదరు. వారి దానములకు మంచిదారి కల్పించినపుడే మీ శ్రమణత్వము సార్థకమగుట.

ఓ భిక్షువులారా! శ్రమణునకు సత్యమార్గమెందుకు దూరమైనది? దుర్గతిలో దొర్లింపజాలెడి కసటులను కల్మషములను వాడు వీడ లేదు. కామలోభములు, ద్రోహమోహములు, కోపతాపములు, ఈర్ష్యసూయలు, కుహనాకృతిమములు, వాని చిత్తమును దయ్యాలకొంప జేసినవి. నిప్పునుగట్టిన గుడ్డవలె వాని శ్రమణత్వము ముప్పుతో గూడినది.

కావిబట్టు గట్టినంతనె శ్రమణుడు కాబోడు. దిసమొల తిరిగినంతనె శ్రమణత్వము దిగిరాదు. శ్రమణత్వమునకు జడలమీద మోజా లేదు. నీట నివసించుట బురదలో పారలాడుట చెట్టును గుట్ట నాశ్రయించుట అస్తులు పస్తులుండుట, సరాసరి శ్రమణభావమునకు లక్షణము లనుకొనుట సుతరాం పారజాటు. కాషాయముల గట్టినంతనె, బోడికొట్టినంతనె సంన్యాసమభ్యునచో - శ్రమణత్వము సిద్ధించినచో - పాపశ్లేశములు దొలగినచో నిర్వాణపట్టుము చేకూడినచో జన్మించిన వానికెల్ల నది సాధ్యమై యుండెడిది. కాని యది అంతటి తేలిక వస్తువు గాదు.

నిప్పును చెదలంట లేనట్లు యెవ్వని చిత్తమును పావవృత్తులు స్పృశింపలేవో, బంగారమునకు చిలుము లేనట్లు యెవ్వని శీలమునందు మచ్చలేదో, యెవడు కుశల ధర్మములందు ప్రవీణుడో, యెవ్వనియందు మైత్రియు, కరుణయు, ముదితయు, నుపేక్షయు నను సుపర్మగుణములు నిండి తాండవించియున్నవో వాడే నిజమునకు శ్రమణు డనదగినవాడు. శ్రమణత్వము వానిని బొంది సుమంగళియైనది. నిర్వాణ సౌధమునకు వాడు నిచ్చెన వేసినవాడు.

తియ్యని తేటనీరుగల కోనేటిలోనికి యే వైపునుండి దిగినను వాడు వాడు వాని వాని దాహవృధను శాంతింప జేసేకొని సంతృప్తుడైనట్లు బ్రాహ్మణుడైనను క్షత్రియుడైనను చైత్యుడైనను మరియే జాతివాడైనను యీ సర్వోత్తమమగు శ్రామణ్యధర్మమును సమాశ్రయించినచో ఆధ్యాత్మికశాంతిలాభములు చేకూఱుననుట అక్షరాల నిజమైన మాట.”

భగవంతుడు బుద్ధు డిట్లుప దేశించిన విని భిక్షులు పరమానందపరవశులైరి.

కజంగలాసూత్రము

¹ భగవానుడు ² కజంగలములోని వేణువనమునందు విహారము జేయుచు న్నాడు. ఒకానొక దినము ఆ నగరమందలి ఉపాసకులు కొందరు కజంగలమనెడి భిక్షుణివద్దకు బోయి నమస్కరించి యొకచో గూర్చొని ఆమెతో నిట్లనిరి.

“అమ్మా! భగవంతు డొకప్పు డిట్లనినాడు. “ఒక ప్రశ్న ఒక ఉత్తరము. రెండు ప్రశ్నలు రెండుత్తరములు. మూడు...నాలుగు... అయిదు... ఆఱు... ఏడు... ఎనిమిది... తొమ్మిది... పది ప్రశ్నలు పది ఉత్తరములు” ఈ సంక్షేపరూపమగు భాషణమునకు అర్థమేమి?”

“ఆయుష్మంతులారా! నేను బుద్ధభగవంతుడు చెప్పగ వినలేదు. నాకు తోచినది చెప్పెదను వినుడు. ఒక ప్రశ్న - ఒక ఉత్తరమని భగవంతు డెందుకన్నాడు? భిక్షువు ఒక వస్తువునందు చక్కగ నిర్వేదమును బొంది విరక్తిజేంది అంతదర్శియయి సామ్యస్థితిని ప్రాపించి ఈ జన్మమునందే దుఃఖముల నున్మూలించుచున్నాడు. ఆ ఒక్కవస్తువనిన యేది? ప్రాణులన్నియు ఆహారస్థితికములు (ఆహారముపై ఆధారపడి యుండునవి) అని తెలియుట. అట్లే రెండువస్తువులం దనగా నామరూపములందని గ్రహించవలెను. మూడు వస్తువులు సుఖము - దుఃఖము - అసుఖము అదుఃఖము. నాలుగువస్తువులు స్మృతిప్రస్థానములు. అయిదనిన యింద్రియములు. ఆఱనిన నిస్సారణీయ ధాతువులు. ఏడనిన సంబోధ్యంగములు. ఎనిమిదియనిన యెనిమిది సమ్యక్ ధర్మములు. తొమ్మిదియనిన సత్త్వావాసములు. పదియనిన కుశల కర్మ పథములు. వీటిని చక్కగ సంభావించి అంతదర్శియయి దుఃఖక్షయమును బొందుచు న్నాడు. గురుదేవుని సంక్షిప్తకథనమునకు నాకు తోచిన యర్థము వివరించితిని. మీరు వలయుచో భగవంతునికడకె బోయి అడిగి తెలిసికొనవచ్చును.”

“చిత్తము - పోయివత్తును”ని సెలవంది ఆ ఉపాసకులు ఆమెకు నమస్కరించి బుద్ధు డుండుచోటికి పోయిరి. పోయి నమస్కరించి యొక్కెడ గూర్చొని తమకును కజంగలాభిక్షుణికిని నడిచిన సంవాదము నెఱిగించిరి. అది విని తథాగతు డాహ్లాదితుడై “గృహపతులారా! లెస్స లెస్స. ఆ భిక్షుణి మహావిదుషి. ప్రజ్ఞావతి.

ఈ విషయమై మీరు నన్నడిగియున్నను నేనును ఆమె చెప్పినట్లే చెప్పియుండెడివాడను. యథార్థమునకు ఉన్నదంతయే. చక్కగ ధారణ జేసి కొనుడు"ని చెప్పి సంతృప్తుల జేసెను.

౧౧

ఇంద్రియభావనాసూత్రము, సంబహులసూత్రము, ఉదాయ సూత్రము, మేఘీయసూత్రము (వి.పూ. 454 - 453)

★ భగవంతుడు తథాగతుడు కజంగలమునందు సువేణువనమున విహారము జేయుచున్నాడు. ఆ సయమున పారాసివియకుని శిష్యుడు ఉత్తరుడను మాణవకుడు బుద్ధదేవుని వద్దకువచ్చి సంమోదనమొనర్చి యొక యోర గూర్చొనెను. భగవంతు డతని జూచి యిట్లనియె.

“ఉత్తరా! మీ గురుడు శిష్యులకు యింద్రియభావనను సంబంధించి ఉపదేశించునా?”

“గౌతమా! ఉపదేశించును.”

“ఉత్తరా! ఏమని ఉపదేశించును?”

“గౌతమా! ‘కంటితో రూపములను జూడరాదు. చెవితో శబ్దములను విన రాదు.’ ఇట్లు పారాసివియ బ్రాహ్మణుడు శిష్యులకుపదేశించును.

“ఉత్తరా! గ్రుడ్డివాడు చూడలేడు. చెవిటివాడు విన లేడు. మీ ఆచార్యునిమాట ప్రమాణమైనచో ఇంద్రియభావన గ్రుడ్డివానికిని చెవిటివానికినిగూడ సిద్ధించును. వారుగూడ భావితేంద్రియులైనారు.”

ఆ మాటకు నిరుత్తరుడై ఉత్తరుడు గ్రుక్కిళ్లు మ్రింగుచు నూరకుండెను. భగవంతుడు ప్రక్కననుండు ఆయుష్మంతుడు ఆనందుని సంబోధించి యిట్లనియె. “ఆనందా! ఆర్యవినయమందు యింద్రియభావన మఱొక్క విధమైయున్నది. సర్వోత్కృష్టమైన దానిని చెప్పదను వినుము.

కంటితో రూపమును జూచిన భిక్షువునకు ప్రియమును, అప్రియమును, ప్రియాప్రియమును కల్గచున్నవి. వాడు వాటిని గ్రహించి అవి కృత్రిమములనియు, ప్రతీత్యసముత్పన్నములనియు, వాటియందు ఉపేక్షనుంచుటయే శాంతికి దారియనియు దలంచును. అంతట ఉపేక్ష స్థిరమగుడు ప్రియాప్రియాదులు లోపించుచున్నవి. పాటకరించిన ప్రియము, అప్రియము, ప్రియాప్రియమును ఉపేక్ష నెలకొల్పిన పురుషునకు కనుటెప్పు మూసిదెఱచినంతలో విలీనమగుచున్నవి. ఆర్యవినయమందు యిదియే చక్షుర్విజ్ఞేయ రూపవిషయకమగు అనుత్తర యింద్రియభావనయని చెప్పు బడుచున్నది. అట్లే చెవితో శబ్దములను వినునపుడును, ముక్కుతో గంధములను గొనునపుడును, నాలుకతో రుచులను గ్రహించునపుడును, చర్మము (కాయము)తో స్పర్శమును బొందునపుడును, మనస్సుతో ధర్మముల నెఱుంగునపుడును ఉపేక్షను ప్రతీష్ఠించి ప్రియాప్రియముల దిగమింగి అనుత్తరమగు ఆయా యింద్రియభావనలను భిక్షువు పొందుచున్నాడు.

ఆనందా! కంటితో రూపమునుజూచి ప్రియమును అప్రియమును ప్రియాప్రియమును బొంది భిక్షువు దుఃఖితుడగుచున్నాడు. విహ్వలుడగుచున్నాడు. ఈసడించుకొనుచున్నాడు. చెవితో శబ్దమును విని, ముక్కుతో గంధమునుగొని, నాలుకతో రసములనాని కాయముతో స్పర్శమును బూని ప్రియమును అప్రియమును ప్రియాప్రియమును బొంది భిక్షువు దుఃఖితుడగుచున్నాడు. విహ్వలుడగుచున్నాడు. ఈసడించుకొనుచున్నాడు. ఇది శైశ్వ ప్రతిపదము (యెఱుగదగిన మార్గము.)

ఆనందా! భిక్షుడు భావితేంద్రియుడై ఆర్యుడెట్లగుచున్నాడు? ప్రతికూలమును అప్రతికూలముగ భావించును. అప్రతికూలమును ప్రతికూలముగ భావించి విహరించును. మరియు ప్రతికూలమును అప్రతికూలమును వదలి స్మృతినంప్రజన్య యుక్తుడై ఉపేక్షకుడై విహరించును. ఇట్లు భిక్షువు భావితేంద్రియుడై ముక్తుడగుచున్నాడు. దయాళువగు నద్గురుడు శ్రద్ధాళువగు శిష్యునకు ఉపదేశించునట్లు ఆనందా! నేనును శైశ్వప్రతిపదమును, అనుత్తర యింద్రియభావనను మీకెఱిగించితిని. ఏకాంతమందుండి ధ్యానముచేయుము. చేయికాల్చుకొని చింతించిన లాభములేదు. నాయనా! ప్రమాదమునకు గుఱిగాకుము.”

బుద్ధుడేవుని ప్రసంగము విని ఆనందు డానందమొందెను.

సంబహులసూత్రము

¹ అది భగవంతుడు ² సుంహదేశమున శిలావతియందు విహరించుచున్న తరుణము. కొంతదూరములో కొందరు భిక్షువులు ప్రమాదరహితులు, ఉద్యోగ శీలురు, సంయమనిష్ఠులునై విహరించుచున్నారు. తాపసులకు నిష్కారణవైరియగు మారుడు మాటువేషముతో బ్రాహ్మణుడై యెదుటకన్నడి భిక్షువులను జూచి యిట్లనియె. “సంన్యాసులారా! మీరు మంచి వయస్సులో నున్నారు. కామభోగ ముల తనివిదీఱ ననుభవింపుడు. వ్రస్తుత మెదురుగనుండు సుఖములను గెంటివైచి భవిష్యత్తున నేనాడో యేమో దొరకునని యెగజూతురెందుకు?”

“బ్రాహ్మణా! మేము వర్తమానమును వదలి భవిష్యత్తుకై ప్రాకులాడుట లేదు. భగవంతుడు బుద్ధుడా దేశించిన ధర్మము ప్రత్యక్షఫలప్రదము. కామములు దుఃఖ బహుళములు. ప్రయాససాధ్యములు. పరిణామమున దుర్గతి హేతువులు. వండితులకు నిత్యానుభవసిద్ధము నిర్వాణము. ఇది మా బుద్ధదేవుని సందేశము.” ఇట్లు భిక్షువులాడిన నుడులు విని మారుడు మొగము చూపకుండ పలాయనమయ్యెను.

ఉదాయసూత్రము

³ గౌతముబుద్ధుడు సుంహదేశమునందలి సేతకర్ణికమను గ్రామమున విహరించునెడ ఆయుష్మంతుడు ఉదాయ చేరవచ్చి భగవంతునితో నిట్లనెను. “భంతే! ఆశ్చర్యము, అబ్బురము. మొదటినుండియు నాకు దేవరవారియందు ప్రేమ గౌరవములు, లజ్జాభయములు మెండుగనుండినవి. గృహస్థుడనై యున్నంతవరకు ధర్మమువలనను సంఘమువలనను నాకంతటి మేలు చేకూఱ లేదు. వదంపడి యిల్లువదలి ప్రవ్రజించితిని. భగవంతునిచే ధర్మోపదేశమును బొందితిని. రూపమును, రూపోత్పత్తిని, రూపనాశమును - వేదనను, వేదనోత్పత్తిని, వేదనానాశమును - సంజ్ఞను, సంజ్ఞోత్పత్తిని, సంజ్ఞావినాశమును - సంస్కారమును, సంస్కారోత్పత్తిని, సంస్కారవినాశమును - విజ్ఞానమును, విజ్ఞానోత్పత్తిని, విజ్ఞాననాశమును, - తెలిసికొంటిని. ఏకాంతమున వసించి యీ ఉపాదానస్కంధ పంచకమును అనులోమ విలోమక్రమమున భావించితిని. ఇది దుఃఖము, ఇది దుఃఖ సముదయము, ఇది దుఃఖనిరోధము, ఇది దుఃఖనిరోధగామినీ ప్రతివదమని యధార్థధర్మము నెఱిగితిని.

(1) సం. ని. 4 - 3 - 1. (2) హజారీబాగు సంధాళవరగణా జిల్లాలలోని కొంత భాగము.

(3) సం. ని. 45 - 3 - 10.

‘జన్మబంధములూడినవి. బ్రహ్మచర్యము ఫలించినది. చేయదగినది చేసితినీ. ఇంక కర్తవ్యమొక్కటియు లేదు’ అని నాకు తోచినది.”

“ఉదాయా! ధన్యుడవు. ధన్యుడవు.”

¹ భగవంతుడు వందొమ్మిదవ వర్షావాసముకూడ చాలియవర్వతముపైననే గడపెను.

మేఘియసూత్రము

² భగవంతుడు బుద్ధుడు చాలికాపర్వతముపై విహారము జేయుచుండెను. ఆ సమయమున మేఘియుడనువాడు బుద్ధుడేవునికి సపర్యలు చేయు పరిచారకుడై యుండెను. వాడొకనాడు జంతుగ్రామమునకు భిక్షకరిగి భిక్షను గొని భుజించి విసోదముగ కృమికూలమును నదీతటమునకు బోయెను. ఆ తీరమునందొక మామిడి వనము గన్పట్టినది. దాని చూచి ‘ఓహో! ఈ చోటు యోగాభిలాషులగు కులవు త్రులు యోగము నభ్యసించుటకు ననువుగ నున్నది. భగవంతుని వలన ఆజ్ఞ బొంది యిందే వచ్చి నేను సాధనకు కడంగెద” నని తలపోసెను.

అంతట ఆయుష్మంతుడు మేఘియుడు సుగతునికడ కరుదెంచి నమస్కరించి యిట్లనియె. “భంతే! నేనీనాడు పూర్వాష్టాసమయమున జంతుగ్రామములోనికి భిక్షకొఱకై జని భిక్షించి భుజించి అట్లే దిరుగుచు కృమికూలానదీతటమునందుండు ఆవ్రవనములోనికి పోయితిని. ఆ వనము యోగసాధకుల కత్యంత మనుకూలముగ దోచినది. నేను కూడ అచ్చోటికి బోయి యోగసాధనకు యత్నింపవలెనని తలంచి తిని. తాము సెలవియ్యవలెను.”

“మేఘియా! నేనొంటరివాడనుగదా? మరియొక భిక్షువు నాకు తోడగునంత వఱకు నీవు నిలువుము. తర్వాత బోవచ్చును.”

“స్వామీ! తాము పంటపండించుకొన్న ప్రభువులు. తమకు దేనియందును యెత్తుగడయు లేదు; తీటుగడయు లేదు. నాకు ముందు చేయవలసినదియు నున్నది. చేసినది తీర్చుకొనవలసియు నున్నది. మనస్సు ఆతురపడుచున్నది. దయయుంచి సెలవిండు.”

“ఆయుష్మంతా! నీ యిష్టానుసారము జేయుము.”

చెప్పినదే తడవుగ మేఘియుడు ఆసనమును ముడిచినాడు. భగవంతునకు ప్రదక్షిణముజేసి తాను మెచ్చిన ఆమ్రవనమునకు పోయి అందొక చెట్టునీడ కూర్చొనిెను. ఆ పగలంతయు అందె విహారము జేయుచు గడిపెను. చిత్తము వశముగ లేదు. కామవితర్కము, ద్వేషవితర్కము, హింసావితర్కములు ఆ కుశలధర్మములు మూడును చిత్తమందు చిందులు ద్రొక్కుచున్నవి. ఏమో అర్థము గాలేదు. భగవంతునివద్దకు పరుగిడినాడు.

అది సాయంకాలము వేళ ధ్యానమునుండి లేచి హుటాహుటీ తథాగతుని చెంగటకు మేఘియుడు వచ్చి నమస్కరించి యిట్లనియె.

“దేవా! ఆశ్చర్యము. ఇల్లు వాకిండ్లను వదలి విరక్తుడనై ప్రప్రజించి వచ్చితిని. నాకీ పాపవితర్కములు మరియు నెందుకు దాపురించవలెను?”

“మేఘియా! భిక్షువగువాడు అపరిపక్వచిత్తమును పరిపక్వమొనర్చుటకై అయిదు ధర్మముల నాశ్రయింపవలెను. 1. కళ్యాణమిత్రుడు కావలెను. మంచి చెలిమి జేసి ఉత్తమసహాయమును బొందవలెను. అపరిపక్వమగు చిత్తమును పరిపక్వమొనర్చుట కిది మొదటి ధర్మము. 2. శీలవంతుడు గావలెను. భిక్షునియమములు తనకు శ్రీరామరక్షగాగ, సదాచారసంపన్నుడై యుండును. 3. హితకథాశ్రవణుడు కావలెను. హృదయగ్రంథులను విప్పజాలెడి, చిత్తతాపములను చల్లార్చజాలెడి, నిర్వాణమునకు దారిజూపజాలెడి, అల్పేచ్ఛ - సంతుష్టి - ప్రవివేక - అసంసర్గ - వీర్యారంభ - శీల - సమాధి - ప్రజ్ఞా - విముక్తులను గూర్చిన ప్రసంగములను వివరింపవలెను. ఇది మూడవ ధర్మము. 4. ఆరబ్ధవీర్యుడు గావలెను. అకుశలధర్మముల నూడ్చివేయుటకు కుశలధర్మములను చేకూర్చుటకు భిక్షువు ప్రయత్నింపవలెను. ఇది నాల్గవ ధర్మము. 5. భిక్షువు ప్రజ్ఞావంతుడుకావలెను. ఉదయాస్తమయముల నెఱుగజాలెడి దుఃఖక్షయమును బొందింపజాలెడి ప్రజ్ఞతో కూడుకొనవలెను. మేఘియా! ఇది అయిదవ ధర్మము.

ఇట్లు ఈ అయిదింటితో కూడి మరియు నీ నాల్గు ధర్మములను భావనచేయవలెను. 1. రాగము నశించుటకై విషయములందరి అశుభమును భావించవలెను. 2. వ్యాపాదనాశమునకై మైత్రీభావనను భావించవలెను. 3. వితర్కక్షయముకొఱకై ప్రాణాయామము నాచరింపవలెను. 4. అహంకారము దొలగుటకై సర్వమును క్షణికమనెడి అనిత్యసంజ్ఞను భావించవలెను. అనిత్యసంజ్ఞకి అనాత్మ సంజ్ఞ లభింపగలదు. అనాత్మసంజ్ఞకి అస్మిత నశించగలదు. వానికి యీ జన్మముననే నిర్వాణము నిశ్చయము.

మేఘియా! వినుము.

“మదిని గలవరపెట్టుచు మఱుగుపడెడి
క్షుద్ర సూక్ష్మ వితర్కాల కోసరిల్లి
భ్రాంతచిత్తుండు చెడిపోవు, ప్రాజ్ఞుడెలమి
సంయమముజేసి నిర్వాణ సౌఖ్యమొందు.”

౧౨

జీవక చరిత్రము (వి. పూ. 452)

¹ ఇరువదియవ వర్షావాసమును భగవంతుడు రాజగృహమునందు గడపెను.
² ఆ సమయమున వైశాలీనగరము విభవసమృద్ధమై యెప్పియుండెడిది. ఆ పురియందు 7777 మేడలును, 7777 కూటాగారములును, 7777 ఆరామములును, 7777 పుష్కరిణులును ఉండెడివి. అమిత రూపవతియు, నృత్యగీతవాద్యములందు ఆరితేతినదియు నగు అంబపాలియనెడి వేశ్య ఆ పట్టణమందె నివసించుచుండెను. తన్ను కోరిన పురుషులవద్ద రాత్రి ఒక్కటికి యేబది ³ కార్వాపణములు గొనుచు వారికడ కేగునది. వైశాలీపురమునకు ఆమె మరింతవన్నె. ఒకానొకనాడు రాజగృహ పురమునుండి నైగముడు (వ్రభుత్వపదాధికారి) ఒకడు యేదోపనిమీద వైశాలీకి జనుదెంచి అందలి ప్రాభవవిభవముల బరికించి ఆమ్రపాలి (అంబపాలి) వేశ్యనుగూడ జూచి మరలి తన నగరమునకు వెళ్ళి రాజగు బింబిసారునితో నిట్లనియె. “మహా రాజా! వైశాలీయొక్క సమృద్ధివర్ణనాతీతము. ఆమ్రపాలియనెడి గణిక ఆ పురికి నొసటిబొట్టు. మనముకూడ నొక సుందరిని యేర్చి ఈ పురమునకు అలంకారప్రాయముగ వేశ్యావృత్తియందు నియమించవలెను. తమ చిత్తము.”

“నైగమా! అందుకుదగిన కన్యను వెదకి, అట్లేయము.”

రాజగృహపురమందు పాలవతి కుమారి అభిరామ రూపలావణ్యరాశి. నైగము డామెను యేర్చికొని గణికగ నియమించెను. అదియు కొన్నాళ్ళకే నృత్యగీతవాద్యములందు నైపుణ్యము సంపాదించినది. రాత్రికి నూరు కార్వాపణములవంతున గైకొని కోరిన పురుషుల కడ కరుగునది. కొంతకాలమునకు గర్భము ధరించినది. గర్భవతి పురుషుల వలపున కె క్కదు. గర్భము కల్గినదని యేర్పడెన దెలిసినచో ఉన్న విలువ

(1) అ. ని. అ. క. 2 - 45.

(2) మహావగ్గ 8.

(3) అనాటి రాగినాణెము, ప్రస్తుతమీనాటి పదిరెండణాల వెలకు సమానము.

బోవును. కనునంతకు కపటనాటకమాడెదను” అని సాలవతి మదిలో దలంచి ద్వార పాలకుని బిలిచి యిట్లనెను.

“ద్వారపాలా! పురుషు డెవ్వడువచ్చి నన్నడిగినను రోగపీడితయైయున్నదని చెప్పుము.” వాడును అట్లే జెప్పెదనని బదులిచ్చెను.

కొన్నాళ్ళకు మగబిడ్డ జన్మించినాడు. వెంటనే సాలవతి, దాసిని పిలిచి “ఏమే దాసీ! ఈ శిశువును బుట్టలో పెట్టుకొనిపోయి ఊరి బయట పెంటకసువు దిబ్బలపై పాటవేసిరమ్ము.” అని చెప్పెను. అదియు నట్లే జేసినది.

ఆ సమయమునకు అభయుడను రాజకుమారుడు మగధరాజుసేవకొఱకు బోవును నక్కడికివచ్చి కాకులచే చుట్టబడిన వసికందును జూచి సేవకుల నంపి జీవించియుండుట నెఱిగి అంతఃపురమునకు బంపించెను. దాదులు వానిని పెంచుచు వచ్చిరి. జీవతి (జీవించియున్నాడు.) జీవతియని పలుకుటచే వానిపేరు జీవకుడని ప్రసిద్ధమయ్యెను. అభయకుమారుడు బెంచుటచే కుమారభృత్యుడని పిండుకొనెను.

కాలము కొంత గడిచినది. అంతరింతల పెరిగి జీవకుడొకనాడు అభయ కుమారుని సమీపించి “దేవా! నా తల్లి యెవరు? తండ్రియెవ్వ”రని అడిగెను. అభయుడును వానితో “జీవకా! నీ తల్లి యెవ్వరో నే నెఱుగను. పోషించినాను. కావున నన్నే తండ్రి యనుకొ నుము.” అని వచించెను.

ఇట్లుండ నొకప్పుడు జీవకు డిట్లుదలంచెను. “రాజనగర పురుషులు తీవిగలవారు. విద్యయు శిల్పమో కళయో లేక వీరిమధ్య జీవించుట యేహ్యము. ఏదైన నొక విద్యను నేర్చికొనివత్తునుగాక” అని చింతించి యెవ్వనికీ జెప్పకుండనే¹ తక్షశిలానగరమునకు దారిదీసెను. ఆనాడు తక్షశిలయందు దిగంతవిఖ్యాతుడగు వైద్యాచార్యు డొకడుండెను. అతని నాశ్రయించి జీవకకుమారభృత్యుడు వైద్యమును నేర్వ మొదలిడెను.²

ఏడేండ్లు గడచినది. ఎంతయో జదివినాడు. ఎంతో విద్యను జీర్ణించుకొన్నాడు. ఒకదినమున ఆచార్యుని చేరబోయి “అయ్యా! నా చదువుకు ముగింపె వుడు?” అని యడిగెను.

“కుమారా! మంచిది. ఇదిగో యీ గడ్డపారను తీసికొని ఊరి బయటకు బొమ్ము. ఆమడదూరములో గా సగరమునకు నలువైపుల నెక్కడనైనను వైద్యమునకు నక్కఱకురాని మూలికయొ, మొలకయొ, యేవస్తువైనను ఒకదానిని గొనిరమ్ము.”

(1) శాహజీకి ఢేరీ, తక్సిలాస్టేషన్ - రావల్పిండి జిల్లా. (2) తక్కినవారు ధనము నిచ్చి విద్యనేర్చుకొనిరి. ఈతడు గురువు జెప్పిన పని పాటలు జేసి విద్యను నేర్చెను.

అయుర్వేదవిద్యార్థి అమడపాడవున నంతయు గాలించి వెదకినాడు. అట్టి దొక్కటియు దొరకలేదు. తిరిగి గురువువద్దకు వచ్చి “అచార్యా! తక్షశిలకు దిక్కు దిక్కునను అమడపాడవున వెదకి వచ్చితిని. మందుకు పనికిరాని వస్తు వొక్కటియు నాకు లభింపలేదు.” అని పలికెను.

“అబ్బాయీ! పరీక్షకు నెగ్గితివి. నీ జీవితపోషణమునకు యీ విద్య చాలును. ఇదిగో కొంచెము దారిబత్తెము గొంపొమ్ము. నీ యిష్టమున్న చోటి కరుగుము.”

అచార్యుని అనుజ్ఞ గొని జీవకుడు రాజగృహపురమును చేరుకొనెను. ఒక వృషుడు మగధరాజగు బింబిసారుడు భగందర రోగపీడితుడై యుండ నతనికి చికిత్స జేసి రోగవిముక్తుని జేసెను. రాజేంద్రుడు ఆనందించి జీవకౌమారభృత్యుని అస్థానవైద్యునిగా నియమించి తనకును తన రాణివాసమునకును బుద్ధునకును బుద్ధభిక్షుసంఘమునకును నియతచికిత్సకుడుగ నుండునట్లొర్పెను.

బుద్ధభగవంతుని శరీరారోగ్యము చక్కగ లేదు. కొద్ది సుప్తిగ నున్నారు. ఆనందుని బిలిచి విరేచనమునకు ఔషధమును అడిగి తెమ్మని జీవకునివద్దకు బంపెను. జీవకుడు మూడుచెంచాల (ఉత్పలహస్తము - చిన్నగరిటె) మందును కొనివచ్చి భగవంతుని చేతికిచ్చి యిట్లనెను.

“స్వామీ! ఈ మందులో భగవానులవారు మొదట నొక చెమ్మచాపాటిమండును మూచూడవలెను. దానితో పదిమార్లు విరేచనములు కాగలవు. రెండవ చెమ్మచాను మూర్కొనుటచే మరి పది పర్యాయములు కాగలవు. మూడవ చెమ్మచామండును వాసన చూచుటతోనూ పదిదఫాలు కాగలవు. ఇట్లు యీ ఔషధముద్వారా తేలికగ ముప్పదిమార్లు భేది కాగలదు.”

ఇట్లు ఔషధము నొసగి జీవకవైద్యుడు భగవంతునకు స్వాప్యత చేకూఱునంత వఱకు పథ్యాహారములను తానే సమర్పించుచుండెను.

ఒకనాడు జీవకౌమారభృత్యుడు శిబిదేశీయమగు శాలువలను తీసికొని భగవంతుని చేరవచ్చి నమస్కరించి యిట్లనియె.

“దేవా! తామును భిక్షుసంఘమును యింతవఱకు పాంసుకూలముల (బొంతలనె) ధరించువారు. ఇదిగో! ఈ శాలువల జతను ప్రద్యోతన రాజేంద్రుడు నాకు బహుమతిగ పంపినాడు. తాము వీటిని స్వీకరించండి. గృహస్థులు ధరించునట్టి వస్త్రములను భిక్షుసంఘమున కిచ్చెదను. వాటిని వారు గైకొనునట్లు అనుజ్ఞ నివ్వ

వలె''నని ప్రార్థించెను. ఆ సందర్భమున భగవంతుడు భిక్షుసంఘము నామంత్రించి యిట్లనెను.

“భిక్షువులారా! గృహపతిచీవరముల నుపయోగించుకొనుటకు అనుజ్ఞ నిచ్చుచున్నాను. మీలో పాంసుకూలికలుగ నుండగోరువారు రుండవచ్చును. గృహస్థవస్త్రముల ధరింపగోరువారు ధరింపవచ్చును. మరియు వివిధములగు నారబట్టలను నూలుబట్టలను పట్టుబట్టలను ఉన్ని బట్టలను ధరించుటకు మీకు అనుజ్ఞ నిచ్చుచున్నాను.” అని ఆదేశించి బుద్ధభగవంతుడు తాను శైబ్యశాలువలను స్వీకరించెను.

౧౩

చౌర్యపారాజిక త్రిచీవరవిధానము మైథునపారాజిక
(వి. పూ. 451)

★ బుద్ధభగవంతుడు రాజగృహమునందు గృధ్రకూట పర్వతముపై విహరించు సమయము. దృష్టధర్ములగు భిక్షువులు పలువురు ఋషిగిరి ప్రాంతమునందు పర్లశాలలు వైచికోని వర్షవాసమును నెరవేర్చుచుండెడివారు. ఆయుష్మంతుడు ధన్యకుంభకార పుత్రుడు కూడ నొక తృణకుటీరమును నిర్మించుకొని వారివలెనే వర్షవాసమును చేయుచుండెను. మూడునెలలు వర్షవాసము ముగియుడు భిక్షువులందఱును తమతమ పర్లశాలలను వదలి పెట్టి గడ్డిని కట్టెలను అడిగిన వారికి పంచిబెట్టి జనపదచారికై వెళ్ళిపోయిరి. కాని ధన్యకుంభకారపుత్రుడుమాత్రమట్లు జేయలేదు. ఆ కుటీరమును వధలక అందే స్థిరముగ నివసించదొడగెను. వాడు భిక్షకొఱకై గ్రామములోనికి వచ్చినపుడు పసులకాపరులును, అటవికజాతి జనులును ఆ పర్లశాలకుండు గడ్డిని కట్టెలను దోచుకొనిపోవుచుండిరి. ఈ సంకటమును అనుభవించ లేక ధన్యకుంభకారపుత్రు డొకనాడు తనలో నిట్లు దలంచెను. “ఈ దినదిన గండముతో యెన్నాళ్ళు వేగించుట? నా సంప్రదాయవృత్తియగు కుమ్మరి పనిని నే నెఱుగుదునుగదా! నా కుటీరమంతయును మొత్తము మట్టితోనే నిర్మించెదను. అటుపై యే బెడద ఉండదు” అని యోచించి కుటీరమునంతను మట్టితోనే పెట్టించి అగ్గితో కాల్చించెను. మ్రోగించినచో గాజువలె ఘల్లుమని మ్రోగుచు నది చూచువారి కెంతో అభిరామముగ దర్శనీయముగ నున్నది.

సుగతబుద్ధుడు భిక్షువులతో కూడి గృధ్రకూటపర్వతమునుండి క్రిందికి దిగివచ్చుచు అప్రయత్నముగనే చూపుల నొకన్నించుచున్న ఆ యెఱ్ఱుటి కుటీరమును

జూచి “భిక్షువులారా! అది యేమ” ని యడిగెను. వారును విద్యమాన విషయమును విదితము జేసిరి.

“ఛీ! ఛీ! భిక్షువులారా! ఇది శ్రమణుల ఆచారమునకు విరుద్ధము. ఆ తుచ్చుడు సర్వమృత్తికామయమగు కుటీరమును పన్నినాడా? ఎంత దయ లేని వాడు? ఆ కుటీరమును యితరప్రాణులాశ్రయించుటకు వీలేలేదే? దానిలో నివసించుట పాపములో కాపురము జేయుట. పాండు, భిక్షువులారా! దాని తునాతున్నలు జేసిరండు. ఇక మీదట నిట్టిదానిని నిర్మించువాడు దుష్పుతమను ఆపత్తికి బాధ్యుడు.”

భిక్షువులు కుటీరమును బ్రద్దలు చేయుచున్నారు. అది భగవంతుని యాజ్ఞాయగుటచే ధన్యకుంభకారపుత్రుడు చేయునది లేక మిన్నకుండినాడు.

పర్ణశాల పరులపాలౌట జూచి, మృణ్మయకుటీరమును వేసితిని. అది తథాగతుని కోపమునకు గుఱియైనది. ఇకముందు దారియేది? రాజగృహనగరమందు ప్రభుత్వకాష్ఠసంగ్రహశాల(కట్టెలమండె)లో పని జేయు ప్రధానకర్మచారుడు నే నెఱిగిన వాడు. వాని నడిగి కొన్ని కొయ్యల ప్రోగు జేసికొని తిరిగి కుటీరమును కట్టుకొందునుగాక” యని ధన్యకుంభకారపుత్రుడు తలపోసి దారుగృహమునకు బోయి గణకునితో నిట్లనియె.

“అయుష్మంతా! నే నొక కొట్టము వేసికొనుటకు కొన్ని కట్టెలు కావలెను.”

“స్వామీ! ఇది రాజాగారి సొత్తు. నగరమునకు ఆకస్మికముగ గల్గు అపత్సమయములందు వీటిని వాడుకొనుటకు నిర్ణయించినారు. మీ కిచ్చుటకు మిగతగ లేవు. రాజాగారి ఆజ్ఞయైనచో అగత్యము కొనిపోవచ్చును.”

“నాయనా! రాజెన్నడో యిచ్చినాడు.”

“అయ్యా! అటులైన తీసికొని పొమ్ము.”

“శాక్యపుత్రీయులగు శ్రమణులు ధర్మవాదులు సత్యవాదులు. రాజానకు వీరియందు పరమాదరము. ఇవ్వనిదె యిచ్చినాడని చెప్పియుండడ’ని దారుగృహ గణకునకు నమ్మకము.

గణకుడు కొంపొమ్మన్నాడు. బండ్లకు వేయించుకొని ధనియకుంభకారపుత్రుడు వలసినన్ని తీసికొనిపోయి కాష్ఠమయ కుటీరమును నిర్మించెను.

ఒకానొకనాడు మగధరాజ్య మహామంత్రి వర్షకార బ్రాహ్మణుడు ఆయా పనులను పర్యవేక్షించుచు దారుగృహ (కట్టెల డిపో) మున్న యెడకు వచ్చి ఆ గోదా మునందు కట్టెలు వెలితియ్యెయుండుట జూచి 'నగరరక్షణకై నిల్వయుంచిన ఈ కాష్ఠరాశి యెందు బోయినద'ని గణకుని ప్రశ్నించెను. వాడిట్లనియె.

“దేవా! రాజుగారు ధన్యకుంభకారపుత్రునకు యిప్పించినారు.”

“అయ్యో! అదెట్లు యిప్పించెను. తెలిసకొందునుగాక.”

మహామంత్రిబోయి మగధరాజుగు బింబిసారు నిట్లడిగెను.

“మహారాజా! నగరముయొక్క మరమ్మతుకొఱకై నియమించిన కొయ్యలను మీరు ధనియకుంభకారపుత్రున కిచ్చినారా?”

“మంత్రి! యెవ్వరన్నారు?”

“దేవా! దారుగృహగణకుడు.”

“మంత్రి! వానిని బంధించుకొని తెమ్మని ఆజ్ఞాపింపుము.”

రాజభటులు గణకుని (గుమాస్తా) బంధించుకొని తెచ్చుచున్నారు. దారిలో ధనియకుంభకారపుత్రు డదాటుపడి దురవస్థజూచి గణకునితో నిట్లనెను.

“ఆయుష్మంతా! ఎందుకు బద్ధుడవైనావు?”

ప్రభూ! తమ భాగ్యము. అనాడు తాము కొనిపోయిన కట్టెలకు వచ్చిన పేచీ.”

“ఓహో! పద. నేనును వచ్చెదను.”

“స్వామీ! నాకు శిక్ష విధింపకముందే తాము పోవలెను.”

ఆయుష్మంతుడు ధనియకుంభకారపుత్రుడు రాజుగు బింబిసారుని వద్దకు వెళ్లి పఠించిన యొక ఆసనముపై కూర్చొనెను. నరపాలుడును ఆయనకు నమస్కరించి “స్వామీ! ప్రభుత్వసంబంధమగు కట్టెలను నేను మీకిచ్చి యున్నానా?”

“మహారాజా! అవును.”

“భంతే! మేము బహుకార్యలంపటులము. ఏనాడిచ్చితినో జ్ఞప్తి లేకున్నది. దయయుంచి గుర్తుచెప్పండి.”

“మహారాజా! పట్టాభిషేకసమయమందు మీరొక ప్రమాణము జేసితిరి. శ్రమణబ్రాహ్మణులు తృణకాష్ఠజలములను నిరభ్యంతరముగ సాంతహక్కువలె నుపయోగ పెట్టుకొనవచ్చునని. జ్ఞాపకము చేసికొనుడు.

“పూజ్యాడా! స్మృతికివచ్చినది. కాని ఆనాడు నేను అరణ్యములలో యెవ్వని అధికారమునకు లోబడనట్టి తృణకాష్ఠజలముల నుద్దేశించి చెప్పితిని. ఆ మాటను మీరు అయోగ్యముగ వినియోగించి అదిన్నా దానము (యివ్వనివస్తువును గైకొనుట) నకు ఒడి గట్టితిరి. నా బోటివాని రాజ్యమున శ్రమణబ్రాహ్మణులను దండించుట నునది ఉండదు. పొమ్ము. నీ వేషము నిన్ను రక్షించినది. మఱొకప్పు డిట్లు చేయకుడు.”

ఈ వార్త ప్రజాలోకములో గబగబ ప్రాకినది. “శ్రమణులు సిగ్గువదలినారు. అబద్ధములనిన వీరికి నీరు ద్రాగినట్లు. పైపెచ్చు మేము ధర్మాత్ములమని సత్యవాదులమని బాసలు చేయుదురు. పురమేలేనపు డంతపురః మెక్కడిది? శ్రమణత్వమె కఱవైనపుడు బ్రాహ్మణత్వ మేలాంటిది? రాజులనే కన్నుమూయనేర్చిన వీరికి సామాన్య లేపాటి? అని జనులు తూర్పాఱబోయుచున్నారు. ఈ మాటలను వినివిని చెవులు చీములుగట్ట సహించ లేక కొందరు త్తములగు భిక్షువులు భగవంతునివద్దకు వెళ్ళి విషయమును నివేదించిరి. బుద్ధదేవుడును భిక్షుసంఘ మంతటిని కలియగూర్చి ధనియకుంభకార పుత్రునితో నిట్లనియె.

“ధనియా! నేరమును ఒప్పుకున్నావా?”

“దేవా! చిత్తము.”

“కూళా! శ్రమణుల కయోగ్యమగు యీ కుత్సితకార్యమున కేల పాల్పడితివి? ఇట్టి వనులు అప్రసన్నులను ప్రసన్నులను జేయుటకు గాని ప్రసన్నులను మరింత ప్రసన్నులను జేయుటకుగాని కొఱగావు. మీదుమిక్కిలి దుర్జనులను యింకయు రేపట్టుటకును, సజ్జనుల మనస్సులను విఱచుటకును మాత్రముపకరించును. భిక్షువులారా! రాజశాసనమందు దొంగతనమును గూర్చిన నిర్ణయమెట్టిది?”

“దేవా! మూడణాల విలువగల వస్తువునైనను యివ్వనిదె గ్రహించినచో వాడు మన రాజ్యములో దొంగయని లెక్కింపబడి రాజదండమున కర్హుడగును.

“భిక్షువులారా! రాజదండమునకు యోగ్యమైన దొంగతనము చేసిన భిక్షువు పారాజికుడగుచున్నాడు. పండుబాకు తిరిగి పచ్చనగుట యెట్లులేదో పారాజికుడు భిక్షుసంఘములో నివసించుట కర్హుడుగాడు. వాడు అదత్తాదాని. శ్రమణభావము వానినుండి జాతినది.”

త్రిచీవర విధానము

రాజగృహమునందు యిష్టానుసారము విహరించి భగవంతుడు చారిక కొఱకు వైశాలికి పోవుచున్నాడు. దారినడచుచు తన వెంట వచ్చు భిక్షువులలో కొందఱు మోయలేనన్ని వస్త్రములను వీపునను మూపునను తలపైనను మొలపైనను వేసికొని యుండుట జూచెను. “నీతినియమము లేక అడ్డు - ఆజ్ఞ లేక భిక్షువులు బట్టలను మూటగట్టుటయే నేర్చుకొన్నారు. వీరికి వస్త్రవిషయమున నొక పరిమితిని యేర్పఱచెదనుగాక” యని బుద్ధదేవు డాలోచించుకొనుచు క్రమముగ వైశాలీనగరము జేరెను. అందలి గౌతమచైత్యమున విహారము జేయుచుండెను.

ఆది మండుకురియు కాలము. మాఘ ఫాల్గుణములకు మధ్యలోని యెనిమిది దినములు. అట్టి అంతరష్టకదినములలో నొకనాటిరాత్రి భగవంతుడు బటాబయలున బరుండెను. చీవర (వస్త్ర) మొక్కటియెయున్నది. ఒక జాము/గడచినది. చలి దోచినది. మఱొక్కవస్త్రమును తీసికొని కప్పుకొనెను. చలిబాధ లేదు. మఱి రెండవ జాము దాటినది. (రాత్రి 2 గంటలు) వెండియు చలి దోచినది. వేఱొక చీవరమును గప్పికొనెను. పదంపడి ఆ జాము గడిచినంత తూర్పుమొగమెఱువనది. ఆ సమయమున తిరిగి శీతబాధ గన్పట్టుటచే నాల్గవ వస్త్రమును సుగతుడు కప్పుకొనెను. మఱునా డిట్లు దలంచెను. “నాధర్మమునందు ప్రప్రజితమైన సుకుమారులగు కుల పుత్రులుకూడ మూడు వస్త్రములచే కాలము గడపవచ్చును. ఈనాడే భిక్షువులకు నియమము జేసెదను.” అని యూహించి భిక్షువులను బిలిచి “ఓ భిక్షువులారా! మీ వస్త్రవ్యవహారమును నియమించుచున్నాను. రెండుపొరల దుప్పటి, ఒంటిపొర ఉత్తరీయము, ఒంటిపొరధోవతి - యిట్లు మూడు చీవరముల నుపయోగించుటకు అనుజ్ఞ నిచ్చుచున్నాను.” అని ఆదేశించెను.

మైథున పారాజిక 1

★ “ఈ వజ్జీదేశమునందు కఱపుక్రమ్ముకొన్నది. ఉంఘవృత్తివలన కూడ బ్రతుకుటకు తెరువు లేదు. వైశాలీయందు నా బంధువులందఱు ధనకనకవస్తువాహన సంపన్నులు. దానధర్మములకు కొదవ లేదు. నేనచ్చటి కేగుట మంచిది” అని తలంచి ఆయుష్మంతుడు సుదిన్నుడు శయనాసనములను పాత్రచీవరములను సంబాళించు కొని వైశాలికి జేరుకొనెను. సుదిన్నుని కులమువారు వైశాలీయందలి మహావనము

నందు ఆయుష్మంతుడు సుదిన్నుడు విహరించుచున్నాడనుట విని అతని భోజనము నకై అటువది స్థానిపాకములు గొనివచ్చి యిచ్చి పోయిరి. సుదిన్నుడు వాటిని భిక్షువులపాలు జేసి పూర్వాహ్లాసమయమున పాత్రచీవరములను గొని భిక్షాచరణము నకై కలందగ్రామమునకు బోయి అదాటున తండ్రి యింటికి బోయెను.

ఆ యింటి దాసి పాసి పోయిన ఆహారమును బైటపారవేయుటకై వచ్చినది. ఆయుష్మంతుడు సుదిన్నుడది జూచి “అమ్మా! ఆ పదార్థము మీకు వర్జింపదగినది యైనచో ఈ నా పాత్రలో వేయుము” నెను. ఆ పనికత్తెయు పులిసినతొండిని అతని పాత్రలో పడవైచుచు నాతని తేటిపాట జూచి సుదున్నునిగ గుర్తించినది. తోనికరిగి సుదిన్నుని తల్లితో నిట్లనియె. “అమ్మా! సుదిన్నుడు వచ్చినాడు. మీ రెఱుగుదురా!

“ఏమే! నిజము చెప్పుచున్నావా?”

అని గృహములో మాట్లాడుకొనుచున్నారు. అక్కడ సుదిన్ను డొక గోడ చాటున గూర్చుండి ఆచర్చి అన్నమును తినుచున్నాడు. ఏదో పనిమీద బైట వెళ్ళిన అతనితండ్రి అచ్చటికి వచ్చి కొడుకును చూచి “సుదిన్నా! ఈ పాడుకూటి నెందుకు తినెదవు? మనయింటికి పోగూడదా?” యని యడిగెను. “గృహపతి! పోయియుంటిని. ఈ ఆహారము ఆ యింటిలోనిదే” అని సుదిన్నుడు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

“నాయనా! పోదము పద” యని చేయిపట్టుకొని తండ్రి కుమారుని యింటికి గొంపోయి “భోజనము చేయు” మనెను. “ఈనాటి భోజనము ముగిసినది. ఇక భుజించుట లేద”ని సుదిన్నుడనెను. రేపటి భోజనమున కంగకరింపుమని తల్లిదండ్రులు ప్రార్థించుటచే సరియె యని ఒప్పికొని యెప్పటివలె మహావనమున కరిగెను.

సుదిన్నుని తల్లి వటువాతన లేచి యిల్లంతయు నలికి నడియింటియందు బంగారు కాసుల నొకరాశి బోయించినది. బంగారము నొకగుట్ట వేయించినది. అవి ఒక్కొక్కటి మనిషి యెత్తు పరిమాణమున్నవి. ఆ రాసులను చావలతో కప్పించి వాటినడుమ ఆసనమును బటిపించి చుట్టును తెఱగట్టించి కోడలిని బిలిచి యిట్లనియె.

“అమ్మాయీ! సుదిన్నుని యిష్టమునకు సూటియైన అలంకారమును జేసికొనుము.”

అచ్చట ఆయుష్మంతుడు సుదిన్నుడు పూర్వాహ్లాసమయమగుడు పాత్రచీవరములను ధరించి తండ్రియింటికి జనుదెంచెను. తండ్రియు నతని పఱచియుంచిన ఆసనముపై గూర్చుండబెట్టి ధనరాశులను జూపించి యిట్లనియె.

“నాయనా! ఈ ద్రవ్యమంతయు మీ తల్లిది. ఇక తండ్రి స్వత్వము వేఱుగనున్నది. ఇంటికాపరి సుఖములను బొందవచ్చును. సుకృతములను ఆర్జింపవచ్చును. కుమారా! నీవును గృహస్థుడవు కారాదా?”

“తండ్రి! నే నొళ్లను. కోరికోరి బ్రహ్మచర్యపాలనమునకు కడంగినాను. ఇంకను మీరు నా మాటను వినగల్గుచో యీ ధనమునంతను గంగా ప్రవాహమున వదలుడు. అనర్థములన్నియు తొలగగలవు.”

తమ మాటలకు మెత్తబడని కుమారుని జూచి తల్లిదండ్రులు కోడలిని ప్రేరేపించిరి. ఆమెయు సుదిన్నని పాదములపైబడి, “అర్యపుత్రా! నీ యీ తపస్సుకు దొరకే ఆ అపురస లేలాంటివారు?”

“చెల్లెలా! నా తపస్సు అపురసల నపేక్షించికాదు.”

‘చెల్లెలా!’ అను పలుకు ములుకై తాకుటచే నామె సొమ్మసిల్లినది. సుదిన్నడు తండ్రిని జూచి, “గృహవతీ! సిలుగు లెందుకు బెట్టెదవు. కలిగినచో భోజనము పెట్టి వంపును” నెను. మాత ఉత్తమ భోజ్యములను వడ్డింప సుదిన్నడు తనివిదీఱ భుజించి చేతులు కడుగుకొని కూర్చొనెను. సమీపించి తల్లి యిట్లనియె.

“బిడ్డా! మనది సంపన్నమైన కులము. గృహస్థుడు పుణ్యములు జేసి సుగతిని బొందవచ్చును. పైపెచ్చు భోగములను అనుభవించవచ్చును. నాయనా! ఒడంబడుము.”

“అమ్మా! ఆ మాట నాతో చెప్పకుము.”

“అబ్బాయీ! వంశము నిర్వంశమై పోవలసినదేనా? హక్కుదారుడు లేని ఆస్తిని రాజులు అపహరింతురు. బీజకుని (వీర్యమువలన కలిగిన పుత్రుడు) ప్రసాదింపుము. ఊఱట జెందుదుము.”

“అమ్మా! అట్లే కానిమ్ము.”

“నాయనా! నీవు యెచ్చట ఉందువు?”

“అమ్మా! మహావనములోనే గదా” అని పలికి సుదిన్నడు ఆసనమందుండి లేచిపోయెను.

కోడలు పుష్పవతి యైనంతనే ఆమెను వెంటనిడుకొని సుదిన్నని తల్లి కుమారుడు విహరించు మహావనమునకు బోయెను. ముందాడిన మాటను స్మరించి ఆయుష్మంతుడు సుదిన్నడు భార్యను రెట్టపట్టుకొని యేకాంతమునకు గొంపోయి సంభోగించెను. కాంత గర్భవతియైనది.

కాలము గడచినంత సుదిన్నని పత్తి యొక కుమారుని ప్రసవించినది. బంధుమిత్రులు వానికి బీజకుడుని పేరిడిరి.

సుదిన్నని యీ వర్తమానము భిక్షువుల మూలమున భగవంతుని చెవికి బ్రాకినది. అమ్మహాత్ముడు భిక్షుసంఘమును సమావేశముజేసి వారితో నిట్లనియె.

“భిక్షువులారా! తుచ్చమగు మైథునకర్మమునకు ఒడిగట్టిన భిక్షువు పారాజిక మను దోషమునకు పాత్రుడగుచున్నాడు. వాడు చిరశాశ్వతముగ భిక్షుసంఘమునకు వెలియైనవాడు. మఱియు వినుడు.

1. సంఘసౌష్ఠవము కొరకు 2. సంఘసానుకూలము కొరకు 3. స్వేచ్ఛాచారుల నిగ్రహించుటకొరకు 4. మంచివారు హాయిగ విహరించుటకొరకు 5. ఈ జన్మమునందలి చిత్తదోషములు తొలగుటకొరకు 6. జన్మాంతరమునందలి వాసనలు నశించుటకొరకు 7. అప్రసన్నుల చిత్తములు ప్రసన్నములగుటకొరకు 8. ప్రసన్నులచిత్తములు మరియు ప్రసన్నములగుటకొరకు 9. ధర్మరాజ్యము లోకమున నెలకొనుటకొరకు 10 సదాచారము నాల్గుమూలల వ్యాపించుటకొరకు ఓ భిక్షువులారా! నే నీ నియమ శాసనములను జేయుచున్నాను.”

౧౪

మనుష్యహత్యా, ఉత్తరమనుష్య ధర్మపారాజికలు (వి. పూ. 451)

★ బుద్ధభగవంతుడు వైశాలీలో మహావన కూడాగారశాలయందు విహరించెడి సమయము. సాంసారిక పదార్థములయొక్క, దేహేంద్రియ విషయ సమూహము యొక్క నైష్యమును హైన్యమును అశుభమును, అమంగళమును గూర్చి పదెంబదె భగవానుడు భిక్షువుల కుపదేశించెడివాడు. కొన్నాళ్ళు గడచినది. ఒకనాడు భిక్షువులను సంబోధించి “భిక్షువులారా! నే నొక పక్షముదినము లేకాంతధ్యానమందుండ సంకల్పించితిని. ఆహారమును దెచ్చియిచ్చువాడు తప్ప మఱివ్వడును నా పాంతకు రారాదు.” అని వాక్రుచ్చెను. వారును వల్లెయని అల్లె యనువర్తించిరి.

సర్వమశుభము, సర్వమమంగళమని సుగతుడు బోధించుచు వచ్చుటబట్టి దాని ప్రభావము భిక్షువులకు గట్టిచాయ బట్టినది. శుచివంతుడగు తరుణపురుషుడు

మానవ శవమును లేదా చచ్చినకుక్కను చూచి యేవగించుకొనునట్లు భిక్షువులు తమ తమ శరీరములను అసహ్యించుకొనువారు చీదరించుకొనువారు. దేహమును హింసలు పెట్టెడివారు. ఒకరినొకరు చంపుకొనెడివారుగూడా.

ఆ పురమున మృగలండికుడను వాడొకడు గలడు. వాడు దుండగీడు. మఱియు దోపిడికాడు. తలలు ద్రుంచుటయనిన వానికి చిగుళ్ళుగిల్లినట్లు. భిక్షువులు వానికడకరిగి యిట్లనిరి. “అయుష్మంతా! ఈ శరీరమునుండి మాకు విముక్తి గల్గింపుము. ఈ పాత్రచీవరములు నీకే లభింపగలవు.”

ఆ కొద్దిపాటి లాభమునకు లోభించి వాడును పదునైన తన కత్తితో దినమునకు ఒక్కని మొదలుకొని అఱువదిమందివఱకు భిక్షువులను దొరికినంతకు ఓపిక ఉన్నంతకు తెగబార్చుచు వచ్చెను.

పదునైదుదినములు గడచినంత బుద్ధదేవు డేకాంతమునందుండి లేచి అట్టై ఆనందుని తేఱిచూచి “ఆనందా! భిక్షుసంఘము పలుచబడిన దేమి?” యని అడిగెను. ఆనందుడును ఇతఃపూర్వము భగవంతుడుపదేశించిన అశుభభావనా బోధావ్రభావము యెంతెంతవఱకు బోయినదియు, మృగలండికశ్రమణకర్తకుడు దినమునకు సగటున అఱువైమంది భిక్షువులను చెండాడుటయు ఆద్యోపాంతము కథయంతయు సవిస్తరముగ జెప్పెను.

భిక్షుహృదయములందువృత్తిగ్లిన వివరీతపరిపాకమునకు తథాగతు డెంతయు నలందురి “ఆనందా! వైశాలీయందు విహరించెడి భిక్షువులనందఱిని ఉపస్థాన (సభా) శాలయందు యేకత్రసమావేశము జేయింపును” ని ఆజ్ఞాపించెను.

ఉపస్థానశాలయందు భిక్షుసంఘము ప్రోవైనది. భగవంతుడు పఱచిన ఆసనముపై ఆసీనుడైయున్నాడు. సభయంతయు నిశ్శబ్దముగ నున్నది.

“భిక్షువులారా!”

“భదంతా!”

“వినుడు. భావనచేయబడిన, వృద్ధిబొందింపబడిన ప్రాణాయామ సమాధి గ్రీష్మఋతువునందలి దుమ్మును మహామేఘమువలె అకుశలధర్మములన్నింటిని

రూపుమాపుచున్నవి. సాధకుడగువాడు శ్వాసప్రశ్వాసలను గొనునపుడు వదలునపుడు సావధాననిరీక్షకుడై ఏకాంతమున గూర్చుండి ప్రజ్ఞ నెదుట బెట్టుకొని¹ విరాగానుపశ్యయై నిరోధానుపశ్యయై పరిత్యాగానుపశ్యయై ప్రతి నిస్సర్గానుపశ్యయై అభ్యసించుచున్నాడు. అట్లు భావన చేయబడిన ప్రాణాయామసమాధి అకుశలధర్మములన్నింటిని తెగబార్చుచున్నవి.

“భిక్షువులారా! ఒకరి నొకరు జంపుకొని భిక్షువులంతయు నాశమైనారా?”

“దేవా! అవును.”

ఛీ ఛీ! ఎంతవని జేసితిరి. భిక్షువులారా! వినుడు. ఈ పాపమయముగు బ్రదుకు కంటె, ఈ తుచ్చ శరీర సహవాసముకంటె చచ్చుట మంచిదని యితరులను ప్రేరేపించువాడు, చంపువాడు, ఆయుధప్రయోగము జేయువాడు పారాజికుడని చెప్పబడును. భిక్షుసంఘమునందు కలసి వసించుటకు వానికి హక్కు లేదు.” అని భగవంతుడు నియమము జేసెను.

ఉత్తరమనుష్యధర్మము - 4వ పారాజిక

² భగవంతుడు దశబలుడు వైశాలియందు మహావనకూటాగారశాలలో విహారము చేయుచున్నాడు. దృష్టధర్మలగు భిక్షువులనేకులు వర్షావాసమునకై వగ్గుముదానదీతీరము నకు వెళ్ళిరి. ఆ సమయమున వజ్జిపేశమున దుర్భిక్షము వ్యాపించినది. అచ్చటి భిక్షువు లందఱును గలసి వర్షావాసమును సుఖమయముగ గడపు బేలాగని యోచన జేసిరి. గృహస్థుల నాశ్రయించి వారి భూమిపుట్రలను తనిఖీజేయుచు హాయిగ వారిచ్చు భోజనమున వర్షావాసకాలమును వెళ్ళబుచ్చవచ్చు నని కొందరు పలికిరి. ఛీ ఛీ! బ్రతికి బ్రతికి గృహస్థుల పడివంచలు కాచుటయా? అతొత్తుకూడు తినవలసిన దౌర్భాగ్యమేలవచ్చినదని మఱి కొందఱు ఊడిరి. ఇవి యన్నియు కొఱిమాలిన ప్రసంగములు. మన మొక తతంగము పన్నవలెను. ఒక భిక్షువు మఱియొక భిక్షువును గూర్చి అతడు ప్రథమ సమాధిని పొందినాడు. ఇతడు ద్వితీయ సమాధిని సంపాదించినాడు. ఆ ఫలానావాడు తృతీయ సమాధి నెక్కినాడు. ఈ ఫలానావాడు నాల్గవ సమాధి నధిష్టించినాడు. స్రోతావన్నుడు వీడు. సకృదాగామి వాడు. ఆయన అనాగామి. ఈయన అర్హుడు. ఆ భిక్షువు త్రైవిద్యుడు. ఈ భిక్షువు షడభిజ్ఞుడని

గృహస్థుల యెదుట ఊరక కొండాడుచుండ వలెను. ఇట్లు అన్యోన్యము ఉత్తరమనుష్య ధర్మసంపన్నులుగ, దివ్యశక్తియుతులనుగా పొగడుచు వచ్చి ప్రజలను మనము వలలో వేసికొనవచ్చును. పదంపడి ఆడించినట్లు వారు ఆడగలరు.

సభలో ఆ చట్టము నెగ్గినది. ప్రజ లిట్లు తలపోయుచున్నారు. “వహవా! మన భాగ్యము వండినది. మహానుభావులగు భిక్షువులు మన పుణ్యముకొలది వర్షావా సమునకు మనవెంతకె వచ్చినారు. ఇంతకు ముం దిట్టి వారిచ్చటికి వచ్చియుండ లేదు.” అని తలంచి ప్రజానీకము అపూర్వసత్కారముల నెఱపి భిక్షుమండలిని వివిధ భోజనములతో సంతర్పితుల జేయుచుండిరి. భిక్షువుల పాచిక లెన్నగ బాటినది. పావము ప్రజలట్టి భోజనమును తామెన్నడు దినలేదు. తలిదండ్రులకు పెట్టలేదు. భార్యపుత్రుల కీడ లేదు. విందులపై విందులు అల్లెముదినిన అల్లుండ్రవలె భిక్షువులు వర్షావాసము ముగియుసరికి సరిక్రొత్తవన్నెలతో హృష్టపుష్టాంగములతో మినమిన మెఱసిడి మేనికాంతులతో కనులవండువుగ నున్నారు. వర్షావాసము మూడు నెలలు ముగిసినంతనే యెందెందుండిన భిక్షువులుగూడ భగవంతుని సన్నిధికి చేరవలసినది తప్పనిసరి ఆచారము. ఆ పద్ధతి ప్రకారము వగ్గుముదానదీతీరవాసులగు యీ భిక్షువులు తమతమ శయనాసనముల సర్దుకొని భగవానుని సన్నిధానమునకు వైశాలీ పట్టణమునకు అరుదెంచిరి. వైశాలిలోని మహావన కూటాగారశాల యంతయు భిక్షుసమూహములతో కిటకిటలాడుచున్నది. సంబుద్ధినాధుడు బుద్ధదేవుడు ఉన్నతా సనమున విరాజిల్లుచున్నాడు. ఆ మహానుభావుని చూపులు సభనంతటను తిరుగాడి వచ్చినవి. వర్షావాసము ముగించి నానాదిశలనుండి చనుదెంచిన భిక్షువులందఱును బక్కచిక్కిన తనువులతో, అస్థిపంజర మాత్రముగ నున్నారు. కాని పజ్జిదేశము నందుండి, వగ్గుముదాతీరమునందుండి వచ్చిన భిక్షువులు విలక్షణముగ నున్నారు. భిక్షుసంఘము నంతటినీ ఉద్దేశించి భగవంతు డిట్లనియె. “భిక్షువులారా! శరీర యాత్ర సానుకూలమై నడచినదా? కలతలు లేక పరస్పరమైత్రితో వర్షావాసమును గడపితిరి గదా? భిక్షకొఱకై ప్రయాసకులోనుగా లేదుగదా!” అని యడిగిన దశ బలునకు వారును తగిన సమాధానమిచ్చిరి. వెంటనే సుగతుడు వగ్గుముదాతీరము నుండి వచ్చిన భిక్షువులవైపు మళ్ళి “ఓ భిక్షువులారా! మీరు ఉత్తరమనుష్యధర్మమును ప్రకటించుయున్నారని నేను కర్ణాకర్ణిగ విన్నాను. నిజమేనో? అని ప్రశ్నించెను.

“దేవా! నిశ్చయమే.”

“ఛీ! వ్యర్థులారా! శ్రమణులు చేయరాని పని చేసితిరి. పాట్లకూట్టికై గృహస్థుల యెదుట పరస్పరము దివ్యశక్తి ప్రశంసను - ఉత్తరమనుష్యధర్మమునుగూర్చి ప్రేలుటకు నోరెల్లాడినది. ఆ తిండి తినుటకంటె కడుపుజీల్చుకొని చుచ్చుటమేలు. దీనిచే మరణమెగాని నరకము లేదుగదా.” అని పలికి భిక్షుసంఘము నంతటిని ఉద్దేశించి తథాగతుడిట్లనియె.

“ఓ భిక్షువులారా! లోకములో అయిదురకములు గజదొంగలున్నారు. 1. అన్నవస్త్రములకొఱకు శయనాసనముల కొఱకు ఆదరసత్కారముల కొఱకు ఊర ఊర పల్లెపల్లె గృహస్థుల యిండ్ల వెంబడి తిరుగు భిక్షువు మొదటివాడు. 2. భగవంతుడు తథాగతుడు చెప్పిన ధర్మవినయమును స్వతంత్రముగ తానే చెప్పితినిని లోకులవంచించు వాడు రెండవదొంగ. 3. పవిత్రులగు భిక్షువులపై నూరూరక కళంకముల నాపాదించువాడు మూడవదొంగ. 4. సంఘమునకు జెందిన ఆరామవస్తువులను, విహారవస్తువులను దుర్వినియోగము జేయుచు పామరగృహస్థులను సంతోషపెట్టువాడు నాల్గవదొంగ. 5. ఈ నల్లరిని మించి, గడిదేతిన గజదొంగ మఱొక్కడు గలడు. లేని మహత్త్వమును కల్పించుకొని లేని ప్రభావమును ఆరోపించుకొని బూటకములాడుచు, లోకమునకు కన్నుమూసి, ప్రజల నోరుగొట్టి రాష్ట్రపిండమును తినువాడు సర్వోపరి మహాచోరుడు.

ఉన్నదొక్కటి తా జెప్పుకొన్న దొకటి
వాడె జూదరి చోరుండు వాడె సుమ్ము
కావిబట్టలు గట్టిన కారణమున
కుమతి నరకంబు దప్పించుకొనగలేడు

భిక్షువులారా! ఇదియె బుద్ధశాసనమును వినుడు. భిక్షువెవ్వడైనను తనలో లేని ఉత్తరమనుష్యధర్మమును, అలమార్మజ్ఞానదర్శనమును కలదని చెప్పి, మఱియు వేరొకసమయమున నిష్కర్షగ అడిగినచో పాపేచ్ఛువైగాని విశుద్ధాపేక్షియైగాని, అయ్యా! నేను తెలియకనే తెలిసినంటిని. చూడకయె చూచితినంటిని. కల్లలాడితిని చెప్పుచున్నాడో అట్టివాడు పారాజికుడు. భిక్షుసంఘముతో పాత్తున నుండుటకు వాడు అనర్హుడు.” అని భగవంతుడు ఆదేశించెను.

ఉత్తరమనుష్యధర్మము = 1. ధ్యానము 2. విమోక్షము 3. సమాధి 4. సమావృత్తి 5. జ్ఞానదర్శనము
6. మార్గభావన 7. ఫలసాక్షాత్కారము 8. క్షేత్రప్రహేణము 9. వినీవరణత 10.
చిత్తమునకు ఏకాంతమునందభిరతి.

అలమార్యజ్ఞానము = త్రైవిద్య = మూడువిద్యలు.

దర్శనము = జ్ఞానమే దర్శనము, దర్శనమే జ్ఞానము.

విశుద్ధాపేక్షి = గృహస్థుడు కాగోరిగాని, ఉపాసకుడు కాగోరిగాని, ఆరామసేవకుడు
కాగోరిగాని, శ్రామణేరుడు కాగోరిగాని యుండువాడు.

ధ్యానము = ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ, చతుర్థ ధ్యానములు.

విమోక్షము = శూన్యతావిమోక్షము, అనిమిత్తవిమోక్షము, అప్రణిహితవిమోక్షము.

సమాధి = శూన్యతా సమాధి, అనిమిత్తసమాధి, అప్రణిహితసమాధి.

సమావృత్తి = శూన్యతాసమావృత్తి, అనిమిత్తసమావృత్తి, అప్రణిహితసమావృత్తి.

మార్గభావన = నాలుగు స్మృతి ప్రస్తానసూత్రములు, నాలుగు సమ్యక్ ప్రధానములు, నాలుగు
బుద్ధిపాదములు, అయిదు యుంద్రియములు, అయిదు బలములు,
ఏడుబోధ్యంగములు, ఆర్యాష్టాంగికమార్గము.

ఫలసాక్షాత్కారము = స్రోతావృత్తి ఫలమును బొందుట, సకృదాగామిఫలమును బొందుట,
అనాగామిఫలమును బొందుట, ఆర్హత్ఫలమును బొందుట.

క్షేత్రప్రహేణము = రాగ ద్వేష మోహముల వినాశము.

వినీవరణత = రాగ ద్వేష మోహములనుండి విముక్తి.

శ్రు బుద్ధ చ ర్య

చ తు ర్థ ఖ ం డ ము

విశాఖాచరితము విశాఖకు యెనిమిది వరములు

(వి. పూ. 451)

భగవంతుడు బుద్ధుడు శ్రావస్తీ పురమున అనాథపిండకుని జేతవనారామ
ములో విహారము చేయుచుండెను. ★ ఆ సమయమున నొకనాడు మృగారమాత

★ అ. ని. అ. క. 1, 7 - 2

శ్రావస్తీ నగరమున మృగారశ్రేష్ఠి సంపన్నుడై యున్నాడు. అతనికి యెదిగిన కొడుకు పూర్ణ
వర్ధనుడు. వివాహయోగ్య వయఃప్రాప్తుడైనాడు. కుమారునకు అనుకూల సంబంధము నన్వేషించు
టకై మృగారశ్రేష్ఠి కొందఱు పురుషుల నందండుపంపించెను. వారును ఆయా యెడల వెదకుచు

విశాఖ సుగత దేవుని వద్దకు వచ్చి ఆయన బోధించు ధార్మిక కథలచే సంతృప్తిని బొంది కొంతసేపటి కిట్లనియె.

“దేవా! భిక్షుసంఘ సహితముగ నెల్లీ నా భోజనమును గ్రహించునది.”

తథాగతుడు మౌనముతో నంగీకరించెను. ఆమెయు అభివాదన మొనర్చి తన యింటి కరిగినది. రాత్రి గడిచినది. మహామేఘము ఆవరించి వర్షము కురియుచు న్నది. భగవంతుడు భిక్షువులతో “భిక్షువులారా! ఈ మేఘ మిప్పుడే జేతవనమునందు

సాకేతపురమును జొచ్చిరి. వచ్చి నగరి వాకిట వారు నిలచియున్నారు. విశాఖ తన యీడు వారగు యేనూర్పురు కన్యలతో యేదో ఒక దేవనైతోత్సవమును పాటించి పురబాహ్యమునకు వచ్చినది. అంతలో వాన వెంటవడినది. తోడికన్య లందఱును తడియుదుమను జడువుతో గబగబ పరుగిడి వచ్చి నగరిముఖాలయందు జొచ్చిరి. కన్యాన్వేషణతత్పరులై వచ్చి అందె నిలిచియున్న పురుషులకు వారియందొక్కరును నచ్చలేదు. వెనుక వెనుక తడియుదునని జడియక మందమంద గమనమున జనదెంచు విశాఖాసుందరి నవలోకించి వారిట్లు దలంచిరి. “ఈ కన్యక సురూపవతి. కాని స్వభావ మెట్లున్నదో పల్కరించి మాతము గాక యని సమీపించి యిట్లనిరి.

“అమ్మా! ముసలిదాన వైనావా?”

“పెద్దలారా! ఎందు కట్లనుచున్నారు?”

“అమ్మాయి! నీతోడి కుమారికలు తడియక ముందె వచ్చి లోపల ప్రవేశించిరి. నీవో వస్త్రము తడియునని కూడ తలంపక ముసలిదానివలె వచ్చెద వేల? ఏనుగో, గుఱ్ఱమో వెంటబడినప్పుడు కూడ యిట్లే నడచెదవా?”

“అయ్యలారా! మా గృహములలో వస్త్రములకు కఱపు లేదు. ఈడువచ్చిన అడది విక్రయశాత్రవంటిది. ఏమాత్రము సొట్టబోయినను యెవ్వరు చేయివట్టుదురు? కాలో చేయియో విటిగినవో గతి యేమి? అందుకై మెల్లగ వచ్చితిని.”

“తీర్చిన రూపము, తియ్యని పలుకు, తిన్నని శీలము - వహవ్యా; దీనికి సరిసాటి కాంత లేందున్నారు?” అని యా పెద్దమనుష్యులు లోలోన పొగడుకొని ఆమె తండ్రీయగు ధనంజయ శ్రేష్ఠిగారి యింటికి బోయిరి.

“అయ్యలారా! తా మే వూరివారు?”

“శ్రేష్ఠీ! మేము శ్రావస్తీవాసులము. ప్రసిద్ధుడగు మృగారశ్రేష్ఠివంశగ వచ్చితిమి. నీ యింట వయసు వచ్చిన కన్యక యున్నదట. ఆమెను కోడలుగ గ్రహించవలెనని కోరి మమ్ము పంపినాడు.”

“పూజ్యలారా! ఆయన విశుద్ధకులశీలముల మాతో సమానుడు. కావున నేను అంగీకరించితినిని తెలుపుడు.”

కురియుచున్నట్లే నాలుగు మహాద్వీపములందును కురియుచున్నది. ఇది చివరి చాతుర్ద్వీపిక మహామేఘము. మీరు వర్షస్నానము చేయుడు''ని చెప్పెను.

“చిత్తము”ని వారును వలువలను వీడ్చి రిత్తమేనులతో వానయందు స్నానము జేయుచుండిరి. అక్కడ విశాఖమ్మగారమాత దాసీని పిలిచి భోజనసమయమైనది. భగవంతుని భిక్షుసంఘమును ఆమంత్రించిరమ్మని పంపినది. ఆదియు ఆరామము లోనికి బోయి అందు భిక్షువుల నెవ్వరిని గానక, మరలివచ్చి విశాఖతో నిట్లనియె.

వారా వార్తను గొని చని శ్రావస్త్రయందు మృగారశ్రేష్ఠికెఱుగ జేసిరి. అతండును కుమారుని పెండ్లికి వలయు సన్నాహముల నన్నిటి నాయత్తపఱచి తనయందనురక్తుడై యున్న కోసలనరవతి చతురంగదళముతో తోడై నడవ బంధుబలగములు దందడించి రాగా సాకేతనగరమును ప్రవేశించిరి. ధనంజయశ్రేష్ఠియు వారి వారికి దగినట్లు ఆయాసత్కారములు జేయుచు నందఱిని ప్రసన్నుల జేసెను.

“ఇంతటి బాహుళ్యమును భరించుట కష్టము. విశాఖను పంపించుము. పోయెదమ”ని రాజగు ప్రసేనజిత్తుతో గూడి మృగారశ్రేష్ఠి వియ్యంకునకు జెప్పి పంపెను. “వర్షఋతువు వచ్చినది. ఈ నాలుగునెలలు ప్రయాణము చేయుటకు వీలులేదు. మీకు వలయు సత్కారములను కొఱత లేకుండ నడపుదుము. ఆ భారము మాది. సమయమెఱిగి మేమే పంపించగలవారము.” అని ధనంజయుని నుండి ప్రత్యుత్తరము వచ్చినది.

వానల కాలము, వంటలకు యెండుకట్టెలు లేవు. గోశాలలను పెఱికించినాడు. అశ్వశాలల నూడదీయించినాడు. గుడ్డల గోదాముల నుండి వస్త్రములను బంపి నూనెలో నాన్నించి వంటలు వండించినాడు. అట్టబై నాలుగు నెలలను గడచినవి. ధనంజయశ్రేష్ఠి రేపటిదినము విశాఖను పతిగృహమునకు పంపవలసియున్నదని భావించి ఆ ముద్దియకు బుద్ధులు జెప్పువాడై వద్ద గూర్చొని యిట్లనియె. “అమ్మా! భర్తుగృహమునకు పోవుచున్నావు. అచ్చట వసించునపుడు ఈ పది విషయ ములను గమనించి అనువర్తించు చుండవలెను. 1. లోపలి అగ్నిని బైటికి పోసినాడు. 2. బైటి నిప్పును లోనికి తేరాడు. 3. ఇచ్చు వారికి యివ్వవలెను. 4. ఇవ్వని వారికి ఈరాదు. 5. ఇచ్చువారికి యివ్వనివారికి కూడ ఇవ్వవలెను. 6. సుఖముగ కూర్చుండవలెను. 7. సుఖముగ భుజింపవలెను. 8. సుఖముగ వరుండవలెను. 9. అగ్నివరిచర్చ చేయవలెను. 10. లోపలి దేవతలకు నమస్కరించ వలెను. అమ్మా! ఈ పది ఉపదేశములను పాలింపుము”ని తనయకు ధనంజయుడు చెప్పుచుండ యింట లోపల పరుండ యుండిన మృగారశ్రేష్ఠి తానును విసెను.

చుట్టపక్కములు బంధుబలగములు రాజును రాజుసేనయు శ్రావస్త్రీకి తరలుచున్నారు. ధనంజయశ్రేష్ఠి ఆసమూహము నంతటిని సభజేర్పించి యెనిమిదికుటుంబముల వారిని పంచాయితీ సంఘముగ నేర్పఱచి వారిలో నిట్లనియె. “అయ్యలారా! తాను మెట్టినచోట.... భర్తుగృహమందు నా కుమార్తె యేదైన తప్పదమును జేసినచో మీరు విచారించి పరిష్కరించవలె”ని నిర్ణయించి

“అమ్మా! ఆరామమందు భిక్షువులు యెవ్వరు లేరు. ఆజీవకులు (దిగంబర జైనసాధులు) మాత్రము వర్షస్నానము చేయుచుండుట చూచితిని.”

ఆ మాటలు విని విశాఖ యిట్లు దలంచెను. “భిక్షువులు బహుశా వస్త్రములు విడిచి దినమొలతో స్నానమాడుచున్నారు కాబోలు. ఈ మూర్ఖురాలు వారిని ఆజీవ కులుగ దలంచినది. దాసీ! ఈ తడవ పోయిరమ్ము.”

నవకోటిమూల్యమగు మహాలతాభరణమును కన్య కలంకరించి ఏనూర్వురు దాసీజనము నిచ్చి మఱియు నాయాపారితోపికముల ననంతముగ నొంగి అందఱికిని వీడ్కోలొసగెను.

శ్రావస్తీనగర ద్వారము సమీపించినది. “మేనాలో యెక్కిపోయితిన్ నగరవాసులు నన్ను చూడలేరు. మహాలతాప్రసాధనము యొక్క గొప్పతనము వారికి యెఱుక పడదు. కావున పౌరులెల్లరు చూడగల్గినట్లు పురవీధులయందు రథము నెక్కి పోయవుటయ లెన్న” యని తలంచి విశాఖాదేవి నాగరక జనులెల్లరు తలలూపుచుండ నతుల శోభాసమృద్ధితో రథారూఢయై పురిని ప్రవేశించెను. ఆ రాత్రి మృగారశ్రేష్ఠి యొక్క అశ్వశాలలో శుభలక్షణయుతమగు గుఱ్ఱముకంటి ప్రసవవేదనను పొందుచుండెను. ఆ వార్తను విని దాసీలచే దివిటీలు పట్టించుకొని విశాఖ అచ్చోటి కరిగి ఆ అశ్వమును వేడినీట స్నానము జేయించి నూనె వూయించి తిరిగి తన గృహమునకు వచ్చివేసెను.

విడువక వారము దినములు విందులు వినోదములందు కాలము బుచ్చి మృగారశ్రేష్ఠి యేడవదినము తన గురువులగు దిగంబర జైన సాధువులను యింటినిండ సభచేసి “అమ్మా! అర్హతులకు నమస్కరించి పామ్మ”ని విశాఖకు చెప్పి పుత్తెంచెను. అర్హతులనుమాట వినినంతనే తాను స్వయముగ స్రోతాపత్తి ఫలమును బొందిన ఆర్యశ్రావిక గావున కౌతుక మెదనిండు చరచర జనుడెంచి చూచి ఛీ! ఛీ! వీరికి సిగ్గులేదు సరిగదా మా మామగారికైనను ఎందుకు లేకపోయె” నని పలుకుచు వెనుకకు పోయినది. శ్రమణులకు అఱికాలిమంట నడినెత్తి కెక్కినది.

“గృహపతీ! లోకములో నీకు ఆడది కఱవయ్యెనా? తెచ్చి తెచ్చి యీ చండిక నెక్కడ తెచ్చితివి? శ్రమణగౌతముని శిష్యురాలు నీ యింట నుండరాదు. వడిగ వెలికి నడిపింపుము.”

మహాకులమునందలి కన్య యిట్లు వెడల నడిపించుటనిన మాటలా యేమి? అని వితర్కించి “ఓ ఆచార్యులారా! వసీబద్ధ యే మెఱుగును? దాని అజ్ఞానమును పెద్దలు షమించండి” అని మృగారుడు వారిని అనునయవినయముల తెచ్చి పంపించి తా నొక ఉన్నతాననమున గూర్చుండి బంగారు గన్నయందు మధురపాయసమును భుజింప నారంభించెను. ఆ సమయముననే స్థవిరు డొకడు భిక్షకై ఎచ్చి వాకిట నీలువబడెను. “మామగా రున్నాయి గదా” అని విశాఖ వైదొలగె నిలచినది. ఆ భిక్షువును చూచియు చూడనట్లతడు పాయసమును తలవంచుకొని భుజించు చుండెను. కొంత వడితాళి ఆపై తానె ముందుకు వచ్చి విశాఖ భిక్షువునితో “అయ్యా! స్థవిరా! ముందుకు సాగి పామ్ము. మా మామగారు పాతతిండినె తినుచున్నారా”నెను.

వెండియు దాసి ఆరామములోనికి పోవుసరికి భిక్షువులు స్నానమాడి ఒడలు తుడుచుకొనుటకు లోగదులలోనికి పోయియుండిరి. దాసి వారిని కనుగొన లేక తిరిగివచ్చి విశాఖతో “అమ్మా! ఆరామము శూన్యమైయున్నది. భిక్షువులు లేర”ని చెప్పినది. ప్రజ్ఞావతి యగు విశాఖ భిక్షువులు స్నానానంతరము తమ తమ గదులలోనికి

జైనసాధువు లాడినప్పటినుండియు భగభగయనుచున్న అతని హృదయమొక్కెత్తున భగ్గున మండినది. “ఛీ! ఛీ! ఎవ్వడురా అక్కడ? ఇదిగో యీ పాత్రను గొనిపొమ్ము. మంగళగృహమున నమంగళము బలుకు దీనిని యింటినుండి గెంటివేయుడ”ని గృహపతి ఆక్రోశించుచున్నాడు. కాని దానదాసీజన మంతయు విశాఖకు లోకువవారు. మామతో విశాఖ యిట్లనియె. “మామయ్యా! చప్పట్లకు జెడరునవి కుందేళ్ళు కాబోలు, నన్ను మీరంగడినుండి కొనిరాలేదు. నా తండ్రి ఆనాడె యెనిమిదిమంది కులపెద్దలను పిలిచి “నా కూతురేదైన తప్పు జేసినచో మీరు విచారించుడ”ని వారిని నిర్ణయించినాడు. వలసినచో వారిని బిలిపించి నేరములు విచారించుడు.”

పంచాయతీ సంఘమువారు వచ్చినారు. మృగారశ్రేష్ఠిని యిట్లడుగుచున్నారు. “గృహపతీ! నీవు చెప్పునదేమి?”

“అయ్యా! ఈమెవచ్చి యెడుదినములు గానిదె మంగళగృహమందున్న నన్ను అశుచి భక్షకుడని వలికినది.”

“అమ్మా! అట్లెందుకంటివి?”

“పూజ్యులారా! నేననుట గాదు. వారే అశుచి భక్షకులు కాగోరుచున్నారు. భిక్షువు మధుకరమునకై వచ్చి వాకిట నిలిచియుండుట చూచికూడ ఊరక తలవ్రాల్చుకొని వీరు పాయసమును మెసపుచుండుటచే నేనా భిక్షువుతో “అయ్యా! మా మామగారు క్రొత్తపుణ్యమును చేయగోరుటలేదు. పాతపుణ్యమునె తినుచున్నార”ని యంటిని.”

“గృహపతీ! ఇందు తప్పేమున్నది?”

“ఆర్యులారా! మంక్కుమాట. ఈ పచ్చనిదనమే మమ్మవరస సరికుగ్గొనక యథేష్టముగ నెచ్చటికో పోయినది.”

“అమ్మా! కారణ మేమి?”

“అయ్యలారా! యథేష్టముగ నేను పోలేదు. గుట్టెమొకటి ప్రసవేదన ననుభవించుచున్నదని తెలిసి దానికి ఉపచారములు చేయుటకు బోయితిని.”

“గృహపతీ! ఈ బిడ్డ నీ యింటి దాసీజనులు చేయవొల్లని పనికూడ చేసినది. అది నీకు దోషమైనదా?”

పోయియుందురని భావించి పరిచారికను మరొక్కసారి పోయిరమ్మని చెప్పెను. అంతలో భగవంతుడు భోజనమునకు వేళయైనదని భిక్షువులను మందలించి పాత్రచీవరములను గ్రహించి సంఘసహితముగ దివ్యశక్తి ప్రభావమున జేతవనమునం దంతర్నితమై విశాఖ మృగారమాత యింటియెదుట ఆవిర్భవించెను. ఆమెయు ఉచితాసనముల వారిని గూర్చుండవెట్టి వివిధ భోజనముల వారిని సంతర్పితులను జేసి భోజనానంతర మొకచో గూర్చొని యిట్లనియె.

“పెద్దలారా! ఇవన్నియు నుండుగాక. ఈమె నివృత్తికి వంపుటకు ముందే తండ్రి యీమెతో “లోని అగ్నిని బైటికి పోసేరాద”ని ఉపదేశించినాడు. ఇరుగుపొరుగు వారడిగినచో అగ్ని నివ్వకుండుట యెట్లు?”

“అమ్మా! ఏమనెదవు?”

“అర్యులారా! ఈ అగ్నిని ఉద్దేశించి మా తండ్రి చెప్పలేదు. అత్తయు వదనయు మున్నగు ఇంటిలోని ఆడువారూ మాటలను దానదాసీ జనులకు తెలుపరాదు. తెలిపినచో కలతలు జనించును. ఈ విషయమును తలంచి మా నాయనగారిట్లన్నారు.”

“పెద్దలారా! అంతేకాదు. ఈమె తండ్రి బైటి నిప్పును లోనికి తేరాదని కూడ చెప్పినాడు అవసరము కల్గినప్పుడు తీసికొని రాక తప్పునా?”

“అమ్మా! నిజమేనా?”

“అయ్యలారా! కలహమునకు కారణములైన మాటలను దానదాసీజనముల నుండి తెచ్చి యింటిలోనివారికి చెప్పరాదని వారి మాటలకు తాత్పర్యము.

మా తండ్రిగారు మరియు ఇచ్చువారికి యివ్వవలెనని చెప్పిరి. తీసికొనిపోయిన వస్తువును తిరిగి యిచ్చువారి నుద్దేశించి చెప్పినమాట అది. అట్లే యివ్వనివారికి యీరాదనిన బదులు గొనిపోయి మరల యివ్వనివారినిగూర్చి చెప్పినది. ఇచ్చువారికి యివ్వనివారికి యీవలెననుమాట బీదలను బంధుమిత్రులను ఉద్దేశించి చెప్పినవాక్యము. సుఖముగ కూర్చుండవలెనన్న అత్తమామలను జూచి మాటి మాటికి లేవవలసియుండుతావున కూర్చొనవద్దని సూచన. సుఖముగ భుజింపవలె ననిన అందఱిని భుజింపజేసి భుజింపవలెనని యర్థము. సుఖముగ పరుండవలె ననిన చేయవలసిన పనిపాటలు కొఱతలేకుండ ముగించి పరుండుట యొప్పుననుమాట. అగ్ని పరిచర్య చేయుమని చెప్పినమాటకు అభిప్రాయము భర్తను అత్తమామలను అగ్నివలెచూచి పూజింపవలె ననుట. మా తండ్రి చివరకు లోపలిదేవతలను గూర్చి నమస్కరించవలెనని చెప్పెను. తన యింటికి వచ్చు భిక్షువర్రాజకులకు, అతిథి యభ్యాగుతులకు తాను కల్గినంతకుపెట్టి శేషాన్నమును భుజింపుమని అందరి ఉద్దేశ్యము. మా నాన్నగారిట్లు జెప్పిరి.”

“భగవంలా! కొన్ని వరములను ప్రార్థింతును.”

“విశాఖా! తథాగతుడు వరములజోలికి పోడు.”

“దేవా! నిర్దోషములైనవి.”

“విశాఖా! చెప్పుము.”

“గృహపతి! ఆమాటలకు విరుద్ధముగ నడువవలె ననియా నీ తలంపు. ఇక చెప్పుము. విశాఖలో నుండుదోష మేమి?”

“ఆర్యులారా! యేమియు లేదు.” అని మృగారశ్రేష్ఠి చిన్నదనముదోష బలికినంతట విశాఖ యిట్లనియె.

“పెద్దలారా! నన్ను మా మామగారు యింటినుండి వెడలనడుపుమన్నారు. కాని మధ్య వర్తలగు మీ యెదుట దోషాదోషవిచారణ నడవనిదే పోవుట అనుచితమని నిలచితిని. ఇక పోవుట యోగ్యము. పరిజనులారా! వాహనముల నాయత్తపఱచుడు.”

మృగారశ్రేష్ఠి దద్దరిల్లి “అమ్మా! తెలిసి తెలియక పలికిన పలుకులకు ఎగ్గులెంచకుము. నన్ను క్షమించవలెను.”

“మామయ్యా! క్షమించు టేమున్నది? మంచిది. కాని నా కొక వర మీయవలెను.”

“అమ్మా! అవశ్య మడుగుము.”

“అయ్యా! బుద్ధధర్మమునందు ప్రబలానురక్తిగల కులమున బుట్టితిని. భిక్షుసంఘము యొక్క సేవాపరిచర్యలు నడవనినాడు నా మనస్సు తహతహలాడును. కావున నేను భిక్షుసంఘము లకు జేయు సత్కారములందు ఆటంకముండరాదు.”

“అమ్మా! యథేష్టముగ నిర్వర్తింపుము.”

మఱునాడే విశాఖ బుద్ధుని భిక్షుసంఘమును నిమంత్రించి గృహమునకు రప్పించినది. భగవంతుడు తన సంఘముతో మృగారశ్రేష్ఠియొక్క యింటికి జనుటజూచి కడపుమంట భరింపలేక నిగంతజైనసాధులు గృహముచుట్టును కాచి కూర్చొనిరి. సంఘమును సత్కరించుటకును భోజనమర్పించుటకు విశాఖ మామగారిని ప్రోత్సహించెను గాని అతడు నిగంతువులచేతి బడలేక అందు పాల్గొనడయ్యెను. బుద్ధుని ధర్మోపదేశములను వినుటకైనను రమ్మని విశాఖ పిలిచినది. అతడును తెరచాటుననుండి వినుట కువక్రమించెను. ఉపదేశము ముగియునరికి మృగారశ్రేష్ఠి స్రోతావత్తి ఫలమును ప్రాపించి తెరను తొలగించుకొని బుద్ధదేవుని యెదుటకువచ్చి దీర్ఘదండముగ ప్రణమిల్లి విశాఖ వైపునకు తిరిగి “అమ్మా! నీవు నాకు నిజమునకు కోడలివి గాదు. మాతవు. మాతవు. మాతవు.” అని ఎలుగెత్తి చెప్పెను. ఆనాటినుండి విశాఖ “మృగారమాత” యని పిలువబడినది.

“భంతే! నేను సంఘమునకు యావజ్జీవము వర్తస్సానము జేయుటకు వస్త్రము లివ్వగోరితిని. ఆగంతులకును, యాత్రకుపోవు గమికలకును, రోగులకును, రోగుల పరిచర్య చేయువారికిని యావజ్జీవము భోజనసమిప్స దలంచితిని. రోగులకు ఔషధమును, సంఘమునకు పలుచనిగంజిని (జావను) యివ్వ నిశ్చయించితిని. ఋతుమతులైన వేళలందు ధరించుటకు భిక్షుణీసంఘమునకు వస్త్రముల నొసంగనూహించితిని.”

“విశాఖా! ఈ యెనిమిది వరము లడుగుటకు హేతువేమి?”

“భగవంతా! ఇతఃపూర్వమే నేను ఆరామమునకు బంపిన దాసీవలన భిక్షువులు దినమొలలతో వర్తస్సానమాడుచున్నారని తెలిసి కొంటిని. అది అసహ్యము, అసభ్యము; కావున వారికి యావజ్జీవము వర్తికశాటి నివ్వదలంచితిని. ఆగంతకులగు భిక్షువులు అపరిచితులు గాన భిక్షకై వెతనొందుదురు. గమికభిక్షువులు భోజనమును వెతుకుకొనుచు భగవంతుని వీడి చనుదురు. రోగులకు అనుకూలభోజనము లేకున్న రోగము పెలుగును. రోగి పరిచారకులు ఆహారము లేకున్న, వారు రోగులను దిగ విడిచి పోయెదరు. కాబట్టి ఈ నాల్గవిధముల వారికి భోజనసమిప్స నిశ్చయించితిని. ఔషధము లేనిచో రోగులు వేదన బొందుదురు. కావున వారికి ఔషధదానమును తలంచితిని. ఒకప్పుడు భగవానుల వారొకచోట పలుచని (జావను) గంజిని కూర్చి ప్రశంసించితిరి. అందుచే దానిని యావజ్జీవము భిక్షువుల కర్పించెదను. దేవా! ఒకప్పుడు అచిరవతీనదియం దొక ఘట్టమున భిక్షుణీ స్త్రీలు దిగంబరులై స్నాన మాడుచుండిరి. వారితో కలిసి వేశ్యలు కొందఱు స్నానమాడుచు పలువిధముల గేలీసీయుచుండిరి. దేవా! యెటులైనను స్త్రీలు దినమొలనుండుట కడుంగడు అసహ్యము. కావున వారికి ఉదకశాటి దానమును సంకల్పించితిని.”

విశాఖ మాటలకు భగవంతు డెంతయు నలరెను.

ఆనందుని చరిత్రము - చించాకాండము - రోగి శుశ్రూషక బుద్ధుడు - పూర్వారామనిర్మాణము (వి. పూ. 450)

★ ఆనందుడు బోధిసత్తునితో గూడి తుషిత (స్వర్గ) పురమున నుత్పన్నుడై అటనుండి జాతీ అమృతౌదన శాక్యనింట జన్మించెను. ముద్దుముచ్చటలతో కులము వారెన్నినను ఆనందింపజేయుటచే ఆనందుడని పేరువడెను. కాలము గడచినంత

సీదార్లుడు గృహమును వీడి సంబోధిని పొందిన పిదప మొదటి పర్యాయము కపిలవస్తువునకు వచ్చి తిరిగి వెళ్ళిపోయెను. ఆ సమయమున భగవంతుని అనువర్తించి ప్రవ్రజితులైన భద్రియుడు మొదలగు శాక్యకుమారకులలో (ఆనందుడు) తానొక్కడై, ఆయుష్మంతుడగు మైత్రాయినీపుత్రునివలన ధర్మోపదేశమును విని కొంతవడికి స్రోతావత్తిఫలమును ప్రాప్తించెను. బుద్ధత్వమును పొందిన పదంపడి మొదటి యిరువది యేండ్లయందు, నియత పరిచారకుడు యెవ్వడును భగవంతునకు లేడు. ఒకప్పుడు నాగసమాలుడు పాత్రచీవరములనుగొని వెంటనడచువాడు. మరొక ప్పుడు నాగితుడు వేరొకప్పుడు ఉనబాణుడు అట్లే సునక్షత్రుడు శ్రమణోద్దేశుడు చుందుడు, స్వాగతుడు, రాధుడు, మేఘియుడు ఒక్కొక్కడు కొన్నికొన్ని దినములు పరిచర్య జేయుచు వచ్చిరి. ఒక సమయమున నాగసమాలుడును భగవంతుడును కలసి దారి నడచుచున్నారు. కొంతదూరము చనుసరికి త్రోవ రెండుగ చీలినది. నాగసమాలుడు ప్రక్కకుజీలి “దేవా! నేనీదారిని బోయెద” ననెను. “భిక్షూ! ఇట్లే రమ్మని” భగవంతు డనెను. వాడును “భగవంతా! మీ పాత్రచీవరములను గైకొనుడు. నేనీమార్గముననె బోదు” నని పట్టుదలపట్టెను. బుద్ధుడు తన పాత్రచీవరములను తాను గైకొనెను. నాగసమాలుడు తానువలచిన దారివెంబడి పోవుచుండ కొందఱు దొంగలడ్డమై వస్త్రములను లాగికొని పాత్రమును పగులకొట్టి మేను చిదుగకొట్టిరి. వేఱు గతిగానక వెండియును వాడు నెత్తురుగాఱుచుండ భగవంతుని చెంతకు పరుగిడివచ్చి తనకువట్టిన దుర్గతిని నివేదించెను. మరొకప్పుడు మేఘియుడను స్థవిరుడు తథాగతునకు అనుచరభిక్షువైయుండి ప్రాచీనవంశదానమునందలి జంతుగ్రామమునకు భిక్షకై పోయెను. అచ్చట నొక సుందరమగు మామిడివనమును జూచివచ్చి గురువుగారి పాత్రచీవరములను గురువునకప్పగించి నివారించినను వినక తానొక్కడును తపస్సు చేసికొందునని వనములోనికి ప్రవేశించెను. మలినవిచారములు మెండై చిత్తముత్తల మొందజొచ్చిన విధి లేక భగవంతునికడ కరుగుదెంచి కథయంతయు విన్నవించిన నమ్మహాత్ముడును “తొలుతనే వలదనిన విననయితివి గదె” యని మేఘియుని మందలించి శ్రావస్థిని చేరు కనెను.

అచ్చట గంధకుటీపరివేణ (చౌకు) మున భిక్షుసంఘపరివేష్టితుడై భగవంతుడు బుద్ధుడు భిక్షువులనందఱి నామంత్రించి యిట్లనియె.

—“భిక్షువులారా! నేనిప్పుడు యేబదియాతేండ్ల వృద్ధుడను. నా అనుచర భిక్షువులలో నొక్కొక్కడు ‘యిటుపోదమ’నిన ‘అటుపోదు’ననును. మఱియు

నొక్కొకడు నాపాత్రచీవ రములను నేలపైపడవైచి పోవుటకుకూడ ఉద్యమించును. అందుచే నాకు నియతముగ నొక పరిచారక భిక్షువును నిర్ణయించుడు.”

ఆ మాటను విని విషణ్ణులైన భిక్షువులలో నుండి ఆయుష్మంతుడు సారిపు త్రుడు లేచి భగవంతునకు సాష్టాంగమొసంగి యిట్లనియె.

“భంతే! మీమీది మక్కువచే లక్షలాదికల్పములనుండి అపరిమితపారమితల నార్జించుచు వచ్చుచున్నాను. ఇదే వీడె సర్వసమర్థుడగు సేవకు డెదుటనున్నాడు. ఆజ్ఞ గొనుడు.”

“నాయనా! సారిపుత్రా! నీవు రమారమి నాయంతటివాడవు. నీవున్న చోట్ల నేనున్నట్లే. నీ ఉపదేశములు బుద్ధోపదేశములకు దీటైనవి. నిన్ను నా అనుచరునిగ వెంటవేసికొనుటకు అంగీకరింపను.”

భగవంతునిచే సారిపుత్రు డిట్లు నివారింపబడినంత నొక్కొక్కడుగ మహామౌద్గల్యా యన ప్రభృతు లెనుబదిమంది మహాశ్రావకులు ముందుకువచ్చిరి. మొత్తమంద టినిగూడ బుద్ధుడు నిరాకరించినాడు. ఆనందు డొకమూల నదియిదియనక యెఱుగనట్టున్నాడు. కొందఱు భిక్షువులతని కదలించి “ఆనందా! భగవంతునివద్ద ఉపస్థాక (పరిచర) పదవికై భిక్షుసంఘమంతయు నుఱ్ఱాతలూగుచుండ నీవు మ్మికున్నా వెందుక”ని ప్రశ్నించిరి. “ఆయుష్మంతులారా! ప్రాకులాడుటతో లాభ మేమి? భగవంతుడు నన్నెఱుగడా? నేనాయనకు నచ్చినచో వారె నన్ను ఆమంత్రిం తురు.” అని ఆనందుడు సమాధానించెను. అంతయు గాంచుచున్న భగవంతుడు “ఓ భిక్షువులారా! మీరానందుని ఒత్తిడి చేయకుడు. వాడె వచ్చి యాచించగలడు” నెను. ఆ వచనమాలించి ఆనందస్థవిరుడు లేచి గురుదేవులకు మొగమై యిట్లనియె. “భగవంతా! నా యీ యెనిమిది షరత్తుల (వరముల) ను మీరామో దింపవలెను. అందు నాలుగు ప్రతిజ్ఞేపములు. నాలుగు అపేక్షలు. ప్రతిజ్ఞేపములను వినుడు. దేవర వారికే లభించెడ 1. ఉత్తమ వస్త్రములను నాకయ్యరాదు. 2. ఉత్తమభోజనమును నాకిడరాదు. 3. తాము నివసించు కుటీరమున లావీయరాదు. 4. విందులకు వెంట కొనిపోరాదు. భంతే! సుఖమును మరగి, రుచుల నపేక్షించి యీ భిక్షువు భగవంతు నకు అనుచరవేషము వేసినాడని లోకులనుండివచ్చు అపవాదములకు పాల్పడకుండ నా యీ నాల్గు నియమముల నంగీకరింపుడు. ఇక నాలుగు అపేక్షలను చెప్పెదను వినుడు.

1. నేను అంగీకరించిన తావునకు భోజనముచేయ బోవలెను. 2. దర్శనార్థమై వచ్చిన భక్తులకు భగవంతుని దర్శనము చేయించుటయందు నాకధికారముండవలెను. 3. కోరినప్పుడెల్లను నేను మీ సన్నిధానమునకు రాగలిగి యుండవలెను. 4. నా పరోక్షమున నడచిన ధర్మపదేశములను తిరిగి నాకు వినిపింపవలెను. ఇదియే నా మనవి. వీడె మీనియత పరిచారకుడు.”

ఆనందుని వరములను సహర్షముగ భగవంతు డామోదించెను. అప్పటినుండి నియతపరిచారకుడుగూడ నతడే.

1. సంబోధిని బొందినపిదప యిరువది వత్సరములు భగవంతు డాయాయెడల అనియతముగ నివసించుచు వర్షావాసము గడపుచుండెను. ఆ తర్వాత ఆయనకు ధృవపరి భోగములు - నియత నివాసస్థానములు రెండే యేర్పడినవి. ఒకటి జేత వనము. రెండు పూర్వారామము.

చించాకాండ

2 బుద్ధత్వప్రాప్తి యనంతరము గౌతమునికీర్తి దిద్దిగంతయులందు ప్రజ్వరిల్లి పోయినది. సూర్యోదయమగుడు మిణుగురుపురువుల భాతి అతనిముందట తైర్దిక సంప్రదాయులకు నామరూపములు లేవయ్యెను. అసూయ వారికి తెగులై వట్టినది. ఒకనా డేకాంతమున ప్రోవై “శ్రమణగౌతముని పరువుప్రతిష్ఠలను తుదముట్టించు విధానమెట్లు?” అని యెంతెంతో మంతనములు జేసిరి. వారిలో నొక డిట్లనియె. “ఈ శ్రావస్తీయందు చించామాణవిక యను పరివ్రాజికయొక్కర్తుగలదు. అది అసమానరూపరాశి, అచ్చము అచ్చరయే. ఆమెమూలమున శ్రమణగౌతముని యశో గౌరవమునకు మసిబూతముగాక.” ఆ తీర్మానమునకు అందఱు ఊకొనిరి.

చించామాణవిక యధారీతి తైర్దికారామమునకు వచ్చి వందనములు జేసి కెలన నిలువబడినది. తైర్దికులు మౌనముద్రతో బిగిసుకొనియున్నారు. “పూజ్య లారా! తప్పేమి జేసితిని” అని చించ ప్రార్థించినది. “సోదరి! నీ వెణుగవా? శ్రమణ గౌతముని మూలమున మా మర్యాద మంటగలిసినది” అని వారనిరి.

“అయ్యలారా! అందు నా జేయున దేమి?” అని మాణవిక మనవి జేసినది.

“చెల్లెలా! చేయతలంపున్నచో శ్రమణగౌతముని కీర్తిప్రతిష్ఠల సమూల మున్మూలింపజాలినదానవు. అయినను మా పై నిక్కమగు మక్కువయున్నదా?”

“అయ్యా! అదేటిమాట? మీరు నిశ్చింతగ నుండుడు. ఆ భారము నాది.”

చించ ఒక పథకము పన్నినది. ఆనాటినుండి ఆపె శ్రావస్తీవాసులగు ప్రజలు భగవంతునివలన ధర్మోపదేశములను విని జేతవనారామమునుండి వెనుదిరిగివచ్చు వేళలందు తాను వన్నె చీర ధరించి గంధమాల్యముల కరమున గ్రహించి వారికి యెదురగుచు జేతవనమువైపునకు పోవుచుండెడిది. ‘ఈ అకాలమున నెక్కడ బోవుచున్నా’ వని యెవడైన నడిగినచో ‘నా సుద్దితో మీ కేమి వని’ యని తుటాయించు నది. అటపోయి జేతవన సమీపమందుండు తైర్తికారామమున రాత్రియంతయు వసించి ప్రభాతసమయమున భగవంతుని ప్రాతర్దర్శనమునకై చనుదెంచు ఉపాసకుల కెదురుదగులుచు పురమును ప్రవేశించుచుండెడిది. “రాత్రి యెచ్చట నుంటివ” ని యడిగినచో “నాతో జోక్యము మీ కేల” యని కసరెడిది.

నెలలుకొన్ని గడచినవి. జనులలో అపోహలు చిట్టినవి. పొట్టకు బట్టలుగట్టి తిరుగుచు శ్రమణాశ్రమమునివలన గర్భమేర్పడినదని దుర్వార్తనందందు రగిలించినది. కాళ్ళువేతులు వాయునట్లు ఆవుతో త్రొక్కించుకొని కడుపుపై నెత్తుగ కొయ్యలను బేర్చి గుడ్డతో కట్టి నిండు వేకటితో సుడివడుదానివలె సొక్కుచు సోలుచు అసురు సురగుచు ఒకానొకనాటి సాయంకాలము మహాపరిషత్తులో ధర్మాసనమునగూర్చొని ఉపదేశించుచున్న తథాగతుని యెదుటకు వచ్చి చించామాణవకి యిట్లనియె.

“మహాశ్రమణా! తియ్యనిమాటలతో లోకుల కందఱికిని ధర్మములను బోధింతువు. నీవలన నేను గర్భవత్సినైతిని. నిండుచూలాలుగనుండు నాకు తగిన ఉపహరసామగ్రికై యోచింపవు. కోసల రాజున్నాడు. అనాధపిండకుడున్నాడు. విశాఖ యున్నది. ఈ చించామాణవికకు వలయు వస్తువుల నిమ్మన్నచో యెవ్వరు కాదందురు?”

అని కాటులు ప్రేలుచు మలపిండముతో చంద్రమండలమును గొట్టనుంకిం చెడి పలువవలె చించామాణవకి నిండుసభలో భగవంతుని కళంకితుని జేయుటకై వ్యర్థప్రయాసపాలయ్యెను. ఉపదేశప్రసంగముల నట్లే నిలిపి హిమగిరిగంధీరుడు సుగతదేవుడా తరుణివైపు తేటి జూచి మేఘగర్జనమున నిట్లనియె. “సోదరీ! నీ మాటలలో ని కల్గయు నిజమును నీవును యెఱుగుదువు. నేనును యెఱుగుదును.”

“మహాశ్రమణా! మన మెఱిగినది అందఱు నెఱుగుదురు.”

చించామాణవకి మిథ్యారోపమును తథాగతునిపై మోపుటయు, దేవేంద్ర పీఠము ఉడుకెక్కినది. దేవవతి సహింపలేక నేరమును తేల్చెదనని నలువురు దేవపుత్రులను వెంటగొనివచ్చెను. వారును మూషిక రూపములను దాల్చి ఆకాంత

కట్టెలను కడుపుపై చేర్చి కట్టిన ద్రాడును పుటుక్కున ద్రెంచిరి. కప్పుకొన్న గుడ్డను గాలి యెగురగొట్టినది. పడుచున్న దారుఖండములు పాదములపై బడుటచే యెముకలు కీళ్ళు నలినలియైనవి. విషపురువు - విషపురువు - ఛీ ఛీ యని ప్రజలు తుపుక్కు తుపుక్కున ఉమిసేరి. పరిచారకులు బెత్తములతో జేతవనారామమునకు బైటికి నెట్టిరి. భూమి ఫళఫళ యని పగిలి లోనికి గొంపోయినది.

రోగి శుశ్రూషక బుద్ధుడు

¹ ఒకనాడు బుద్ధుడు ఆయుష్మంతుడగు ఆనందునితో గూడి భిక్షువుల విహారములన్నింటిని పరిశీలించుచు వచ్చి ఒకానొక భిక్షువున్న విహారములోనికి జొచ్చెను. ఆ భిక్షువు ఉదరవ్యాధిపీడితుడై మలమూత్రముల నందె వదలి దానిలోనే దొడ్లాడు చుండెను. భగవంతుడు వానిని సమీపించి “భిక్షా! నీకు రోగమేమ”ని యడిగెను. వాడును “కడుపు జబ్బు”ని జవాబిచ్చెను. వెండియు భగవంతు డిట్లనియె. “భిక్షా! నీ కెవ్వడైన పరిచర్య చేయువా డున్నాడా?” “దేవా! ఎవ్వనికిని కొఱగాని నన్ను యెవ్వరెందుకు పంకింతురు.” అని భిక్షువు దీనముగ వల్కెను. అంతట బుద్ధు డేవుడు ఆనందునితో నీటిని దెప్పించి తాను జలమును పోయుచు వానిని ఆనందునిచే కడిగించెను. తలవైపు భగవంతుడు పట్టెను. కాళ్ళను ఆనందుడు పట్టెను. ఎత్తి మంచ ముపై జేర్చిరి. ఆ సందర్భమునందు భగవంతుడు భిక్షువుల నందరిని ప్రోగుజేసి యిట్లనియె.

“ఓ భిక్షువులారా! వలసినప్పుడెల్ల సేవజేయుటకు మీకు తల్లి లేదు. తండ్రి లేడు. కష్టములలో నొకరికొక రాదుకొని తోడ్పడనివో యెవ్వరు తోడయ్యెదరు? రోగిని సేవించుటనిన నిజమునకు నన్ను సేవించుటయే. గురువునైనను ఉపాధ్యాయు నైనను శిష్యునైనను సబ్రహ్మచారి నైనను వీరెవ్వరును లేకున్న సంఘమునైనను సేవింప వలెను. తప్పినచో దుష్కృతమను ఆపత్తి.”

పూర్వారామ నిర్మాణము

² ఆ నా డొక పర్యదినము. ప్రజలలంకరించుకొని ధర్మశ్రవణము కొఱకై విహారమువైపునకు పోవుచుండిరి. విశాఖయు నిమంత్రిత స్థలమున భుజించి మహా లతాప్రసాధనమును కైసేసికొని తోడి పరిజనులతో తానును విహారమునకు బోయి ఆభరణముల నొలిచి దాసి చేతికిచ్చి యిట్లనియె.

“అమ్మా! ఈ నగలను నీ కడ నుంచుకొని నే నిచ్చటినుండి లేచినప్పుడు నా కొనగునది. నే నప్పుడు ధరించెదను.”

ఇట్లు విశాఖ నగలమూటను దాసి కందించి భగవంతుడు జేయు ధర్మోపదేశ ములను వినుచు కూర్చొనెను. ప్రసంగము ముగిసినది. భగవంతునకు నమస్కరించి విశాఖ లేచి బయలుదేరెను. నగల మూట దాసిగూడ మఱచినది. ఆగంతుకభిక్షువులను, గమికభిక్షువులను, రోగులగు భిక్షువులను నిరీక్షించుచూ విశాఖ తన దాసితో గూడి విహారములోనికి జొచ్చినది.

సభ లేచిపోయిన తర్వాత మఱచి పోయిన వస్తువులను తీసి పదిల బఱచుట ఆనందుని పని. ఆనాడు విశాఖ అందే దిగనాడిపోయిన మహాలతా ప్రసాధనమును జూచి ఆనందుడు బుద్ధునితో నిట్లనియె. “భంతే! విశాఖ తన భూషణముల నిందే విడిచి మఱచి పోయినది.”

“ఆనందా తీసి యొకవైపు పెట్టుము.”

ఆనందస్థవిరుడు దానిని ఎత్తికొని సోపానముల సమీపమున తగిల్చియుంచెను. అక్కడ విశాఖ కొంతదూర మరిగి తిరిగి చూచి “చేటీ! ఆభరణముల నిమ్ము. ధరించెదన” నెను. “అమ్మా! నేనును మఱచివచ్చితినే” యని దాసి సంభ్రాంతయై ప్రత్యుత్తర మిచ్చినది. “పోపామ్ము. కైకొనిరమ్ము. ఒకవేళ ఆనందస్థవిరుడు దానిని తీసి యెత్తి పెట్టియున్న యెడల అది అతనికె చెందవలయును గావున నీవు తీసికొని రావద్దు” అని చెప్పి దాసిని పంపించెను. ఆ పరిచారికయు వడివడిగ విహారములోనికి పోయినది. ఆనందు డది జూచి “యెందుకు వచ్చితివ”ని యడుగ “యజమాను రాలి ఆభరణములు యిందే మఱచిపోయితిని. వాటికై వచ్చినాన”ని ఆమె జెప్పెను. ఆ సోపానముల వద్దనున్నవికైకొనుమని ఆనందుడు వాక్రుచ్చెను. “అయ్యా! తాము తాకియున్నచో కొనిరావద్దని మాయమ్మగారి ఆజ్ఞ” అని ఉగ్గడించి దాసి విశాఖ చంగటకు పోయి కథనంతటిని విశదపఱచెను. ఆమెయు దాసిని జూచి “అమ్మా! అర్యస్థవిరుడు ఆనందుడు గ్రహించిన వస్తువు ఆయనకె సమర్పితము. కాని ఆ అమూల్యాభరణముల నుంచుకొని వారెమి చేయుదురు? వాటిని కాపాడుట వారికొక బెడద. దాని వెలకు దీలైన వేతొక వస్తువును యిప్పించునుగాక” యని వలీకి స్వర్ణకారులను రప్పించి ఆ మహాలతాభరణమునకు వెల కట్టించెను. వారును సొత్తు వెల తొమ్మిదిలక్షలనియు, చేసిన శిల్పమునకు కూలీ ఒక పదివేల ద్రవ్యమనియు మదింపు జెప్పిరి. అంతటి మహామూల్యవస్తువును యెవ్వరును కొనజాలకపోవుటచే తన దావుననే ఉంచుకొని తానె యా ష్టకమును గట్ల నిశ్చయించెను.

ద్రవ్యము నంతటిని బండ్లపై యెత్తించుకొని భగవంతుడుండు విహారమున కరిగి విశాఖ యిట్లునియె. “భంతే! నా మహాలతా ప్రసాధనము ఆనందుని సామ్రైనిది. దాని మూల్యమునకు దగిన ధనమును తీసికొనివచ్చితిని. ఇది భిక్షువులకు సమర్పితము. ఈ ద్రవ్యమును దేనికొఱకై వినియోగించవలెను?”

“విశాఖ! ఈ పురమునకు తూర్పుగనివద్ద సంఘము వసించుటకు ఆరామ మొకటి నిర్మించుట తగును.”

“దేవా! ఆజ్ఞ.”

విశాఖ తొమ్మిదిలక్షలకు భూమిని గొన్నది. ఇది విహారనిర్మాణమునకున్న పోషణ కొరకున్న నని నిశ్చయించెను. మరి తొమ్మిది లక్షలతో విహారమును గట్టు నూహించినది. ¹ ఇట్లు సమకట్టి భగవంతున కెఱిగించినంత ఆ దేవుని ఆదేశముతో మహామౌఢ్యల్యాయనుడు తన యేనూర్వుర భిక్షుసంఘమును గూడి ఆ విహార నిర్మాణమునకు ప్రజాపత్యము వహించి సుసంపన్నముగ నెరవేర్చెను. భగవంతుడు భద్రియనగరమును గూర్చి చారికకై వెళ్ళెను. విశాఖ నిర్మించిన విహారము క్రింద యే నూరుగదులును, పైన యేనూరుగదులును గలిగి రెండంతస్తుల మహాప్రసాదమై యొప్పినది. అది పూర్వారామమని పిలువబడినది.

3

దేవదహసూత్రము (వి. పూ. 450)

² అది యొక సమయము. భగవంతుడు బుద్ధుడు శాక్యదేశమునందు దేవదహగ్రామమున విహారము చేయుచున్నాడు. అచ్చోట భిక్షువులను ఆ మంత్రించి యిట్లునియె. ఓ భిక్షువులారా!

భదంతా!

³ ఒకానొక శ్రమణబ్రాహ్మణు డిట్లనుచున్నాడు. “పురుషపుద్గలు డనుభవించు సుఖమును, దుఃఖమును, అసుఖమును, అదుఃఖమును మొదట చేసియున్న

(1) చుట్లవగ్గ 6

(2) మ. ని. 3 - 1 - 1, అ. క. దేవ = రాజాలయొక్క, దహము = కోనేరు. అదియే దేవదహము. అచ్చట శాక్యరాజుల సంబంధమగు పుష్కరిణి యుండెడిది. దానికి ‘పారా’ (గోస్త) ఉండునట్టిది. దానిని బట్టి ఆ గ్రామము కూడ దేవదహమనబడును. ఆ గ్రామ సమీపమున లుంబినీవనమందు భగవంతుడు వసించుచుండెను.

(3) నిర్లంఘజ్ఞాత్మపుత్రుని వాదము.

కారణముననే పొందుచున్నాడు. తపస్సువలన వెనుకటి కర్మములను నాశముజేయుట చేతను, క్రొత్తకర్మములను చేయకుండుటచేతను భవిష్యత్తునందు పరిణామరహితుడు కాగలడు. పరిణామరాహిత్యమున కర్మక్షయము, కర్మక్షయమున దుఃఖక్షయము, దుఃఖక్షయమున వేదనాక్షయము వేదనాక్షయమున నన్ని దుఃఖములును అడగగలవు. ఇట్లా శ్రమణబ్రాహ్మణుని తీర్మానము.

భిక్షువులారా! వానిని నే నడుగుదును. “ఓనిగంఠసాధూ! మేము గతకాల మం దుంటిమనియు, లేకపోవుట లేదనియు మీ రెఱుగుదురా?” అనిన నా ప్రశ్నకు వాడు ‘ఆయుష్మంతా! యెఱుగుట లేద’ని చెప్పును. ‘ఓ నిగంఠా! మేము పూర్వము పాపములు జేసితిమనియు, వేయలేదనుట లేదనియు మీ రెఱుగుదురా?’ అని నా ప్రశ్న. ‘ఓ ఆయుష్మంతా! లేద’ని వాని జవాబు.

‘ఓ నిగంఠా! మే మిట్టి పాపము చేసితిమని మీ రెఱుగుదురా?’ ‘ఆయుష్మంతా! లేదు.’

‘నిగంఠా! మేము యితదుఃఖమును నశింపజేసితిమనియు, ఇకనింత నశింపజేయవలెననియు, ఇంతవఱకు బోయినచో దుఃఖము సమస్తము నశించు ననియు మీరేమైన నెఱుగుదురా?’

‘ఆయుష్మంతా! యెఱుగము.’

‘నిగంఠా! మేమి జన్మమున అకుశలధర్మముల నడంచి కుశల ధర్మములను పొందగలమని నిష్కర్షగ మీరు చెప్పగలరా?’

‘ఆయుష్మంతా! లేదు.’

“అట్లుగవో నిగంతువులారా! మీరు ముందాడినమాట ‘పురుషవృద్ధులు డనుభవించు సుఖమును దుఃఖమును అనుభవదుఃఖమును మొదట చేసియున్న కారణము ననే పొందుచున్నాడు. తపస్సువలన వెనుకటి కర్మములను నశింపజేయుట వలనను, క్రొత్తకర్మములను జేయకుండుట చేతను, భవిష్యత్తునందు పరిణామరహితుడు కాగలడు. పరిణామరాహిత్యమున కర్మక్షయము, కర్మక్షయమున దుఃఖక్షయము, దుఃఖక్షయమున వేదనాక్షయము, వేదనాక్షయమున సర్వదుఃఖనాశమునని చేసిన మీ తీర్మానము యే మాత్రము పొసగదు.” ఆయుష్మంతా! నిగంఠా!

ఒకానొక పురుషుడు బాణవిధ్వుడైనాడు. వాని మేనిలోనికి బాణముయొక్క ములికి జొరబడినది. శల్యచికిత్సకుడు వచ్చినాడు. వాడు ఆ బాణమును తీయు

నపుడును కదలించునపుడును మందు వేయునపుడును గూడ ఆ పురుషుడు వేదన బొందుచున్నాడు. కొన్నాళ్ళకు ఆ వ్రణము వాసీయగుడు ఆ పురుషుడు వెనుక తాను బొందిన వేదనల తలంచుకొనుచున్నాడు. ప్రస్తుతము హాయిగనున్నాననిగూడ తలంచుచున్నాడు.

గతకాలము మీరుంటిరా యని యడిగిన తెలియదనుచున్నారు. పాపములను జేసియుంటిరాయనిన తెలియదనుచున్నారు. అట్లగుచో సర్వదుఃఖనివృత్తికి మీరు చెప్పు సిద్ధాంతమెందుకు కొఱగానిది

భిక్షువులారా! నే నిట్లు పలికినంత ఆ నిగంతువు లిట్లనిరి. ఆయుష్మంతా! గౌతమా! మా ఆచార్యుడు నిగంథనాథపుత్తుడు సర్వజ్ఞుడు - సర్వదర్శి. ఆయన మా కిట్లుపదేశించువాడు. 'ఓ నిగంతువులారా! వెనుక చేసిన కర్మములను దుష్కర తపములచే కాల్చి వేయండి. మున్నుండు పాపముజోలికి పోకుండ మనోవాక్కాయ ములను రక్షించండి. అట్టియెడ మీకు అస్రవములు నశించును. అంతట కర్మక్షయ మున దుఃఖక్షయము, దుఃఖక్షయమున వేదనాక్షయము, దానిచే సర్వదుఃఖనాశ మును యేర్చుదును.' అని బింధించిన మా ఆచార్యుని వచనము మా కెంతయో సంతుష్టినొడ గూర్చినవి అని ఆ నిగంథవులు నాతో ననిరి.

భిక్షువులారా! అంతట నే నిట్లుంటిని. నిగంతువులారా! ఈ అయిదు ధర్మ ములు యీ జన్మమునందే రెండువిధములగు విపాకముల (ఫలముల) నిచ్చునవి యైయున్నవి. 1. శ్రద్ధ 2. రుచి 3. అనుశ్రవము 4. ఆకారపరివితర్కము 5. దృష్టిని ధ్యానజ్ఞాంతి. ఇవి అయిదు ధర్మములు. ఇందులో మీ అతీతాంశవాదియగు ఆచార్యు నందు మీకు యెట్టి శ్రద్ధగలదు? యెట్టి రుచిగలదు? యెట్టి అనుశ్రవముగలదు? యెట్టి ఆకారపరివితర్కము గలదు? యెట్టిదృష్టినిధ్యానజ్ఞాంతి గలదు? చెప్పుడని అడిగితిని. వారు యేమియు చెప్పజాలక నిరుత్తరులైరి.

మరియు భిక్షువులారా! ఆ నిగంతువులతో నే నిట్లుంటిని. ఓ నిగంతు సాధు లారా! మీ ఉపక్రమము (ప్రయత్నము) తీవ్రమైనపుడు ఆ ఉపక్రమసంబంధ మగు తీవ్రదుఃఖవేదనయుగూడ సంభవించును. ఆ ఉపక్రమము తీవ్రముకానపుడు ఆ ప్రయత్నసంబంధమగు తీవ్రదుఃఖవేదనయును అనుభవించరు. దీనికి మీరేమనెదరు? వారిట్లనిరి ఆయుష్మంతా! మా ఉపక్రమము తీవ్రమైనపుడు తీవ్రదుఃఖవేదన ననుభవించుము. మా ఉపక్రమము (ప్రయత్నము) తీవ్రము కానపుడు తీవ్రదుఃఖవేదనను కూడ అనుభవించుట లేదు.

అని వారనినంతట నే నిట్లంటిని. ఓ నిగంతువులారా! అటులైనచో మీరు యింతకుముందు పురుషపుధలునిగూర్చి యన్నమాట అసంగతము. మీరు స్వయముగ ఉపక్రమసంబంధముగ తీవ్రదుఃఖవేదన ననుభవించుచు అవిద్యచే అజ్ఞానముచే మోహముచే వ్యత్యస్తముగ విపరీతముగ తలంచుచున్నారు. అని నేనాడిన వాక్కులకు వారు ప్రతివచనము నీజాలకపోయిరి.

ఓ భిక్షువులారా! మరియు నేడు వారిని ట్లడుగుదును. ఓ నిగంతువులారా! 'ఈ జన్మమునందే వేదనీయ (అనుభవింపదగిన) కర్మములను ఉపక్రమము (ప్రయత్నము)చే వేతాక జన్మమునందు వేదనీయములుగ చేయవచ్చునా?'

“అయుష్మంతా! లేదు.”

“జన్మాంతర వేదనీయకర్మలను ఆ ఉపక్రమముచే ఈ జన్మమున వేదనీయములుగ జేయవచ్చునా?”

“అయుష్మంతా! లేదు.”

“సుఖవేదనీయకర్మలను దుఃఖవేదనీయములుగను, దుఃఖవేదనీయములను సుఖవేదనీయములుగను, పరివక్తవేదనీయకర్మలను అపరివక్త వేదనీయములుగను, బహువేదనీయకర్మలను అల్పవేదనీయములుగను, అల్పవేదనీయ కర్మలను బహువేదనీయములుగను, వేదనీయకర్మముల నవేదనీయములుగను, అవేదనీయ కర్మములను వేదనీయములుగను ఉపక్రమముచేత = ప్రధానముచేత = ప్రయత్న ముచేత చేయుటకు వీలున్నదా?”

“అయుష్మంతా! లేదు.”

“నిగంతువులారా! అట్లగుచో మీ సిద్ధాంతము మాన్యముకాదు. మీ ప్రధానమును - మీ ఉపక్రమమును నిష్పలము.

భిక్షువులారా! నిగంథజైనుల పై సిద్ధాంతము పదివిధముల నిందనీయము. ప్రాణి తొలుత చేసిన కర్మములయొక్క కారణముతో సుఖదుఃఖములను పొందుచున్నాడని ఈ జైన నిగంతువులిప్పుడు వివిధములగు తీవ్రదుఃఖవేదనల ననుభవించుచున్నారు. గావున వీరు వెనుక దుష్కర్మలను చేసినవారే యగుదురు. ఈశ్వరనియతి హేతువుచే ప్రాణి సుఖ దుఃఖములను పొందుచున్నాడని దుష్టుడగు ఈశ్వరుని అజ్ఞచే యిట్టి దుఃఖవేదనలను భోగించుచున్నారు కాబోలు. భాగ్యవిధి కారణమున

ప్రాణి సుఖదుఃఖముల పాల్పడుచున్నదనిన ఆ భాగ్యవిధికూడ వీరి విషయమున పాపయుతమై యుండవచ్చును. అట్లే అభిజాతియొక్క కారణముచేనన్నను, ఈ జన్మమునందలి పురుషకారముచేనన్నను అవియు గూడ వీరి యెడ దుష్టములై యుండనోవును. మరియు ప్రాణి పూర్వకర్మ హేతువు చే సుఖదుఃఖముల ననుభవించుచున్నదనినచో యీ నిగంతువులు గర్హణీయులు. అట్లే ఈశ్వర నియతించేనన్నను, భవితవ్యత (భాగ్యవిధి) చేనన్నను, అభిజాతి హేతువుననన్నను, ఈజన్మమునందలి ఉద్యమముతో నన్నను నిగంతు జైనులు గర్హణీయులు. వారి సిద్ధాంత మిట్లు పదివిధముల నిందనీయము.

భిక్షువులారా! అయిదు విధములగు ఉపక్రమములు సఫలములు; ప్రధానములు సఫలములు. 1. భిక్షువు దుఃఖముతో పీడితము కాని శరీరమును దుఃఖపీడితము జేయడు. 2. ధార్మికసుఖములను పరిత్యజింపడు. 3. సుఖములం దధికముగ మునుగడు. 4. వాడు మరియు, దుఃఖకారణములయొక్క సంస్కారముల నభ్యసించుటచే విరాగము కలుగుచున్నదనియు, 5. దుఃఖనిదానముయొక్క ఉపేక్షను భావన చేయుటచే విరాగము కలుగుచున్నదనియు తెలిసికొనుచున్నాడు. తెలిసికొని వాటిని అభ్యసించుచున్నాడు. భావించుచున్నాడు. అట్టి వాని దుఃఖము జీర్ణమగుచున్నది.

“భిక్షువులారా! పురుషుడు తాను వలచిన తానపేక్షించిన కాంత పరపురుషునితో సల్లాపములాడుట చూచి శోకదుఃఖముల ననుభవించుట యెందులకు?

“భంతే! ఆ కాంతయందు వీడు అనురక్తుడైయున్నాడు కాబట్టి దుఃఖశోకములను పొందుచున్నాడు.”

“భిక్షువులారా! ఆ పురుషుడు ఆ కాంతయందలి అనురాగమును మోహమును వీడినచో అప్పుడప్పుడతని యెవ్వరితో యెట్లెట్లు సల్లాపించినను వాడు దుఃఖశోకముల కగ్గముకాగలడా?”

“భగవంతా! ఆమెయెడ వీతరాగుడగుటబట్టి వానికి దుఃఖశోకములు సంభవింప నేరవు.”

“భిక్షువులారా! పైని చెప్పిన అయిదువిధములగు ఉపక్రమముల నవలంబించిన భిక్షువు విరాగమును బొందినవాడై దుఃఖనాశమునకు సమర్థుడగుచున్నాడు.”

“మరియు నో భిక్షువులారా! వినుండు. సుఖపూర్వకముగ విహరించువేళ లందు భిక్షువు తనకు అకుశలధర్మములు పెరుగుచున్నట్లును, కుశలధర్మములు క్షీణించుచున్నట్లు దోచినచో - కుశలధర్మములు పైకొనుటకు అకుశలధర్మము లడుగంటుటకై తాను స్వయముగ దుఃఖములను వరించి దుఃఖములందు తగుల్కొనుచున్నాడు. ఇష్టసిద్ధియైన పిదప మరిమరియు వాడు దుఃఖములందు తగుల్కొని యుండవలెనను పనిలేదు. బాణములను చేయువాడు బాణాగ్రమును సూటిజేయు టకై దానిని నిప్పుపై పెట్టి కాచును. సూటిగ జేసిన పిమ్మట తిరిగి దానిని నిప్పుపై పెట్ట వని లేదుగదా? అట్లే భిక్షువు కూడా. అట్టిదాని ఉపక్రమము సఫలము. ప్రధానము సఫలము.

వెండియు నో భిక్షువులారా! ఈ లోకమున తథాగతులు జ్ఞులు సమ్యక్ సంబుద్ధు లుదయించుచున్నారని యెఱింగి వారి ధర్మపదేశముల నాకాంక్షించి యిల్లువదలి, వాకిలివదలి పరివ్రాజకుడై ఆర్యశ్రావకుడు నిర్దోషసుఖమును అనుభవించుచున్నాడు. వాడు శీలస్కంధముతో ఇంద్రియసంవరణముతో, స్మృతీసం ప్రజన్యముతో గూడి ఏకాంతమును మరగిచెట్టుమఱుగునో గుట్టచాటునో గిరిగు హాకందర శృశానభూములనో యెట్టెట్టో కాలము గడపుచు భిక్షాటనమున లభించిన కదన్నమైనను, సదన్నమైనను తిని తనివిజెంది స్థిరాసనబద్ధుడై ప్రజ్ఞ నెదుట బెట్టుకొని లోభమును వదలి ద్రోహమును వీడి మోహము నూడదన్ని అవ్యాపన్నచిత్తమున సర్వభూత హితేరతు డగుచున్నాడు. వానికి పంచనీవరణములు లేవు. ప్రథమ ధ్యానము, ద్వితీయ ధ్యానము, తృతీయధ్యానము, చతుర్థధ్యానమును సిద్ధించినవి. సమాహితచిత్తుడై వివిధ పూర్వజన్మములను స్మరించుచున్నాడు. దివ్యనేత్రమును బొంది ప్రాణికోటియొక్క సంస్కృతి పరిభ్రమణమును పరికించుచున్నాడు. వాని ఉపక్రమము సఫలము. వాని ప్రధానము సఫలము. కర్మబంధములు దొలగినవి. వానికి జన్మము లిక లేవు. కృతకృత్యుడు. కరణీయ మొక్కటియు లేదు.

భిక్షువులారా! తథాగతు డీవాదమును అంగీరకించువాడు. ఇది వదిలిధముల ప్రశంసనీయము. 1. ప్రాణియొక్క సుఖదుఃఖములకు పూర్వకర్మయే కారణమైనచో తథాగతుడు తొలుత పుణ్యమె చేసినవాడు. కావుననే యీ సమయమున ఆస్రవరహి తుడై సుఖవేదనల ననుభవించుచున్నాడు. 2. ప్రాణియొక్క సుఖదుఃఖములకు ఈశ్వర నియతియే హేతువైనచో తథాగతుడు సౌజన్యమైన ఈశ్వర నియతి గలవాడు. 3. భవిష్యత్వతయే (భాగ్యము) కారణమైనచో తథాగతుని భవిష్యత్ ఉత్తమమైనది.

4. అభిజాతీయే కారణమైనచో తథాగతుడు త్తమమగు అభిజాతీగలవాడు. 5. ఈ జన్మమునందలి ఉపక్రమమే కారణమైనచో తథాగతుని ఉపక్రమము సుందరమైనది. 6. సుఖదుఃఖములకు పూర్వకృతకర్మములై కారణమైనను కాకున్నను తథాగతుడు ప్రశంసనీయుడు. 7. ఈశ్వరనియతీయే కారణమైనను కాకున్నను తథాగతుడు ప్రశంసనీయుడు. 8. భవితవ్యత కారణమైనను కాకున్నను తథాగతుడు ప్రశంసనీయుడు. 9. అభిజాతీ కారణమైనను కాకున్నను తథాగతుడు ప్రశంసనీయుడు. 10. ఈ జన్మమునందలి ఉపక్రమమే కారణమైనను కాకున్నను తథాగతుడు ప్రశంసనీయుడు. ఈ సిద్ధాంతము తథాగతునకు సమ్మతము.”

భగవంతుని మాటల కెంతయు నలరి భిక్షుసంఘ మతని నభినందించినది.

౪

కేశపుత్రీయసూత్రము, పూర్వారామమున ప్రథమవర్ణావా సము,
ఆలవకసూత్రము (వి. పూ. 450 - 449)

★ భగవంతుడు బుద్ధుడు కోసలమునందు పాదచర్య నొనర్చుకొనుచు నొకప్పుడు మహాభిక్షుసంఘముతో కూడి కాలాము లనెడి క్షత్రియజాతులకు నెలవైయుండిన కేశపుత్రమను నిగమమును (పెద్ద గ్రామమును) ప్రవేశించెను.

బుద్ధభగవంతుని విశ్రుతకీర్తిని వివిధభంగుల వినియున్న వారగుటబట్టి అమ్మ హనుభావుడు తమ గ్రామమున కరుదెంచియుండుట యెఱింగి దర్శించు కుతూహల మున కేశపుత్రీయకాలాములు ప్రోవై యాతనికడ కేగుదెంచిరి. కొందఱు అభివాద నము జేసిరి. కొందఱు సమ్మోదన మొనర్చిరి. కొందఱూరక చేతులు మోడ్చి కూర్చొనిరి. ఇట్లందఱును సుఖముగ నుపవిష్టులై శ్రమణగౌతమునితో నిట్లనిరి.

“భంతే! పలువురు శ్రమణబ్రాహ్మణులు మా కేశపుత్ర గ్రామమునకు విఠివిగ వచ్చుచుందురు. ప్రతివాడును తమమతమే సర్వోత్తమమని ప్రకటించును. ఇతరసంప్ర దాయములను నిందించును. మేము దేనిని నమ్ముదుము? దేనిని వదలుదుము? ఎవ్వని మాట నిజము? ఎవనిమాటకల్గి? ఈ సందేహము మమ్ము పీడించుచున్నది.”

“కాలాములారా! మీ సందేహము సముచితమైనదే. తగిన చోటనే మీకు సందియము కలిగినది. నాయనా! వినుడు. ఇది చిరశ్రుతమని, ఇది పరంపరావృత్తతి

యని, ఇది సంప్రదాయనియమమని, ఇది యిట్టిదేయని, ఇది శాస్త్రానుకూలమని, ఇది తర్కయుక్తమని, ఇది న్యాయహేతువని, ఇది మహాఘనుడగువక్త చెప్పిన మాటయని, ఇది చిరకాలమునుండి బహుజనమాన్యమని, ఇది మా గురువు చెప్పినదని ఏ వాదమును మీరు నమ్మకుడు. కాలాములారా! తెలివితో యోచించండి. ఏది ఆకుశలమో, ఏది సదోషమో, ఏది ఆర్యనిందితమో, ఎద్దాని నాశ్రయించిన - దేనిని గ్రహించిన దుఃఖోకములందు పదింబది దురపిల్ల వలసేయుండునో ఆ వాదమును - ఆ ధర్మమును మీరు సుతరాం పరిత్యజించవలెను. మఱియు వినుడు. పురుషునకు లోపలకలిగిడి లోభము, హితమును చెందించునా? అహితమును పొందించునా? చెప్పుడు.”

“భంతే! అహితమునే పొందించును.”

“కాలాములారా! లోభమునకులొంగిన పురుషుడు ప్రాణుల జంపుచు న్నాడు. పరస్త్రిలను పొందుచున్నాడు. మ్రుచ్చిలింపుచున్నాడు. కల్లలాడుచున్నాడు. పరులకూడ అట్లే ప్రేరేపించుచున్నాడు. ఈ నడత వానికి కడ లేని దుఃఖములకు కారణముగాదా?”

“భగవంతా! అవును.”

“కాలాములారా! పురుషునకు లోపలకలిగిడి ద్వేషము, వానికి హితము నాపొందించునా? అహితమును కల్గించునా?”

“భంతే! అహితమునే కల్గించును.”

“కాలాములారా! ద్వేషయుక్తుడగు పురుషుడు ప్రాణులను జంపుచున్నాడు. పరస్త్రిలను పొందుచున్నాడు. మ్రుచ్చిలింపుచున్నాడు. కల్లలాడుచున్నాడు. పరులనుకూడ ప్రేరేపించుచున్నాడు. ఆ నడవడి వానికి కడ లేనిదుఃఖములకు కారణముకాదా?”

“భగవంతా! అవును.”

“కాలాములారా! మోహము హితమునకా? అహితమునకా?”

“భంతే! అహితమునకే.”

“కాలాములారా! కడలేనిదుఃఖములకు కారణముకాదా?”

“భగవంతా! అవును.”

“అటులైన కాలాములారా! అట్టిధర్మము కుశలమా? అకుశలమా? సావద్యమా? నిరవద్యమా? ఆర్యనింద్యమా? ఆర్యవంద్యమా? మీరే చెప్పుడు.”

“దేవా! అది అకుశలము; సావద్యము; ఆర్యనింద్యమును కూడ.”

“కావుననే, కాలాములారా! ఏ వాదమునైనను, ఏ ధర్మమునైనను గ్రుడ్డిగ అనుకరించకుడని చెప్పితిని. మీరంతకు మీరు పరిపరి విధముల ప్రస్తావించుకొని ‘ఇది కుశలధర్మము. ఇది అనవద్యమైనది. ఇది ఆర్యప్రశంసితము. ఇది హితమునకు చక్కనిజాడ’ అని గుర్తించి అనుసరించి విహరించండి.

కాలాములారా! లోభ ద్వేష మోహములు దొరిగినచో హితము పురుషునకు అటచేతి నిమ్మపండు. అట్టి ఆర్యశ్రావకుడు స్మృతి సంప్రజన్యములతో కూడి మైత్రీ యుక్త చిత్తమున - కరుణాయుక్తచిత్తమున - ముదిలాయుక్తచిత్తమున - ఉపేక్షా యుక్తచిత్తమున దశదిశలను దనువుచు విహరించుచున్నాడు. వానికివర్తమాన జన్మముననే నాలుగు ఆశ్వాసనములు (ఊఱుటలు) లభించుచున్నవి. 1. పరలోకమునను దుండి పుణ్యపావకర్మముల ఫలమును అందనుభవింపవలసియే యున్నచో దేహము వదలిని పిదప నాకు సుగతియే నిక్కువము. ఇది మొదటి యూఱుట. 2. పరలోకము లేకున్న ఈ లోకమున నీజన్మమందే ప్రశాంతచిత్తమున పుణ్యచిత్తమున సుఖముగ విహరింతును. ఇంతియేచాలు. ఇది రెండవఊఱుట. 3. నే నెవ్వనికీని చెడ్డ తలంచనివాడను గాన నా చేయు పనులయం దవశముగ పాపము దొర్లినచో అది దుఃఖము నివ్వజాలదు. ఇది మూడవ ఊఱుట. 4. నేను చేయు పనులలో పాపమే లేకున్నచో ఈ సమయముననే రెండింటి విముక్తునిగ నన్ను జూచుచున్నాను. ఇది నాల్గవయూఱుట. ఓ కాలాములారా! ఆర్యశ్రావకు డీట్లు నాలుగాశ్వాసనములను (ఊఱుటలను) ఈ జన్మమునందే పొందుచున్నాడు.”

అని యిట్లు తథాగతు డానతిచ్చిన విని కేశపుత్రీయ కాలాములు ప్రముది తహృద యులై “భగవంతా! నిజము. నిజము. భంతే! ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము. నేటి నుండి మమ్ము సాంజలి శరణాగత ఉపాసకులనుగ అనుగ్రహించండి.” అని వేడి కొనిరి.

పూర్వారామముతో వర్షావాసము

★ భగవంతుడు తొమ్మిదినెలలు చారికయొనర్చి తిరిగి శ్రావస్తీకి వచ్చెను. విశాఖ తలపెట్టిన ఆరామనిర్మాణము యీ తొమ్మిది నెలలలో ముగిసినది. సుగత

దేవు డరుదెంచుచున్నాడని విని విశాఖ యెదురుబోయి అమ్మహనుభావుని తాను నిర్మించిన విహారములోనికి గొనిచని “ప్రభూ! ఈ చాతుర్మాస్యలయందు భిక్షుసంఘ సహితముగ తామీ చోటనే నివసించునది. నేనీ ప్రాసాదముయొక్క ప్రవేశోత్సవము జరిపించెదను” అని ప్రార్థించెను. అందుకు బుద్ధచంద్రు డంగీకరించెను. ఆనాటి నుండి విశాఖ బుద్ధప్రముఖ భిక్షుసంఘమునకు విహారమునందే భిక్షాదానము జేయు చువచ్చినది. ఒకనాడా మెయొక్క ప్రియసఖియగు నొకకాంత సహస్రమూల్యముగల కంబళము నొకదానిని తీసి కొనివచ్చి విశాఖతో నిట్లనియె. “చెలీ! ఇదియే యీ వస్త్రమును నీవు కట్టించిన మేడయందేచోటనైన క్రింద పఱిపించవలెను. దీనిని యేచోట వేయవలెనో తెల్పవలసినది.”

“సహాయీకా! నేనేమని జెప్పుదును? అవకాశము లేదనినచో నీమదికి కొతుకు గలుగును. నీవేబోయి ఆ ప్రాసాదములో రిక్తస్థానము - పట్టితావు యెచ్చట నున్న అచ్చట దీనిని పలుపుము.

ఆమెయు వల్లెయని విహారమునకు పోయినది. రెండంతస్తులలోను వేయి గదుల లోను యొక్కడగూడ ‘ఘాళీజాగా’ లేదు. తాను తీసికొని వెచ్చిన సహస్రమూల్యమగు రత్నకంబళమునకు తక్కువ వెలగల దొక్కటియు నక్కడ లేదు. తానాపుణ్యమునకు నోచనైతినే యని ఆమె యొకచో నొదిగి విలపించుచుండెను. ఆనందుడా విషయమును సొంతముగ నాలకించి “అమ్మా! చింతింపకుము. యిటురమ్ము. నీకు దగిన తావును జూపింతును”ని ఆమెను ఓదార్చి కొంపోయెను. సోపానముల కును పాదప్రక్షాళన స్థానమునకును మధ్య, భిక్షువులు కాళ్ళకడిగికొనినంతట తడి తుడిచికొనుట కువయో గించునట్లు ఆ వస్త్రమును పఱిపించెను. విశాఖతలంపుకు తట్టియుండని తావును ఆయమకు జూపించి ఆనందస్థవిరుడు “అమ్మా! విహారము లోనికి ప్రవేశించుటకు ముందుముందే భిక్షువులు తమ పాదస్పర్శచేత నీ దానమును కృతార్థము గావింతురుగదా” యని ఆమెను సంతృప్తపూర్వదయను గావించెను. విశాఖాదేవి విహారమునందలి బుద్ధప్రముఖ భిక్షుసంఘమునకు నాలుగు నెలలును తానె భోజనమర్పించినది. చివరిదినమున సంఘమున కంతటికిని వస్త్రములను - శాటీలను దాన మొసగినది. ఆ వస్త్రములలో సహస్రమూల్యమునకు తక్కువ యొక్కటి యులేదు. ఇట్లు భిక్షుసంఘమును సత్కరించి తొమ్మిదికోట్లు వెచ్చించినది. భూమిని కొనుటకు తొమ్మిదికోట్లు, విహారనిర్మాణమునకు తొమ్మిదికోట్లు, ప్రవేశోత్సవమునకు తొమ్మిదికోట్లు వెరసి యిరువదియేడుకోట్లు విశాఖ బుద్ధశాసనమందు దానము జేసినది. స్త్రీయేయగుగాక. ఔరా! దాతృత్వమునకు ఎంతటి ఉజ్వల నిదర్శనము.

ఆలవక సూత్రము

★ భగవంతుడు ఆలవియందు గోమార్గములో శింశుపావనమున పత్ర శయ్యపై విహరించుచుండెను. ఆ సమయమున హస్తక - ఆలవకుడనువాడు వాహ్య భిక్ష బయటవచ్చి ఆకులను పఱచికోని దానిపై కూర్చొనియున్న బుద్ధదేవుని దర్శించెను. దగ్గఱబోయి అభివాదనముజేసి యొకచో గూర్చొని యిట్లనెను.

“దేవా! సుఖముగ నిద్రించితిరా?”

“కుమారా! సుఖముగ నిద్రించువారలలో నే నొకడను. సుఖముగ నిద్రించితిని.”

“భగవంతా! మంచురాలెడి రోజులు. ఆవులు త్రొక్కి గతుకులు గతుకులైన (గోకంటకహతము) నేల. పత్రశయ్య వలుచనిది. చలువ కలిగించు కావిగుడ్డలు, ఈదరగాలి. మరి మీరు సుఖముగ నిద్రించితినిని చెప్పుదురు.

“కుమారా! ఒకమాట వినుము. అలీకిపూసిన, గాలిజొఱని సుందర గృహమునందు కోమలశయ్యపై పరుండి భార్యలచే సేవింపబడు గృహపతి కుమారుడు సుఖముగ నిద్రింపగలడా? లేడా? చెప్పుము.”

“భంతే! సుఖనిద్ర పొందువారిలో వాడొకడు - సుఖముగనే నిద్రించును.”

“కుమారా! ఆ గృహపతిపుత్రుడు రాగద్వేష మోహతాపములచే కాయిక మానసిక వేదన యేర్పడినపుడు సుఖముగ నిద్రింప గలడా?”

“భంతే! లేదు. దుఃఖముతో గూడినవాడై నిద్రించును.”

“కుమారా! తథాగతునకు ఆ రాగద్వేషమోహతాపములు కూడ తలగూలిన తాడివలె సమూలము నశించినవి. అతని సుఖము నిష్కంటకము. హాయిగ నిద్రించును.

క॥ చల్లనివాడు; ఉపాధుల, నొల్లనివాడిచ్చలకును నొగిదూరంబై

వెళ్లినవాడభయపడుడు, యెల్లప్పుడు సుఖముగాశయించు కుమారా॥

రాష్ట్రపాల సూత్రము (వి. పూ. 449)

★ భగవంతుడు బుద్ధుడు ఒకానొక సమయమున కురుదేశమునందు మహా భిక్షుసంఘముతో కూడి చారికనొనర్చుచు కురుజాతికి ఉనికివట్టగు స్థూలకోష్ఠిత మను గ్రామమునకు చేరుకొనెను.

ఆ గ్రామనివాసులగు బ్రాహ్మణగృహపతులు తమయూరికి శాక్యపుత్రుడు శ్రమణగౌతముడు వచ్చి విహరించుచున్నాడనియు అట్టి అర్హత మహాపురుషుల సందర్శనమెంతయు శ్రేయోదాయకమనియు తలంచి ఆ భగవానుడున్నెడకుపోయి కొందరు అభివాదనములు జేసియు, కొందఱు కుశలప్రశ్నలాడియు, కొందఱు అకయునునై అందందు ఉపవిష్టులైరి. ఆ స్థూలకోష్ఠితగ్రామనివాసులగు బ్రాహ్మణ గృహపతులను భగవంతుడు ధార్మికోపదేశములచే సందర్శితులను, సముత్తేజితులను, సంప్రశంసితులనుగ జేసెను.

అదేగ్రామమున నివసించువాడును అగ్రకులసంజాతుడునునగు రాష్ట్ర పాలుడను వాడా సభలో కూర్చొనియుండి భగవంతుడుపదేశించు ధర్మములను దత్తచిత్తమున నాలకించి తనలో నిట్లు తలంచెను. “ఇమ్మహానుభావుడుపదేశించు ప్రభావోపేతమగు బ్రహ్మచర్యపాలనము గృహమున కాపురము జేయువారికి సులభమై నది గాదు. నేను తలను గడ్డమును గొఱిగించుకొని కావిగుడ్డల గట్టికొని యింటిని వదలి ప్రవ్రజించెదను.”

రాష్ట్రపాలు డిల్లాలోచించుచుండగనే ప్రసంగము ముగిసినది. సభికులందఱును శాస్త్రకు సమస్కరించి తమతమ నెలవులకు బోయిరి. రాష్ట్రపాల కులపుత్రుడు బుద్ధదేవుని సమీపించి యిట్లునియె.

“ప్రభూ! తాముపదేశించు బ్రహ్మచర్యపాలనము గృహవాసులకు సుకరము గాదు. అందుచే దేవరవారివద్ద ప్రవ్రజ్య నభిలషించుచున్నాను.”

“రాష్ట్రపాలా! నీ తలిదండ్రులచే అనుజ్ఞను బొందితివా?”

“దేవా! లేదు.”

“రాష్ట్రపాలా! తలదండ్రులవద్ద ఆజ్ఞనుబొందని కుమారులకు తథాగతుడు సంన్యాస మివ్వబోడు.”

“భంతే! అట్లే యనుజ్ఞ గొనివత్తును.”

అని పలికి రాష్ట్రపాలుడు ఆసనమునుండి లేచి భగవంతునకు అభివాదన మొనర్చి తలదండ్రుల కడ కరిగి యిట్లనియె. “పితరులారా! బుద్ధభగవంతుని ధర్మ పదేశమును విని సంన్యసింపవలెనని కుతూహలముపుత్తిల్లినది. ఆ ధర్మము గృహము లందుండి నెరవేర్చి వీలుగానిది. ప్రప్రజింతుటకు నాకు మీరనుజ్ఞ నివ్వవలెను.”

“కుమారా! ఇది యేటిమాట? మా ప్రాణములే నీవు గదా? అయ్యో! కడ గండ్లనునవి కలలో గూడ నెఱుగని సుకుమారుడవు నీవు సంన్యసించి మా బొందిలో ప్రాణము లుండగనె యిల్లు వదలి పోయెదవా!”

ఎంతెంత జెప్పినను తలదండ్రులు వినలేదు. కుమారుడును వారి యనుమతిని పొందలేనైతినేయని తీవ్ర విచారముతో ‘విజయమో - వీరస్వర్గమో’ కానిమ్మని ప్రాయోపవేశదీక్షను బూని ఆహారపానములను వినర్జించెను. ఒక దినము గడచినది. రెండునాళ్ళు పోయినవి. మూడవరోజును దాటినది. వారము తిరిగి వచ్చినది.

రాష్ట్రపాలునకు మిత్రుడొకడు గలడు. ఈ వ్యవహారమంతయు నతడు జూచి రాష్ట్రపాలకుమారుని చెంత కరిగి యెంతెంత బ్రార్థించియు నతని మెత్తబలువలేక ముదుసళ్ళదగ్గఱకు వోయి యిట్లనియె.

“ఓ పెద్దలారా! ఇక మీ పట్టుపైన మీరు గట్టిగ నిలిచినచో నిక్కముగ కుమారుని కోల్పోగలరు. సంన్యసించిన గూడ ఎడవదడవ చూచుటకు వీలుండును. చచ్చిన మఱేమి జూచెదరు? నా మాటను పాటించి వాని ప్రప్రజ్యకు సమ్మతించుడు.”

అనిర్వాహపక్ష మగుటబట్టి యెట్టకేలకు సమ్మతించి వారిట్లనిరి. “నాయనా! యింటి కంతటికిని ఆ ఒక్కదీపమెగదా? కానిమ్ము. సంన్యసించిన మీదట అవుడవుడు కన్నుల కగవడుచుండునట్లు చెప్పుము.”

తల్లిదండ్రుల యనుమతిని సంపాదించి కొన్నాళ్ళకు దేహమున బలమును చేకూర్చుకొని రాష్ట్రపాలుడు భగవంతుని వద్దకు పోయి “దేవా! ప్రప్రజనమునకు నా తలదండ్రు లనుమతించినారు. దయయుంచి ప్రప్రజ్య నొనంగుడ”ని మనవి జేసెను.

ఈ విధమున రాష్ట్రపాలుడు భగవంతుని వద్ద ప్రప్రజ్యను, ఉపసంపదను పొందగలిగెను. రాష్ట్రపాలు డుపసంపన్నుడైన పదునేనవ దినము తథాగతుడు స్థూలకోష్ఠిత నిగమమును వీడి క్రమముగ యాత్ర నొనర్చుకొనుచు శ్రావస్తీనగరము జేరి అనాధపిండకుని జేతవనారామమున విహరించుచుండెను.

అంతట ఆయుష్మంతుడు రాష్ట్రపాలుడు ఆత్మసంయమియై పదిరెండేండ్లు విహరించి, కులపుత్రులు దేనికోటకు యిండ్లను వదలి ప్రప్రజించుచున్నారో అట్టి సర్వోత్తమ బ్రహ్మచర్య ఫలమును ఆ జన్మమందె పొంది యథేచ్ఛ విహరింప జొచ్చెను. వానికి జన్మబంధము లూడినవి. బ్రహ్మచర్యఫలము పండినది. కృతకృత్యుడైనాడు. కరణీయములు ముగిసినవి. ఈ విధమున రాష్ట్రపాలుడు అర్హతులలో నొకడయ్యెను.

“భగవంతా! తలీదండ్రుల చూచి రావలెనని కోరిక వొడమినది.” అని యొక నాడు రాష్ట్రపాల కులపుత్రుడు సుగతదేవుని యాచించెను. ఇత డెట్టి పరిస్థితులలో గూడ భిక్షు శిక్షను వదలి గృహస్థుడు కాబోడని శిష్యుని సేవను గ్రహించిన వాడగుటబట్టి అమ్మహాను భావుడు సమ్మతి నొసగెను.

అది స్థూలకోష్ఠిత మను గ్రామము. ఆయుష్మంతుడు రాష్ట్రపాలుడు రాజగు కౌరవ్యుని ఉద్యానవనమైన మృగాచీరమున విడిసి విహరించుచున్నాడు. ఒకనాడు పూర్వాహ్లా సమయమున పాత్రచీరములను గొని గ్రామములోనికి భిక్షాచారమునకై రాష్ట్రపాలుడు ప్రవేశించెను. అదాటున తండ్రి యిల్లె యెదుట బడినది. జనకుడును మొగసాల నిలువబడియుండి భిక్షు వేషముననుండు సుతుని గుర్తింప లేక యెవ్వడో పెఱవాడనుకొని “ఇట్టి సంన్యాసులే నా యేకైక పుత్రుని యింటనుండి యెడబాపిర” ని బిగ్గరిగ నాక్రోశించెను. తండ్రి శ్రమణ భిక్షువుల నాక్షేపించుట సహింపజాలక కుమారుడు దూరదూరముననే యుండెను. అంతలో ఆ యింటపనిచేయు దాసి యొకతె పాసినకూరను పాఱయవేయుటకు లోపలనుండి బైటికివచ్చినది. రాష్ట్రపాలుడది చూచి “అమ్మా! ఆ పదార్థము మీకు వర్జింపదగినదైనచో ఈ నా పాత్రలో వేయుమ” నెను. ఆ పనికత్తెయు దాని నతని పాత్రలో వేయుచు ఆయా కళవళికలను, ఆయా ఆనవాళ్లను పరికించి చూచి గుఱుతువట్టి ఆతని తల్లివద్దకు బోయి యిట్టనెను.

“అమ్మా! ఆర్యపుత్రుడు రాష్ట్రపాలుడు వచ్చినాడు. మీ రెఱుగుదురా?”

“ఏమే! నిజము చెప్పుచున్నావా? అటులైన నిన్ను యీ దాసీ వృత్తినుండి విముక్తి నొందింతును.”

అని వలికి గృహిణి గృహపతి చెంగట కరిగి యిట్లనెను.

“గృహపతి! కుమారుడు రాష్ట్రపాలుడు వచ్చియున్నాడట. నీకు తెలియునా?”

“సతీ! నే నెఱుగను. వాడెందున్నాడో అటుచూడుమ” ని వలుకుచున్నంత రాష్ట్రపాలుడును ఆ పాసిన తిండిని ఒక గోడ మరుగున కూర్చొని తినుచుండెను. తండ్రి కుమారుని చెంతకరిగి యిట్లనియె. “నాయనా! రాష్ట్రపాలా! ఈ పాడుకూటి నెందుకు తినెదవు? యింటికి పోదము రమ్ము.”

“గృహపతి! సంన్యాసులకు యిట్లెక్కడిది?”

“కుమారా! రారమ్మ”ని గృహపతి సుతుని రెట్టవట్టుకొని యింటికి గొం పోయి భోజనమును చేయమనెను. నాటి భోజనమైనదని కుమారుని ప్రతివచనము. జనకుడు మఱునాటి భోజనమునకు నిమంత్రించెను. సుతు డంగీకరించి తన నెలవును జేరుకొనెను.

మఱునాడు రాష్ట్రపాలుని తండ్రి పెక్కుభంగుల ఖాద్యభోజ్యముల నాయిత్ర వఱచి యింటియందొకవోట బంగారుకాసుల నొకరాశి బోయించి, బంగారము నొకగుట్ట వేయించి రెంటిని చావలతో మూయించి మధ్య నొక ఆసనమును బఱిపించి కోడండ్లను పిలిచి యిట్లనియె.

“బిడ్డలారా! వెనుకటిదినములందు రాష్ట్రపాల కులపుత్రుని యిష్టమునకు సూటియైన అలంకారము లెట్టివో వాటినీనాడు బూన్చుకొనుడు.”

వారును అట్లే జేసిరి. ఆయుష్మంతుడు రాష్ట్రపాలుడు పూర్వాహ్లాసమయమ గుడు పాత్రచీవరములను ధరించివచ్చి వఱచిన ఆసనముపై గూర్చొనెను. తండ్రియు ధనరాశు లపైని ముసుగులు దీయించి కుమారునకు జూపించి యిట్లనియె.

“నాయనా! ఈ ద్రవ్యమంతయు మీ తల్లిది. ఇక పితృపితామహుల ఆస్తి వేఱుగ నున్నది. గృహమేధి సుఖములను బొందవచ్చును. సుకృతముల నార్జింప వచ్చును. కుమారా! నీవును గృహస్థుడవు కారాదా?”

“తండ్రి! నేనొల్లను. కోరికోరి బ్రహ్మచర్యపాలనమునకు కడంగినాను. ఇంకను మీరు నా మాటను వినగల్గుచో యీ ధనమంతయు గంగావ్రవాహమున దొర్లించుడు. అనర్థములన్నియు తొలగగలవు.”

అని యిట్లు వలుకుచున్న రాష్ట్రపాలునివద్దకు అతని భార్య లొక్కొక్కరు వచ్చి పాదములపైబడి యిట్లనిరి.

“అర్యపుత్రా! తాము చేయు తపస్సుకు లభించు ఆ అప్పరసలెట్టివారు?”

“చెల్లెలా! నేను తపస్సును చేయుట అప్పరసలను కోరిగాడు.”

“చెల్లెలా” అనువలుకు ములుకై తాకుటచే వారు సొమ్మసిల్లి పోయిరి. రాష్ట్ర పాలుడు తండ్రినిజూచి “గృహపతీ! సిలుగు లెందుకు బెట్టెదవు? కలిగినచో భోజనము పెట్టి పంపుమ” నెను. అంతట చేతుల జనకు డుత్తమ భోజ్యములను వడ్డింప ఆయుష్మంతుడు రాష్ట్రపాలుడు తనివిదీఱ భుజించి చేతులు కడుగుకొని లేచి నిలుచుండి యీ క్రింది గీతములను బాడెను.

తే గీ॥ ప్రణమయంబును ఆతురంబైన దీని యెవడురా జేసినాడు విచిత్రముగను
యెముకల సిబారి దీనికెన్నెన్నో నగలు / వట్టువలువల నటునిటు జాట్టినారు.
మూర్ఖమానవుడిందులో మునిగి జచ్చు / కాని తత్త్వజ్ఞుడినుమంత కదలబోడు
ఓ కిరాతక / వలవన్ని యుంటివయ్య / చిక్కబోది మృగంబేల చింతనీకు.

అనియిట్టి గీతములనుచ్చరించి రాష్ట్రపాలుడు కౌరవ్యుని ఉపవసమగు మృగాచీరమునకరిగెను. అందొక చెట్టునీడలో విశ్రాంతిగ కూర్చొనెను.

ఆయుష్మంతుడు రాష్ట్రపాలుడు ఒకానొక వృక్షమూలమున అసనబద్ధుడై యున్నాడనువార్త రాజగు కౌరవ్యుడు ఉద్యానపాలుని వలనవిని, యిదివఱకె అతని సౌశీల్యవిషయమున ముగ్ధుడైయున్న వాడు కాబట్టి సందర్శన కుతూహలము డెందమున దందడింప ఉచితయానమును సమకట్టబంపి పరిచరగణములు తోడ్తో గ్రక్కదల రాజు తీవితో స్థూలకోష్ఠితమునుండి బహిర్గమించెను. పోదగియున్నంత దూరము రథముపైబోయి పదంపడి తేరుడిగి కాలినడకన రాష్ట్రపాలుని సమీపించి సంమోదన మొనర్చి యొక్కెడ గూర్చొని యిట్లనెను.

“రాష్ట్రపాలా! లోకమునందు వలుపురు జరాప్రాప్తి - వ్యాధిపీడ - భోగహాని - జ్ఞాతిక్షయమనెడి నాలుగువిధములగు ఉపద్రవములకు లోనై తలలు గొరిగించు కొని కావిబట్టలు కట్టి యిల్లువాకిండ్లు వదలి ప్రప్రజించుచున్నారు. అందు మొదటి దగు జరాప్రాప్తిచే పురుషుడు దేహవటుత్వముతగ్గి యింద్రియపాటవము చెడి ‘ఇక నేను క్రొత్త భోగములను ఆర్జించ లేను. ఉన్నవి అనుభవించలేను. ఈ తరుణమున నేను సంన్యాసమును గైకొనుటయ లెస్స’ యని వాడు భావించుచున్నాడు.

రాష్ట్రపాలా! నీవు నడివయస్సువానివి. వెండ్రుకలు నరయలేదు. పండగూడిపోలేదు. ఏమి విని, ఏమిగని, ఏమిదెలిసి సంన్యసించి తివి? 2. రెండవదియగు వ్యాధిపీడచే మానవుడు అవయవములు జీర్ణంప దుర్బలుడై 'నేనిక క్రొత్తభోగముల నార్జింపలేను. ఉన్నవి అనుభవింపలేను. ఇప్పుట నేను సంన్యాసమును గొనుటయు బాగు' అని వాడు తలంచుచున్నాడు. రాష్ట్రపాలా! నీవో హృష్టపుష్టాంగుడవు. రోగము రొప్పు లేదు. దేనిని తెలిసి, యేమిగని, యెద్దానిని విని సంన్యసించితివి? 3. మూడవదియగు భోగహానిచే మనుజుడు వ్యాకులుడై 'నా సంపదలు దొలగినవి. భోగములు క్షయించి నవి. దరిద్రుడనైతిని. ఈ సమయమున సంన్యాసినగుట యుక్తియుక్తమని' చింతించు చున్నాడు. రాష్ట్రపాలా! నీ కట్టి భోగహాని లేదు. సంపన్న కులజాడవు. నాల్గవదియగు జ్ఞాతిక్షయమునకు పాల్పడిన నరుడు సంబంధబాంధవులందఱును మ్రుందుడు కొందలమంది 'అయ్యో! నా చుట్టవక్కములు, మిత్రబాంధవులు, యెక్కడివారక్కడ సమసిరి. ఏకాకినైతిని. ఇట్టి యెడ భిక్షుదీక్షను గొనుటయ యోగ్యమ' ని నిశ్చయించును. రాష్ట్రపాలా! నీకా దురవస్థ లేదు. ఏమి కని విని తెలిసి నీవు ప్రవ్రజించితివి?

అని కౌరవ్య డడుగ ఆయుష్మంతుడు రాష్ట్రపాలు డిట్లనియె. "మహారాజా! సర్వజ్ఞుడు సర్వవేత్త సమ్యక్ సంబుద్ధుడు మా భగవంతుడు ధర్మోద్దేశములని నాల్గింటిని చెప్పుచున్నాడు. వాటిని విని వాని నెఱింగి వాటిజూచి కులపుత్రులు గృహములను వదలి ప్రవ్రజితులగుచున్నారు. ఆ నాల్గింటిని చెప్పెదను వినుము. 1. ఈ లోకము నిలుకడ లేనిది. దినదినము జాఱిపోవుచున్నది. ఇది మొదటిది. 2. ప్రపంచము పరిత్రాణరహితము. ఆశ్వాసనశూన్యము. అదుకొనువారులేరు. ఇది రెండవది. 3. జగత్తు తనది కాదు. అన్నిటిని వీడిపోవలసియేయుండును. ఇది మూడవది. 4. విశ్వమసంపూర్ణము. సర్వులును ఆశకు దాసులు. ఇది నాల్గవది. ఇట్లు ధర్మోద్దేశములను నాల్గింటిని భగవంతుడాదేశించి నాడు. వాటిని విని కని తెలిసికొని కులపుత్రులు ప్రవ్రజించుచున్నారు."

"రాష్ట్రపాలా! లోకము నిలుకడ లేనిది. దినదినము జాఱిపోవుచున్నదని చెప్పిన మాట కర్థమేమి?"

"మహారాజా! వినుము. ఇర్వదియేండ్లనుండి యేబదియేండ్లవఱకు నీ వయస్సును జ్ఞప్తి చేసుకొనుము. యుద్ధములందు పోటర్లవై, యేనుగును గుఱ్ఱమును రథమును యెక్కి నడపుటయందు సమర్థుడవై వివిధాయుధ విద్యలందు విశారదుడవై సరిసాటి లేక యుంటివిగదా? నేడెట్లున్నావు?"

“రాష్ట్రపాలా! నే నిపుడెనుబదియేండ్లవాడను. జీర్ణవృద్ధుడను. అనుకొన్న చోట అడుగిడలేను. నాటికి నేటికి యెక్కడెక్కడ?”

“మహారాజా! అందుననే లోకము నిలుకడ లేనిది. దినదినము జాతీపోవుచు న్నదని భగవంతుడు చెప్పుచున్నాడు.”

“రాష్ట్రపాలా! ప్రపంచము పరిత్రాణరహితము. ఆశ్వాసనశూన్యము. ఆదు కొనువారు లేరంటివి. మాకు యేనుగులున్నవి. గుఱ్ఱములున్నవి. బలమున్నది. చలమున్నది. మరి నీ మాట కర్థమేమి?”

“మహారాజా! నీకు సహజముగ నేదైన రోగమున్నదా!”

“ఆయుష్మంతా! వాయురోగమున్నది. ఒక్కొక్కప్పుడు దానిచే పీడితుడనై యుండువేళ మిత్రమాతృ బంధుపరిజనులు నన్ను చుట్టుముట్టి రాజా మరణించును మరణించునని వాపోవువారు.”

“మహారాజా! తలకొక యింత పంచియివ్వగూడదా? నీకు తేలికయగును కదా?”

“రాష్ట్రపాలా! ఆబాధయంతయు నాపాలే.”

“భూపాలా! ప్రపంచము పరిత్రాణరహితము. ఆదుకొనువారు లేరనిన భగవంతుని పలుకు అర్థమైనదా?”

“రాష్ట్రపాలా! అదృతమదృతము. తర్వాత జెప్పుము.”

“నరేంద్రా! నీవిప్పుడు పంచకామగుణములతో విహరించుచున్నావుగదా? ఈ భోగములను రాబోవు జన్మములకు గొంపోగలవా?”

“రాష్ట్రపాలా! అదెట్లు సాధ్యమగును? ఇవి యిందె రాలి పోవును. నేను నా కర్మానుసారమున పోయెదను.”

“మహారాజా! దీని నాలోచించియే ‘జగత్తు తనదిగాదు. అన్నింటిని వీడిపోవలసియై యుండునని భగవంతు డుపదేశించినాడు.”

“రాష్ట్రపాలా! ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము.”

“మహాపాలా! మఱియొకటి. నీకు విశ్వాసపాత్రుడగు చారుడొకడు చను దెంచి నిన్ను జూచి ‘రాజేంద్రా! నేనిప్పుడె తూర్పుదిక్కునుండి వచ్చితిని. అందు

ధనధాన్య సమృద్ధములు. బహుజనాకీర్ణములు రథగజతురగపదాతి సంయుతములు నగు దేశము లనేకము గలవు. బంగారమును వెండియు కుప్పలు గూరలు. అక్కడి అంగనలు బంగారుచుక్కలు.' అనిచెప్పినచో నీవేమి జేతువు?"

“సేనలను విడిపించి దండెత్తి వాటిని లోబఱచుకొందును.”

“రాజా! మఱియొకడు దక్షిణదిశనుండి వచ్చి అట్లే చెప్పినచో”

“రాష్ట్రపాలా! దండెత్తిపోయి వశము చేసికొందును.”

“నరపాలా! వేటొకడు పడమరదిశనుండివచ్చి చెప్పినచో -”

“రాష్ట్రపాలా! దండెత్తిపోయి జయించి అధికారము చలాయించును.”

“మహారాజా! కొండొకడు ఉత్తరదిక్కునుండివచ్చి చెప్పినచో”

“ఆయుష్మంతా! అదియు నంతే.”

“మహారాజా! అందుకే “విశ్వ మసంపూర్ణము. సర్వులును ఆశకు దాసుల”ని మా బుద్ధభగవంతుడు చెప్పుట, వహవా!”

“వీర్తమోహంబుతో దానమివ్వలేని, ధనికులను లోకమందెందఱినో జాతు మరియు మరియు ద్రవ్యమునకై వరుపులిడెడి, లోభుల నదెందఱినో గండు లోకమందు.

చతురుదధి వేష్టితంబైన సర్వవసుధ, నాక్రమించి దాహముతీత కవనివిభుడు ఉదధులకు నావలేమైన యుర్వియున్న. దొక్కొయంచు నువ్విళులూరు చుండు నెవుడు.

ప్రభువులేగరమాత్యులు ప్రళయమైరి, చిన్న పెద్ద సమస్తంబు జీర్ణమయ్యె కటకటా! యెవ్వనికిగాని కామములను, తృప్తి యనునది లోకాన దొరక లేదు.

పోయె మావాడు మానాన్న పోయెననుచు మొత్తుకొందురోహో యని మోములైత్తి గుడ్డలంజాట్టి అల్లదే! గొంచుపోయి కాష్టమందిడి దయలేక కాల్చుచుండ్రు.

ఉన్నదంతయు దాయాదులూడ్చుకొంద్రు ఓరిజేపుడ! నీది యెడారి దారి దోప బత్తెంబు కట్టుకొన్నవో లేదో చివర నీవెంట రాదొక్క చిల్లిగవ్వ.

వండితునిపైన మూర్ఛునిపైన గూడ గాలి సమముగ వీచునొక్కటే విధమున అజ్ఞమనుజుడు గడగడలాడిపోవు, ధీరమానవు డినుమంత దెరలబోడు.

కళకళలు పైన లోలోట్ట కామవితతి విషపుఫలములుగాయు బెన్నెతలుబెట్టు దినములెన్నియొ దీనిచింతించి మించి మనుజనాయక! శ్రామణ్యమందినాడ.

సుందరీసూత్రము, కృశాగౌతమీచరితము, బ్రాహ్మణ ధర్మసూత్రము (వి. పూ. 448 - 447)

★ ఒకప్పుడు భగవంతుడు బుద్ధుడు శ్రావస్తీయందు అనాధపిండకుని జేతవనారామమున విహారము చేయుచుండెను. అమ్మహానుభావునియెడను, భిక్షు సంఘమునెడను ప్రజలలో అప్రతిమానమగు భక్తిగౌరవములు - శ్రద్ధానత్కారములు ప్రబలియుండినవి. తైర్దిక సంఘమువారు దానింజూచి ఓర్వలేక తథాగతుని గౌరవ ప్రతిష్ఠలకు భంగము వాటిల్లి జేయ కృతనిశ్చయులై తమకు పరిచితయైయుండిన సుందరియను పరి వ్రాజకను పిలిపించి యిట్లనిరి.

“చెల్లెలా! జ్ఞాతిబంధువులకు ఉపకారము చేయగలవా?”

“అర్యులారా! అది యిది యననేల? ప్రాణములైన నర్పింతును.”

“అటులైన నమ్మా! నిత్యప్రతి - విడువక జేతవనమునకు పోవుచుండుము.”

“పూజ్యులారా! మంచిది. అటులనే జేయుదును.”

సుందరీపరివ్రాజిక దినదినమును జేతవనమునకు పోయి వచ్చుచుండుట ప్రజాలోకమున చక్కగ వెల్లడియైనది. కన్నాళ్లు గడచినంత తైర్దికపరివ్రాజకులూ కాంతను చంపించి యెవ్వరెఱుగకుండ జేతవనమునకు సమీపమున నొక గుంట యందు బూడ్పించిరి. మఱునాడు వారు కోసలరాజుగు ప్రసేనజిత్తుని చెంతకరిగి యిట్లనిరి.

“మహారాజా! సుందరీపరివ్రాజిక కానవచ్చుట లేదు.”

“తైర్దికులారా! మీకెక్కడ సందేహము?”

“మహారాజా! జేతవనమునందు.”

“అటులైన అందె వెదకింపుడు.”

తైర్దికపరివ్రాజకులు జేతవనమున వెదకించినట్లు నాటకమును పన్ని అగడ్తలో బూడ్చిన మృతకళేబరమును బైటికి దీయించి మంచముపై బెట్టించి శ్రావస్తీయందు వీధులు వీధులు దిరుగుచు యెలుగెత్తి యిట్లు చాటదొడగిరి.

“పాపిష్టులగు శాక్యపుత్రీయ శ్రమణులొనర్చిన ఘోరకర్మను ప్రజలు చూతురుగాక. వారు నిర్లజ్జలు దుశ్శీలురు పాపులు మిథ్యావాదులు అబ్రహ్మచారులునై గూడ తాము ధర్మచారులమని బ్రహ్మచారులమని సత్యవాదులమని శీలవంతులమని యూరూరక రజ్జులు ప్రేలేదరు. వీరికి శ్రమణధర్మమును లేదు. బ్రాహ్మణధర్మమును లేదు. క్రూరులై స్త్రీహత్య కొడిగట్టిరి.”

తైర్దికుల దుష్ప్రచారముచే శ్రావస్తీపౌరులకు శ్రమణభిక్షువులయెడ నసహ్యము కలిగినది. వారెందెందు గనవడినను ఈసడించువారు, ధిక్కరించువారు, తిట్టిపోయు వారునైరి.

ఒకనాడు భోజనమైనపిదప భిక్షుసంఘము భగవంతుని చెంతకరిగి నమస్కరించి యొండొండ గూర్చొని తైర్దికులు శ్రావస్తీయందు నడిపిన తతంగమును, దాని ప్రభావముచే భిక్షుసంఘమున కొడగూడిన ఉపద్రవమును, ప్రజలు తమ్మాడి పోయు చుండుటయు సవిస్తరముగ విన్నవించిరి. బుద్ధదేవు డిట్లనియె.

“భిక్షువులారా! ఈ తుఫాను బహుదినము లుండదు. వారములోపలనే చల్లారగలదు. సహించండి. అసభ్యవాక్కుల మిమ్ము తూలనాడువారికి మీ రీవిధమున ప్రత్యుత్తరమిండు.

తే. గీ. పాపి యగువా డభూతకల్పనములాడి

తేరక నరకవృథల గొనితెచ్చుకొనును

చేసియును చేయలేదను చెనటికూడ

వానితోగూడి నరకదావాగ్ని వ్రుండు.

భగవంతుని హితోపదేశమును భిక్షు లనుసరించిరి. అక్కడ కోసలరాజు సుందరీపరివ్రాజికను చంపినవైనను నాచూకీ దీయుటకు గూఢచారుల నియమించెను. ఒకచోట నొకానొకనాడు కొందఱు దుండగీండ్లు కల్లుత్రాగి తాము సుందరీ పరివ్రాజికను చంపి సంపాదించిన ద్రవ్యవిషయమై వివాదమాడుచుండిరి. రాజపురుషులది గని వారిని బంధించి కొనిపోయి రాజేంద్రునెదుట బెట్టిరి. రాజును వారి మూలమున నిదియంతయు తైర్దికుల కుట్రయని తెలిసికొనెను. తదనంతరము తైర్దిక పరివ్రాజకులను పీలిపించి పలువిధముల చీవాట్లు పెట్టి యిట్లనియె. “మీరు నగరములోని వీధివీధులను దిరుగుచు ‘ఓ ప్రజలారా! సుందరీపరివ్రాజికను మేమె చంపితిమి.

శ్రమణగౌతముని నిందలపాలు జేయుటకై ఆ తప్పును అతనిపై రుద్దితిమి. తప్పు నిజమునకు వారిదిగాదు; మాది.' అని కేకలు పెట్టిరండు' అని ఆజ్ఞాపించెను. వారును అట్లే చేసేవచ్చిరి. ప్రజల భ్రమ తొలగినది. భగవంతు డన్నట్లే వారముదినము లలోగా విషగాలి యంతయును చల్లాఱినది. దీనినంతయు భిక్షువులు శాస్త్ర కఠిగించిరి. సుగత దేవు డిట్లునియె.

“హారసంగ్రామమున జొచ్చి కుంజరంబు, పేర్చి పై బడు బాణాల నోర్చినట్లు కుశలధర్మండు భిక్షువు కుజనులాడు, నిష్కర్కుల నోర్వంగ నేర్వవలయు.”

★ కృశాగౌతమి చరిత్రము

“ఇది దీనురాలని యెవ్వడూకొనడు! కలిగి సమస్తంబు కలదె లాభంబు ।
అయ్యయో! కొమరుండు ఆల్లారుముద్దు । కోమలాంగుడు ప్రేతిగొల్పిడివాడు ।
ననువీడి శమనుని నగరికి పోయె! హాయంచు నెంతయు నంగలాల్చితిని ।
వాడెవ్వడో వల్లె వద్దకువచ్చి! ‘పోవరాదా భిషజ్జుణి బుద్ధుకడకు’ ।
ఆమాట విని హుటాహుటే బుద్ధదేవు । సన్నిధి కరుదెంచి విన్నవించితిని ।
‘పుత్రసంజీవని బోసి నాసుతుని । బ్రతికింపవే, కృపాభండార!’ యనుచు ।
నావైపు పరికించి నాస్వామి వలికె । ‘ఏ యింటిలోమృత్యు వెన్నడులేదో ।
‘యే వంశమున మృత్యు వెన్నడులేదో । ఆ యింట పీడికెడు ఆవాలు దెమ్ము ।’
నగరంబు శ్రావస్తీ నాల్గుమూలలను । పరిపరి విధముల తిరిగి ద్రిమ్మరితి ।
నాకట్టి యిల్లాక్కటైన గన్నడదు । స్మృతి త్రిప్పుకొని శవంబును పాఱవైచి ।
పరమసంబుద్ధుని పాదాలుకడకు । వఱదెంచు నను జూచి ప్రభువిట్టు లనియె ।
పుట్టునదెల్లను గిట్టునదె యని । లోకధర్మంబు నాలోకింపలేక ।
నూతొండ్లు బ్రతికిన నుర్విలాభంబె । వస్తుస్థితి నెఱుంగు వాడొక్కరోజు ।
బ్రతికిన చాలదే బంగారు బ్రతుకు । నీకు నాకేగాదు నిఖిలప్రపంచ ।
భూతకోటికి తప్పిపోని ధర్మంబు । సార్వభౌమంబైన సత్యంబు; తల్లి ।
అని తధాగతు డానతిచ్చినంతటనె । జ్ఞాననేత్రంబు విస్ఫారమై వెలిగె ।
బుద్ధశాసనమును బుద్ధిని నిలిపి । ప్రవజించితి యిల్లువాకిండ్లు వీడి ।
జ్వరత్వమును బొంది హాయిగనుండు । ప్రీతితో - నను కృశాగౌతమి యండ్రు.

★ ధేరి అపాదానము, తృతీయ భాణవారము.

బ్రాహ్మణధర్మీయ సూత్రము

¹గౌతమబుద్ధుడు శ్రావస్తీయందు విహరించు సమయమున ²కోసల వాసుల నేకులు వృద్ధబ్రాహ్మణులు చనుదెంచి భగవంతునితో సమ్మోదన మొనర్చి యొక్క పెడ కూర్చోని యిట్లనిరి.

“గౌతమా! ప్రాచీన బ్రాహ్మణు లనుష్ఠించిన ధర్మముపై నేటి బ్రాహ్మణులు ప్రవర్తించుచున్నారా?”

“బ్రాహ్మణులారా! అట్లగపడదు.”

“గౌతమా! ఆ ప్రాచీన బ్రాహ్మణుల ధర్మమెట్టిదో యెఱిగింపుము.”

“బ్రాహ్మణులారా! వినుడు.”

తే. గీ. “సంయతాత్ములు నిశ్శ్రేయసాభిలాషు లఖిలకామవిరక్తు లభ్యయనవరులు ।
నిత్యశుద్ధతపోవ్రత నిష్కలెలమి । ఆ సనాతనబ్రాహ్మణు లట్టివారు.
గొడ్డుగోదలు లేవు పెందొడ్డ భవన । గణములునులేవు - వెండిబంగారు లేదు,
తత్త్వవిజ్ఞానమే వారి ధనము ధాన్య । మా సనాతనబ్రాహ్మణు లట్టివారు.
కలిగినంత సంత్సప్తితో మెలగువారు । వేర్మిదాతల సద్బుద్ధి పెంచువారు ।
అన్నియెడలను సత్కారమందువారు । ఆసనాతనబ్రాహ్మణు లట్టివారు.
వసుధలో సంవరించు దేవతలు వారు । వారి రాకలు పోక లవార్యము లేట ।
సర్వసమ్మాన్య రాజిత సర్వశక్తు । లా సనాతనబ్రాహ్మణు లట్టివారు.
వారజేయలబాధ్యులవద్యు లెపుడు । మేటి ధర్మమే వారికి కోటగోడ ।
సర్వవిశ్వంభరయును దాసానుదాసి । ఆ సనాతన బ్రాహ్మణు లట్టివారు.”

మరియు వారు నలుబదియైదు సంవత్సరముల యీడువఱకు కౌమార బ్రహ్మచర్యపాలన మొనర్చెడివారు. భార్యలను కొనితెచ్చుకొనువారుగారు. పరస్పర ప్రేమలతికినచోటనె దాంపత్యము చేయుదురు. పరదారల పాంతుకుబోరు. ఋతు కాల ములదప్ప పెఱవేళలయందు విషయసుఖము నపేక్షింపరు. శీలము ఋజుత్వము మార్దవము తపస్సు అహింసా ఙ్గాంతులు వారికి అందిపొందినవి. వారిలో స్థిరనిష్ఠుడగు వాడు కలయందైనను రతిధర్మమును తలంచడు. వారి యజ్ఞములలో పశుబలి లేదు. నెయ్యి బియ్యము ఉప్పు పప్పులను ధర్మమున సేకరించి యాగములు చేయుదురు.

(1) సుత్రనిపాతము 2 - 7. (2) ఫైజాబాదు, గోండా, బారాబంకీ జిల్లాల ప్రాంత భూమి.

తలిదండ్రులు అన్నదమ్ములు అక్కచెల్లెండ్రవలె గోవులను వారు ప్రేమింతురు. పుష్టిని తుష్టిని ఓజమును తేజమును ప్రసాదించు ఆవులను క్రతువులలో హతము చేయరు. ఇట్లా బ్రాహ్మణులు వర్తించుచున్నంతవఱకు ప్రజలు ప్రసన్నులైయుండిరి. కాలము గడచినంత మెల్లగ దిగజాతీ విపులు రాజకులములతో చెలిమి జేసిరి. భూషాభూషిత లగు యోషామణులు, సుందారాశ్వముల బూన్చిన స్వందనావళులు ఆకాశము నంటు హర్యములు ఉలికి ఉప్పొంగి పార్శ్వపారలు భోగవిలాస సామగ్రులను మహా రాజుల చెంతలపొంతలజూచి వారికి నోట నీళ్ళూరినవి. ధనము కావలెను, ధాన్యము కావలెను, భూములు కావలెను, ధేనువులు కావలెను, సిరి కావలెను, స్త్రీ కావలెను, లోభపీశాచికి బ్రాహ్మణులు దాసులైనారు. ఇష్టాకువంశమువాడై ఆనాడు భూమిని పాలించు రథర్షభ రాజేంద్రుని చెంతకుబోయి వారిట్లనిరి. “మహారాజా! సర్వమును నీకు గలదు. యజ్ఞములొనర్చి పుణ్యమును సంపాదించు కొమ్ము.” రాజామాటల కీయ్యకొని అశ్వమేధము - నరమేధము - వాజపేయము, సర్వమేధము మున్నగు యజ్ఞములనొనర్చి ధనములతో బ్రాహ్మణుల కుత్తుకబంటి దనిపెను. వారి కోరికలు మరింత కొసలు సాగినవి. ఆశకు ఆకలిదీఱలేదు. మరికొన్ని మంత్రములను నిర్మించుకొని ఇష్టాకుని వద్దకు పోయిరి. ★ “రాజా! పైర్లు పంటలు తిండి తీర్థములు ధనము ధాన్యములవలె గోవులుకూడ మానవునకు ఉపభోగ్యవస్తువులు. నీవు సర్వసంపన్నుడవు. యజ్ఞములు చేయరాదా?” యని ప్రోద్బలము చేసిరి. రథర్షభ నరపతి యజ్ఞములను చేయసమకట్టి వేల కొలంది ఆవులను హననము చేసెను. కొమ్ముల చిమ్మవు. కోఱల బెఱుకవు. సాధుజంతువులను జాలిలేక శస్త్రప్రయోగముచేసి చంపురాజునుజూచి లోకములు ‘అలో’ యనినవి. ఇంద్రాది దేవతలు కటకటబడిరి. ప్రజలు అధర్మమధర్మమని ఆక్రోశించిరి. అంతవఱకు లోకమునందు ‘ఆకలి - కోరిక - ముసలితన’ మను మూడై రోగములుండినవి. పశుహింసలు ప్రబలినంతనె తొంబదియెనిమిది విధముల రోగపీడలు వ్యాపించినవి. ఇది సనాతనధర్మమునకు విరుద్ధము. ఈ పురోహితబ్రాహ్మణులు అన్యాయముగ నిర్దోషప్రాణుల చంపుచున్నారు. ధర్మమును ఉల్లంఘించుచున్నారు. అని ఆర్యపురుషులు వారిని నిందించుచుందురు. ధర్మభంగమగుటచేత శూద్రులకును వైశ్యులకును

★ అ. క. ‘పాలు మొదలగు పంచగోరసములు రుచిగ నున్నవి. మాంసమైనచో నింకను రుచిగనుండును కాబోలు’ అని మాంసమును ఆశించిరి. తామె స్వయముగ పశువును చంపితిన్నచో నిందుకు పాత్రులు కాగలమని, దానికి కొన్ని మంత్రములు నిర్మించుకొని యిష్టాకునివద్దకు మరియు పోయి యిట్లనిరి.

మచ్చరములు కలిగినవి. వివాదములు పెరిగినవి. క్షత్రియులు కొఱపులవలె రాజిరాజి కొంపలు గూల్చుకొన్నారు. హద్దు నియమములు లేక అందఱును సేచ్చాచారులైరి. సతి పతిని, సుతుడు జనకుని సరకుగొనరైరి.”

అని భగవంతు డాడిన నుడువుల విని బ్రాహ్మణులు సంతుష్టులై ‘ఆశ్చర్యమాశ్చ ర్యము. బుద్ధుని శరణు జొచ్చుచున్నాము. ధర్మమును శరణుజొచ్చుచున్నాము. భిక్షుసంఘమును శరణుజొచ్చుచున్నాము. గౌతమా! నేటినుండి అంజలి బద్ధ శరణాగత ఉపాసకులనుగ మమ్మనుగ్రహించండి’ అని వేడుకొనిరి.

అంగులిమాల సూత్రము (వి. పూ. 447)

★ భగవంతుడు బుద్ధదేవుడు శ్రావస్తీయందు అనాధపిండకుని జేతవనారామ మున విహరించెడి దినములు. ఆ కోసలరాజ్యమునందు అంగులిమాలుడను బందిపోట కడుగలడు. క్రూరత్వము వాని రూపెత్తినది. వానివద్ద దయయునునది మండుకు లేదు. మనుష్యులను చంపుటయనిన వానికి మంచినిరు త్రాగినట్లు. వానిడాడికి తాళ లేక ఊళ్లు పాడైనవి. నిగమములు నిర్జనములైనవి. జనపదములు శ్మశానములై నవి.

అది ఒక రోజు. పూర్వాహ్లాసమయమున దశబలుడు పాత్రచీవరములను గొని శ్రావస్తీలోని కరిగి భిక్షనుగొని భుజించి అంగులి మాలుడు నివసించెడి వ్రదేశ మునకు దారిబట్టెను. అది జూచి గోపాలకులు వశుపాలకులు కర్షకులు బాటసారులు మున్నగువారు భగవంతుని నివారించి యిట్లనిరి.

“శ్రమణా! ఆ దారిని బోవద్దు. ఘోరకర్ముడగు అంగులిమాలుని బారిపడి ప్రాణములతో బైటబడుటకల్గి. వాడు ఊళ్లును ఊడ్చినాడు. పట్టణములను పాట్లు బెట్టుకొన్నాడు. మానవులను చంపిచంపి వ్రేళ్లును దండగూర్చి మెడలో వేసుకొన్నాడు. ఇరువది ముప్పది నలువది యేబదులకొలది మనుష్యులు జట్లుజట్లై పోయినను నిరపాయముగ మార్గమును దాటినారనిన నిజమునకు గండముగడచి గట్టెక్కినట్లే.”

★ మ. వి. 2 - 4 - 8

ఇరువది నాల్గవ వర్షాసము పూర్వారామమునను యిరువదియైదవ వర్షాసము జేతవనము నందును నడచినది.

ఇట్లు వారాడు మాటలను పెడచెవిబెట్టి బుద్ధదేవుడు హుటాహుటి వెళ్ళుచుండెను. అంగుళిమారుడును సరాసరి చనుదెంచు శ్రమణునొక్కనిగాంచి అచ్చెరువుతో పిచ్చిలించి “ఔరౌర! అభూత పూర్వవిషయము. జట్లుజట్లై వచ్చుటకు కూడ జనులు జళుకుచుండ తనకు సాటివారు లేదన్నట్లు వీడు యెక్కటి చనుదెంచుచున్నాడు. కాలము మూడినవానికి వికృతయోచనలకు కొదువేమి?” అని తలంచుకొని వాలును డాలును గొని భగవంతుని వెంట బడెను. అదేమి మాయయే కాని బుద్ధుడు చూచుటకు సాధారణముగ నడచినట్లే యున్నది. అంగుళిమారుడు ప్రాణములను కోరువెట్టి పరుగెత్తినను అందుకొనలేకున్నాడు. వాని ఆశ్చర్యమునకు మేర లేదు. “అమ్మకచెల్ల! దాడు దీయు గుఱ్ఱములను, యేనుగులను, రథములనైనను అలవోక నవలీల వెంటబడి వట్టడివాడను. ఇదే మహేంద్రజాలమో?” అని వితర్కించి అట్టె నిలిచి యిట్లనియె.

“శ్రమణా! నిలునిలుము.”

“అంగుళిమాలా! నేను నిలిచియె యున్నాను. నీ వె నిలబడుము.”

“నిలువకనె నేను నిలిచితి నందువు. నిలిచిన నాకు నిలుకడ లేదందువు. శ్రమణా! ఈ విపరీతభాష కర్థమేమి?”

“అంగుళిమాలా! ప్రాణికోట్ల కన్నిటికిని అభయదాన మిచ్చి నేను సుష్టిరముగ నిలిచితిని. సమస్తప్రాణికోట్లకు భయదాయకుడవై నీ కెక్కడను నిలుకడ లేదు.”

“ఓహో! పూజ్యుల పాంతబోక యెంతోకాలము గడచినది. మహాశ్రమణుడు లభించినాడు. చిరకాలము పేటుకొనిన పాప పంకిలమును కడుగుకొందును.”

అని చింతించి అసీచర్యములను దూరమున పారవైచి వినఘ్రుడై బుద్ధుని ప్రప్రజ్య నభిలషించెను. కరుణావరుణాలయుడగు బుద్ధచంద్రుడు ‘కుమారా! రారమ్మ’ని చేరదీసి భిక్షు దీక్ష నొసంగెను.

ఆయుష్మంతుడగు అంగుళిమారుడు తన్ననుసరించి నడువ తథాగతుడు యథాస్థానమగు జేతవనారామమును జేరెను. ఆ సమయమున రాజగు ప్రసేనజితుని అంతఃపురమునకు ముంగిట కోలాహలముగ జనులు మూగియున్నారు. “దేవా! నీ రాజ్యమున అంగుళిమారుడను గజదొంగ గలడు. వాని దెబ్బకు జనపదములు నిర్జనము లగుచున్నవి. లోకము శోకవ్యాకులమైనది. వాని ఉపద్రవమును మాకు తొలగింపుడు.” అని ప్రజలు ఘోషించుచున్నారు.

అయిదువందలు అశ్వీకులు తోడరాగ మధ్యాహ్నవేళ మహీపాలుడు ప్రసేన జితుడు శ్రావస్తీనుండి బయలు దేటి ప్రయాణముఖమున భగవంతుని దర్శింపనెంచి జేతవనారామములోనికి ప్రవేశించెను.

అభివాదనములు జేసి యొకచో గూర్చొనిన ప్రసేనజిత్తుని జూచి “మహారాజా! ఈ మహాసన్నాహ మెందులకు? బింబిసారుని మగధము మీదనా, లిచ్చిపుల వైశాలిపైననా, యేదేశముపై దాడివెడలుట?” అని భగవంతుడు ప్రశ్నించెను.

“భంతే! అవేమియుగాదు. నా రాజ్యమునందు అంగులిమాలుడను దుష్టుడొకడు గలడు. లోకమునకు వాడు చేయు ముప్పు చెప్పరానిది. ఆ తులువను తెగబార్చుటకు పోవుచున్నాను.”

“మహారాజా! అటు చూడుము. వాడె అంగులిమాలుడు. తలను గడ్డమును గొఱిగించుకొని కాషాయవస్త్రములను కట్టుకొని ప్రాణిహింసను అదత్తాదానమును మృషావాదమును విడనాడి, యేకాహారీ బ్రహ్మచారి శీలధారియై కూర్చొనియున్నాడు” ని తన కుఱంగటనెయున్న అంగులిమాలుని జూపించెను. “వీడేనా అంగులిమాలుడు” విస్మయభయము లొక్కుమూడి గ్రమ్ముకొన మహారాజా ప్రాస్తూడి పోయెను.

“రాజా! భయపడకుమ” ని భగవంతుడు తేర్చినంతట కొంతవడికి ప్రసేన జితుడు ప్రశాంతుడై అంగులిమాలుని చెంత జేరి యిట్లనియె.

“ఆర్యా! అంగులిమాలా”

“మహారాజా!”

“తమ తలిదండ్రు లేగోత్రమువారు?”

“మహారాజా! తండ్రి గార్హుడు. తల్లి మైత్రాయణి.”

“ఆర్యపురుషా! గార్హమైత్రాయణిపుత్రా! యథేచ్ఛగ విహరింపుము. మీకు వలయు చీవర - పిండపాత - శయనాసన - గ్లాన ప్రత్యయ - భేషజ్యముల నర్పించుచు సేవజేసె దను.” అని అంగులిమాలునితో బలికి తథాగతుని సమీపించి ధరణి పాలు డిట్లనియె.

“భంతే! ఆశ్చర్యము. అబ్బురము. దుష్టులను దమనము చేయుదురు. కష్టులకు శాంతి కల్గింతురు. మూఢులకు ముక్తి నొసంగెదరు. దేవా! అస్త్రశస్త్రము

లతో గూడ మే మడంప లేనివారిని దేవరవారు కత్తియు కబారు లేక అవలీలగ నిగ్రహింతురు. నమస్కారము సెలవిండు.”

అనుజ్ఞను వొంది కోసల నరేశుడు నగరమును ప్రవేశించెను.

ఆయుష్మంతుడు అంగులిమాలుడు ఒకనాడు శ్రావస్తీలోనికి భిక్షాచరణము నకై వెళ్ళి నష్టగర్భమైన కాంత నొక్కతెను జూచి యెంతో విహ్వలించి “కటకబా! ప్రాణుల కష్టములకు పారమున్నదా?” అనుకొనుచు భగవంతుని చెంతకు వచ్చి విన్నవించెను. ప్రభు విట్లనెను.

“అంగులిమాలా! నీవా స్త్రీవద్దకు వెళ్ళి “చెల్లెలా! నేను పుట్టినదాది ప్రాణివధయనున దెఱుగనివాడనైనచో నీకు మేలు కూడుగాక! నీ గర్భమునకు శుభమగుగాక!” అని అన బలికీరమ్ము.

“దేవా! లోకములో నింతకు మించిన అబద్ధములుండునా? అక్కటా! నే జేసిన ప్రాణివధలకు యిన్ని యిన్ని యని యెన్నిక యున్నదా?”

“అటులైనచో అంగులిమాలా! నీవా స్త్రీవద్దకు వెళ్ళి “చెల్లెలా! నేను ఆర్యజన్మమునందుపుట్టినదాది ప్రాణివధయనున దెఱుగనిచో నీకు మేలొడగూడుగాక! నీ గర్భమునకు శుభమగుగాక!” అని పలికీరమ్ము.

అతండట్లే చేసెను. కామినికిని గర్భమునకును శుభము చేకూఱినది.

ఆయుష్మంతుడు అంగులిమాలుడు అచిరకాలమునందే జన్మబంధములు షయింప సర్వోత్తమ బ్రహ్మచర్యఫలమును బొంది కృతకృత్యుడై జ్వరతులలో నొకడయ్యెను.

ఒకనాడు అంగులిమాలుడు భిక్షాచరణమునకై శ్రావస్తీని ప్రవేశించెను. ఒక దుండగుడు రాతిని మీద విసరివేసెను. మఱొకడు కట్టెను విసరిమోదెను. ఇంకొకడు మట్టిని పైన గ్రుమ్మరించెను. బట్ట చిరిగినది. పాత్ర పగిలినది. తలనొగిలినది. రక్తసిక్తమైన శరీరముతో ఆయుష్మంతుడు అంగులిమాలుడు సుగతదేవునివద్దకు వచ్చి సర్వము నివేదించెను. ఆయన యిట్లనియె.

“నాయనా! వేలకొలది యేండ్లతరబడి నరకమున ననుభవించినను నాశము గాని నీకర్మఫలమును యిప్పుడె యీ జన్మమందే అనుభవించుచున్నావు. సహించుము. సైరించుము. సమ్మతించుము.”

గురుదేవుని ఆశ్వాసనమున ఊటబొందినవాడై అంగులిమాలు డయ్యె
యేకాంతములందు విముక్తి సుఖమున విహరించుచు ఆనందగీతముల నిట్లు పాడు
కొనుచు చున్నాడు.

తే. గీ. “వెనుక జేసిన కర్మాల వీటబుచ్చి | చీల్చి మబ్బుల వెలికివచ్చిన సుధాంశు |
కరణి నార్యజనుండు లోకంబుదనువు | ధవళ ధీధిత కీర్తి విలాసములను.
ఎవడు పాపకర్మంబుల నెల్ల పుణ్య | సంచయంబున కప్పంగజాలునొక్క
వాడు మబ్బుల దొలగించి బైటవచ్చు | చంద్రమునిభంగి యిలయందు సంచరించు.
విశ్వమందున తరుణుడౌ భిక్షువెవడు | బుద్ధశాసనమందు ప్రబుద్ధుడగునొ |
వాడు మబ్బులదొలగించిబైటవచ్చు | చంద్రమునిభంగి యిలయందు సంచరించు”

ఓ విశ్వప్రపంచమా! ఓ దశదిశలారా! నా మాట వినుండు. బుద్ధధర్మము
లోనికి రండు. సత్పురుషులు దానినాశ్రయించి లోకసేవ జేయుచున్నారు. ఇషుకా
రుడు బాణములను, వడ్రంగి కొయ్యలను చక్క జేసినట్లు వండితుడు తన్నుతాను
తీర్చిదిద్దుకొనుచున్నాడు.

కొందఱు దండమునకు లోబడుదురు. కొందఱు శస్త్రమునకు లోబడు
దురు. నేనో తథాగతునకు ఊరూరకనె లోబడితిని.

హింసకుడని నన్నిన్నాళ్లు పిలిచిరి. నేడు ★ నే హింసకుడను. నేనెవ్వని
హింసించను. నా పేరు అక్షరాల కృతార్థము.

నేను గడితేటిన దొంగను. నన్ను అంగులిమాలు డనిరి. ఒక వెల్లువలో దొర్లి
వచ్చి బుద్ధదేవుని సన్నిధానము జేరితిని.

★ అ. క. కోసల రాజ పురోహితునకు మైత్రాయణీయను భార్యయందొక కుమారుడు
కలిగెను. వానికి అహింసకుడని పేరిడిరి. విద్యాభ్యాసమునకై ఆ బాలుడు తక్షశిలకు పోయెను.
అక్కడ ధర్మాంతేవాసియై (ని: శుల్కశిష్యుడు) చదువనారంభించెను. ప్రజ్ఞానిధి - శిలవంతుడు
- అజ్ఞాకారి - ప్రియవాదియైన వానిని జూచితోడి సహధ్యాయులు ఈను వహించియుండిరి.
అన్యోన్యము గురు శిష్యులకు గల గాఢానురాగమును భగ్గుము జేయుటకు గభీరయోచనలు
వేసిరి. చివరకొక పథకమును కుదుర్చుకొనిరి. గురుభార్యకును - అహింసకునకును
గుప్తసంబంధమున్నదని కింవదంతిని ముట్టించిరి. ఆ మాణవకులందఱును ముందు మూడు
జట్లుగ విభాగమైరి. అందు మొదటి జట్టువారు ఆచార్యుని వద్దకు బోయి యిట్లనిరి.

“గురువర్యా! ఒక గాలిమాట విన్నాము.”

“ఏమది?”

“భవములు శమించె దుర్గతి బ్రద్దలయ్యె । కర్మపాకంబులెల్లను కడకుదొలగె ।
దివ్యనిర్వాణవదము సాధించిమించి । ఋణములేక భుజింతు నిర్వృతుడనగుచు.
మూడుడు ప్రమాదములయందు మునుగుచుండు । వండుతుడు దాని దాపుననుండనీడు
అప్రమాదంబు వాని సర్వస్వము సుమి । అప్రమత్తుడు విపుల సౌఖ్యములబొందు
బుద్ధదేవుని శరణంబుబొంది యిటకు । వచ్చినాడ సుస్వాగతం బయ్యెనాకు ।
అవగతము లేదు, దుర్మంత్రణంబుగాదు । మూడువిద్యల బొందితి ముక్తిగంటి.”

“అహింసకమాణవకుడు అంతఃపుర ద్రోహము చేయుచున్నాడని.”

“ఛీ! ఛీ! యేమిమాట. వాడు నా కొడుకునంటివాడు. మా యిరువురి మధ్య కొఱివెట్ల
వచ్చితిరా?”

ఆ గుంపు పోయినది. మరియొకజట్టు - మరియొకజట్టు మాటిమాటికి చెప్పుటతో
ఆచార్యునకు కించకలిగినది. ఆ సందేహద్వేషితో భార్యను - శిష్యుని పరికించుచు వచ్చినాడు.
వారిరువురి స్నేహపూర్వసంభాషణ మాతని సందేహమునకు ఊతయిచ్చినది. తనలో నిట్లని
తలంచెను.

“నేను వీనిని చంపింతునా, తనవద్దనుండు శిష్యుని చంపించినాడను అప్రమాదమునకు
పాల్పడుదును. విద్యాధ్యయనము ముగిసిన పదవ ధర్షణారూపమున “వేయిమందిని చంపుము”ని
అజ్ఞాపింతును. వాడట్లు ప్రవర్తించునపుడు యెవ్వడేని యొకడు పుటమార్చగలడు.”

అనుకొన్నట్లు కథ అంతయు నట్లే నడచినది. అహింసకు డిట్లనియె.

“అచార్య! మాది అహింసాకులము. ఆ ఘోరకర్మ మెట్లు జేతును?”

“అబ్బాయీ! దక్షిణ యివ్వనిచో విద్యాపల మెట్లుంటును?”

విధిలేక తెగతెంపు చేసి ఆయుధములను తీసికొని అరణ్యమున ప్రవేశించెను. ఆ
అడవియందు కానబడినవానినెల్లను ఖండించుచు వచ్చెను. చివరకు వస్త్రమునైనను తీసికొనడు.
రెక్కొనుకొనుటకు అనువుగ వారి ప్రేళ్ళను నఱకిమెడలో దండవైచుకొనువాడు. అందుచే వానిని
అంగులీమాలు డనిరి. ఆ అరణ్యములోనికి జోరుటకు యెవ్వడును సాహసించరైరి. దారి
యంతయు పాడువడెను. అంగులీమాలుడును రాత్రువుయందు గ్రామములలో జొచ్చి తన్ని
తలుపులు బ్రద్దలుచేసి రోన ప్రవేశించి నిద్రించువారిని చెండాడువాడు. ఊళ్ళు పల్లెలు -
నిగమములు నగరములు సర్వశూన్యములు కాజొచ్చుడు చుట్టుపట్టు మూడు యోజనముల
పర్యంతము మనుష్యులు యిండ్లు వాకిళ్ళను వీడి, ఆలుబిడ్డలనువెంటగొని శ్రావస్థి జేరికొని
శిబిరములు వేసికొనిరి. ఒకనాడా ప్రజలు గుమియై రాజభవనప్రాంగణమునకు బోయి ఆ చెనటి
చేయు ఉపద్రవమును రాజునకు విన్నవించిరి.

౮

అష్టక (పారాయణ) వర్ణము (వి. పూ. 446)

¹ మంత్రపాఠంగతుడగు² బ్రాహ్మణు డొకడు బావరి యను వాడు రమణీయ మగు కోసల జనపదములను వీడి స్వర్గము నాకాంక్షించి దక్షిణ దేశమునకుబోయెను. అక్కడ³ అశ్వకుని ఆర్యకుని రాజ్యముల మధ్యయందు గోదావరీ నదీతటమున ఉంఛవృత్తితోడను ఫలమూలాహారముతోడను కాలము గడపుచు నివసించెను.

(1) సూత్ర నిపాతము 5 - 1 - 16.

(2) ప్రసేసజిత్తునకు పురోహితుడు. పేరు బావరి. మహాపురుషలక్షణములు మూడింటితో కూడినవాడు. మూడువేదముల ప్రవీణుడు. పదునార్వరు ప్రధానశిష్యుల తతనివద్ద విద్యను పఠించినారు. రాజగు ప్రసేసజిత్తునకు గూడ నితడే విద్యాగురుడు. ఒకానొకనాడు నరపాలునిజూచి బావరి యిట్లనియె.

“మహారాజా! నేను సంన్యసించెదను.”

“ఆచార్యా! తండ్రి లేకపోయినను మిమ్ముజూచి ఊఱడిల్లితిని. మీరు సంన్యసించి పోవద్దు.”

మహారాజా! అవశ్యము సంన్యసించవలెను.”

రాజు నివారింపలేక పోయెను. చేయునదిలేక, రేపటమాపట తాను దర్శించుట కనువుగ తనయుద్వానముననె సంన్యసించి యుండుమనెను. అతండును సమ్మతించి పదునారువేల పరివారముగల పదునార్వరు ప్రధానశిష్యులతోగూడి ప్రవ్రజించి రాజాగారి ఉద్వానవనముననె నివసించ దొడగెను. మహిపాలుడును వారికి వలయు వస్తుసామగ్రిని సమర్పించుచు సాయంప్రాతముల నారాధించుచు వచ్చెను. కొంతవడి గడచినంత ఆచార్యుడగు బావరిని చూచి అంతేవాసు లిట్లనిరి. “ఆచార్యా! పట్టణప్రాంత మందుండు యీ ప్రదేశమున తపస్సునకు అంతరాయములు మెండు. ఎందేని యేకాంతమునకు పోవుదము పడ.”

గురువొప్పుకొనెను. నరేంద్రు డెంతయు నివారింపియు యిసుమంతయు లాభములేక కొంత పరివారమును తోడిచ్చి వలయుచోట ఆశ్రమమును నిర్మించుకొండని వంపెను. వారును ఉత్తరమునుండి దిగజారివచ్చి దక్షిణాపథమును జొచ్చిరి.

(3) అ. క. అశ్వక ఆర్యకములు దాపుదాపుననుండు ఆంధ్రరాజ్యములు. ప్రస్తుతము నైజాం రాజ్యమున ఔరంగాబాదునకు పరిసరప్రాంతమై యుండనొప్పును. ఆ రెండు రాజ్యములమధ్య గోదావరి ప్రవహించి రెండుపాయలుగ చీలినది. అందు మూడుయోజనముల విస్తీర్ణముగల ద్వీప మేర్పడినది.

ఆ దాపున నొక గ్రామము గలదు. అందుచే కూడిన ఆదాయముతో వారొక మహాయజ్ఞమును తలపెట్టి నిర్వహించిరి. అంతయు ముగిసినపిమ్మట ధూళిధూసరిత గాత్రుడుగు బ్రాహ్మణు డొకడు వచ్చి తనకైదువందల ద్రవ్యమును దానమిమ్మని కోరెను. బావరియు నతనిని యథోచితముగ సత్కరించి “అయ్యా! ఉన్నదంతయు నిచ్చి వేసితిని. కడకు నా వద్ద నేమియు లేదే” యని బదులు చెప్పెను. “అడిగిన లేదందువా?” యని కినిసి ఆ నవాగతవిప్రుడు “ఓయీ! నేటికే యేడవ దినము నీ తల యేడువ్రక్కలపుగాక” యని భీషణముగ పల్కిెను. ఆ దారుణవాక్కును విని బావరి యెంతయు వగచుచు అన్నాహారములను వదలి కృశించజొచ్చెను. అయినను అతని చిత్తము ధ్యానయుక్తమయ్యే యుండెడిది. విషణ్ణుడగు నాతని స్థితిగతిని చూచి కనికరించి యొకానొక దేవత డగ్గఱి యిట్లనియె.

“బావరీ! చింతింపకుము. శిరస్సనిననేమి? శిరఃపాతమనిననేమి? మూర్ధమనిన నేమి? మూర్ధాపాతమనిననేమి? అనెడి విషయపరిజ్ఞానము పాపమాధనలోభి యగు మూఢున కేమి తెలియును? చింతింపకుము.”

“ఓ దివ్యపురుషా! మూర్ధమనిన మూర్ధాపాతమనిన నేమో తెలిసినచో నాకు తెలియజెప్పుము.

“బావరీ! నేను సైత మెఱుంగజాలను. అది బుద్ధపురుషుల జ్ఞానదర్శనము.”

“ఓ దివ్యుడా! లోకమునందట్టి వాడెవ్వడో ఊహించి చెప్పుము..”

“బావరీ! వినుము. కపిలవస్తుపురమునందు యిక్ష్వాకులవంశమువాడై శాక్యపుత్రుడు జన్మించినాడు. సిద్ధార్థగౌతముడనబడు నతడు ప్రప్రజించియున్నాడు. బ్రాహ్మణా! అతడు సంబుద్ధుడు. సర్వధర్మపారంగతుడు. రాగాదిమలనిర్ముక్తుడు. లోకమునకు ధర్మోపదేశము చేయుచున్నాడు. అతని పాలికి పాము. ఆవశ్యకచర్చ నడపి కొమ్ము.”

బుద్ధుడనుమాట వినినంతనె మేనుపులకరించినది. “ఓదివ్యదేవతా! అతడే యూరివాడు? ఏ దేశమువాడు? ఆ మహాత్ముని నేనెచ్చట గనుగొందును?”

“విప్రుడా! ఆ నరలోకచూడామణి కోసలరాజ మందిరమగు శ్రావస్తీలో నున్నాడు.”

ఇట్లు చెప్పి వేలుపు చనినంత బ్రాహ్మణుడు శిష్యులను పదునాఱువురను బిలిచి యిట్లుగ్గడించెను.

“మాణవకులారా! ఒక హితము నుపదేశింతును. లోకమునందు బుద్ధుడు తృప్తి పైనాడు. అట్టి వారిజన్మములరిది. వైశమశ్రావస్తీకి పోయి ఆ పురుషపుంగవుని దర్శించి వచ్చెదరా?”

“ఆచార్య! పోయేదముగాక. అతడు బుద్ధుడని మేమెట్లు గ్రహింపగలము?”

“నాయనలారా! వేదములందు మహాపురుషలక్షణములు ముప్పదిరెండు చెప్పబడినవి. వాటిలో నొప్పినవాని జీవితమార్గములు రెండేరెండు. మూడవదారి లేదు. గృహవాసియైనచో లోకలోకములకు యేకచ్చత్రాధిపతి కాగలడు. యిల్లువిడిచి సంన్యాసియైనచో వియచ్చరులు పిచ్చలింప సర్వోత్తమాత్మకుడు సమ్యక్ సంబుద్ధుడగుట నిక్కము. మీ రాయన కడకరిగి అడగదలంచిన ప్రశ్నలను అంతరంగముననే తలంచుకొనుడు. గుప్తరహస్యములను కూడ బుద్ధులు గ్రహింపగల్గుదురు.”

అని గురుడానతిచ్చినంత అజితుడు - తిష్ఠమైత్రేయుడు - పూర్ణుడు - మైత్రగుడు - ధోతకుడు - ఉపశివుడు - నందుడు - హేమకుడు - తోదేయుడు - కల్పుడు - జాతుకర్ణి - భద్రాయుధుడు - ఉదయుడు - పోసాలుడు - మోఘరాజు - పైంగుడు నను పదునాఱువురు శిష్యులును ఆచార్యునకు సాష్టాంగవందనము లర్పించి సెలవంది అందఱును జటామృగ చర్మధారులై ఉత్తరమున కేగిరి.

క్రమముగ వారు అర్యకమునుండి ★ 1. ప్రతిష్ఠానమును, 2. మాహిష్మతిని, 3. ఉజ్జయినిని, 4. గోనద్దమును, 5. విదిశను, 6. వనసాహ్వయమును, 7. కౌశాంబిని, 8. సాకేతమును, 9. శ్రావస్తీని, 10. సేతవ్యమును, 11. కపిలవస్తువును, 12. కుశీనారమును, మందిరమును, 13. పావాను, భోగనగరమును, వైశాలిని, 14. రాజగృహమును, దాటుచు పోయి మనోరమమగు 15. పాషాణక చైత్యమును చేరుకొనిరి.

★ 1. గోదావరికి ఉత్తర తీరమందుండు పైరనము (ఔరంగాబాదుజిల్లా) 2. నర్మదా నదికి ఉత్తరతటమున నేటి మహేశ్వరము లేదా మహేశము. 3. ఉజ్జయిన్ - గ్వాలియర్ రాజ్యము. 4. భోపాలమునకు సమీపమందలి ఒకచోటు. 5. వర్తమాన ‘భిల్స్’ (గ్వాలియర్) 6. (పవన నగరము) బాంసా (సాగరజిల్లా) 7. అలహాబాదుకు పశ్చిమమున 30 మైళ్ళు. కోసం (అలహాబాదుజిల్లా) 8. అయోధ్య (పైజాబాదు.జిల్లా) 9. బలరామపురమునకు 10 మైళ్ళు సహేబ్ మహల్. (గోండాజిల్లా) 10. జైనశ్వేతాంబీ 11. తిలౌరా (నేపాల్) 12. కసయా (గోరఖపూర్ జిల్లా) 13. పడరౌనా (కసయాకు 12 మైళ్ళు ఈశాన్యమున ,14. రాజగిరి (పాట్నా జిల్లా) 15. గిర్యక్ పర్వతము (రాజగిరినుండి ఆఱుమైళ్ళు).

అంతటవారు దప్పిగొన్నవాడు నీటినిబలె, వ్యాపారి లాభమునుబోలె, యెండకు తపించినవాడు నీడనట్లు భగవంతుని దర్శన మపేక్షించుచు వడివడిగ పర్యతము నధిరోహించిరి.

బుద్ధభగవంతుడు యెదుట గూర్చొనియున్న భిక్షుసంఘమునకు సింహగర్జన ముతో ధర్మోపదేశములు చేయుచున్నాడు. అజితుడు అమ్మహాత్ముని మేన లక్షణము లను పరికించి ముదితచిత్తుడై యొక్క చక్కిని గూర్చొని మానసికముగ నిట్లు ప్రశ్నించెను. “మా ఆచార్యుని జన్మాదికమును, లక్షణములను, గోత్రమును, విద్యాబుద్ధులను తెలియజెప్పుడు?”

“బ్రాహ్మణా! మాటయిర్వదియేండ్లు ఆయుస్సు. గోత్రమును బట్టి బావ రియని పేరు. మహాపురుషలక్షణములు మూడుగలవాడు. మూడువేదములందు పారంగతుడు. ధర్మవరాయణుడు. ఏనూర్వరు శిష్యులకు పాఠము చెప్పుచు న్నాడు.”

“ఓ మహాపురుషా! బావరికిగల లక్షణములను విస్తరించి చెప్పుడు.”

“మాణవకా! కనుబొమలనడుమ వెండ్రుకులు, నొసటినితాకు నాలుక, కోశా చ్చాది తమగు లింగము ఈ మూడును లక్షణములు.”

ప్రశ్నను వినకనె సమాధానము చెప్పు నతనిమహత్త్వమునకు నివ్వెఱవడి చేతులు జోడించి అంతరంగముననె మఱియు నిట్లు ప్రశ్నించెను.”

“భగవంతా! మూర్ధము (శిరస్సు)ను మూర్ధాపాతము (శిరఃపాతము)ను గూర్చి బావరి తెలిసికొనగోరుచున్నాడు. దయచేసి వివరింపుడు.”

“విప్రకుమారా! అవిద్యను మూర్ధముగ తెలియుడు. శ్రద్ధా, స్మృతి, సమాధి, ఛంద, వీర్యములతో గూడిన విద్యను మూర్ధాపాతనిగ గ్రహింపుము.”

అజితమాణవకుని ఆశ్చర్యమునకు అంతుపంతు లేదు. మృగచర్యము నొక భుజముపై వైచికోని పాదములపై బడి యిట్లనియె.

“ఓ చక్షుష్మంతా! శిష్యసహితముగ బావరి బ్రాహ్మణుడు పాదములకు వందనము లొనర్చుచున్నాడు. ప్రసన్న హృదయుడవు గమ్ము.”

“బ్రాహ్మణా! శిష్యసహితముగ బావరి సుఖించుగాక. మాణవకకుమారా! చిరంజీవీవై నీవును సుఖింపుము.”

ఇట్లు బుద్ధదేవు డాడిన శుభాలాపముల కెంతయు నలరి అతనిచే యనుమతి గొని యొక్కెడ గూర్చిని అజితుడు తథాగతుని ప్రథమమున నిట్లు ప్రశ్నించెను.

అజితమాణవకుని ప్రశ్నలు

అజితుడు:- లోకమును యేది కప్పినది? దేనిచే నిది ప్రకాశించుట లేదు? దేని తోనిదిలేవనము చేయబడినది? దీనికి మహాభయ మేది?

భగవంతుడు:- అవిద్య లోకమును కప్పినది. ప్రమాదముచే నిది ప్రకాశించుట లేదు. ఆశతో నిది పూయబడినది. జన్మాది దుఃఖములు దీనికి మహాభయ ములు.

అజితుడు:- నలుగడలను పాటు ప్రవాహములను నివారించునది యేది? ఆప్రవాహములు దేనిచే కప్పబడుచున్నవి?

భగవంతుడు:- లోకమునందలి ప్రవాహములన్నింటిని స్మృతి నివారించును. అవి ప్రజ్ఞచే కప్పబడుచున్నవి.

అజితుడు:- ప్రజ్ఞయును, స్మృతియును నామరూపములే గదా? ఈ నామ రూపములు యెక్కడ నిరుద్ధమగుచున్నవి?

భగవంతుడు:- విజ్ఞానము నిరోధింపబడినచో - అన్ని నామరూపములతో పాటు యివి కూడ నిరోధింపబడుచున్నవి.

అజితుడు:- విజ్ఞాతధర్మములను, భిన్నధర్మములను, వాటి మార్గమును, ఆనతిమ్ము.

భగవంతుడు:- కామములం దాసక్తుడుగాక, మనస్సును మలినము చేసికొనక కుశలధర్మ పరాయణుడై భిక్షువు ప్రవ్రజితుడగుచున్నాడు.

తివ్యమైత్రేయ మాణవక ప్రశ్న

తివ్య:- ఈలోకమున సంతుష్టుడెవడు? ఎవనికి ఆశలు లేవు? చివరల రెంటిని యెఱింగి మధ్యస్థితుడగువాడెవడు? ఎవ్వని మహాపురుషుడందురు?

భగవంతుడు:- కామములయందు తృప్తలేక తెలిసికొని ముక్తుడగు వాడు, అంత ములరెంటిని ప్రజ్ఞచే నెఱింగి వాటియందంటు కొనక మధ్యస్థుడై యుండును. వానికి ఆశలు లేవు. వాడు మహాపురుషుడు.

పుణ్యక మాణవక ప్రశ్నలు

పుణ్యకుడు:- సర్వజ్ఞా! భగవంతా! ఈ లోకమునందు ఋషులును మునులును క్షత్రియులును బ్రాహ్మణులును ఆయా దేవతలకు వేఱువేఱుగ యజ్ఞములను యేల కల్పించినారు?

భగవంతుడు:- వారు ఈజన్మమందలి సుఖభోగముల కాంక్షించి బంధములనుండి విడివడ లేక యజ్ఞముల నేర్పఱచినారు.

పుణ్యకుడు:- ఆ యజ్ఞములను కల్పించినవారు అప్రమాదులై జన్మజరాపాశముల నుండి విముకులైనారా?

భగవంతుడు:- స్తోమములు హోమములు జేయుచు కామలాభములకై లోభించి భవరాగము లం దనురక్తులై జన్మ జరలనుండి వారు గట్టెక్కిలేదు.

పుణ్యకుడు:- భగవన్! వారే గట్టెక్కి పోయినచో లోకమునందు దేవమనుష్యులలో నెవ్వడు జన్మజరలనుండి గట్టెక్కినాడు?

భగవంతుడు:- లోకముయొక్క మొదలు చివర జూచి యెందును ఆశ లేక పాగలేని అగ్నివలె శాంతుడైనవాడు జన్మ జరాపారంగతు డగును.

మైత్రగు మాణవక ప్రశ్నలు

మైత్రగుడు:- దేవా! భావితాత్ముడవగు నిన్ను ప్రశ్నించుచున్నాను. లోకమునందీ విధవిధములగు దుఃఖములు యెక్కడినుండి వచ్చుచున్నవి?

భగవంతుడు:- తృప్త మొదలగు ఉపధుల కారణముచే దుఃఖము లుత్పన్నమగు చున్నవి. ఆ ఉపధులకు అవిద్య కారణము. మూఢపురుషుడు దానిమూలమున పదింబది దుఃఖమున కెఱయగుచున్నాడు. నిజ మును గుర్రెఱిగి దుఃఖోత్పత్తికి కూకటివేరగు అవిద్యను - ఉపధులను సంభవింపనీయరాదు.

మైత్రగుడు:- జన్మ జరామరణ శోక దౌర్మనస్యములతోడి ఈ భవసాగరమును ధీరపురుషు లెట్లు తరించుచున్నారు?

భగవంతుడు:- ప్రత్యక్షధర్మమును యీ శరీరమునందే యెఱిగి స్మరించి ఆచరించి తరించుచున్నారు.

మైత్రగుడు:- భవతారకమగు ఆ ప్రత్యక్షధర్మమేది?

భగవంతుడు:- క్రింద మీద లోపల వెలుపల కానవచ్చువాటియందు తృప్తిను, అభినివేశమును, సంస్కారమును, విజ్ఞానమును బోధించుకొను నతడు భవసాగరమును తరించుచున్నాడు. అట్లప్రమాదియై విహరించు నతడు మమత్వమును కూలద్రోసి, జన్మ జరామరణ శోకపరిదేవనముల నూడదన్ని దుఃఖమున కతీతుడయి యున్నాడు. ఓ భూదేవ కుమారా! జ్ఞాని, పరిగ్రహరహితుడు, కామభవనమునందు ఆసక్తి లేనివాడునగు బ్రాహ్మణుడు యీ భవసాగరమును గట్టై క్కుచున్నాడు. భవాభవముల సంగమును వదలి తృప్తాదిరహితుడైన విద్వాంసుడు జన్మజరాసముద్రమున కద్దరి చేరుచున్నాడు.

ధోతకమాణవకుని ప్రశ్నలు

ధోతకుడు:- హే బ్రహ్మన్! దయయుంచి వివేకధర్మము నుపదేశింపుడు. దాని నాశ్రయించి నేను శాంతుడనై, ముక్తుడనై విహరించెదను.

భగవంతుడు:- ప్రత్యక్షమగు ధర్మమును యీ శరీరమునందే యెఱిగి స్మరించి ఆచరించి తరించుము. ముక్తుడనై విహరించుము.

ధోతకుడు:- భగవంతా! ఆ ప్రత్యక్ష ధర్మమెద్ది?

అని యడిగిన ధోతకునకు బుద్ధదేవుడు, వెనుక మైత్రగునకు ఉపదేశించినట్లే ఉపదేశించెను.

ఉపశివమాణవక ప్రశ్నలు

ఉపశివుడు:- ఓ దేవా! ఈ మహాసంసార ప్రవాహమును ఒంటరిగ తరించుటకు సాహసింప లేకున్నాను. నాకొక ఊతను - తోడును పట్టుకొమ్మను చూపింపుము.

భగవంతుడు:- ఆకించన్యమును (ఏమియు లేదనుటను) గురైఱిగి, స్మృతిమంతుడవై, ఆ ఆకించన్యమునే ఆలంబనముగ గొని ప్రవాహమును దాటుము. కామముల విడనాడుము. వాదవివాదముల విరతుడవగుము. రాత్రిందివములు తృప్తాక్షయమునకై పాటువడుము.

ఉపశిష్యుడు:- కామభోగములందు విరక్తుడు 'ఏమియు లేదను' ఆకించన్యమును అవలంబించినవాడు పరమ సంజ్ఞా విమోక్షములనుండి విముక్తుడైనవాడు ఆ ఆకించన్యమున అచలుడై నిలువ గలడా?

భగవంతుడు:- అట్టివాడు అందు అచలుడై నిలువగలడు.

ఉపశిష్యుడు:- ఓ సమంతచక్షా! వాడందు అచలుడై బహువత్సరములు నిలిచినవో అందే వాడు ముక్తుడగునా? అటనుండియే వాని విజ్ఞానము (జీవుడు) జాటిపోవునా?

భగవంతుడు:- గాలికి దీపజ్వాల ఆఱిపోయి యిటుబోయిన దటు బోయినదని చెప్పుటకు వీలుగానట్లు, మునియగువాడు నామ కాయమును దొఱగి అస్తమించుచున్నాడు. వ్యవహారమున కతీతుడైనాడు.

ఉపశిష్యుడు:- అస్తంగతుడైనాడా? లేదా? యెప్పటికిని వాడు అరోగుడేకదా?

భగవంతుడు:- అస్తంగతునకు (నిర్వాణప్రాప్తనకు) ప్రమాణము లేదు. అన్ని ధర్మములును నశించిన తర్వాత అది యిది యని, అట్టిట్లుని చెప్పుట మాత్ర మెట్లు మిగిలియుండును?

నందమాణవక ప్రశ్నలు

నందుడు:- లోకమునందు మును లున్నారని ప్రజలు చెప్పుదురు. జ్ఞానము కలిగినవాడా? కఠోరతపస్సుల కాలము గడపువాడా? ముని యనగ నెవ్వడు?

భగవంతుడు:- దృష్టిచే, సంప్రదాయముచే, శ్రుతిచే, పాండిత్యముచే యెవ్వనిని కూడ 'ముని' యని వండితుడనడు. లోభమును విషమును వలె చూచి, ఆశను పిశాచివలె బావించిన వానినె నేను ముని యనుచున్నాను.

నందుడు:- కొందరు శ్రమణబ్రాహ్మణులు మతముచే, శ్రుతముచే, వ్రత ముచే, శీలముచే శుద్ధికలుగునని చెప్పుచున్నారు. అట్టి ఆచరణ గలవారు జన్మమృత్యువుల నుండి కడతేఱగలరా?

భగవంతుడు: - అట్టివాడు కడతేజు లేరని చెప్పుదును.

నందుడు: - అట్లయిన దేవమనుష్య లోకములందు జన్మజరా మృత్యువులనుండి గట్టెక్కిన వాడెవ్వడో చెప్పుము?

భగవంతుడు: - శ్రమణబ్రాహ్మణుల నందఱిని జరా జన్మములనుండి నివృత్తులని నేను చెప్పబోను. మతమును, శ్రుతమును, వ్రతమును, శీలమును వదలి - అనేకరూపములను వీడి - రాగాది ఆస్రవములను చీల్చి, తృప్తాక్షయమును బొందిన నరులనే నేను గట్టెక్కినవారనుచున్నాను. కడతేజీనవారనుచున్నాను.

హేమక మాణవక ప్రశ్న

హేమకుడు: - తొల్లింటివారు గౌతమునికంటె భిన్నముగ - 'ఇట్లుండెను, ఇట్లుండును, అది యంతయు నిట్టిదిట్టిద'ని నాకు చెప్పెడివారు. ఆ వ్రసంగములు తర్కమును బెంచునవి. ఓ సమంతభద్రా! నా కవి నచ్చ లేదు. దేనిని తెలిసిన, దేనిని స్మరించిన, దేనిని ఆచరించిన లోకమునందు తృప్తను దాటుదునో అట్టి ధర్మము నుపదేశింపుము.

భగవంతుడు: - ఇష్ట (మత) శ్రుత, స్మృత విజ్ఞాతములనుండి రాగమును యెడబాయుట స్థిరమగు నిర్వాణపదము. దానినెఱింగి స్మరించి ఆచరించి యీ జన్మమునందే నిర్వాణమును బొంది ఉపశాంతులై తృప్తను దాటిపోవు చున్నారు.

తోదేయ్య మాణవక ప్రశ్నలు

తోదేయుడు: - కామతృప్త్యలెవనికి లేవో, వాదవివాదముల నెవడు గడచినాడో వాని విమోక్ష మెట్టిదిగ నున్నది?

భగవంతుడు: - వానికి విమోక్షము (యెనిమిది విధములు) లేదు.

తోదేయుడు: - వాడు ఆశ్వాసన సహితుడా? ఆశ్వాసన రహితుడా? ప్రజ్ఞావంతుడా? ప్రజ్ఞావంతునివలె నుండువాడా?

భగవంతుడు: - వాడు ఆశ్వాసన రహితుడు. ఆశ్వాస సహితుడు కాడు. ప్రజ్ఞావంతుడు. ప్రజ్ఞావంతునివలె నుండువాడుగాడు. కామభవములందు ఆసక్తి లేని యీ మునిని, ఓ తోదేయా! అకించనునిగ గుర్తింపుము.

కల్పమాణవక ప్రశ్న

కల్పడు:- మహాఘోరప్రవాహమున కొట్టుకొని పోవు నాకొక గడ్డను చూపింపుము. తిరిగి నేను సంసారదుఃఖముల పాలుగాకుందును.

భగవంతుడు:- అకించనత్వమే - దేనిని గ్రహింపకుండుటయే సర్వోత్తమ ద్వీపము. దానినే నేను జన్మమృత్యు వినాశరూపమగు నిర్వాణముగ జెప్పుచున్నాను. దానిని తెలిసి దానిని స్మరించి ఈ జన్మమునందే వాడు నిర్వాణమును పొందుచున్నాడు. వాడిక మారునివలలో పడడు.

జాతుకర్ణిమాణవక ప్రశ్న

జాతుకర్ణి:- ఓ సహజనేత్రా! సూర్యునివలె భూమిపై విహరించుచున్నావు. అల్పప్రజ్ఞాడనైన నాకు జరాజన్మముల నశింపజేయు ధర్మము నెఱుంగజెప్పుము.

భగవంతుడు:- కామములయందలి లోభమును వదలి - నిష్కామనను పాదుకొల్పి కొని, దేనియందును ఆవాహన విసర్జనములు లేక, తొలుతటి దానిని తొలగించుకొని వెనుక దానిని గ్రహింపక మధ్య ఉదాసీనుడై ఉపశాంతుడగువానికి నామరూపములందు ఆసక్తి లేదు. సర్వానర్థమూలములగు ఆనందములు లేవు. వాడు తరించుచున్నాడు.

భద్రాయుధ మాణవక ప్రశ్న

భద్రాయుధుడు:- మహాత్మా! మీ వచనములు వినుటకు ప్రోవయినాము. చక్కగ వ్యాఖ్యానింపుము. మీ రఖిల ధర్మవేత్తలు గదా?

భగవంతుడు:- సంగ్రహపరులగు ప్రాణులను వెంటబడి మారుడు వేటాడుతాడు. సంగ్రహబుద్ధిగలవారు మృత్యుదేవతకు బలి పశువులు. ఈ విషయమెఱింగి యెల్లయెడల సంగ్రహింపవలె నను తృష్ణను వదలుము.

ఉదయమాణవక ప్రశ్నలు

ఉదయుడు:- ప్రభూ! ప్రజ్ఞావిమోక్షమును గూర్చి చెప్పుము.

భగవంతుడు:- కామరాగమును దౌర్మనస్యమును నడంచి, స్వానన్యధ్యమును కౌక్యత్యమును నివారించి ఉపేక్షాస్మృతితో పరిశుద్ధమైన తర్క పూర్వక ధర్మమును ప్రజ్ఞా విమోక్ష మనుచున్నాడు.

ఉదయుడు:- లోకమునందు సంయోజన (బంధ) మెద్ది? దాని విచారణ యేది? ఏది నశించిన నిర్వాణము లభించును?

భగవంతుడు:- లోకమునందు తృప్తయే సంయోజనము. వితర్కము దానికి విచారణ, తృప్త నశించినచో నిర్వాణము లభించును.

ఉదయుడు:- ఏమి స్మరించుచు వచ్చిన విజ్ఞానము నిరుద్ధమగును?

భగవంతుడు:- లోపలి వెలుపలి వేదనలను అభినందించక, యిట్లు స్మరించుచు వచ్చిన ముముక్షువుయొక్క విజ్ఞానము నిరుద్ధమగును.

పోసాలమాణవక ప్రశ్న

పోసాలుడు:- రూపసంజ్ఞలను పోద్రోసి సర్వకామనలను వదలి 'లోపల వెలుపల నేమియులేదు' అని చూచెడి జ్ఞానముగల పురుషుడెట్లు వర్తించును?

భగవంతుడు:- సమస్తవిజ్ఞాన స్థితుల నెఱింగి విముక్తుడగు తథాగతుడు దీనిని తమ పరాయణముగ నెఱుంగుచున్నాడు. అకించన్య జనకమునకు ఉల్పాదకము అరూపరాగ నంది సంయోజనమని యిట్లు తెలిసి చూచుచున్నాడు. అట్టి చిరాభ్యాసశీలుడగు బ్రాహ్మణునియొక్క యీ జ్ఞానము తథ్యసత్యమైనది.

మోఘరాజమాణవక ప్రశ్న

మోఘరాజు:- నేను రెండుమార్లు శక్రుని ప్రశ్నించితిని గాని సమాధానమును బడయనైతిని. దేవఋషియగు బుద్ధుడు ముమ్మాత్తైనను సమాధానమిత్తురట. అందుచే ప్రశ్నించుచున్నాను. లోకమును యేవిధమున చూచువానిని మృత్యుదేవత చూడలేదు?

భగవంతుడు:- సదాస్మృతిని యెదుట బెట్టుకొని, లోకమును శూన్యముగ నెఱింగి ఆత్మద్వస్తిని వీడిన వానిని మృత్యువు తొంగి చూడలేదు.

పైంగ్యమాణవక ప్రశ్నలు

పైంగ్యుడు:- నేను జీర్ణుడను - దుర్బలుడను - జరా జన్మములను నశింపజేయ జాలు ధర్మమును చెప్పి నన్నుద్ధరింపుడు.

భగవంతుడు: - ప్రమత్తులగు ప్రాణులు రూపముల నిమిత్తమై నష్టమగుచున్నారు.
 నీవు సంసారమున తిరిగి పుట్టుకుండుటకై రూపములను వీడుము.
 తృష్ణావ శులగు నరులు పలువిధముల వీడింపబడుట యెఱింగి తిరిగి
 పుట్టుకుండుటకొఱకు తృష్ణను విడనాడుము.

ఇట్లు భగవంతుడు బుద్ధుడు మగధ దేశమున పాషాణవైత్యమున విహరించుచు
 దీనిని చెప్పెను. ఇది పారము (తీరము) ను జేర్చునది గాన పారంగమనీయ ధర్మమని
 చెప్పిరి. మఱియు పారాయణమని కూడ పేరిడిరి.

౯

శునకాది సూత్రములు (వి. పూ. 445 - 443)

★ సిద్ధార్థబుద్ధుడు శ్రావస్తీయందు అనాధపిండకుని జేతవనారామమున
 విహారము చేయుచున్నాడు. ఒకనాడు భిక్షువులను సంబోధించి యిట్లనియె.

“ఓ భిక్షువులారా! సనాతన కాలమునాటి బ్రాహ్మణుల ప్రాచీనధర్మము
 లైదును ఈనాడు కేవలము శునకములయందు మాత్రము గోచరించుచున్నవి. ఆనాటి
 బ్రాహ్మణులెట్టివారు? 1. బ్రాహ్మణ స్త్రీని మాత్రము పొందువారు. ఈనాటి బ్రాహ్మ
 ణులు అబ్రాహ్మణస్త్రీలను సైతము పొందుచున్నారు. కుక్క తనజాతిని తప్ప అన్య
 జాతితో సంగమించదుగదా? కావున ప్రాచీనధర్మమును అవియె పాటించుచున్నవి.
 2. మరియు పూర్వీక బ్రాహ్మణులు ఋతుమతియగు కాంతతో మాత్రము కలి
 యుచుండిరి. ఈనాడౌహర్దేమియు లేదు. శునకములు ఋతుకాలములందె మైథున
 మపేక్షించుచున్నవి. 3. గతకాలమునాటి బ్రాహ్మణులు కన్యను అమ్ముటయు లేదు;
 కొనుటయు లేదు. ప్రేమతోడనే వారు ముడివేయబడువారు. ఈనాటి బ్రాహ్మణుల
 కథ అట్టిదికాదు. కాని శునీశునకములు ప్రేపబద్ధములయ్యే వర్తించుచున్నవి. 4.
 వెనుకటి బ్రాహ్మణులు ధనధాన్యములను, వెండి బంగారములను కూడబెట్టియుంచెడి
 వారుకారు. కాని నేటి విప్రుల కదేపనియైనది. సంగ్రహబుద్ధి కుక్కలకేమున్నది? 5.
 తొల్లింటి బ్రాహ్మణులు యేపూట భోజనమును ఆపూట వెదకికొనెడివారు. నేటి
 వారో కక్కుర్తిగ కడుపుకుదిని కడమది సంచలకు నింపువారు. ఆ పెద్దలనాటి పద్ధతి
 కేవలమా కుర్కురములందే కన్పడుచున్నది. ఈ బ్రాహ్మణులయందు లేదు.
 అందువలననే పూర్వీక బ్రాహ్మణ పంచధర్మములు యీనాడు కుక్కలయందు
 మాత్రమే గోచరించుచున్నవని చెప్పితిని.

★ అ. ని. 5 - 4 - 4 - 1 (ఇరవై యేడవ వర్షావాసము శ్రావస్తీ జేతవనమునందు)

ద్రోణసూత్రము

★ యథారీతి భగవంతుడు జేతవనారామమునందె విహరించుచున్నాడు. ద్రోణుడను బ్రాహ్మణుడచ్చోటికరుదెంచి మహాశ్రమణునితో కుశలప్రశ్నము లాచరించి యిట్లనియె.

“గౌతమా! నేనాయాచోట్ల ‘శ్రమణగౌతముడు వయస్సు చెల్లిన వృద్ధబ్రాహ్మణులనుచూచి అభివాదనము చేయడు - ఆసనమర్చింపడు - ఆదరింపడు’ని పలు పురు చెప్ప వినియున్నాను. అది యుచితమేనా?”

“ద్రోణా! నీవు బ్రాహ్మణుడనని పంతమాడగలవా?”

“గౌతమా! అవును. తల్లి వంశమునుండియు తండ్రివంశమునుండియు పవిత్రుడును, మంత్రవేత్తయు, అధ్యయనవరుడునగు వానిని చొక్కముగ బ్రాహ్మణుడనవలెను. నన్ను అట్టివానిగనె చెప్పనగును.”

“ద్రోణా! మీరిప్పుడు చదువు, స్వాధ్యాయము చేయు వేదమంత్రములకు ప్రవక్తలును, కర్తలును నగు అష్టక వామక వామదేవ విశ్వమిత్ర జమదగ్ని అంగిరస్సు భరద్వాజుడు వశిష్ఠుడు కశ్యపుడు భృగువు మొదలైన పూర్వీకములు 1. బ్రహ్మసముడు 2. దేవసముడు 3. మర్యాదకుడు 4. సంభిన్నమర్యాదకుడు 5. బ్రాహ్మణ చండాలుడని అయిదు విధముల బ్రాహ్మణులను చెప్పుచున్నారు. అయ్యా! అందులో నీవెవ్వడవు?”

“గౌతమా! ‘మేము బ్రాహ్మణులము’ అంతమట్టుకె నాకు తెలియును. నీవు చెప్పినది క్రొత్తవిషయము. దయచేసి సెలవియ్యండి.”

“ద్రోణా! చెప్పెదను వినుము. బ్రహ్మసముడగు బ్రాహ్మణుడు మొదటివాడు. వాడు ఉభయవంశములనుబట్టియు పవిత్రుడు. వేదములను పఠించుచు నలుబదియై దేండ్ల వఱకు కౌమార బ్రహ్మచర్యమును పాలించును. అటుపిమ్మట ధర్మముచే సంపాదించిన ధనమును ఆచార్యునకు దక్షిణగ నొసగును. ఆ ధనము పాత్ర పట్టినంత గ్రహించుచువచ్చి భిక్షాచర్యవలన సంపాదించినదియెగాని కృషివలన, వాణిజ్యము వలన, గోపాలనమువలన, శస్త్రజీవికవలన, రాజపురుషదాస్యమువలన ఏదేని శిల్పమువలన సంపాదించినదిగాదు. గురుదక్షిణ నర్పించిన పిమ్మట తలను గడ్డమును

గొరిగించుకొని ప్రవ్రజితుడై మైత్రీయుక్త చిత్తముతోడను, కరుణాయుక్తచిత్తముతోడను, ముదితాయుక్తచిత్తముతోడను, ఉపేక్షా యుక్తచిత్తముతోడను గూడినవాడై దిక్కుదిక్కులనన్నిటిని తన దివ్యచిత్తమున ముంచి తేల్చుచు విహరించుచున్నాడు. అట్టివాడు శరీరమును వదలిన పిదప బ్రహ్మలోకమున నుత్పన్నమగుచున్నాడు. వాడె బ్రహ్మసముదగు బ్రాహ్మణుడు.

ద్రోణా! దేవసముదగు బ్రాహ్మణుడు రెండవవాడు. ఉభయవంశముల పరిశుద్ధుడు. నలుబదియైదేండ్లు యీడువఱకు కౌమార బ్రహ్మచర్యమును పాలించువాడు. ధర్మార్జితమగు ధనమును ఆచార్యునకు దక్షిణనిచ్చి ధర్మపత్నిని చేబట్టుచున్నాడు. ధనమిచ్చి కొనక ధారాదత్తమగు కన్యను గ్రహించుచున్నాడు. కేవలము బ్రాహ్మణస్త్రినే పరిగ్రహించును. క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రస్త్రిల పాంతుకుబోడు. చూలు నిలిచిన కాంతను కలియడు. పాలిచ్చుపడతిని పొందడు. గర్భవతితో కలిసినచో ఆతమేహరోగ సంతతి కలుగును. పాలిచ్చుపడతిని బొందినచో సంతానము అశుచి ప్రతిపేతనామకమగును. మరియు వాడు ఋతువేళల నతిక్రమించడు. అతనిపత్ని కామమదమున భోగము నపేక్షించునదిగాదు. ప్రజార్థమై మాత్రమే రతి నపేక్షించునది. ఇట్లు పుత్రుడును పుత్రికయు కల్గినమీదట ఆ బ్రాహ్మణుడు సంన్యసించుచున్నాడు. క్రమముగ ప్రథమధ్యానమును, ద్వితీయధ్యానమును, తృతీయధ్యానమును, చతుర్థధ్యానమునుబొంది విహరించుచున్నాడు. శరీరమును వదలినంత స్వర్గలోకము నందు సంభవించుచున్నాడు. వీడె దేవసమబ్రాహ్మణుడు.

ద్రోణా! మర్యాదకబ్రాహ్మణుడు మూడవవాడు. ఉభయవంశపవిత్రుడు. నలభై యైదేండ్లు కౌమారబ్రహ్మచర్యమును పాలించి ధర్మముతో ఆచార్యదక్షిణనిచ్చి ధర్మపత్నిని గ్రహించి సంతానము నుత్పాదించి యింటనె నివసించును. ప్రవ్రజితుడు కాడు. పెద్దల మర్యాదను దాటిపోడు. వీడె మర్యాదక బ్రాహ్మణుడు.

ద్రోణా! సంభిన్న మర్యాదక బ్రాహ్మణుడు నాల్గవవాడు. వీడును పైవానివలెనే ఉభయవంశ శుద్ధుడు. కౌమారబ్రహ్మచర్యధారి. ఆచార్యదక్షిణను ధర్మముతో సమర్పించినవాడు. కాని వత్సీగ్రహణము ధర్మముచేసినను, అధర్మముచేసినను చేయును. బ్రాహ్మణస్త్రిని క్షత్రియస్త్రినికూడ పొందును. ఋతుకాలముల పాటించు లేడు. ఆర్యబ్రాహ్మణుల మర్యాదలో నిలువడు. వీడు సంభిన్నమర్యాదకుడు.

ద్రోణా! బ్రాహ్మణచండాలుడు అయిదవవాడు. వీడు ఉభయవంశముల పరిశుద్ధుడు. నలువదియైదేండ్లు బ్రహ్మచర్యపాలనముచేసి ధర్మముతోనూ అధర్మ

ముతోనూ ధనమును సంపాదించి ఆచార్యదక్షిణను సమర్పించును. ధర్మమును అధర్మమును సరకుగొనక భార్యను స్వీకరించును. బ్రాహ్మణ క్షత్రియవైశ్య శూద్రాది స్త్రీలతో సంగమించును. ఋతుకాలముల హద్దులేదు. అతని పత్ని కామమదమున రతి నవేషించును. బ్రతుకుకొట్టకై వాడన్నివృత్తులలోను దిగబడును. 'అన్నివృత్తులలో - అన్ని పనులలో ప్రవేశించి జీవికను గడపు నీవు బ్రాహ్మణుడ వెట్లయ్యెదవ'ని యెవ్వడైన నడిగినచో 'అగ్నికీ కాల్పరాని దొకటి లేదు. ఏదికూడ అగ్నినంటుకొనదు. పోపామ్మ'ని తన్ను సమర్థించుకొనును. వీడె బ్రాహ్మణ చండాలుడు. పూర్వఋషు లిట్లు చెప్పిరి. అయ్యా! ఈ అయిదుగురిలో నీ వెవ్వడవు?

“గౌతమా! నిజమునకు నేను కడవానితో తూగుటకూడ కనాకష్టము. భంతే! ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము. నేటినుండి నన్ను సాంజలి శరణాగత ఉపాసకునిగ అనుగ్రహింపుము.”

సహస్ర సూత్రము

¹ ఒక సమయమున భగవంతుడు శ్రావస్తీయందు ² రాజకారామములో విహరించుచున్నాడు. అట్టియెడ వేయిమంది భిక్షుణీ జనము బుద్ధదేవుని సన్నిధానమున కరుదెంచి అభివాదనములు జేసి యొక చక్కని నిలువబడిరి. వారిని జూచి భగవంతు డిట్లనియె.

(1) స. ని. 54 : 2 : 2.

(2) అ. క. రాజానిర్మించిన ఆరామము కాబట్టి రాజకారామమనిరి. కోసల రాజా ప్రసేనజిత్తుడు దీనిని నిర్మించినాడు.

ప్రథమ బోధియందు (బుద్ధత్వమునకు తర్వాత యిర్వదియేండ్లు) భగవంతుని కీర్తివ్రతిష్ఠలు పెచ్చుపెరుగుటను సహింపలేక తైర్థికులిట్లు వివరించిరి. “శ్రమణగౌతమునికిట్టి యశస్సు కల్గుటకు యేదేని కారణముండవలెను. దీనికి మూలము యే తపస్సుకూడ గాదు. భూమి శిరస్సును ఆక్రమించి దానిపై విహారమును కట్టించి నివసించుచున్నాడు. ఇది దాని ప్రభావమే. మనముకూడ ఆ జేతవనమునకు దావున ఆరామమును నిర్మింతము” అని వారు తలంచి శిష్యుల మూలమున నొక లక్ష ద్రవ్యమును సంపాదించి రాజేంద్రుని వద్దకుబోయి యిట్లనిరి. “నరపాలా! మేము జేతవన సమీపమున నొక తైర్థికా రామమును కట్ట నుద్యమించితిమి.

“ఓ భిక్షుణులారా! ఆర్యశ్రావకుడు చతుర్విధములగు ధర్మములతో గూడి స్రోతావన్నడగుచున్నాడు. (స్రోతావన్నడు = జాతిపోని స్థిరసంబోధిని పొందినవాడు) ఆ నాల్గింటిని చెప్పేదను వినుడు. ఆర్యశ్రావకుడు 1. బుద్ధునియందు అత్యంత ప్రసన్నుడై, భగవంతుడు అర్హుడు సమ్యక్ సంబుద్ధుడని స్మరించుచు 2. అతని ధర్మమును 3. సంఘమును స్వాఖ్యాతమనియు ప్రత్యక్షఫలప్రదమనియు భావించుచు కమనీయములగు 4. ఆర్యశీలములందు కూడుకొనినవాడై భిక్షువు స్రోతావన్నడగుచున్నాడు.

శ్రమణగౌతముని వలనగాని అతని శిష్యుల వలనగాని యెట్టి ఆటంకమును కలుగకుండ తాము నివారించ వలసినది” అని చెప్పి కొంత లంచమిచ్చిరి. రాజా దానిని గ్రహించి “పాండు - మీవని చేసికొండని” వంపించెను. వారును ఆయా సామానులను చేరవేసుకొని సేవకులతో పనులు జేయించుచుండిరి.

పేరువనే కలకలము గల్గుటవిని భగవంతుడు గంధకుటీనుండి బయటకు వచ్చి ఆనందుని బిలిచి “ఆనందా! ఏమిదా కోలాహలము”ని యడిగెను.

“భంతే! మన చెంతనే తైర్దికలు తైర్దికారామమును నిర్మించుటకు దొడంగినారు.”

“ఆనందా! ఇది చట్టమునకు విరుద్ధము. భిక్షుసంఘమునకు ప్రతికూలము. పాయరాజాతో వచ్చి నివారణజయము.” అనందస్థవిరుడు కంత భిక్షుసంఘముతో కూడి రాజద్వారమునకు పోయి లోనికి రాజునకు చెప్పి బుత్తించెను. లంచము తినిన దోషమున నరపాలుడు బైటికి మొగము చూపలేదు. రెండవతూరి తథాగతుడు సారిపుత్రమౌద్గల్యాయనుల బంపెను. ఫలశ్రుతి మొదటివలెనే నైనది. అంత భగవంతుడె స్వయముగ బయలుదేరి రాజభవన ప్రాంగణమునకు వచ్చి నిలచినంత మహారాజా వార్తవిని సంభ్రమముగ జనుడెంచి సాదరముగ ఆసనమును సమర్పించెను. శాస్త్ర యిట్లనియె. “రాజా! తొల్లి మహావరాక్రమియగు కురురాజు ఋషుల కన్యౌన్యము కలహము గలిగించి సర్వవాశమై పోయెను.”

భగవంతుడాడిన ఆ మాట సూటిగ తనకె తగులుటచే భూపాలుడు తాను చేసిన అకృత్యమునకు వగచి భుటలను వంపించి తైర్దికల వెళ్ళగొట్టించెను. సామానులను కూడ తన వశమే చేసికొనెను. ఆ చోటనే వాటితోడనే ఒక ఆరామమును నిర్మింపజేసి బుద్ధదేవునకు సమర్పించెను. అదియే రాజకారామము.

సుందరికా భారద్వాజసూత్రము

★ ఒకానొకప్పుడు భగవంతుడు బుద్ధదేవుడు కోసలదేశమునందు సుందరి కానదీతీరమున విహారము చేయుచుండెను.

భారద్వాజాడును బ్రాహ్మణు డొకడు ఆ యేటిఒడ్డున అగ్నిహోమము జేయుచు ఆహుతు లిచ్చి ముగించి ఆసనమునుండి లేచి నలుకడల కలయబరికించి ‘ఈ హవ్య శేషమును భుజించుటకు అర్హుడెవ్వడా’ యని వితర్కించెను. ఒక్కొంత దూరమున నొక చెట్టుక్రింద ముసుగు వేసికొని కూర్చొనియున్న బుద్ధదేవుని జూచి హవ్య శేషమును యెడమ చేతను, కమండలువును కుడిచేతను గొని సమీపించి వచ్చెను. అడుగుల సవ్వడి విని భగవంతుడు ముసుగు దొలిగించి చూచెను. వెంటనే భారద్వాజాడును ‘ఓహో! ముండకుడు (బోడివాడు.) ముండకుడు (బోడి వాడు)’ అని చీదరించుకొని వెనుకకు రెండడుగులు వైచి ‘ఇట్టివారిలోను బ్రాహ్మ ణులుకూడ నుండుటకద్దు. విచారించి తెలిసికొందునుగాక’ యని వెండియు బుద్ధుని వద్దకుబోయి యిట్లనియె.

భారద్వాజాడు:- “అయ్యా! తామే జాతివారు?”

భగవంతుడు:-

“జాతినడుగకుమోయి! ఆచరణమడుగు కట్టెలో నగ్నిపుట్టుటగాంచలేదె హినకులమందునైన ప్రజ్ఞానఘనుడు పుణ్యుడు తపస్వి జన్మింపబోలడాక్కొ యెవడు సత్యవ్రతుడో దాంతుడెవడో వేదశిఖలనెఱిగినో యెవ్వండు శిష్టశీల సమ్మతుడో వాడు దినము యజ్ఞావశిష్టమైన ఆహారమునె ప్రీతి నారగించు.”

భారద్వాజాడు:- “నా యిష్టము ఫలించినది. గౌతమా! నీవు బ్రాహ్మణుడవు. నీ యట్టి వాడు లభింపకపోవుటచేతనే యజ్ఞ శేషము పరుల పాలగు చున్నది. దయ చేసి దీనిని భుజింపుడు.”

భగవంతుడు:- “బ్రాహ్మణా! నేనీ భోజనమును గూర్చి ‘గాధ’ను పాడితిని. ఇది నాకు భుజింపరానిదైనది. గాధమూలమున ప్రసంగించిన దానిని బుద్ధులు పరిత్యజించెదరు.”

భారద్వాజాడు:- “గౌతమా! తగిన పాత్రను బొంది దాత పుణ్యవంతుడగుచు న్నాడు. ఈ హవ్య శేషమును మఱియెవ్వరికిత్తును?”

భగవంతుడు:- “బ్రాహ్మణా! తథాగతుడు లేదా అతని శిష్యులు తప్ప దీనిని తిని జీర్ణింపు కొను వాడెవ్వడును నాకు పాడగట్ట లేదు. కాబట్టి గడ్డి లేనిచోటగాని, ప్రాణికోటిలేని నీటగాని దీనిని వదలుము.”

ఇట్లు భగవంతు డానతిచ్చిన భారద్వాజాడును ఆ హవ్య శేషమును ప్రాణిరహిత మగు జలమునందు విసర్జించెను. వెంటనే నీటినుండి చిటపట చిటపట యని ధ్వని బయలు దేతినది. దానిని జూచి వెఱగు పడి భారద్వాజాడు వడివడి భగవంతుని కడకు పరుగిడి వచ్చి యొక యోర నిలువబడెను. సంబోధి నాథుడు వలకుచున్నాడు.

“బ్రాహ్మణా! పుల్లలకగ్గపెట్టి పుణ్యాత్ముడనైతినిని తలంచితివా? పవిత్రత దీని చేతనే లభించునని వండితులు పలుకరు. ఈ పై పై బూటకములతో భావశుద్ధి యేర్పడునా? వెట్టివాడా? ఈ కట్టెలను కాల్చుకొనుటమాని అంతర్వ్యోతిని వెలిగింపుము. నిత్యాగ్ని హోత్రవై నిత్యవీకాంతవై బ్రహ్మచర్యమును పాలింపుము. నే నట్టి వాడనై యున్నాను. నీ అభిమానము కట్టెలమోపు, క్రోధము ధూమము. అసత్య భాషణము బూడిద. నాలుక స్రవము. హృదయము జ్యోతి వెలుగు ప్రమిదె. తన్ను దాను నిలుపుకొనినవాడు జ్యోతిని దర్శించును. విప్రవరా! ధర్మమను మడుపుగలదు. దానికి శీలమను రేవున్నది. సత్పురుషులు దానిని పొగడుచుందురు. వేదాంతి యగువాడు దానియందు మునిగి తడియకుండగనే ఆవలిదరి చేరికొనును. శ్రేయస్సు, సత్యధర్మములపై - సంయమబ్రహ్మచర్యములపై ఆధారపడియున్నది. అట్టి అంతర్యజ్ఞముల నొనర్చినవారికి నమస్కరింపుము. వారు లోకానికి జ్యోతిస్తంభాలని నేను చెప్పుచున్నాను.”

ఆ మధుర బోధాసుధారసముల చెవులపండువుగనాని సుందరీక భరద్వాజాడు “గౌతమా! ఆశ్చర్యము అబ్బురము. నన్ను నేటినుండి సాంజలిశరణాగత ఉపాసకునిగ అనుగ్రహింపుమ”ని వేడుకొనెను. కొన్నాళ్ళకు ఆయుష్మంతుడు భరద్వాజాడు ఆర్హతులం దొకడాయెను.

ఆత్మద్వీప సూత్రము

★ శ్రావస్తీయందు జేతవనారామమున భగవంతుడు బుద్ధుడు విహరించుచు భిక్షువుల సంబోధించి యిట్లనెను.

★ సం. ని. 21 - 5 - 1. భగవంతుడు ఇరవై యేనిమిదవ వర్షావాసము శ్రావస్తీయందును, ముప్పదియవది జేతవనమందును.

“భిక్షువులారా! ఆత్మశరణ్యులై (స్వావలంబులు), ధర్మశరణ్యులై, అన్యము నాశ్రయింపక విహరింపుడు. అట్టి మీరు కారణసహితముగ పరీక్షింపుడు. శోక దుఃఖములు యెక్కడినుండి వచ్చుచున్నవి. భిక్షువులారా! ఆర్యధర్మముల నెఱుంగని పృథగ్జనుడు రూపమును ఆత్మగనో, రూపవంతుని ఆత్మగనో, ఆత్మయందు రూపమునో, రూపమునందు ఆత్మనో చూచుచున్నాడు. అట్టివాని రూపము చెడిపోవుచున్నది; మార్పొందుచున్నది. అప్పుడు శోకదుఃఖములు ఉత్పన్నమగుచున్నవి. రూపములయొక్క అనిత్యతను గమనించి ‘పూర్వమందలి రూపములు - యిప్పటి రూపములు అన్నియు అనిత్యములు, దుఃఖములు విపరిణామ ధర్మములుగలవి’ అని లెస్సగ నెఱింగిన శోకదుఃఖములు జాఱిపోవుచున్నవి. నశించుచు న్నవి. వాడు నిర్భయుడగుచున్నాడు. సుఖవిహారి యగుచున్నాడు. అట్టివానిని ముక్తుడందురు.

భిక్షువులారా! ఆర్యధర్మముల నెఱుంగని పృథగ్జనుడు వేదనను ఆత్మగనో, వేదనావంతుని ఆత్మగనో, ఆత్మయందు వేదననో, వేదనయందు ఆత్మనో చూచుచున్నాడు. వాని వేదన నిహతమగుచున్నది. మార్పొందుచున్నది. అప్పుడు శోక దుఃఖము లుదయించుచున్నవి. వేదనలయొక్క అనిత్యతను గమనించి ‘పూర్వమందలి వేదనలును, యిప్పటి వేదనలును అన్నియు ననిత్య దుఃఖ విపరిణామధర్మములు కలవి’ యని లెస్సగ నెఱింగినచో శోకదుఃఖములు నశించుచున్నవి. వాడు నిర్భయుడై సుఖవిహారియగుచున్నాడు. అట్టివానిని ముక్తుడందురు.

భిక్షువులారా! అట్లే మరియు పృథగ్జనుడు సంజ్ఞాసంస్కారవిజ్ఞానములను ఆత్మయనియె, సంజ్ఞాసంస్కార విజ్ఞానములు గల వానిని ఆత్మయనియె, ఆత్మయందు సంజ్ఞాసంస్కారవిజ్ఞానములనో, సంజ్ఞాసంస్కారవిజ్ఞానములయందు ఆత్మనో చూచుచున్నాడు. వాని సంజ్ఞాసంస్కారవిజ్ఞానములు నిహతమగుచున్నవి. మార్పొందుచున్నవి. అప్పుడు శోకదుఃఖము లుదయించుచున్నవి. సంజ్ఞాసంస్కారవిజ్ఞానముల అనిత్యతను గమనించి ‘తొల్లిటి సంజ్ఞాసంస్కారవిజ్ఞానములును, యిప్పటి సంజ్ఞాసంస్కారవిజ్ఞానములను అన్నియు అనిత్యదుఃఖవిపరిణామ ధర్మములు కలవియో’ యని లెస్సగ నెఱింగినచో శోకదుఃఖములు నశించుచున్నవి. వాడు నిర్భయుడై సుఖవిహారియగుచున్నాడు. అట్టివానిని ముక్తుడందురు.

మల్లికా సూత్రము

★ అదియొక సమయము, తథాగతుడు శ్రావస్తీయందు జేతనవారామమున విహరించుచున్నాడు. అట్టియెడ రాజగు వ్రసేనజితుడు భగవంతునికడకరుగుదెంచి

అభివాదనములు చేసి యొకచోట గూర్చొనెను. అంతలో నొక పురుషుడు కోసల నరేంద్రుని వద్దకు వచ్చి రహస్యముగ “దేవా! మల్లికాదేవి కొమార్తెను కనిన” దని చెవిలో చెప్పెను. ఆ మాటను వినినంతనే ప్రసేనజితుడు విషణ్ణవదనుడయ్యెను. సర్వజ్ఞుడగు బుద్ధదేవు డావిషయమును గ్రహించి యిట్లనియె.

“మహారాజా! అత్తమామలయెడ భక్తిగలది, పతియే వరమ గతిగ తలంచినది, ప్రజ్ఞాశీలముల నొప్పునదియగు స్త్రీ పురుషునకంటె శ్రేష్ఠమనుట నిక్కము. అట్టి కాంతయందు జన్మించిన పురుషుడు శూరవీరుడై దిక్కులకు అధిపతియగుచు న్నాడు.”

౧౦

స్వర్ణాదిసూత్రములు (వి. పూ. 442 - 441)

¹ భగవంతుడు బుద్ధుడు శ్రావస్తీయందు ఆనాధపిండకుని జేతవనారామమున విహారము చేయుచుండెను.

ఆయుష్మంతుడు మహాకాత్యాయనుడు² అవంతీదేశములో కురరగృహసంబంధ మగు ప్రపాతవర్వతముపై నివాసము చేయుచుండెను. అట్టియెడ స్వర్ణకోటి కర్ణుడను ఉపాసకుడు ఆయుష్మంతుడగు మహాకాత్యాయనునకు ఉపస్థాపకుడుగ (పరిచారకుడు) నున్నాడు. వాడొక నాడేకాంతమున గూర్చొని వితర్కించుచు “ఆర్యుడగు మహాకాత్యాయను డువదేశించు ధర్మము మిగుల పరిశుద్ధమైనది. దానిని గృహములలో కాపుర మొనర్చువారు సాధించుట దుష్కరము. కాబట్టి నేను ప్రవ్రజించెదన”ని తలంచెను.

అంతట నొకనా డదను చూచి స్వర్ణుడు మహాకాత్యాయనుని చెంతకరిగి తనకు పాడమిన అభిలాష నెఱింగించి ‘నన్ను ప్రవ్రజితుని చేయుమ’ని కోరెను. ఆ మాట విని మహాకాత్యాయను డిట్లనియె.

“స్వర్ణా! బ్రహ్మచర్య పాలన మనునది మాటలతో గాదు. యావజ్జీవము ఏకాచారయై, ఏకశయ్యావరుడై యుండవలసియున్నది. అంతకంటె యిప్పటివలె గృహస్థుడవై యుండి బుద్ధశాసనము ననుసరించుచు పర్వదినములయందు బ్రహ్మచర్య వ్రతనిష్ఠు డవై యుండుము.”

స్వర్ణమునకు ప్రప్రజ్య కావలెనను ఉబలాటము తత్కాలమున తగ్గినది. మరికొన్ని దినములు గడచినవి. మరియు తన్ను తాను ప్రేరేపించుకొని మొదటివలెనే మహా కాత్యాయనుని వద్దకు బోయి అభ్యర్థించెను.

ఇట్లు మూడు పర్యాయము లైనంత మహాకాత్యాయనుడు స్వర్ణకోటికర్ణ ఉపాసకునకు శ్రామణేర భిక్షుదీక్ష నొసంగి పదంపడి మూడేండ్లు గడచినంత పదిమంది భిక్షువులను ప్రోగుజేసి అతని నువసంపన్నుని జేసెను.

ఆయుష్మంతుడుగు స్వర్ణున కొకప్పుడు భగవంతుని దర్శింపకుతూహల మొద వినది. ‘ఇన్నాళ్లు భగవంతు డట్టివాడిట్టివాడని చెప్పగ వినుటయేగాని ప్రత్యక్షముగ నేను దర్శించియుండలేదు. అమ్మహానుభావు డున్న చోటికి బోయి దర్శనము చేసి కొని వత్తున’ని నిశ్చయించెను.

అంతట సాయంకాల ధ్యానమునుండి లేచి ఆయుష్మంతుడు స్వర్ణుడు ఆచార్యుడగు మహాకాత్యాయనునివద్ద కరిగి తన మనోరథము నెఱిగించి బుద్ధదేవుని సన్నిధికిరుగ ననుజ్ఞ వేడికొనెను. అతని సదభిలాషకు ముదితహృదయుడై మహాకాత్యాయనుడు “కుమారా! లెస్స! లెస్స! భగవంతుని అర్హతుని సమ్యక్ సంబుద్ధుని సందర్శనమునకు అవశ్యము పోయిరమ్ము. సుందరుడు సుప్రసన్నుడు నుమ నోహరుడగు సుగత దేవునకు నామాటుగ ప్రణమిల్లి నా మాటలలో కుశల ప్రశ్న లందింపుము. పొమ్ము” అని ఆనతిచ్చెను. మహాప్రసాదము, పోయివత్తున”ని సోణుడు (స్వర్ణుడు) తన శయనాసనములను పాత్రచీవరములను వెంటగొని భగవంతుడుండు శ్రావస్తీనగరమును, క్రమముగ చారికనొనర్చుకొనుచు వచ్చి చేరి అనాధపిండకుని జేతవనారామమును జూచెను.

లోనికరిగి బుద్ధచంద్రునకు సాష్టాంగమెఱిగి యొక్క చక్కిని గూర్చొని “భంతే! మా ఉపాధ్యాయుడగు మహాకాత్యాయనుడు భగవానులవారి శ్రీపాదములకు నమస్కరించుచున్నాడ”ని విన్నవించెను.

“భిక్షూ! మీ రందఱును కుశలురెగదా? శరీరయాత్ర నెమ్మదిగనె సాగుచున్నది గదా? ప్రయాణములు సుఖకరములెగదా?”

“దేవా! అంతయు ననుకూలమె.”

ఏమ్మట భగవంతు డానందుని పేలిచి “అనందా! ఈ ఆగంతుక భిక్షునకు శయనాసనములనిచ్చి బస చూపింపుము.” అని వ్రాకుచ్చెను. ఆయుష్మంతుడు

అనందుడును సోణభిక్షువునకు వలయు నాస్తరణముల నిచ్చి భగవానుడు విహరించు భవనమునందే వానికి వసతిని చూపించెను. బుద్ధదేవుడును వేకువనె లేచి స్వర్ణనితో “భిక్షూ! నీవు నేర్చిన ధర్మప్రసంగము నేదైన నొకదానిని ఒప్పించుము” అని ఆదేశించెను.

“స్వామీ! మంచిద”ని మాటువల్కి, పదునాటు అష్టకవర్గకములను పారాయణము చేసెను. చక్కగ స్వరసహితముగ వలికిన సోణభిక్షువును ప్రశంసించుచు అమ్మ హాత్ముడు “భిక్షూ! చాల చక్కగ నేర్చితివి. విస్తృతమును, కల్యాణయుక్తమును, అర్థవిజ్ఞాపన యోగ్యమును నగు వాక్కుతో సొంపుగ వరించితివి. నాయనా! నీవు ఉపసంపదను బొంది యెన్నేండ్లైనది?” అని ప్రశ్నించెను.

“దేవా! ఒక్క సంవత్సరము.”

“భిక్షూ! యింత తడ వేల జేసెతివి?”

“ప్రభూ! కామములవలన గలుగు చెడుగును నేను చాల విలంబముగ గ్రహింప గల్గితిని. గృహవాస మొక ఉమ్మలిగుంతగదా? చప్పున బైటబడుటనునది సాధ్యమగునా?”

భగవంతు డంతట యీ క్రింది ఉదానమును పాడెను.

తే. గీ. ఆర్యపురుషుడు దుష్పరిణామములను
లోకమునగాంచి, ఉపధుల లోనుగాక
పూర్ణధర్మంబునెఱిగి సంబుద్ధుడగుచు
కిల్బిషంబుల నంటక గ్రీడసేయు.

భగవంతుని యంతి కమున కొంతకాలముండి స్వర్ణుడు యథాస్థానమగు మహాకా త్యాయనుని చేరువ జేరికొనెను.

భగవంతుని సన్నిధిలో స్వర్ణకోటి కర్ణుడు

★ మరెకొంతకాల మరుగుడు సోణకుటికణ్ణ (స్వర్ణకోటి కర్ణు) నకు తిరిగి బుద్ధదేవుని సందర్శించిరావలెనను తమకము కలిగినది. ఆచార్యునియొద్దకు చని సెలవడిగెను. ఆయనయు ప్రేమతో నొడంబడి యిట్లనియె.

“సోణా! భగవంతునకు వందనము లర్పించి వెండియు నిట్లు వేడికొనుము. భంతే! దక్షిణావధమగు అవంతీప్రాంతములందు భిక్షువుల సంఖ్యకడుంగడు అరుదు. మూడేండ్ల పాడవున పోరాడిపోరాడి పదిమంది భిక్షువులను ప్రోగుజేసికొని నేను ఉపసంపదను పొందితిని. అందువలన యికమీదట మఱింత కొద్ది భిక్షుసంఘము తోనైనను ఉపసంపదా దీక్షను నెరవేర్చుకొనజాలునట్లు అవంతీదక్షిణావధవాసులకు దేవరవారనుమతి నివ్వవలెను. 2. మరియు నక్కడినేలలు కఱకునేలలు. పశువుల త్రొక్కిడిచే యెగుడుదిగుడై యుండును. కావున నచ్చటి భిక్షువులు పాదుకలు ధరించునట్లునుజ్జనివ్వవలెను. 3. ఆ దేశ వ్యవహారము ననుసరించి భిక్షువులకును నిత్యస్నానము ననుమతింపవలెను. 4. ఆ దేశమునందు కూర్చొనుటకును పరుండుటకును అస్తరణములుగ చర్మములనె వాడుదురు. కాబట్టి భిక్షువులుకూడ మేకచర్మములను - గొట్టెచర్మములను - జింకచర్మములను వాడుకొనునట్లు ఆజ్ఞ యివ్వవలెను. సోణా! నీవిట్లు భగవంతుని ప్రార్థించిరమ్మ”ని పంపించెను.

స్వర్ణుడును ముందటివలెనే శ్రావస్తీకరిగి భగవంతుని చెంగటచేరి ధర్మప్రసంగ ములు నడపుకొని తన ఆచార్యుడగు మహాకాత్యాయనుడు సూచించిన వరముల నభ్యర్థించి యంగీకారము వడసి యెప్పటివలె అవంతీదేశమందలి కురరపుర ప్రపాత పర్వతమున నివసించు అయుష్మంతుడు మహాకాత్యాయనుని చెంతకువచ్చి చేరెను.

జటిల సూత్రము

¹ ఒకప్పుడు శాక్యమునిచంద్రుడు బుద్ధుడు శ్రావస్తీపురమందు మృగారమాత విశాఖ నిర్మించిన ² పూర్వారామ ప్రాసాదమున విహారము చేయుచుండెను.

అది సాయంకాలము వేళ. ధ్యానమునుండిలేచి ద్వారమునకు వెలుపల బుద్ధస్వామి కూర్చొనియున్నాడు. కోసలరాజు ప్రసేనజితుడు చనుదెంచి అభివాదన మొనర్చి యొక్కెడ కూర్చొనెను. అంతలో అంతలంతల నఖరోమములను పెంచు కొనిన జటిలులు, నింగరువులు, అవేలకులు, ఏకశాటికులు, పరివ్రాజకులు యేడే డ్వరుమంది భగవంతునకు చెంతలపొంతల నగరములోనికి ప్రవేశించుచుండిరి. వారిని జూచి ప్రసేనజితుడు ఆసనమునుండి లేచి ఉత్తరీయము నెడమభుజముపై

(1) సం. ని. 3 - 2 - 1.

(2) ముప్పదియవ వర్ణనాసము శ్రావస్తీయందు పూర్వారామమున నడచినది. ఆ ప్రాసాదము, చుట్టును నాలుగు వాకిండ్లుగల ప్రాకారముతో కూడినది. భగవంతుడు తూరువు ద్వారమునకు బైట కూర్చొనినాడు. (ఆ. క.)

సర్దుకొని వారెవైపుమళ్లి మోకాళ్ళపై కూర్చోని, అంజలిబంధించి, “స్వామీ! నేను కోసలరాజు వ్రసినజితుడు”నని ముమ్మాట పలికి నమస్కరించెను.

ఆ జటిలులు కనుచాటయినంత పదంపడి భగవంతుని చెంత జేరి మహీకాంతుండు “దేవా! వీరు అర్హతులైన లేదా అర్హతమార్గము నధిష్ఠించిన వారియందు చేరినవార”ని పలికెను.

“మహారాజా! కామభోగములు, కాంతాపుత్రులు, గంధమాల్యములు, చందన సుగంధములు, వెండిబంగారములు, యిండ్లు వాకిండ్లు - ఇవి మీకు తెలిసిన విషయములు. కాని అర్హతులనిన అర్హతమార్గము నధిష్ఠించిన వారనిన మీకెట్లు తెలియును? శీలమును చెలిమిచేసి తెలిసికొనవచ్చునుగాని అదియు చిరకాల సాధ్యము. చిటికలమీదగాదు. లోతుగ విచారిచియ్యెగాని పైపైన పారజూచి కాదు. బుద్ధిమంతునకే శక్యముగాని మందబుద్ధుకి గాదు.”

“భంతే! నిజము. నిజము.”

“మహారాజా!

గిల్ టు సొమ్ములు పసిడిని గేలీసేయు
కరణి ధూర్తుడు వేషాన కాంతిబొందు
తెలివిగలవాడు వన్నెచిన్నెలకు లోగి
కనిన దెల్లను కొనుటకై జనగరాదు.”

ప్రియజాతిక సూత్రము

★ కోసలదేశమున శ్రావస్తీనగరము జేతవనారామము భగవానులకు విహారభూమి. ఒకానొకనాటికథ. పురవాసియగు నొక వైశ్యునకు ఉప్పుగల్లువలె ఒకే ఒకడు కొడుకు. వాడు తండ్రికి ప్రాణాలకు సరియెత్తు. కాలము వానిని కబళించినది. సుతుడు గతించుడు జనకునకు లోకమే పాడైనది. అన్నము యింపితము లేదు. పనులనిన బేజారు. ఒకనాడు భగవంతుని పజ్జుకు వచ్చి అభివాదనములు జేసి యొకయోర కూర్చొనెను.

“గృహవతీ! నీలో నీవు లేవేమి? తహతహగనున్నావే?”

“స్వామీ! ఏకైక పుత్రుడు మరణించినాడు. ఇక ప్రశాంతి యొక్కడిది?”

★ మ. ని. 2 - 4 - 7. ఇరవై యొకటవ వర్ణావాసము శ్రావస్తీ జేతవనమున గడచినది.

“గృహపతీ! వాస్తవమంతే. శోక పరిదేవన దుఃఖదౌర్మనస్యములు ప్రియజాతి కములుగదా? - ప్రియవస్తువులనుండి కలుగునవి గదా?”

“భంతే! అది యెట్లు? మీ రాడుమాట నేనొప్పున”ని ఆవైశ్యుడు చిడిముడి పడుచు లేచిపోయెను. కొంతదూరమున కొండఱు జూదరులు జూదమాడుకొను చుండిరి. వారి వద్దకేగి గృహపతి యిటులనియె.

“ఏమండీ! చూచితిరా! శోకదౌర్మనస్యములు ప్రియవస్తువులమూలమున కల్గునవి యని శ్రమణగౌతముడు చెప్పుచున్నాడు. అదెట్లు? ప్రియవస్తువులవలన కలుగునవి సుఖ సౌమనస్యములకదా?”

“అవును. గృహపతీ! నిజమే. ప్రియజాతికములు సుఖ సౌమనస్యములనుటె ఒప్పునమాట.”

“ఈ ప్రసంగ మటనిట ప్రాకి అంతఃపురమునకు కూడ యెగబ్రాకినది. రాజా ప్రసేనజితుడు తన యిల్లాలగు మల్లికాదేవిని చేర బిలిచి యిట్లనియె. “ప్రియే! వింటివా? శోకదౌర్మనస్యాదులు ప్రియజాతికములని మీ శ్రమణగౌతములవారు సెలవిచ్చినారట?”

“మహారాజా! భగవంతుడు చెప్పియున్నవో దానికి తిరుగేమున్నది?”

“ఓహో! మల్లికా! ‘యథాగురు స్తథాశిష్యః’ యిక లోటేమున్నది. శిష్యులు గంగిరెద్దులైనవో గురువుల సుభాషితములు ‘నల్లేటిపై బండి నడచినట్లు’ సామ్రాజ్యము వారిదేగదా? అడ్డమేమున్నది? పోపామ్ము. చాటుకుపామ్ము.”

పతికి మాటాడ లేక మల్లికాదేవి ప్రక్కకు వైదొలగి ఆపుడగు నాలీజంఘుడను బ్రాహ్మణు నొకని పిలిచి యిట్లనియె.

“విప్రా! నీవు బుద్ధభగవంతునివద్ద కరిగి నామాటుగ నమస్కరించి కుశల మడిగి ‘దేవా! శోకదౌర్మనస్యాదులు ప్రియజాతికములని తాము నుడివినారట. నిజమేనా?’ అని ప్రశ్నించి యేమి చెప్పుదురో తెలిసికొనిరమ్ము.”

బ్రాహ్మణుడును వల్లెయని సుగతదేవుని చేరబోయి మల్లికాదేవి మాటలను మనవి జేసెను. భగవంతు డిట్లనియె.

“విప్రవరా! వాస్తవమంతే. పూర్వమొకప్పుడీశ్రావస్తీనగరమున నొకస్త్రీ తన తల్లిని కోల్పోయినది. ఆమె దురవస్థ యేమని చెప్పవలెను? ఉన్నతయై వీధులు వీధులు

తిరిగినది. ‘మా తల్లిని చూచితివా? మాయమ్మ యెందున్నది?’ అని తలకలిగినవాని నెల్లను అడిగినది. అయ్యా! ప్రీయవస్తువుల చివరిపంట దుఃఖముకాక మఱేమి. అట్లే మఱియొక నెలత తండ్రిని కోల్పోయినది. ఆమె దుర్గతియునంతే? ప్రీయజాతి సమూహ మనుకొనిన సోదరీసోదరులు - కుమారికుమారకులు - భార్యాభర్తలు మృత్యుగర్భములోనికి గుభిల్లిన జాతినపుడు లోకమేమగుచున్నది? శోక కుంభీ పాకమున కుతుకుతలాడుచున్నది.

బ్రాహ్మణా! తొల్లి యొకప్పుడు ఒక వడతి పుట్టినట్టికి పోయినది. ఆమెయొక్క సోదరబంధువు లామెను భర్తనుండి విడదీసి వేరొకని సొత్తు చేయుటకు నిశ్చయించిరి. దాని కామె యొడంబడక వారి నిర్బంధమును పతికి తెలిపినది. వాడును “ఎందుకీ బెడద? ఈ దేహము లింతటితో వీడి యిరువురమును జంటగ వేఱొకచోట పుట్టు దమ”ని చెప్పి ఆ కాంతను ఖండించి తానును చచ్చెను. “అయ్యా! ఈ వికట సంఘటనకు ఆదిమూల మెద్ది? యోచింపుము. పాము.”

భగవంతునితో వనివిని బ్రాహ్మణుడు మల్లికాదేవికి జరిగిన కథాసల్లాపముల పూస గ్రుచ్చినట్లు చెప్పెను. తదనంతర మామెయు వతియున్న తావుకేగి వ్రసంగమును దించుకొని మెల్లగ నిట్లనియె.

“మహారాజా! వజ్రణి మీకు ప్రీయమైనదెగదా?”

“మల్లికా! యేమట్లందువు? ఏకైక పుత్రికగదా? మిగుల ప్రీయమైనది.”

“నరపాలా! ఆ కుమారికకు యేదైన సంకటము వాటిల్లినచో, చెడుగు మూడి నచో మీకు శోకదౌర్మనస్య దుఃఖ ఉపాయాసములు సంభవింపవా?”

“ప్రీయులారా! అది యిది యేమిటి? ప్రాణములు నిలుచునో నిలువనో?”

“నాథా! అందుకే సర్వమెఱిగిన పెద్ద బుద్ధుడేవుడు ‘శోకదౌర్మనస్యాదులు ప్రీయజాతికముల’ని వాక్రుచ్చినాడు. మహారాజా! వాసభ క్షత్రియుడును, విడూడభ సేనాపతియును మీకు ప్రీయులేగదా?”

“మల్లికా! అక్షరాలా ప్రీయులే.”

“ప్రభూ! వారికి యేదైన సంకటము వాటిల్లినచో చెడుగు దాపురించినచో మీకు శోకదౌర్మనస్య దుఃఖ ఉపాయాసములు సంభవింపవా?”

“సాధ్వీ! వెయ్యేల నేను జీవించుటయే సందేహమగును.”

“మహారాజా! అందుకే సర్వజ్ఞసింహుడు సుగతనాథుడు ‘శోకాదికములు ప్రీయ జాతికముల’ని చెప్పుట - కోసలేశ్వరా?’ కాశీ కోసల వాసులగు ప్రజలు మీకు ప్రీయ పాత్రులే గదా?

“అహో! అవశ్యము. ఈ సుఖభోగములకు కారణము వారి శ్రేయస్సేగదా?”

“భూపాలా! వారు కడగండ్లకు గుఱియగుచో -”

“ప్రేయసీ! ఏమట్లుండును? నాజీవితసౌధమునకు పిడుగుపోటు.”

“భూనాథా! బుద్ధుడు రిత్తలు ప్రేలెడివాడా? పోనిమ్ము. మహారాజా! నేను నీకు ప్రీయురాలనేనా?”

“చెలీ! ప్రీయురా లేమిటి? ప్రీయతమురాలవు.”

“నాథా! నాకేమైన చేటుమూడినచో -”

“ఛీఛీ! అమంగళము శాంతిచుగాక. దేవీ! నా ప్రాణాలు నీతోడ్పై యున్నవి.”

“స్వామినాథా! ఇంతవట్టు విచారించియే సంబోధనాథుడు బుద్ధుడు ‘శోక దౌర్జన్య దుఃఖ ఉపాయాసములు ప్రీయజాతికముల’ని నుడువుట.”

“మల్లికా! అహోహో! అద్భుతము. ఆ చుఱుకుచూపుకు చోటరాని చోటు లేదు. ఆ అపార ప్రజ్ఞకు అందరాని విషయము లేదు.”

అని వలికి కోసలదేశాధీశుడు ప్రసేనజితుడు ఆసనమునుండి లేచి భగవంతు డున్న దిక్కునకుమళ్ళి కరపుటాంజలి నొసటగీరించి భక్తి వ్రణమై చిత్తము తొట్రువడ - యెలుంగుడిందువడ -

¹ “నమోతస్స భగవతో అర్హతో సమ్మా సంబుద్ధస్స” అని ముమ్మాఱు ప్రణమిల్లెను.

పుణ్యసూత్రము

² అనాధపిండకుని జేతవనారామమున మహానుభావుడు బుద్ధుడు విహారము చేయుచున్నాడు. అట్టియెడ ఆయుష్మంతుడు ³ పూర్ణుడు భగవంతుని సమీపించి అభివాదనము సలిపి యొకచో నాశీనుడై యిట్లనెను.

(1) నమోతస్స భగవతో అర్హతో సమ్మక్ సంబుద్ధస్స (సంస్కృతరూపము.) = అర్హతుడు సమ్మక్ సంబుద్ధుడనగు ఆ భగవంతునకు నమస్కారము (తెలుగుసేత)

(2) సం. ని. 34 - 4 - 6.

(3) అ. క. ఈనాటి థానా - సూరత్ జిల్లాల ప్రాంత భూమియై యుండిన సూనావరాంతను రాష్ట్రమున నొక గ్రామమునందు యిద్దఱు సోదరులుండిరి. వారు వణిజాలు.

“స్వామీ! దయచేసి దేవరవారు నాకు టూకీగా ధర్మము నుపదేశించును. దానిని విని యెందెని యేకాంతమున సంయమిస్తే విహరించుచుందును.”

“పూర్ణా! వినుము. కంటికి కానబడు విషయములు ప్రేయరూపములు. ఆహ్లాదకరములు. వాటిని చూచి భిక్షువు తలయూపినచో గుటకలు మింగినచో ఒడి సాచినచో సంసిద్ధముగ తృప్త ప్రత్యక్షమగుచున్నది. అది దుఃఖములకు కూకటివేరు. విషయములకు లోబడని భిక్షువు తృప్తయొక్క తలగిల్లినవాడు. తృప్తే లేనిచో దుఃఖము తెక్కడివి?

అట్లే పూర్ణా! చెవికి వినవచ్చునవి, చర్మమునకు తగులునవి, నాలుకకు రుచి యైనవి, ముక్కు నాకర్షించునవి, మనస్సుకు తెలియవచ్చునవి యగు సకల విషయ రూపములును ప్రేయమును కలిగించునవి; ఆహ్లాదము నొదవించునవి. వాటిపాలై ఆర్యశ్రావకుడు తృప్తకు దాసుడు కారాదు. దుఃఖములకు తృప్త ఆదిస్తోత్రము. తృప్తకు నిలువ నీడ లేదా ఇక దుఃఖములా పాలిమేర ద్రోక్కవు. నేను చెప్పిన యీ సంక్షిప్తధర్మమును హృదయమునకు నూటిపోయముము.” అయుష్మంతా! ఏ దేశమునకు వెళ్ళదవు?

“భంతే! సూనావరాంతమను దేశమునకు పోయి అందే విహరింతును.”

“పూర్ణా! సూనావరాంత ప్రజలు దయాధర్మములు లేని వారు. కఠోరకర్మ శులు. ఊరూరకనె దుర్బాషలాడెదరు. పాపము! నీవేమగుదువో?”

“స్వామీ! పుణ్యలు - మహాపుణ్యాలని కొండాడుదును. చేతులకాళ్ళ మోద కుండా గాలికిపోవు మాటలతోనే నన్ను విడిచి పుచ్చిన వారు పుణ్యలుగాక మఱి వ్వరు?”

“పూర్ణా! ఒకవేళ వారంతటికిని తెగబడినచో -”

“దేవా! ఉదారులు - మహోదారు లనుకొందును. కట్టెలతో నలియగొట్ట కుండా కాళ్ళచేతుల మోది విడుచుట నయము కాదా?”

ఒకప్పుడు పెద్దవాడగు పూర్ణుడు వ్యాపారమునకై యేనూఱుబండ్లను కట్టుకొని శ్రావస్థీపుర మునకువచ్చి జేతవనసమీపమున బండ్లను విడిపించెను. పౌరులు భగవంతుని దర్శింప గంధ పుష్పములనుగొని జేతవనమును జొచ్చుచుండెరి. పూర్ణుడును వారితో బోయి భగవంతుని ధర్మోపదేశములు విని విరక్తుడయ్యెను. వెంటివచ్చిన పరిజనముతో బండ్లను - సామానులను వెనుకకు తమ్మునివద్దకు పంపి తాను బుద్ధదేవునివలన ప్రప్రజ్ఞను పొందెను. కాని అతని యోగ్యాభ్యాసమునకు ఆ చోటు అనుకూలము గాక స్వదేశమునకు పోదలంచెను.

“పూర్ణా! కాలకర్మ సంయోగముతో వారు కట్టెలతోనే గొట్టినచో -”

“ప్రభూ! కత్తులతో నఱుక లేదుగదా?”

“పూర్ణా! మాటకనుకొందము. కత్తితోనే నఱికిరిబో -”

“స్వామీ! వారి ఉపకారము యీడుజోడు లేనిది. మలపిండముతోడివలె దేనితోడి పాత్తును అర్యశ్రావకు డహరహమసహ్యించుకొనుచుండి గూడ అనివార్యముగ అనుభవించుచున్నాడో అట్టి తుచ్చ - మలిన దేహముతోడి సంసర్గమును అయాచితముగ - అప్రయాసముగ విడిపించినవారు ఉపకారులెగాదు - మహోపకారులు.”

“పూర్ణా! ధన్యుడవు. ధన్యుడవు. నీశమదమములకు మితి లేదు - పరిమితి లేదు. సూనాపరాంతమునందే గాదు; నాయనా! సకల విశ్వంభరయందును జయము నీ పాలిటిదే.”

అని యిట్లు భగవంతు డగ్గించుటయు పూర్ణుడు ఆసనమునుండి లేచి శాస్త్రకు అభివాదనముచేసి శయనాసనములను పాత్రచీవరములను తోడగొని క్రమముగ చారిక నొనర్చుకొనుచు సూనాపరాంత జనపదమును ప్రవేశించెను. ప్రవేశించిన ఆ సంవత్సరమందే యేసూరుమంది ఉపాసకులకు జ్ఞానమును కలిగించెను. తానును జ్ఞానసాక్షాత్కారమును బొంది అవాగమనరహితమగు పరినిర్వాణమును ప్రాపించెను.

౧౧

మఖాదేవాది సూత్రములు (వి. పూ. 440 - 36)

★ మిథిలానగరములో మఖాదేవ ఆమ్రవనమున విహరించుచు, భగవంతు డొకప్పుడు నవ్వెను. నికటవర్తియగు ఆనందు డది చూచి ‘నిష్కారణముగ భగవంతుడు నవ్వడు. ఏదేని కారణముండగలద’ని తలంచి సమీపించి “దేవా! తామెందుకు నవ్వితిరో సెలవియ్యవలయున”ని సవినయముగ ప్రార్థించెను

“ఆనందా! కౌతూహలపూర్ణమగు పూర్వవృత్తము నొక్కటి చెప్పెదను వినుము. తొల్లి మిథిలాపురియందు పరమధార్మికమూర్తియగు మఖాదేవుడను రాజొ కడుండెను. అతని ధర్మప్రభాలోకములు మూలమూలలకును బ్రాకినవి. ఆయన అమావాస్య - పౌర్ణమి - ఉభయపక్ష అష్టమీలయందును ఉపవాసవ్రతమును చేయువాడు.

ఒక నాడారాజు పెద్దకొడుకును వద్దకు చేర్చుకొని యిట్లనియె. “కుమారా! పిలుచుకొనిపోవుటకు వచ్చిన దేవదూతలో యన్నట్లు, యివియె నెరసిన వెండ్రుకలు నా తలయందు పాడగట్టుచున్నవి. ఇన్నాళ్లు వలసినట్లు మానుషభోగముల ననుభవించితిని. ఇక దివ్యభోగములకై పాటుపడవలెను. ఇదె యీ రాజ్యమును నీకప్పగించి పుత్రా! నేను యిండ్లువాకిండ్లు విడిచి సంన్యసించిపోయెదను. నీవును ముసలి తనము తొంగి చూచినంతనె అగ్రసుతుని రాజ్యాధిపతిగజేసి నావలెనే ప్రవ్రజితుడవై పాము. ఈ కల్యాణమార్గము నాతోనే కడయగునట్లు చేయకుము.”

అని కుమారున కుపదేశించి, ఆనందా! రాజగు మఖాదేవుడు తలను గడ్డమును గొఱిగించుకొని మంగళి కొక గ్రామమును కానుక నిచ్చి ఈ మామిడివనమున ప్రవ్రజించెను. అతడిందు వసించుచు¹ బ్రహ్మవిహారముల భావించుచున్నవాడై మేను విడిచి బ్రహ్మలోక ప్రాప్తు డయ్యెను.”

“ఆనందా! ఆ మఖా దేవుని పుత్రులును, అతని పుత్రపౌత్రులు గూడ సంప్రదాయక్రమమును వీడక ఈ ఆశ్రువనమునందే సంన్యసించుచు వచ్చిరి. కాలము కొంత గడచినంత వారి పరంపరయందు నిమియను మహారాజౌకడు ఉత్పన్నుడయ్యెను.

అతడు తన పూర్వుల అడుగుజాడల ననువర్తించుచు ప్రజాసురంజన తత్పరుడై యుండెను. ఒకప్పుడు త్రయస్త్రింశ దేవతలు సుధర్మానామక సభయందు సమావిష్టై “వహవా! విదేహుల భాగ్యమె భాగ్యము. మహాధర్మాత్ముడగు నిమిచక్రవర్తి వారి వంశమునందుదయించినాడు. ధన్యులు ధన్యుల”ని పలువిధముల ప్రశంసించిరి.

ఆనందా! ఆ నిమిరాజు కుమారుడు కలారజనకుడు. అతడు గృహత్యాగము చేసి సంన్యసించ లేదు. ఆ కల్యాణమార్గ మతనితో తెగినది. “ఆ విషయమును స్మరించుకొని నవ్పితిని.”

ఆయుష్మంతా! నేనును యీ కల్యాణపథమును నెలకొల్పితిని. నిర్వేదము కొఱకు, విరాగముకొఱకు, నిరోధముకొఱకు, అభిజ్ఞకొఱకు, సంబోధికొఱకు, నిర్వాణముకొఱకు - సమ్యక్ దృష్టి, సమ్యక్ సంకల్పము, సమ్యక్ వచనము, సమ్యక్ కర్మాంతము, సమ్యక్ ఆజీవము, సమ్యక్ వ్యాయామము, సమ్యక్స్మృతి, సమ్యక్ సమాధి యనెడి ఆర్యాష్టాంగికమార్గమును ప్రతిష్ఠించితిని. దీనిని మీరు వదికాలముల

(1) మైత్రీ, కరుణ, ముదితా, శపేక్షలు నాలుగు.

పాటు ప్రవర్తించునట్లు జేయుడు. కాని నిమిరాజు కొడుకువలె మీరే అంతిమపురుషులు కావద్దు.

ఆ మధురవాక్యములు విని ప్రసన్నుడైన ఆనందుడు భగవంతుని వలువిధముల ప్రశంసించెను.

సారిపుత్ర సూత్రము

¹ భగవంతు డొకప్పుడు శ్రావస్తీ జేతవనమున విహారము చేయుచుండెను. ఆయుష్మంతుడు సారిపుత్రుడు సమీపించి అభివాదనములు చేసి యొకవైపు కూర్చొనెను. అతని చూచి భగవంతు డిట్లనియె.

“సారిపుత్రా! స్రోతావత్త్వంగమని, స్రోతావత్తి - అంగమని చెప్పుచుందురు. ఆ స్రోతావత్తియొక్క అంగమనగ నేమి?”

“భగవంతా! సద్దర్మశ్రవణము స్రోతావత్తికి అంగము. చక్కని మనస్సమాధానము స్రోతావత్తికి అంగము. ధర్మానుకూలవర్తనము స్రోతావత్తికి అంగము.”

“సారిపుత్రా! స్రోతము స్రోతమనుచుందురుగదా? స్రోతమన నేమి?

“స్వామీ! సమ్యక్ దృష్టి మొదలగు ఆర్యాష్టాంగికమార్గమును స్రోతమందురు.”

“సారిపుత్రా! స్రోతాపన్నుడనగ నెవడు?”

“భంతే! ఆర్యాష్టాంగికమార్గమున ప్రవర్తించువాడు స్రోతాపన్నుడు.”

“కుమారా! సాధు. సాధు.”

స్థపతి సూత్రము

² బుద్ధదేవుడు శ్రావస్తీ జేతవనమున నున్నాడు. ఆ సమయమున భిక్షువులు వలుపురు చీవరకర్మ (వస్త్రములుకుట్టుట) యందు మగ్నులైయున్నారు. ఆ పని ముగిసినంతనే భగవంతుడు చారికకై పోయెదరు.

(1) సం. ని. 54 - 1 - 5 ముచ్చదిరెండవ వర్ణానాసము శ్రావస్తీ పూర్వారామమునను, ముచ్చదిమూడవ వర్ణానాసము జేతవనమునను నడచినది.

(2) సం. ని. 54 - 1 - 6

సాధుకగ్రామమున నివసించు ఋషిదత్తుడు, పురాణుడను యిరువురు శిల్పులు భిక్షువులొనర్చు చీవరకర్మ తర్వలో ముగియగలదని వినిరి. వారు తమ పరిజనులను కొందఱిని పిలిచి “అప్పులారా! మీరు దారియందు వెళి కొనియుండుడు. భగవంతుడు సమ్యక్ సంబుద్ధుడు తర్వలో పాదచర్య నొనర్చుచు యీ మార్గముననే రాగలడు. మీ రవశ్యము గ్రహించి మా వద్దకు వచ్చి చెప్పునద” ని ఆనతిచ్చిరి. కొన్నాళ్లు గడచినది.

భగవంతుడు ముందు బోవుచున్నాడు. వెనుక వెనుక స్థవతు (శిల్పు) లిరువురు ఋషిదత్తుడును పురాణుడును అనుసరించి చనుచున్నారు. మార్గమునుండి వైదొలగి సుగతదేవుడొక చెట్టు క్రిందికి బోయెను. వారును పోయి సుఖాసనమున కూర్చొనియున్న తథాగతునకు సాగిలి మ్రొక్కి యిట్లనిరి.

“దేవా! తాము శ్రావస్తీనుండి కోసలమునకు బయలుదేరుచున్నారని వినిన కడుపులో చేయివెట్టి కలచినట్లుండును. ప్రభుదేవుడు మాకు దూరమగుచున్నాడే యని తహతహపడెదము. ¹ కోసలమునుండి ² మల్లదేశమునకు పోవుచున్నారని వినిన మఱిత దూరమగుచున్నారే యని వేదన బొందెదము. అటనుండి వజ్జిదేశమునకును, అందుండి కాశీదేశమునకు, అచ్చోటినుండి మగధదేశమునకును పోవుచున్నారని వినినచో యింక నింకను దూరమగుచున్నారని మిగుల నీరసించిపోయెదము.

వెండియు తాము మగధదేశమునుండి కాశీదేశమునకు దిగి వచ్చుచున్నారని విని మేము ఉబ్బిపోయెదము. కాశీదేశమునుండి వజ్జి దేశమునకును, అటనుండి మల్ల దేశమునకును, అచ్చోటినుండి కోసలమునకు, కోసలమునుండి శ్రావస్తీకిని వచ్చుచున్నారన్నచో మా ఉల్సాహమునకు వట్టవగ్గములుండవు. భగవానులవారాను కొని వచ్చుచున్నారని ఉప్పొంగిపోయెదము. అనాథపిండకుని జీతవనరామమున తాము విహరించుచున్నారని విని హాయిగ ఆదమఱచి నిద్రింతుము.”

“స్థవతులారా! సాగను. సాగను. మీ మంజులాలాపము లెంతకైన మెచ్చదగినవి. నాయనా! గృహము బందెదొడ్డివంటిది. గృహస్తుడందు బంధింపబడినాడు. వాని యిడుమ లకు కడలేదు. సంన్యాసము బటాబయలు. గృహవాసులగు వారు సావధానులై ప్రమత్తులు గాక మెలగవలెను. అప్రమాద మాతనికి శ్రీరామరక్ష.

(1) కోసలము = అవధ, బస్తీ, గోరఖ్ పూర్, అజంగఢ్, జైనపుర జిల్లాల ప్రాంతభూమి.

(2) మల్లదేశము = గోరఖ్ పూర్, ఛవరా జిల్లాలు.

అదియే వానికి వజ్రకవచము. మఱియు, నాలుగు ధర్మముల నాశ్రయించిన ఆర్య శ్రావకుడు అష్టలితమగు స్రోతాపత్నిని నియతసంబోధిని ప్రాపించుచున్నాడు. ఆ నాలుగు యేమిటి? బుద్ధునియం దాసక్తుడగుట, ధర్మమునం దనురక్తుడగుట, సంఘమునందు ప్రసక్తుడగుట యివి మూడుధర్మములు, గృహవాసీయయ్యు ముక్తహస్తుడై, త్యాగరతుడై దానశీలుడైయుండుట నాల్గవ ధర్మము. ఈ నాల్గిట నొప్పినవాడు స్రోతాపన్నుడు కాగలడు. స్థవతులారా! మీరును యీ ధర్మముల ననుసరించి దానవరాయణులై శీలవంతులై కల్యాణధర్ములై విలసిల్లండి. నాయన లారా! కోసలదేశమున మీబోటివారు తఱచుగ నుందురు.”

భగవంతుని అనుగ్రహమునకు పాత్రులమైతిమని వారు మిక్కిలి సంతసించిరి.

విశాఖా సూత్రము

★ భగవంతుడు శ్రావస్తీయందు విశాఖామృగారమాతయొక్క పూర్వారా మప్రాసాదమున విహరించుచుండెను. ఆ సమయమున విశాఖాదేవియొక్క గారాము మనుమడు మరణించెను. ఆమె తడిసిన బట్టలతో తడిసిన వెండ్రుకలతో మధ్యాహ్నవేళ యందు భగవంతుని చక్కటికి వచ్చి నమస్కరించి యొక యోరగూర్చినెను.

“విశాఖా! ఈ వేషముతో యీ మధ్యాహ్న వేళ యెందు కొచ్చితివి?”

భగవంతా! నా మనుమడు మరణించుటచే వికలహృదయనై వచ్చితిని.”

“విశాఖా! ఈ పురమునందుండు వారందఱును నీ బిడ్డలును, మనుమలును గాదా?”

“భంతే! నే నట్లే తలంచితిని.”

“విశాఖా! ఈ శ్రావస్తీయందు దినమున కెందఱు మనుష్యులు చత్తురు?”

“దేవా! ఇంతపట్టణములో చావనునది లేనిదినముండదు. ఒక్కరిద్దరు వది వఱకు చచ్చుచునే యుందురు.”

“విశాఖా! అట్లయిన నీకు నిత్యవ్రతి తడిబట్టలు తప్పని సరియేగదా?”

“మహాస్వామీ! లేదు. నా సొంత బిడ్డలు - మనుమల కొఱకయియే -”

“విశాఖా! ప్రియము దుఃఖము యిరుగుపారుగు. నూఱు ప్రియములకు

నూలు దుఃఖములు. ఏబదికి ఏబది. వదికి పది. ఒక ప్రియమున కొక దుఃఖము. ప్రియములు లేవా దుఃఖములును లేవు. సర్వత్ర ప్రియరహితునకు శ్రమయే లేదు.

తే॥ గీ॥ ప్రియమే దుఃఖంబు గల్గించు ప్రియమే వివిధ - శోకపరిదేవనంబుల కాకరంబు
అవని యెవనికి ప్రియవస్తువనునదొకటి - లేదో వానికి దుఃఖాలు లేనె లేవు.

క॥ లేడెవ్వడు నరుడతనికి - యీడును బోడునగువాడు యలినెందేని
కీడుగును ప్రియముడిగిన - పోడిమినిదిగాంచు ప్రాణ్ణపురుషుండెదలోన్.

ప్రధానీయసూత్రము

★ అది జేతవనారామమున భగవంతుడుండు సమయము. ఒకనాటి సాయం కాలము ధ్యానమునుండి లేచి బుద్ధదేవుడు ఉపస్థానశాలకరిగి ఆసనముపై గూర్చి నెను. గురునాథుని వరవేష్టించి ప్రముఖ శిష్యులగు సారిపుత్ర మౌద్గల్యాయన మహాకా శ్యవ మహాకాత్యాయన మహాకోష్ఠత మహాచంద మహాకప్పిన అనురుద్ధ రేవత ఆనంద ప్రభృతులు ఆయా ఆసనములందుపవిష్టులై యుండిరి. రాత్రి మిక్కిలి గడచునంత వఱకు ఆ సభలోనె యుండి తథాగతుడు లేచిపోయెను. వారితోడనె ముఖ్యులగు వారందఱును లేచిపోయిరి; కాని క్రొత్తగ ప్రవ్రజితులైన భిక్షువులు కొందఱుమాత్ర మందేవరుండి ప్రార్థుపాడచునంత వఱకును గుఱకలుపెట్టి నిద్రించుచుండిరి. భగవంతుడచ్చటికి బఱతెంచి భిక్షువుల నుద్బోధించి యిట్లనియె.

“భిక్షువులారా! సారిపుత్రుడు మొదలగు స్థవిర శ్రావకులేరేరి?”

“స్వామీ! మీరు లేచినంతనె వారును వారివారి విహారములకు బోయిరి.”

“అయుష్మంతులారా! ప్రాతక్రొత్తభిక్షువులందఱును సూర్యోదయము వఱకు గుర్వెట్టి నిద్రింపనేర్చితిరా? భిక్షువులారా! ఇష్టము వచ్చినట్లు తిని, ఇచ్చా నుసారము నిద్రించి శయనసుఖమున స్పర్శసుఖమున సాక్తి సౌలుచుండు క్షత్రియ నరవతి చిరకాలము జీవిత మున్నంతవఱకు లోకప్రియుడై రాజ్యమేలగలుగుటను మీరు కనియున్నారా? వినియున్నారా?”

“దేవా! లేదు.”

“భిక్షువులారా! నిజమే. నేను కూడ యెఱుగను. పోనిండు. రాష్ట్రీకుల (గవ ర్గురు) నైనను, పేత్రణకుల (నగరాధికారి)నైనను, సేనాపతులైనను, గ్రామాధిప

తుల నైనను తిని తిరిగి యధేచ్ఛగ నిద్రించి అభ్యున్నతి కాంచినవారిని చూచియు న్నారా?”

“స్వామీ! లేదు.”

“భిక్షువులారా! ఇంద్రియములకు అదుపాజ్ఞ లేక, భోజనమునకు మితమేర లేక, జాగరణమునందు శ్రద్ధలేక, కుశలధర్మములందు వివశ్యనలేక పూర్వాపరరాత్రు లందు బోధిపక్షీయ ధర్మభావనలేక యే శ్రమణబ్రాహ్మణుడైనను ఆస్రవముల నూడగొట్టి చిత్త విముక్తి - ప్రజ్ఞావిముక్తులను చేపట్టి యీ జన్మమునందే జ్ఞానసాక్షా త్కారమును పొందగలిగి యున్నాడని మీ రెందైన కనినారా? వినినారా?”

“ప్రభూ! లేదు.”

“భిక్షువులారా! మంచిది మంచిది. మీరేకాదు; నేనుకూడ కనలేదు, వినలేదు. ఏదీ లేండు. ప్రతిజ్ఞ చేయుడు. ‘ఇంద్రియద్వారములను రక్షించెదను. భోజనమున మితమును గుర్తింతును. జాగరణమందు శ్రద్ధవహించెదను. కుశలధర్మములందు వివశ్యకుడనౌదును. పూర్వాపరరాత్రులలో బోధపక్షీయధర్మములను భావించును’ అని శపథము చేయుడు. భిక్షువులారా! మీకు మేలగుగాక!”

జరాసూత్రము

★ అది యొక దినము. భగవంతుడు బుద్ధవంధుడు శ్రావస్తీయందు సాయం కాలమున ధ్యానమునుండి లేచి పూర్వారామ ప్రాసాదమునకు వెనుకవైపు నీరెండలో కూర్చొనియుండెను. ఆయుష్మంతుడు ఆనందుడు సమీపించి నమస్కరించి శరీర మును తన చేతులతో నిమిరుచు తోముచు దశబలునితో నిట్లనియె.

“భంతే! ఆశ్చర్యము. భగవానులవారి దేహకాంతి మనకినది. వెనుకటివలె చర్మము తళతళ యని లేదు. అవయవములు బిగువు దప్పినవి. మేను ముడుతలు జాతీనది. పూర్వాంగము ముందుకు మ్రొగ్గినది. చక్షురాది యింద్రియములు దీన దుర్బలములగుచున్నవి. దేవా! ఇది యేమి?”

“ఆనందకుమారా! అది నైజమేగదా! యౌవనమున ముసలి తనము, ఆరోగ్య మున వ్యాధి, జీవనమున మరణము అవినాభావముగ పొంది పొదిగియె యున్నవి” అని నుడివి సుగతదేవుడు మరియు నిట్లనియె.

★ ముప్పదియావ వర్షావసము శ్రావస్తీ పూర్వారామమునందు గడపెను.

స.ని. 47 - 5 - 1.

“మానవకోటినంతను మ్రగ్గజేయు ఓ ముసలితనమా! నీకు ధిక్కారము. ధిక్కారము. నీ ప్రాజాపత్యము చెల్లనిచోటు లేదు కదా? నూతేండ్లు బ్రతికినను నీకు తలవంచవలసినదే.”

౧౨

బోధిరాజకుమార సూత్రము (వి. పూ. 435)

¹ ఒకప్పుడు సుగతభగవంతుడు భగ్గదేశములో ² సుంసుమారగిరియొక్క భోసకలావన మృగదావమున విహరించుచున్నాడు. ఆ సమయమున బోధిరాజకుమారుడు కోకనదమను పేరుగల నొక ప్రాసాదము (మేడ)ను నూతనముగ నిర్మించిన వాడై అందు మొమ్మొదట ఒక శ్రమణుని మూలమున లేదా బ్రాహ్మణుని మూలమున ప్రవేశోత్సవము నిర్వర్తింప కుతూహలించెను. ఒకనాడు తన మిత్రుడగు బ్రాహ్మణ మాణవకుని సంజికాపుత్రుని బిలిచి “సామ్యా! బుద్ధభగవంతుని వద్ద కరిగి నామాటుగ నమస్కరించి నా మాటలలో కుశలప్రశ్న లడిగి యెల్లీ భోజనమునకు భిక్షు సంఘ సమేతముగ నతని నాహ్వానించి రమ్మ”ని వంపించెను.

అతండును వల్లెయని వీడ్కొని బుద్ధదేవుని వద్ద కరిగి చెలికాడు చెప్పినట్లు యొనర్చి మరలివచ్చి బోధిరాజకుమారునితో భగవంతుడు నిమంత్రణము నంగీకరించినాడని తెలియజేసెను.

రాత్రిగడచినది. వలయు వంటకములు సంసిద్ధమైనవి. కోకనదప్రాసాదమున కట్టకడ సోపానము మొదలుకొని నేలనంతటిని తెల్లని చలువ వలువలను బటిపించి బోధిరాజకుమారుడు సంజికాపుత్రుని జీతీ భగవంతునకు సమయసూచన నిమ్మని వంపించెను.

సరిసుమారు పూర్వాహ్లా సమయము. సరాసరి బోధిరాజకుమారుని యింటికి పాత్రచీవరములను కైకొని మహాపురుషుడు వచ్చుచున్నాడు. దౌదవ్యులనె గాంచి యెదురేగి రాజకుమారుడు నేలకెఱిగి ప్రణమిల్లి ముందుముందు దారి జూపుచు తోడ్కొనివచ్చి ప్రాసాదము ముంగిట నిలిచెను. భగవంతుడును చిట్టచివరి క్రింది మెట్టు వద్ద గప్పున అగి నిలువబడెను. “స్వామీ! మడుగులపై అడుగులుంచి తోనికి వేంచేయండి. తరతరముల తరబడి మాకు చిరహితమును ప్రసాదించండి”

యని రాజపుత్రుడు వినఁముడై వేడుకొనెను. భగవంతుడు పలుకలేదు. బోధిరాజు కుమారుడు మూడుమాఱులు నివేదించెను. మౌనముద్రాముద్రితుడగు బుద్ధదేవుని సూచనాగర్భితమగు ఓరచూపాకటి పజ్జనున్న ఆనందునిపై వినరుకొనిపడినది. ఆనందుడిట్లనియె.

“రాజకుమారా! వస్త్రములను ముడిచి వేయుము. భగవంతుడు బట్టలపై అడుగిడడు. భవిష్యత్ ప్రజలనుగూర్చి తథాగతుడు దూరమూలోచించినాడు.”

వలువలను గబగబ చుట్టిరి. భగవానుడు మేడనెక్కి పఱచిన ఆసనములపై సంఘముతో కూడ కూర్చొనెను. బోధిరాజకుమారుడును తన చేతేతుల ఉత్తమ భోజ్యములను భిక్షుసంఘ సహితముగ బుద్ధునకు వడ్డించి వారు సంతృప్తిగ భుజించినంత నిమ్మళముగ నుచితాసనముల గూర్చుండబెట్టి క్రిందివైపున తానును గూర్చొని యిట్లు పలికెను.

“మహాస్వామీ! ‘సుఖము సుఖమువలన దొరకదు; దుఃఖము వలననె లభించున’ ని నాకు తోచుచున్నది.”

“రాజకుమారా! నీవు చెప్పినట్లు ‘సుఖము సుఖమువలన దొరకదు. దుఃఖ మూలముననె లభించున’ ని నేనుకూడ బుద్ధుడను గాక ముందు - బోధిసత్తుడుగ నుండు దశయందు భావించుచుంటిని. ఆ తరుణమున నేను కోడెవయసువాడను. నిగనిగలాడెడి నల్లనివెండ్రుకలు తెగబారెడుండెడివి. అట్టి యౌవనముఖారంభముననె కులమువారెల్ల గొల్లున వాపోవుచుండ గృహత్యాగముజేసి సంన్యసించితిని. జిజ్ఞాసు వునై తొలుత ఆలారకాలామునికడకు వచ్చితిని. అయనకు నమస్కరించి ‘మహాత్మా! తమ ధర్మసంప్రదాయమున బ్రహ్మచర్యవాసమొనర్చి యుచ్చగలద’ని వచించితిని. ఆయనయు సమ్మతించి ‘ఆయుష్మంతా! మా ధర్మవినయమున నెందరో సమాధాన మొందినారు. శీఘ్రమున నీవుకూడ కృతార్థుడవు కాగల’వనెను. నేనును ఆతని విద్యను వడివడిగ గ్రుక్కలు గ్రుక్కలు మ్రింగితిని. అదంతయు చిలుకపాఠము. నాకు తృప్తికలుగ లేదు. వెండియు ఆచార్యునివద్ద కరిగి ‘ఆర్యా! మీ ధర్మసాక్షాత్కార మునకు యోగ్యమగు మార్గము నెఱిగించుమ’ని వేడితిని. ఆయనయు నాకు సమాధితత్త్వమున ‘ఆకించన్యాయతనమును’ తెలియజేసెను.

‘ఆలారకాలామునికంటె నాయందు శ్రద్ధావీర్యసత్ప్రతిసమాధి ప్రజ్ఞలధికమై యున్నవి. నేనెందుకు పొందలేను? సాధింతును’ని సతతపరిశ్రమజేసి అచిరకాలముననె ఆకించన్యసమాధిని పొందితిని. పదపడి ఆలారకాలాముని యొద్దకుబోయి ‘ఆయు

ష్మంతా! మీరు చెప్పిన సమాధిని సాక్షాత్కరించుకొంటిని. ఇకపై నాకర్తవ్యమేమ'ని యడిగితిని. ఆ మాటకాయన సంతోషించి 'సిద్ధార్థా! నీ కీక చెప్పునదియు లేదు; నీవు చేయునదియు లేదు. నాకువలెనే నీకును ధర్మసాక్షాత్కారమభ్యుపగతి. నా సాటి వాడవు నీవు. మన మిర్వురమును గలసి శిష్యశాఖను పెంపొందింపజేయుదు'మని ఆకాలామగురుడు తాను నా కాచార్యుడై యుండిగూడ సాటిగౌరవము నిచ్చి సత్కరించెను. కాని నా మనస్సు తేటలేదు. 'ఈ ధర్మము ఆకించన్యాయతన సిద్ధివఱకె చాలినది. దీనిచే నిర్వేదము గలుగదు. ఇది వైరాగ్యమునకు కొఱగాదు. దీనివలన నిర్వాణసిద్ధిలేదు. దీనికంటె శ్రేష్ఠమైన తెరువును గ్రహింతునుగాక' యని ఆ చోటు వదలి వెళ్ళితిని.

రాజకుమారా! సర్వోత్తమమగు శాంతిలాభమునకు సాధనమైన కుశలధర్మమును వెదకుచున్న నేను తదనంతరము ఉద్ధకరామపుత్రుని చెంతజేరితిని. "ఆయుష్మంతా! మీ ధర్మచిన్యమునందు బ్రహ్మచర్యపాలన మొనర్తును" అని ఆయనను ప్రార్థించితిని.

అతండును తన సంప్రదాయమును అంతలింతలు పొగడి నన్ను చేరదీసి కొనెను. నేనును అల్ప స్వల్పకాలముననే ఆ ధర్మవాదమును కబళించితిని. కాని అదియుకూడ ముందటిదానివలెనే వాచావిజృంభణమే యగుటచేత తనివిననక ఉద్ధకుని దాపుకరిగి సాక్షాత్కారమునకు యోగ్యమగు పద్ధతిని చెప్పుమంటిని. ఆయనయు 'నైవసంజ్ఞానాసంజ్ఞా యతన' సమాధిని బోధించెను. 'ఉద్ధకరామపుత్రు నియొద్ద శ్రద్ధావీర్యస్మృతి సమాధిప్రజ్ఞలు కొఱతైయున్నవి. నాకడ వాటికి లోటులేదు. సాధింతునుగాక' యని అనతికాలముననే 'నైవసంజ్ఞానా సంజ్ఞాయతన' సమాధిని చూఱగొంటిని. అదియుకూడ పూర్ణత్వసిద్ధికి చాలదని తలంచి ఆచార్యుని చేరువకు బోయి ఆపై సాధనను తెలుపుమంటిని. ఉద్ధకుడును తానెఱిగిన దంతవఱకెయనియు పై పెచ్చేమియు లేదనియు చెప్పి సగౌరవముగ ముందటి ఆలారకాలామునివలెనే సన్మానము చేసెను. కాని నిర్వేదమునకు వైరాగ్యమునకు నిరోధమునకు ఉపశమమునకు అభిజ్ఞకు సంబోధికి నిర్వాణమునకును సమర్థముగాని ఆ పదవిని పట్టుకొని యుండుట నాకు గిట్టలేదు. అందుచే దానికంటెను మేలైన ప్రయత్నమున పాల్గొందునని నిశ్చయించి ఉద్ధకరామపుత్రునితో సెలవు గైకొంటిని.

అటనుండి కదలి మగధదేశమున సంచరించుచు సేనానీగ్రామమును చేరితిని. అందలి సుందరవనఖండములు, రమణీయభూములు, సుభిక్షావాసములు,

జలపూర్ణ నదులు నా హృదయమును ఉవ్వెత్తుగ గొన్నవి. నిర్వాణప్రాప్తికి అట్టులు సాచు నా ప్రబల ప్రయత్నమునకు ఆస్థానము సర్వోత్తమమైనదని తలపోసి అందొకచోటున కూర్చొంటిని. ఆ సమయమున అద్భుతములగు మూడు ఉపమానములు నాకు తట్టినవి.

రాజకుమారా! ఒక పచ్చికొయ్య నీటిలో వేయబడినది. అట్టిదానిని యెంత మధించినను అగ్ని కలుగదు. అట్లే లోపలను బైటను కామవాసనలచే పీడితుడగు శ్రమణ బ్రాహ్మణుడు యెంత ప్రయత్నించినను ప్రయాసయే తప్ప, పరమజ్ఞానమును పొందలేడు. ఇదియొక ఉపమానము.

ఒక పచ్చికొయ్య నీటి ప్రక్కన ఉంచబడినది. దానిని గూడ యెంత మధించినను అగ్ని సంభవింపదు. శ్రమయే మిగులును. అట్లే కామవాసన పీడితుడగు శ్రమణ బ్రాహ్మణుడు ప్రయత్నించుచుకూడ పరమజ్ఞానమును పొందలేడు. వేదనను మాత్రమే పొందగలడు. ఇది రెండవ ఉపమానము.

స్వయముగ యెండినకట్టె నీటికి దూరమున్నది. అట్టికట్టెను తరిచినచో అవస్యము అగ్ని కలుగును. అట్లే అంతర్బాహ్యములందు కామవాసనలు శమించిన వాడు ప్రయత్నము చేసినచో కష్టవేదనలను అనుభవించిననుకూడ పరమజ్ఞానమును పొందగలడు. ఇది మూడవ ఉపమానము.

అట్లా ఉరువేలప్రాంతమున కూర్చొని మరియు వితర్కించితిని. ‘పండ్లను బిగించి నాలుకతో తాలుపులనొత్తి బలవంతముగ మనస్సును నిగ్రహింతును గాక’ అని తలంచి అట్లే చేసేతిని. అందుకు తగిన ఉత్సాహమును, పట్టుదలయు సహనశక్తియుగూడ నుండినది. కాని బలవంతుడగు పురుషుడు దుర్బలుడగువాని తలనుబట్టి అదిమినచో వాడు తపించినట్లు శరీరముకూడ తపించినది. చెమటలుగాతినవి.

తదనంతరము శ్వాసనుకూడ నిలిపి ధ్యానముచేయ నుపక్రమించితిని. ముఖమునుండి ముక్కులనుండి శ్వాసప్రశ్వాస లాగిపోవుటచే కమ్మరివాని కొలిమితిత్తిలోనుండివలె చెవులనుండి సుయ్యసుయ్యమని వేడిబుసలు బయలు దేతినవి. కాని నా ఉత్సాహము క్రుంగలేదు. స్మృతి చెడలేదు. శరీరము వడకలేదు.

మరియు చెవులనుండి వచ్చు వాయువును కూడ నిరోధించితిని. హోరుమని శిరస్సున ఘోరవేదన జనించినది. కాని ఉత్సాహము క్రుంగలేదు. స్మృతి చెడ లేదు. శరీరము వడక లేదు.

ఊపిరినుడిపి ఉగ్రతపస్సునకు తలవడితిని. అదుమబడిన వాయువు ఉదరమున ప్రవేశించి అంపముతో కోసినట్లు తీవ్రబాధను కల్గించినది. నిప్పులబొరలినట్లు శరీరమంతయు మంటలు రేగినవి. అంగాంగము లుడికిపోయినవి. పార్శ్వవర్తులగు దేవతలు శ్రమణగౌతముడు మరణించె మరణించెనని గోలున వాపోయిరి. లేదు లేదు. మరణించలేదు. అర్హతుడతడు మరణించడని మఱికొందఱు సమాధానము చెప్పిరి.

ఆహారమును సుతరాం వదలదలంచితిని. అంతట దేవతలు చేరవచ్చి 'మార్గ! నీ వాహారమును త్యజించినచో మేము రోమకూపములద్వారా ఓజస్సును నీలో నింపుచుందుము. దానిచే నీవు తాళుకొనవచ్చు' నని ఊఱడబలికిరి. నిరాహారినని ప్రతిన జేసినపిమ్మట ప్రచ్చన్నమగు మీరిచ్చి ఓజశ్శక్తిని గ్రహించుట ప్రకారాంతరమున ఆహారమును గొనుటయేగదా! తుచ్చము. ఛీ! ఛీ! వద్దు. పోపామ్మంటిని.

మొమ్మొదట పుడిసెడు అంబలిని త్రాగుచు కాలము గడపితిని. దేహము కాదగినంత దుర్బలమైపోయినది. చర్మమాంసములెండి శరీరము కట్టె అయినది. మిద్దెదంతెలవలె యెముక లేర్పడినవి. అగాధమగు బావినీటియందు ప్రతిఫలించి తోచు చుక్కలవలె కనుగ్రుడ్లు మిణుకుమిణుకు మన్నవి. యెండిపోయిన లేత సారకాయవలె తల కుదిసిపోయినది. పాట్లయు వెన్నెముకయు నొకటైనది. కదలినచో శిరస్సు కుమ్మరిసారెవలె దిరిగెడిది. వెంట్రుకలు ఊచిపోయినవి. కాంతి యంతయు కరగి కాయము నల్లనైనది. రాజకుమారా! నేను అమాంతము మాటిపోయితిని.

ఘనఘోర భయంకరమగు యిట్టి తీవ్రవేదనలను, గతించిన కాలమునందు యేశ్రమణబ్రాహ్మణుడును సహించియుండలేదు. నేడు లేడు. మున్నుందును ఉండబోడు. ఇంతపాటువడియు - ఇంతింత గగన ప్రయత్నము జేసియు రాజకుమారా! నేను ఈ తపస్సువలన అలమార్యజ్ఞానదర్శనమును, ఉత్తరమనుష్య ధర్మమును ప్రాప్తింపలేక పోయితిని.

రాజకుమారా! చిటుతవయస్సునందు నేను నా తండ్రియగు శుద్ధోదనునితో కూడి బీజావాచనోత్సవ సందర్భమున పాలముల చెంగటకు వోయినపుడు ఒక నేరేడు చెట్టుక్రింద కూర్చొని కామాది అకుశలధర్మముల నెడబాసి ప్రథమధ్యానమును పొందియుంటిని. అకుశల ధర్మములకు వేరైన ఆ సుఖమునె యీనాడును నేన పేషించునది. అట్టి సుఖము యీ కృశీభూతాంగాముతో - యీ దీనదుర్బలశరీరముతో సాధించుటనునది గగనకుసుమము. స్థూలాహారమును సేవించి తిరిగి బల

పాటవములను శరీరములోనికి చేదుకొందునుగాక అని నిశ్చయించి అన్నమును కూరను తినుట కుపక్రమించితిని. శ్రమణగౌతముడు పరమోత్తమసుఖమును తప్పక సాధింపగలడు. ఆయనవలన మనముగూడ గ్రహింతముగాక యని ఆసలు పెట్టుకొని నన్నాశ్రయించియుండిన ఏవురు భిక్షువులు నేను స్థూలాహారమును స్వీకరింప మొదలిడినంతనే - శ్రమణగౌతముడు బాహులికుడైనాడు. తిండిపోతయ్యాడు. తపస్సిద్ధియందు నిరాశపడించి ప్రయత్నమున వెనుకంజవేసినాడు. ఇక నితనితో మనకేటివని యని వారు ఉదాసీనులై నన్ను దిగవిడిచిపోయిరి.

నేనును కొంత కొంత ఆహారమును ఆరగించుచు అకుశలధర్మముల నెడబాసి వితర్కవిచార సహితమును, వివేకసంభవమును, ప్రీతిసుఖము గలదియునగు ప్రథమధ్యానమును పొందితిని. అటపై వితర్కవిచారము లుపశమింప చిత్తము ప్రసన్నతాయుక్తముకాగ సమాధి సంభవమగు ప్రీతిసుఖముతో కూడిన ద్వితీయ ధ్యానమును పట్టుకొంటిని. క్రమముగ ప్రీతిని విరాగమును ఉపేక్షించి స్మృతి సంప్రజన్యములతోడ గూడి కాయముతో సుఖసంవేదనను బొందుచు ఉపేక్షకుడు, స్మృతి మంతుడు, సుఖవిహారినిబరగి తృతీయధ్యానమును చూడగొంటిని.

సుఖదుఃఖములును సౌమనస్య దౌర్మనస్యములును ముందె అస్తమించి యుండుటచే సుఖదుఃఖములం దుపేక్షకుడనై స్మృతిపరిశుద్ధితో గూడి చతుర్థధ్యానమును సంపాదించి విహరింపజొచ్చితిని. పిమ్మట సమాధి సంపన్నమై మృదువును స్థిరమును పరిశుద్ధమును క్లేశరహితమును నగు చిత్తమును పూర్వజన్మములయొక్క స్మృతిజ్ఞానమునకై (పూర్వనివాసానుస్మృతి) మ్రొగ్గించితిని. లోగడ గడచిన అనేక జన్మలయొక్క సమగ్రస్మరణ నాకు లభించినది. ఆకారసహితముగ ఉద్దేశ్యసహితముగ పూర్వజన్మములను భావించి స్మరించుచు ప్రమాదశూన్యమైన ఆత్మసంయమినై యుండు నాకు రాత్రియొక్క మొదటి జామునందు ప్రథమవిద్య సాక్షాత్కరించినది. మఱియు చిత్తము నేకాగ్రము జేసి అశేష ప్రాణులయొక్క జన్మమరణజ్ఞాన గ్రహణము నకై ఉద్యమించితిని. అతిమానవమగు దివ్య నేత్రమును బొంది శుభాశుభములతో సుఖదుఃఖములతో నిత్యనిరంతరము సతమతమగుచు పుట్టుచు చచ్చుచున్న ప్రాణికోటి సందోహమును పరికించితిని. ఈ విధమున రాత్రియొక్క రెండవజామునందు ద్వితీయవిద్య లభించినది.

వెండియు చిత్తమును అనవక్షయముకొఱకై, జ్ఞానసిద్ధికొఱకై మఱింత ప్రేరేపించితిని. అంతట 'ఇది దుఃఖమని - ఇది దుఃఖ సముదయమని - ఇది దుఃఖ

నిరోధమని - ఇది దుఃఖ నిరోధగామినీ మార్గమ'ని యథార్థముగ నెఱుగగల్గితిని. ఇది ఆస్రవమని - ఇది ఆస్రవ సముదయమని - ఇది ఆస్రవ నిరోధమని - ఇది ఆస్రవ నిరోధగామినీ మార్గమని విస్పష్టముగ తెలియగల్గితిని. చిత్తమునకు కామాస్రవములు, భవాస్రవములు, అవిద్యాస్రవములు వీడిపోయినవి. విముక్తి లభించినది. జన్మబంధము లూడినది. బ్రహ్మచర్యఫలము సిద్ధించినది. చేయవలసినది చేసితిని. చేయదగినదిక లేదని గ్రహించితిని. విద్య కలిగినది, అవిద్య తొలగినది. ఆలోకమభ్యసనది. అంధకారము కడజనినది. రాత్రియొక్క చివరిజామునందిట్లు తృతీయ విద్య చేకూడినది

బోధిరాజకుమారా! ఆ ధర్మమునె తొలుత పంచవర్గీయ భిక్షువులకు ఉపదేశించితిని. దాని యథార్థజ్ఞానమును వారు పొందగలిగిరి."

అని నుడివిన భగవంతుని దీర్ఘప్రసంగమును విని రాజకుమారు డిట్లనియె. "స్వామీ! తథాగతుని ఆశ్రయించి భిక్షువు యీ అనుత్తమ బ్రహ్మచర్యఫలమును యెన్నాళ్ళకు పొందగల్గును?"

"రాజకుమారా! సేనడిగిన మాటలకు ప్రత్యుత్తరమిమ్ము. నీకు హస్తీపకవిద్య (ఏనుగులను నడపు శిల్పము) తెలియునుగదా?"

"భంతే! తెలియును."

"రాజపుత్రా! ఆ విద్యను నేర్చుకొందునని నీ వద్దకొక పురుషుడు వచ్చినాడను కొందము. వాడు శ్రద్ధాహీనుడు శ్రద్ధగలవాడు విద్యను గ్రహించినట్లు వీడు గ్రహింపగలడా?"

"దేవా! గ్రహించుటకయోగ్యుడు."

"రాజకుమారా! వాడు మరియు రోగగ్రస్తుడు. ఆరోగ్యవంతునివలె విద్యను గ్రహింపగల్గునా? వాడు శరమాయావి. సోమరిపోతు. మందప్రజ్ఞుడు. అట్టియెడ సుశీలుడు, జాగరూకుడు, ప్రజ్ఞావంతునకువలె ఆ విద్యాశిల్పము వాని కంటగలదా?"

"ప్రభూ! ఏ ఒక్కదోషమున్న కూడ నా హస్తీపకవిద్యకు (మాచటివాని విద్య) వాడయోగ్యుడు. ప్రత్యుత, దోషములైదును నున్నచో ఇక చెప్పవలసినదేమున్నది.?"

"అట్లే. బోధిరాజకుమారా! నిర్వాణసాధనకుకూడ అయిదు అంగము లున్నవి. 1. భిక్షువు శ్రద్ధగలవాడై భగవంతుడు ఆర్జుతుడు, సమ్యక్ సంబుద్ధుడు,

విద్యాచరణసంపన్నుడు. సుగుతుడు, లోకవిదుడు, అనుత్తరుడు, పురుషదమ్య సారధి, దేవమనుష్యశాస్త్ర బుద్ధదేవుడని తలంచి అతనియెడలను, ఆతని పరమజ్ఞానము నెడలను శ్రద్ధాతత్పరుడగుచున్నాడు. 2. భిక్షువు మఱియు రోగహీనుడై సాధనా యోగ్యమగు సమప్రకృతిగలవాడై యుండును. 3. కుశ్చితుడుగాక గురువు నెడను సబ్రహ్మచారులకడను వంచన లేక వర్తించును. 4. కుశలధర్మసంపాదనమునందు కాడికి వైదొలగక దృఢపరాక్రమి యగుచున్నాడు. 5. సమ్యక్ దర్శనమును సాధింప జేయు ప్రజ్ఞతో కూడియున్నాడు.

రాజకుమారా! ప్రధానములగు ఈ అయిదుఅంగములతో కూడిన భిక్షువు తథాగతుని గురువుగ బొంది యీ జన్మమునందే అనుత్తర బ్రహ్మచర్యఫలసిద్ధికి అర్హుడగుచు న్నాడు. అట్టి వానికి కాలవ్యవధి లేదు. ఏడేండ్లలోనైనను ఆఠేండ్లలోనైనను, అయిదు - నాలుగు - మూడు - రెండు - ఒక సంవత్సరము - ఒక్కనెల - వెయ్యేల ఒకే ఒక దినములోనైనను తత్త్వసాక్షాత్కారమును - నిర్వాణమును పొందగల్గుచున్నాడు.”

అని యిట్లు సర్వజ్ఞ దేవుడు బుద్ధసార్వభౌముడు బోధించినంత ★ బోధిరాజు కుమారుడు అమృతస్నానమును చేసినవాడువలె పరమానందమును బొంది ‘ఔరా! బుద్ధుడు ‘ఔరా! ధర్మము; ఔరారా! ధర్మగౌరవము’ అని కొనియాడెను.

★ మ. ని. అ. క. 2 - 4 - 5 - కౌశాంబియందు పరంతపుడను రాజుండెను. గర్భవతియగు అతని భార్య యొకప్పుడు యెఱ్ఱటి కంబడిని కప్పుకొని మేడయొక్క పై అంతస్తుపై భాగమున యెండ సోకునట్లు కూర్చొనియుండెను. ఆకస్మికముగ నొక మహాగరుడపక్షి ఆకాశమున బోవుచు మాంసపిండముగ దలంచి ఆమెను యెత్తికొనిపోయి ఒకానొక పర్వతముపైన నొక చెట్టుమీద నుంచినది. ఆమె ఆక్రోశించుచున్నంత సమీపముననుండిన తాపసి యొకడు వచ్చి చెట్టునుండి దింపుకొని తన కుటీరమునకు కొంపోయెను. ఆ కాంత పూర్ణగర్భిణియై యుండి యుండుటచే వెంటనే శిశువును ప్రసవించినది. ఉదయనుడని ఆ శిశువునకు పేరిడిరి. తల్లిని బిడ్డను ఆ తపస్వీయే పోషించుచుండెను. కొన్నాళ్లకు తపోభ్రష్టుడై ఆ రాణికి అంద వతి యయ్యెను.

కొంతకాలమునకు కౌశాంబియందు రాజగు పరంతపుడు మరణించెను. తాపసుడును ఉదయన కుమారునకు రాజ్యాభిలాష యుండుటను తెలిసికొని తాను నేర్చియుండిన హస్తాగ్రంధి విద్యను బోధించి తల్లివద్దనుండు కంబళమును అంగులీయకము నిచ్చి కౌశాంబికి పంపించెను.

పరిసరముననున్న సంజికాపుత్రు డది చూచి “రాజకుమారా! అట్టి ధర్మమును శరణుజొచ్చుట మీకు తగియున్నది. మరి యారకుండువేల” యని ప్రేరేపించెను. బోధిరాజకుమారు డిట్లనియె.

సౌమ్య! అట్లనకుము. మా తల్లివలన నేను వినిన విషయమొండు రెండు గలదు. వినుము. నేను గర్భమునందుండు సమయమున నొకప్పుడు మాయమ్మ కౌశాంబిలోని ఘోషితారామమునకు భగవంతుని దర్శింప నేగినది. అచ్చటికేగి తథాగతునకు ప్రణమిల్లి “దేవా! నా కుక్షీయందుండు బిడ్డ యిప్పుడే బుద్ధునకును, ధర్మమునకును, సంఘమునకును శరణుజొచ్చుచున్నాడు. మీరాబిడ్డను నేటి నుండి సాంజలిశరణాగత ఉపాసకునిగ ధరింపవలె” నని విన్నవించినది.

సౌమ్య! మఱియొకప్పుడు భగవంతుడు భగ్గదేశమున శుంశుమారగిరియొక్క భేసకలావన మృగదావమున విహరించువేళ దాదియొకతె నన్ను ఒడిలో నుంచికొని పోయి భగవానునకు అభివాదనము చేసి ‘భంతే! బోధిరాజుకుమారుడు భగవంతుని, ధర్మమును, సంఘమును శరణుజొచ్చుచున్నాడ’ని వల్కినది.

ఓ సంజికాపుత్రా! ఇదే నేను స్వయముగ మూడవసారి వలకుచున్నాను. “బుద్ధం సరణం గచ్ఛామి; ధమ్మం సరణం గచ్ఛామి; సంఘం సరణం గచ్ఛామి.”

ఉదయనుడు కౌశాంబీనగర ప్రాంతమున కరిగి యొక మట్టిచెట్టుపై కూర్చొని తన వీణను మ్రోగించి హస్తీగ్రంథి విద్యాప్రభావమును జూపెను. హస్తీశాలయందుండు యేనుగు లన్నియు పారిపోయినవి. రెండవతూరి వివరీత ప్రయోగమొనర్చి వాటినన్నిటిని తనకడకు చేర్చుకొనెను. వాటిలో నొక ఉత్తమ గజము నారోపించి నగరములోనికి పోయి “తాను పరంతపరాజయొక్క పుత్రుడననియు రాజ్యమునకు అధికారినియు చాటబంచి అమాత్యులను పౌరులను ప్రోగుజేసి తాను తెచ్చిన ఆనవాల్నిచ్చి రాజ్యవీరము నధిష్ఠించెను.

ఒప్పుడు చండప్రద్యోతనుడు ఆ విద్యను నేర్వదలంచి వంచనతో నొక కొయ్యయేనుగును చేయించి దానిలో సైనికులను దాచి ఉదయనుని వట్టుకొనునట్లు చేసెను. అట్లు వట్టువడిన అతనివద్ద విద్యనభ్యసించుటకు కూతురను పంపించెను. ఉదయనుడు ఆమెను వలచి తనవెంట దీసికొని నగరమునకు చేరెను. వారిరువురకు కల్గిన కుమారుడు బోధిరాజకుమారుడు.

౧౩

కర్ణస్థలకాది సూత్రములు (వి. పూ. 435 - 431)

¹ ఒకప్పుడు² బుద్ధదేవుడు³ ఉరుంజయందు⁴ కర్ణస్థలకమ్మగదావములో విహారము చేయుచున్నాడు. కోనలరాజు ప్రసేనజితు డతని దర్శింప కుతూహలించి యొక పరిచరుని బిలిచి యిట్లనియె.

“ఓయీ! భగవంతుడు బుద్ధుడున్నచోటికి బొమ్ము. నాకు ప్రతిగ వారి చరణ ములకు ప్రణమిల్లుము. ఆరోగ్యమును - బలమును - సుఖమును గూర్చి నా మాటలలో ప్రశ్నింపుము. మరియు నమ్మహాత్మునితో ‘స్వామీ! భోజనానంతరము ప్రసేనజితుడు తమ దర్శనమునకు రాగలవాడ’ని మనవి చేయుము” అని చెప్పి పంపించెను.

సుగతదేవుని శుభదర్శనమునకు రాజు వయనమగుచుండెను. అతనిరాణులు అక్క చెల్లెండ్రునగు సోమ - సకుల యను వారిరువురు పతిదేవుని చెంతకుపోయి సాదరముగ నిట్లనిరి.

“మహారాజా! భగవంతునకు బుద్ధునకు మా కొఱకై నమస్కరించి మా మాటలుగ కుశలప్రశ్నము లందించవలసినది.”

రాజుమాటలను మేకొని తలంచినట్లు తథాగతుని చేరువకరిగి అభివాదనము తొనర్చి యొకచోట కూర్చొని యిట్లనెను.

“దేవా! సోమాసకుల దేవులు తమపాదములకు నమస్కరించి కుశలముల నడుగుమని చెప్పిపంపిరి.”

“మహారాజా! ఆ సోదరీమణులు వార్తను పంపుటకు వారికింతకంటె మంచి దూత దొరక లేదుగాబోలు.”

“మహాస్వామీ! భగవానుని దర్శనమునకు బయలు దేరుచున్న నాతో వారా మాటను చెప్పిరి. దేవా! యొక మనవి. క్షత్రియ బ్రాహ్మణ వైశ్య శూద్రవర్ణములందు వ్యత్యాసమేమి? భేదమేమి?”

(1) ముప్పదియేడవ వర్షావాసమును భగవంతుడు శ్రావస్తి జేతవనమునందు గడపెను.

ముప్పది యెన్నిదవ వర్షావాసమును పూర్వారామమున నడపెను.

(2) మ. వి. 2 - 4 - 10.

(3) ఆ రాష్ట్రమునందలి ఒకానొక నగరము

(4) ఆ ప్రాంతమందలి యొక రమణీయ భూభాగము.

“మహారాజా! నాలుగువర్ణములలోను అభివాదనమును, ప్రత్యుజ్ఞానమును జేయుటకు క్షత్రియ బ్రాహ్మణులు శ్రేష్ఠులు.”

“భగవంతా! నేను ఈ లోకవిషయమున అడుగ లేదు. పరలోక సంబంధమును గూర్చి ప్రశ్నించితిని.”

“మహీపాలా! పారలౌకిక ధర్మమునందు హితసుఖములను బొందుటకు ప్రధానీయాంగము లయిదు గలవు. నాలుగు వర్ణములందెవ్వడైనను వాటిని పొందిన వాడె యధికారి. మొదట భగవంతుడు - అర్హతుడు - సమ్యక్ సంబుద్ధుడగు తథాగతుని జ్ఞానమునందు 1. శ్రద్ధాలువుగావలెను. 2. రోగహీనుడును సాధనాయోగ్యమగు సమప్రకృతి కలవాడై యుండవలెను. 3. శరుడు, మాయావి కారాదు. 4. ఉద్యోగశీలుడు కావలెను. 5. ప్రజ్ఞతోకూడి యుండవలెను. ఈ అయిదు అంగములతో కూడిన భిక్షువు చిరకాలము హితసుఖములను బొందగలుగును. వర్ణములను దృష్టియందుంచుకొని యిట్టివారియందు నేను భేదమును - వ్యత్యాసమును చెప్పను. అగ్ని యేజాతికట్టెయందు బుట్టినను ప్రకాశములో తారతమ్యముండదు గదా? అట్లే వారి ప్రయత్న ప్రభావమున కలిగిన విముక్తి యందుకూడ న్యూనాధికతలు లేవు.”

“దేవా! తెన్నగ సెలవిచ్చితిరి. సంతుష్టులమైతిమి. మేము బహుకార్య లంపటులముగాన సెలవిచ్చినచో పోయివత్తుము.”

“మహారాజా! మంచిది.”

సంఘభేదక ఖండకము

¹ బుద్ధభగవంతుడు కౌశాంబియందు ఘోషితరామమున విహరించుచుండను. ² అట్టిసమయమున దేవదత్తుడు యేకాంతమున గూర్చొని యిట్లు చింతించును. “నేను యెవ్వని లోబఱచుకొన్నచో అపరిమితలాభ సత్కారములకు పాత్రుడనగుదును? అవును. అజాతశత్రుకుమారుడే నాకు నచ్చినవాడు. ఒంట వేడిరక్తము గలవాడు. ముందట ముందట అభివృద్ధిని బొందువాడు. అతనిని వలలో వేసికొన్నచో నా కత్తికికె యెదులు లేదు.”

(1) ముప్పదితోమ్మిదవ వర్ణావాసమును భగవంతుడు శ్రావస్తీ జేతవనమునందు గడపెను.

(2) చుల్లవగ్గ 7

దేవదత్తు డిట్లాలోచించి తన శయనాసనములను - పాత్రచీవరములను సంభాళించి చంకనబెట్టి ప్రయాణమై రాజగృహపురమును జేరెను. అంతట తన ఆకార ప్రకారములను మఱుగుజేసి దివ్యశక్తి ప్రభావముచే కామరూపియై తరుణకుమారునివలె కన్పట్టుచు అజాత శత్రుని యెదుట సాక్షాత్కరించెను.

అజాతశత్రు డులికిపడి వెల వెల బోయెను.

“రాజకుమారా! భయపడితివా?”

“అవును. అయ్యా! తామెవరు?”

“నేను దేవదత్తుడను.”

“ఆర్యా! మీరు దేవదత్తులరై యైనచో మీ నిజరూపమును చూపండి!”

అంతట దేవదత్తుడు ఆ కుహవావేషమును వీడి తన భిక్షాపాత్రతో - తన కావిబట్టలతో స్వస్వరూపమున కానబడెను. ఆ దివ్య చమత్కారమునకు పండ్లు పులిసిన అజాతశత్రుడు దేవదత్తుని తనకు ఆచార్యునిగ వరించి సాయంప్రాతము లందతని సన్నిధికి దర్శనమునకై యరుగుచు సేవించుచుండెను.

¹ అక్కడ సుగతదేవుడు కౌశాంబియందు స్వేచ్ఛగ విహరించి వదంపడి రాజగృహపురమున కరుగుదెంచి వేణువనకలందక నివాసమున విహారము చేయుచుండెను.

దేవదత్త సూత్రము

భగవంతుడు వేణువనకలందక నివాసమున నుండుదినములు. ² అజాత శత్రువు యేనూరురథములతో కూడి యేనూరుస్త్రాణీపాకముల భోజనమును వెంట కొని రేపు మాపు నిత్యప్రతి దేవదత్తుని సన్నిధికి వచ్చి అర్పించిపోవువాడు. ఆ విషయమును కొందఱు భిక్షువులు భగవంతునకు నివేదించిరి. శాస్త్ర యిట్లనియె.

“భిక్షువులారా! దేవదత్తునకు కలిగిన లాభసత్కారములకై మీరు ఉవ్విళ్ళూరుకుడు. దానినిగూర్చి భూరిభూరి ప్రశంసలను జేయకుడు. ఆవైభోగమతని కుశల ధర్మములకు వేరుపురువు. కుక్కకు పిచ్చి బట్టినది. దానికదే ప్రళయము.”

అక్కడ దేవదత్తుడును తన కొదవిన శ్రీమద్వైభవమువలన మన్నమిన్ను గానక సమస్త భిక్షుసంఘమునకు తానె సర్వాధిపతి కావలెనని ఆసజేసెను. వాని దుశ్శీలవర్తనముచే యోగబలము క్షీణింపజొచ్చెను.

అది మఱియొక సమయము. బ్రహ్మాండమగు సభలో బుద్ధభగవంతుడు ధర్మోపదేశ మొనర్చుచుండెను. దేవదత్తుడు తన ఆసనమునుంచి లేచి చేతులు జొడించి భగవానునితో యిట్లనెను.

“భంతే! తమకు వయస్సు పండినది. అవయవములు శిథిలములైనవి. ఈ భిక్షు సంఘమును నా కప్పగించి తాము విశ్రాంతిని వహించుడు. ఈ పెత్తనమును నేను బూనెదను.”

“చాలు, చాలు. దేవదత్తా! అది యేనాడును పాసగనివని.” అని నిరాకరించినను ఉడుగక దేవదత్తుడు మరియు ముమ్మాఱడిగెను. అంత భగవంతు డిట్లనియె. “దేవదత్తా! సారిపుత్ర మౌద్గల్యాయనుల వంటి సమర్థులగువారికె అర్హింపకుండు నపుడు తుచ్చుడవగు నీ మాటేమిటి?”

భగవంతుడు తూలనాడుట దేవదత్తునకు భరింపరానిదైనది. నిండుసభలో సారిపుత్రమౌద్గల్యాయనుల గొప్ప జేసే తన్ను తృణీకరించుటకు కుపితకుపితుడై తఱియెఱిగి కసిదీర్చుకొనుటకు పగబట్టెను.

అసభ్యవర్తనమైన సభనుండి లేచి గబగబ దాటిపోయిన దేవదత్తుని చూచి బుద్ధదేవుడు భిక్షుసంఘముతో “ఓ భిక్షువులారా! దేవదత్తుడు మనకు వేరైనాడు. వాని పనులు - వ్యవహారములపట్ల బుద్ధునకును - బుద్ధధర్మమునకును - బుద్ధ సంఘమునకును యికమీదట ఉత్తరదాయిత్యము లేదు” అని ఆనతిచ్చెను.

దేవదత్తుడు అజాతశత్రువునొద్దకు బోయి ఆయీ ప్రసంగములను కదిపి ఆపై నిట్లనియె. “కుమారా! పూర్వమువలె నేటి మానవులు దీర్ఘాయుష్కులుకారు. నిండుగ నూతేండ్లైనను మనుష్యుడు జీవించునని నిష్కర్షగ జెప్పవీలులేదు. మీ తండ్రికంటె ముందుగనే రాజ్యసుఖములను చవిచూడకనే నీకు మరణము ఘటించినను ఘటించవచ్చును. కావున హెచ్చరిక బొంది రాజాను జంపి రాజవగుము. నేనును బుద్ధుని జంపి బుద్ధుడనగుదును.”

ఆ మంత్రము అజాతశత్రునిపై లెస్సగ పాఠినది. వాడును ఒక వదనైన కత్తిని నిగూఢముగ పెట్టుకొని మిట్టమధ్యాహ్నమువేళ జనకుని దునుముటకై అంతఃపురము

లోనికి జొరబాటెను. అతని వాలకమును బట్టి మంత్రులును పరిజనులును శంకించి అడ్డమై నిరోధించి యిట్లనిరి.

“కుమారా! నీతలంపేమి?”

“తండ్రిని చంపెదను.”

“ఈ బుద్ధిని నీ కెవ్వడు చెప్పెను?”

“అచార్యుడు దేవదత్తుడు.”

అని ప్రసంగించుచుండ మగధపతి బింబిసారు డాచోటికివచ్చి కుమారుని జూచి యిట్లనియె.

“పుత్రా! నన్నెందుకు చంపగోరితివి?

“నాయనా! రాజ్యమును కోరి -”

కుమారా! రాజ్యమేనాడైనను నీదేగదా. ఈనాడెగైకొనుము. యిచ్చెద” నని పలికి తక్షణము బింబిసారుడు రాజ్యమును కొడుకున కప్పగించెను.

మగధనాథుడు అజాతశత్రుడు తనచేతి కీలుబొమ్మయగుటచే దేవదత్తుడు తన కెదుటాడువారు లేక బుద్ధదేవుని బొరిగొందునని నిశ్చయించెను. ఒకనాడొక హంతకుని పిలిచి యిట్లనియె.

“ఓరీ! నీవు శ్రమణగౌతముని చంపి యీ దారిని రావలసినది” యని చెప్పి ఆ దారియందెద్దరి నునిచి ఒంటరిగవచ్చెడి వానిని మీరు వధించి ఆ మార్గమున పొండని ఆదేశించి, ఆ మార్గమునందు నల్లరిని కాపుంచి ఈ త్రోవనువచ్చు యిద్దఱిని సంహరింపుడని వారికి సలహా చెప్పి వారిని త్రెంచుటకు పైన యెనమండ్రను, వారిని దెగబార్చుటకు మరిమీద పదునార్చురిని యిట్లు కనుపులు కనుపులుబెట్టి దేవదత్తుడు దురంతవిద్రోహ సాధనయందు కసిమసగి యుండెను.

హంతకుడు భగవంతుని సమీపించెను. ఒళ్ళు జలదరించినది. గుండెలు బరువైనవి. ఆపాదమస్తకము స్వవశము దప్పినది.

“దేవా! శరణు. శరణు.”

“అయుష్మంతా! భయపడకుము.”

“ప్రభూ! పాపినై మూడుడనై మహావచారమునకు ఒడిగట్టితిని. నన్ను మన్నించండి. మీదట నేనిట్టి దురితముల పాంతకుపోను.”

“అయుష్షంతా! అపరాధము నొప్పికొంటివి. ముందు ముందు ధర్మమార్గమున నడతునని బాసచేసితివి. అందుచేత నిన్ను అనుగ్రహించుచున్నాను.”

“అట్లాపురుషుడు తథాగతుని కరుణకు పాత్రుడై ధర్మచక్షువును బొంది సాంజలి శరణాగత ఉపాసకుడుగ గ్రహింపబడెను.

వాడు రాలేదని వెనుకనుండు యిద్దరు పురుషులు వచ్చి బుద్ధదేవునకు శిష్యులైరి. అట్లే కడవఱకు కావువెట్టిన వారందఱును బుద్ధుని సమీపించి మొదటివానివలె ఉపాసకులుగ గ్రహింపబడిరి.

వన్నిన పథకమంతయును పంచబంగాళమై పోవుటచే దేవదత్తుడు మ్రింగను క్రక్కను జాలక పరితపించుచుండెను.

ఒకనాడు గౌతమబుద్ధుడు గృధ్రకూట పర్వతముయొక్క చతీయయందు చల్లని నీడలో కూర్చొని యుండెను. అక్కసము వెక్కసమైయున్న దేవదత్తుడాయదనుగని పెట్టి నేడు బుద్ధుని నుగ్గునూచము చేయుదునని కొండపై కెక్కి చక్కగ నొక్క మహాశిలను ఆయనపై దోర్లించెను. ఫెల్లుఫెల్లుమని క్రిందికి దుముకుచున్న ఆ గుండు దేవమాయా ప్రభావమున నడుమంతరమందే యొక గండశిలకు దగిలి పాడిపాడియైనది. అందులో నొకముక్క చిట్టి భగవంతుని పాదమునకు దగిలెను. నెత్తురు జొట జొట కాఱజొచ్చినది.

శకలికా సూత్రము

¹ రాజగృహ నగరమున ² మద్రకుక్షి మృగదావమునందు సంబుద్ధుడు విహారము చేయుచుండెను. పాపాణశకలిక తగులుటచే పాదమంతయు షతవిక్షతమై యున్నది. జివ్వజివ్వమని తీవ్రవేదన వివరీతముగనున్నను స్మృతి సంప్రజన్య సమాధి నవలంబించి భగవంతుడా శోకమునకు లోనుగాక యుండెను. సంఘాటీ (దుప్ప

(1) స. ని. 1 - 4 - 8.

(2) అ. క. దేవదత్తుడవైన రాయి తుత్తుమురై అందొక శకలము యెగిరివచ్చి భగవంతుని పాదమునకు తగిలి రక్తసిక్తము జేసినది. ఆ చోటు విహారమునకు అనుకూలము గాదని తలంచి భిక్షువులు భగవంతుని డోలీయందుంచుకొని మద్రకుక్షికొని పోయిరి.

టీ)ని నాల్గుమడతలుగ మడచి కాలిపై కాలువేసికొని సింహాశయ్య నవలంబించి యుండెను.

దేవదత్త విద్రోహము

¹ తానెత్తిన యెత్తులన్నియు నొక్కొక్కటి మొక్క పోవుటచే దేవదత్తుడున్నత్తుడై రాశ్రీంబవళ్ళు అదేరంధియందు కాలము గడప జొచ్చెను. ఆనాటిదినములందు రాజగృహపురమున నొక మదపుటేనుగు ఉండెడిది. దానిపేరు నాలాగిరి. మనుష్యులను జూచిన కాలబెట్టి నేలరాచి ధూళిగలిపెడి చండగజము. ఒకనాడు దేవదత్తుడు గజశాలలోనికి బోయి మావటీని బిలిచి “ఓయీ! ఈనాడు శ్రమణగౌతముడు వీధివెంబడి వచ్చునపుడు యీ నాలాగిరి గజమును విప్పి అతనిపై కవియించునది” అని ఆజ్ఞాపించెను.

భిక్షుసంఘము వెనువెంట వచ్చుచుండ రాజగృహపురవీధియందు పూర్వాస్వస్థా సమయమున భిక్షాచారమునకై భగవంతుడు బయలు దేరినాడు. వేచుకొనియున్న మావటీవాడు యేనుగును గొలుసువిప్పి హుమ్మని కవియించెను. అదియు తొండమును ఆకసమున కెత్తి ఘంకరించుచు చెవులజూడించుచు నడివీధిని బడినది. ఊరంతయు గలిబిలియైనది. గోడలెక్కి మేడలెక్కి పురజనులు ప్రక్కకు పామ్మ - పామ్మని భగవంతుని అదలించుచుండిరి. మహాశ్రమణుడు యీనాటితో సరియని కొందఱును, యేనుగు యేనుగును ఢీకొన్నది; యేనుగునోయని కొందఱును తోచినట్లు సంభాషించిరి.

సుగతదేవుడు మైత్రీభావనాయుక్తమగు చిత్తవృత్తితో యేనుగును స్పృశించెను. మచ్చజల్లినట్లు అదియు తొండమును క్రిందికి వాల్చి భగవంతుని దాపుకువచ్చి నిలిచెను. పవిత్రమగు తన హస్తముతో అమ్మహాత్ముడు దాని కుంభస్థలమును నిమిరెను. అంతట ఆ గజము తన తొండముతో ఆ దివ్యపురుషుని పాదములను ముట్టి ఆ చరణధూళిని నెత్తిపై జల్లుకొని మరలి చని తన శాలయందు యథాస్థానమున నిలిచెను.

మరియొకప్పుడు దేవదత్తుడు తన శిష్యులగు కోకాలికుడు, కటమోరతిష్యుడు, ఖండదేవుడు, సముద్రదత్తుడు ననువారిని కూర్చుకొని యిట్లు నుడివెను. “ఆయుష్మంతులారా! మనము శ్రమణగౌతముని సంఘమునందు విషబీజములు నాటి

భేదమును తోకెత్తించవలెను. దానికి అనువైన మార్గమును వెదకితిని పదండు పోదామని అందఱును గలిసి భగవంతుని చెంతకు పోయి అభిపాదములు చేసి కూర్చొనిరి. దేవదత్తు డిట్లనియె.

“భంతే! భిక్షునియమములను మార్పు చేయదలంచి అయిదు విషయములను నేను నిర్ణయించుకొని వచ్చితిని. వాటిని భిక్షుసంఘము పాలించునట్లు తామాజ్ఞ యివ్వవలెను. 1. భిక్షువైనవాడు యావజ్జీవము అరణ్యముననె వసించవలెను. గ్రామములలోనికి రారాదు. 2. బ్రదికినంతకాలము భిక్షాచరణముననె మెలగవలెను. ఏనాడును నిమంత్రణలకును, విందులకును పోరాదు. 3. జీవించియున్నంతకును పాంసుకూలికుడు (పేలికలనుగూర్చి కట్టుకొనువాడు)గనె యుండవలెను. గృహస్థులిచ్చు చీవరములను - వస్త్రములను ధరింపరాదు. 4. ఎప్పటికిని వృక్షమూల వాసియే కావలెను. మఱి యేఆశ్రయమును కొనరాదు. 5. ఆజ్ఞాం తము మత్స్య మాంసములను దినరాదు. ఈ అయిదు నియమములను నేనూహించితిని. వీటికి తప్పినవాడు ‘దోషి’ యని యెన్నబడును.”

“దేవదత్తా! చాలుచాలును. భిక్షువు యిష్టమున్నచో అరణ్యమున నుండ వచ్చును. లేదా గ్రామముననుకూడ నివసించవచ్చును. భిక్షును గొనవచ్చును; నిమంత్రణమునకును బోవచ్చును. పాంసుకూలికుడు కావచ్చును. లేదా గృహస్థు లిచ్చు వస్త్రములను ధరింప వచ్చును. ఎనిమిది నెలలు వృక్షమూలమున నివసించవలెనని భిక్షువులకు యీవఱకె అనుజ్ఞ యిచ్చియున్నానుగదా ¹ దృష్ట - శ్రుత - పరిశంకిత మగు మాంసమును నేను నిషేధించియె యున్నాను. దేవదత్తా! ఇంతకుమించి అనివార్యములుగ జేయుటకు నే నొడంబడను.”

అంతట దేవదత్తు డచ్చోటినుండి లేచిపోయి ఉత్తమములగు తన నియమములను బుద్ధుడు త్రోసిరాజినాడా'ని అందందు కుప్రచారము జేసెను. వైశాలినుండి ఆ సమయమున క్రొత్తగ వచ్చిన వజ్జిపుత్రక భిక్షువులు యేనూర్పురు యథార్థమెరుంగ లేక అతనితో గలిసిరి. ఇట్లు సంఘభేదము కల్గించి యేనూర్పురు భిక్షువులను తోడ గొని ² గయాశీర్ష పర్వతమునకు బోయెను.

(1) దృష్టము = తనకొఱకై చంపబడినదిగ చూచుట. శ్రుతము = తనకొఱకై చంపబడినదని వినుట. పరిశంకితము = తనకొఱకై చంపబడినదిగ ఊహకు తట్టుట.

(2) బ్రహ్మయోనిపర్వతము (గయ)

ఆయుష్మంతులు సారిపుత్ర మౌద్గల్యాయనులు భగవంతుని సన్నిధికి బోయి యిట్లు నివేదించిరి.

“పూజ్యా! దేవదత్తుడు సంఘమును చీల్చి యేనూర్వరు భిక్షువులను గొని గయాశీర్షమునకు పోయినాడు.”

“ఆయుష్మంతులారా! మీకు మీతోడి భిక్షువులయందు దయలేదా? ఉపేక్షించెద రేల? వారు పూర్తిగ చెడకముందె పోయి ఉద్ధరించండి.”

భగవంతుని ప్రేరణను గొని సారిపుత్రమౌద్గల్యాయనులు దేవదత్తుడున్న చోటికి బయలుదేరి పోయిరి. సభామధ్యమున కూర్చొని ధర్మోపదేశము చేయుచున్న దేవదత్తుడు తనచెంతకు వారిరువురు వచ్చుచుండుట చూచి భిక్షువులతో నిట్లనియె.

“భిక్షువులారా! నా ధర్మముయొక్క ప్రభావమును చూడుడు. బుద్ధునకు సట్ట శిష్యులైన సారిపుత్రమౌద్గల్యాయనులుకూడ ఈ ధర్మము నాశ్రయించుటకు ప్రాకులాడి వచ్చుచున్నారు.”

ఆ మాట విని కోకాలికుడు దేవదత్తునితో నిట్లనియె. “అర్యా! వారు మహా మాయావులు. వారిని నమ్మకుడు.”

సారిపుత్రమౌద్గల్యాయనులు సభలోనికి ప్రవేశించిరి. దేవదత్తుడును వారికి స్వాగతమిచ్చి తన అర్ధాసనమున కూర్చొనునట్లు ప్రార్థించెను. కాని వారు సమ్మతించక ప్రత్యేకమగు ఆసనములందు కూర్చొనిరి. అది రాత్రిసమయము. చాల ప్రొద్దు పోవుపఱకు ధర్మములను బోధించి దేవదత్తుడు సారిపుత్రునితో నిట్లనియె.

“ఆయుష్మంతా! సారిపుత్రా! ధర్మములను వినుటయందు భిక్షుసంఘ ముత్సాహముగనె యున్నది. నే నలసీతిని. కొంత సేదదీర్చికొందును. మీరు ప్రబోధించుచుండుడు” అని చెప్పి తన సంఘాటిని పఱచుకొని దేవదత్తుడు పరుండెను. పరుండుటయే తడవుగ స్మృతి సంప్రజన్యముల గోల్పోయి గాఢనిద్రను చెందెను. అచ్చట సారిపుత్రుడును మౌద్గల్యాయనుడును తమ అసామాన్య ప్రతిభాశక్తివలనను అద్భుత యోగబలము వలనను భిక్షుసంఘము మంత్రముగ్ధమగునట్లు ధర్మదేశనమును ధర్మానుశాసనమును జేసిరి. వెంటవెంటనే భిక్షువులకు ‘సముదయధర్మ మెల్లను నిరోధధర్మమే’ యనెడివిమల ధర్మచక్షువు సంభవించినది.

“ఓ భిక్షువులారా! మెము బుద్ధభగవంతుని అనుయాయులము. మా యీ ధర్మము రుచించినవారెల్లరును యిదే మాతోడ బుద్ధదేవునివద్దకు వచ్చునది” అని సారిపుత్రమౌద్గల్యాయను లుగ్గడించి బయలు దేరినంత యేనూర్వరు భిక్షువులు వారిని వెన్నంటిరి. అందఱును వేణువనమును జేరికొనిరి.

ఇక్కడ కోకాలికుడు దేవదత్తుని మేల్కొల్పి నడచిన కథయంతయు తెలియజెప్పి “అర్యా! సారిపుత్రమౌద్గల్యాయనులను నమ్మవద్దని చెప్పితిని. వింటివి గాదుగదే” యని అంగలార్చెను.

విశాఖా సూత్రము

¹ భగవంతుడు బుద్ధుడు శ్రావస్థియందు పూర్వారామమున విహరించుచు న్నాడు. మృగారమాత విశాఖ, మధ్యాహ్న వేళయందు భగవానుడున్నెడకు పోయి ఒక చోట గూర్చొనినది. సుగతు డీడ్లడిగెను.

“విశాఖా! ఏల చికాకుగనున్నావు? ఈ మధ్యాహ్న వేళ యెచ్చటినుండి వచ్చితివి?”

“స్వామీ! ² మా వ్యవహార మొకటి రాజావద్ద తగుల్కొనినది. అది యింకను తీర్మానము కాలేదు. ఆ పనికై రాజకీయ కార్యాలయమునుండి వచ్చుచున్నాను.”

ఆ ప్రసంగము నాలకించి భగవంతు డీక్రింది ఉదానమును పాడెను.

క॥ వరవశమే దుఃఖంబగు । వరగు సుఖము స్వవశమగుచు ప్రాణులకెల్ల
పారి - కామభోగవాంఛల । నరిదిగదా దాటి వేయుటన నెవ్వరికిన్ ॥

జటిల సూత్రము

³ మఱియొకప్పుడు బుద్ధుడు గయయందు గయాశీర్ష పర్వతముపై విహరించుచుండెను.

జటిలతాపనులు పలువురు ముమ్మరముగ మంచుకుటీయు ⁴ అంతరాష్ట్రక దినములలో నీటియందు మునుగుచు - నానుచు - హోమము లొనర్చుచు నుండిరి. పావము తొలగుటకు, చిత్తశుద్ధిని పొందుటకు వారల్లు క్లేశముల నోర్చుచు వచ్చిరి. భగవంతు డది గాంచి క్రింది యుదానమును పాడెను.

తే. గీ. మునుగుచున్నారు, బుడకోళ్ళు మునిగినట్లు
దీనిచే చిత్తశుద్ధి సిద్ధింపబోదు
సత్యమున ధర్మమున మెల్లజాలినపుడు
వాడె శుచి వాడె ఋషి వాడె బ్రాహ్మణుండు.

(1) ఉదానము 2 - 9 (నలుబదియవవర్షావాసము పూర్వారామమునందు)

(2) అ. క. విశాఖయొక్క పుట్టింటివారు ఆమెకు కాన్కగ అమూల్య ధనమును బంపిరి. నగరద్వారమువద్ద ప్రభుత్వాధికారులు వాటిని జూచి పన్ను నధికముగ వసూలు చేసిరి.

(3) ఉదానము 1 - 9.

(4) మాఘమాసమున చివరినాల్గుదినములును, ఫాల్గుణమున మొదటి నాలుగు దినము లును అంతరాష్ట్రకము లందురు.

శ్రీ బుద్ధ చర్య

పంచమ ఖండము

సంగ్రామాది సూత్రములు (వి. పూ. 431 - 430)

¹ భగవంతుడు బుద్ధుడు శ్రావస్తీయందు జేతవనారామమున విహరించుచుండెను. ² ఆ సమయమున వైదేహీ పుత్రుడగు అజాతశత్రునకును కోసలపతి ప్రసేనజిత్తునకును యుద్ధము పాసగినది. అజాతశత్రువు తన చతురంగిణీ సేనలను సిద్ధము జేసికొని కాశ్చివైపు ప్రయాణమయ్యెను. ప్రసేనజిత్తుడును ఆ వార్త విని తన సేనలతో ఆతని యెదుర్కొనెను. ఆ యిరువురకును హోరాహోరి ఘోర నడచినది. అందు అజాతశత్రుడు జయించెను. కోసలుడు ఓటమిని బొంది తన రాజధాని యగు శ్రావస్తీకి మఱి వచ్చెను.

(1) స. ని. 3 - 2 - 4 (41 వ వర్షావాసమును [431 వి. పూ.] శ్రావస్తీ జేతవనమున గడపెను.)

(2) అ. క. ప్రసేనజిత్తుని తండ్రి మహాకోసలరాజు తన కూతురను బింబిసారున కొనగొనపుడు రెండు రాజ్యములనడుమ నొక లక్షధనము రాబడిగల కాశీ గ్రామమును కొమార్తెకు కానుకగ నిచ్చెను. తర్వాత అజాతశత్రుని అత్యాచారమున బింబిసారుడును అతని భార్యయు మరణించిరి. దాని విని నహింసక క్రూరుడు ప్రసేనజిత్తు డాగ్రామమును వెండియు లాగికొనుటకు యత్నించెను. అజాతశత్రుడు యెదిరించెను. ఇట్లు మామకును అల్లునకును యుద్ధము జరిగినది.

భిక్షువులు పూర్వాహ్లాసమయమున పాత్రచీవరములను ధరించి శ్రావస్తీ నగరములోనికి భిక్షకొఱ కరిగి వచ్చి భోజనముచేసి భగవంతుని వద్దకు చనుదెంచి యిట్లనిరి. “దేవా! ప్రసేనజితుడు అజాతశత్రునితో నోటమి బొంది శ్రావస్తీకి మఱి వచ్చినాడు.”

“భిక్షువులారా! అజాతశత్రువు దుస్సంగమున, పాపసంగమున మెలగువాడు. ప్రసేనజితుడు సత్సంగమున కుశలసంగమున సంచిరించువాడు. అవజయమును పొందినవాడు కావున యీనాటి రాత్రిని అతడు దుఃఖముతో వేగించును. అది యట్టిదే గదా.

తే. గీ. జయముగల్గిన వైరంబు జన్మమెత్తు,
జయముతప్పిన దుఃఖంబు సంభవించు,
శాంతిసుఖమున తృప్తుడౌ సాధువెప్పుడు,
జయపరాజయముల వీడి సంచరించు.

అని భగవంతుడు భిక్షువులకు బోధించెను.

కొంతకాలము గడచినంత ప్రసేనజిత్తునకును అజాతశత్రువునకును లోలో పల రగుల్కొనుచున్న వైరాగ్ని మఱొక్కసారి యుద్ధరూపమున భగ్గున మండినది. ఈ తడవలో ప్రసేనజిత్తునకు జయమబ్బినది. అజాతశత్రుడు బందీగా పట్టుపడి నాడు. కోసల నరవతి యగు ప్రసేనజితుడు మగధనాథుడగు అజాతశత్రుని రథగజ తురగ వదాతి వర్గములను తన వశము జేసికొని అల్లుడను జాలిచేత నతని ప్రాణము లతో వదలిపెట్టెను. ఆ వార్తను భిక్షువులవలన విని భగవంతు డీ క్రింది గీతములను బాడెను.

తే. గీ. పాపములు చేయునప్పుడు పాలసుండు,
మిన్నుమన్నెలుగక యట్టే మిడిసివడును
కాని పరిపాకమున నవి కట్టి కుడుపు
నపుడు ‘హా’ యని విలపించు - నంగలార్పు.

ఆ. వె. హంతకుండు పాండు హత్య - నిందకుడొందు
నింద - కీడుజేసి చెందుకీడు
మేలుజేసినతడు మేలునె ప్రాపించు,
తాను చేసినంతె తనదు పాల.

కోసల సూత్రము

¹ శ్రావస్తీనగరమందు అనాధపిండకుని జేతవనారామమున బుద్ధభగవంతుడు విహరించుచుండెను. అట్టియెడ యుద్ధమునందు జయమును సంపాదించి యిష్టార్థ సిద్ధినిగాంచి కోసలాధీశ్వరుడు ప్రసేనజితుడు వెనుదిరిగి పట్టణమునకు వచ్చుచు భగవంతుడు విహరించు ఆరామమునకు బఱతెంచెను. కొంతదూరమున రథమును దిగి పాదచారియై లోనికి ప్రవేశించెను. బుద్ధదేవుడు బయట కానరాలేదు. భిక్షువులను చూచి “భిక్షువులారా! సుగతస్వామి యెందున్నారు? దర్శించవలె” నని యడిగెను.

“మహారాజా! అదె ఆ విహారమునందున్నారు. నెమ్మదిగ సమీపించి గొళ్ళెము (చిలుకు) ను కదలించి సూచననిండు. తలుపు తెఱచెదరు” అని భిక్షువులు సమాధానమిచ్చిరి. ఆ రాజును అట్లే జేసెను. లోపల విహరించుచున్న బుద్ధస్వామి వాకిలిని తెఱచెను. అంతట ప్రసేనజితుడు లోనికి ప్రవేశించి భగవంతుని చరణారవిందములపై తలనుంచి నమస్కరించి, భక్తిభావాతిరేకమున తనివిననక పాదములను కంఠ కడ్డుకొనును. ముద్దిడుకొనును. అల్లనల్లన చేతులతో నొత్తును. “ప్రభూ! నేను కోసల రాజును: ప్రసేనజితుడను; యిదె అభివాదన మొనర్చుచున్నా” నని తేపతేపకు పలుకును. తథాగతుడిట్లనియె.

“మహారాజా! ఈ శరీరమునందింతటి మక్కువను, యింతటి ఆదరమును యేల గనబఱచుచున్నావు?”

“దేవా! బహుజనసుఖార్థమై బహుజనహితార్థమై దేవరవారవతరించితిరి. కల్యాణధర్మమును నెలకొల్పి చీకటిలో కమునకు వెలుగు జూపించితిరి. ఇది నా కనీసపు ధర్మము. ఇంతమాత్రమైనను కృతజ్ఞతను ప్రకటించవలదా? ప్రభూ! పాహి. పాహి.”

వాహితీక సూత్రము

² గౌతమబుద్ధుడు జేతవనారామమునందు విహరించుచుండెడి సమయము. దాదాపు మధ్యాహ్నమువేళ. పగటి విహారమునకై ఆయుష్మంతుడు ఆనందుడు విశాఖ

(1) అ. ని. 10 - 1 - 10.

(2) మ. ని. 2 - 4 - 8

నిర్మించిన పూర్వారామమువైపునకు పోవుచుండెను. ఆ తరుణముననే రాజగు ప్రసేనజిత్తుడు పుండరీకమును భద్రగజమునెక్కి పురవెలుపలికి బోవుచు ఆయుష్మంతుడు ఆనందుడు దూరమునందు వచ్చుచుండుట గాంచి తన ప్రధానామాత్యుడగు శ్రీవర్ధనుని యెదురుగ బంపించి తన యొద్దకు వారిరువురు వచ్చినంతనె యేనుగును దిగి సాదరముగ ఆనందునితో నిట్లనియె.

“స్వామీ! తమకు సమ్మతమైనచో అచిరపతీ నదీతీరమునకు పోవుదమువద. అందు కొంత వడి హాయిగ విశ్రమించవచ్చును.”

ఆ మాటను ఆనందుడు మౌనముతో అంగీకరించెను. ఇరువురును నడచియే నదీతటమునకు బోయిరి. మహారా జిట్లనెను.

“స్వామీ! ఆనందా! తుదిదాక నాలోచింపనివారగు మూర్ఖులమాటలను మే మాటింపము. పారంగతులు దీర్ఘ దర్శులునగు పండితుల మాటలనె మేము పాటించుము. తాము సెలవియ్యండి. శ్రమణబ్రాహ్మణులు నిందించెడి తిరస్కరించెడి కాయిక వాచిక మానసిక క్రియా చరణములందు భగవంతుడు బుద్ధుడు ప్రవర్తించునా?”

“మహారాజా! ప్రవర్తించడు.”

స్వామీ! ఆ ఆచరణము లెట్టివి?”

“మహారాజా! అవి అకుశలములు.”

“భంతే! అకుశలములనగా నేమి?”

“మహారాజా! దోషములతో కూడినవి.

“ఆర్యా! అవి యెట్టివి?”

“రాజేంద్రా! హింసాయుక్తములు.”

“ఆనందా! హింసాయుక్తము లనగా నేమి?”

“భూపాలా! దుఃఖపరిణామము గలవి. చివరకు దుఃఖమును కలిగించునవి. తనకును పరులకును ఉభయులకును పీడను బాధను క్లేశమును కలిగించునవి. అకుశలధర్మములను పెంపు జేయునవి. కుశలధర్మములను క్రుంగదీయునవి. అట్టి ఆర్యనింద్యములగు కాయికవాచిక మానసిక ప్రవృత్తులయందు భగవంతుడు ప్రవర్తించడు.”

స్వామీ! అనందా! శ్రమణబ్రాహ్మణులు ప్రశంసించెడి - పురస్కరించెడి కాయిక వాచిక మానసిక క్రియాచరణములందు భగవంతుడు ప్రవర్తించునా?”

“అవును. నరనాథా! ప్రవర్తించును. ప్రశంసించును.”

“స్వామీ! ఆ ఆచరణము లెట్టివి?”

“రాజేంద్రా! అవి కుశలములు; నిర్దోషములు; అహింసకములు; తనకుగాని పరులకుగాని ఉభయులకుగాని వీడను బాధను కలిగించనివి. అకుశలధర్మములను అంతము చేయునవి. కుశలధర్మములను కూడబెట్టునవి.”

“పూజ్యాడా! అమృతరసమును చిప్పిల్ల జేయు మీమధురవాణిని విని కడుంగడు తనిసితిని. ఏనుగుల - గుఱ్ఱముల - గ్రామముల నైన నిచ్చి మిమ్ము సత్కరింప వలెనని కౌతూహల ముబికి ఊటెత్తుచున్నది. కాని వాటిని స్వీకరించుటకు తాము ఒడంబడరు. దేవా! మఱొక్క మనవి. మగధాధిపతి మా అజాతశత్రు డొక మనోహరమగు వస్త్రమును నాకు కానుకగ వంపినాడు. అది పదునాఱుమూరల పాడవు గలది. ఎన్నిదిమూరల వెడల్పు గలది. వాహితరాష్ట్రమున నిర్మింప బడినదవు టచే దానిని వాహితీకవస్త్రమందురు. అది మీ కర్పింపబడుచున్నది. అవశ్యము స్వీకరింప వలెను.”

“రాజా! నాకు కావలసిన చీవర (వస్త్ర) ములు మూడును సంతృప్తిగ నున్నవి. ఇక నాకు పని లేదు.”

“మహాత్మా! అనందా! ఆ చీవరములను సబ్రహ్మచారులగు భిక్షువులు వంచు కొందురుగాక. కాని నే నిచ్చు యీ వస్త్రమును తాము తప్పక గ్రహించవలెను. అది యొక్కటియే మీకు మూడు చీవరములుగ కాగలదు. నా కోర్కె సఫలమగును. నా దానము కృతార్థమగును.”

అని పలికి అనందుని ఒప్పించి వస్త్రమును సమర్పించి ప్రసేనజితుడు యథేచ్ఛ బోయెను. ఈ విషయమంతయును విని బుద్ధభగవంతుడు రాజేంద్రుని సౌజన్యమును - సౌశీల్యమును - సౌభాగ్యమును పెక్కు భంగుల కొనియాడెను.

చంక్రమసూత్రము

భగవంతుడు నలభై రెండవ వర్ణావాసమును (వి. పూ. 430) పూర్వారామమున గడపెను.

¹ అదియొక సమయము. బుద్ధదేవుడు రాజగృహమునందు గృధ్రకూట పర్వతముపై విహారము చేయుచున్నాడు. అందందే ఆయాప్రాంతములందే ఆయుష్మంతుడు సారిపుత్రుడు, మహామౌద్గల్యాయనుడు, మహాకాశ్యపుడు, అనురుద్ధుడు, పూర్ణమైత్రాయణీ పుత్రుడు, ఉపాలి, ఆనందుడు, దేవదత్తుడును వారివారి భిక్షుసంఘ సహితముగ విహరించుచుండిరి. అట్టియెడ తనతోడనుండు భిక్షువులను బిలిచి తథాగతు డిట్లనియె.

“భిక్షువులారా! అటుచూడుడు. అతడె సారిపుత్రుడు. అదంతయు నతని భిక్షుసంఘము. వారందఱును మహాప్రాజ్ఞులు. ఆయన మహామౌద్గల్యాయనుడు. ఆ మొత్తము సంఘము మహాసిద్ధిధారులు. ఆ గుంపునకు మహాకాశ్యపు డధినేత. వారందఱును అవధూతగుణముల నాశ్రయించినవారు. ఆ సమాజమునకు అనురుద్ధుడు ముఖ్యుడు. వారందఱును దివ్యచక్షువుగలవారు. అల్లదిగో! అతడు పూర్ణమైత్రాయణీపుత్రుడు. వారెల్లఱును ధర్మకథికులు. అడుగో! వాడె ఉపాలి. ఆ గుంపంతయు వినయధరులు. అది ఆనందుని సంఘము. వారు బహుశ్రుతులు. భిక్షువులారా! అతడే దేవదత్తుడు. వారందఱును అతనితోడి భిక్షువులు. వారి ఆచారము కొఱగానిది. చక్కనిజతయే కుదిరినది. ఎన్నిమార్లు కరిగించి తిరుగ బోసినను తఱుగుపోవువారుగారు. లోకమునందలి ప్రాణికోట్లు, స్వభావము ననుసరించి - చిత్తప్రకృతి ననుసరించి జతపడియుందురు. హీనులు హీనులతోడనే కూడుదురు. ఉత్తములు ఉత్తమసంఘముననే కలియుదురు. ఇది యీనాడు క్రొత్త గాదు. గతించిన కాలముగూడ దీనికి విరుద్ధముకాదు. రాబోవు భవిష్యత్తు గూడ యీ నియమమును త్రోసిపుచ్చలేదు.”

అని నుడివిన భగవంతుని, భిక్షుసంఘము పలుతెఱుగుల నభినందించెను.

ఆప్రయష్టికయందు

ఇట్లు బుద్ధభగవంతుడు రాజగృహపురమందును గృధ్రకూట పర్వతమునను కొన్నాళ్ళు విహరించి పదంపడే ఆప్రయష్టికా నగరమున కరుదెంచి రాజాగారకమున నివసించుచు భిక్షుసంఘమునకు ఆయాధర్మకథల నుపదేశించుచుండెను. మరికొన్ని దినము లచ్చట విహరించి ఆనందుడును భిక్షుసంఘమును తోడవచ్చుచుండ సుగత దేవుడు ² నాలందాపురిని ప్రవేశించెను. అందు నాలందాపురమున ప్రావారికుని మామిడివనములో విహారము చేయుచుండెడి ఒకానొక వేళయందు ఆయుష్మంతుడు

(1) సం. ని. 13 - 2 - 5.

(2) ప్రస్తుతము పాట్నాజిల్లా సెలావనగరము.

సారిపుత్రుడు గురునాథుని సమీపించి ప్రణమిల్లి యొకచో గూర్చొనిచేతులు జోడించి యిట్లునియె.

“భగవంతా! తాము మాపాలిటి భాగ్యదేవతలు. మాసర్వోసర్వమగు శ్రేయస్సు తమకడనె యున్నది. తమకంటె నధికులగు శ్రమణ బ్రాహ్మణులు - సమ్యక్ సంబుద్ధులు గతకాలమున పుట్టియుండ లేదు. భవిష్యత్తున పుట్టబోరు. వర్తమానమున లేరు. ఇది నా నిశ్చయము.”

“సారిపుత్రా! తటపటాయించక ఉదారముగ మాటాడితివి. ఈ మాట నీ భక్తికి దగిన ఆనవాలు. అయినను యింత దృఢముగ గర్జించి చెప్పునంతటి సాహసము నీకెట్లు కలిగినది? గతించిన బుద్ధుల విషయము నీకెట్లు పరిచితము? వారి శీలమును ధర్మమును ప్రజ్ఞయు విహారమును విముక్తియు యిట్టిదిట్టిదని నీకు తెలియునా?”

“దేవా! తెలియదు.”

“రాబోవు వారిని గూర్చియైనను తెలియునా?”

“స్వామీ! తెలియదు.”

“ఆయుష్మంతా! వారిని గూర్చిన నీ ప్రసంగము సరియేనా?”

“భగవంతా! సరిగాదు.”

“సారిపుత్రా! నేను సమ్యక్ సంబుద్ధుడనని నన్ను గూర్చియు నా శీలధర్మ ప్రజ్ఞావిహార విముక్తులను గూర్చియు నీకు పూర్ణ పరిచయము గలదా?”

“దేవా! లేదు.”

“అటులైన అంతటి ఉదారవాక్యము లెట్లు పలుకగల్గితివి?”

“పూజ్యడా! అతీత అనాగత వర్తమాన బుద్ధులయొక్క చిత్తపరిజ్ఞానము నాకు లేకున్నను, పరంపరాక్రమమగు ధర్మమును నే నెఱుగుదును. ఆ ధర్మ మందఱికిని ఒకటియేగదా! అందుననే తమకంటె నధికులు లేరని పలుక సాహసించితిని. ఒకానొక రాజా తన పురముచుట్టును దృఢమును ఉన్నతమును నగు కోటను గట్టించి లోనికి వచ్చుటకు ఒకే యొక ద్వారము పెట్టినాడు. ద్వారము వద్ద నేర్పరియు ప్రజ్ఞావంతుడును నగు ద్వారపాలుని నియమించినాడు. వాడు అర్హులైన వారిని లోనికి పంపును. అనర్హులను నివారించును. పిల్లి మొదలుకొని యేనుగువఱకు చిన్న పెద్ద యన్నింటికీ ఆ ఒక్క ద్వారమే గతి. అట్లే ఓ భగవంతా! భూత భవిష్యద్వర్త

మానకాలములందలి అర్హతసంబుద్ధు లందరికి ఒకే ఒక ధర్మమార్గము శరణ్యమై యున్నది. కామము, హింస, ఆలస్యము, సంశయము, మోహము ననెడి నీ వరణము (ప్రతిబంధము)లను దూరముజేసి, ప్రజ్ఞను దుర్బలమొనరించు చిత్తోపక్లेशములను తుడిచివైచి, స్మృతి ప్రస్థానముల నాలిగింటిని, బోధ్యంగముల నేడింటిని చక్కగ భావనచేసి సమ్యక్ సంబోధిని - పరమజ్ఞానమును బొందుట బుద్ధు లందఱికిని వద్దతియై యున్నది. ఇదియే యేకమాత్రద్వారమని యెఱుగగల్గితిని.”

అని పలికిన సారిపుత్రుని నుడుల నాలకించి బుద్ధదేవు డెంతయు సంతోషించెను.

ఉపాలి సూత్రము (వి. పూ. 430)

★ ఒకానొకప్పుడు భగవంతుడు బుద్ధుడు నాలందయందు ప్రావారికుని మామిడివనమున విహరించుచుండెను. నిర్గ్రంథజ్ఞాత్పు పుత్రుడును జైనసాధువుల యొక్క మహాసంఘముతో గూడి నాలందాపురియందే ఆ సమయమున విడిసి యుండెను. ఒకనాడు దీర్ఘ తపస్వి యను జైనసాధు వొకడు ప్రావారిక - ఆమ్రవనమున కరిగి సుగతదేవుని దర్శించి సమ్మోదన మొనర్చి యొకచోట కూర్చొనెను. అతని జూచి బుద్ధదేవు డిట్లనియె.

“తపస్వీ! పాపకర్మములను చేయుటకు, పాపకర్మములందు ప్రవృత్తుడగుటకు విధానము లెన్నియని మీ ఆచార్యుడు సూచించినాడు?”

“గౌతమా! కర్మము - కర్మము అనుట మా ఆచార్యుని వద్దతి గాదు. అతడు దండము - దండము అనును.”

“తపస్వీ! అవి యెన్ని విధములు.”

“గౌతమా! కాయదండము - వచనదండము - మనోదండమని మూడు విధములు.”

“తపస్వీ! మీ గురుడగు నిగంఠనాతపుత్తుడు ఆ మూడింటిలో దేనిని ప్రబలమైనదిగను, మహాదోషయుక్తముగను ప్రతిపాదించును.”

“గౌతమా! తక్కిన రెంటికంటె కాయదండమునె గొప్పగ చెప్పును.”

“తవస్సీ! కాయదండమునేనా?”

“గౌతమా! అవును. నీవు యే దండమును ప్రబలమైనదిగ చెప్పుదువు?”

“తవస్సీ! దండము - దండమని చెప్పుట నా వద్దతి గాదు. కర్మము కర్మమని చెప్పుట తథాగతుల వద్దతి. తక్కిన రెండింటికంటె మనఃకర్మమును నేను ప్రబలమైనదిగ జెప్పుదును.”

“ఆయుష్మంతా! గౌతమా! మనఃకర్మమునేనా?”

“అవును. తవస్సీ! అవును.”

ఆ మాట విని దీర్ఘ తవస్సీ యగు నిగంతు డాచోటు బాసి తన గురుడగు నిర్లంఘజ్ఞాత్మ పుత్రుడున్న చోటికి పోయెను. ఆ తరుణమున జైనాచార్యుడు పెద్ద సభను కూర్చుకొని కూర్చొని యుండెను. అందులో ఉపాలి మొదలగు గృహస్థులు కూడ వలుపురుండిరి. అచ్చటికి బోయి దీర్ఘ తవస్సీ తనకును శ్రమణగౌతమునకును జరిగిన ప్రసంగమును పూసగ్రుచ్చినట్లు వివరముగ నిగంఠనాతపుత్తున కెఱిగించెను. అదంతయు నాలకించి ఆయన యిట్లనియె.

“అయ్యా! తవస్సీ! సమర్థుడవు. ఆచార్యుని ఉపదేశమర్మమును చక్కగ యెఱిగితివి. దానినె శ్రమణగౌతమునకు తెల్పితివి. అయినను ఆపక్షి కేమి తెలియును? పాపప్రవృత్తులయందు కాయమునకంటె మనస్సుయొక్క జోక్యమే మిగుల దోషమును మాట యెట్లు రాణించును?”

అని ముచ్చటించు నిగంఠనాథుని జూచి సభాస్థారుడైయున్న ఉపాలియను గృహపతి యిట్లనియె. “స్వామీ! దీర్ఘ తవస్సీ పారమర్మమును నిక్కముగ చెప్పినాడు. కాని గౌతముడే వప్పులో అడుగువైచి జాఱిపోయినాడు. నే నిప్పుడే శ్రమణగౌతముని వద్దకు బోయి వాదమునకు తలపడెదను. అదను దొరకినది కావున అడకత్తెరలో ఒత్తెదను. ఏమి సమాధాన మివ్వగలడో చూచెదను.”

అని నుడివిన ఉపాలిమాటలకు జైనగురుడు సమ్మతించెను. అంతట దీర్ఘ తవస్సీ ఆచార్యునితో నిట్లనియె.

“స్వామీ! శ్రమణగౌతముడు సామాన్యుడుకాడు. మహామాయావి. ఆ మహేంద్రజాలములోన యెట్టివారైన ముంచగలడు. దాపునకు పోయినవాడు. అతనికి శిష్యుడుగాక తప్పుడు. ఆలోచించి ఉపాలిగృహపతికి అనుజ్ఞ నివ్వండి.”

“తవస్వీ! ఎక్కడిమాట? మన ఉపాలి గౌతమునకు శిష్యుడగునను జంకు కలలో గూడ అనవసరము.”

హుటాహుటి బయలు దేసిన ఉపాలిగృహపతి ప్రావారిక - ఆశ్రువనమును చేరుకొనెను. అచ్చట భగవంతునకు ప్రణమిల్లి ఒకవైపు కూర్చొని మెల్లగ ప్రసంగమును కదలించుచు యిట్లనియె.

“పూజ్యుడా! నిగంరుసాధువు దీర్ఘ తపస్వీ యిచ్చటికి వచ్చి యుండినాడా?”

“గృహపతీ! వచ్చియుండెను.” అని పలికి జరిగిన వృత్తాంతమంతయు బుద్ధ దేవు డెరింగించెను. పదంపడి ఉపాలి యిట్లనియె.

“ఔరే! దీర్ఘ తపస్వీ సత్యసారమును చక్కగ తెలిపినాడు. భంతే! గౌతమా! వచనదండమున కంటెను, మనోదండమునకంటెను కాయదండమే ప్రబలమైనది. అదియే మహాద్వేషయుక్తము.”

“ఉపాలీ! నిజమునందు నిలుకడగా నిలువగలిగినచో తప్పక మన మిరువు రమును యీ విషయమున కొంతసేపు ముచ్చటించుకొనగలుగుదుము.”

“భంతే! అట్లే కానిమ్ము.”

“గృహపతీ! ఒకానొక రోగి చన్నీటిని అభిలషించి అవి తనకు లభింపక పోవు టచే మరణించినాడు. మీ సిద్ధాంతము ననుసరించి వాడు తిరిగి యెచ్చట పుట్ట గలడు?”

“స్వామీ! మనస్సత్త్వమును దేవతాకోటి గలదు. దాని యందు పుట్టును.”

“గృహపతీ! యోచించుకొనుము. తూరుపు పోవువానికి పడమర లభింపదు. మఱియొక మాట. ★ చాతుర్యముములను చక్కగ పాలించుచు, ధూతపాపుడని యెంచబడు జైనసాధువు వచ్చినపుడు పోవునపుడు ఆయా వ్యవహారములలో పాల్గొనునపుడు యెన్నియో సూక్ష్మప్రాణులను పిలుకుమార్చుచున్నాడు. దాని విపాకమును మీ ఆచార్యుడు యేమని చెప్పును?”

★ చాతుర్యములు = 1. ప్రాణిహింసను చేయకుండుట, చేయింపకుండుట, అనుమో దించకుండుట, 2. దొంగతనమును, 3. అసత్యాచారములను, 4. వ్యభిచారమును చేయకుండుట, చేయింపకుండుట, అనుమోదించకుండుట.

“పూజ్యడా! తెలిసి చేయలేదు కాబట్టి అది మహద్దోషము కాదు.”

“గృహపతీ! తెలిసి తెలిసి చేసియున్నట్లయితేనో?”

“భంతే! మహద్దోషమునుట తప్పుదు.”

“ఉపాలీ! తెలిసి తెలిసి యనుట యేదండములో చేరును?”

“భంతే! మనోదండములోనికి చేరును.”

“గృహపతీ! యోచించి చెప్పుము. తూర్పునడచువానికి పడమర లభింపదు సుమా! ఒకానొక వురుషుడు ఖడ్గమును చేతబట్టి ‘ఈ నాలందానగరములోని ప్రాణులనన్నిటిని ఊణమాత్రమున కడికండలు చేసివైచెద’ ననును. అంతమాత్రమున వాడు చేయగల్గుచున్నాడా?”

“స్వామీ! ఒక్కడేమి చేయగలుగును.”

“ఉపాలీ! బుద్ధిమంతుడు సిద్ధిమంతుడు నగు శ్రమణబ్రాహ్మణుడొకడువచ్చి ‘ఈ నాలందనంతటిని సంకల్పమాత్రమున దగ్ధదగ్ధము చేయుదు’ నని పలుకును. వాడట్లు చేయుటకు చాలియుండునా?”

“స్వామీ! ఈ ఒక్క నాలందాపురి వానికొక లెక్కలోనిది గాదు.”

“గృహపతీ! దండకారణ్యము, కలింగారణ్యము, మేధ్యారణ్యము, మాతం గారణ్యమునను వీటి మొట్టమొదటి పుట్టుకతను విని యున్నావా?”

“స్వామీ! వినియున్నాను. అవి మహాజనపదములై యుండి కూడ ఋషి పుంగవుల కోపమునకు గుఱియై వారి సంకల్పబలమున కాఱడవులై పోయినవి.”

“గృహపతీ! యోచించి చెప్పుచున్నావు గదా?”

“దేవా! మొదట మొదటియందే నాకు తగిన సమాధానమును బొంది సంతృప్తుడ నయితిని. కాని మరియు మరియు మీ మాటలను వినగోరి ప్రతివాదినై యుంటిని. గ్రుడ్డివానికి చూపు లిచ్చినట్లు దారితప్పినవానికి మార్గము నెఱిగించినట్లు, ప్రభూ! ధర్మమును వివిధ పర్యాయములు తెలియజెప్పితిరి. తథాగతుని, ధర్మమును, సంఘమును శరణుజొచ్చుచున్నాను. నేటినుండి నన్ను సాంజలిశరణాగత ఉపాసకునిగ అనుగ్రహించండి.”

“గృహపతీ! నీవు పేరు ప్రతిష్ఠలు గలవాడవు. పై పెచ్చు జైనసాధులపాలిటి కల్పవృక్షమువు. నెమ్మదిగ యోచించుకొనుము.”

“దేవా! నీ ఔదార్యము ఆకసమునకంటె గొప్పది. ఇంతమాత్రము వేటొక గురువువద్దకు వెళ్ళి ‘నన్ను మీ శిష్యునిగ గ్రహింపుడు’ని కోరియున్నచో వారు తక్షణమే ‘ఉపాలిగృహపతి మాకు శిష్యుడైనాడు’ని దేశమంతటను ప్రచారము నెఱపియుందురు. ఇప్పుడు మీరు నన్ను తాళజెప్పుచున్నారు. వహవా! బుద్ధుని శరణుజొచ్చుచున్నాను. ధర్మమును శరణుజొచ్చుచున్నాను. సంఘమును శరణుజొచ్చుచున్నాను.”

అని ప్రార్థించిన ఉపాలిగృహపతికి భగవంతుడు ఆనుపూర్వకధను ఉపదేశించెను. శుభ్రవస్త్రమునకు రంగు అతికినట్లు కూర్చొన్న ఆసనముపైననే ఉపాలికి విరజధర్మచక్షువు ఉదయించినది. అట్లు తథాగతుని ధర్మమునందు నిష్టాతుడై భగవంతునకు అభివాదనములు చేసి ఉపాలి తన గృహమున కరిగి ద్వారపాలునితో నిట్లు చెప్పెను.

“ఓయీ దౌవారిక! నేటినుండి స్వతంత్రముగ ముందటివలె జైనసాధువులు నాయింటిలోనికి ప్రవేశించ వీలులేదు. ఆ అధికారమును బౌద్ధభిక్షువులకును, భిక్షణి లకును యిచ్చుచున్నాను. హెచ్చరిక!”

ఊరంతయు ఒకటే పుకారు. “ఉపాలి గృహపతి బుద్ధశిష్యుడైనాడు. నిగంఠ సాధులు వాకిలి మ్రోలనుండవలసినదే. భిక్ష కావలసినచో ద్వారపాలకుడు బైటికి తెచ్చియే బడవేయును. లోన అడుగు పెట్టనీడు.”

జైనసంఘము కుతకుతలాడినది. దీర్ఘ తపస్వి పరుగెత్తుకొని పోయి ఆచార్యుడగు నిగంఠనాథపుత్తున కీవార్తను యెఱిగించెను. ఆతండును ఆ మాటను నమ్మియు సమ్మత తన యనుచరు నొకని గృహపతి యింటికి బంపించి అంతమట్టుకు నిక్కము గనె యెఱింగి సహింపజాలక తన శిష్యసంఘముతోకూడ బయలుదేరి, ఉపాలి యొక్క గృహద్వారముకడ కరుదెంచెను. ద్వారపాలుడును వారినందఱిని అక్కడనే నిలిపి “పూజ్యాలారా! ఉపాలిగృహపతి శ్రమణగౌతమునకు ఉపాసక శిష్యుడైనాడు. పూర్వమువలె మీరు లోపలకరుగుటకు అనుజ్ఞ లేదు. భిక్షకావలసినచో యిక్కడికి తెచ్చి పెట్టుదు”ననెను.

“ఓయీ! ద్వారపాలా! మేము భిక్షకు రాలేదు. నిగంఠనాథపుత్తుడు వాకిటి ముందట నిలిచియున్నాడని చెప్పి మీ యజమానిని పిలిచికొనిరమ్ము.”

ద్వారపాలకు డావార్తను లోపల గృహపతికి నివేదించెను.

అతడును తాను కూర్చొనియున్న నడిమియింటియందు వేటొక ఆసనమును బఱిపించి రమ్మని కబురంపెను. నిర్గంధజ్ఞాత్పుత్రుడును లోనికి ప్రవేశించెను.

ఉపాలిగృహపతి తాను కూర్చొనియుండియె ఆ జైనాచార్యునకు ఆసనమును చూపించెను. మునుపటి ఆదరసత్కారములు కొంతవడుటచే అగ్గియైమండి నిగంతనాతపు త్తుడిట్లనియె.

“ఓ గృహపతీ! ఉన్నత్తుడవైనావా ఏమి? వాదమును కుచ్చగించి శ్రమణగౌతమునకు శృంగభంగము చేసేవత్తుననిపోయి నీవే ఆతని వలలో పడితివా? గౌతముని ఆవర్తనీమాయలో నీవుకూడ జాతీపడిపోయినావే?”

“స్వామీ! శుభమగుగాక. అది గౌతముని ఆవర్తనీమాయయేయైన ఆ మాయయే నాకు పరమగతి. నేనెగాదు, నా అష్టమిత్రులును, నా హితపరిచితులును, బంధుబలగమును ఆ మాయలోనికె జాతీపొదురుగాక యని తప్పస్సైన జేసెదను. విశ్వమానవ ప్రాణికోటికి అంతకంటె సుఖమును లేదు - శుభమును లేదు. మహానుభావా! జైనవాదము పామరులను, అజ్ఞులను, బాలురనుమాత్రము రంజింప జేయునది. అర్హతుని సమ్యక్ సంబుద్ధుని ధర్మము పండితులను సైతమాకర్షింప జాలునది.”

“అయుష్మంతా! నరనాథుడు మొదలుకొని సామాన్యనరుని వఱకుకూడ ఉపాలిగృహపతి నిగంతనాతపుత్తుని శిష్యుడని సుప్రసిద్ధమైయున్నది. మరి యిప్పుడు నీ వెవని శిష్యుడవని ప్రకటించుకొనుచున్నావు.”

“స్వామీ! వినుండు.” అని పలికి ఉపాలిగృహపతి ఆసనమునుండి లేచి ఉత్తరీయము నొకభుజముపై సర్దుకొని భగవంతుడున్న వైపుకు మళ్ళి చేతులు జోడించి నిలువబడి యిట్లనియె.

చ. నరసుర కోటిభోగముల నాదట నూడ్చినవాడు; శాంతిలో
కురసెడివాడు; సర్వశుభకోటికి నాకరమైనవాడు, దు
ర్మరమగు దుఃఖరాశి నెడబాయగ నేర్చినవాడు; వాడె నా
గురుడు తథాగతుం డతని కూరిమి శిష్యుడ నేను, పూజ్యుడా!

ఉ. బుద్ధియుతుం డశేష గుణరూపవిలాస విమోహదూరు డ
త్యుద్ధత మార్చెన్యదశనోగ్రనిభాసి, నిరస్తమాని, సం
శుద్ధుడు, లోకవేత్త, గుణశోభను డక్షరు డద్వితీయుడె;
బుద్ధుడు నాకు సద్గురుడు - పూజ్యుడు; శిష్యుడ నేను సుమ్మిలన్.

శా. త్రైవిద్యుండు, మహాభిషిక్కుణి, అసత్ తత్త్వజ్ఞ సంభావితుం
డావిర్యవ తిరోభవాది రహితుం డానంద పూర్ణుండు సు
శ్రీవర్తిష్ణువు, దమ్యసారధి గురుశ్రేష్ఠుడు సన్మాన్యుడె,
దేవారాధ్యుడు బుద్ధదేవునకు నంతేవాసి నౌదుంజామీ.

అని ఉపాలి పలికెడి ప్రశంసావాక్యములను వినలేక నిగంఠనాతపుత్తుడు గమ్మున లేచిపోయెను.

3

అభయరాజికుమార సూత్రము (వి. పూ. 430)

★ భగవంతుడు బుద్ధుడు ఒకప్పుడు రాజగృహమున వేణువన కలందక నివాసములో విహారము చేయుచుండెను. అట్టి తరుణమున అభయరాజికుమారుడు నిగంఠనాతపుత్తుని (నిర్బంధజ్ఞాత్పుత్రుని) వద్దకు వెళ్ళి నమస్కరించి యొకచోట కూర్చొనెను. అతని గాంచి జైనాచార్యు డిట్లనియె.

“రాజకుమారా! శ్రమణగౌతమునితో నీవు శాస్త్రార్థవాదమునకు పూనుకొన గలవా? ఏవిధముగనైన సఫలుడవైనచో నీ కీర్తిని దిక్కులు మోయ లేవు. సుప్రసిద్ధు డగు శ్రమణగౌతమునకు ప్రతిపక్షియై అభయుడు నిలిచినాడను కీర్తియైనను చాలదా? పోపొమ్ము.”

“స్వామీ! పోయినంతనె ఫలమేమి? వాదమును తోపుటకు మొదటి అని, యెట్లు?”

“రాజకుమారా! నీ కొక కీలకము చెప్పెదను. ఆ పద్ధతిలో నడుపుము. వినుము. గౌతముని వద్దకు వెళ్ళి యిట్లనుము. ‘స్వామీ! తాము యితరులకు యింపితముగాని మాటలను పలుకుచుందురే?’ యని అనుము. ‘అవును’ అని అతడనెనా వెంటనే అందుకొని ‘స్వామీ! అటులయిన మీకును సామాన్య మానవుల కును యిక తేడా యేమున్నది?’ అని ఉడ్డాడించుము. ఒకవేళ ‘నేనెట్లు పలుకుట లేద’ని అత డనినచో ‘స్వామీ! దేవదత్తుని మీ రెన్నియో విధముల నిందించు చుందురు.’ అతడు నఱకగామియని చక్కపఱువ వీలుకాని వాడని ముందు ముందు గనె తిట్టుచుందురుగదా? అని పలుకుము. ఎటు మసలను వీలు లేక యీ గండకత్తె రలో గౌతముడు చిక్క పోడు. ఈ ఉపాయము రామబాణము పోపొమ్ము.”

వల్లెయని గురుని వీడ్చిని అభయరాజికుమారుడు భగవంతుని చెంతకు జని అభివాదనము చేసి కూర్చొనెను. వాదమును విసరుటకు తగిన అవకాశము

లభింపలేదు. రేపు గృహమునందే వివాదమును లేవదీయవచ్చునని నిశ్చయించి బుద్ధునితో “దేవా! రేపటి దినము తాము నల్వరు శిష్యులతో గూడి నా యింట భోజనమును స్వీకరింప వలె” నని ప్రార్థించెను. మౌనముననే తథాగతు డందులకు సమ్మతించెను.

అనాడు గడచినది. మఱునాడు వచ్చినది. యథాసమయమునకు భగవంతుడు బుద్ధుడు పాత్రచీవరములను ధరించి అభయరాజకుమారుని యింటికి జనుదెంచెను. యథావిధిగ భోజన సత్కారములు ముగిసి భగవంతుడు తిన్నగ కూర్చొని యున్నాడు. అభయు డిట్లనెను.

“దేవా! ఇతరులకు యింపు లేని మాటలను తాము పలుకుచుందురట గదా?”

“కుమారా! ఆ విషయమును నే నంతరూఢిగ జెప్పలేను. పలుక వచ్చును; పలుకక పోవచ్చును.”

“ఔరార! ఒక్క దెబ్బకే తోకలు దెగినవి.”

“రాజకుమారా! ఎందు కట్లునుచున్నావు?”

అని భగవంతు డడిగిన మొదటినుండి కథ నంతయు అభయుడు చెప్పి వెళ్లి డించెను. బుద్ధుడేపు డంతయు నెమ్మదిగ నాలకించెను. ఆ సమయమున అభయరాజ కుమారుని ఒడిలో ఒక పసిబిడ్డడు ఉండినాడు. వానిని చూసి తథాగతు డిట్లనియె.

“ఈ శిశువు ప్రమాదముతోనో - అజ్ఞానముతోనో మట్టిపెళ్ళను లేదా కట్టెపుల్లను నోటిలో వేసికొనును. అప్పుడు నీ వేమి చేయుదువు?”

“స్వామీ! బైటికి వచ్చునట్లు లోడివేసెదను. కక్కి ఉక్కిరి బిక్కిరియైనను కూడ పోనివ్వను. బైటికి లోడియే తీరెదను.”

“అభయా! ఎందుకట్లు చేయుదువు?”

“దేవా! వానియందుండెడి మక్కువచేత.”

“రాజకుమారా! నా పనికూడ నట్టేదే. ఉపయాగము లేనివియు ఇతరులకు వేదన గల్గించునవియు నగు మాటలను తథాగతుడెన్నడును పలుకడు. పరుల నుబ్బించుటకై లేనిపోని ప్రసంగములలో పాల్గొనడు. నిష్కారణముగ యింపులేని

మాటలను బుద్ధు డాడడు. హితకరములును యింపితములును నగు ప్రసంగము లందె అతడు వర్తించును. ఆయనకు ప్రాణికోట్లయెడ అపారమైనదయ.”

“స్వామీ! ఆ ప్రశ్నల నీ ప్రశ్నల నేరుకొని మీపై ప్రయోగించుటకు మహాపండి తులు హేమాహేమీలు పల్వరు వచ్చుచుందురుగదా? ఆ రణగణధ్వనులను లీలా జాలముగ నూదివేయుచుందురే! ప్రభూ! ముందుగనే యీ ప్రశ్నకీ సమాధానమని అనువులు పెట్టుకొని యుండెదరా?”

“అభయా! ఒక్కటి అడిగెదను. జవాబిమ్ము. నీవు రథసంబంధమగు విషయమున పూర్ణజ్ఞానివిగదా! ఎవడైన వచ్చి ఫలానా అంగప్రత్యంగమెట్లని యడిగిన తడుముకొనకుండా సమాధానమిత్తువుగదా? అది ఎట్లు?”

“భంతే! దాని విషయమున నాకు సమగ్రజ్ఞానము కలదు. కావున ఎప్పటి కప్పుడు ఆయాసంగతులు నిర్మిరోధముగ భాసించును.”

“అభయా! అట్లే తథాగతునకు ధర్మధాతువిషయమున కూలంకష పరి జ్ఞానము కలదు. ఎవ్వ డేవిషయము నడిగినను అప్పటికప్పుడవియన్నియు యెదుట భాసించుచుండును. కావున, ధార్మికవిషయ ప్రసంగములందు నేను మీన మేషము లంచపెసె లేదు.”

“మహాస్వామీ! అద్భుతము. ఆశ్చర్యము. బుద్ధుని శరణుజొచ్చుచున్నాను. ధర్మమును శరణుజొచ్చుచున్నాను. సంఘమును శరణుజొచ్చుచున్నాను. ఈనాటి నుండి నన్ను సాంజలి శరణాగత ఉపాసకునిగ అనుగ్రహించండి.”

అని అభయ రాజకుమారుడు సుగత దేవునకు మనవి జేసికొనెను.

1

౪

శ్రామణ్యఫల సూత్రము (వి. పూ. 430)

¹ భగవంతుడు రాజగృహమునందు ² జీవకకౌమారభృత్యుని ఆశ్రువనము లోన సార్వద్వాదశ శతభిక్షు సంఘముతో కూడి విహరించుచుండెను.

(1) డి. వి. 1 - 1 - 2.

(2) జీవకకౌమారభృత్యుడు దినమునకు రెండు మూడు తడవలు భగవంతుని దర్శనమునకు బోవువాడు. బుద్ధదేవుడు విహరించు వేణువన మతిదూరమున నున్నది. సమీపతరముగ నుండు నా ఆశ్రువనమున విహారమును నిర్మించి యిచ్చెదనని తలంచి జీవకుడట్లే చేసెను. అందు భగవంతునకు ప్రత్యేకముగ గంధకుటీని గూడ కట్టించెను.

అనాడు శరత్పూర్ణిమ. ఉపోసథ దినము. పిండారబోసిన పండు వెన్నెల. మగధరాజు¹ అజాతశత్రుడు తన ప్రాసాదోపరిభాగమునందు సుఖానసాసీనుడై

(1) అజాతశత్రువు గర్భమునం దుండునపుడు రాణికి పతిరక్తమును త్రాగ వలెనని కోరిక బుట్టినది. రాజు భుజమునుకోసి గన్నెకు నెత్తురుబట్టి త్రాపించెను. పుట్టెడివాడు రాజునకు శత్రువు కాగలడు; మారకుడు కాగలడని దైవజ్ఞులు వలికిరి. రాజవత్స గర్భవిచ్ఛేదనమునకై పాటుపడెను గాని దైవికముగ నది కొనసాగలేదు. కుమారు డుదయించెను.

అజాతశత్రునకు దేవదత్తునితో చెలిమి యేర్పడినది. పదునాతేండ్ల యీడున యువరాజయ్యెను. దేవదత్తుని దుర్మంత్రణతో తండ్రిని చంపుటకు యత్నించెను. తండ్రియగు బింబీసారుడు రాజ్యము నతనికి యిచ్చివేసెను. నీ జనకునిచే నీకు యేనా డెట్టి ముప్పు మూడునో యెవ్వ రెఱుగుదురని దేవదత్తుడు దుర్బేధచేయుటచే తండ్రిని తాపసగృహమందు నిర్బంధించెను. బ్రహ్మాండముగ కమ్మరిపని జరుగు కర్మాగారమునందలి పాగనంతటిని చేర్చి నిలువజేసిపెట్టు గృహమును తాపసగృహమందురు. చేతుల ఆయుధమునుబట్టి తండ్రిని చంపుట బాగుండదని అతడా పని జేసెను. తల్లి తప్ప మరెవ్వరుకూడ చూచుటకు పోరారు. ఆమె చాటు మాటున కొన్నాళ్ళు అహరము కొంటోయినది. రాజాజ్ఞ దానిని నిషేధించినది. కొన్నాళ్ళు పలుచని మధురా హరమును ఒంటికి రాచుకొని పోవుచుండినది. దానిని నాకికొని రాజు కాలము గడుపు వాడు. తల్లికూడ వెళ్ళుటకు వల్లగాదని నరేంద్రుని శాసనము. “నాథా! అనాడే గర్భచ్ఛేదనమునకు ఒప్పవైతివి. చేతులారమృత్యువును పెంచుకొంటివి. ఇది చివరిదర్శనము. తప్పులున్న శ్రమించండి” అని గుండెలవియ గొల్లిన వాపోయి రాణి వెనుకకు మరలిపోయినది.

అహరము లభింపకున్నను, రాజు స్రోతాపత్రి ఫలసంపన్నుడు. కావున నిమ్మ లింఛుకొని యుండెను. “ఓరీ! కారాగారమునందు బద్ధుడైయున్న మా తండ్రి బింబీసారుని అరికాళ్ళను కత్తితో కచ్చలు కచ్చలుగ చీల్చి చండనిప్పుల పొద్దించవలసినది” అని ఒక మంగలివానికి ఫర్మానా, జైలునందు వృద్ధరాజు మరణించినాడను వార్తావత్రము మంత్రులచేతి కందినది. అంతఃపురము నుండి అజాతశత్రునకు పుత్రుడు జన్మించినాడను ప్రీయవార్తయు వచ్చినది. మంత్రులు తొలుత పుత్రజన్మోత్సవ పత్రికను రాజున కందించిరి. మహదానంద నిర్భరుడై అజాత శత్రుడు “నా జన్మదినమునకూడ నా తండ్రి యిట్లే సంతోషించి యుండునుగదా” యని తలంచి జైలునుండి జనకుని విడుదల చేయించుడని మంత్రుల కాజ్ఞ యొసంగెను. “మహారాజా! వారు చిరశాశ్వతముగ విడుదలయైనారు. ఇదియే కైకొనుడని మరణవార్తను చేతికిచ్చిరి. ప్రక్కనే కూర్చొనియున్న తల్లి యిట్లనియె. “కుమారా! నీవు పసివాడవై యున్నపుడు నీ చేతి ప్రేలికొక వుండు లేచినది. ఏడ్చుచున్న నిన్ను మే మందఱమును ఓదార్చలేకపోయితిమి. నీ జనకుడు నిన్ను సభలోనికి కొంటోయి తొడమీద కూర్చొనబెట్టికొని నీ ప్రేలిని తన నోటియందుంచుకొనెను. కొంతసేపటికి ఆ వుండు చిదిగినది. నీ మీదనుండు మితిలేని గారాబముతో నోటిలోనికి వచ్చిన చిము నెత్తురలను కూడ ఉమ్మివేయక నీ తండ్రి మ్రింగెనీనాడు.” ఆ మాటలు విని అజాతశత్రుడు అవరిమిత వేదనను చెందెను.

సారిపుత్ర మౌగ్ధల్యాయనుల ప్రభావమున తన సంఘమంతయును తన్నెడబాసి పోయినంతట దేవదత్తుడు మనోవ్యాధికి పాల్పడి శయరోగగ్రస్తడయ్యెను. తాను చేసినపాపములను తలపోసి హస్తాత్తప్పుడై యొకనాడు భగవంతుని బుద్ధుని సందర్శింప వయసమై జేతవనమును ప్రవేశింపకముందే ప్రాణముల గోర్చెయెను.

యుండి మంత్రులతో నిట్లనియె. “అహో! ఈ రాత్రి యెంత రమణీయమైయున్నది. ఈ తరుణమున మహానుభావుడగు నొక శ్రమణబ్రాహ్మణునితోడి పాత్తులభించినవో నా చిత్తమునకు గలుగు సంతోష మింతింతనరానిది. అట్టివారు ప్రస్తుత మీ రాజ గృహమున నెవరైన నున్నారా?”

ఇట్లు అజాతశత్రు డాడినమాట నాలించి మంత్రు లొక్కొక్కరు తమ రుచికి అనుకూలముగ పూర్ణకాశ్యపుని - మన్మధిగోశాలుని - అజితకేశకంబలుని - ప్రకృథ కాత్యాయనుని - నిర్గంధజ్ఞాత్పుత్రుని - సంజలవేలట్టి పుత్రుని ప్రశంసించి చెప్పుచు వచ్చిరి. చివరకు జీవకకామారభృత్యుడు లేచి “మహారాజా! భగవంతుడు - అర్హతుడు - సమ్యక్ సంబుద్ధుడు మన ఆమ్రవనమునందు విహారము చేయుచున్నాడు. అతని కీర్తి దిగంతవిశ్రాంతము. వారిని దర్శించుట మంచిది. మీరుత్తమ శాంతిని పొంద గలరు.” అని విన్నవించెను.

“జీవకా! ప్రయాణమునకు హస్తదళములను సన్నద్ధము చేయింపుము.”

“దేవా! చిత్తము.”

ఏ నూర్వురు కాంతలు యే నూరేనుగుల నెక్కి తన్ను పరివేష్టించి యుండ, పరిజనములు దీవిబీలు పట్టి త్రోవజూపింప, జీవకకామారభృత్యునితో గూడి ఆరోహణీయమను గజము నారోహించి అతుల రాజవైభవముతో అజాతశత్రుడు ఆమ్రవనమును సమీపించెను. ¹ ఒడలు గగుర్పొడిచినది. గంభీరనీరవమైన ఆ ప్రదేశమున భయము తట్టినది. “జీవకా! ఈ చోటికి నన్నెందుకు తోడి తెచ్చితివి? శత్రువశము చేయుటకై వంచింపి కొని రాలేదుగదా? పదిరెండునూర్ల యేబది మంది భిక్షుసంఘమున్న చోటని యంటివి. అందఱున్నచో దగ్గుట - తుమ్ముటయైన లేకపోవునా? మానిసి పాలకువె కానరాలేదే?”

మహారాజా! జడియకుము. నిన్ను శత్రువుల చేతికి చిక్కింపనంతటి ద్రోహిని నేను గాదు. అదిగో! దీవము మినుకు మినుకు మనుచున్నది గదా! అదియే భగవంతుడుండుచోటు. సమీపించినాము. పద.”

(1) అ. క. రాజగృహ పురమునకు మహాద్వారములు ముప్పదిరెండును, చిన్న ద్వారములు అరువదినాల్గును కలవు. జీవకుని ఆమ్రవనము గృధ్రకూటపర్వత మధ్యమందున్నది. తూర్పు ద్వారమునుండి వారు బయలుదేరిరి. ఆ సమయమునకు వంద్రుడు పర్వతశిఖరముయొక్క చాటుకు పోయియుండుటనే చీకటి యేర్పడినది.

అందఱును ఏనుగులను దిగిరి. లోనికి బోయిరి. శిష్యమండలి మధ్యమున నడిమికంబమున కెదుట తూరుపు మొగమై భగవానుడు విరాజిల్లుచున్నాడు. ఆ ప్రదేశమునందలి స్త్రీమిత ప్రశాంతత అజాతశత్రుని హృదయము నువ్వెత్తుగ నాకర్షించి నది. “ఆహా! ఈ దృశ్యమెంత ప్రసన్నముగ నున్నది. నా కుమారుడగు¹ ఉదాయి భద్రుని జీవితము కూడ యిట్లే శాంతిపూర్ణముగ విలసిల్లుగాక” అనుమాట అవశముగ రాజేంద్రుని నోటినుండి బయటపడినది.

తదనంతరము మగధనాథు డజాతశత్రుడు బుద్ధభగవంతుని చెంతకు బోయి భక్తిభావమున నమస్కరించి, “దేవా! దేవరవారి యనుజ్ఞ యైనచో నేదేని యడుగ దలంచి యున్నా” ననెను.

“మహారాజా! నిస్సందేహముగ నడుగవచ్చును.”

“స్వామీ! ప్రపంచమునందు వివిధములగు కర్మలయందు ప్రవర్తించుచు జీవనములను గడుపువారిని చూచుచున్నాము. రథములను తోలి, గుఱ్ఱములను తోలి, యేనుగుల నడిపించి యుద్ధములను జేసి ఆయా వృత్తులద్వారా సుఖభోగముల ననుభవించుచున్నారు. చాకలియై మంగలియై కమ్మరియై కమ్మరియై యేదో ఒక లాభములను సంపాదించి జీవనయాత్రను ప్రమోదముగ సాగించుచున్నారు. వారి కుటుంబములను పోషించుకొనుచున్నారు. యథాశక్తి దానధర్మములు చేసి పుణ్యలోకములను కూడ ఆర్జించుచున్నారు. ఇట్టి పనిపాటలవలన ప్రజాలోకము ప్రత్యక్షఫలమును ప్రాపించుచున్నది. భగవంత్! ప్రపంచమును విసర్జించి విరక్తశీలుడైన శ్రమణునకు ప్రత్యక్షఫలము యేమి సిద్ధించుచున్నది?”

“మహారాజా! ఈ విషయమును గూర్చి యింతకు ముందు నీ వెవ్వరినైన ప్రశ్నించి యుంటివా?”

“భగవంత్! ఒకప్పుడు నేను పూర్ణకాశ్యపుని యిట్లే ప్రశ్నించితిని. ఆయన యీ విధమున చెప్పెను. ‘చేయుచు చేయించుచు, నణకుచు నఱికించుచు, దొంగతన

(1) అ. క. ౪ రాజవంశమున పితృహత్య అయిదు తరములవఱకు నడచినది. బింబి సారుని అజాతశత్రుడు చంపెను. అజాతశత్రుని ఉదయిడు, ఉదయివి మహాముండుడు, వానిని అనురుద్ధుడు, అనురుద్ధుని నాగదాసుడును చంపిరి. ఇట్లు కుమారులచేతనే తండ్రులు వధింప బడిరి. పితృహంతకుడు, వంశచ్ఛేదకుడునని నాగదాసును వాని రాజ్యమునందలి ప్రజలే చంపి వేసిరి.

మును పరస్త్రిగమనమును జేయుచు అసత్యమాడుచు వెయ్యేల! సమస్త ప్రపంచమును కాల్చి బూడిద చేసియు పాపమును లేదు. పాపము వచ్చుటయును లేదు. మంచి యనునదంతయు జేసినను పుణ్యమును లేదు. పుణ్యము వచ్చుటయును లేదు.' అని ఆతడు అక్రియావాదమును చెప్పెను. వప్పు అడిగితిని. ఉప్పు పెట్టెను.

మరి యొకప్పుడు సాంధ్యస్థిక శ్రామణ్యఫలమును గూర్చి మస్కరీ గోశాలుని యిప్పుడు మీ వలెనే యడిగితిని. ఆతం డిట్లనెను. 'ప్రాణుల సుఖదుఃఖములకు బంధమోక్షములకు హేతువు లేదు. ప్రయత్నమునకు చోటులేదు. ఎవ్వరికైనగాని యోనులన్నింటను జన్మించినగాని మోక్షము లేదు. ఆపై సహజముగనె లభించును. స్వప్రయత్నమును లేదు. పరుల తోడ్పాటును లేదు. ప్రాణులన్నియు సంయోగము నకు నియతికి ఆధీనములు.' అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. నేను శ్రామణ్య ప్రత్యక్షఫలము నడిగితిని. ఆయన సంసారశుద్ధివాదమును చెప్పెను. అడిగిన దొకటి, చెప్పినది మఱి యొకటి.

మరి యొకప్పుడు అజితకేశకంబలుని ప్రశ్నించితిని. ఆయన యిట్లనినాడు. 'దానము లేదు; యజ్ఞము లేదు; దానిఫలములును లేవు. ఇహములేదు; పరము లేదు; మంచిచెడ్డల పరిపాకములును లేవు. మనుష్యుడు నాల్గు మహాభూతములతో పుట్టును. వాడు చచ్చినంతట పృథివీజల అగ్నివాయువులు దేనియందవి కలిసిపోవును. ఇంద్రియములు ఆకాశమున లీనమగును. పీనుగును కాల్చినంతట మరి మిగిలి యేమియు లేదు. అస్తికవాదము ఉళ్ళకి. పండితుడును మూర్ఖుడును సమముగనె చచ్చుచున్నారు. అని ఉచ్చేదవాదమును నాకు చెప్పెను. వీవుపై తన్నిన మూతిపండ్లు రాలెనన్నట్లు ప్రశ్నయొకటి, జవాబింకొకటి.

వేటొకప్పుడు ప్రకృధ కాత్యాయనునితో ప్రశ్నించితిని. ఆతండ్రిట్లనియె. 'భూమి, జలము, అగ్ని, వాయువు, సుఖము, దుఃఖమునను యీ యేడు పదార్థ ములును నిత్యములు. వీటినివ్వడును పుట్టించలేదు. చంపువాడు చంపించువాడు నను వ్యవహారమంతయు మూర్ఖజల్పనము. ఎవ్వని తలనైన ఛేదించినచో ఆ శస్త్రధార యీ యేడింటిలో దేనిని కూడ తాకనుగాని భంగము చేయనుగాని వీలు లేదు' అని యేమేమో నుడివెను. నే నడిగినది శ్రామణ్యఫలము; ఆయన చెప్పినది అన్యన్య వాదము.

ఇంకొకప్పుడు నిర్గంధజ్ఞాత్మపుత్రుని కలిసికొని యీ విషయమునె పృచ్చిం చితిని. ఆయన యిట్లు పలికెను. నిర్గంధునకు యెట్టి పాపప్రతిబంధమును లేదు. సమస్తపాపముల నున్మూలించుటకై అతడు యత్నించును. పాపావరణముల నుండి అతడు విముక్తుడు' అని చాతుర్యమ సంవరమును గూర్చి ముచ్చటించెను. ప్రశ్న యెక్కడ? జవా బెక్కడ? తీర్థమునకు తీర్థము. ప్రసాదమునకు ప్రసాదము.

మఱియొకప్పుడు శ్రమణునకు ప్రత్యక్షఫలమేదియని సంజయవేలట్టిపుత్రు నడిగితిని. ఆయన యిట్లు చెప్పెను. 'అదియు కాదు. ఇదియుకాదు. రెండును కాదు. రెండును కాదనుటయుకాదు. పరలోక మున్నదనికాని లేదనికాని, కర్మఫల ములు సిద్ధించుననికాని, సిద్ధించవని కాని, తథాగతునకు జన్మములున్నవనికాని లేవనికాని నేను చెప్పను.' అని సంజయుడు విశేషవాదమును చెప్పెను. భగవంతా! పూర్వోక్తులగు ఆర్గురు తీర్థంకరుల సమాధానములు నాకు శాంతిని కల్గించ లేదు; తృప్తిని చేకూర్చలేదు. పెద్దవారి మాటను తిరస్కరించరాదని ఊరూరకనే తల యూపితిని. ఇక తామే సెలవియ్యండి.'

“మహారాజా! నేనొక ప్రశ్న నడుగుదును. మొదట నీవు దానికి సమాధాన మిమ్ము. నీ వద్ద ననేకులు సేవకులు గలరు. వారు నీ కనుసన్నల మెలగుచు కఠోర పరిశ్రమల నొనర్చువారు. వారిని నీవు ఆ యా విధముల తృప్తి నొందింతువు. అందొక సేవకుడు విరక్తి చెంది 'ఈ పరతంత్రత - ఈ పరిశ్రమ నా కేల?'నని విసర్జించి సాధువై ఏకాంతమున సంయమజీవనమును గడపుచున్నచో వానిని నీవు తిరిగి సేవావృత్తికై నిర్బంధించెదవా?”

“భగవంతా! మీదుమిక్కిలి అట్టివానిని ఆదరింతును; సత్కరింతును. అంతే కాని తిరిగి దాస్యవృత్తికి రమ్మని బలాత్కారము చేయను.”

“మహారాజా! అదికూడ శ్రమణభావము పూనుటయొక్క ప్రత్యక్షఫలమని నీవైన సమ్మతించువు. పరతంత్రుడగు సామాన్యమానవుని మాటయే అట్లుండ, స్వతంత్రుడు సంపన్నుడునగు జనుడు సమస్తమును వర్జించి కోరికోరి యతిధర్మ మును వరించినచో అట్టివాడు లోకపూజ్యుడౌననుటలో సందియమెందులకు? ఇదంతయు సామాన్య ప్రయోజనము. ఇంతకుమించి విశేషప్రయోజనమును కూడ త్యాగశీలుడగు పురుషుడు పొందగల్గుచున్నాడు. సాపథానుడవై వినుము.

లోకవాసనలను నిర్జించి యింద్రియవృత్తులను పిడికీటబట్టి పూర్ణజ్ఞానమును పూర్ణసత్యమును స్వాయత్తము చేసికొనిన సంబుద్ధజ్ఞానుల - శ్రమణబ్రాహ్మణుల

దర్శనముచే సాంసారిక మనుష్యులకు సర్వోత్తమమగు లాభము చేకూఱుచున్నది. అట్టివారికి క్లేశబంధములందు తగుల్కొనియుండుట బొత్తుగ రుచింపదు. స్వేచ్ఛా విహారము చేయు పక్షిని జూచి వంజరమున చిక్కొనియున్న పక్షి, తానుగూడ ఉప్పుర వీధి కెగసి ఉల్లాసపడుటకు ఊహలు సాచినట్లు ముక్తపురుషుల దర్శనముచేత వికల సంసారజీవులు ముముక్షువులగుచున్నారు. ఆ ఆదర్శమునకు తమ జీవితమును ఎగద్రోసి ఏకాంతవాసులై ఆత్మసంయములై కామనాదూర్కులై వారు పామరజనము లకు యెడమెడముగ మెలగుచుందురు. మరియు వారు కనుచు వినుచు తినుచు త్రాగుచు చనుచు మనుచు యెల్ల వేళలయందును పరమశాంతిని పరమసుఖమును ప్రాపించి పరమోన్నతమగు పారమార్థిక శిఖరమందు ప్రతిష్ఠితులై యున్నారు. రోగ గ్రస్తుడు ఆరోగ్యమునుబొంది ఆనందించినట్లు, కారాగారబద్ధుడు విముక్తిని బొంది సంతోషించినట్లు, ఎండకు నడగొన్నవాడు కల్పవృక్షమును, దాహమునకు తపించిన వాడు అమృతమును, నిఱుపేద పెన్నిధిని పొంది అపూర్వసమ్మోదమున కర్షులైనట్లు, ప్రశాంతజీవితమును బడసి భిక్షువులు సంచరించుచున్నారు. మహారాజా! శ్రమణత్వ మునకు నిదియొక ప్రత్యక్షలాభము.

మహీపాలా! మరియు వినుము. పైన మేఘము కురిసినను కురియకున్నను జీవనది నిత్యనిరంతరము ఆ దరి యీ దరి నొరసి ప్రవహించునట్లు నిర్వాణ నిలయు డగు భిక్షువు అవిచ్ఛిన్న ఆనందప్రవాహము అంతరంగమున వెలితిలేక పొంగిపారలి ప్రవహించుచుండ బాహ్యప్రకృతినుండి సుఖములు లభించినను లభించకున్నను సమ భావమున ఏకరసుడై వర్తించుచున్నాడు. రాజా! శ్రమణజీవనము నకు యిదియొక ప్రత్యక్షఫలము.

రాజచంద్రా! గమనాగమనములందు ఆలోకన విలోకనములందు ఆకుంచన ప్రసారణములందు ఆహారనిద్రలయందు పాత్రచీవరధారణమందు, వెయ్యేల సర్వకాల సర్వావస్థలయందును సంప్రజన్యముక్తుడై - యెఱుకతో గూడినవాడై శీలస్కంధము, యింద్రియ సంవరము, స్మృతిసంప్రజన్యమును తన్నాశ్రయింప అడవి యందో కొండగుహలలో నో చెట్టుచాటుననో గడ్డివాములక్రిందనో శ్మశానవాటికనో కాలక్షేపము జేయుచు లోభమును జయించి, ద్రోహమునకు స్పృహజెప్పి, చిత్తాలస్యము తోడి పొత్తుడిగి ఔద్ధత్యమును సాగనంపే విచికిత్సకు దండము పెట్టి కుశలధర్మములు సర్వోసర్వము తనవైయుండ అది యిది యనక ఆర్యశీలుడు తాను తానై విహరించు చుండును. మహారాజా! భిక్షువునకు యిది ప్రత్యక్షఫలముగాదా?

వెండియును నిర్వాణపథము నధిష్ఠించి భిక్షువు వివేకజన్యమును, వితర్క-
విచారసహితమును, ప్రీతిసుఖరూపమునగు ప్రథమధ్యానమును బొంది విహరించు
చున్నాడు. ఆ ప్రీతిసుఖము వాని శరీరమునంతటినీ ముంచి తేల్చుచున్నది. భూపాలా!
ఇదిగూడ సాంద్యష్టిక శ్రామణ్యఫలమే.

అట్లే ద్వితీయ ధ్యానము, తృతీయధ్యానమును చతుర్థ ధ్యానమును పొంది
మనోమయ శరీరమూలమున ననేక కాయములను సృష్టించుచున్నాడు. ఆవిర్భావ
తిరోభావములందు నేర్పరియై బ్రహ్మలోకపర్యంతము వశము చేసికొని మెలగుచు
న్నాడు. అద్వమునందు ముఖమునువలె పరుల చిత్తములను స్పష్టముగ గ్రహించు
చున్నాడు. గతించిన పూర్వజన్మములను దివ్యనేత్రమున చూడగల్గుచున్నాడు.
ప్రాణికోటులు చేయు పాపపుణ్యములను జన్మమరణములను తెలిసికొనగలుగుచు
న్నాడు. మహారాజా! ఇది శ్రామణ్య ప్రత్యక్ష ఫలముగాదా?”

అని యిట్లు పలు తెఱంగుల మహానుభావుడు బుద్ధదేవుడానతిచ్చిన వాక్యము
లను విని ఆశ్చర్యపులకితశరీరుడై అజాతశత్రుడు చేతులు మొగిచి “దేవా! పడిన
వానిని లేవదీసినట్లు, చీకటిని జిక్కినవానికి వెలుగుజూపించినట్లు వివిధపర్యాయముల
ధర్మము నెఱుగజెప్పితిరి. బుద్ధుని శరణుజొచ్చుచున్నాను. ధర్మమును శరణు
జొచ్చుచున్నాను. సంఘమును శరణుజొచ్చుచున్నాను. నన్ను అంజలిబద్ధ శరణాగత
ఉపాసకునిగ గ్రహింపుడు. భగవంతా! తుచ్చమగు రాజ్యలోభమున ధర్మమూర్తియగు
తండ్రినిచంపి భీభత్సమగు పాతకమును జేసితిని. ఈ వజ్రపాపిని దాపునకు చేర్చుకొని
కృతార్థునిగి జేయరే” అని సవినయముగ ప్రార్థించెను.

అంతట బుద్ధదేవు డిట్లనియె. “రాజా! వాస్తవముగ కడుంగడు ఘోరపాపము
చేసితివి. అయినను పశ్చాత్తాపమున నిప్పుడు వగచుచున్నావు. గడచినదానికి
ప్రతీకారము జేయుటయు, భవిష్యత్తున పాపమును చేయకుండుటయు ఆర్యవినయ
పద్ధతి. మంచిది. పోయిరమ్ము.”

ఇట్లు సెలవంది అజాతశత్రుడు తన నగరికి పోయెను. భిక్షుసంఘమును
జూచి భగవంతు డిట్లనియె. “భిక్షువులారా! ఈ రాజు హతభాగ్యుడు. అసహ్యమగు
పితృహత్యాద్వేష మితనికి అంటకున్నచో యిప్పుడీ ఆసనమందే విమలధర్మచక్కు
జ్ఞానమును పొందియుండెడివాడు.”

ఏతదగ్రవర్గము (వి. పూ. 429)

★ భగవంతుడు బుద్ధుడు నలభైమూడవ వర్షావాసమునందు శ్రావస్తీ జేతవన విహారమున విహరించుచు నొకనాడు భిక్షువులతో నిట్లనియె. ఓ భిక్షువులారా!

1. నా అనురక్తి నెఱింగిన వారిలో ఆజ్ఞాతకౌండిన్యుడు అగ్రుడు. (శేష్యుడు)
2. మహాప్రాజ్ఞులయందు సారిపుత్రుడు అగ్రుడు.
3. బుద్ధిమంతులయందు మహామౌద్గల్యాయనుడు అగ్రుడు.
4. అవధూతలయందు మహాకాశ్యపుడు,
5. దివ్యచక్షువు గలవారియందు అనురుద్ధుడు,
6. ఉచ్చకులీనులయందు కాలిగోధాపుత్రుడు భద్దియుడు,
7. కోమలస్వరమున బోధించుటయందు లకుంటకభద్దియుడు,
8. సింహనాదులయందు పిండోలభారద్వాజుడు,
9. ధర్మకథకులందు పూర్ణమైత్రాయినీపుత్రుడు,
10. సంక్షేపముగ చెప్పిన దానిని వివరించుటయందు మహాకాత్యాయనుడు,
11. మనోమయ కాయ నిర్మాణమునను, చిత్తవివర్తమునందును చుల్లపంథకుడు,

★ అం. ని. 1. 2. 1. 7.

1. శాక్యదేశమున కపిలవస్తు నగరసమీపమున ద్రోణవస్తు గ్రామమున బ్రాహ్మణ కులమున పుట్టుక
2. మగధదేశమందు రాజగృహప్రాంతమున ఉపతిష్య = నాలకగ్రామమునందు (ప్రస్తుతము పాట్నాజిల్లాయందలి సారీచక గ్రామమున) బ్రాహ్మణకులమందు జన్మము.
3. మగధదేశమునందు రాజగృహసమీపమున కోలితగ్రామమున బ్రాహ్మణకులమున జన్మము.
4. మగధదేశమందు మహాతీర్థ బ్రాహ్మణగ్రామమున బ్రాహ్మణకులమున జననము.
5. శాక్యదేశమునందు కపిలవస్తునగరమున భగవంతుని పీఠతండ్రియగు అమృతాదన శాక్యునకు పుత్రుడై షట్రియకులమున జన్మము.
6. శాక్యదేశమునందు కపిలవస్తునగరమున షట్రియకులమునందు.
7. కోసలదేశమున శ్రావస్తీనగరమందు మహాబోగకులములో.
8. మగధదేశమునందు రాజగృహమున షట్రియకులములో.
9. శాక్యదేశమున కపిలవస్తు సమీపమున ద్రోణవస్తుగ్రామమునందు బ్రాహ్మణకులములో.
10. అవంతిదేశమునందు ఉజ్జయినీపురములో బ్రాహ్మణకులమున జన్మము.
11. మగధదేశమందు రాజగృహములో శ్రేష్ఠికన్యాపుత్రుడు.

12. సంజ్ఞావివర్తనతురులయందు మహాపంథకుడు,
13. అరణ్య విహారులయందు, దక్షిణేయులయందు సుభూతి,
14. ఆరణ్యకులందు రేవతఖదిరవినయుడు.
15. ధ్యానులయందు కంఘా రేవతుడు,
16. ఆరబ్ధవీర్యులయందు (ప్రయత్నపరులయందు) స్వర్ణకోటివింశుడు,
17. సువక్తలయందు స్వర్ణకోటికర్ణుడు,
18. లాభవంతులయందు సీవలీ,
19. శ్రద్ధావంతులలో వక్కలీ,
20. శిక్షావిధేయులందు రాహులుడు,
21. శ్రద్ధతో ప్రప్రజించినవారియందు రాష్ట్రపాలుడు,
22. ప్రథమ శలాకాగ్రాహకులందు (అగ్రేసరులందు) కుండధానుడు,
23. కవులయందు వంగీసుడు,
24. సమంత ప్రాసాదికులందు ఉపసేన వంగంతపుత్రుడు,
25. గృహప్రబంధకులందు ద్రవ్యమల్ల పుత్రుడు,
26. దేవతా ప్రీయులయందు పిలిందవాత్స్యుడు,
27. ప్రఖరబుద్ధులయందువాహియదారు చీరియుడు,

12. మగధదేశమున రాజగృహములో శ్రేష్ఠికన్యాపుత్రుడు.
13. కోసలదేశమందు శ్రావస్తీనగరములో వైశ్యకులమున జన్మము.
14. మగధదేశమందు నాలకబ్రాహ్మణగ్రామములో జన్మము. (సారిపుత్రునితమ్ముడు)
15. కోసలదేశమందు శ్రావస్తీలో మహాభోగ కులమున.
16. అంగదేశమున చంపానగరమందు శ్రేష్ఠికులములో.
17. అవంతీదేశమున కురరఘరములో వైశ్యకులమందు.
18. శాక్యదేశమందు కుండియా గ్రామములో క్షత్రియకులమందు.
19. కోసలదేశమందు శ్రావస్తీపురిలోన బ్రాహ్మణకులమున.
20. శాక్యదేశమున కపిలవస్తునందు క్షత్రియకులములో.
21. కురుదేశమున స్థూలకోష్ఠిత గ్రామమందు వైశ్యకులములో.
22. కోసలదేశమందు శ్రావస్తీనగరములో బ్రాహ్మణకులమున.
23. కోసలదేశమందు శ్రావస్తీనగరములో బ్రాహ్మణకులమున.
24. మగధదేశమున నాలకబ్రాహ్మణ గ్రామములో బ్రాహ్మణకులమందు.
25. మల్లదేశమునందు అనూసియా నగరమున క్షత్రియకులమందు.
26. కోసలము - శ్రావస్తీ - బ్రాహ్మణకులము.
27. వాహియరాష్ట్రము (ప్రస్తుతము కపూరథలా రాజ్యము, హోశియార్‌పూర్) కులపుత్రుడు

28. విచిత్రవక్తలందు కుమారకాశ్యపుడు,
29. ప్రతిసంవీత్ ప్రాప్తులయందు మహాకోష్ఠితుడు,
30. బహుశ్రుతులయందు స్థితిమంతులందు గతిమంతులందు శుశ్రూషకులందు ఆనందుడు,
31. మహాసంఘవంతులందు ఉరువేలకాశ్యపుడు,
32. కులప్రసాదకులందు కాల ఉదాయి,
33. రోగహీనులందు వక్త్రులుడు,
34. పూర్వజన్మ స్మృతిమంతులయందు శోభితుడు,
35. వినయధరులయందు ఉపాలి,
36. భిక్షుణీసంఘమునకు ఉపదేశించుటయందు నందకుడు,
37. జితేంద్రియులందు నందుడు,
38. భిక్షుసంఘోపదేశకులందు మహాకప్పినుడు,
39. తేజధాతుకుశలులందు స్వాగతుడు,
40. ప్రతిభాశాలురయందు రాధుడు,
41. రాక్షస చీవరధారులందు మోఘరాజు,
- భిక్షుపులారా!
42. నా అనురక్తి నెఱింగిన భిక్షుణీశ్రావికలలో మహాప్రజాపతీగౌతమి శ్రేష్ఠురాలు,
43. మహాప్రజ్ఞావంతులలో భేమా, (జేమాదేవి)

28. మగధము - రాజగృహము.
29. కోసలము - శ్రావస్తీ - బ్రాహ్మణకులము.
30. శాక్య - కపిలవస్తు - క్షత్రియకులము - అమృతౌదన పుత్రుడు.
31. కురుదేశము - వారాణసీ నగరము - బ్రాహ్మణకులము.
32. శాక్య - కపిలవస్తు - అమాత్య గృహమందు.
33. వత్సదేశము - కౌళాంబి - వైశ్యకులము.
34. కోసలము - శ్రావస్తీ - బ్రాహ్మణకులము.
35. శాక్యదేశము - కపిలవస్తు - మంగలికులము.
36. కోసలము - శ్రావస్తీ - కులగృహము.
37. శాక్య - కపిలవస్తు - క్షత్రియకులము. (మహాప్రజాపతీ పుత్రుడు)
38. సీమాంతదేశము - కుక్కుటవతీ నగరము - రాజవంశము.
39. కోసలము - శ్రావస్తీ - బ్రాహ్మణకులము.
40. మగధము - రాజగృహము - బ్రాహ్మణకులము.
41. కోసలము - శ్రావస్తీ - బ్రాహ్మణకులము. (బావరి శిష్యుడు)
42. శాక్య - కపిలవస్తు - శుద్ధోదనుని భార్య - క్షత్రియకులము.
43. మద్రదేశమున స్థానికకోటయందు జన్మము, మగధరాజగు చిందిసారుని భార్య.

44. ఋద్ధిమతులలో ఉత్పలవర్ణ,
 45. వినయధరులలో పటాచార,
 46. ధర్మకథికులలో ధర్మదీప్తి,
 47. ధ్యానపరలలో నంద,
 48. ఆరబ్ధవీర్యలలో స్వర్ణ,
 49. ప్రఖరబుద్ధియుతలలో భద్రాకుండలకేశ,
 50. పూర్వజన్మ స్మృతియుతలలో భద్రకాపిలాయని,
 51. మహాభిజ్ఞలలో భద్రాకాత్యాయని,
 52. రుక్ష చీవర ధారిణులయందు కృశాగౌతమి,
 53. శ్రద్ధాయుక్తలయందు శృగాలమాత,
- భిక్షువులారా! నా ఉపాసక శ్రావకులందు—
- 54 - 55. ప్రప్రథమ శరణాగతులు తపస్సు - భల్లుకులు,
 56. దాతలలో అనాధపిండక సుదత్తగృహపతి శ్రేష్ఠుడు,
 57. ధర్మకథకులలో మచ్చికాపండవాసియగు చిత్రగృహపతి,
 58. సంగ్రహవస్తువులు నాల్గింటిచే సంఘమును కూర్చినవారిలో హస్తక ఆవల కుడు శ్రేష్ఠుడు,
 59. ఉత్తమ దాతలలో మహానామ శాక్యుడు,
 60. ప్రియదాతలలో ఉగ్రగృహపతి,
-
44. కోసలము - శ్రావస్తీ -
 45. కోసలము - శ్రావస్తీ -
 46. మగధము - రాజగృహము - విశాఖశ్రేష్ఠి భార్య.
 47. శాక్య - కపిలవస్తు - మహాప్రజాపతీ గౌతమియొక్క పుత్రిక.
 48. కోసలము - శ్రావస్తీ - కులగృహము.
 49. మగధము - రాజగృహము - శ్రేష్ఠికులము.
 50. మద్రదేశము - స్యాలకోటనగరము - మహాకాశ్యపుని భార్య - బ్రాహ్మణకులము.
 51. శాక్య - కపిలవస్తు - రాహులమాత. (దేవదహవాసి సుప్రబుద్ధుని కొమార్తె)
 52. కోసలము - శ్రావస్తీ - వైశ్యకులము.
 53. మగధము - రాజగృహము - శ్రేష్ఠికులము.
 - 54 - 55. అసితంజన నగరమందు కుటుంబికగృహమున జన్మము.
 56. కోసలదేశము - శ్రావస్తీనగరము - సుమనశ్రేష్ఠి పుత్రుడు.
 57. మగధదేశము - మచ్చికానండ నగరము - శ్రేష్ఠికులము.
 58. పాంచాలదేశము - అలవీ (అర్వలము, ఫరూఖాబాద్ జిల్లా) - రాజకుమారుడు.
 59. శాక్యదేశము కపిలవస్తు - (అనురుద్ధుని అన్న) క్షత్రియుడు.
 60. వజ్జిదేశము - వైశాలీ - శ్రేష్ఠికులము.

61. సంఘసేవకులలో ఉగ్రగృహపతి,
62. అత్యంత ప్రసన్నులలో శూరఅంబష్టుడు,
63. పుద్గల ప్రసన్నులలో జీవకకౌమారభృత్యుడు,
64. విశ్వాసకులలో నకులపితాగృహపతి శ్రేష్టుడు,

ఓ భిక్షుపులారా! ఉపాసికా శ్రావికలందు-

65. ప్రప్రథమ శరణాగతి పొందినవారిలో సేనానీదుహిత సుజాత శ్రేష్టురాలు,
66. దాతృత్వమునందు విశాఖమ్మగారమాత,
67. బహుశ్రుతత్వమునందు కుబ్జఉత్తర,
68. మైత్రీవిహార ప్రాప్తియందు సామావతి,
69. ధ్యానపరాయణులందు ఉత్తరానందమాత,
70. ఉత్తమదాతలయందు కోలీయ దుహిత సుప్రవాస,
71. రోగి శుశ్రూషికలందు సుప్రియ,
72. అత్యంత ప్రసన్నులయందు కాల్యాయని,
73. విశ్వాసకలందు నకులమాతా గృహపత్ని,
74. అనుశ్రవ ప్రసన్నులయందు కురరఘరమందలి కాలీఉపాసిక,

వీరలు శ్రేష్టులు

61. వజ్జదేశము - హస్తిగ్రామము - శ్రేష్ఠకులము.
62. కోసలము - శ్రావస్తీ - శ్రేష్ఠ కులము.
63. మగధ దేశము - రాజగృహము - అభయరాజకుమారునకు సాలవతీ గణికయందు పుట్టినవాడు.
64. భర్గదేశమున - సుంసుమారగిరి - శ్రేష్ఠకులము.
65. మగధ దేశము - ఉరువేలా సేనానీగ్రామము - సేనానీ పుత్రి
66. కోసలము - శ్రావస్తీ - వైశ్య.
67. వత్సదేశము - కౌశాంబి - ఘోషకశ్రేష్ఠి యింటి దాదిబిడ్డ.
68. భద్రవతీ రాష్ట్రము - భద్రికా నగరము - భద్రపతికశ్రేష్ఠి పుత్రి, (తర్వాత) వత్సదేశ - కౌళాంబీనగర - ఘోషితశ్రేష్ఠి ధర్మపుత్రి - వత్సరాజగు ఉదయనుని భార్య.
69. మగధ దేశము - రాజగృహము - సుమనశ్రేష్ఠికి అధీనుడగు పూర్ణసింహుని పుత్రి.
70. శాక్య - కుండియ - సీనలిమాత - ఉత్తరీయకులము.
71. కాశీదేశము - వారాణసీ - వైశ్యకులము.
72. అవంతి - కురరఘరము - వైశ్యకులము - స్వర్ణకోటికర్ణుని మాత.
73. భర్గదేశము - సుంసుమారగిరి - నకులపితా గృహపతి భార్య.
74. మగధ దేశము - రాజగృహమున పుట్టుక. అవంతి కురరఘరమున పెండ్లి.

౬

ధర్మచైత్య సూత్రము (వి. పూ. 428)

¹ భగవంతుడు బుద్ధుడు శాక్యదేశమునందు మేతలుంపమను పేరుగల నిగమ (పెద్దగ్రామ) మున విహారము చేయుచుండెను.

² కోసలరాజు ప్రసేనజితుడు యేదో పనిమీద నగరక మనుపురమునకు వచ్చియుండి సుగతదేవుని దర్శింప కోరిక పొడమి తన సేనాధిపతియగు ధీర్ఘ కారా యణునితో యిట్లనియె.

(1) మ. ని. 2, 2, 9.

(2) ధమ్మపదము, అ. 5. (4 - 3) శ్రావస్త మహాకోసల రాజపుత్రుడు ప్రసేనజితుడు, నైశాలి లిచ్చవీకుమారుడు మహాలి, కుసీనారముయొక్క మల్లరాజపుత్రుడు బంధులుడు, ఈ మువ్వురు రాజకుమారులును కలిసి తక్షశిలయందు దిశాప్రమోఖ్యుడను ఆచార్యునివద్ద విద్యాభ్యాసము చేసిరి. శీఘ్రముననే వివిధశిల్పములం దుత్తీర్ణులై తమ తమ నగరములకు వచ్చిరి. ప్రసేన జితుడు తాను నేర్చిన విద్యను తనతండ్రియెదుట ప్రదర్శించి అతని మన్నన గాంచి రాజ్యాభిషేక మును బొందెను. మహాలికుమారుడు లిచ్చవీగణమునకు తన విద్యను చూపునప్పుడు అత్యధిక ఉత్సాహవేశమున కన్నులను కోల్పోయి గ్రుడ్డివాడయ్యెను. అది కాంచి ప్రజాతంత్రపాలకులగు లిచ్చవీరాజు లతనిని కరుణించి సాదరముగ సత్కరించి యేటయేట లక్షధనము రాబడిగల జాగీరును బహుమతించిరి. అంధుడై కూడ అతడును యేనూర్వరు రాజకుమారులను విద్యాభ్యాసము చేయించుచుండెను.

మూడవ వాడగు బంధులుడు తన మల్లరాజకులమున తానేర్చిన విద్యను ప్రదర్శింప యేర్పాటు చేయబడెను. ఇనుపకమ్మీలను లోపలజొనిపిన వెదురుకట్టెలను అరవై అరవై యింటిని ఒక్కొక్కకట్ట గట్టి అట్టి కట్టలను అరువదింటిని వరుసగ నిలువబెట్టి కత్తితో నఱకుమని ప్రేక్షకసమితివారు బంధులునకు ఆజ్ఞయిచ్చిరి. వెదురులకు లోపల యినుపకమ్మీ లున్నవనుట బంధులునకు తెలియదు. ధణం ధణయని వరుసపెట్టి నఱకుకొనివచ్చు సమయమున చిట్టచివరి కలాపమును త్రొంచునపుడు లోని ఆయశ్శలాకలు ఖణఖణ యని శబ్దమిచ్చినవి. అది యేమని అడిగి బంధులుడు ఉన్నవిషయ మెఱింగి రుష్టుడై కత్తి నెడముగ విసరిపాటవైచి “చీ! చీ! ఇందఱును నావార్త కూడ ఒక్కసకిన నా యడ ప్రమ లకహయినద. లోహశలాకలు లోనున్నవని ఒక్కడైనను ముందుగ చెప్పకదోయెను గదా! వీరి మొగమును చూడరాద” ని ఆ చోటు విడిచి సహృద్యులయు - వరమ మిత్రుడగు ప్రసేనజితుని వద్దకు వచ్చెను. కోసలేంద్రుడును బంధులునకు స్వాగతమొసగి సేనాపతి పదమున ప్రతిష్ఠితుని జేసెను.

బుద్ధుని యందుగల భక్తివిశేషములచే ప్రసేనజిత్తు శాక్యకులముతో సంబంధముచేయ కుతూహలించి తన కొక కన్యనిమ్మని శాక్యరాజులకు చెప్పి పంపెను. శాక్యులు విపరీతముగ

“కారాణా! భగవంతుడు బుద్ధుడు యిప్పుడెందున్నాడో?”

“మహారాజా! శాక్యులకు చెందిన మేతలుంపగ్రామమున విహరించుచున్నా రట.”

“సౌమ్యా! అది యిచ్చటి కెంతదూరము?”

“మహారాజా! మూడు యోజనములు మాత్రము. సాయంకాలమునకు చేరవచ్చును.”

“సేనాపతీ! అటులైన ప్రయాణసన్నాహము చేయుము.”

కులాభిమానము కలవారు. అందఱును ఒకచోట ప్రోవైరి. “ప్రసేనజిత్తు వర్ణశుద్ధియందు మనకంటె చిన్న. బలశౌరుషములందు మనకు మిన్న. కాదని కన్యనివ్వక నిరాకరించినచో బలవంతముగనైన పట్టు నెగ్గించుకోగల సమర్థుడు. ఇప్పుడు మన కర్తవ్యమేమి?” అని వితర్కించిరి. మహానామశా క్యునకు దానియందు కలిగిన మిగుల సుందరియగు నొక కన్యగలదు. దానిపేరు వార్దభక్షత్రియ. రహస్యము చిట్లకుండా మహానామని కూతురని చెప్పి ఆ కన్యను యిచ్చెదమని వర్తమాన మంపిరి. “శాక్యయ మోసగాండు. ఆ కన్యక తన తండ్రి పాత్తున భుజించునా? లేదా? అనుటను గమనించి కులగోలముల విచారించి నిశ్చితార్థము చేసేరండ”ని కోసలనరపతి తనమంత్రులను బంపెను. అక్కడ మహానామశాక్యుడును అననరమునుబట్టి ఆ పడుచును అలంకరించి, వచ్చిన కోసలేంద్రుని మంత్రులు చూచునట్లు పాత్తున భోజనము చేయుచున్న వగిది విడంబించెను. శుభముహూర్తమున ఏవాహమైనది. కోసలరాజునకు వాసభక్షత్రియ పట్టపురాణి యైనది. కొన్నాళ్ళకొక పుత్రుడు కలిగెను. విదుర్భుడని వానికి పేరుపెట్టిరి.

సేనాపతియగు బంధులుని భార్య మల్లికాదేవి చిరకాలమునకు గర్భవతియైనది. వైశాలీ నగరమందలి రాజపుష్కరిణీలో స్నానమాడవలెనని ఆమెకు దోహదము (వేలిలి) కలిగినది. మహాపరాక్రమియగు బంధుల సేనాధిపతి భార్యను రథమున గూర్చుండ బెట్టుకొని వైశాలీకరిగి పుష్కరిణి పట్టున కావలియందు రక్షకభటులను వెల్లాచెదరుజేసి అడ్డముగనున్న యనువలను తెగనఱకి ఆ అభిషేక సరస్సునందు పత్నితోగూడి స్నానము జేసెను. లిప్తవీరాజులు మూకలు మూకలై యెదుర్కొనిరి. గాని తెరకు దేర అనువుల గొల్పోయిరి. ఇట్ల నన్య సాధ్యమగు కార్య మొనర్చి తిరిగి బంధులుడు సతీసహితముగ తన పురమునకు మరలి వచ్చెను.

పదంపదీ అతనికి మీదమీద పదునార్వరు పుత్రులు గలిగిరి. ధర్మపక్షపాతియై బహు ముఖముల బంధులుడు ప్రజారంజకుడయ్యెను. అతని గొప్పతనమును ఓర్వలేని మంత్రులు కొందఱు రాజుతో వాడిలుచేప్పి పారపు గల్గించిరి. రాజేంద్రు డామాటలను విశ్వసించి యేదోవ్యాజ మున పుత్రసహితముగ బంధులుని అరణ్యమునకు పంపించి దుండగిండ్రచే చంపించెను.

కొన్నాళ్ళకు నిజము బయటపడినది. భూపాలుడు మిగుల వాపోయి చేయునది లేక బంధులుని మేనల్లుడగు దీర్ఘకారాణుని సేనానాథునిగ చేసికొనెను. మామను చంపినాడను

చిత్తముని దీర్ఘకారాయణుడు వివిధ యానములను సిద్ధపఱచెను. మహారాజా ప్రసేనజితుడు తనకు యోగ్యమగు వాహనముపై నెక్కి పరిచరసంఘములు తోడ బలిసిరాగా భగవంతుడు విహరించు మేతలుంపా గ్రామమును ప్రవేశించెను. దప్పులనె వాహనమును దిగి చేతిఖడ్గమును, తలపాగాను కారాయణుని చేతికిచ్చి కాలినడ కతో ఆరామములోనికి జొచ్చెను. కారాయణుడే నిలువబడెను.

వైరమును మదిలో పెట్టుకొని సమయము చిక్కించుకొనుటకు కారాయణుడు వేచియుండినాడు. బంధులుని భార్యయగు మల్లిక నిలువ నీడలేక పుట్టినిల్లు జేరినది.

నిరపరాధియగు బంధులుని చంపించి చిత్తమున కూరలలేక ప్రసేనజిత్తుడుండినాడు. కొడుకగు విదుర్దభుడు పదునాణేండ్ల యీడువాడై మాతామహులను, మాతలురను చూచివచ్చుటకై కపిలవస్తువునకు బయలుదేరెను. కుమారుడు వచ్చుచున్నాడనియు తగినసత్కారము లేకపోయినచో మీదట ముప్పు తప్పదనియు వాసభక్షత్రీయ మహానామ శాక్యునకు గూఢముగ కబురంపినది. శాక్యులును సంస్తాగారమున సమావేశమై కోసల రాజ కుమారుని విదుర్దభుని చక్కగ సన్మానించిరి. అతడును అందఱకును నమస్కరించి, తనకు నమస్కరించువా రెవ్వరు లేకపోవుటకు కారణమేమని శాక్యుల నడిగెను. చిలులవారందఱును వేటకై పోయినారని వారు విదుర్దభునకు సమాధానమిచ్చిరి. ఆమోదప్రమోదముల తాతగారియింట కొన్నాళ్లు వసించి వెండియు కోసలమునకు విడూడభుడు పయనమయ్యెను. ఊరివెలుపటకు పోయినారు. పరివరులలో నొకడు దేనినో మఱచియుండుటవలన వెనుకకు పురములోనికి తిరిగి వచ్చెను. సంస్తాగారము వద్ద ఒక దాసి విడూడభుడు కూర్చొనిన పీఠమును పాలతో కడుగుచు 'దాసి పుత్రుడు విడూడభుని పీఠము' నుచు నిందావాక్యము లాడుచుండెను. ఆ సేనకుడా మాటలను వినిపోయి తన యజమాని కెఱిగించెను. విదుర్దభుడు గ్రుడై మండి 'వా రాపీటను పాలతో కడిగించినారు. కాలము కలిసివచ్చి నేనే రాజునైనచో అదేపీఠమును షుద్రులగు శాక్యుల రక్తముతో కడిగింతు' నని శపథము జేసెను.

తన భార్యయగు వాసభక్షత్రీయ దాసీపుత్రీయని కొన్నాళ్లుకు ప్రసేనజితునకు తెలిసినది. అత డేనడించికొని భార్యను, కుమారుని గౌరవదూరులుగజేసి భృత్యోచితస్థానమున నుంచెను. ఒకప్పుడు బుద్ధదేవుడు రాజభవనమునకు వచ్చి రాజుచే సత్కృతుడై విషయమంతయును విని యుట్లనియె. "మహారాజా! నిజమునకు శాక్యుల అక్రమమొనర్చినారు. అయినను వాసభక్షత్రీయకు తండ్రి పరిశుద్ధరాజవంశమువాడు. తండ్రిగోత్రమే ప్రశస్తమగుదా! విడూడభుడు కూడ క్షత్రీయబీజోత్పన్నుడు. వారిని సన్మానదూరులుగ చేయుట తగదు. యదాపూర్వముగ నాదరింపుము" ని హితము నుపదేశించి చనెను.

బుద్ధదేవుని దర్శించి కకావికలయిన చిత్తమునకు ప్రశాంతత చేకూర్చుకొందునని తలంచి ప్రసేనజితుడు భగవంతుడు నిరూపించుచున్న శాక్యగ్రామమునకు బయలుదేరెను. తనతోడ మహాసేనతోగూడి దీర్ఘకారాయణకు (సేనానాయకు) డున్నాడు. ఆరామమునకు వెలువలనె సైన్యమును విడిపించి రాజలాంఛనములగు గొడుగు, ఖడ్గము, తలపాగా, పాదుకలను కారాయణుని వశముజేసి ఒంటరిగ భగవంతుడుండు గంధకుటీరములోనికి ప్రవేశించెను.

ఆరు బైట హాయిగ విహరించు మహానుభావుడగు బుద్ధభగవంతుని సన్నిధానమునకు జేరబోయి దీర్ఘదండనమస్కారము లర్పించి ఆ పవిత్ర కోమలచరణములను అల్లనల్లన తాకుచు, మెల్లమెల్లన తడవుచు, అలవోక ముద్దు పెట్టుకొనుచు, మెత్తమెత్తగ పిసుకుచు అపారభక్తిప్రేమలతో ముగ్ధముగ్గుడై మునిగి తేలుచున్న కోసలేశ్వరుని జూచి గురుదేవు డిట్లనియె.

తఱిని వేచియున్న కారాయణుడు రాజబిరుదములను పదిలముజేసికొని రాజాకొఱకు ఒకగుట్టమును, భటునిమాత్ర మందుంచి సమస్తపరివారముతో శ్రావస్తీని జేరుకొనెను. అచ్చట విదుర్భునకు పట్టముగట్టి రాజపదవి నతని కప్పగించెను. ప్రసన్నజిత్తుడు బుద్ధగురునివలన సెలవంది బయటవచ్చి భార్యవలన యావద్వృత్తాంతమును విని, తన మేనల్లుడగు అజాతశత్రుని సహాయముతో విడూడభుని పట్టి నిర్బంధించవలెనని తలంచి రాజగృహమునకు ప్రయాణమయ్యెను. సాయంకాలమై పురద్వారములు మూయబడియుండుటచే భార్యతోగూడి యొక సత్రమునందు రాత్రి నివసించెను. విరేచనము లధికముగ తగుల్కొనుటచే తెల్లవారుసరికి ఆ ధర్మశాలయందే మరణించెను. అజాతశత్రు డావార్తవిని మిగుల దుఃఖించి మామకు తగినట్లు అంత్యక్రియల నడపెను.

ప్రభుత్వము చేతి కభీనంతనె విడూడభుడు శాక్యరాజులపై దండెత్తెను. ఒకనాడు ఉభయరాజ్యములయొక్క పాలిమేరగట్టునందు తనసేనల విడిపించి తాను తన పాలములోనుండి నొక చెట్టుక్రింద విశ్రమించెను. బుద్ధభగవంతుడు ఆ ప్రక్కనే శాక్యభూమియందొక చెట్టుక్రింద కూర్చొనియున్నాడు. విడూడభు డాయనను చూచి సమీపించి నమస్కరించి “స్వామీ! మీరు యీ వృక్షముక్రింద, యీ పాడనీడలో కూర్చొనుట యెందుకు? అదిగో! నేనున్న వృక్షము క్రిందికి రండు. అది దట్టమైన నీడగలది” అని విన్నవించెను. “రాజా! యెట్లున్నను బంధువుల పంచన చల్లగనే ఉండును.” అని బుద్ధుని సమాధానము. ఆ మాటలోని అభిప్రాయము గ్రహించి విడూడభుడు శ్రావస్తీకి వెనుకకు మరలిపోయెను. మరియొకసారికూడ యుద్ధే నడిచినది. మూడవ పర్యాయముకూడ బుద్ధుడు అడ్డుదగిలెను. నాల్గవతూరి దండెత్తినపుడు భగవంతుడు అడ్డుపడలేదు.

విడూడభునకును శాక్యలకును ఘోరసంగ్రామము నడచుచున్నది. “తాతయగు మహానాముని దాపున చేరినవారిని, గడ్డి నోటకఱచుకొన్నవారిని, వీవునిచ్చి పరిగెత్తువారిని, శరణు వారిని దప్ప శాక్యపుయిపు లోకమున లేకుండ శాక్యజాతి నాఱులేకుండ సర్వనాశము జేయుడ” ని సేనలకు విదుర్భుని ఆజ్ఞ. శాక్యరాజుల రక్తముతో పేరమును కడిగించి ప్రతిజ్ఞను సఫలముజేసి సేనలతో తనపురమునకు మరలివచ్చుచు దారియందు అచిరవతీ నదీతీరమున నొకనాటిరాత్రి శిబిరములు వేయించి విడిసెను. సైనికందో అకాలమేఘములు అపారముగ వర్షించుటచే అచిరవతీనది అపరిమితమగు వెల్లువలతో పొంగిపొరలి విడూడభుని, అతని సేనలను డేరాలతోకూడా అమాంతము సముద్రగర్భమునకు చేర్చివేసెను.

“మహారాజా! అత్యంత ప్రేమవివశుడవై ఈ శరీరమును యింతలీంతలుగ యెందుకు గౌరవించుచున్నావు? దీనియందంతటి గొప్పతన మేమి జూచితివి?”

“భగవంతా! తాము సమ్యక్ సంబుద్ధులరు; తమ ధర్మము స్వాభ్యాసము; తమ సంఘము సుప్రతిష్ఠితము. బాపురే! స్వయముగ మూర్తీభవించిన ధర్మదేవత తాము. లోకములో పదియేండ్లు, యిరవైయేండ్లు, ముప్పైయేండ్లు, ఒకానొక పరిమిత కాలమువఱకు బ్రహ్మచర్యపాలన మొనర్చు శ్రమణబ్రాహ్మణుల పలువురను జూచుచుందును. కాని యింత నికాలతుగ యింత నికరముగ అఖండబ్రహ్మచర్య పాలనమునకై నడుముగట్టుట, మహాప్రభా! మీ సంఘమున దప్ప యెందును పొడ గానను, మీరు సమ్యక్ సంబుద్ధులరు. మీ ధర్మము శోభనభ్యాసము. మీ సంఘము సుందర ప్రతిష్ఠితము.

మరియును, భంతే! క్షత్రియ క్షత్రియులలో, బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణులలో, గృహపతి వైశ్యులలో, భార్యాభర్తలలో, తండ్రి కొడుకులలో, తల్లిబిడ్డలలో, అన్నదమ్ములలో, అక్కచెల్లెండ్రలో, యిరుగుపొరుగున, యింటింట కలహములు కల్లోలములు, గలభాలు గందరగోళములు లేనిచోటు లేదు. ఇంతటి ఐకమత్యము, యింతటి కలుపుగోలుతనము, యింతటి నీతియు నిబ్బరము, యింతటి ఒకటే కట్టుబాటు, దేవా! తమ భిక్షుసంఘమున తప్ప లోకమున గాలించినను కానరాదు. మీరు సమ్యక్ సంబుద్ధులరు. మీ ధర్మము శోభనభ్యాసము. మీ సంఘము సుప్రతిష్ఠితము.

తథాగతా! ఆరామములందు, అడవులయందు, ఉద్యానములందు ఉపవస ములందు కృశులను కర్కశులను దుర్వర్ణులను దీనహీన సదనులను దిగంబరులను దృష్టిభీకరులను ఆయాయెడల నెందఱినో శ్రమణబ్రాహ్మణుల జూచుచుం దును. హృష్టపుష్టాంగులు ఉదారస్వభావులు ప్రశాంతచిత్తులు పరమకల్యాణ మూర్తులు, గురునాథా! మీ శ్రావకసంఘమున దప్ప మఱిందును యిట్టివారిని నే నెఱుగను. మీరు సమ్యక్ సంబుద్ధులరు; మీ ధర్మము శోభనభ్యాసము; మీ సంఘము సుప్రతిష్ఠితము.

సర్వజ్ఞమూర్తీ! నేను రాజాధిరాజును. మూర్ధాభిషిక్తుడను. ఆగ్రహింప నను గ్రహింప సమర్థుడను. అయినను రాజకీయరంగములలో, సభాగృహములలో నా సమక్షమున నే పరిజనులును సభికులును అడ్డదిడ్డము మాట్లాడుచుందురు. మాట ముగిసినంతకు మఱొక్కరు మాటాడవద్దని శాసించినను వారి హడావుడివారు

వదలరు. ఔరా! ఎంతటి సువ్యస్తత? ఎంతటి సుప్రబంధత? యెంతటి నియమబద్ధత? యింతటి మహాపరిషత్తులో దగ్గనురాదు; తుమ్మునురాదు. మహాస్వామీ! ఈ కట్టడి మీ శిష్యసంఘమునదప్ప విశ్వసంఘరయందు యెందును అగోచరము. ఈ విద్యకు మంత్రమేది? యంత్రమేది? కత్తిలేదు, కబారులేదు. కుమ్ముట లేదు, తిమ్ముట లేదు. సాగను సాగను. తాము సమ్యక్ సంబుద్ధులరు. తమ ధర్మము శోభనశ్చాతము. తమ సంఘము సుప్రతిష్ఠితము.

షడభిజ్ఞా! తలదాటిన మేధావులు, కొమ్ములుతిరిగిన పండితులు, వెండ్రుకలకు పొరలుదీయు సమర్థులు క్షత్రియులు బ్రాహ్మణులు వైశ్యులు పలువురు ప్రబలశాస్త్రార్థవాదముతో శ్రమణగౌతముని ఢీకొందుమని వచ్చుచుందురు. సమీపించినంతనే ఉడుకును ఉల్లాసమును చప్పున చల్లారి ఏర్చిపెట్టుకొన్న పాతాళ ప్రశ్నలను తామె మఱచిపోయి తికమకలై ఆ హేమాహేమీలు ఆ ఘటాఘటీలు మొగమింత చేసికొని వచ్చినదారి పోవుచుందురు. దేశికచంద్రా! ఆ అలోకసామాన్య ప్రభావమునకు తామె క్కరె నిదర్శనము. మీరు సమ్యక్ సంబుద్ధులరు. మీ ధర్మము స్వాభ్యాతము. మీ సంఘము సుప్రతిష్ఠితము.

సమంతభద్రా! దేవమానవ పూజ్యాడవగు నీ వరణ సరసిజముల మఱుగుజేరి ప్రప్రజ్యను - ఉపసంపదను - ధర్మచక్షువును - అనుత్తర బ్రహ్మచర్యఫలమును, అలమార్యజ్ఞానదర్శనమును బొంది ఆర్యశ్రావకులు అయ్యో! యిన్నాళ్ళు శ్రమణత్వము పొందకనే శ్రమణులమని కాటులు ప్రేలితిమి. బ్రాహ్మణత్వము పొందనిదే బ్రాహ్మణులమని ప్రగల్భము లాడితిమి. అర్హతులముకాకనే అర్హతులమని దంభములు పల్కితిమి. ఈనాడు గదా మేము శ్రమణులము; బ్రాహ్మణులము; అర్హతులము అని ఉప్పొంగిపోవువారు. మహాత్మా! తాము సమ్యక్ సంబుద్ధులరు. తమ ధర్మము స్వాభ్యాతము. తమ సంఘము సుప్రతిష్ఠితము.

పురుషపుంగవా! ఋషిదత్తుడు పురాణుడను యిద్దరును నాకు మావటీండ్రు. వారికి జీతము బత్తెము అన్నము వస్త్రము యిచ్చి పోషించువాడను నేను. కాని వారు మీ యెడ జూపు గౌరవమును నాకడ జూపరు. ప్రసంగములో మీ పేరు వచ్చినచో లేచి నిలుచుండి మీరున్నదిక్కుకు మళ్ళి చేతులెత్తి నమస్కరించెదరు. మీరున్న దిక్కు వైపు పాదములు పెట్టి పరుండరు. వహవా! స్వామీ! మీరు సమ్యక్ సంబుద్ధులరు. మీ ధర్మము స్వాభ్యాతము. మీ సంఘము సుప్రతిష్ఠితము.

శాక్యముని సౌర్యభౌమా! దేవరవారు క్షత్రియులు; నేనును క్షత్రియుడను. కోసల గోత్రజాలు తాము. నేనును అంతే. మీ యీడు యెనబైయేండ్లు. దరిదాపు నాకును అంతే. స్వామినాథా! ప్రేమించుటకు పూజించుటకు ఆదరించుటకు గౌరవింపుటకు యింతకు మించిన పాత్రము, యింతకు మిక్కిలి చోటు, యింతకు మీఠిన భాగ్యము నా కెక్కడ లభింపగలదు? రాజులము బహుకార్య లంపటులము. సెలవిండు. పోయివత్తును.

“మహారాజా! మంచిది.”

కోసలాధీశ్వరుడు ప్రసేనజితుడు ప్రదక్షిణముచేసి యథేచ్ఛ ¹ బోయెను. అంతట భగవంతుడు భిక్షువుల నామంత్రించి యిట్లనియె.

“ఓ భిక్షువులారా! ప్రసేనజితుడు వలికిన ధర్మచైత్యములను వింటిరిగదా? మీరు వాటిని లెప్పగ తలంచుడు; భావించుడు; స్మరించుడు; ధరించుడు. ఆ ధర్మచైత్యములు సార్థకమైనవి. శుద్ధబ్రహ్మ చర్యమును ప్రదీప్తము జేయునవి.”

బుద్ధదేవుని మాటలను విని భిక్షువులు సంతుష్టులైరి.

సామగ్రామ సూత్రము (వి. పూ. 428)

² భగవంతుడు బుద్ధుడు శాక్య దేశమునందలి సామగ్రామమున విహరించుచుండెను. దాదాపు ఆలోగానే జైనతీర్థంకర మహావీరుడగు ³ నిగంఠనాత పుత్తుడు పావానగరమందు మరణించియుండెను. గురువు మృతుండైనంతనె నిగంఠజైనసాధువులు రెండు చీలికలై వరస్పర నిందాలాపములతో ‘నీవు మిథ్యావాదివి. నీకీ ధర్మవి

(1) అ. క. ప్రసేనజితుడు భార్యతోకూడి రాజగృహపురమునకు బోవుచు దారి పొడవున ఆయా అన్నము దిని ఆయా నీరుద్రావి సుకుమారుడౌటచే జీర్ణించుకొనలేక పోయెను. రాజగృహపురమున ద్వారములు మూసియుండుటచే నగరబాహ్యమున నొక ధర్మశాలయందు రాత్రికి వసించెను. కాని విరేచనము లధికముగ కలిగి నీరసుడై తెల్లవారుసరికి భార్య ఒడిలో మరణించెను. అజాతశత్రుడు మామకు అంత్యక్రియలు జరిపి విడుదలమైనపై దండయాత్రకు సన్నద్ధుడయ్యెను. కాని మంత్రులు మిగుల ప్రాధేయపడి నివారించిరి.

(2) మ. వి. 3 - 1 - 4.

(3) అ. క. నాలందావాసియగు నాతపుత్తుడు ఉపాలి గృహపతి చేసిన బుద్ధప్రశంసను విని మనోవ్యాధికి గుఱియైనంత నతని పావాకు చేర్చిరి. అత డందే గతించెను.

యము తెలియదు. అయోగ్యముగ నిట్లు పలికితివి. ముందు చెప్పదగినది వెనుక చెప్పితి' వని వివదించుకొనుచు కలహించుకొనుచు భండనములు చేయుచుండిరి. వారి గృహస్థశిష్యులు కూడ ప్రతిష్ఠను శాంతిని నిర్వాణమును పొందింపలేని ఆభాస ధర్మమును పట్టుకొని వ్రేలాడుచు వృథాయాస వివశులై యుండురి.

అట్టి సమయమున ¹ చుంద్రశ్రమణోద్దేశుడు పావాయందు వర్షావాసముచేసి సామగ్రామమునకు వచ్చి ఆయుష్మంతుడగు ఆనందుని కలిసికొని అభివాదన మొనర్చి జైనచార్యుడగు నిర్గుంధజ్ఞాత్మపుత్రుడు దేహము వీడుటయ, తదనంతరము వారి శిష్యసంఘ మవ్యవస్థమై అవకతవకలుగ నుండుటయును తెలియజేసెను.

ఆ పలుకు లాలించి ఆయుష్మంతుడు ఆనందుడు, చుంద్రశ్రమణోద్దేశుని వెంటగొని భగవంతునికడ కరిగి నమస్కరించి యిట్లనియె.

“భంతే! నిగంఠనాతపుత్తుడు యీ లోపలనే మరణించియున్నాడు. అతని శిష్యసంఘము ముక్కలు చెక్కలై కలహకల్లోలములకు గుఱియైనది. దేవా! జన హితము లోకకల్యాణములకై నెలకొనిన మన భిక్షుసంఘమునందు భగవంతుని యనంతర మట్టి ఉపద్రవము ఘటిల్లకుండుగాక.”

“ఆనందా! నేను సాక్షాత్కారమును బొందిన ధర్మములనుపదేశించితిని. స్మృతి ప్రస్థానములను, సమ్యక్ ప్రధానములను, ఋద్ధిపాదములను, పంచేంద్రి యములను, పంచబలములను, బోధ్యంగములను, ఆష్టాంగిక మార్గమును బోధించి తిని. ఇందు సందేహబీజము లంకురింప నవకాశము గలదా?”

“భగవంతా! తమ ధర్మమునందు మతభేదము లేదు. కాని భగవానులవారి ఉత్తరకాలమున సంఘమునందు జీవనవృత్తిని, నియమవిధిని గూర్చి వివాదము లావిర్భవించునేమో? అదిమాత్రము లోకకంటకముగాదా?”

“ఆనందా! జీవనవృత్తివిషయమున ప్రాతిమోక్ష విషయమున కలుగు వివాదము అపేక్షాకృత తుచ్ఛము. కాని ధర్మవిషయమున కలుగు వివాదమె మరింతచేతైనది. వివాదములకు మూలములాఱు. భిక్షువు తామసుడు, పాషండు డగుట; రోషియు దురాగ్రహియునగుట; ఈర్ష్యామత్సరములు కలవాడగుట; శరుడు మాయావి యగుట; దుర్లయుడు, మిథ్యాదృష్టి యగుట; దృష్టి పరామర్షి,

(1) అ. క. ఇతడు సారిపుత్రుని తమ్ముడు, ఉపసంపదనుబొంది ‘భిక్షుచుంద శ్రమణోద్దేశు’డని పిలువబడెను.

ఆధీనగ్రాహి యగుట; ఈ అఱుకారణములచే భిక్షువు గురుని, ధర్మమును, సంఘమును, నియమమును నిరాదరించుచున్నాడు. ఆనందా! వివాద మూలములైన వీటిని తుదముట్టింప యత్నించుచుండవలెను.

వివాద - అధికరణము, అనువాద అధికరణము, ఆపత్తి అధికరణము. కృత్యాధికరణమని అధికరణములు నాలుగు. వీటిని ఉపశమింపజేయు అధికరణశమధములు యేడు. వీటిచే ఆయా అధికరణములు (జగడములు) శాంతిచగలవు.

1. సమ్ముఖివినయ మొసగుట
2. స్మృతివినయ మొసగుట
3. అమూఢవినయ మొసగుట
4. ప్రతిజ్ఞాతకరణము
5. యద్భూయసికము
6. తత్పాపీయసికము
7. తృణవిస్తారకము.

ఆసన్నుడైనవానికి యెదుట చెప్పుట సమ్ముఖివినయము. సూచన నిచ్చుట స్మృతివినయము. పదింబది చెప్పుట అమూఢవినయము. భవిష్యత్తునందు సావధానత కొఱకై ప్రతిజ్ఞ చేయించుట ప్రతిజ్ఞాతకరణము. పలువుర గుంపుచేసి చెప్పుట యద్భూయసికము. మఱింత దోషమని బెదరించి బోధించుట తత్పాపీయసికము. దోషమును మాటుచేసి మన్నింపుడని సంఘమునకు నివేదింపజేయుట తృణవిస్తారకము.

ఆనందా! సంఘసామరస్యమునకు ఉపకరించునవియు, ఉత్తమములైనవియు నగు సారాణీయధర్మముల నాఱింటిని వినుము. 1. భిక్షువు సబ్రహ్మచారులయెడ మైత్రీభావయుక్తమగు కాయక కర్మమున వర్తింపుట 2. మైత్రీభావయుక్తమగు వాచిక కర్మమున వర్తింపుట 3. మైత్రీభావయుక్తమగు మానసిక కర్మమున వర్తింపుట 4. ధర్మమున లభించు యేకొంఁదెచ్చెనను పంచి తినుట 5. సమాధికి సహకరించు శ్రామణ్యశీలముల నొప్పుట 6. దుఃఖిక్షయము నాపాదించు, నిర్వాణమునకు దారిదీయు ఆర్యసిద్ధాంతములకు అనుకూలుడై విహరించుట. ఓ ఆయుష్మంతా! ఆనందా! ఉత్తమములగు నివి యాఱును సారాణీయ ధర్మములు.”

భగవంతుని ప్రియాలాపములకు ఆనందుడు మిగుల సంతుష్టుడయ్యెను.

౮

సంగీతిపర్యాయ సూత్రము

¹ అదియొక సమయము. భగవంతుడు బుద్ధుడు యేనూర్వురు భిక్షుసంఘముతోగూడి మల్ల దేశమునందు ² పావానగరమున చుందకర్మారపుత్రుని ఆశ్రువనములో విహారము చేయుచుండెను.

ఆ నగరమున ప్రజాతంత్ర పరిషద్ భవన మొకటి అత్యంతశోభాయమానముగ అప్పుడప్పుడే క్రొత్తగ నిర్మింపబడినది. తొలుతొలుతనే అందు బుద్ధభగవంతుని ప్రవేశింపజేసి ఆ సంస్థాగారముయొక్క ప్రారంభోత్సవమును మిగుల శుభసంపన్న మొనర్చవలెనని పావావాసులగు మల్లరకు కోరిక పొడమినది. బుద్ధదేవుని అంగీకారము కూడ వచ్చినది. సభాభవనము నయనాభిరామముగ అలంకరింప బడినది.

పాత్రచీవరములనుగొని మహాభిక్షుసంఘము తన వెంటవెంట వచ్చుచుండ మహానుభావుడు తథాగతుడు సంస్థాగారమును ప్రవేశించి మధ్యయందుండు స్తంభము నానుకొని తూరుపుమొగమై కూర్చొనెను. భిక్షుసంఘముకూడ తూరుపు గోడనానుకొని భగవంతున కెదురెదురుగ పడమటి మొగమై కూర్చొనిరి. పావా పౌరులు మల్లరుకూడ బుద్ధుని వరివేష్టించి ఉచితస్థలమున నువవిష్టులైరి. ఆ రాత్రి యందు మరింత ప్రొద్దుపోవువఱకు సుగతదేవుని ధార్మికకథా సల్లాపముల నానందముగ నాకర్ణించి తదుపరి నమస్కరించి సెలవంది మల్లరు తమతమ మనికి పట్టులకు పోయిరి.

ధార్మికకథా శ్రవణమందు దత్తచిత్తులై ప్రశాంతగంభీరముననుండు భిక్షుసంఘము నవలోకించి గౌతమబుద్ధుడు ప్రసన్న హృదయమున సారిపుత్రుని పిలిచి యిట్లనియె. “సారిపుత్రా! అలత - ఆయాసము. విసుగు - వేసట లేక భిక్షువులు ఉత్సాహముగ నున్నారు. మరింతసేపు ధర్మములను బోధింపుము. ★ నాకు వీపులు మూపులు పోట్లగిరినవి. ఒక్కంతతడవు విశ్రమించెదను.”

“దేవా! ఆజ్ఞా” అని సారిపుత్రు డొడంబడినను. భగవంతుడు పై దుప్పటి పఱచుకొని కుడి రెట్టవైపు నేలకు అని స్మృతినప్రజన్యములతో గూడి ఉత్తానసంజ్ఞను మనస్సునందు చేర్చి సింహాశయ్యపై పరుండెను. ఇంచుమించు అప్పుడప్పుడే నిర్ధంధజ్ఞాత్మపుత్రుడు పావానగరములో మరణించియుండెను. గురువు గతించుడు శిష్యులగు జైనసాధువులు రెండు చీలికలై వాద వివాదములకు పాల్పడి జగడములతో కాలము గడపుచుండిరి. ఆ విషయమును మనస్కరించి సారిపుత్రుడు భిక్షువులతో నిట్లనియె.

“అయుష్మంతులారా! మొన్న మొన్ననే నిగంఠనాతపుత్తుడు కాలము చేసినాడు. అతని శిష్యులగు నిగంఠువులు రెండుకక్షలుగ చీలి ‘నీవు మిథ్యావాదివి. నీ

★ అ. క. ఆతండ్లైనర్చిన ఘోరతపః ప్రభావమున బుద్ధునకు వీపునందు వాతరోగ ముత్పన్నమైనది.

కీ ధర్మవినయము తెలియదు. అయోగ్యముగ నిట్లు పలికితివి. ముందు చెప్పదగినది వెనుక చెప్పితి'వని పరస్పరము తూలనాడుకొనుచు వృథాకయ్యములకు కాలు ద్రవ్వ కొనుచున్నారు. శ్వేతవస్త్రధారులగు వారి గృహస్థశిష్యులు గూడ స్రతిష్ఠను, శాంతిని, నిర్వాణమును పొందింపలేని అలీకధర్మవినయమును పట్టుకొని ప్రాకులాడుచు వ్యర్థా యాసపరవశులై యున్నారు. భిక్షువులారా! బహుజనసుఖార్థముగ బహుజనహితార్థముగ భగవంతుడు బుద్ధుడు స్రతిష్ఠను శాంతిని నిర్వాణమును పొందింపజాలు ధర్మమును ఉపదేశించినాడు. అది చిరంజీవి. అది సర్వైక సమ్మతము. వితర్క వివాదములందు చొఱరాదు. ఆ ఒక్కధర్మము ఏది? సమస్తప్రాణులును ఆహారాధీనములనుట, దీనిలో వివాదమెవ్వనికిని లేదు.

ఆయుష్మంతులారా! బుద్ధదేవుని ధర్మములను వినుడు.

ఒక ధర్మము = సర్వప్రాణులు ఆహారస్థితికములు.

జంటధర్మములు = నామము - రూపము

అవిద్య - భవ (ఆవాగమన) తృష్ణ.

భవ (నిత్యతా) దృష్టి - విభవ (ఉచ్చేద) దృష్టి.

అహీకత (సిగ్గులేమి) - అనవత్రాప్యము (భయము లేమి)

హీ (సిగ్గు) - అవత్రప (భయము)

దుర్వచనత - పాపమిత్రత

సువచనత - కల్యాణమిత్రత

ఆపత్తికుశలత్వము - ఆపత్తివృత్తానము

సమాపత్తి (ధ్యాన) కుశలత్వము - సమాపత్తివృత్తానము

¹ ధాతుకుశలత - ² మనసికారకుశలత

³ ఆయతనకుశలత - ప్రతీత్యసముత్పాదకుశలత

స్థానకుశలత - అస్థానకుశలత

(1) ధాతువులు పదునెనిమిది. చక్షు, శ్రోత్ర, జిహ్వ, స్పృశ, కాయ, మనో, రూప, శబ్ద, స్పృశ్య, రస, గంధ, ధర్మ, చక్షుర్విజ్ఞాన, శ్రోత్రవిజ్ఞాన, కాయవిజ్ఞాన, జిహ్వవిజ్ఞాన, స్పృశవిజ్ఞాన, మనో విజ్ఞానములు.

(2) ఆ ధాతువులను ప్రజ్ఞచే తెలియదగు నిపుణత.

(3) ఆయతనములు పండ్రెండు. చక్షు, శ్రోత్ర, జిహ్వ, స్పృశ, కాయ, మనో, రూప, శబ్ద, రస, గంధ, స్పృశ్య, ధర్మములు.

ఆర్జవము - మృదుత్వము

శాంతి - సౌశీల్యము

సాఖిల్యము (మధురవచనము) - ప్రతిసంస్కారము (ధర్మగోపనము)

అహింస - మైత్రీభావన

స్మృతిలోపము - అసంప్రజన్యము (అవిద్య)

స్మృతి - సంప్రజన్యము (విద్య, జ్ఞానము)

అజితేంద్రియత - అనియత భోజనము

జితేంద్రియత - నియత భోజనము

ప్రతిసంఖ్యాన (స్థిరజ్ఞాన) బలము - భావనాబలము

స్మృతిబలము - సమాధిబలము

శమధము (సమాధి) - విపశ్యన (ప్రజ్ఞ)

శమధనిమిత్తము - విపశ్యనానిమిత్తము

ప్రగ్రహము (చిత్తనిగ్రహము) - అవిశేషము

శీలవిపత్తి (ఆచారదోషము) - దృష్టివిపత్తి (సిద్ధాంతదోషము)

శీలసంపద - దృష్టిసంపద

శీలవిశుద్ధి - దృష్టివిశుద్ధి

కుశలధర్మ అసంతుష్టి - ప్రధాన (ప్రయత్న) నిరాలసత

విద్యావిముక్తి (ఆస్రవవిముక్తి) - నిర్వాణము

ధర్మత్రయము:-

అకుశలమూలములు = లోభము - ద్వేషము - మోహము

కుశలమూలములు = అలోభము - అద్వేషము - అమోహము

దుశ్చరితములు = కాయకము - వాచికము - మానసికము

సుచరితములు = కాయకము - వాచికము - మానసికము

అకుశలవితర్కములు = కామము - వ్యాపాదము (ద్రోహము) - విహింస

కుశలవితర్కములు = నిష్కామము - అవ్యాపాదము - అవిహింస

లోకధాతువులు = కామధాతువు - రూపధాతువు - అరూపధాతువు

చిత్తధాతువులు = హీనధాతువు - మధ్యధాతువు - ప్రణీతధాతువు

తృప్తలు = కామతృప్త - భవ (ఆవాగమన) తృప్త - విభవతృప్త

సంయోజన (బంధ)ములు = సత్కాయద్వష్టి - విచికిత్స (సందేహము) - శీలవ్రత
సరామర్మ

ఆస్రవము (చిత్తమలము)లు = కామము - భవము - అవిద్య

భవ (అవాగమన)ములు = కామధాతువునందు - రూపధాతువునందు - అరూప
ధాతువునందు

ఈషణులు = కామము - భవము - బ్రహ్మచర్యము

ప్రకారములు = సర్వోత్తముడను - సమానుడను - హీనుడను

అంతములు = సత్కాయము - సత్కాయసముదయము - సత్కాయనిరోధము

వేదనలు = సుఖము - దుఃఖము - అదుఃఖమసుఖము

దుఃఖములు = దుఃఖదుఃఖము - సంస్కారదుఃఖము - విపరీణామదుఃఖము

ప్రతిబంధములు = రాగము - ద్వేషము - మోహము

అగ్నులు = రాగము - ద్వేషము - మోహము

సంస్కారములు = పుణ్యము - అపుణ్యము - అనింద్యము

పుద్గలు = శైక్వ (అముక్త) - అశైక్వ - నశైక్వనాశైక్వ

స్థవిరు (వృద్ధు)లు = జాతి - ధర్మ - సమృతి

పుణ్యక్రియావస్తువులు = దానమయ - శీలమయ - భావనామయము

చోదనలు = కనిన - వినిన - అనుమానించిన

ప్రజ్ఞులు = చింతామయి - శ్రుతమయి - భావనామయి

ఆయుధములు = శ్రుతము - ప్రవివేకము - ప్రజ్ఞావివేకము

చక్షువులు = మాంసచక్షు - దివ్యచక్షు - ప్రజ్ఞాచక్షు

శిక్షలు = అధిశీలము - అధిచిత్తము - అధిప్రజ్ఞ

భావనలు = కాయభావన - చిత్తభావన - ప్రజ్ఞాభావన

అనుత్తరీయ (శ్రేష్ఠ) ములు = అనుత్తరీయదర్శనము - అనుత్తరీయమార్గము -
అనుత్తరీయవిముక్తి

సమాధులు = సవితర్కసవిచార - అవితర్కవిచార - అవితర్క అవిచారములు

కౌశల్యములు = ఆయకౌశల్యము - అపాయకౌశల్యము - ఉపాయకౌశల్యము

మదములు = ఆరోగ్యమదము - యౌవనమదము - జాతిమదము

ఆధిపత్యములు = ఆత్మాధిపత్యము - లోకాధిపత్యము - ధర్మాధిపత్యము

విహారములు = దివ్యవిహారము - బ్రహ్మవిహారము - ఆర్యవిహారము

ప్రాతిహర్యములు = ఋద్ధి - ఆదేశనము - అనుశాసనము

ధర్మచతుష్టయము:-

స్మృతి ప్రధానములు = 1. కాయమునందు కాయానుపశ్యన, 2. వేదనయందు వేదనానుపశ్యన, 3. లోకమునందు లోకానుపశ్యన, 4. ధర్మమునందు ధర్మానుపశ్యన.

సమ్యక్ ప్రధానములు = 1. అకుశలధర్మము లుదయించకుండ, 2. ఉదయించినవి నశించునట్లు, 3. కుశలధర్మములు ఉదయించునట్లు, 4. ఉదయించినవి పెంపొందునట్లు చేయుప్రయత్నము.

ఋద్ధిపాదములు = 1. ఛందస్సమాధి ప్రధాన సంస్కారము, 2. చిత్తసమాధి ప్రధాన సంస్కారము, 3. వీర్యసమాధి ప్రధాన సంస్కారము, 4. విమర్శ సమాధి ప్రధాన సంస్కారము.

ధ్యానములు = ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ, చతుర్థ.

సమాధిభావనలు = 1. బుద్ధిప్రాపకము, 2. జ్ఞాన దర్శకము, 3. స్మృతి సంప్రజన్య యుక్తము, 4. ఆస్రవక్షయకరము.

అపరిమాణములు = 1. మైత్రీయుక్త, 2. కరుణాయుక్త, 3. ముదితాయుక్త, 4. ఉపేక్షాయుక్త చిత్తములు.

ఆరూప్యములు = 1. ఆకాశానంత్యాయతనము, 2. విజ్ఞానానంత్యాయతనము, 3. అకించన్యాయతనము, 4. నైవసంజ్ఞానాసంజ్ఞా యతనము.

ఆర్యవంశములు = 1. చీవరతుష్టి, 2. పిండపాతతుష్టి, 3. శయనాసనతుష్టి, 4. త్యాగరతి.

ప్రధాన(ప్రయత్న)ములు : 1. సంయమప్రధానము, 2. ప్రహేణప్రధానము, 3. భావనాప్రధానము, 4. అనురక్షణప్రధానము.

జ్ఞానములు = 1. దుఃఖ 2. సముదయ 3. నిరోధ 4. నిరోధగామినీ మార్గజ్ఞానములు.

స్రోతావత్తి అంగములు : 1. సత్పురుషసేవనము 2. సద్ధర్మశ్రవణము 3. కారణ పూర్వకవిచారము 4. ధర్మానుధర్మ ప్రతిపత్తి.

స్తోతాపన్నని అంగములు = 1. బుద్ధానురక్తుడగుట 2. ధర్మానురక్తుడగుట 3. సంఘానురక్తుడగుట 4. ఆర్యశీలసంయుక్తుడగుట.

శ్రామణ్యఫలములు = 1. స్తోతాపత్తి 2. సకృదాగామి 3. అనాగామి 4. అర్హత్త్వ ఫలములు.

ధాతువులు = 1. పృథీవీధాతువు 2. జలధాతువు 3. అగ్నిధాతువు 4. వాయుధాతువు.

ధర్మసమాధానములు 1. వర్తమానమున దుఃఖము భవిష్యత్తున దుఃఖము 2. వర్తమానమున దుఃఖము భవిష్యత్తున సుఖము 3. వర్తమానమున సుఖము భవిష్యత్తున దుఃఖము 4. వర్తమానమున సుఖము భవిష్యత్తున సుఖము.

బలములు = 1. వీర్య 2. స్మృతి 3. సమాధి 4. ప్రజ్ఞ.

ప్రశ్నవ్యాకరణ = 1. ఏకాంశము 2. ప్రతివృత్తి 3. విభజ్యము 4. స్థాపనీయము.

కర్మములు = 1. కృష్ణకర్మము, కృష్ణవిపాకము 2. శుక్ల కర్మ శుక్ల విపాకము 3. శుక్ల కృష్ణ కర్మము శుక్ల కృష్ణ విపాకము 4. అకృష్ణ అశుక్ల కర్మము అకృష్ణ అశుక్ల విపాకము.

సాక్షాత్కరణీయములు = 1. స్మృతిమూలమున పూర్వజన్మస్మరణము 2. చక్షువుచే ప్రాణుల జన్మమరణదర్శనము 3. కాయముతో యెనిమిది విమోక్షములు 4. ప్రజ్ఞామూలమున ఆస్రవక్షయము.

ఉపాదానములు = 1. కామ 2. దృష్టి 3. శీలవ్రతపరామర్శ 4. ఆత్మవాద ఉపాదానములు.

అనార్యవ్యవహారములు : 1. మృషావాదము 2. పిశున వచనము 3. సంవ్రలాపము 4. పరుషవచనము.

పుద్గలులు = 1. తమస్తమోపరాయణుడు 2. తమోజ్యోతిపరాయణుడు 3. జ్యోతిస్తమపరాయణుడు 4. జ్యోతిర్జ్యోతిపరాయణుడు.

ధర్మపంచకము:

స్కంధములు = 1. రూప 2. వేదనా 3. సంజ్ఞా 4. సంస్కార 5. విజ్ఞానములు

గతులు = 1. నిరయ 2. తిర్యక్ 3. ప్రేత 4. మనుష్య 5. దేవ.

నీవరణములు = 1. కామచ్ఛందము 2. వ్యాపాదము 3. స్త్వానమృద్ధము 4. ఔద్ధత్యకృత్యము 5. విచికిత్స.

అవరణగీయ సంయోజనములు = 1. సత్కాయదృష్టి 2. విచికిత్స 3. శీలవ్రతపరామర్శ 4. కామచ్ఛందము 5. వ్యాపాదము.

ఊర్ధ్వభాగీయ సంయోజనములు = 1. రూపరాగము 2. అరూపరాగము 3. మానము 4. ఔద్ధత్యము 5. అవిద్య.

అభవ్యములు = 1. ప్రాణిహింస 2. అదత్తాదానము 3. మైథునము 4. మృషావాదము 5. సన్నిధి (సంగ్రహ) కారకము.

వ్యసనములు = 1. జ్ఞాతివ్యసనము 2. భోగవ్యసనము 3. రోగవ్యసనము 4. శీలవ్యసనము 5. దృష్టివ్యసనము.

ఇంద్రియములు = 1. శ్రద్ధా 2. వీర్య 3. స్మృతి 4. సమాధి 5. ప్రజ్ఞలు

ధర్మషట్కము:-

ఆయతనములు = 1. చక్షు 2. శ్రోత్ర 3. స్పృణ 4. జిహ్వ 5. కాయ 6. మన ఆయతనములు.

అనుస్మృతిస్థానములు = 1. బుద్ధానుస్మృతి 2. ధర్మ 3. సంఘ 4. శీల 5. త్యాగ 6. దేవతానుస్మృతులు.

ధర్మసప్తకము:-

ఆర్యధనములు = 1. శ్రద్ధా, 2. శీల, 3. హి, 4. అవత్రపా, 5. శ్రుత, 6. త్యాగ, 7. ప్రజ్ఞలు.

బోధ్యంగములు = 1. స్మృతి, 2. ధర్మవివచనము, 3. వీర్య, 4. ప్రీతి, 5. ప్రశ్రద్ధి, 6. సమాధి, 7. ఉపేక్ష.

సంజ్ఞలు = 1. అనిత్య, 2. అనాత్మ, 3. అశుభ, 4. ఆదినవ, 5. ప్రహేణ, 6. విరాగ, 7. నిరోధములు.

బలములు = 1. శ్రద్ధా, 2. వీర్య, 3. స్మృతి, 4. సమాధి, 5. ప్రజ్ఞా, 6. ప్రీతి, 7. అవత్రప.

ధర్మఅష్టకము:-

సమ్యక్ త్వములు 1. సమ్యక్ దృష్టి, 2. సమ్యక్ సంకల్పము, 3. సమ్యక్ వాక్కు, 4. సమ్యక్ కర్మాంతము, 5. సమ్యక్ ఆజీవము, 6. సమ్యక్ వ్యాయామము, 7. సమ్యక్ స్మృతి, 8. సమ్యక్ సమాధి.

ధర్మనవకము:-

అనుపూర్వములు 1. ప్రథమధ్యానము, 2. ద్వితీయధ్యానము, 3. తృతీయధ్యానము, 4. చతుర్థధ్యానము, 5. ఆకాశానంత్యాయతనము, 6. విజ్ఞానానంత్యాయతనము, 7. ఆకించన్యాయతనము, 8. నైవసంజ్ఞానాసంజ్ఞాయతనము, 9. సంజ్ఞావేదయిత నిరోధము.

అనుపూర్వనిరోధములు = ప్రథమధ్యాన ప్రాప్తనకు కామసంజ్ఞయు, ద్వితీయధ్యాన ప్రాప్తనకు వితర్క విచారమును, తృతీయధ్యాన ప్రాప్తనకు ప్రీతియు, చతుర్థధ్యానప్రాప్తనకు ఆశ్వాసప్రశ్వాసములును, ఆకాశానంత్యాయతనప్రాప్తనకు రూపసంజ్ఞయు, విజ్ఞానానంత్యాయతన ప్రాప్తనకు ఆకాశానంత్యాయతన సంజ్ఞయు, ఆకించన్యాయతన ప్రాప్తనకు విజ్ఞానానంత్యాయతనసంజ్ఞయు, నైవసంజ్ఞానాసంజ్ఞాయతన ప్రాప్తనకు ఆకించన్యాయతన సంజ్ఞయు, సంజ్ఞావేదయిత నిరోధ ప్రాప్తనకు సంజ్ఞావేదనలును నిరుద్ధములగును.

ధర్మదశకము:-

అకుశలధర్మములు = 1. ప్రాణాతిపాతము (హింస), 2. అదత్తాదానము (చౌర్యము), 3. కామ మిథ్యాచారము (వ్యభిచారము), 4. మృషావాదము, 5. పిశునవచనము, 6. పరుష వచనము, 7. సంప్రలాపము (వదరుబోతుతనము), 8. అభిద్య (రోభము), 9. వ్యాపాదము (ద్రోహము), 10. మిథ్యా దృష్టి.

ఇట్లు సారిపుత్రుడు చెప్పిన సంగీతిపర్యాయము (ఏకతా విధానము) నందు భగవంతుడు సహమత్తుడై ప్రశంసించెను. భిక్షువులును సంతుష్టులైరి.

చుంద సూత్రము - సారిపుత్ర మౌద్గల్యాయనుల పరినిర్వాణము
(వి. పూ. 428 - 427)

¹ భగవంతుడు బుద్ధుడు నలుబదినాల్గవ వర్షావాసమును శ్రావస్థియందు పూర్వారామమున గడపెను. నలుబదియైదవ వర్షావాసము అనాథిపిండకుని జేతవనారామమున గడపుచుండెను. ఆ సమయమున ఆయుష్మంతుడు సారిపుత్రుడు ² నాలకగ్రామమునందు అత్యంత రోగపీడితుడై శరీరమును వదలెను.

(1) సం. ని. 45 - 2 - 3.

(2) అ. క. అది యొక సమయము. బుద్ధదేవుడు జేతవనమునం దున్నాడు. సారిపుత్రుడు కూడ తోడనే వసించియున్నాడు. తనకు పరినిర్వాణప్రాప్తి సమీపించి యున్నదనియు తాను పుట్టినచోటనే తనువును దొరికి జన్మమువసంహరించుకోవలెననియు తలంచి సారిపుత్రు డొకనాడు చుందుడను స్థవిరునితో “ఆయుష్మంతా! మన భిక్షుసంఘము యేనూర్వరు మందిని పాత్ర చీవరములను సంబాలించుకొని వయనము గమ్మనుము. నా జన్మస్థలమగు నాలకగ్రామమునకు పోవలెను. నీవును సన్నద్ధముగమ్మ”ని చెప్పెను. చుందస్థవిరుడును అన్నియు నట్లే ఆయత్తవజచెను.

ధర్మసేనావతి సారిపుత్రస్థవిరుడు తన యేనూర్వరు భిక్షుసంఘముతోగూడి భగవంతుని చెంతకుబోయి సాష్టాంగవందనము లర్పించి యిట్లనియె.

“గురుదేవా! అనుజ్ఞ యిండు. శరీరత్యాగమునకు సమయము సమీపించినది. పరినిర్వాణమునకు అనుమతి యిండు. పోయి వత్తును.”

చంద్రశ్రమణోద్దేశుడు సారిపుత్రుని పాత్రచీవరములను అస్థిసమూహమునుగొని శ్రావస్తీకి జనుడెంచి జేతవనారామమును జొచ్చి ఆయుష్మంతుడగు ఆనందునకు నమస్కరించి యిట్లనియె.

“పూజ్యుడా! సారిపుత్రుడు పరినిర్వృతుడైనాడు. ఇవి యతని వస్త్రములు. ఇది యతని భిక్షాపాత్ర. ఇయ్యవి ఆతని అస్త్రములు.”

“సారిపుత్రా! పరినిర్వాణమునకు యేవోటు నిశ్చయించితివి?”

“దేవా! మగధదేశమునందు నా అకగ్రామమున నేను పుట్టినింటనే పరినిర్వృతుడనయ్యెదను.”

“సారిపుత్రా! నీకు వలయునట్లు చేయుము.”

ఇట్లు భగవంతు డనుజ్ఞనిచ్చినంత స్వర్ణకచ్చపసదృశములైన అమృహానుభావుని చరణములను రక్తకోమలములగు తన హస్తములచే బట్టుకొని శిరంబునిచి “దేవా! ఈ పవిత్రపాద సన్నిధిని పొందనభిలషించి లక్షలాదికల్పములు తపస్సు చేసేతిని. అసంఖ్య పారమితలనార్జించితిని. నా కోర్కెలు ఫలించినవి. ఇక యీ శరీరములకు కలియక లేదు. బుద్ధపురుషు లందఱును చెందు చోటగు నిర్వాణభూమి నధిగమించుచున్నాను. నా కాయక వాచికకర్మములచే భగవానులవారికి ఆయిష్టమగు తప్పునో ప్రమాదమునో చేసియున్నచో షమింతురు గాక!”

“ఆయుష్మంతా! నాకు విడ్డూరమును విరుద్ధమును నగు పనిని నీవు యేనాడును చేయలేదు. అయినను అన్నివిధముల నిన్ను షమించుచున్నాను, పొమ్ము.”

తథాగతుని వీడ్కోలుపొంది ఆయుష్మంతుడు సారిపుత్రుడు లేచి నిలువబడెను. భగవంతుడును సారిపుత్రుని యందలి సత్కారమును సూచించుచు తన కుటీరమునకు వెలువలనుండు మణిఫలకము వరకు వచ్చి సాగనంపెను. తనివిదీఱుని వానివలె ధర్మసేనాపతి మఱియు గురుదేవుని చరణములను ముద్దిడుకొని “ప్రభూ! లెక్కలేని కల్పములనుండి నీ పాదమూల మపేక్షించి నేటికి కృతార్థుడ నైతిని. నా తపఃఫలముగ నిన్ను దర్శించితిని. ఆనాడు తొలిదర్శనము. ఈనాడు కడ దర్శనము. ఈ చూపులు చివరి చూపులు. సెలవు” అని నుడిచి భగవంతుడు కనుచాటగు నంతవఱకు వీపును చూపకుండ ఎదురెదురు మళ్ళి వెనుక వెనుకకు బోవుచు జేతవనమును దాటి పోయెను.

తమకు పెద్దన్న - ధర్మసేనాపతి యగు సారిపుత్రుడు మహాప్రస్థానము చేయుట యెఱింగి జేతవనారామమున నుండు భిక్షువులు భిక్షుణిలు ఉపాసకులు ఉపాసికలు జట్టుమొత్తము కట్టగట్టుకొని భగవంతుని బుద్ధుని ఒక్కని గంధకుటీయందు దిగవిడిచి తోడ్పడబడివచ్చిరి. శ్రావస్తీ నగర వాసులు సారిపుత్రుని విరహమునకు ఓర్వలేక వీధులను పట్టకుండ ఒకరిపై నొకరు బడుచు గంధమాల్యములను దొసిటపెట్టుకొని “మహాప్రజ్ఞ డెక్కడ? మా ధర్మసేనాపతి యెక్కడ? ఇక మాకు దిక్కేది? భగవంతునకు బుద్ధునకిక ఆధారమేది?” యని విలపించుచు వెంటబడిరి.

“అయుష్మంతా! చుందా! విశేషవార్త దెచ్చితివి. భగవంతుడున్నెడకు పోయి నివేదించెదము. పద.”

ఇరువురును దశబలుని వద్దకుబోయి గోత్రనామములు చెప్పి వందనములు చేసి విషయమును విన్నవించిరి. ఆనందు డిట్లనియె.

“భగవన్! చుందస్థవిరుడు పిడుగువంటివార్తను దెచ్చి వినిపించెను. శరీరము విరవిరబోవుచున్నది. మదికి కుదురు లేదు. దిక్కు దోవకున్నది. సారిపుత్రుని మరణ వార్తను హృదయము భరింపలేకున్నది.”

కొంత దవ్వరిగినంత మహానుభావుడు సారిపుత్రుడు పౌరజనము నోదార్చి వెనుకకు బంపి, భిక్షుసంఘము ననుసరించి “అయుష్మంతులారా! మరలిపొందు. అప్రమత్తులై గురు నాథుని రక్షించుకొనుడు” అని హితమునాదేశించి తన సంఘముతో గూడి తాను తరలెను.

గ్రామైక రాత్రముగ గడచి చనుచు దారిపొడువున ప్రజానీకమునకు ధర్మములువదేశించుచు యేడవదినము సాయంకాలమునకు నాలకగ్రామమును జేరి ఊరిబయట నొక మట్టిచెట్టుక్రింద విడిది జేసెను. మేనల్లుడగు ఉపరేవతుడు ఊరికి వెలువలవచ్చి మామయగు సారిపుత్రస్థవిరుని జూచి నమస్కరించి నిలువబడెను. స్థవిరు డిట్లనియె.

“నాయనా! మీ అవ్వ యింటియం దున్నదా?”

“స్వామీ! ఉన్నది.”

“అటులైన ని వింటికి పోయి మాతామహికి మేము వచ్చియున్నామనియు, ఈనాటి ఒక్క రాత్రి నేను జన్మించిన గృహమందు నివసించెదమనియు, యేనూర్వరు భిక్షువులకు తగినట్లు స్థలమును చక్కబఱపుమనియు చెప్పుము.”

వాడును వల్లెయని వీడ్కొనిపోయి తన మాతామహి (అవ్వ) తో యావద్విషయము నెఱింగించెను. ఆమెయు “ఓహో! వయస్సంతయు గడచిన మీదట యిప్పుడు ముసలితనమున గృహస్థుడు కాగోరినాడా? అయినను, తోడ నింత గుంపెందుకు?” అని పలికి గృహమును పరిశుద్ధము జేసేయుంచి రమ్మనిచెప్పి పుత్తెంచెను.

స్థవిరుడు గృహమును ప్రవేశించినంతనే మరణాంతకమగు వేదనకలిగి నెత్తురు గ్రక్కట కారంభించెను. తల్లియు తనయుని విషయమేమియు గుర్తినలేక తలవాకిట నిలువబడినది. సారిపుత్రునకు పరిసర్వాణసమయమని గుర్తెఱిగి శుశ్రావలు జేయుటకై మహాబ్రహ్మలును మహారాజిక దేవతలును వచ్చిరి కాని స్థవిరుడు వారిని నిరాకరించి వెనుకకు బంపించెను.

దేవతల రాకపోకలను గాంచి అబ్బురముతో వృద్ధబ్రాహ్మణి కుమారుని చేంతకుబోయి “నాయనా! నీవు దేవతలకంటె గొప్పవాడవా?” అని యడిగెను. “ఉపాసికా! వారు మా పరి వారకుల”ని సారిపుత్రుడు బదులాడెను. ఆ మాట విని ఆ ముసలమ్మ “ఔరా! యితడె యింతటి వాడైనచో యీతని గురుడగు బుద్ధుడెంతటివాడో?” యని భావించుచున్నంతపుత్రుడు సారిపుత్రు డిట్లనియె.

అనందా! శీల స్కంధమును, సమాధిస్కంధమును, ప్రజ్ఞాస్కంధమును, విముక్తి స్కంధమును యెడబాయక వాటితో గూడియె సారిపుత్రుడు పరినిర్వాణమును పొందినాడా?"

“లేదు. లేదు. దేవా! వాటి నన్నిటిని వదలియె పరినిర్వృతుడైనాడు. ఆ పరమో పదేశకుడు. ఆ ప్రాణప్రియుడు ఆ సర్వవేత్త ఆ శాంతసౌరభస్వభావు డీకలేడె యని మాటిమాటికి దలంచి చింతింతును.”

“ఆయుష్మంలా! అనందా! సంసార మొక విషాదాంత నాటకము. ఇందు కూడునవన్నియు వీడునవే. ప్రియములన్నియు దుఃఖములే. సుఖములన్నియు కష్టములే. పరిణామముదప్ప ప్రపంచము వేఱులేదు. అయ్యో! నశించెనే యని అడలుట దూరపుచూపు లేని మాట. పుట్టునదంతయు గిట్టునదే. ఈ చట్టమునకు

“మహాక్షపాసికా! సర్వజ్ఞాడు సుగతుడు బుద్ధభగవంతుడు సరిదీటులేనివాడు. శీలసమాధి ప్రజ్ఞావిముక్తి జ్ఞానదర్శనములందు అతనికి అతడె సాటి.” అని వర్ణించి ధర్మము నుపదేశించెను. ఆమెయు తక్షణమే ప్రోలాపత్తిఫలమును బొంది యథారీతి ద్వారముకడ కరిగెను. అంతట సారి పుత్రుడును చుందుని బిలిచి-

“చుందా! సమయ మేమైనది” అని యడిగెను.

“స్వామీ! తూరుపు తెల్లమొగము వేసినది. ప్రభాతసమయము.”

“చుందా! నన్ను లేపి కూర్చొనబెట్టి భిక్షువులను ప్రోగుచేయుము.”

సమావిష్టులైన భిక్షువులను చూచి సారిపుత్రు డీట్లనియె. “ఆయుష్మంతులారా! మీతో కలిసి తిరుగబట్టి నలభై నాల్గేండ్లయినది. ఇన్నినాళ్ళపాడవున నావలన నేదైన అపరాధము కలిగి యున్నచో ఁమించండి.”

“మహానుభావా! అల్పజ్ఞులమగు మాయెడ నేదైన అపరాధమున్నచో మన్నించండి. మీ నీడన యిన్నాళ్ళు హాయిగ నుంటిమి. ప్రభూ! కరుణించుము.”

ప్రవీరుడు సారిపుత్రుడు కుడివైపు నొత్తిగిలి పండుకొని వస్త్రమును నిండుముసుగు గపైను. క్రమముగ ప్రథమాది చతుర్థద్యౌన పర్యంతము అనులోమ ప్రతిలోమమున నధిరోహించి ఆ పై నిర్వాణము బొందెను. వృద్ధబ్రాహ్మణి సుతుడు పరినిర్వృతుడగుట యెఱింగి మిక్కిలి వాపోయెను.

గ్రామవాసులును భిక్షువులును కలిసి ఉత్సవయానమును ప్రభ నొక్కదానిని గట్టి శవము నందుంచి ఊరంతయు నూరేగించిరి. సారిపుత్రుని తల్లి ఆ గుంపులో కలిసి తిరుగుచు ముడుసలి యగుటచే ఒకచోట క్రిందపడి జనుల త్రొక్కిడిచే ప్రాణముల గొల్చొయి త్రయస్త్రింశ స్వర్గలోక మున కరిగినది.

తిరుగులేదు. సారిపుత్రుడు తొలగినంతనే దీపముతీసిన యింటివలె భిక్షుసంఘము నిస్తేజముగ చూపట్టుచున్నది. గతించినది. గతించినదెగదా! దానికి పునరాగమన మెక్కడిది? నాయనా! ‘అత్తదీపాభవథ అత్తశరణాః’ ఆత్మదీపకులుగండు. పర ప్రత్యయనేయబుద్ధులు గాక మీమార్గమును మీరే చూచుకొనుడు. ఆత్మశరణ్యులు గండు. పరావలంబనమును మాని మీకాళ్ళపై మీరు ఊదినిలుపుడు. ధర్మమే మీకు యేడుగడ. కాయమునందు కాయానుపశ్యకులరై, వేదనలయందు వేదనాను పశ్యకులై, చిత్తమునందు చిత్తానుపశ్యకులై, ధర్మములందు ధర్మానుపశ్యకులై విహరించుడు. ఆత్మశరణ్యులగుట కీదియే మార్గము.”

గంధకాష్ఠములతోడ చితియందు సారిపుత్రుని దేహము దహింప బడినది. అనురుద్ధ స్తవిరుడు చితిని సుగంధజలముల నార్చెను. చుండస్తవిరుడు అస్తలనేటి నీటిని వడియగట్టు గుడ్డయందుంచుకొని తన జ్యేష్ఠభ్రాతృయగు ధర్మసేనాపతియొక్క పాత్రచీవరములను తోడ్కొని భగవంతుడు నివసించు శ్రావస్తీకి బయలుదేరెను. అచిరకాలముననే శ్రావస్తీని జేరికొని జేత వనమునందలి కొలనునందు మునిగి లేచి తన కుపాధ్యాయుడును, సారిపుత్రునకు పరమ మిత్రుడును ధర్మకోశాధ్యక్షుడు ఆనందుని వద్దకుబోయి విషయమును దెలిపి తాను దెచ్చిన పాత్రచీవరములను, అస్త్రధాతు వరిస్రావణమును చూపించెను.

పదంపడి చుందుడును ఆనందుడును భగవంతుని చెంతకు బోయిరి. బుద్ధదేవుడు వారి వలన విషయమంతయు నెఱింగి చేతిని చాపి యెముకలమూటను గైకొని అఱచేతిలో బెట్టుకొని భిక్షువుల నుద్దేశించి యిట్లనియె.

“భిక్షువులారా! ఒకానొకనాడు లోకమున ననేక దివ్యశక్తులను ప్రకటించిన మహావ్యక్తి యీనాడు యిదిగో! యీ అస్థిమాత్రముతో మనకు పాడగట్టుచున్నాడు. లక్షలాది కల్పముల నుండి దానాది పారమితల నార్జించిన మహాభిక్షు వితడు. నాకు కుడిభుజమై ధర్మచక్రప్రవర్తనము నకు తోడుబట్టిన మహాస్రజ్ఞు డితడు. అల్పసంతుష్టుడు; యేకాంతసేవి; ఉద్యోగ శీలుడు; పాపదూరుడు; యేనూరు జన్మలనుండి సుఖభోగములను కాలదన్ని భిక్షుదీక్షను గ్రహించుచు వచ్చిన పుణ్యు డితడు, భిక్షువులారా! ఈ యెముక లతనివి.

సీ. అయిదువందల జన్మలాదిగ సుఖభోగ - వాంఛల నెడబాసి వచ్చువాడు
శాంతికి భూమితో సముడయి యేనాడు - కోపమంచెఱుగని కోమలుండు
చండాల సుతుభంగి జనపదంబులయందు - తలవంచుకొని దారి తొలగువాడు
కరహీనమైనట్టి కరిరాజమునువోలె - నిరుపద్రవంబుగ నెగడువాడు

నేడు తనువుబాస నిర్వాణసామ్రాజ్య సార్వభౌముడయ్యె సారిపుత్రు
డమ్మహాత్మునకును అభినందనంబులు స్త్రీతి జేయుడయ్యె భిక్షులారా!

మౌద్గల్యాయనుని పరినిర్వాణము (వి. పూ. 427)

¹ ఒకసమయమున తైర్దిక మతాచార్యులును, మతానుయాయులును సమావేశమై శ్రమణగౌతమునకు లభించు లాభసత్కారములకు, కీర్తిప్రతిష్ఠలకు మూలభూతుడు మౌద్గల్యాయనుడె కాన వానిని పారిగొనవలెనని నిశ్చయించిరి. మహాబుద్ధిమంతుడగు మౌద్గల్యాయనుడు మడిసినచో శ్రమణగౌతముడు గట్టున బడిన చేపవలె ఉక్కిరిబిక్కిరి కాగలడు. లోకమున మన ప్రతాపమునకిక యెదురు లేదనియు తలంచిరి. వేయి కార్షాపణములు (ఆనాటికాలపు నాణెములు) యిచ్చి మౌద్గల్యాయనుని చంపునట్లు గూండాలతో (హంతకులు) ఒప్పందము చేసికొనిరి. ఆ తరుణమున మౌద్గల్యాయనుడు కాలశిలయందు నివసించియుండెను. ఆ దుండగిండ్రతని నివాసమును చుట్టుకొనిరి. మహాసిద్ధిమంతుడగు నత డొకపరి అదృశ్యుడయ్యు, మఱియొకతూరి ఆకాశమున కెగిరియు వారిబారిని పడకుండ తప్పించుకొనెను. హంతకులు పంతముబట్టి కాచుకొనియే ఉన్నారు. తన కాకర్మ విధి తప్పరానిదిగ నెఱింగి మౌద్గల్యాయనష్టపిరుడు మూడవపర్యాయమా క్రూరాత్ములచేతికి జొక్కిన. వారును నలినీని గుల్లిగుల్లి జేసి ఖండించి వైచిరి. బుద్ధదేవుని దర్శింపనిదె పరినిర్వాణము జెందరాదని తలంచి స్థవిరుడు కడికండలైన శరీరఖండములను తన దివ్యశక్తివలన జోడించుకొని ఆకాశపథమున శాస్తవద్ద కరుదెంచి దండప్రణామములు జేసి నిర్వాణప్రాప్తికి అనుజ్ఞ నవేషించెను. తథాగతుడు సప్రేమముగ ననుమతి యిచ్చినంత వెండియు కాలశిలకు వెళ్ళి పరినిర్వృతుడయ్యెను.

ఉల్కాచేల సూత్రము

² ఒకానొకదినము. సారిపుత్రమౌద్గల్యాయనులు పరినిర్వృతులైన పిమ్మట బుద్ధుభగవంతుడు భిక్షుసంఘములతోగూడి వజ్జిదేశమునందు గంగాతీరమున ఉల్కాచేలపురమున విహరించుచుండెను. అట్టియెడ విన్ననైయుండు భిక్షువుల నామంత్రించి యిట్లనియె.

“భిక్షువులారా! నా అగ్రశ్రావకయుగళమగు సారిపుత్రమౌద్గల్యాయనులుండునపుడు యీ సంఘము నిండి కళకళలాడునట్లుండెడిది. నేడో నిస్తేజమై తోచుచున్నది. గతకాలమునందు గలిగిన బుద్ధులందఱికిని యిట్టి ఉత్తమశ్రావకుల జోడు తోడనుండెడిది. భవిష్యత్తునందు సముత్పన్నులగు బుద్ధులకు గూడ సారిపుత్రమౌద్గల్యాయనులవంటి ఉత్తమశిష్యుల జంట అవశ్యముండగలదు. గురుశాసనము

(1) ధమ్మపద; అ. క. 10 - 7.

(2) సా. వి. 45 - 2 - 4.

పరిపాలించుటయందు చతురులు; ధర్మప్రచారమునందు దక్షులు; భిక్షుభిక్షుణీ ఉపాసక ఉపాసికా సంఘములకు ప్రాణప్రియులు నగు సారిపుత్ర మౌద్గల్యాయను లున్న దిక్కున నేలోపమును లేకుండెడిది. అపురూపమైన అట్టివారి నెడబాసికూడ తథాగతుడు వ్యాకులుడుగా లేదు. ఆయుష్మంతులారా! వెతజెంది వెతజెంది యేమి మూట గట్టికోవలెను. పుట్టునదంతయు గిట్టునదే. సముదయధర్మమంతయునిరోధ ధర్మమే. నాశస్వభావముగల వస్తువులనుగూర్చి హా! పోయెను. గతించె! నని వగచుట కొఱమాలిన పని. మహావృక్షమువలె భిక్షుసంఘమెంత గొప్పదయ్యుగూడ సారభూత మగు కొమ్మలు గూలిన పిమ్మట నీడలేనిదైనది.

భిక్షువులారా! ఆత్మద్వీపకులు గండు. ఆత్మశరణ్యులు గండు. పరావలంబన మును వీడి స్వావలంబతత్పురులు గండు. మీ జీవనాభ్యున్నతికై పరముఖాపేక్ష లేక స్వయముగ మార్గదర్శకులు గండు. 'అత్తదీపాః భవథ అత్తశరణాః - ఇదియె నా హితవు.' ¹

౧౦

మహాపరినిర్వాణ సూత్రము (వి. పూ. 427 - 426)

² గౌతమబుద్ధుడు రాజగృహపురమున గృధ్రకూట పర్వతముపై విహరించు చుండెను. ఆ సమయమున మగధరాజగు అజాతశత్రుడు వైశాలీపై దండెత్తి³ వృజి (వజ్జి) జాతివారగు లిచ్చవీ రాజులను సర్వనాశము చేయవలెనని సంకల్పించితన ప్రధానామాత్యుడగు వర్షకారబ్రాహ్మణుని పిలిచి యిట్లునియె.

(1) అ. క. ధర్మసేనాపతియగు సారిపుత్రుడు కార్తికమాసమున పూర్ణిమయందు పరి నిర్వాణమును బొందెను. మహామౌద్గల్యాయనుడు తదనంతరము వదునైదుదినములకు అమావాస్యవాడు పరినిర్వృతుడయ్యెను. ఆ యిరువురును గతించిన పిమ్మట బుద్ధుడు భిక్షుసంఘముతో గూడి చారిక నొనర్చు కొనుచు క్రమముగ ఉల్కాచేల నగరమునకు (హజీపూర్, ముజఫ్ఫర్ పూర్జిల్లా) వచ్చి గంగాతీరమున విహరించుచుండెను.

(2) దీ. ని. 2 - 3 (16)

(3) అ. క. గంగాతీరమున అర్ధయోజనము పొడవు అజాతశత్రుని రాజ్యము, అంత మాత్రమే వృజిరాజులకును గలదు. ఆ పొద్దునందలి పర్వతభూములందనేక విధములగు సుగంధ ద్రవ్యములు లభించును. వాటిని తెచ్చుకొనుటకు అజాతశత్రుడు "రేపు - ఎల్లుండి అని బద్దకముతో కాలము గడపును. ఆలోగా వృజి (లిచ్చలీ) రాజులుబోయి సమస్తమును ఊడ్చి తెచ్చుకొందురు. అజాతశత్రుడు వెనుకబోయి తనకేమియు లభింపకుండుటచే ఆగ్రహోదగ్రుడై మండి పడును. ఆట్లు వరుసగ రెండేండ్లు జరిగినది. ప్రజాసత్తాకమగు వృజిరాజ్యముతోడి పోరు తేలికగాదని యెఱింగియు కోపము నాపుకొనలేక భగవంతుని సలహాను గోరెను.

“బాహ్మణా! బుద్ధభగవంతుడున్నెడకు బోయి నామాటుగ నమస్కరించి నా మాటలలో కుశలప్రశ్నలడుగుము. ఆ పై అజాతశత్రుమహారాజు వృజిరాజులపై దాడివెడల నున్నాడనియు దాని విషయమున తమ అభిప్రాయ మడిగిరమ్మని నాడ నియు మనవి చేసి ఆ మహానుభావు డేమి పలుకునో తెలిసికొనిరమ్ము.”

రాజాజ్ఞ మేఱకు వర్షకారబ్రాహ్మణుడు ఉత్తమరథము నెక్కి పురమునుండి గ్రక్కదలి గృధ్రకూటవర్వతమునకు అంచంచులకు బోర రథమును డిగి పాదవారియై దశబలుని చేరబోయి సమ్మోదన మొనర్చి యొకచో గూర్చొని యిట్లనియె.

“గౌతమా! మారాజు అజాతశత్రుడు మీకు శిరసా వందనము లనెను. తమ ఆరోగ్యమును ఆనందమును గూర్చి ప్రశ్నించెను. స్వామీ! వృజజాతిని సర్వసంహారము చేయవలెనని మారాజు ఉద్దేశించినాడు. తామేమి సెలవిచ్చెదరు?”

ఆ సమయమున ఆయుష్మంతుడు ఆనందుడు బుద్ధదేవునకు వెనుకవైపుగ నిలిచి పంకా వేయుచుండెను. భగవంతు డిట్లనియె.

“ఆనందా!”

“భగవన్!”

“వజ్జీయులు నియమపూర్వకముగ పరస్పరము కలిసికొని సభాగృహము లందు సమావేశము కాగలుగుదురని నీవు వినియున్నావా?”

“దేవా! వినియున్నాను.”

“ఆనందా! వారు ★ సన్నిపాతభేరి వినినంతనే ఆయావనుల నట్టుటై వదలిపట్టి సంఘసమావేశమున పాల్గొని కార్యరంగమున దుముకువారని నీవు వినియున్నావా?”

“దేవా! వినియున్నాను.”

★ అతి వివత్కరములగు అవసరసమయములందు సభాగృహములలో సన్నిపాతభేరి మ్రోగింపబడును. ప్రజానాయకు లదివిని తినుచున్నను త్రాగుచున్నను యేయేవని చేయుచున్నను అన్నిటిని వదలి పరుగిడివచ్చి సమావేశమై కర్తవ్యమును నిర్ణయింతురు.

“అనందా! మఱియు వారు తాము నిర్మించిన నియమములను శాసనములను జవదాటకుండ, ప్రాచీన ★ వజ్జిధర్మమునుకూడ అక్షరాల పాలించువారని నీవు వినియున్నావా?”

“దేవా! వినియున్నాను.”

“అనందా! ఆవజ్జియులు పెద్దలమాటలను ఆలకించువారనియు, వృద్ధజన సేవయందు ఆసక్తులనియు నీవు వినియున్నావా?”

“దేవా! వినియున్నాను.”

“అనందా! మరియు వారు కులస్త్రీలను - కులకుమారికలను చక్కగ సన్మానింతురనియు, పరస్త్రిలను బలాత్కరింపరనియు నీవు వినియున్నావా?”

“దేవా! వినియున్నాను.”

“అనందా! వారు తమ రాజ్యసీమయందలి దేవస్థలములను, పూజ్యస్థానములను సత్కరించుదురనియు, ధర్మానుసారముగ వాటికి వలయు వృత్తిప్రవృత్తులయందు లోపము జేయరనియు నీవు విని యున్నావా?”

“దేవా! వినియున్నాను.”

“అనందా! ఆవజ్జి ప్రజలు తమరాజ్యమున ప్రవేశించు అర్హత పురుషుల నాదరించుచు వారి ధర్మప్రచారమునకు వలయు సౌకర్యముల నేర్పఱింతురని నీవు వినియున్నావా?”

“దేవా! వినియున్నాను.”

“అనందా! ఈ యేడును రాష్ట్రమునకు అపరిహార్యధర్మములు. వీటి ననుసరించు రాష్ట్రమునకు ఊర్వగతియెకాని పతనము లేదు.”

అని వారికి భగవంతుడు వర్షకారబ్రాహ్మణుని వైపు మళ్ళి యిట్లనియె.

★ తొలుత వృజిరాజులు, దొంగదొరికినా డన్నంతన కారాగృహమునకు బంపుడని చెప్పక, విచారించుటకు న్యాయాధీశుని వద్దకు బంపుదురు. ఆ తీర్మానములో దొంగ కాదని తేలినచో వదలిపెట్టుదురు. దొంగయనియె తీర్మానమైనచో ఆ పై విచారణకు వ్యావహారికుని వద్దకు బంపుదురు. అటపై సూత్రధారుడును, ఆ మీదట అష్టకులికుడును, మరియు మీదట సేనాపతియును, రాష్ట్రపతియును, రాజును విచారింపి చోరుడె యని నిశ్చయమైనచో చట్టము మేరకు శిక్షనిధింతురు. తప్పిపోయినచో వదలివేయుదురు. ఇది ప్రాచీనవజ్జి ధర్మము.

“బ్రాహ్మణా! త్రోసిపుచ్చరాని యీ యేడు ధర్మములను నేను వైశాలీయందు సారందద చైత్యమున విహరించుచున్న వేళ వజ్జియుల కువదేశించితిని. వీటికి కట్టుబడి యున్నంతవఱకు వారికి అవనతి లేదు. హాని లేదు. అభ్యున్నతిని అభివృద్ధినె పొంద గలరు.”

ఆ మాటలు విని వర్షకారబ్రాహ్మణు డిట్లనియె.

“గౌతమా! ఈ యేడింటియందొక్కటి యున్న గూడ అభివృద్ధికి చాలినదై యుండ నిక యేడును గూడినచో చెప్పవలసినదేమి? అట్టివారిని దానభేదముల నాశ్రయించి వంచుకొనుట తప్ప దండోపాయమున వారు లొంగెడువారుకారు. శ్రమణగౌతమా! బహుకార్యలంపటులము గదా. పోయివత్తును.” అని పలికి భగవంతునితో సెలవంది వర్షకారబ్రాహ్మణుడు మగధనాథుని చెంతకరిగెను. ★

బ్రాహ్మణు డరిగిన కొంతసేపటికి భగవంతు డానందుని బిలిచి “ఆయుష్మంలా! భిక్షుసంఘము నంతటిని ఉపస్థానశాలయందు ప్రోగుచేయుము. ధర్మముల నువదేశింపవలె నని ఆదేశించెను. ఆనందుడు అట్లే చేసెను. ఉపస్థానశాలయందు భిక్షుసమ్ముఖమున గూర్చొని బుద్ధదేవు డిట్లానతిచ్చుచున్నాడు.

★ అ. క. ప్రధానామాత్యుడు నరపాలుని చెంతకుబోయి “నరేంద్రా! బుద్ధుడు తెలిపిన చొప్పు వట్టి వజ్జియులను దండోపాయముచే జయింప వీలుగాదు. దాన భేదోపాయముల రెంటినె వారు సాధ్యులు. అందులోను లంచములిచ్చి దానము లొసగి వారిని వశము జేసికొనదలంచినచో మనబలము వెలిశి యగును. కావున యెటు ద్రిప్పీయు వారిలోననె పరస్పరము కలతలు బుట్టించి కార్యమును సాధించుట ఒప్పును. అందుచే వారియెడ భేదోపాయ ప్రయోగమె మనకు తగినదాని నివేదించెను.

మంత్రియు మహిపాలుడును తమకు వలయు పథకము నేర్పఱచిరి. ఒకనాడు నిండుకొలుపు. రాజు అజాతశత్రుడు వజ్జియుల ప్రసంగము నెత్తికొని తూలనాడమొదలిడెను. అమాత్యుడగు వర్షకారబ్రాహ్మణుడది సహించనివాడుంబోలె మొగము చిట్లించుకొని “రాజా! యెందుకు బకవాదము లాడెదవు? వారిని చెడనాడుటచే మీకు ఒకరిగినదేమి? మీ పనిపాటలు మీరు చూచుకొనుడ”ని వచించి సభనుండి లేచిపోయెను. “ఓహో! ఇతనికిని పగవారగు వజ్జియు లకును లాలూచి యున్నట్లున్నది. లోగుట్టెవ్వరెఱుగుదురు? ఈ విషపురుగు మనకు కొఱుగాదు. వెడలనడమటయె మంచిద”ని రౌద్రమూర్తియై రాజు నుడుపుచుండగనె గూఢచారు డొకడువచ్చి వర్షకారబ్రాహ్మణుడు గుప్తముగ కొన్నికాన్కలను వుజ్జిరాజులకు బంపినాడని వార్తనొకటి దెలిపెను. భూపాలుడు నేయుపోసిన అగ్గివలె మండిపడి మంత్రిపుంగవుని తలగొఱిగించి పరాభవము జేసి నగరమునుండి బైటికి ద్రోపించెను.

“భిక్షువులారా! అవసరమైనపుడెల్లను మీ రందఱు గలిసి సమావేశమై మంచి చెడ్డలను గూర్చి విచారించుకొనుచున్నచో అదియే మీకు అభివృద్ధికి త్రోవ. హాని యనున దిక మీకు లేదు. 2. ఎంతవఱకు వచ్చుటయందు కూర్చొనుటయందు లేచుటయందు సమైక్యతను ప్రదర్శించి, కర్తవ్యకార్యనిర్ణయములందు సమన్వయ భావమున మెలగుదురో, అంతవఱకు హానియనునది మీకు లేదు. అభివృద్ధియే మీ పాలిటిది. 3. అవునది కాదని, కానిది అవునని వితండవాదము లాడక ఋజు మార్గవర్తనులై ఎంతవఱకు భిక్షు నియమముల నతిక్రమింపకుందురో అంతవఱకు అభ్యున్నతి మీ హక్కు. కీడు మిమ్ము మూచూడదు. 4. ధర్మవేత్తలను, సంఘనాయకులను, కులపెద్దలను, వృద్ధభిక్షువులను ఆదరించుచున్నంతవఱకు క్రుంగుబాటు మీకు లేదు. 5. తృష్ణామూలములగు కోరికలకు మీ రెంతవఱకు బానిసలు గాకుండురో అంతవఱకు అభ్యుదయము మీ కొంగుబంగారు. 6. యదృచ్ఛాలాభ సంతృప్తియు, యేకాంతసేవనమును మరగియున్నంతవఱకు వికాసము మీ అఱచేతిలోది. అపనతి మీకు లేదు. 7. మున్నుండు వచ్చువారి శుభమును, వచ్చితోడై యున్నవారి సుఖమును దృష్టియందుంచుకొని ప్రవర్తించుచున్నంతవఱకు కుశలము మీతోడు నీడ.

నగరములోని అనుపానులన్నియునే నెఱిగినవే. ఊరక విడుతునా? మున్నుండు చూతువు లేమ్మని బెరములాడును బ్రాహ్మణుడు వజ్జిరాజులవద్దకు బోయి తనకు వాటిల్లిన స్థితిని గతిని చెప్పుకొని ఆశ్రయ మిమ్మని కోరెను. “ఇదంతయు కట్టుకద. ఈ మాయలమారికి వోటివ్వరాదు”ని కొందఱునిరి. మరికొందఱు “పాపము మనమీది అభిమానమున ముప్పుతిప్పల పాలైనాడు. త్రోసిపుచ్చ దగునే, రానిండు”ని జాలిచూపి చేర్చుకొనిరి.

మేధావియగు విప్రుడు తన ప్రజ్ఞాబలమున వృజిరాజుల మెప్పునొంది ప్రధానామాత్య పదమును బొంది సువారురూపమున నిర్వహించుచు నందఱిని వలయందు వేసికొనెను. కొన్నాళ్ళు గడచినంత లేనిపోని మాటలుచెప్పి పరస్పరము కల ప్రేమలను విఱచి లోలోపల విప్లవమును విప్లవామును తోకత్తిని మూడేండ్లు ముగియునరికి వృజి (లిచ్చివి) రాజ్యమునొక అగ్నివర్షతము చేసి పెట్టెను.

(వి. పూ. 425 - 423.)

వృజిరాజులలో ఒకనిమాట ఒకనికి నచ్చదు. ఒకనినీడ నొకడు త్రొక్కుడు. ప్రజాతంత్ర భవనమున ప్రాగింపబడు సన్నిపాతభేరిని పరాకు చేసెడివాడు లేడు. అట్టి తరుణమునకై వేచి కొనియున్న మగధరాజు అజాతశత్రుడు వైశాలిపై దండెత్తెను. వివత్తును మూచించుచు వజ్జియులు సంస్థాగారములోని సన్నిపాతభేరిని ప్రాగించిరి. కాని వారు పోదురు వీరు బోదురు లేమ్మని యెవ్వరును పూసుకొనక పోవుటనే అజాతశత్రుడు చెక్కుచెదరని సైన్యముతో నిరాటంకముగ వైశాలిని ఆక్రమించుకొనెను.

ఓ భిక్షువులారా! ఈ అపరిహార్యములగు ధర్మముల నేడింటిని గమనించు కొనుడు. మరియు అభ్యున్నతికరములగు ధర్మముల నేడింటిని చెప్పెద వినుడు. 1. నిరంతరము పనిపాటలయందె రుచిగలవాడై యుండరాదు. 2. వదరు బోతుతనమును మరగియుండరాదు. 3. నిద్రాలోలుడు కారాదు. 4. జనసమ్మర్షమును కోరువాడు కారాదు. 5. పాపవాసనలకు నివాసము కారాదు. 6. దుష్టుల చెలిమి చేయరాదు. 7. అల్పఫలములను పొందినంతనే కృతార్థులమని కూర్చొనరాదు. ఈ యేడును మీకు మేలోనగూర్చు పద్ధతులు.

ఆయుష్మంతులారా! ఇదిగో! మరియు వినుడు. భిక్షువు 1. శ్రద్ధ గలవాడు. 2. బిడియముగలవాడు. 3. వినయపరుడు. 4. శాస్త్రవేత్త. 5. ప్రజ్ఞాశాలి. 6. జ్ఞాపక శక్తిగలవాడు. 7. ప్రయత్నశీలుడును కావలెను. ఇవన్నియు మీకు పరిహరింపరాని ధర్మములు.

వెండియు నాలకింపుడు. శ్రావకుడు 1. స్పృతి, 2. పుణ్య, 3. వీర్య, 4. ప్రీతి, 5. ప్రశ్రద్ధి, 6. సమాధి, 7. ఉపేక్ష యనెడి సంబోధ్యంగముల నేడింటిని భావించుచు, 1. అనిత్య, 2. అనాత్మ, 3. అశుభ, 4. ఆదినవ (దుష్పరిణామ), 5. ప్రహేణ (త్యాగ), 6. విరాగ, 7. నిరోధము లనెడి సంజ్ఞల నేడింటి ననుశీలించుచు నుండవలెను. ఇట్టివానికి యేనాడును అధోగతి లేదు.

భిక్షువులారా! విడువదగని ధర్మముల నాజీంటిని మరియును చెప్పెద నాకర్ణింపుడు. 1. తోడి సద్ర్విహ్మచారులయందు శారీరక సద్భావమును, చెలిమియు కలిగి యుండవలెను. 2. వాచిక సద్భావమును స్నేహమును కలిగియుండవలెను. 3. మానసిక సద్భావమును మైత్రియు కలిగియుండవలెను. 4. ఏ కొంచెము దొరికినను స్థించి తీసువాడుగ నుండవలెను. 5. సదాచారమును శీలమును భద్రముగ పదిలము జేసి కాపాడుకొనువాడు గావలెను. 6. ధర్మప్రాణి కావలెను.

ఇట్టి అపరిహార్యధర్మములతో ఆర్యశ్రావకుడు శోభిల్లవలెను. నిర్వాణమార్గమున వాడు పెట్టినది పేరు. ఇదియే మీకు అర్పించు నాధర్మధనము. సావధానమున మనస్కరించుకొనుడు. భిక్షువులారా! శుభమగుగాక."

అని యిట్లు గృధ్రకూట వర్వతముపై విహరించుచు బుద్ధభగవంతుడు భిక్షు సంఘమునకు ఉపదేశించెను. మరియు నప్పుడప్పుడు విశేషముగ శీలమును, సమాధిని ప్రజ్ఞనుగూర్చి బోధించుచువచ్చెను. శీలముతో కూడిన సమాధి, సమాధితో కూడిన ప్రజ్ఞ. మహాఫలవంతములు. అత్యంత శోభాసమ్మర్షములనియు ప్రజ్ఞతో కూడిన చిత్తమున ఆనందోపములు లేవనియు ఉపదేశ మొనర్చుచుండెను.

పాటలి గ్రామమునందు

నాలందాపురియందు కొంతకాలము యథేష్ఠముగ విహరించి భగవంతుడు భిక్షుసంఘముతో గూడి పాటలిగ్రామము జేరెను. బుద్ధగురుడు తమ గ్రామమునకు వచ్చినాడనుట విని ఉపాసకులు (గృహస్థశిష్యులు) భక్తిసత్కారములతో చేరబోయి ప్రణమిల్లి పూజించి “గురుదేవా! మా గ్రామమునందు ★ ఆవసభాగారము నూతనముగ నిర్మింపబడినది. ఆ అతిథిశాల భిక్షుసంఘముతో తాము విడియుటకు యెంతయు దగియున్న” దని మనవి జేసిరి. బుద్ధుడందుకు అంగీకరించెను.

సాయంకాలము పాత్రచీవరములను ధరించి భిక్షుసంఘ సహితముగ అతిథిశాలను ప్రవేశించి భగవానుడు సభామధ్యస్థంభము నానుకొని తూరుపుమొగమై కూర్చొనెను. అంతట తన్ను పరివేష్టించి కూర్చొనిన ఉపాసకులను జూచి అమ్మహాత్ము డిట్లు నియె.

“ఓ గృహస్థలారా! దురాచారియగు గృహమేధి అయిదు విధములగు నెడుగులకు ఆలవాలమగుచున్నాడు. 1. శీలభ్రష్టుడగు వాడు సంపదకు దూరుడగుచున్నాడు. 2. అపకీర్తికి పాల్పడుచున్నాడు. 3. సభాసమాజములందు సన్మానమును గోల్పోవుచున్నాడు. 4. అశాంతితో మరణించుచున్నాడు. 5. మరణించి నరకమును ప్రాప్తించుచున్నాడు. ఓ గృహపతులారా! శీలవంతుడును సదాచారియునగు గృహస్థుడు యిందుకు విపరీతముగ అయిదు విధములగు లాభములను పొందుచున్నాడు. 1. జీవించియుండగనే మహాసుఖములకు పాత్రుడగుచున్నాడు. 2. సత్కీర్తిని నాల్గు మూలలను వ్యాపింపజేయుచున్నాడు. 3. సభాసమాజములందు సన్మానితుడగుచున్నాడు. 4. శాంతితో దేహము నెడబాయుచున్నాడు. 5. మరణించి సుగతిని భోగించుచున్నాడు.”

అని యిట్లు ఆ రాత్రి మరింత ప్రాద్దుపోవువరకు ఉపాసక గృహపతులకు బోధించి వారిని బంపించి తథాగతుడు శూన్యాగారములోనికి బోయెను.

వృజిరాజులతోడి ఆటంకమును అరికట్టుటకు మగధరాజగు అజాతశత్రుని పంపున సునీథుడును వర్షకారుడు నను మహామంత్రులీడ్దరు పాటలి గ్రామమునకు జనుదెంచి గంగాతీరమున నొక మహానగరమును గట్టించుచుండిరి. తెల్లవారినంత భగవంతుడు లేచివచ్చి ఆనందుని పిలిచి యిట్లనియె.

★ తమగ్రామమునకు అప్పుడప్పుడు వచ్చు ప్రభుత్వాధికారులు నివసించుటకు ప్రత్యేకమగ పౌరులందఱును గలిసి ఒక ధర్మశాలను నిర్మించిరి. అదియే అవసభాగారము.

“అనందా! పాటలీగ్రామమున నగరమును గట్టువార్యెవరు?”

“దేవా! అజాతశత్రుడు పంపగా వచ్చిన సునీధుడు - వర్షకారుడను బ్రాహ్మణులీరువురు వజ్జీయులతోడి ఉవ్విప్రమును నివారించుటకై నగరమును నిర్మించుచున్నారు.”

“అయుష్మంతా! అనందా! వీరు శ్రయస్త్రింశ దేవతలతో పరామర్శజేసి నగరనిర్మాణమునకు పూనుకొనియున్నారు. నేనును గతరాత్రి దివ్యనేత్రముతో కనుగొనియున్నాను. వేలకొలది దేవతలు పాటలీ గ్రామమును నివాసముగ జేసికొని నివసించుచున్నారు. ఏ ప్రదేశమునందు ఉత్తమశ్రేణికి చెందిన దేవతలు వసించునో అట్టిచోటు మహామంత్రులను, మహారాజుల నాకర్షించి వారికి ఉనికిపట్టె వెలయు గలదు. మధ్యమ శ్రేణికి చెందిన దేవతలు తిరుగాడుభూములు మధ్యమ రాజులను వారికిదగిన మంత్రులనె ఆకర్షింపగలవు. అధమదేవతలు వసించు పాలములు అధములగు రాజులకును అధములగు మంత్రులకును నివాసస్థలములు కాగలవు. ఆయాచోట్ల నివసించు దేవతలె అట్టి సన్నివేశమును - అట్టి ప్రేరణను కల్పించగలరు. ఈ పాటలీగ్రామము మున్నందు పాటలీపుత్రమును పేర ప్రఖ్యాతమై సభ్యతయందును సమృద్ధియందును వాణిజ్యమునందును సర్వశ్రేష్ఠమై విరాజిల్లి గలదు. చివరకు అగ్నితో - నీటితో - అంతఃకలహములతో సర్వనాశమగుట తప్పదు.”

అని యిట్లు ఆనందునితో సుగతస్వామి ముచ్చటించుచుండ మగధమంత్రులు సునీధుడును వర్షకారుడును జనుదెంచి ఆనాటి తమ భోజనమును అంగీకరించవలసి నదిగ వేడికొనిరి. భగవంతుడును సమ్మతించెను.

ఎప్పుటివలె పూర్వాహ్లాసమయమున పాత్రచీవరములను ధరించి భిక్షుసంఘ సహితముగ భగవంతుడు మంత్రీపుంగవులు నివసించుశిబిరములకరిగి వారిచేత సత్కృతుడై వివిధాహారములచే సంతర్పితుడయ్యెను. భోజనానంతరము బుద్ధదేవు నకు క్రిందవైపున సునీధుడును వర్షకారుడును కూర్చొనిరి. వారొనర్చిన దానసత్కార మును గూర్చి ప్రశంసించుచు ఆ మహానుభావు డిట్లనియె.

“ఓ పుణ్యాత్మలారా! సాధువులను సదాచారులను, పండితులను పరమజ్ఞానులను భోజనాధికములచే యే పురుషులు సన్మానించుచున్నారో వారియెడ సమస్త దేవతలను ప్రసన్నులగుచున్నారు.”

అని హితము నుపదేశించి ఆసనమునుండి లేచి గౌతమబుద్ధుడు బయలు దేరెను. మంత్రీ పుంగవులిద్దరు కూడ వెంటవెంటనె యున్నారు. “గౌతముడు

ప్రవేశించి పోయిన పురద్వారమునకు గౌతమద్వారమునియు, గౌతముడు దిగిన గంగాఘట్టమునకు గౌతమతీర్థమునియు పేరిడి వ్యవహరింతుముగాక'' యని వారు తలంచిరి. తర్వాత నవి యట్లే ప్రసిద్ధములయ్యెను.

భగవంతుడు గంగాతీరమున నిలువబడి యున్నాడు. భిక్షుసంఘముంతయు వెనుకవైపు నిలిచియున్నది. గంగాప్రవాహము వెల్లువలతో, దరులనొరికికొని ప్రవహించుచున్నది. సీహసపంతులు యీదుకొని పోవుచున్నారు. మరికొందఱు తెప్పలకును నావలకును ప్రాకులాడుచున్నారు. భిక్షుసంఘముతోగూడి బుద్ధదేవుడవలీలగ యీ తీరమున నంతర్ధానమై ఆవలీతీరమున తోచినిలిచెను. అట్లా యుత్తర తటమున నిలువబడి యిట్లు గీతమునొక్క దానిని బాడెను.

తే. గీ. పిల్లకాల్వలపై దృష్టిపెట్టబోక, భవసముద్రంబు దాటంగ ప్రాజ్ఞజనులు
మధ్యమంబు అష్టాంగికమార్గమనెడి, సేతువునుగట్టి యావలజేరుచుండ్రు
కర్మలంపలులగువారు కానిపోని, చేష్టలందు వృథా భ్రమించెదరు గాదె.

కోటిగ్రామమునందు

ధీరసమీరమగు గంగాతీరమున కొంతవడి విహరించి తథాగతుడు బుద్ధుడు కోటిగ్రామమును జేరికొని భిక్షువుల నుద్దేశించి యిట్లనియె. “భిక్షువులారా! ఆర్య సత్యముల నాలిగింటియొక్క యథార్థతత్త్వ మిట్టిదని యెఱుంగ లేక మోఘజీవియగు మానవుడు పదింపది జన్మమరణ చక్రమున పరిభ్రమించుచున్నాడు. స్వపర భేదములచే నాదియని - నీదియని వృథాభ్రమలకు పాల్పడుచున్నాడు. దుఃఖము - దుఃఖకారణము - దుఃఖధ్వంసము - ఉపాయము ననెడి నాలుగును ఆర్యసత్యములు. వీటియొక్క యథార్థజ్ఞానముతో భవతృప్త నివర్తించి జన్మబంధములు తొలగుచున్నవి. జ్ఞప్తి పెట్టుకొనుడు. శీలము నాశ్రయించి పరిశుద్ధమగు సమాధిని, అట్టి సమాధిద్వారా పరిశుద్ధమగు ప్రజ్ఞను, అట్టి ప్రజ్ఞామూలమున పరిశుద్ధమగు చిత్తమును బొంది కామాదిక్లేశములనెడబాసి నిర్వాణసుఖమును చూచుకొనుడు.”

ఇట్లు వివిధభంగుల నుపన్యసించుచు భిక్షుసంఘముతో గూడి భగవంతుడు ★ నాదికా గ్రామమును చేరుకొనెను. ఆ గ్రామమునందు గింజకావనధమున విహారము జేయుచు భిక్షువులకు ధర్మోపదేశము లొనర్చుచు క్రమముగ నటనుండి కదిలి వెశాలీనగరము జేరెను.

★ ముజపురపురము జిల్లా రత్తివరగణములు.

వైశాలీనగరములో

బుద్ధదేవుడు వైశాలీపురములో ఆవ్రహాలియనేడి వేశ్యయొక్క ఉద్యానవనము నందు భిక్షుసంఘముతోడ విడిసి స్మృతిని ప్రజ్ఞను గూర్చి భిక్షువులకు ఉపదేశించు చుండెను. ఆవ్రహాలీగణికయు తనతోటయందు భగవంతుడు బుద్ధుడు వచ్చి విహరిం చుచున్నాడని విని అభిరామములగు వాహనములను బూన్చి ఉత్తమ రథమునెక్కి ఆరామమునకు జనుదెంచి ఆ పుణ్యమూర్తిని దర్శించి నమస్కరించి కూర్చొనెను. దశబలుడును వివిధధర్మ కథాప్రసంగములచే అంబాపాలికను ఉద్బోధితను, ఉత్సాహి తను, ఉత్తేజితనుగ జేసెను. అంతట ఆ కామిని చేతులు జోడించి “భగవంతా! తాము భిక్షుసంఘసహితముగ రేపు నాయుంటి భోజనమును స్వీకరింపవలె” నని ప్రార్థించెను. ఎప్పటివలె మౌనావలంబనమున ధర్మప్రభువు సమ్మతని సూచించెను.

అలభ్యలాభమును బొంది అంబాపాలి తన అపూర్వభాగ్యమును కొనియాడు కొనుచు ఆరామమును దాటి రథమునెక్కి నగరాభిముఖముగ బయలు దేరెను. లిచ్చవీ నాయకులును బుద్ధభగవంతుడు వైశాలికి వచ్చి ఆవ్రహాలీవనమున నున్నాడని విని దర్శన కుతూహల సంభ్రములై వన్నె వన్నెల వలువలను గట్టి వివిధ భూషణములచే నలంకృతులై రమ్యములగు రథములనెక్కి బుద్ధునికడకు వచ్చుచుండిరి. వడివడిగ యెదురై చనుదెంచు ఆవ్రహాలియొక్క రథము తటాలున వజ్జియులయొక్క రథముతో ఢీకొన్నది. అది జూచి వారు ‘ఆ వ్రహాలీ! పట్టవగ్గములు లేని పరవశోత్సా హములతో మా రథములను పైతము గెంటుకొని పోవుచున్నావే విశేష మేమిట’ ని యడిగిరి. ఆమెయు “ఆర్యపుత్రులారా! రేపటి నా యింటిభోజ నమునకు భిక్షు సంఘసహితముగ బుద్ధభగవంతుని నిమంత్రించినాను. పతితపావను డనుగ్రహించి అంగీకరించినాడు. అందుకు వలయు సన్నాహములకై త్వరితగతిపోవు నా రథము ప్రమాదవశమున మీ రథముతో పోటు తగిలినది. క్షమించు” డని చెప్పెను. వారును విస్మయములై యిట్లనిరి.

“అంబాపాలీ! ఆ పవిత్రమగు విందును మా వంతుకిమ్ము. నీకు లక్ష నాణెము లిచ్చెదము.”

“అయ్యలారా! వైశాలీనగరము నంతటిని యిచ్చిన కూడ యీ భాగ్యమును వదలుటకు వీలు లేదు.”

అని మాటుపలికి ఆ కాంత తన గృహమున కరిగినది. “అంబాపాలిక గెలిచి నది. మనమే ఓడిపోతిమిగదే” యని వగచుచు లిచ్చవినాయకులు వనమును ప్రవేశించి

రథములను దిగి భగవంతుని చెంగటకు బోయిరి. వారు వచ్చుచుండుట దూరము నుండియే చూచి బుద్ధదేవుడు భిక్షువులను పిలిచి “దేవతల యందుకూడ లేని శోభా సమృద్ధి వీరియందు పొడగట్టుచున్నది. చూడుడు” ననుచు వృజినాయకులను జూపించుచుండెను.

వారును సమీపించి నమస్కరించిరి. తథాగతుడును వివిధ ధర్మకథలచే వారిని సంతృప్తుల జేసెను. అంతట వృజిగణము కేలుమొగిడ్చి “స్వామీ! రేపటిదినము భిక్షుసంఘసహితముగ తాము ‘మా భోజనమును గ్రహింపవలె’ నని వేడికొనిరి. ‘కుమారులారా! ఆవ్రుపాల ముందుగనే ఆహ్వానించినది. ఆమెకు వాగ్దానమైన గితిమి. మీ కోర్కె మన్నింప వీలులే” దని భగవంతుడు సమాధానముజెప్పెను.

“అరే! ఆవ్రుపాలి గెలిచినది - గెలిచినద”ని వేళ్ళు గొఱికి కొనుచు సెలవంది వృజినాయకులు స్వస్థలములకు బోయిరి.

మఱునాడె మధ్యాహ్నము కాకముందె పాత్రచీవరములను ధరించి భిక్షుసంఘ సహితముగ బుద్ధస్వామి ఆవ్రుపాలి యింటి కరుదెంచెను. ఆమెయు ఉచితాసనముల నందఱిని గూర్చుండబెట్టి వివిధభాష్యభోజ్యములచే సంతృప్తులుగ జేసెను. భోజనానంతరము విశ్రాంతియందుండు బుద్ధదేవుని సన్నిధానమునకు బోయి “వ్రథూ! బుద్ధ ప్రముఖ భిక్షుసంఘమునకు నా ఉద్యానవనమును దాన మొనగ్గు చున్నాను. అను గ్రహించి స్వీకరించవలసినద”ని మనవి జేసెను. భగవంతుడు సంప్రీతితో నంగీకరించి వివిధ ధర్మకథా ప్రసంగములతో నామెను సంతోషమొందజేసి తిరిగి తన నివాసమున కరుగుదెంచెను.

వేణువనగ్రామమునందు

భగవంతుడు బుద్ధుడు మహాభిక్షుసంఘముతో గూడి వైశాలి నుండి వేలువ గ్రామమునకు వచ్చిచేరెను. అచ్చట విహరించుచు భిక్షువులను చూచి, “భిక్షువులారా! వైశాలికి నలుగడలను మీకు అనుకూలమున్నట్లు ఈ చతుర్మాసములను గడిపుడు. నేను ఆనందునితో గూడి యీ వర్షావాసమును యీ వేలువగ్రామమునందె నిర్వర్తించెదను” అని ఆదేశించెను.

వారును వల్లెయని వీడ్చొనిపోయిరి. బుద్ధదేవున కిది అంతిమ వర్షావాసము. ఈ కాలమున ఆయనకు గొప్ప జబ్బు చేసెను. శరీరమున భరింపరాని పీడ కలిగిన కూడ స్మృతి సంప్రజన్యములతో కూడి ఆ మహానుభావుడు అంతను సహించెను.

శరీరత్యాగమునకు సమయమనికూడ తోచినది. కాసి భిక్షుసంఘము దూరమై యుండు యీ తరుణమున పరినిర్వాణముజెందుట యోగ్యముకాదని తలంచి హైరపీడాకరమగు వ్యాధిని తొలగించుకొని ప్రాణశక్తిని ప్రజ్వలంపజేసి భగవంతుడు విహరించుచుండెను.

రోగపీడనుండి విముక్తుడై కొంత కొంత ఆరోగ్యమును కూర్చుకొనుచు గురుదేవు డొకనాడు విహారచ్ఛాయయందు సుఖాసనముపై గూర్చొనియుండెను. ప్రియశిష్యుడు ఆనందుడు భక్తితత్పరుడై చెంతకు చేరబోయి నమస్కరించి “దేవా! ప్రభుదేవుని స్పష్టతతో చూడగల్గి చిత్తము శాంతి బొందినది. తాము రోగగ్రస్తులై యుండువేళ నాకు లోకమె పొడైయుండినది. హృదయము నిప్పులు బొరలినట్లుండెడిది. నా చుట్టుముట్టు చీకటి కాపురము జేసెడిది. సారభూతమగు అంతిమ ఉపదేశమును భిక్షుసంఘమున కొనగనిదె భగవానులవారు పరినిర్వాణము జెందరని యిప్పుడు నా హృదయమునకు ఊటట కల్గినది” అని ప్రేమవిహ్వలుడై విన్నవించెను.

“ఆనందా! ఇంకను భిక్షుసంఘము నా పై యేమని ఆశపెట్టుకొన్నది? లోపల వెలుపల నున్నదంతయు గ్రుమ్మరించి వారికి ఉపదేశించితిని. ఆచార్యముష్టిని మిగిలించుకోలేదు. గుప్తరహస్యములను దాచియుంచుకోలేదు. ఏ ఉద్దేశమున భిక్షుసంఘము సృష్టించబడినదో అందుకు వలయు సమగ్రసాధన సంపదనంతయు కూలంకషముగ బోధించితిని. అయ్యా! ఎనుబదియేండ్ల వయస్సు చెల్లినది. పాత బడిన కుక్కి బండివలె శరీరము యెట్లెట్లో ఆయుశ్శేషమును వెళ్ళిద్రోయుచున్నది. ప్రయత్నపూర్వకముగ కాపాడుకొన్నవో (బాహ్యకర్మములందలి ఒత్తిడి లేక సమాహితచిత్తమున ప్రవర్తించినవో) తథాగతుని శరీరము మఱికొన్నినాళ్ళు లోకమున విహరించగలదు. ఆనందా! పదింబది నొక్క నొక్క చెప్పితిని. “ఆత్మ దీపాః భవథ ఆత్మశరణాః” మీ కండ్లతో మీరు చూడండి. మీ కాళ్ళతో మీరు నడవండి. పరావలంబకులు, పరప్రత్యయనేయబుద్ధులు యేనాడును కావద్దు. ధర్మమే మిమ్ము రక్షింపగలదు. ధర్మప్రాణులు గండు.”

అని యిట్లు ఆనందున కుపదేశించి సమీపమందుండు వైశాలీపురములోనికి భిక్షాచారమునకు వెళ్ళి భిక్షను గొనివచ్చి భుజించి ఆయుష్మంతుడగు ఆనందునితో కూడి భగవంతుడు పగటిపూట విహరించుటకై చాపాలచైత్యమునకు బోయెను. ఆ ప్రదేశమును చేరుకొని నెమ్మదిగ నొకచోట గూర్చొని ఆనందుని సంబోధించి యిట్లు నియె.

“అనందా! వైశాలీనగరము రమణీయమగు ప్రదేశము. దానినానుకొని యుండు ఉదయనచైత్యము, గౌతమకచైత్యము, సప్తామ్రకచైత్యము, బాహుపుత్రక చైత్యము, సారందదచైత్యము, చాపాలచైత్యము యివియన్నియు మరింత రమణీయ మగుచోట్లు. రాజగృహమందలి గృధ్రకూటము, కపిలవస్తువునందలి న్యగ్రోధారా మము, చోరప్రాతము, వైభారగిరి ప్రాంతమందలి కాలశిల, సీతవనమునందలి సర్పశౌండికము, వేణువనములోని కలందకనివాపము, తపోదారామము, జీవ కామ్రవనము, మద్రకుషీయు, మృగదావమును అత్యంత రమణీయములగు తావులు.

అనందా! మొదటినుండియు చెప్పుచునే వచ్చుచున్నాను. ఎంతప్రియమైన గారాబమైన, అపురూపమైన వస్తువులైనను ఒకానొకనాడు విడిచిపోవునవే. సర్వము నకు యెడబాటు తప్పనిసరి. తథాగతుడు పరినిర్వాణమును జెందుటకు మూడు నెలలు మాత్రమే వ్యవధియున్నది.

“అయుష్మంతా! మహావనకూటాగారశాలకు పోవుదము రమ్ము.”

పావనమూర్తి బుద్ధదేవుడు ఆనందునితో గూడి వైశాలీయందలి మహావన కూటాగారశాలయందు జొచ్చి భిక్షుసంఘమునంతను సమావేశపఱచి యిట్లనియె.

“భిక్షువులారా! చిరశాశ్వతముగ ధర్మము నెలకొనునట్లు సదాచారమున దానికి మెఱుగుబెట్టండి. బహుజనహితార్థముగ, బహుజనసుఖార్థముగ ధర్మమును భావించండి. ధర్మమును సేవించండి. నా ఉపదేశరూపములైన స్మృతిప్రస్థానముల నాల్గింటిని, సమ్యక్ ప్రధానముల నాల్గింటిని, ఋద్ధిపాదముల నాల్గింటిని, పంచేంద్రియములను, పంచబలములను, సప్తబోధ్యంగములను, ఆర్యాష్టాంగిక మార్గమును చక్కగ మననము జేయుడు. జ్ఞప్తిపెట్టుకొనుడు. కృత్రిమమంతయు కూలిపోవునదే. కృతకములన్నియు గతించునవే. కలుగునవన్నియు తొలగునవే. కూడునవన్నియు వీడునవే. ప్రమత్తులు గాక జీవితలక్ష్యమును సాధించుడు. మూడునెలలకు తథాగతుడు పరినిర్వాణము చెందగలడు.”

ఇట్లు నేకభంగుల భిక్షుసంఘమునకు వివిధ ధర్మోపదేశములు జేయుచు భగవంతుడు కడసారి వైశాలీనగరమును పరికించుచూచి కుశీనారపురమునకు బోవు మార్గముబట్టి క్రమముగ భండగ్రామమును, అమ్రగ్రామమును, జంబూగ్రామమును గడచి భోగనగరమునకు విచ్చేసెను.

భోగనగరమునందు

బుద్ధభగవంతుడు భోగనగరమును ప్రవేశించి అందలి ఆనందచైత్యమున విహరించుచు ఒకదినము భిక్షుసంఘము నుద్దేశించి యిట్లనియె.

“ఓ భిక్షువులారా! మీకు నాలుగు హెచ్చరికల నిచ్చుచున్నాను. సావధాన మనమున గుర్తించుకొనుడు.

నా అనంతరమున నెవడేని భిక్షువు ధర్మవిషయకమగు ప్రసంగము నెత్తుకొని ‘దీనిని నేను స్వయముగ భగవంతుని నోటినుండి విని గ్రహించితిని. ఇదియే ధర్మ పద్ధతి. ఇదియే వినయ యపద్ధతి. బుద్ధుని మతముగూడ నిదియే’ అనిచెప్పినచో ఆమాటను మీరు తలారున నమ్మకుడు. తృణీకారముకూడ చేయకుడు. జాగ్రత్తతో అక్షరాల ఆ మాటను పరీక్షించి నేను చెప్పిన సూత్రమునకును వినయమునకును యెంతమాత్రము పాసగియున్నదో పోల్చి చూచుకొనుడు. అది సూత్రవినయము లకు సమన్వయమైయున్నచో నిజమునకు భగవంతుని వచనమెయనియు, భిక్షువు నిక్కమాడెననియు, ఆ పలుకు అవశ్యమాదరింపదగినదనియు తలంచండి. సూత్రవినయములతో దానికి పాత్తుకుదురనిచో అది భగవంతునకు మాన్యముగాద నియు భిక్షువు లెస్సగ గ్రహించలేదనియు, ఆ వచన మాదరణీయము గాదనియు తలంచుడు. ఇది మొదటి హెచ్చరిక.

భిక్షువెవ్వడైనను యేదేని ధర్మవిషయకమగు ప్రసంగము నెత్తుకొని ‘ఫలాన చోట భిక్షుసంఘము చెప్పుచుండ నేనీ మాట వింటి’ ననియు, ‘ఇదియే ధర్మము, ఇదియే వినయము, ఇదియే బుద్ధునిమత’ మనియు చెప్పినచో ఆ పలుకును మీరు వెంటనే నమ్మకుడు. నేను బోధించిన సూత్రవినయములతోడ నొటిచిచూచి దాని నిక్కపు విలువను తెలుసుకొనుడు. ఇది రెండవ హెచ్చరిక. మఱియు ఎవ్వడైనను భిక్షువు యేదేని ధర్మవిషయకమగు ప్రసంగము నెత్తుకొని ‘ఫలానా ప్రదేశమున యోగ్యుడగు నొకానొక భిక్షువు చెప్పుచుండ స్వయముగ దీనిని నేను వీక్షింపితిని. ఇది ధర్మపద్ధతి. ఇది వినయపద్ధతి. ఇది బుద్ధుని మతముకూడ’ అని చెప్పినచో ఆ పలు కును అమాంతమట్లే నమ్మకుడు. అవహేళనకూడ చేయకుడు. నేను తెలిపిన సూత్ర వినయములతో సరిపోల్చిచూచి గ్రహింపదగినది యవునో కాదో నిశ్చయించు కొనుడు. ఇది మూడవ హెచ్చరిక.

భిక్షువెవ్వడైనను యేదేని ధర్మవిషయకమగు ప్రసంగమును తీసికొని ‘ఫలానా ప్రదేశమునందు బహుశాస్త్రజ్ఞుడు, వినయధరుడు, పరంపరాగతమగు ధర్మము నెఱిగినవాడు నగు వృద్ధస్థవిరుడొకడు చెప్పుచుండుట యీ వచనమును నేను స్వయ

ముగ వింటిని. ఇది ధర్మానుకూలము. ఇది వినయానుకూలము. ఇది బుద్ధశాసనము కూడ' అని చెప్పినచో ఆ మాట నట్లే మ్రింగకుడు. వెంటనే త్రోసివచ్చుకుడు. నేను బోధించిన సూత్రమునకును వినయమునకును ఆ పలుకు లెంతమాత్రము పాసగి యున్నవో అక్షరాల పోల్చి చూచుకొనుడు. అది సూత్రవినయములకు పొందియున్నవో భగవంతుని వచనమే యనియు భిక్షువు చక్కగ గ్రహించినాడనియు నిశ్చయించుడు. అటుగానిచో దానిని నిరాకరించుడు. ఇది నాల్గవ హెచ్చరిక."

అని యిట్లు చతుర్విధ శిక్షణలను భగవంతుడు భిక్షువుల కనుశాసనము జేసెను.

పావాయందు

భోగనగరమునందుండి కదలి మహాభిక్షుసంఘముతో భగవంతుడు బుద్ధుడు¹ పావానగరమునకుబోయి అందు కమ్మరివాడగు చుందునియొక్క మామిడి వనమున విహారము చేయుచుండెను.

భగవంతుడు తన ఆవ్రువనమునకు వచ్చియున్నాడని విని చుందకర్మార పుత్రుడు పరమానందముతో తన సౌభాగ్యమును కొండాడుకొనుచు సాదరముగ తథాగతుని చేరవచ్చి గోత్రనామము లుచ్చరించి దీర్ఘదండనమస్కారము లర్పించి యొకచో గూర్చొనెను. దయామయుడగు సుగతుడు వివిధ ధర్మోపదేశములచే చుందుని ఆనందతుందిలునిగ నొనర్చెను. అంతట చుందస్వర్ణ కారుడు భగవంతు నకుఘ్రుక్కి "దేవా! భిక్షుసంఘసహితముగ తాము రేపు నా యింటి భోజనమును గ్రహింపవలసినది." అని మనవి జేసెకొనెను. బుద్ధుడును యెప్పటివలె మౌనభావమున తన స్వీకారమును సూచించెను.

మఱునాడు మధ్యాహ్నము కాకముందె చీవరవేష్టితుడై భిక్షాపాత్రను చేతగొని భిక్షుసంఘసహితము మహానుభావుడు బుద్ధదేవుడు చుందుని యింటికి దయచేసెను. ఆ గృహస్థుడును పరమాదరముతో నెదుర్కొని ఉచితాసనముల నందఱిని గూర్చుండ బెట్టి వివిధ ఖాద్యభోజ్యములను² సూకర మద్దవమును వారికి వడ్డింపజేసెను. సూకరమద్దవమును తక్కినవారిని భుజింపవద్దని నిషేధించి భగవంతుడు తానొకడు

(1) ఉదానము 8. 5.

(2) అ. క. సూకరమద్దవము = శూకర మార్దవము. పిల్లయుగాక పెద్దయుగాక ఒక్కయేడు యీడుగల పందిమాంసమని కొందఱుండరు. పంచగోరసములును బియ్యమును కలిపి వండిన ఒకానొక పాకమని కొందఱుండురు. ఇదియొక రసాయన విధియనియు భగవంతుడు నిర్వాణమును బొందరాదను ఉద్దేశ్యముతో చుందుడు సిద్ధపఱచెననియు కొందఱుండురు.

స్త్రాత్రమే భుజించెను. ఇట్లు భోజనములు జేసి ఆయాధర్మకథలచే చుందుని సోతుష్టుని జేసి తథాగతుడు ఆననమునుండి లేచి యథాస్థానమున కరిగెను.

చుందుడు పెట్టిన ఆహారమును తినిన కొంతసేపటికి బుద్ధదేవునకు శరీరమున విపరీతమగు బాధ యుదయించినది. ప్రేవులు మెలివేయదొడగినవి. రక్తస్రావ మారంభ మైనది. మరణమే మేలనిపించెడి మహావేదనకు పాల్పడికూడ మహాపురుషుడు స్మృతి సంప్రజన్యయుక్తుడై శాంతితో విహరించుచు ఆనందుని జూచి యిట్లు నియె.

“ఆనందా! లేమ్ము. ¹ కుశీనారమునకు సోపుదము పద.”

“దేవా! మంచిది.”

భగవంతుడు కొంతదూరమరిగి దారికి వైదొలగి ప్రక్కనుండు ఒక చెట్టు క్రిందికి పోయెను. ఆనందుడును వెంటబోయెను.

“ఆనందా! ఆయాసమధికముగ నున్నది. కొంతసేపు గూర్చొందును. పై మీది శాటీవస్త్రమును నాల్గమడతలు వేసి క్రింద బలుపుము.”

ఆనందుడట్లే చేసెను. మహాప్రభు వాయాసనముపై గూర్చొనియున్నాడు. అంతలో ఆలారకాలాముని శిష్యుడు పుక్కసుడును మల్లపుత్రుడు ఆ దారియందు బోవుచు వృక్షతలమునగూర్చొనియున్న బుద్ధదేవుని జూచి సమీపించి అభివాదన ములు జేసి యొకచో గూర్చొనెను. భగవంతుడు వివిధ ధర్మప్రసంగములను బోధించి వానిని సంతృప్తుని జేసెను. అంతట పుక్కసుడును భక్తివివశుడై “దేవా! మీ ఉపాసక గణమునందు నన్నొక్కనిగ గ్రహింపదగు” నని ప్రార్థించి శరణాగ మనములను బలికి నమస్కరించి తన దారిని పోయెను.

“ఆనందా! ఈనాటి రాత్రి కడజామునందు కుశీనారముయొక్క ఉపవత్తన సాలవనమునందు జంట లేకుచెట్లు మధ్య తథాగతుడు నిర్వాణమౌను ప్రాపింపగలడు. నాయనా! కకుత్స్థానదికి పోవుదము పద.”

అని వచ్చింది భగవంతుడు తనతోడ ఆనందుడును మహాభిక్షుసంఘమును వచ్చుచుండ కకుత్స్థానదికి పోయి అందు మునిగి లేచి పరిశుద్ధజలముల స్నానము

(1) కుశీనారమునకున పావాకును ఆఱుక్రొసుల దూరము. ఈ మధ్యయందు యిరువది యైదు తావులందు కూర్చొని లేచి మహాసాహసముతో మధ్యాహ్నమునుండి సాయంకాలము వఱకు పయనించి భగవంతుడు కుశీనారమును జేరెను.

జేసి అవలిగట్టుననుండు అమ్రవనమును చేరుకొనెను. అంతట అనుచరభిక్షువై యుండు చుండకుడనువాడు వస్త్రమును పఱచి ఆసనము నేర్పఱచెను. భగవంతుడు దానిపై యడుగిడి కూర్చుండి మెల్లన కుడివైపు ఒత్తిగిలి సింహశయ్యపై (కాలిమీద కాలు వైచుకొని) పరుండెను. ఆయుష్మంతుడు అనందుడు దాపుననే ఉన్నాడు. ప్రియశిష్యుని బిలిచి నిజగురు డిట్లనియె.

“అనందా! స్వర్ణకారుడు చుండుడు నాకు భోజనమునిడి సంకట పడుచుండును గాబోలు. ‘అయ్యో! నా భోజనమును భుజించి భగవంతుడు శరీరమును వదలెనుగదా! అకటా! నేనెంతటి దౌర్బాగ్యుడ’నని పరితాపము చెందుచుండును. పరులుగూడ అట్టి పరితాప మతనికి కల్గించుచుందురు. అనందా! మీదట నీవు అతని నిట్లు ఓదార్చవలెను. ‘చుందా! నీ భాగ్యమే భాగ్యము. భగవంతు డారగించిన విందులలో రెండు సర్వోత్తమములు. మహాఫలయుతములు. మొదటిది అనుత్తర సమ్యక్ సంబోధికి కారణమైన సుజాతపెట్టిన భిక్ష. రెండవది అనుపాధీశేష మహా పరినిర్వాణమునకు దారి చూపినట్టి నీవిచ్చిన భోజనము. వీటికి సాటి మఱొకటి లేదు. ఇది బుద్ధదేవుడు నోబార జెప్పగ వినినమాట.’ అని చుండుని ఓదార్చవలెను.”

అని యానతిచ్చి అటనుండి కదలి హిరణ్యవతీనదికి ఆవలతీరమున కుశీనార ప్రాంతమున మల్లక్షత్రయుల శాలవనమున ప్రవేశించి శాలివృక్షముల రెంటినడుమ ఉత్తరమువైపు తలగడ జేసి మంచమును వేయించి పడకను బటిపించి దానిపై భగవంతుడు పఱుండి అనందునితో నిట్లనియె.

“అనందా! శ్రద్ధావంతుడగు బుద్ధశిష్యునకు దర్శనీయములగు పవిత్రస్థానములు నాలుగు. 1. తథాగతుడు జన్మించిన లుంబినీవనము. 2. తథాగతుడు జ్ఞానసిద్ధినిబొందిన బుద్ధగయ. 3. తథాగతుడు మొట్టమొదట ధర్మచక్రమును సాగించిన సారనాథము. 4. తథాగతుడు పరినిర్వాణము చెందిన కుశీనగరము. ఈనాల్గు ప్రదేశములును శ్రద్ధాలువురగు కులపుత్రులకు దర్శనీయములు. భవిష్యత్తునందు శ్రద్ధాలురగు భిక్షు భిక్షుణీ ఉపాసక ఉపాసికలు ఈ స్థానములను దర్శించి ఆరాధింతురు.”

అంతట అనందు డిట్లడిగెను.

“దేవా! స్త్రీలయెడ మేమెట్లు ప్రవర్తించవలెను?”

“అదర్శనము. మీరు వారిని చూడరాదు.”

“చూడవలసినవచ్చినచో?”

“అనాలాపనము. మాట్లాడరాదు.”

“తప్పనిసరి మాట్లాడవలసినచో?”

“స్మారకము చెడకుండ, ప్రజ్ఞను తెలివిని కుదటబెట్టుకొని మాట్లాడునది.”

“స్వామీ! తథాగతుని శరీరముపట్ల మేమెట్టి ఆదరము చూపవలెను?”

“అనందా! జడమగు శరీరపూజలె సర్వస్వమని తలంచకుడు. సత్యవస్తువునకై పాటుపడండి. ప్రమత్తులుగాక ఆత్మసంయములై తథాగతుని ధర్మసౌధమునకు ఆధారస్తంభములు కండు. పరమానురక్తితో తథాగతుని శరీరమును సత్కరించుటకు పూజించుటకు గృహస్థభక్తులు యెందఱో గలరు.”

“గురుదేవా! దేవరవారి శరీరసంస్కార మెట్లు చేయవలెను?

“అనందా! చక్రవర్తి శరీరమునువలె మొదట నూతనవస్త్రముతో చుట్టవలెను. ఆ పైన మెత్తనిదూదితో చుట్టవలెను. వెండియు వస్త్రముతోడను మఱియు దూదితోడను చుట్టవలెను. అంతట నూనెతో నింపిన పెట్టెయందుంచి భద్రముగ మూసి వివిధ సుగంధ కాష్ఠములతో చితిని బేర్చి దానిపై శరీరమును దహింపజేయ వలెను. అస్థి శేషములను సేకరించి నాలుగు మార్గములు కలియు చోటులందు స్నాపము (సమాధు) లను నిర్మింపవలెను.”

అని బుద్ధదేవు డుగ్గడించుచుండ ఆ కరుణాస్వరూపుని చిర శాశ్వత విరహమును భరింపలేక ఆనందుని చిత్తము తత్తటవడినది. పరితాపమును నిబ్బరించుకోలేక అతడు ప్రక్కకుబోయి చెట్టునొక్క దాని గఱచుకొని “కటకటా! ఇంకను మేమెంతయో నేర్వదగినది యుండగనే కృపామయుడగు సద్గురుడు దిగవిడిచి పోవుచున్నాడే” యని వెక్కి వెక్కి యేడ్చుచుండెను. ఆనందుడు కానరాకపోవుడు కారణమడిగి తెలసికొని భగవంతుడు ‘అనందా! యని బిగ్గఱగ బిలిచి చేరదీసి చేయిపట్టుకొని యిట్లనియె. “పిచ్చివాడా! యేడ్చెద వెందుకొఱకు? ఎంతటిప్రియవస్తువునకై నను యెడబాటు తప్పదు. ‘అయ్యో! యెడబాసిపోయెనే’ యని మిడుకుట అజ్ఞానమునకు ఆనవాలు. పుట్టునది గిట్టకపోవునా? దానికై శోకమెందుకు? నాయనా! చిరకాలము తథాగతునకు త్రికరణపూర్వకముగ సేవాశుశ్రూషలు జేసితివి. కృత పుణ్యుడవు. కృతార్థుడవు. భిక్షా! చిత్తమలముల నెడబాసి సత్వరముగ ఉత్తమ జ్ఞానలభమును బొందుము. దుఃఖింపకుము.” అని సమాధానపఱచెను.

అంతట కొంతవడికి భగవంతునితో ఆనందు డిట్లనియె.

“స్వామీ! అడవికొంపయగు యీకుశీనారగ్రామమున తాము పరినిర్వాణము జెందుట నా కేమియు నచ్చలేదు. అందుకు యోగ్యమగుమహానగర ములు చంపా, రాజగృహము, శ్రావస్తీ, సాకేతము, కౌశాంబి, వారాణసి మొదలగున వెన్నియొ గలవు. వాటియందు తమకు గృహస్థభక్తులగు మహాధనవంతులు మహాసమర్థు లెందఱెందఱో యున్నారు. వారు యథేష్ఠముగ తమ శరీరపూజల నిర్వర్తించగలరు.”

“ఆనందా! అట్లనకుము. దీని పూర్వచరిత్ర గౌరవనీయమైనది. ఈ నగరమును తొల్లి యొకప్పుడు మహారాజు సుదర్శనుడనువాడు పాలించుచుండెను. కుశావతి యనుపేర అప్పుడతనికి రాజధానియై యొప్పీయుండినది. ఆయుష్మంతా! పురములోనికి పోయి పౌరులందఱితో నేటిరాత్రి కడజామునందు ఊరెవెలుపలి సాలవనమున బుద్ధుడు పరినిర్వాణమును జెందుననియు, పైన చింతించిన ఫలము లేదు. కాన వలయువారు ముందుగనే వచ్చి సందర్శింపదగుననియు చెప్పిరమ్ము.”

ఆజ్ఞ యని పలికి ఆనందుడు ఒంటరిగ కుశీనారమును ప్రవేశించెను. అందు వసించువారు వసిష్ఠగోత్రులగు మల్లక్షత్రియులు. ఏదో కార్యావసరమున వారందఱును సంస్థాగారమున సమావేశమైయుండిరి. అట్టియెడ ఆనందుడు బోయి భగవంతుడు చెప్పి పంపిన వర్తమానమును తెలియజేసెను.

ఆనందుడు చెప్పిన వార్త పురమంతటను విద్యుద్వేగమున వ్యాపించి పౌరజనమునంతటిని కలగుండు పెట్టినది. పిల్లలు పెద్దలు - స్త్రీలు పురుషులు మల్లక్షత్రియులందఱును పెన్నిధిని గోల్పోయినట్లు గొల్లున వాపోవుచు ‘ధర్మసూర్యుడ సమించును. లోకచక్షువంతర్థానము కాగలడు. పదండు’ పదండు అని యొకరి నొకరు త్రోసికొనుచు శాలవనమున కరుదెంచిరి.

ఆనందుడిట్లు వితర్కించెను. ‘వీరందఱును ఒక్కొక్కరు విడివిడిగ భగవంతునకు నమస్కరించుచు బోయిన యీ రాత్రియంతయైనను చాలదు. ఒక్కొక్కగుంపును ఒక్కొక్కసారి వందనములు జేయింతు’ నని తలంచి, ‘భగవంతా! ఫలానా పేరుగల మల్లక్షత్రియుడు తన గణముతో నమస్కరించుచున్నాడు’ అని చెప్పుచు ఆ రాత్రియందలి మొదటిజాములోపలనే వారి దర్శనముల నంతటిని ముగించెను.

ఆ సమయమున కుశీనారమునందు సుభద్రుడను పరివ్రాజకుడొకడు నివసించుచుండెను. నేటి కడజామునందు శ్రమణగౌతముడు పరినిర్వృతుడు కాగలడను

వార్త ఆతని చెవిని బడినది. “పూర్వీకులగు ఆచార్యులు పెద్దలు అర్హులగు సమ్యక్ సంబుద్ధుల జన్మము మఱిత అటుదుగ గల్గినని చెప్పగ విని యుంటిని. ఈ రాత్రి గడచిన నీక గౌతమశ్రమణుని దర్శనముండబోదు. అవకాశము జాఱకముందే పోయి నమస్కరించి అమ్మహానుభావుని మూలమున ధర్మశ్రవణము జేసి ధన్యుడ నౌదును గాక” యని తలంచి సుభద్రపరివ్రాజకుడు సాలవనమును ప్రవేశించి ఆనందునితో బుద్ధభగవంతుని దర్శనమును చేయింపుమని కోరెను. ఆనందు డిట్లనియె.

“ఆయుష్మంతా! సుభద్రా! భగవంతుడు అలసి సాలసి పరినిర్వాణశయ్యపై నున్నాడు. ఆయనకు ఆయాసమును కల్పింపకుము.”

సుభద్రుడు మఱియు మఱియు ప్రార్థించెను. ఆనందుడును ముమ్మాఱు నిషేధించెను. ఆ సందడి యొక్కింత జాడపట్టి భగవంతుడు ఆనందుని బిలిచి “అనందా! సుభద్రుని కోరికను నిరాకరించెదవేల? ఇది తథాగతుని అంతిమ దర్శనముగదా? అతండడుగ దగినది అడుగనిమ్ము. నన్నాయాస పెట్టవలెనని అతనికి మ్రొక్కుబడి యున్నదా? పొమ్ము. నాకడకు పంపుము” అని యాదేశించెను.

సుభద్ర పరివ్రాజకుడు భగవంతుని చెంతకు వచ్చి సమోదన మొనర్చి యొకవో గూర్చిని యిట్లనియె.

“గౌతమా! ప్రసిద్ధగణాచార్యులు పూర్ణకాశ్యపుడు, మస్కరీ గోశాలుడు, అజిత కేశకంబుడు, ప్రకృధకాత్యాయనుడు, సంజయవేలట్టిపుత్రుడు, నిర్ఘంధజ్ఞాత్పుత్రుడు ననువారు పలువురు గలరు. వీరందఱును యెఱుగదగిన విషయమును చక్కగ నెఱుగ గలిగిరా? లేదా కొందఱైనను గ్రహింపగల్గిరా? ఎవ్వరును గ్రహింపనెలేదా?”

★ సుభద్రా! ఆవ్యర్థమైన చర్చలతో పనియేమి? సత్యధర్మము నుపదేశించెదను. సావధానచిత్తమున వినుము.”

“భగవంతా! మంచెద.”

“సుభద్రా! ఏధర్మమునందు ఆర్యాష్టాంగికమార్గ విధానము లేదో ఆ ధర్మమున ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ, చతుర్థ శ్రేణులకు చెందిన స్రోతాపత్తి, సకృదాగా మిత్య, అనాగామిత్య, అర్హత్యము లనెడి శ్రమణజీవనములు లేవు. ఆ ధర్మము

★ మొదటి జామునందు మల్లరకు దర్శనమిచ్చి, మధ్యమయామమున సుభద్రున కుపదేశించి, కడజామున భిక్షులకు ధర్మబోధచేసి భగవంతుడు నేకువవేళ పరినిర్వృతు డగును.

వెదురుబొంగువలె శూన్యగర్భమైనది. అందుచే భిక్షువగువాడు యోగ్యుమగు ధర్మ మార్గమును బట్టివిహరింపవలెను. ధరాతలమేనాడును అర్జునులతో గొడ్డుపోరాడు. ఉపదేశ మిచ్చుటకు నిజమైన అధికారి అర్జునుడే.

సుభద్రుడా! ఇరవైతొమ్మిదేండ్ల యీడువాడనై యున్నప్పుడు ప్రప్రజించితిని. ఆ పైన ధర్మము నన్వేషించుచు యేబదియొక్క సంవత్సరము సమాధిని ప్రజ్ఞను సమకూర్చి యనుష్ఠించితిని. ఈ నా ధర్మమును అనుశీలనమొనర్చినవాడు వాస్తవము నకు శ్రమణుడు కాబోడు. శ్రమణధర్మమనునది దీనికంటె వేఱుగ నెందును లేదు.”

భగవంతుని ధర్మోపదేశమును విని సుభద్రు డంజలి జోడించి “భగవంతా! దేవరవారి శ్రీముఖమునుండి ధర్మామృతమును పానము జేసి జ్ఞానలాభమును బొందితిని. బుద్ధుని శరణుజొచ్చుచున్నాను. ధర్మమును శరణుజొచ్చుచున్నాను. సంఘమును శరణు జొచ్చుచున్నాను. నాకు ప్రప్రజ్యను ఉపసంపదను దయ చేయుడు” అని విన్నవించెను. అంతట భగవంతు డిట్లనియె. “సుభద్రా! ఇతర ధర్మమునందు ప్రవర్తించెడి వ్యక్తి నా యీ ధర్మమునందు ప్రప్రజ్యను, ఉపసంపదను అభిలషించినచో నాలుగు నెలలవఱకు పరీక్షించినగాని వానిని చేర్చుకొన వీలుం డదు.”

“దేవా! నాలుగునెలలేమిటి? నాలుగేండ్లయినను శిక్షాధీనుడనై పరీక్షకు నిలుచుటకు సిద్ధమైయున్నాను.”

“సుభద్రా! సాధు సాధు.” అని ప్రశంసించి బుద్ధదేవు డానందుని బిలిచి “ఆనందా! సుభద్రునకు ప్రప్రజ్యను ఉపసంపదను ఒసంగు”మని ఆదేశించెను. ఆనందుడును అటులనే సుభద్రుని శిష్యత్వపదమున నభిషిక్తుని జేసెను. ఇట్లు బుద్ధదేవుని సన్నిధానమున ఉపసంపన్నుడై సుభద్రు డచిరకాలమున స్వర్ణతులం దొకడయ్యెను. అతడే భగవంతుని యంతిమ శిష్యుడు.

తదనంతరము సుగతదేవుడు ఆనందుని సంబోధించి “ఓ ఆనందా! నా శరీరముతో బాటు నా ధర్మోపదేశములకు నీళ్ళువదలకుడు. గురుడు గతించినాడు. ఆయనతోడ నతని ధర్మముగూడ గతించినదని తలంతురు గాబోలు. నా పిదప నా ధర్మమే మీకు గురువు. శాస్త్రలేడని చింతింపకుడు. నా ప్రతినిధిగ నా ధర్మవినయముల నాదరింపుడు. ఆనందా! 1. ఇంతవఱకు భిక్షువు లొకరినొకరు ‘ఆయుష్షంతా’ యని పిలుచుకొనుచున్నారు. 2. నాయనంతరము అట్లు వ్యవహరిం

చుట తగదు. ముందుగ ఉపసంపన్నుడైన ప్రాచీనభిక్షువు నవీనభిక్షువును పేరుగొని యైనను, గోత్రనామమునైనను, 'ఆయుష్మంతా!' యని యైనను పిలువ వచ్చును.. వెనుక నుపసంపన్నుడైన నవీనభిక్షువు ప్రాచీనభిక్షువును 'భంతే' యని సంబోధించ వలెను. 3. ఆనందా! నేను పరినిర్వాణము జెందిన పిదప అవసరమైనచో భిక్షుసంఘము చిన్నచిన్న శిక్షానియమములను ద్రోసివచ్చవచ్చును. 4. మరియు నానందా! ఛందుడను భిక్షువునకు నేను గతించినమీదట బ్రహ్మదండమును విధింపుడు."

“భగవంతా! బ్రహ్మదండమన నేమి?”

“ఆనందా! ఛందభిక్షువు తన యిష్టానుసారము మాట్లాడవచ్చును. భిక్షువు లెవ్వరును వానితో సంభాషించకుడు. సలహా నివ్వకుడు.” అని ఆనందునితో ముచ్చటించి భిక్షువులనందఱిని ఎలుగెత్తి పిలిచి “ఓ భిక్షువులారా! బుద్ధుని గుఱించి ధర్మమునుగూర్చి సంఘమును సంబంధించి యేమైన సందేహములు శంకలున్నచో యిప్పుడే అడిగి తెలిసికొనుడు. మీదట వగచిన లాభము లేదు.” అని భగవంతు డానతిచ్చెను.

భిక్షువు లందఱును మౌనమున నున్నారు. భగవంతుడు ముమ్మాఱు అట్లు పలికి వెండియు నిట్లనియె.

“ఆయుష్మంతులారా! సమస్తమును నశించునదె. సావధానులై జీవితలక్ష్యమును సాధించుకొనుడు.”

అని చివరిమాట బలికి బుద్ధదేవుడు ప్రథమధ్యానమును ప్రవేశించెను. అచ్చటి నుండి ద్వితీయధ్యానమున ప్రవేశించెను. దానిని దాటి తృతీయధ్యానమున జేరెను. ఆచోటు నతిక్రమించి చతుర్థధ్యానమున ప్రవేశించెను. ఆస్థితినుత్తరించి ఆకాశానంత్రాయతనమును బొందెను. అట్లే క్రమముగ విజ్ఞానానంత్రాయతనమును, ఆకించ న్యాయతనమును, నైవసంజ్ఞానాసంజ్ఞాయతనమును, సంజ్ఞావేదయిత్య నిర్లోభమును పొంది యుండెను.

ఆనందుడు అనురుద్ధునితో “అనురుద్ధా! భగవంతుడు పరినిర్వాణమును చెందినాడా?” అని యడిగెను.

“ఆనందా! ఇంకను పరినిర్వాణమును చెందలేదు. సంజ్ఞావేదయిత్య నిర్లోభమును ప్రాపించినాడు.” అని అనురుద్ధుడు సమాధాన మిచ్చెను.

వెండియు భగవంతుడు సంజ్ఞావేదయిత్వ నిరోధమునుండి నైవసంజ్ఞా నాసంజ్ఞాయతనమును, అచ్చటనుండి ఆకించన్యాయతనమును, అటనుండి విజ్ఞానానంతాయతనమును, ఆకాశానంతాయతనమును, చతుర్థధ్యానమును, తృతీయధ్యానమును, ద్వితీయధ్యానమును, ప్రథమధ్యానమును పొంది తిరిగి మరియు ప్రథమ ద్వితీయ తృతీయ చతుర్థ ధ్యానములను ప్రాపించి పరినిర్వాణమును జెందెను.

ఇట్లు పరమకారుణీకుడు జగద్గురుడు మహామానవుడు యిహలీలను జూలించి పరినిర్వాణము జెందినంతనె విరాగశీలురగు భిక్షువులు ‘సర్వ మనిత్యము గదే’ యని భావనజేయుచు సంతాపమును సంభాళించుకొనిరి. నిబ్బరించుకొనలేని భిక్షువులు ‘హా’ యని చేతులెత్తి ఆక్రందించుచు నేలపై బడి పారలాడుచు మిగుల వేదన జేందిరి. అనురుద్ధుడు వారినందఱు నూఱడించి ఆనందునితో నిట్లనియె.

“ఆనందా! కుశీనగరమును ప్రవేశించి భగవంతుడు పరినిర్వాణము చెంది నాడను వార్తను మల్లరకు తెలిపిరమ్ము.”

ఆ మాటకీయ్యకొని ఆనందుడు పాత్రచీవరములను ధరించి యొంటరిగ కుశీనారమును ప్రవేశించెను. మల్లక్షత్రియులును మంత్రణాగృహమునందు ప్రోవైయుండిరి. ఆయుష్మంతుడు ఆనందుటచ్చీటికరిగి “పసిష్ఠగోత్రులరగు మల్లులారా! బుద్ధదేవుడు దేహమును త్యజించి మహానిర్వాణమును పొందనాడు. మీకు యాగ్యమగు కార్యములు జేయుడు.” అని వచించెను. ఆ వార్త మాట మాటలోనే ఊరంతయు ప్రాకిపోయినది. మల్లరు, మల్లయువకులు, మల్లస్త్రీలు, మల్లకన్యలు మొత్తము పురమంతయు శోకనాదములచే నిండిపోయినది. ‘అక్కటకటా! లోకబాంధవు డస్తమించెనే? ఇక మాకు ధర్మజ్యోతిని చూపువారెవరు? ఆ దయను, ఆ శాంతమును, ఆ ప్రేమను మే మెచ్చట పొందగలము? దిక్కు లేనివారమైతిమే’ యని ఆబాలగోపాల మల్లాడి పోయినది.

కొంతసేపటికి అందఱును ధైర్యమును దెచ్చుకొని వివిధ వాద్యములతో గంధమాల్యాదికములతో ★ ఉపవత్తససాలవసమున కరుగుదెంచి భగవంతుని శరీరమును వివిధోపచారములచేత పూజించిరి. వారి పూజాపురస్కాములతో ఆనాడంతయు నట్లే గడచినది. మఱునాడు దహింతము లెమ్మనుకొనిరి. మఱు నాడును అట్లే నడచినది. దేవతాసంకల్పమున ఆఱుదినము లట్లే గడచినవి. ఏడవనాడు శరీరమును

నగరమునకు వెలివెలిగనె గొంపోయి దక్షిణభాగమున దహన క్రియ జరుపవలెనని నిశ్చయించి మల్లనాయకు లెనిమిదిమంది తలకు జలకమాడి బుద్ధదేవుని దేహమును భుజములపై నెత్తుకొనుటకు సమీపించి వచ్చి ప్రయత్నించిరి. మహాబలవంతు లెనిమిదిమంది పూని యెత్తినను ఆ శరీరము కదలలేదు. అందఱును విభ్రాంతులై అనురుద్ధునితో కారణమేమని ప్రశ్నించిరి.

“వాసిష్ఠలారా! దేవతల సంకల్ప మిందుకు భిన్నముగ నున్నది.”

స్వామీ! అనురుద్ధా! అదియెట్లు?”

“వాసిష్ఠలారా! ఊరికి బైటబైటను గొంపోయి దక్షిణదిశయందు శరీరమును దహించవలెనని మీరు తలంచెయున్నారు. గంధమాల్యపుష్ప వాద్యములతో నగరమున కుత్తరముత్తరముగ కొంపోయి ఉత్తరద్వారముగుండా పురములోనికి ప్రవేశించి పుర మధ్యమునుండి తూరుపుగవని జొచ్చి బైటికి వచ్చి నగరమునకు తూరుపు దిశ యందు మల్లర దేవమందిరమగు ముకుటబంధనమున భగవంతుని శరీరమును దహించవలెనని దేవతల యభిప్రాయమైయున్నది.”

“స్వామీ! అట్లే నెరవేరుగాక.”

ఆకాశమునుండి ముమ్మరముగ కురిసిన మందారకుసుమవృష్టితో కుశీనార మందంతట పిక్కలబంటితో నిండి తాండవించినది. కొట్టికోలాహలముగ మల్ల వీరులు నృత్యవాద్యములతో గూడి భగవంతుని శరీరమును మూపుపై బెట్టుకొని నగరమునకు ఉత్తరమువైపున వెళ్ళి క్రమముగ ముకుటబంధనైత్యమునకు గొంపోయి అందు బుద్ధదేవుని దేహమును దింపిరి.

తదుపరి మల్లక్షత్రియులు ఆనందునితో సంప్రదించి తథాగతుని శరీరమును దూదితోడను, క్రొత్తగుడ్డలతోడను అనేక వర్షాయములు చుట్టి రాజయోగ్య సత్కారమున సుగంధ కాష్ఠభరితమై యుండు చితిపై బెట్టిరి.

ఇది యిట్లుండ మహాకాశ్యపుడు యేనూర్వరు భీష్మసంఘముతో గూడి పావానగరమునుండి కుశీనారమునకు వచ్చుచు దారి ప్రక్క నొక చెట్టుక్రింద కూర్చొని యుండెను. అంతలో ఆజీవక సంప్రదాయకు డగు నొక వ్యక్తి కుశీనారమునుండి అచ్చోటికి వచ్చెను. అతనిచేత నొక మందారపుష్పము సైత ముండినది. ఆయుష్మంతుడు మహాకాశ్యపుడు వానింజూచి ‘అయ్యా! మా ఆచార్యుడగు బుద్ధదేవుని విషయము నీ కేమైన దెలియునా?’ అని ప్రశ్నించెను. అంతట నాతండును ‘ఆయుష్మంతా! తెలియును. శ్రమణగాతముడు నేటికి యేడుదినముల క్రిందట పరినిర్వాణము చెందినాడు. ఇదిగో! నా చేతిలో నుండు మందారపుష్ప మాచోటినుండి తెచ్చినదే’ యని మారువచించెను.

ఆ మాటను విని భిక్షుసంఘమంతయు గొల్లన వాపోయినది. ముసలితనమున ప్రప్రజ్యను బొంది వారిలో నొకడై యుండెడి సుభద్రుడను భిక్షువు తోడి భిక్షువులను జూచి 'ఆయుష్మంతులారా! పరివింపకుడు. మన చిక్కు లూడినవి. మహాశ్రమణు డున్నంతకు నానా కట్టుబాట్లతో నలిగిపోయితిమి. ఇక హాయిగ యథేష్టముగ మీరు మీరు చెలగుడు - మెలగుడు'ని విడ్డూరమగు పల్కు బల్కినను.

అంతట మహాకాశ్యపు డందఱిని శాంతింపజేసి వారితోడ గూడి కుశీనగరమునకు వచ్చుచుండెను. ఇచ్చట కుశీనారమునందు మల్లురు చితిపై నుంచిన భగవంతుని శరీరమును దహించవలెనని యెంత ప్రయత్నించినను అగ్ని ప్రజ్వలించలేదు. దానిం గాంచి అనురుద్ధు డిట్లనియె.

“వాసిష్ఠలారా! దేవతాసంకల్ప మన్యథా యున్నది. ఆయుష్మంతుడు మహాకాశ్యపుడు వచ్చుచున్నాడు. ఆయన వచ్చునంతకు మీ రెంత ప్రయత్నించినను చితి రగుల్కొనదు.”

అని అనురుద్ధుడు చెప్పుచుండగనే మహాకాశ్యపుడు తన యేనూర్వురు భిక్షుసంఘముతో భగవంతుని దేహమునకు దహన సంస్కారమును జరుపబడుచున్న ముకుటబంధన చైత్యమును చేరవచ్చెను. సాదృశ్య జేర్చబడియున్న భగవంతుని భౌతిక శరీరమును దర్శించి ముమ్మాఱు ప్రదక్షిణము జేసి పాదమూలమును జేరి అంజలి ఘటించి శిరసావందనములర్పించెను. భిక్షుసంఘము కూడ తమ ప్రణామముల నర్పించుకొనిరి. అంతట చితి భగ్గున మండినది. ఎముకలు దప్ప శరీరమున మరే మియు మిగిలియుండలేదు. తైలమువలె నిరవశేషముగ దహించిపోవుటచే బొగ్గును లేదు బూడిదయు లేదు. అస్థులు మాత్రము శేషించినవి. దేహమంతయు సంపూర్ణముగ దగ్ధమైనంతనే ఆకాశమున మేఘమావిర్భవించి చితిని చల్లార్చినది. మల్లురు కూడ సుగంధజలముల చితానలమును శాంతము జేసిరి.

అనంతరము కుశీనగర మల్లక్షత్రియులు, భగవంతుని యస్థుల నేరి యొక కలశమున నుంచి ఆ కలశమును మహోత్సవముతో ప్రజాతంత్ర సభాగృహమున జేర్పించి ధనుర్పాణధారులగు మహావీరుల పలువుర దానికి కావలినుంచిరి. వివిధ పూజా సత్కారములు ఆ కలశమునకు దినదినమును నడచుచుండెను.

బుద్ధదేవుడు పరినిర్వాణమును చెందినాడను వార్త నాల్గు మూలలను వ్యాపించినది. మగధరాజు అజాతశత్రుడు, వైశాలియొక్క వజ్జీయులు, కపిలవస్తూప్త వ్యూలు శాక్యక్షత్రియులు, అల్లకప్పమునందలి బూలియరాజులు, రామగ్రామ వాసులు కోలియులు, పావానాగరకులు, మల్ల గణములును తమతమ దూతలను కుశీనారము

నకు బంపి “బుద్ధభగవంతుడు క్షత్రియుడు. మేమును క్షత్రియులము. అవశ్యము మాకు అస్థిభాగమిచ్చి పంపవలసిన” దని ఆగ్రహపూర్వముగ నాజ్ఞను చెప్పి బుత్తించిరి. బేరద్వీపవాసులగు బ్రాహ్మణులును తాము బుద్ధునియందు శ్రద్ధా గౌరవములు గలవారమనియు, అస్థిభాగము తమకును బంపవలెననియు దూతముఖమున వర్తమానమంపిరి.

“భగవంతుడు మాగ్రామప్రాంతమున - మాపాలిమేరయందు పరినిర్వృతుడైనాడు. అస్థిభాగ మితరుల కివ్వవలనుగాద” ని మల్లురు బదులు చెప్పి పుత్తించిరి. ఆ విషయమును పురస్కరించుకొని రాజులోకమున కల్లోలములు చెలరేగుట నాశం కించుకొని బుద్ధభగవంతునకు ప్రగాఢ భక్తుడగు ద్రోణుడను బ్రాహ్మణుడు మధ్య వర్తిత్వమును కల్పించుకొని క్షత్రియగణముల నందఱను సమావేశపఱచి యిట్లనెను.

మ. వినుడో క్షత్రియులారా! నా పలుకువై నిద్యంబు మానుండు శాంతి నె యెల్లప్పుడు గోరు బుద్ధునకు సంతేవాసులై గూడ నాయనఘండేగినమీద నాతని శరీరాంశంబె వ్యాజ్యంబుగా జనునే కయ్యములాడ, దీననగునే సద్దర్శసంధానముల్.

అని యందఱిని దేర్చి సమాధానముజేసి అస్థిసమూహమును యెనిమిది భాగములుగ జేసి ద్రోణబ్రాహ్మణుడు కుశీనగరపౌరులకును, పావా వాసులకును, వైశాలి లిచ్చవీలకును, ★ అజాతశత్రునకును, కపిలవస్తు శాక్యులకును, రామగ్రామ కోలియులకును, అల్లకప్ప వాసులగు బులియరాజులకును, బేరద్వీపబ్రాహ్మణుల

★ అ. క. కుశీనారమునుండి రాజగృహము యిరువదియైదు యోజనములు. కుశీనార మందలి సంస్థానమునుండి భగవంతుని పవిత్రాస్థిభాగమునుగొని అజాతశత్రుడు దారిపాడు వునను నృత్యగీతవాద్యములతో నిత్యపూజాసవర్యలతో మహావైభవముగ రాజగృహపురము చేరునరక యడండ్లు యెడునలలు యెడుదనములనెద. నెగరమునుజేర స్తూపము (సమాధి) ను నిర్మించి పూజలు చేయించెను.

కొన్నాళ్ళకు ఆ అస్థిధాతువులు చెడిపోగలవని యూహించి మహాకాశ్యపస్థవిరుడు రామ గ్రామమునందలివీ తప్ప తక్కిన యేడుతావులందలి అస్థిసమూహమును ప్రోవుజేసి యెవ్వరికి తెలియకుండ రహస్యముగ అజాతశత్రుని సహాయముతో రోహపేటికలయందు వాటిని భద్రపఱచి రాజగృహపురముయొక్క అగ్నేయభాగమున భూమియందు యెనుబదిచేతుల లోతులో ప్రతిష్ఠింపించెను. దేవరాజగు శత్రుడు దానిని రక్షించుటకై దేవస్థైర్యమును నియమించెను. భవిష్యత్తు నందు ధర్మమూర్తియగు అశోకుడను రాజు యీ ధాతు నిధానమును వెలీకిదీసి జంబూద్వీపము నంతటను విస్తరింపజేయ గలడని దివ్యజ్ఞానయుతుడగు మహాకాశ్యపుడు స్వర్ణఫలకముపై శాసనమును లిఖింపజేసెను.

తదనంతరము అజాతశత్రుడును, మహాకాశ్యపుడును కాలగర్భమున జీర్ణించిరి.

కును సమముగ నొక్కొక్క భాగమును పంచియిచ్చి అస్థులను ఉంచియుంచిన కలశమును తన భాగమునకు గైకొనెను.

తదనంతరము పిప్పలీవనముయొక్క మౌర్యరాజులు భగవంతుని శరీరాంశమును తామును అభిలషించి కుశీనారమునకు వచ్చిరి. అప్పటికే పంపకమలముగిసి యుండుటచే చితియందలి బొగ్గును కొంతసమకూర్చి వారికిచ్చి ద్రోణబ్రాహ్మణుడు సమాధానము జేసి పంపెను.

అస్థులను గొంపోయి వారు వారు తమ తమ నగరములందు స్తూపములను (సమాధులను) నిర్మించిరి. ఇట్లు అస్థీస్తూపము లెనిమిదియు, అంగార(బొగ్గు) స్తూపముక్కటియు, కుంభస్తూపము నొక్కటియునై యొప్పినవి. రామగ్రామము నందలి అష్టిధాతువులు కాలాంతరమున లంకాద్వీపము జేరి నాగగణముచే పూజింపబడుచుండినవి.

౧౧

ప్రథమసంగీతి (వి. పూ. 426)

మహాకాశ్యపస్థవిరుని శిష్యసంఘములో నొకడు సుభద్రకుడును భిక్షువుబుద్ధుని పరినిర్వాణమునకు హర్షమును ప్రకటించుచు భిక్షువులకు స్వేచ్ఛావారిత్యమునకు సూచన నిచ్చుటను గత చరిత్రలో చదివితమి. ఆ ప్రసంగము మహాకాశ్యపునకు హృదయమున శల్యమై గ్రుచ్చుకొనియెయున్నది. ★ అతండుకనాడు భిక్షువులను సంబోధించి “ఆయుష్మంతులారా! మన యెట్టయెదుటనే అనాచారము ప్రబలి అధర్మము పైకొనుట యెంతయు నోర్వలేని విషయము. యోగ్యులగు స్థవర భిక్షువులను సమావేశపఱచి ధర్మమును వినయమును సంగాయనము జేయుదుము” అని ఆనతిచ్చి అందుకు దగిన వారుగ ఆర్హతులైనవారిని ఒక్కరుదక్కవ యేనూర్పురను యేర్చి సూచించెను.

అంతట భిక్షువు లిట్లనిరి. “స్వామీ! మీరు ఆనందుని గ్రహించలేదు. అతడు ఆర్హత పదవిని పొందక పోయినను రాగ ద్వేషమోహభయ దుర్గుణములకు దూరుడు. ధర్మవినయ పరిజ్ఞానమాయనకు మెండు. సాక్షాత్తు భగవంతునినుండియే ధర్మములను గ్రహించినవాడు. కావున ఆనందునిగూడ మీలెక్కలోనికి చేర్చుకొనుడు.”

ఆనందునితో కలిసి నిర్వాచితు లేనూర్వురైరి. ధర్మవినయ సంగాయనము (అందఱును కలిసి పాడుట - నిశ్చయించుట) నకు రాజగృహపురమె తగిన తావని నిశ్చయమునకు వచ్చినది. అంతట మహాకాశ్యపుడు సంఘమున కిట్లు సూచన నిచ్చెను.

“ఆయుష్మంతులారా! సంఘము యీ విషయమును ఆలకించుగాక. ఏరు కొన్న అయిదువందల భిక్షువులును యీ వర్షావాసమును రాజగృహపురమున నిర్వర్తించుచు ధర్మవినయములను సంగాయనము చేయవలెనని నిర్ణయమైనది. ఇతర భిక్షువు లచ్చోటికి రారాదు. ఇందు మీ అభిప్రాయమేమి?” అని యిట్లు ముమ్మాటడిగి సంఘము మౌనముగ నుండుటచే దాననె సమ్మతిగ గ్రహించెను.

‘అర్హతపదమును పొందని తాను ఆ సభయందు పాల్గొనుట యోగ్యముగాదే’ యని ఒకానొక రాత్రి ఆనందుడు విచారించుచు తెలతెలవారువేళ వరుండుటకై మెల్లన భూమిపై సోలెను. శరీరము భూమిని తాకియు దాకకముందే చిత్తము ఆస్రవని రుక్తమైనది. ఆనందుడు అర్హతసీద్ధిని ప్రాపించెను.

సంఘమంతయు సమావేశమైనది. మహాకాశ్యపుడు సర్వప్రథమభిక్షువగుట బట్టి ఆతనినందఱును ‘భంతే’ యని సంబోధించుచు వచ్చిరి. అతండు తక్కినవారిని ‘ఆయుష్మంతులారా! యని పిలుచుచు వచ్చెను. బుద్ధునకు మంగలి శిష్యుడగు ఉపాలితో వినయసంబంధమగు చర్చలను మొదట నడపిరి. ఉపాలివైపు జూచి మహాకాశ్యపు డీట్లనియె.

“ఆయుష్మంతా! ఉపాలీ! ప్రథమ పారాజిక యెచ్చట విధింపబడినది?”

“స్వామీ! రాజగృహమునందు.”

“నినగిని గుఱిగిని?”

“సుదిన్న కలందక పుత్రుని గూర్చి”

“ఏ విషయమున?”

“మైథున ధర్మమున”

అంతట మహాకాశ్యపుడు ఉపాలిని ప్రథమపారాజికయొక్క వస్తువును నిదానమును పుద్గలుని ప్రజ్ఞప్తిని అనుప్రజ్ఞప్తిని ఆపత్తిని అనాపత్తిని గూర్చి ప్రశ్నించెను. అతండును సమాధాన మొనగెను. అట్లే ద్వితీయ తృతీయ చతుర్థ పారాజికలను గూర్చియు, మరియు ననేక భిక్షు భిక్షుణీ నియమములను గూర్చియు నడుగుచు వచ్చెను. ఉపాలియు నుత్తరము లిచ్చుచుండెను.

తదనంతరము సంఘమునకు సూచన నిచ్చి అనుమతిగొని ఆయుష్మంతుడు మహాకాశ్యపుడు ఆనందునివైపు మళ్ళి ధర్మవిషయమును గూర్చి యిట్లు ప్రశ్నించెను.

“ఆయుష్మంతా! ఆనందా! శ్రామణ్యఫల మెచ్చట జెప్పబడినది?”

“స్వామీ! రాజగృహమున జీవకామ్రవనమునందు.”

“ఎవరితో?”

“వైదీహీ పుత్రుడు అజాతశత్రునితో.”

“ఆయుష్మంతా! బ్రహ్మజాలసూత్రము నెచ్చట జెప్పిరి?”

“స్వామీ! రాజగృహ - నాలందాపురములకు నడుమ ఆమ్రయిష్టికా రాజాగారమునందు.”

“ఎవ్వరితో?”

“సుప్రియ పరివ్రాజక బ్రహ్మదత్తమాణవకులతో.”

అని యిట్లు మహాకాశ్యపుడు ఆనందునితో ప్రశ్నించుచు వచ్చెను. ఆనందుడును సమాధాన మిచ్చెను. అయిదు నికాయములను గూర్చియు చర్చలు జరిగినవి.

అంతట ఆనందు డిట్లనియె “స్వామీ! భగవంతుడు పరినిర్వాణము చెందు సమయమున నన్ను పిలిచి, ‘ఆనందా! అవసరమైనచో నేను విధించిన నియమములలో చిన్న చిన్న శిక్షాపదములను మీదట మీరు త్రోసిపుచ్చవచ్చు’నని సెలవిచ్చినారు?”

“ఆనందా! ఆ చిన్న చిన్న నియమము లనిన నేవి?”

“స్వామీ! ఆ విషయము నే నడుగ లేదు.”

పదంపడి ఆ ప్రసంగముపై సభయందు వాదవివాదములు చెలరేగెను. ఎవ్వరును యేదియు నిష్కర్షగ తేల్చి లేక పోయిరి. మహాకాశ్యపుడు సంఘమును జూచి “ఆయుష్మంతులారా! భగవంతుడు జీవించియుండినపుడు పాలించిన నియమము లన్నింటిని మన మవశ్యమికమిదట కూడ పాలించవలసియెయున్నది. మనము కొన్నింటి నతిక్రమించినచో పలువురకు స్వేచ్ఛావారితకు దారినిచ్చిన వార మౌదుము. దీనినందఱును అంగీకరించవలెనని వాక్రుచ్చి ఆనందునితో నిట్లనియె.

“ఆనందా! అప్పుడే భగవంతుని వివర మడుగక నీవు తప్పుజేసితవి. ఇది నీకు దుష్కృతమను దోషము.”

“స్వామీ! జ్ఞప్తిలేక అడుగలేదు. అది దోష మెట్లుగును? అయినచో ఊమ వేడుకొందును.”

“అనందా! మఱియొక విషయము. ఒకనాడు నీవు భగవంతుని శాటీవస్త్రమును కాలితో త్రొక్కి పట్టి కూర్చుంటివి. అది యొక తప్పు.”

“ స్వామీ! అనాదరబుద్ధితో నే నట్లు చేయలేదు. అవసరమై జేసితిని. తప్పునచో ఊమార్పణ వేడుదును.”

“అనందా! తథాగతుని ఒత్తిడి పెట్టి స్త్రీలకు ప్రప్రజ్య నిచ్చునట్లు జేసితివి. అది దుష్పుతమను ఆవత్తి.”

“పూజ్యడా! సాక్షాత్తు భగవంతుని తల్లియగు మహాప్రజాపతి గౌతమీదేవిని ఉద్దేశించి అట్లు చేసితిని. అదెట్లు దోషము కాగలదు? అయినచో మన్నన వేడుకొందును.”

అని యిట్లు వాదవివాదములు నడచెను. అంతట కొన్నాళ్ళకు దక్షిణాగిరి యందు విహరించుచున్న పురాణుడను భిక్షువు రాజగృహమునకు బఱతెంచి అచ్చట జరుగు ధర్మవినయ సంగీతిని విని “వీరు చేయు నిర్ణయములకు నేను లొంగను. భగవంతుడు బుద్ధుని మూలమున స్వయముగ నేను వినిన నియమములనే పాటించును. తక్కినవి నాకు కొఱగావ”ని పలికెను.

ఆనందుడు మహాకాశ్యపునితో మరియు నిట్లనియె.

“స్వామీ! ఛన్న భిక్షువునకు బ్రహ్మదండము విధింపుడని భగవంతుడు చెప్పెను.”

“అనందా! బ్రహ్మదండమనిన యేమని అడిగితివా?”

“స్వామీ! అడిగితిని. వాడెట్లు మాట్లాడినను అది యిది యని మాటుపలుక కుండుట.”

“అనందా! నీవే పోయి ఆ ఛన్న భిక్షువున కావిషయము తెలిపిరమ్ము.”

“స్వామీ! వాడు చండపురుషుడు. కఠోరభాషి.”

“అనందా! అటులయిన కొంత భిక్షుపరివారముతో బొమ్ము.”

అంతట ఆయుష్మంతుడు ఆనందుడు యేనూర్వురు భిక్షుసంఘముతో గూడి ఛన్న భిక్షువు వసించుచున్న కౌశాంబీ నగరమునకు నావపై ప్రయాణము

జేసెను. కతివయ ప్రయాణములలో కౌశాంబి నధిగమించి ఉడయన మహారాజు యొక్క ఉద్యానవనమునం దొక చెట్టుక్రింద విశ్రమించి యుండెను.

ఆచార్యుడగు ఆనందుడు ఉపవనమున వచ్చియున్నాడని విని ఉదయన నరేంద్రుని రాణులు అమ్మహాత్ముని దర్శింపదలంచి వల్లభుని యనుజ్ఞగొని ఆనందు డున్నెడకు వచ్చి నమస్కరించి యొకచో గూర్చొనిరి. ఆయుష్మంతుడు ఆనందుడును వారిని వివిధ ధర్మకథాసల్లాపములతో సంతృప్తుల నొనర్చెను. అంతట నంతఃపుర కాంతలాయనకు అయిదువందల వస్త్రముల (ఉత్తరాసంగముల)ను ఉపాయన ముగ నర్పించి సెలవుదీసికొని వెళ్ళిరి.

అచ్చట ఉదయన రాజేంద్రుడు తన వల్లభులు ఆనందశ్రమణునకు యేనూరు వలువలీచ్చట విని విస్తువోయి ఆనందునివద్ద కరుదెంచి యిట్లనియె. “ఆనంద శ్రమణా! నా రాణివాసము యిట వచ్చియుండెనా?”

“మహారాజా! వచ్చియుండిరి.”

“వారు మీకు ఏనూరు చీవరములు నిచ్చినారా?”

“అవును. యిచ్చినారు.”

“అన్ని వస్త్రములను తీసికొని వ్యాపారము జేయుదురా?”

“మహారాజా! వస్త్రహీనులగు భిక్షువుల కొనగెదను.”

“ఆ భిక్షువులు ధరించియుండిన పాతగుడ్డల నేమి చేయుదురు?”

“వాటితో పఱుపు ముసుగులను తయారు చేయింతును.”

“ఆర్యా! ఆ వెనుకనుండిన పాతముసుగుల నేమి చేయింతువు?”

“మహారాజా! వాటితో బొంతలను నిర్మింతుము.”

“వెనుకటి పాతబొంతల నేమిచేయుదురు?”

“కాళ్ళు తుడుచుకొను (రాచుకొను) తివాసీలు చేయింతును.”

“అంతకు వెనుకటి తివాసీలను యేమి చేయగలరు?”

“అలుకుడు చుట్టలకు, మసిపాతలకును పనికివచ్చును.”

“ఆచార్యా! ఆనందా! సెబాసు. సెబాసు. ఏ చిన్నవస్తువు కూడ మీమూల మున వ్యర్థముగాదు. ఇదిగో! మరియు నైదువందలు చీవరము లిత్తును. గ్రహింపుము.”

ఉదయన భూపాలునిచే నిట్లు సన్మానితుడై పదంపడి ఆయుష్షుంతుడు ఆనందుడు ఛన్నభిక్షువున్న కడకు బోయి సంఘము విధించిన బ్రహ్మదండమును తెలియజేసెను. ఆ భిక్షువు ఆ మాట విని మొదలు నతీకిన వృక్షమువలె మూర్ఛితుడై నేలబడి సంఘమునకు దూరమైతినే యని మిగుల వాపోయెను. అదే విచారముతో గూడి అప్రమత్తుడై విహరించుటవలన అనతికాలములోనే యధార్థ బ్రహ్మచర్యఫలమును బొంది అర్హతులలో నొకడయ్యెను. అర్హత్వమును పొందుటచే బ్రహ్మదండ దోషము స్వయముగ నివృత్తమయ్యెను.

ఈ విధమున రాజగృహమునందు యేనూర్వురు భిక్షువులతో ప్రథమసంగీతి నడిచినది. అది పంచశతికా సంగీతియని పిలువబడెను.

సుత్తపీఠకమందు అయిదు నికాయములు గలవు. 1. దీర్ఘనికాయము. 2. మధ్యమనికాయము. 3. సంయుక్తనికాయము. 4. అంగుత్తరనికాయము. 5. ఖుద్దకనికాయము.

1. దీర్ఘ నికాయమునందు బ్రహ్మజాలము మొదలగు ముప్పదినాలుగు సూత్రములును, మూడువర్గములును గలవు. సూత్రములు దీర్ఘములై యుండుట బట్టి దీర్ఘనికాయమని పేరువచ్చినది. 2. మధ్యమ నికాయమునందు మధ్యమ పరిణామములగు పదునైదు వర్గములును, మూలావర్యాయము మొదలగు ఒక్కనూట యేబదిమూడు సూత్రములును గలవు. 3. సంయుక్త నికాయమునందు వేదనాసంయుక్త ప్రభృతికములగు సంయుక్తసూత్రములు యేబదినాలుగును, ఒఘతరణాద సూత్రములు యేడు వేల యేడువందల అఱువదిరండును గలవు. 4. అంగుత్తర నికాయమునందు పదునొకండు నిపాతములును, చిత్త పరియాదానము మొదలగు తొమ్మిదివేల అయిదువందల యేబది యేడు సూత్రములును గలవు.

5. దీర్ఘనికాయము మొదలుకొని నాలుగింటిని వదలి మిగిలిన బుద్ధవచనములను ఖుద్దకనికాయమని చెప్పబడును.

ముప్పదిరెండు అక్షరముల చొప్పున పరిమితితో బుద్ధుని ప్రమాణ వచనములు ఎనుబదిరెండువేలు శ్లోకములును, భిక్షువుల మూలమున రెండువేలును గలిసి మొత్తము ఎనుబదినాలుగు వేల వచనములు బుద్ధుని ధర్మమునకు సమ్మతమైనవి.

౧౨

ద్వితీయ సంగీతి (వి. పూ. 326)

బుద్ధభగవంతుడు పరినిర్వృతుడైన వంద సంవత్సరములకు వైశాలీ నివాసి యగు వాత్సీపుత్రు (వజ్జీపుత్రకు) డను నొక భిక్షువు వినయ నియమముల నుల్లంఘించి, 1. శృంగిలవణకల్పమును 2. ద్వ్యంగులీ కల్పమును 3. గ్రామాంతర కల్పమును 4. ఆవాస కల్పమును 5. అనుమతి కల్పమును 6. ఆచీర్ణ కల్పమును 7. అమథిత కల్పమును 8. జలోగీపానమును 9. అదశకమును 10. స్వర్ణ రజతము లను, భిక్షువు లుపయోగించుకొనవచ్చునని ప్రచారము చేయుచుండెను.

ఆయుష్మంతుడు యశుడును భిక్షువు చారిక నొనర్చుకొనుచు వైశాలీ జను దెంచి వజ్జీ పుత్రకుని, తదనుయాయులగు భిక్షువులను కలిసికొని వారి వద్దతియును, వారి ప్రచారమును తనకు సహింపరాని వగుడు అందందుండు భిక్షు సంఘములను ప్రేరేపించి ద్వితీయ సంగాయనమును వైశాలీయందే నడచునట్లొన రించెను.

ఆయుష్మంతుడు సర్వకామి, సాధువు, ఊద్రశోభితుడు, వార్షభగ్రామికుడు ననుప్రాచీనక (తూరుపుదేశమువారగు) భిక్షువులు నలువురును, రేవతుడు, సంభూ తుడు, యశుడు, సుమనుడు ననుపావేయక (పడమటి దేశపు) భిక్షువులు నలు వురును ఆ సంగీతియందు కార్యవర్గ సభ్యులుగ నెన్నుకొనబడిరి.

రేవతుడు ప్రశ్నించుచు వచ్చెను. సర్వకామి సమాధానమిచ్చుచు వచ్చెను.

1. “స్వామీ! శృంగిలవణకల్పము భిక్షువులకు విహితమేనా?”

“ఆయుష్మంతా! శృంగిలవణకల్ప మనగా సేమ?”

“స్వామీ! శృంగము (కొమ్ము) నందు ఉప్పునుంచుకొని అవసర మున్నచోట వాడుకొనుట.”

“ఆయుష్మంతా! విహితముగాదు.”

“స్వామీ! ఎచ్చట నిషేధింపబడినది.”

“ఆయుష్మంతా! శ్రావస్తీయందు ‘సుత్తవిభంగము’లో”

“స్వామీ! దోషమేమి?”

“ఆయుష్మంతా! సన్నిధికారక (సంగ్రహీత) వస్తువును భుజించుటచే ‘ప్రాయ శ్చిత్తిక’ మను దోషము.”

2. “స్వామీ! ద్వ్యంగులికల్పము విహితమేనా?”

“ఆయుష్మంతా! ద్వ్యంగులికల్ప మనగా నేమి?”

“స్వామీ! మధ్యాహ్నము రెండంగుళముల ప్రొద్దుతిరిగిన తర్వాత వికాలము నందు భోజనము చేయుట.”

“ఆయుష్మంతా! విహితముగాదు.”

“స్వామీ! ఎచ్చట నిషేధింపబడినది?”

“ఆయుష్మంతా! రాజగృహపురములో సుత్తవిభంగసూత్రమునందు.”

“స్వామీ! దోష మేమి?”

“ఆయుష్మంతా! వికాలభోజనవిషయకమగు ప్రాయశ్చిత్తము”

3. “స్వామీ! గ్రామాంతర కల్పము విహితమా?”

“ఆయుష్మంతా! అనగానేమి?”

“స్వామీ! భోజనముచేసి త్రేపితర్వాత తిరిగి గ్రామము లోనికి భోజనమున కరుగుట.”

“ఆయుష్మంతా! విహితముగాదు.”

“స్వామీ! ఎచ్చట నిషేధింపబడినది?”

“ఆయుష్మంతా! శ్రావస్తీయందు సూత్రవిభంగమున.”

“స్వామీ! దోష మేమి?”

“ఆయుష్మంతా! అతిరిక్తవిషయకమగు ప్రాయశ్చిత్తము.”

4. “స్వామీ! ఆవాసకల్పము విహితమేనా?”

“ఆయుష్మంతా! అనగానేమి?”

“స్వామీ! ఒకే సరిహద్దులో పలుచోట్ల ఉపోసథ వ్రతమును నిర్వహించుట.”

“ఆయుష్మంతా! విహితముగాదు.”

“స్వామీ! ఎచ్చట నిషేధింపబడినది?”

“ఆయుష్మంతా! రాజగృహమునందు ఉపోసథసూత్రమున.”

“స్వామీ! దోషమేమి?”

“ఆయుష్మంతా! వినయ నియమము నతిక్రమించుటచే దుష్కృతమను దోషము.”

5. “స్వామీ! అనుమతికల్పము విహితమేనా?”

“ఆయుష్మంతా! అనగా నేమి?”

“స్వామీ! తన్ననుసరించిన వర్గమునకు వినయకర్మమొనర్చుట.”

“ఆయుష్మంతా! విహితముగాదు.”

“స్వామీ! ఎక్కడ నిషేధింపబడినది?”

“ఆయుష్మంతా! చాంపేయక వినయవస్తువునందు.”

“స్వామీ! దోషమేమి?”

“ఆయుష్మంతా! వినయాతిక్రమణమున దుష్కృతమను దోషము.”

6. “స్వామీ! ఆచీర్ణ కల్పము విహితమేనా?”

“ఆయుష్మంతా! అనగానేమి?”

“స్వామీ! ‘నా ఉపాధ్యాయుడు దీనిని ఆచరించినాడు. కావున నేనును ఆచరించెద’ నని తలంచుట.”

“ఆయుష్మంతా! కొన్ని యెడల విహితము, కొన్ని చోట్లకాదు.”

7. “స్వామీ! అమధితకల్పము విహితమేనా?”

“ఆయుష్మంతా! అనగా నేమి?”

“స్వామీ! పాలు తనరూపమును మాఱి పెఱుగుగాక ముందె, అట్టి దానిని భోజనానంతరము భుజించుట.”

“ఆయుష్మంతా! విహితముగాదు.”

“స్వామీ! ఎచ్చట నిషేధింపబడినది?”

“ఆయుష్మంతా! శ్రావస్తీయందు సూత్రవిభంగమున.”

“స్వామీ! దోషమేమి?”

“ఆయుష్మంతా! అతిభోజన విషయకమగు ప్రాయశ్చిత్తము.”

8. “స్వామీ! జులోగీపానము విహితమా?”
 “ఆయుష్మంతా! అనగా నేమి?”
 “స్వామీ! సంపూర్ణ పాకమునకు రాని సారాయమును గ్రహించుట.”
 “ఆయుష్మంతా! విహితముకాదు.”
 “స్వామీ! ఎక్కడ నిషేధింపబడినది?”
 “ఆయుష్మంతా! కౌశాంబియందు సుత్రవిభంగమున.”
 “స్వామీ! దోషమేమి?”
 “ఆయుష్మంతా! సురామేరయ పానమనెడి ప్రాయశ్చిత్తిక దోషము.”

9. “స్వామీ! అదశక నిషేధనము విహితమేనా?”
 “ఆయుష్మంతా! అనగా నేమి?”
 “స్వామీ! అంచులేని ఆసనముల నుపయోగించుట.”
 “ఆయుష్మంతా! విహితముకాదు.”
 “స్వామీ! ఎచ్చట నిషేధింపబడినది?”
 “ఆయుష్మంతా! శ్రావస్తీయందు సూత్రవిభంగమున.”
 “స్వామీ! దోషమేమి?”
 “ఆయుష్మంతా! ప్రాయశ్చిత్తికదోషము.”

10. “స్వామీ! వెండిబంగారములు విహితమేనా?”
 “ఆయుష్మంతా! విహితముకాదు.”
 “స్వామీ! ఎక్కడ నిషేధింపబడినది?”
 “ఆయుష్మంతా! రాజగృహమందు సుత్రవిభంగమున.”
 “స్వామీ! దోషమేమి?”
 “ఆయుష్మంతా! ప్రాయశ్చిత్తికదోషము.”

“ఓ భిక్షుసంఘములారా! వజ్జీపుత్రకుడు స్రవారముచేయు దశవస్తువులును - ధర్మవిరుద్ధములు, వినయవిరుద్ధములు, బుద్ధశాసనదూరములు. ఇది నిర్ణయము.”

ఈ విధమున రెండవసంగీతివైశాలీయందు నడిచినది. దాని యందు చక్కగ యేడునూర్ల భిక్షువులు కూడియుండుటనే దానిని ‘సప్తశతికా సంగీతి’ యని వ్యవహరించిరి.

అశోకరాజు - తృతీయసంగీతి (వి. పూ. 212 - 191)

ష్టవిరభిక్షువులు ద్వితీయసంగీతిని సంగాయనముజేసి పదంపడి భవిష్యత్తును గూర్చి యిట్లు యోచించిరి. “ఇకపై నూటపదునెన్నిది సంవత్సరములకు రాగల కాలమున అశోకవర్షనుడను రాజు పాటలీపుత్రము రాజధానిగ జంబూద్వీపమునం తటిని పాలించగలడు. బుద్ధధర్మమునం దతడు ప్రగాఢ శ్రద్ధాతత్పరుడు కాగలడు. లాభసత్కారములను, రాజకీయగౌరవమును అపేక్షించి అన్యసంప్రదాయస్థులగు తైర్దికులుకూడ బౌద్ధ దీక్ష నవలంబింతురు. భిక్షు రూపధారులైకూడ వారు తమ తమ పూర్వమతములనె ప్రచారము జేయుచు వచ్చెదరు. దానిచే బుద్ధధర్మమునందు భ్రష్టాచారము వ్యాపింపగలదు. ఆ మలమును దొలగించుటకు తగిన సమర్థుడగు వాడు భూలోకమున నా సమయమున నవతరించవలసి యుండు” నని దలంచి బ్రహ్మలోకమునకు జని తీష్యుడను బ్రహ్మను ప్రార్థించెను. ఆయనయు సమ్మతించెను.

బ్రహ్మలోకమును వీడి భూలోకమునందు తిష్యుడు మౌద్గల్యుడను బ్రాహ్మణుని యింట బుట్టి మోగ్గలిపుత్రతీస్స (మౌద్గలిపుత్రతిష్యుడు) అని వ్యవహరింపబడు చుండెను. పదునాణెండ్లు వచ్చునరికి త్రివేద పారంగతుడై సిగ్గపుడు, చండవజ్ఞి యనెడు వృద్ధభిక్షువుల ప్రోత్సాహమున బౌద్ధధర్మమునందు దీక్షితుడై ఉపసంపదను బొంది త్రిపిటకములను కంఠస్థము జేసెను. ఇట్లు మౌద్గలిపుత్ర తిష్యుడు త్రిపిటకధరుడును ఆర్హతుడునైన యుండెను.

మగధరాజుగు బిందుసారుడు బ్రాహ్మణ ధర్మభక్తుడు. అతనికి నూర్వరు కొడుకులు. వారిలో నొకడగు అశోకుడు తన సహోదరుడగు తిష్యకుమారుని నొక్కని వదలి తక్కినవారి నందఱిని జంపి వి. పూ. 212 యందు అభిషిక్తుడుగాకనె సింహాసనము నధిష్ఠించెను. నాలుగు సంవత్సరములలో తథాగతుని నిర్వాణానంత రము 218 వ యేటయందు లేదా వి. పూ. 208 యందు భూమండలమునకు చక్రవర్తియై రాజ్యాభిషేకమును బొందెను.

తర్వాత నశోకుడు మూడు సంవత్సరములు యితర ధర్మములందు మెలగి నాల్గవయేట (వి. పూ. 205) బుద్ధధర్మమునకు భక్తుడయ్యెను.

బిందుసారునిపెద్దకొడుకు సుమను డనువాడు తన తమ్ముడగు అశోకునిచే చంపబడునప్పటికి అతనిభార్య పూర్ణగర్భిణియై యుండినది. ఆమె అంతఃపురము

నుండి తప్పించుకొని పోవుచు నొక చండాలవాటిక సమీపమున నొక మట్టిచెట్టుక్రింద కుమారుని ప్రసవించినది. న్యగ్రోధ వృక్షము క్రింద పుట్టుటచే వానికి న్యగ్రోధు డను పేరిడిరి. చండాలరే వారిని పోషించుచు వచ్చిరి. బాలకుడు యేడేండ్ల యీడు వాడయి నంతనే మహావరుణుడను స్థవిరునిచే ప్రచోదితుడై ప్రవ్రజించి వెంటనే అర్హత్య మును బొందెను.

ఒకనాడు తన మేడపై విహరించుచున్న ధర్మాశోకచక్రవర్తి వీధివెంబడి పోవు న్యగ్రోధభిక్షువును జూచి ముగ్ధుడై దగ్గటికి పిలువనంపి యతని మూలమున శరణా గమనములను, పంచశీలములను బొందెను.

అశోకచక్రవర్తి పాటలిపుత్రమున అశోకారామమును మహావిహారమును నిర్మింపజేసి యొకనాడు భిక్షుసంఘమును సమావేశపఱచి వారితో నిట్లనియె.

“పూజ్యులారా! నేను బుద్ధధర్మమునకు భాగస్వామినౌదును గదా?”

“మహారాజా! ఇంతమాత్రముచేతనే ధర్మమునకు వారసుడవని చెప్పుట జెల్లదు. ఎవ్వడు తన ఔరసపుత్రుని పరివ్రాజకుని జేసి ధర్మమునకు అప్పగించుచు న్నాడో వాడే ధర్మమునకు భాగస్వామి.”

అశోకుడు కుమారుడగు మహేంద్రుని వైపు జూచెను. సుతుడును అంగీకారమును సూచించెను. ప్రక్కనె నిలువబడియున్న కూతురు సంఘమిత్ర కూడ తానును ప్రవ్రజించుటకు ఉత్సాహమును వెల్లడించెను. మౌద్గలిపుత్రతిష్యుని యాజమాన్యమున వారిరువురును ప్రవ్రజ్యును బొందిరి. ఆ సమయమున మహేంద్రుని యీడు యిరువది వత్సరములు. సంఘమిత్రకు అష్టాదశవర్షముల వయస్సు.

అన్యసంప్రదాయులగు తైర్థికులు పలువురు లాభసత్కారవాంఛతో బుద్ధధర్మమున ప్రవేశించిరి. బౌద్ధభిక్షువులు వారి సంపర్కము నొప్పుకొనకుండిరి. ఇట్లు అశోకారామ విహారమునందలి భిక్షుసంఘమునవైమనస్యము లేర్పడి ఏడు సంవత్సరములు ఉపోసథవ్రతము నడువలేదు. ప్రావారణము జరుగలేదు. ఆతగవుల నడుమనుండలేక మోగ్గలిపుత్రతిష్యుడు అహోగంగా పర్వతమునకు (హరిద్వార - సమీపము) వెడలిపోయెను. అశోకమహారాజు ఆ వివాదమును పరిష్కరించుటకై వెండియు మౌద్గలిపుత్రతిష్యుని సాదరముగ రప్పించెను. అతని సభాపతినిగ జేసి రాజేంద్రుడు భిక్షుసంఘముల నన్నింటిని విహారమున సమావేశపఱచెను. ప్రత్యేకముగ నొక్కొక్క సంఘమును నొక్కొక్క పర్యాయము బిలిపించి యిట్లడిగెను.

“పూజ్యాలారా! సమ్యక్ సంబుద్ధునకు సమ్మతమగు వాదము (సిద్ధాంతము) యేది?”

“మహారాజా! శాశ్వత వాద” మని కొందఱును, “అత్మానంతిక వాద” మని కొందఱును, ‘ఆమరావిశ్వపక వాద’ మని కొందఱును వారి వారి పూర్వసిద్ధాంతముల ననుసరించి చెప్పుచు వచ్చిరి. మహారాజా వారి నందఱిని భిక్షువులు గారనియు, తైర్దికులనియు గ్రహించి వెలువలికి వంపును వచ్చెను. తర్వాత మఱియొక సంఘమును జూచి “పూజ్యాలారా! సమ్యక్ సంబుద్ధుని వాదమేది? అని ప్రశ్నించెను. “మహారాజా! సమ్యక్ సంబుద్ధుడు విభజ్యవాది” యని వారు ప్రత్యుత్తర మిచ్చిరి.

ఇట్లు భిక్షుసంఘమునందలి కల్ల నిజములను దేల్చి యిక ఉపోసథము నాచరింపుడని వారికి చెప్పి నరేంద్రుడు నగరికరిగెను. ఉపోసథ వ్రతానంతరము మౌద్గలీపుత్ర తిష్యుడు త్రిపిటకములందు నిష్ఠాతులైన భిక్షువులను వేయిమందిని యేర్చి కూర్చి ముందట మహాకాశ్యపుని వడుపున, యశస్థవిరుని భాతి ధర్మవినయముల సంగాయ నమును జేయించెను. ఈ తృతీయసంగీతి విక్రమపూర్వము 191 యందు నవమాసములు నడిచినది.

౧౪

విదేశములయందు ధర్మప్రచారము

1. బుద్ధుడు, 2. ఉపాలి, 3. దాసకుడు, 4. సోణకుడు, 5. సిగ్గవుడు, 6. మోగ్గలీపుత్రతిష్యుడు అని యిట్లు ఆచార్యవరంపర వచ్చినది.

మౌద్గలీపుత్రతిష్యుడు యీ విధమున తృతీయసంగీతిని ముగించి వి. పూ. 190 యందు విదేశములలో దూరదేశములలో ధర్మప్రచారమునకై భిక్షువులను బంపించెను. కాశ్మీరమునకును, గాంధార (పెషావరు) ప్రాంతమునకును మధ్యాంతిక స్థవిరుని బంపెను. మహేశ్వర (ఇందోర్) మండలమునకు మహాదేవస్థవిరుని బంపెను. ఉత్తరకన్నడములకు రక్షితస్థవిరుని బంపెను. అపరాంతము (పడమటి కనుములు) నకు ధర్మరక్షిత స్థవిరుని వంపెను. మహారాష్ట్రమునకు మహాధర్మరక్షితుని బంపెను. యవనక (బెలూచి - సిరియా - మిశ్ర - యూనాన్) ప్రాంతములకు మహా రక్షితుని బంపెను. హిమాలయ పరిసరములకు మధ్యమస్థవిరుని బంపెను. సువర్ణనభూమికి (బర్మాకు) సోణకుడు మొదలగు స్థవిరులను బంపెను.

మహేంద్రస్థవిరుడును అతనితోడ మరి నలువురు భిక్షువులును తామ్రపర్ణి (లంకా - సిలోన్) ద్వీపమునకు బోయిరి. సీమాంతదేశములందు ఉపసంపద నిచ్చుటకు పంచవర్గీయగణమే చాలును.

తామ్రపర్ణి (సిలోన్) యందు ప్రవేశించి ఆ ద్వీపమునకు రాజగు దేవానాం ప్రీయతిష్యునకును, అతని మేనల్లుడగు అరిష్టునకును మరియు ఏనూర్పురు పురుషులకును మహేంద్రుడు భిక్షుదీక్ష నొసంగెను.

రాజా చెల్లెలగు అనులాదేవి మహేంద్రుని ప్రవ్రజ్యనిమ్మని గోరినది. పురుషుడగు తాము స్త్రీలకు ప్రవ్రజ్యమివ్వరాదని చెప్పి పాటలిపుత్రమునుండి తన చెల్లెలగు సంఘమిత్రను రప్పించెను. ఆమెయు తామ్రపర్ణి ద్వీపమునందు అనులాదేవి మొదలగు యేనూర్పురు స్త్రీలకు భిక్షుదీక్ష నొసంగెను.

కొంతకాలమునకు భిక్షుసంఘమంతయు సమావేశమై మానవులయొక్క జ్ఞాపకశక్తి సన్నగిల్లుట గమనించి విక్రమపూర్వము 26 మొదలుకొని విక్రమశకము 56 వఱకు, అంతకుముందు కంఠస్థము జేయుచు వచ్చిన పాలీత్రిపిటకములను చిరకాల ముండుటకొఱకై లిపిబద్ధము జేసి పుస్తకములందు వ్రాయించిరి.

www.mohanpublications.com

మోహన్ పబ్లికేషన్స్ లో లభించు

పుస్తకముల పట్టిక
(Book List)

ఆధ్యాత్మిక, జ్యోతిష, వాస్తు, ఆయుర్వేద, మంత్రశాస్త్రాది
అనేక విషయాలు తెలుసుకోండి...

ఫేస్బుక్ **మోహన్ పబ్లికేషన్స్** పేజ్ లైక్ చేయండి.

Like us to follow :

MOHAN PUBLICATIONS

Rajamahendravaram

అజంతా హోటల్ ఎదుట, కోటగుమ్మం, రాజమహేంద్రవరం - 533101.

WWW.MOHANPUBLICATIONS.COM

మావద్ద లభించు గ్రంథములు

1. ప్రతకథలు - పూజలు

1. శ్రీ వినాయక వ్రతం	వెల రూ.10-00
2. శ్రీ విఘ్నేశ్వరపూజా-పుణ్యాహవాచనం	30-00
3. శ్రీ విఘ్నేశ్వరపూజ (కాణిపాకక్షేత్రమాహాత్మ్యంతో)	10-00
4. సంకష్టహరచతుర్థి శ్రీమహాగణపతి వ్రతం	30-00
5. వరలక్ష్మీ వ్రతం	10-00
6. కేదారేశ్వర వ్రతం	10-00
7. త్రినాథ వ్రతం(కలర్)	10-00
8. త్రినాథవ్రతం(సాదా)	5-00
9. క్షీరాబ్ధి వ్రతం	12-00
10. మంగళ గౌరీవ్రతం	10-00
11. వైభవలక్ష్మీ వ్రతం ఫోటో యంత్రంతో	25-00
12. శ్రీలక్ష్మీ కుబేర వ్రతం (ఫోటో యంత్రంతో)	25-00
13. కనకమహాలక్ష్మీ వ్రతం (కామేశ్వరీపాటంతో)	25-00
14. సంతోషీమాతా వ్రతం	25-00
15. ఏడు శనివారాల వ్రతం	25-00
16. సత్యనారాయణవ్రతం	25-00
17. శ్రీ సువర్చలాహనుమద్దీక్ష	30-00
18. శివదీక్ష	10-00
19. కాత్యాయనీ వ్రతం	20-00
20. సౌభాగ్య గౌరీవ్రతం	20-00
21. తిరుప్పావై (ధనుర్మాసవ్రతం)	36-00
22. స్త్రీల ప్రతకథలు	36-00
23. స్త్రీలప్రతకథలుస్థూలాక్షరి (నేడునూరిగంగాధరరావుగారి)	54-00
24. పెళ్ళి పాటలు - స్త్రీలపాటలు (కామేశ్వరీపాటంతో)	36-00
25. సర్వదేవతా పూజావిధానం	25-00
26. ఆరువ్రతాలు	30-00
27. రాహుకాలంలోదుర్గాదేవీపూజా	10-00

28. తులసి నిత్యపూజ, తులసీఉపయోగాలు	10-00
29. శ్రీ చక్ర రహస్య విజ్ఞానమ్	36-00
30. శ్రీచక్ర పూజావిధానం(పెద్దది)	36-00
31. లక్ష్మీ - గౌరీ నిత్యపూజ	10-00
32. శ్రీ సరస్వతీ నిత్యపూజ	10-00
33. శ్రీ దుర్గానిత్యపూజ	10-00
34. కాలభైరవ నిత్యపూజ	10-00
35. శివపూజ	10-00
36. వీరభద్ర పూజ	10-00
37. ఆంజనేయ నిత్యపూజ	10-00
38. నాగేంద్ర స్వామి పూజ	10-00
39. సుబ్రహ్మణ్య నిత్యపూజ	10-00
40. రామదేవుని కథ	10-00
41. శివదేవుని కథ	10-00
42. లక్ష్మీనరసింహపూజ	10-00
43. వేంకటేశ్వరపూజ	10-00
44. బ్రహ్మాంగారి నిత్యపూజ	10-00
45. సూర్య నిత్యపూజ	10-00
46. నవగ్రహ నిత్యపూజ	10-00
47. రుక్మిణీ కల్యాణం	25-00
48. ఉమామహేశ్వర వ్రతం	36-00
49. శ్రీ కామేశ్వరీ వ్రతం	36-00
50. 16 సోమవారముల వ్రతము	25-00
51. పార్వతీకల్యాణం	25-00
52. సహస్రకమలవర్తి వ్రతము	25-00
53. పంచముఖ ఆంజనేయ పూజావిధానము	36-00
54. అష్టనాగపూజ	36-00
55. పూజలు ఎందుకుచేయాలి ?	36-00
56. ఏ దేవునికి ఏపుష్పాలతో పూజించాలి?	36-00
57. ఏ దేవునికి ఏప్రసాదం వైవేద్యం పెట్టాలి?	36-00
58. ఏదేవునికి ఏవిధముగాబీపారాధనచెయ్యాలి?	36-00
59. ఏదేవునికి ఎన్ని ప్రదక్షిణలుచేయాలి ?	36-00
60. హనుమద్ వ్రతం	36-00
61. పంచాయతన పూజ	63-00
62. 28 వ్రతములు	120-00

63. కలశపూజలు (92కేసారి)	150-00
64. కలశపూజలు (విడివిడిగా) (ప్రింటులో)
65. ప్రాంకార మహాయజ్ఞం (ప్రింటులో)
66. గోమాత	40-00

2. స్తోత్రాలు-సుప్రభాతములు సహస్రనామములు

1. శ్రీ లలితా విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రాలు పురాణపండ రాధాకృష్ణమూర్తిగారి సంకలనం	45-00
2. లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రములు (హిందీ) ,,	50-00
3. లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రములు (ఇంగ్లీషు) ,,	50-00
4. స్థూలాక్షరీలలితావిష్ణుసహస్రనామస్తోత్రములు(పత్రికసైజ్)	99-00
5. లలితావిష్ణు (కేస్ బైండ్) 1/8 డెమ్మి	63-00
6. స్థూలాక్షరీ లలితావిష్ణు (క్రాస్సైజు)కేస్బైండ్	108-00
7. సర్వదేవతా స్తోత్రమంజరి	120-00
8. సకలదేవతా అష్టోత్తరశతనామావళి: (63)	24-00
9. విష్ణుసహస్రనామస్తోత్రమ్ (క్రాస్)	25-00
10. లలితా సహస్రనామ స్తోత్రమ్ (క్రాస్)	36-00
11. లలితా సహస్రనామములు	24-00
12. లక్ష్మీ సహస్రనామములు	24-00
13. దుర్గా సహస్రనామములు	24-00
14. ఆంజనేయ సహస్రనామములు	24-00
15. శివ సహస్రనామములు	24-00
16. విష్ణు సహస్రనామములు	24-00
17. గణపతి సహస్రనామములు	24-00
18. సుబ్రహ్మణ్య సహస్రనామములు	24-00
19. గాయత్రి సహస్రనామములు	24-00
20. లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రాలు	24-00
21. శ్రీరామా సహస్రనామములు	24-00
22. సరస్వతి సహస్రనామములు	24-00
23. సూర్యసహస్రనామములు & ఆదిత్యహృదయం	24-00
24. శ్రీవేంకటేశ్వరసహస్రనామములు	24-00
25. మణిభీషవపర్ణన (పెద్దది)	24-00
26. సంద్యావందనం	24-00
27. మంత్రపుష్పమ్
28. త్రిభాషా హనుమాన్చాలీసా	15-00
29. హనుమాన్ చాలీసా	10-00

30. మణిబీష్టపవర్ణన (పాకెట్)	10-00
31. ఆరు చాలీసాలు	10-00
32. శివారాధన (శివస్తోత్రాలు)	10-00
33. వేంకటేశ్వర సుప్రభాతం (పాకెట్)	10-00
34. ఆరుదండకాలు	5-00
35. వేంకటేశ్వర గోవిందనామములు	5-00
36. అష్టలక్ష్మీ స్తోత్రమ్ కనకధారాస్తోత్రమ్	10-00
37. దేవీఖడ్గమాలాస్తోత్రమ్ (మహిషాసురమర్దినీస్తోత్రంతో)	10-00
38. సుందరకాండ (పాకెట్)	10-00
39. భగవద్గీత మూలం	27-00
40. రామరక్షాస్తోత్రమ్	15-00
41. స్తోత్ర రత్నావళి	36-00
42. పురాణపండ లలితా-విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రమ్(మినీ)	10-00
43. పురాణపండ లలితాసహస్రనామస్తోత్రమ్(మినీ)	10-00
44. పురాణపండ విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రమ్	10-00
45. పురాణపండ ఆదిత్య హృదయం	10-00
46. మంత్రపుష్పం (మినీ)	10-00
47. శివానందలహరి-సౌందర్యలహరి	36-00
48. కుజదోషం	10-00
49. కాలసర్ప దోషం	10-00
50. మీ అప్పులు తీరాలా?	10-00
51. దృష్టిదోషాలు నివారణ	10-00
52. పంచసూక్తములు	10-00
53. సంధ్యావందనం	10-00
54. రుద్రనమకమ్-చమకమ్	10-00
55. గాయత్రీమంత్రాలు	10-00
56. హయగ్రీవ స్తోత్రమాల	10-00
57. దక్షిణామూర్తి స్తోత్రమాల	10-00
58. ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగాలు - పంచారామాలతో	10-00
59. శ్రీసూక్తం పురుష సూక్తం	10-00
60. నవగ్రహస్తోత్రమాల	36-00
61. మహాన్యాసమ్	36-00
62. సుందరకాండ గానామృతం	36-00
63. గోమాతపూజావిధానము	10-00
64. ఆనందసిద్ధి - 1 శ్రీదేవీ స్తోత్రమాల	108-00

65. ఆనందసిద్ధి - 2 ఏ సమస్యకు ఏ స్తోత్రమ్ పారాయణచేయాలి	108-00
66. ఆనందసిద్ధి-3 మానసదేవీ స్తోత్రమాల	108-00
67. శ్రీ కాలభైరవ రక్షా కవచమ్	63-00
68. అర్చన	40-00
69. నిత్యదేవతార్చన	40-00
70. సర్వదేవతా స్తోత్ర నిధి	99-00
71. శ్రీచక్ర నవవరణార్చన	63-00
72. చండీ సప్తశతి పారాయణ క్రమం	99-00
73. శ్రీదేవి స్తోత్ర రత్నావళి 32 దేవి స్తోత్రాలకు తాత్పర్యంతో	99-00
74. వనదుర్గా మంత్రానుష్ఠాన క్రమమ్	63-00
75. శ్రీ కాలభైరవ వ్రతము	63-00

3. శ్రీ సాయి దత్త గ్రంథములు

1. శ్రీ సాయిబాబా సచ్చరిత్ర	120-00
2. సంపూర్ణ శ్రీ గురు చరిత్ర	120-00
3. శ్రీ సాయిఆరాధన-షిర్డివైభవం	120-00
4. శ్రీ సాయిబాబా జీవిత చరిత్ర (క్రొన్)	63-00
5. శ్రీ గురుచరిత్ర (క్రొన్)	63-00
6. నవనాథ చరిత్ర	99-00
7. శ్రీసాయిచరిత్ర (భైండు) ప్రయాణపుపారాయణగ్రంథం	63-00
8. శ్రీగురుచరిత్ర (భైండు) ప్రయాణపుపారాయణగ్రంథం	63-00
9. సత్యదత్తవ్రతం దత్తాత్రేయపూజాకల్పం,సహస్రంతో	30-00
10. అనఘాదేవీ వ్రతం	30-00
11. భక్తుల ప్రశ్నలకు బాబా జవాబులు	30-00
12. శ్రీ సాయిపూజాకల్పం (సహస్రంతో)	25-00
13. శ్రీ సాయిభజనమాల	20-00
14. శ్రీ సాయి భజన్స్	20-00
15. శ్రీ సాయిభక్తి గీతాలు	20-00
16. శిరిడిహారతులు (భావంతో)	20-00
17. "శ్రీసాయి"కోటి	27-00
18. "శ్రీసాయిరామ్"కోటి	20-00
19. శ్రీ సాయినాథ స్తోత్రమంజరి	10-00
20. శ్రీ సాయివేయినామాలు	8-00
21. శ్రీ సాయి హారతులు (పాకెట్)	15-00
22. శ్రీ సాయి స్తవనమంజరి	10-00
23. హిందీ శ్రీ సాయి హారతులు	15-00

24. శని సింగణాపూర్ క్షేత్రమాహాత్మ్యం	63-00
25. ఇంగ్లీషు శ్రీ సాయిహారతులు	15-00
26. షిరిడి దర్శనం-శ్రీసాయి వైభవం	99-00
27. సాయిసత్యవ్రతం	30-00
28. సాయి అనుగ్రహమ్	120-00
29. నవగురువారాల వ్రతకల్పము	15-00
30. శ్రీదత్తలీలామృతము	99-00
31. హృదయంలో సాయి	15-00
32. శ్రీషిరిడిసాయి లీలామృతం(శ్రీసచ్చరిత్ర)	120-00
33. గజాననమహరాజ్ చరిత్ర	99-00

4. జ్యోతిషాలు

1. 'కాలచక్రం' గంటలపంచాంగం (గార్గేయ)	72-00
2. గ్రహభూమి పంచాంగము (గార్గేయ)	108.00
3. ఆనందసిద్ధి పంచాంగం (వై.వి.శాస్త్రి)	63.00
4. ములుగు వారి రాశిఫలితాలు (12రాశులువారికి)	50.00
5. ములుగు వారి రాశిఫలితాలు విడివిడిగాఓక్కొక్కటి	12.00
6. కాలచక్రంజ్యోతిషక్యాలండర్	25.00
7. గ్రహబలం క్యాలండర్ (శ్రీనివాసగార్గేయ-భక్తిటివి)	25.00
8. శుభమస్తు (పిడపల్లి) క్యాలండర్	25.00
9. సాదా క్యాలండర్	5.00
10. పాకెట్ క్యాలండర్	15.00
11. తాజకనీలకంఠీయమ్	100-00
12. కేరళ జ్యోతిష రహస్యాలు	180-00
13. జ్యోతిష బ్రహ్మ రహస్యాలు	180-00
14. మానసాగరి జాతకపద్ధతి	180-00
15. వరాహమిహిర జాతకపద్ధతి	180-00
16. వధూవర వివాహమైత్రిద్వాదశకూటములు	99-00
17. సింపుల్ రెమిడీస్	180-00
18. శంభు హోరప్రకాశిక	250-00
19. పూర్వ పరాశరి	100-00
20. పరాశర జ్యోతిషవిజ్ఞాన సర్వస్వం	200-00
21. ప్రశ్న సింధు	99-00
22. నక్షత్ర విశేష ఫలితాలు	63-00
23. సూర్యసిద్ధాంతపంచాంగగణితంచేయడంఎలా?	180-00
24. ధృక్సిద్ధాంతపంచాంగగణితం చేయడంఎలా?	180-00

25. ఆయుర్దాయ నిర్ణయం	63-00
26. జాతక గణిత ప్రవేశిక	63-00
27. జ్యోతిషమర్కబోధిని	63-00
28. జ్యోతిష ప్రశ్నోత్తరమాల	63-00
29. ముహూర్తం నిర్ణయించడంఎలా?	63-00
30. జాతక మకరందం	63-00
31. జ్యోతిష సరస్వతి	63-00
32. మీజననకాల విశేషాలు	63-00
33. ముహూర్త విజ్ఞాన భాస్కరం	63-00
34. జ్యోతిష స్వయంబోధిని	63-00
35. శుభముహూర్త శిరోమణి	63-00
36. నక్షత్ర ఫలమంజరి	36-00
37. పంచాంగం చూసే విధానం	36-00
38. సర్వార్థ జ్యోతిషం	36-00
39. ప్రాథమిక జ్యోతిషం	36-00
40. నవరత్నములు శుభయోగములు	36-00
41. శుభశకునాలు	30-00
42. హస్తరేఖాఫలితాలు	36-00
43. సంఖ్యల్లో భవిష్యత్	36-00
44. ముహూర్త దీపిక	99-00
45. పుట్టుమచ్చలు ఫలితాలు	30-00
46. కలలు ఫలితాలు	30-00
47. జాతక చక్రం వేయడం ఎలా?	36-00
48. మానసాగరి (ప్రాచీనజ్యోతిషగ్రంథం) -పుచ్చాశ్రీనివాసరావు	250-00
49. జ్యోతిషశాస్త్ర చిట్కాలు	120-00
50. గుప్తా శతాబ్ది పంచాంగం (1940-2050)	999-00
51. ప్రశ్నచండేశ్వరమ్	63-00
52. ద్వాదశభావ ఫలచంద్రిక	250-00
53. జ్యోతిష శతయోగరత్నావళి (సూర్యయోగాలఫలితాలు)	120-00
54. అంగసాముద్రికం	36-00
55. హస్త సాముద్రికం	63-00
56. లాల్ కితాబ్	99-00
57. శకునశాస్త్రం	63-00
58. ఆధునికప్రశ్నశాస్త్రం	120-00
59. పరాశరజ్యోతిష ప్రశ్నజ్యోతిషం	180-00

60. అష్టకవర్గ (కొండపల్లి)	63-00
61. బృహత్ జాతకం (ప్రాచీనప్రతికిపునర్ముద్రణ)	250-00
62. లగ్నరత్నాకరం	63-00
63. షట్పంచాశిక	120-00
64. 40 రోజుల్లో జ్యోతిషం నేర్చుకొనండి	270-00
65. 40 రోజుల్లో సాముద్రికం నేర్చుకొనండి	180-00
66. 40 రోజుల్లో సంఖ్యాశాస్త్రం	180-00
67. 40 రోజుల్లో నక్షత్ర (నాడీ) ఫలితములు	270-00
68. 40 రోజుల్లో వైద్యజ్యోతిషం నేర్చుకోండి	250-00
69. మీ పుట్టినతేదీ అద్భుతరహస్యాలు (సాయిగణపతిరెడ్డి)	270-00
70. కె.పి.జ్యోతిషం (పరిచయం)	63-00
71. ముహూర్తచింతామణి	99-00
72. సూర్యచంద్ర గ్రహణములు	63-00
73. ప్రసిద్ధవృక్షల జాతకాలు (వేరేకొండప్ప)	180-00
74. అదృష్టరెమెడిస్	144-00
75. గ్రహసంచార ఫలనిర్ణయదీపిక	63-00
76. జ్యోతిష రెమిడిస్	300-00
77. జాతకమార్తాండం పాతప్రతికి యథాతథం (కొండపల్లి)	250-00
78. జ్యోతిషవిద్యాప్రకాశిక పాతప్రతికి యథాతథం (కొండపల్లి)	250-00
79. నాడీజ్యోతిషం	63-00
80. నక్షత్రపారిజాతం (గోరసవీరభద్రాచార్య)	63-00
81. లగ్నపారిజాతం (గోరసవీరభద్రాచార్య)	63-00
82. గౌతమసంహిత	63-00
83. హోరరత్నమాల	63-00
84. జాతకఫల మణిమంజరి	200-00
85. పుష్కర పంచాంగం (2013-14 నుండి 2024-25)	560-00
86. దశాభుక్తిఫల నిర్ణయం	250-00
87. వింత జ్యోష్యములు	63-00
88. షోడశవర్గులు	200-00
89. రవిగ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
90. చంద్ర గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
91. కుజ గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
92. బుధ గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
93. గురు గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
94. శుక్ర గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00

95. శని గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
96. రాహు & కేతు గ్రహముల సమస్త ప్రభావములు	99-00
97. ఆధునిక గ్రహములు-ఉపగ్రహములు సమస్త ప్రభావములు	99-00
98. ముహూర్తమార్తాండం	63-00
99. లఘుజాతకం	63-00
100. జాతకాలంకారము	63-00
101. మేషలగ్న ఫలితములు	99-00
102. వృషభ లగ్న ఫలితములు	99-00
103. మిథున లగ్న ఫలితములు	99-00
104. కర్కాటక లగ్న ఫలితములు	99-00
105. సింహలగ్న ఫలితములు	99-00
106. కన్యలగ్న ఫలితములు	99-00
107. తుల లగ్న ఫలితములు	99-00
108. వృశ్చిక లగ్న ఫలితములు	99-00
109. ధనుస్సు లగ్న ఫలితములు	99-00
110. మకర లగ్న ఫలితములు	99-00
111. కుంభ లగ్న ఫలితములు	99-00
112. మీన లగ్న ఫలితములు	99-00
113. నారద సంహిత	200-00
114. పంచాంగపీఠికలేఖకాగణితం	250-00
115. తారాబలం - చంద్రబలం (వేరే కొండప్ప)	99-00
116. సులభలగ్న సాధన (చిత్రాలగురుమూర్తిగుప్తా)	200-00
117. రాహు కేతువుల యోగము	99-00
118. ఛాయాగ్రహములు	99-00
119. జ్యోతిషవిజ్ఞాన దీపిక	63-00

జి.వి.రామన్ గారి గ్రంథములు

120. జ్యోతిష విద్యారంభం	50-00
121 గ్రహభావ బలములు	50-00
122. కాలచక్రదశ	50-00
123. అనుభవ ప్రశ్నాజ్యోతిషం	50-00
124. జ్యోతిషశాస్త్రంలో వాతావరణ భూకంపాలు	50-00
125. పురోగామి జాతకం	50-00
126. భావార్ధరత్నాకరం	75-00
127. భారతీయజ్యోతిష సర్వస్వం	75-00
128. అష్టకవర్గ పద్ధతి:	75-00

129. జ్యోతిషశాస్త్రంలో సందేహాలు,సమాధానాలు	75-00
130. ప్రశ్నతంత్ర	75-00
131. ముహూర్తం	75-00
132. విశిష్ట జాతకములు	125-00
133. భారతీయఫలితజ్యోతిషం	125-00
134. 300 ముఖ్యమైన యోగములు	125-00
135. జాతకంపరిశీలించడంఎలా ?	300-00

**రాష్ట్రపతి అవార్డుగ్రహీత, మహామహోపాధ్యాయ, వాచస్పతి
శ్రీ మధురకృష్ణమూర్తిగారి గ్రంథములు**

136. బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-1	200-00
137. బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-2	200-00
138. బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-3	200-00
139. బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-4	200-00
140. భావార్థరత్నాకరము	100-00
141. ముహూర్త చింతామణి	100-00
142. ముహూర్త చింతామణి-పార్వ2	200-00
143. స్వప్న శాస్త్రము	36-00
144. శతయోగమంజరి	50-00
145. వ్రతనిర్ణయకల్పవల్లి	250-00
146. దైవజ్ఞవల్లభం	75-00
147. వసంతరాజశకునమ్ (బృహత్శకునశాస్త్రం)	250-00
148. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-1	100-00
149. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-2	200-00
150. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-3	100-00
151. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-4	200-00
152. అనుభవసులభవాస్తు - 1	50-00
153. అనుభవసులభవాస్తు - 2	100-00
154. పంచాంగ వివేకము	99-00
155. వశిష్ట సంహిత	360-00
156. పంచపక్షి శాస్త్రం (కేస్బైండి)	200-00

5. వాస్తులు

1. 40 రోజుల్లో “వాస్తువిద్య” నేర్చుకొనండి	180-00
2. వాస్తుశాస్త్ర రహస్యములు	200-00
3. వాస్తునుబట్టి మీ ఇల్లు	63-00
4. మీరూ మీ వాస్తు	63-00

5. గృహవాస్తు చిట్కాలు	63-00
6. వాస్తు పూజ	63-00
7. వాస్తు సూత్రములు	63-00
8. వాస్తుశాస్త్ర రహస్యాలు	63-00
9. గృహవాస్తు వర్ణులు	99-00
10. విశ్వకర్షవాస్తు శాస్త్రరీత్యా మీ ఇంటి ప్లానులు	63-00
11. విశ్వకర్ష వాస్తుశాస్త్రరీత్యా మీఇండ్లఆయములు	99-00
12. విశ్వకర్ష వాస్తు శాస్త్రం(చిత్రాలగురుమూర్తిగుప్తా)	180-00
13. ఆధునిక గృహవాస్తు	99-00
14. శుభవాస్తు	270-00
15. వాస్తుయంత్ర రత్నావళి	120-00
16. వాస్తుశాస్త్రం	120-00
17. హౌస్ ప్లాన్స్	63-00
18. గృహనిర్మాణ వాస్తు	63-00
19. వాస్తు రెమెడీస్	63-00
20. గృహవాస్తు దర్పణం	63-00
21. జ్యోతిష-గృహవాస్తుచంద్రిక	200-00
22. వాస్తురత్నాకరం (క్రిందపల్లి)	63-00
23. వాస్తుశిరోమణి	120-00
24. వాస్తుసంగ్రహమ్	63-00
25. పంచవాస్తు పారిజాతం	120-00
26. వాస్తుడిండిమమ్	63-00
27. వాస్తుదుందిభి	120-00
28. విశ్వకర్షవాస్తుప్రకాశిక (కేన్బైండ్)	250-00
29. కృష్ణవాస్తుశాస్త్రము	63-00
30. జలివాస్తు,శల్యవాస్తు (దంతూరిపండరీనాథ్)	99-00
31. మయవాస్తు (గోరసపీఠభద్రాచార్య)	120-00
32. వాస్తు జ్యోతి	63-00
33. మన ఇల్లు-మనవాస్తు	99-00
34. వాస్తవ వాస్తుపూజావిధానము	108-00
35. వాస్తు దర్పణం	120-00

6. మంత్ర-శాస్త్రాలు

1. మంత్రసాధన	63-00
2. తంత్రజాలం	63-00
3. మంత్రశక్తి	63-00

4. దత్తాత్రేయ తంత్రవిద్య	63-00
5. దత్తాత్రేయ మూలికాతంత్రమ్	63-00
6. తాంత్రిక పంచాంగం	63-00
7. యక్షిణీ తంత్రం	63-00
8. మంత్రానుష్ఠాన చంద్రిక	63-00
9. సర్వదేవతా మంత్రకవచములు	63-00
10. మంత్రాక్షరాలరహస్యం (బీజాక్షరనిఘంటువు)	63-00
11. సర్వదేవతా మంత్రరత్నావళి	63-00
12. సదాచార దీపిక	63-00
13. యోగినీ-వామకేశ్వరతంత్రం	63-00
14. ప్రపంచసారతంత్రం	63-00
15. బదనిక తంత్రమ్	63-00
16. ఉచ్చిష్ట గణపతి తంత్రమ్	63-00
17. గుప్త సాధన తంత్రం	63-00
18. గంధర్వ తంత్రమ్	63-00
19. సౌందర్యలహరి (మంత్రయంత్రరత్నావళి)	63-00
20. యంత్ర మంత్ర తంత్ర	63-00
21. పాశుపత తంత్రం	99-00
22. పంచదశ మహాఘ్న తంత్రం	99-00
23. రుద్రాష్టాధ్యాయః	99-00
24. మంత్రసిద్ధి	120-00
25. పరశురామతంత్రమ్	108-00
26. శ్రీలలితావిలోమ పంచదశీ	108-00
27. శ్రీ గురు తంత్రం	108-00
28. గాయత్రీ తంత్రమ్	108-00
29. మహాశక్తి మంత్ర తంత్ర రహస్యాలు	150-00
30. శ్రీ దుర్గ తంత్రమ్	200-00
31. మహామృత్యుంజయఅమృతపాశుపతమ్	200-00
32. సర్ప (నాగ)తంత్రం	250-00
33. హవన తంత్రం	250-00
34. షోడశనిత్యతంత్రం	250-00
35. శాక్తీయతంత్రం	250-00
36. రుద్రయామళతంత్రం	250-00
37. లక్ష్మీప్రత్యంగిరా తంత్రమ్	250-00
38. హిరణ్యకూలినీ తంత్రమ్	250-00

39. మాయాప్రత్యంగిరా తంత్రమ్	250-00
40. శ్రీ విశ్వరూప ప్రత్యంగిరా తంత్రమ్	250-00
41. స్వర్ణాకర్షణభైరవతంత్రం	250-00
42. కాశీవిశాలాక్షి తంత్రం	250-00
43. శాంతితంత్రమ్	250-00
44. యంత్రసిద్ధి	360-00
45. శ్రీ లక్ష్మీ తంత్రమ్	360-00
46. మంత్రమహోదధి (స్త్రీదేవతాఙ్కల్పమ్)	360-00
47. మంత్రమహోదధి (పురుషదేవతాఙ్కల్పమ్)	360-00
48. మంత్రశాస్త్రం (గ్రంథము)	360-00
49. ప్రత్యంగిరాకృత్యాతంత్రం	360-00
50. కామధేనువు తంత్రం	360-00
51. శూలినీదుర్గాతంత్రం	360-00
52. శ్రీవిద్య రహస్యం	290-00
53. కులార్ణవ తంత్రమ్	150-00
54. ఆచార్య సిద్ధ నాగార్జునతంత్రం (ఒరిజనల్)	390-00
55. సిద్ధమూలిక రహస్యం (మంత్ర,యంత్రసహితం)	63-00

7. గ్రంథాలు - ఆరాధనలు

1. భగవద్గీత శ్లోక తాత్పర్య సహితం	54-00
2. భగవద్గీత (వచనం)	99-00
3. భగవద్గీత శ్లోకతాత్పర్యం-కేసుబైండింగ్	72-00
2. గణేశ ఆరాధన 1	99-00
3. గణేశోపాసన 2	99-00
4. నవగ్రహవైభవం	99-00
5. నవగ్రహ రెమెడీస్	99-00
6. నవగ్రహ వేదం	99-00
7. శనిగ్రహారాధన	99-00
8. ఆదిత్యారాధన	99-00
9. సుబ్రహ్మణ్యారాధన	99-00
10. శ్రీ శివ ఆరాధన	99-00
11. లక్ష్మీ ఆరాధన	99-00
12. హనుమదారాధన	99-00
13. లలితారాధన	99-00
14. శ్రీ చక్రారాధన	99-00
15. గాయత్రీ ఆరాధన	99-00

16. వీరభద్రారాధన	99-00
17. కుజగ్రహారాధన	99-00
18. భైరవారాధన	99-00
19. దైవారాధన	99-00
20. గీతారాధన (భగవద్గీత శ్లోకతాత్పర్యసహిత)	99-00
21. శ్రీవేంకటేశ్వరాధన	99-00
22. హయగ్రీవారాధన	99-00
23. లక్ష్మీనరసింహారాధన	99-00
24. శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీ స్తోత్ర కదంబం	99-00
25. దేవీ లీలామృతం	99-00
26. పురాణపండ సుందరకాండ వచనం	99-00
27. పురాణపండ రామాయణం	99-00
28. పురాణపండ భారతం	99-00
29. పురాణపండ భాగవతం	99-00
30. (సూరి) వాల్మీకి రామాయణం	99-00
31. కాలసర్ప యోగం	99-00
32. నిత్య జీవితములో రుద్రాక్షలు	99-00
33. నిత్య జీవితములో నవరత్నాలు	99-00
34. వేదసూక్తములు	99-00
35. వేమన పద్యసారామృతం	99-00
36. పండగలు పర్వదినాలు	99-00
37. సూక్తిరత్నాలు	99-00
38. హనుమచ్ఛ్రిత్ర	99-00
39. నవగ్రహ దర్శనమ్	99-00
40. నిత్యజీవితంలో నవగ్రహాలు	99-00
41. సాలగ్రామములు	99-00
42. గురుశుక్ర ప్రభావము చంద్రకళానాడి	99-00
43. శనిగ్రహరెమిడిస్	99-00
44. జాతకసుధాసారము-జాతకమోక్షప్రదాయిని	99-00
45. వివాహజ్యోతిషమంజరి-మ్యారేజ్మ్యాచింగ్గైడ్ (సాయిగణపతిరెడ్డి)	99-00
46. మీపుట్టినతేదీనిబట్టి మీజీవితరహస్యాలు (న్యూమరాలజీ లైఫ్గైడ్) ..	99-00
47. మీఅదృష్టానికి (పేరు) నేమ్కరక్షన్ ..	99-00
48. న్యూమరాలజీ రెమిడిస్	99-00
49. మూకపంచశతీ	99-00
50. శ్రీరామకర్ణామృతం	99-00

51. రహస్యకుక్కుటశాస్త్రం	300-00
52. ఉపాసన విధానం	99-00
53. పంచమవేదం మహాభారతం	99-00
54. దేవుళ్ళు డాట్ కామ్	99-00
55. గణపతిభాష్యం	99-00
56. యజుర్వేద ఉపనయనవివాహప్రయోగమంజరి	99-00
57. నవయోగులు	99-00
58. ఆంధ్రప్రదేశ్లోనిదర్శించవలసిన ప్రముఖదర్గాలు	99-00
59. సకలదేవతాఅష్టోత్తరాలు(పెద్దది)-(180అష్టోత్తరశతనామావళులతో)	99-00
60. సకలదేవతా అష్టోత్తరశతనామావళులు (కేస్బైండింగ్)	216-00
61. సకలదేవతా సహస్రనామములు	99-00
62. ఆధ్యాత్మిక సూక్తి నిధి	99-00
63. బ్రాహ్మణులు గోత్రాలు,ప్రవరలు	99-00
64. సర్వదేవతాస్వరూపుడు శ్రీ వేంకటేశ్వరుడు	99-00
65. శ్రీ లక్ష్మీసన్నిధి	99-00
66. శ్రీలక్ష్మీ గణపతి హోమకల్పం	99-00
67. మార్షల్ ఆర్ట్స్ 9 (కరాటే,కుంగ్ పూనేర్చుకోండి)	99-00
68. మ్యాజిక్ గైడ్	99-00
69. చదరంగం	99-00
70. పంచముఖ హనుమత్ వైభవం	63-00
71. గరుడపురాణం	40-00
72. మాఘపురాణం	36-00
73. శివపురాణం	36-00
74. వైశాఖపురాణం	36-00
75. కార్తీక పురాణం	36-00
76. కార్తీక పురాణం (చిన్నది)	25-00
77. సర్వకార్యసిద్ధికి రామాయణపారాయణ	63-00
78. పెద్దబాలశిక్ష	50-00
79. గాయత్రీ మహిమ	36-00
80. వృక్షదేవతలు	63-00
81. యాజుష స్కార్త సంస్కార చంద్రిక	200-00
82. సనాతనవైదిక బ్రాహ్మణస్మార్తాగమకల్పమ్	150-00
83. చతుర్వేదములు	120-00
84. నవగ్రహారాధన	120-00
85. తాళపత్ర సమాహార గోపురం	120-00
86. మనుధర్మ శాస్త్రం (వచనంలో...) (కేస్బైండు)	250-00

87. మానవధర్మములు	120-00
88. వేదమంత్ర సంహిత	120-00
89. సహస్రలింగార్చన	120-00
90. శ్రీ శివగీత	120-00
91. ద్వాదశఉపనిషత్తులు	120-00
92. పురాణపండవారి సౌందర్యలహరి	(కేస్ బైండింగ్) 250-00
(శ్లోకతాత్పర్యసహిత విపులవ్యాఖ్యతో)	సాదా 120-00
93. బృహత్ శివ స్తోత్ర రత్నాకరము	200-00
94. బృహత్ దేవీ స్తోత్రరత్నాకరము	200-00
95. బృహత్ విష్ణు స్తోత్రరత్నాకరము	200-00
96. కేదారనాథ్ బదరీనాథ్ యాత్రాగైడు	63-00
97. దక్షిణావృత శంఖములు	63-00
98. 108 దివ్యదేశాల విష్ణుక్షేత్రదర్శని	36-00
99. ధర్మసింధువు(కేస్ బైండింగ్)	270-00
100. భారతీయ శైవక్షేత్రయాత్రాదర్శిని	99-00
101. చిలుకూరి బాలాజీచరిత్ర	36-00
102. భగవత్ స్తుతి	63-00
103. సూర్యోపాసన	36-00
104. కాశీఖండం	250-00
105. దేవీభాగవతం	360-00
106. శ్రీ ఆంజనేయం	216-00
107. ధర్మసందేహాలు	216-00
108. ఆధ్యాత్మిక దైవిక వస్తువులు	250-00
109. రామాయణం	600-00
110. పోతన భాగవతం	900-00
111. శివమంత్రములు	63-00

8. వైద్య గ్రంథాలు

1. ఆహారం ఆరోగ్యం	36-00
2. మూలికావైద్య చిట్కాలు	36-00
3. ఆయుర్వేద వైద్య చిట్కాలు	30-00
4. గృహవైద్య రహస్యాలు	36-00
5. గృహవైద్యసారం	36-00
6. హోమియోవైద్యం (ద్వాదశలవణచికిత్స)	63-00
7. ప్రకృతివైద్యం	36-00
8. ఆహారం-వైద్యం	99-00

9. సంపూర్ణ ఆయుర్వేద-చిట్కా వైద్యం	99-00
10. ఆయుర్వేదమ్	36-00
11. ఆయుర్వేద మూలికావైద్యబీపిక	99-00
12. దుంపకూరలు, ఆకుకూరలు, కాయగూరలు (వాడకం - ఉపయోగాలు)	99-00
13. ఏకమూలికావైద్యం	99-00
14. అష్టాంగ హృదయం (4భాగాలు)	1200-00
15. రహస్యసిద్ధయోగవైద్యసారమ్	99-00
16. ప్రాథమిక హోమియోవైద్యం	99-00
17. ఒబెసిటీ	99-00
18. హెల్త్ గైడ్	99-00
19. ఆయుర్వేదం-జీవనవేదం	99-00
20. ఫుడ్ థెరపి	63-00
21. న్యూచురల్ థెరపి	99-00
22. సంపూర్ణ ఆరోగ్యానికి 20ని॥	63-00
23. కీళ్ళనొప్పులు మీ సమస్యలైతే...	99-00
24. యోగామంత్ర	63-00
25. యోగా మండే టు సండే	63-00
26. హెర్బల్ మెడిసిన్-హెల్త్ టుడే	99-00
27. హెల్త్ ఫైల్	108-00
28. వస్తుగుణపాఠం	250-00
29. రసాయన వాజీకరణ తంత్రం	150-00
30. వస్తుగుణ మకరందం	400-00
31. నాటువైద్యం -(కేస్ బైండ్)	360-00
32. నాటువైద్యం (చిన్నది)	99-00
33. ప్రాణాయామము-యోగ	63-00

9. అయ్యుష్ష - భవానీ రకాలు

1. శ్రీ అయ్యుష్ష లీలామృతం	30-00
2. శ్రీ అయ్యుష్ష భజనపాటలు	63-00
3. శ్రీ అయ్యుష్ష పూజాకల్పం	20-00
4. శ్రీ అయ్యుష్ష భక్తి గీతాలు	20-00
5. హారతిగైకొనుమా	40-00
6. శ్రీ అయ్యుష్ష దీక్ష F	10-00
7. శ్రీ అయ్యుష్ష భజనమాల F	10-00
8. శ్రీ అయ్యుష్ష నిత్యపూజ P	10-00

9. శ్రీ అయ్యప్ప నిత్యనియమావళి P	10-00
10. భవానీదీక్ష (శ్రీ భవానీ లీలామృతం)	36-00
11. దేవీలీలామృతం	99-00
12. శ్రీ దేవీ పూజాకల్పం	20-00
13. దేవీ భక్తిగీతాలు	20-00
14. భవానీదీక్ష P	10-00
15. దేవీ భక్తిమాల F	10-00
16. శ్రీ అయ్యప్ప భజనావళి	120-00
17. అయ్యప్పపూజావిధి (జేసుదాసుసాంగ్స్‌తో)	24-00

10. భజనలు - కీర్తనలు

1. అన్నమయ్య కీర్తనలు	20-00
2. శ్రీరామదాసు కీర్తనలు	20-00
3. సర్వదేవతా మంగళహారతులు	20-00
4. వసుంధర మంగళ హారతులు	25-00
5. సాభాగ్య దేవతా మంగళహారతులు	36-00
6. సర్వదేవతా భజనలు	36-00
7. చిట్టి పొట్టి పాటలు	10-00
8. జాతీయ గీతాలు	10-00
9. దేశభక్తి గీతాలు	36-00
10. పండుగలు-పుణ్యక్షేత్రాలు భక్తిగీతాలు	36-00
11. గొబ్బిళ్ళపాటలు,లాలిపాటలు,కోలాటపాటలు	36-00
12. అన్నమయ్య సంకీర్తనలు	99-00
13. పెళ్ళిపాటలు-స్త్రీలపాటలు	36-00
14. భక్తానంద భజనకీర్తనలు(ఓల్డ్‌సినిస్టెల్)	36-00
15. సర్వదేవతాభక్తిమణిమాల	36-00
16. బతుకమ్మ ఉయ్యాల పాటలు	36-00
17. అన్నమయ్య సంకీర్తనావిధి(1000కీర్తనలు)	270-00

11. హిట్స్ సాంగ్స్

1. ఘంటసాల భక్తిగీతాలు-భగవద్గీత	36-00
2. ఎస్.పి.బాలు భక్తిగీతాలు	36-00
3. ఘంటసాల సుమధురగీతాలు	99-00
4. పి. సుశీల సుమధురగీతాలు	99-00

5. ఎస్.పి. బాలు సుమధురగీతాలు	99-00
6. ఎస్.జానకి సుమధురగీతాలు	99-00
7. వేటూరి సుందరరామమూర్తిహిట్స్	99-00
8. సర్వదేవతా సినీభక్తిగీతాలు	99-00

12. స్త్రీలకు ఉపయుక్త పుస్తకములు

1. శ్రీకాంతామణి వంటలు (వెజ్)	63-00
2. శ్రీకాంతామణి వంటలు (నాన్ వెజ్)	63-00
3. శాకాహార వంటలు	30-00
4. మాంసాహారవంటలు	30-00
5. చిట్టిచిట్కాలు	30-00
6. అందానికి చిట్కాలు	30-00
7. పిల్లల పేర్లు (పెద్దది)	30-00
8. పిల్లల పేర్లు (చిన్నది)	10-00
9. లేటెస్ట్ ఎంబ్రాయిడరీ శాలీబోర్డర్స్	36-00
10. లేటెస్ట్ ఎంబ్రాయిడరీ డిజైన్స్	36-00
11. చిన్నారులకు చిరుతిళ్ళు	30-00
12. పసందైన ఫాస్ట్ ఫుడ్ వంటలు	30-00
13. వలావ్లు, ఫ్లైడ్ రైస్లు, వెరైటీరైస్లు	30-00
14. వేపుళ్ళు-ఇగుర్లు	30-00
15. బ్రేక్ ఫాస్ట్ వంటలు	30-00
16. పండుగలలో చేసుకొనే పిండివంటలు	30-00
17. మైక్రోవేవ్ వంటలు	99-00
18. సర్వదేవతాభక్తిమాల	36-00
19. పిల్లలపేర్లు (బాబు)	36-00
20. పిల్లలపేర్లు (పాప)	36-00
21. మోడ్రన్ మెహంది (గోరింటాకు డిజైన్స్)	36-00
22. మోడ్రన్ పిల్లలపేర్లు	99-00
23. నోరూరించే నాన్ వెజ్ వంటలు	99-00
24. మోడ్రన్ టైలరింగ్ (లేడీస్ & జంట్స్)	99-00

వివిధ రకాలు

ఎందరోమహానుభావులు	270-00
యోగాసనాలు	36-00
సూర్యనమస్కారములు	36-00
పొడుపు కథలు (చిన్నవి)	10-00

హిందీ-తెలుగు-స్వబోధిని	20-00
ఇంగ్లీషు-తెలుగు-స్వబోధిని	20-00
జనరల్ నాలెడ్జ్	20-00
నూరు ఎక్కాలు	10-00
1-100 టేబుల్ బుక్	10-00
1-100 టేబుల్ బుక్ (క్రాస్ సైజు)	4-50
శ్రీరామకోటి	27-00
శ్రీశివకోటి	27-00
మేజిక్	30-00
అంకెలతో గారడీ	30-00
హృదయస్పందన (కవితలు)	30-00
వాత్స్యయన కామసూత్రాలు	36-00
ఎ.పి.టూరిస్ట్ గైడు	36-00
ఇంద్రజాల రహస్యాలు	30-00
మహేంద్రజాల రహస్యాలు	30-00
శరీరభాష (బాడీ లాంగ్వేజ్)	99-00
క్రియాయోగం	36-00
ఆనందంగా జీవిద్దాం	99-00
హరిశ్చంద్ర నాటకం	50-00
వాత్సయనకామసూత్రాలు	99-00
పంచసాయకం	99-00
రతిరహస్యాలు	99-00
అనంగరంగం (కంభంపాటి స్వయంప్రకాష్)	99-00
శృంగారకేళి (కంభంపాటి స్వయంప్రకాష్)	99-00
గాయత్రీవిజ్ఞాన్	99-00
చింతామణి (నాటకం)	50-00
బాలనాగమ్మ	50-00
కాళహస్తి స్త్రీల వ్రతకథలు	36-00
కాళహస్తి రామాంజనేయ యుద్ధం(బదిరెడ్డి)	50-00
కాళహస్తి గోవింద నామాల భగవద్గీత	36-00
కాళహస్తి గృహవాస్తు చింతామణి	99-00
కాళహస్తి గృహవాస్తు మర్కాలు (భైండు)	63-00
రామరాయవాస్తుశాస్త్రం(ముద్దగడరామరావు)	90-00
ఎం.ఎస్.ఆర్.హనుమాన్ చాలీసా	10-00
ఎం.ఎస్.ఆర్.సుందరకాండ	80-00
బ్రహ్మంగారిజీవితచరిత్ర (జవంగుల)	125-00
శ్రీ ఆదిశంకరాచార్య దివ్యచరితామృతం	40-00

కాశీరామేశ్వర మజలీ కథలు	63-00
శ్రీలలితాసహస్రనామము(భాస్కరభాష్యం)	600-00
ప్రకృతిసిద్ధాంతములు-వేదవిజ్ఞానము-ఫలితజాతక సూత్రములు	595-00
ముదుండి విశ్వనాథరాజుగారి గ్రంథములు	
విశ్వకర్మ ప్రకాశము	80-00
ప్రాచీనవాస్తుశాస్త్రాలు-ఆధునికవాస్తుపరిశీలన	250-00
నారద సంహిత	150-00
వాస్తురాజవల్లభము-మూలానువాదము	60-00
మయమతము - వచనము	80-00
బృహత్సంహిత - వచనము	160-00
వాస్తువిజ్ఞానజ్యోతి
పురోహిత దర్శని (గోరసవీరభద్రాచార్య)
విశ్వకర్మవాస్తువిద్యారహస్యములు
వాస్తు విజ్ఞాన చంద్రిక
మహాదశా పారిజాతం
వాస్తు నారాయణీయం	120-00
యోగావళీఖండం	120-00
ముహూర్తసింధువు	150-00
సర్వార్థచంద్రిక (4భాగాలు)	1208-00
మీరే న్యూమరాలజిస్ట్ (డావూడ్)	370-00
నిర్ణయసింధు (2భాగాలు)	590-00
సాయి...	45-00
శ్రీ దుర్గానందలహరి	200-00
ఆరతిసాయిబాబా	11-00
ప్రతిష్ఠకల్పః(సాగి నరసింహమూర్తి)	500-00
తాజుద్దీన్ బాబా సచ్చరిత్ర	100-00

సుమారు 100 సం॥రాలునాటి ప్రాచీన ప్రతులు తిరిగి

ఈ క్రింది గ్రంథములు ప్రచురించబడినవి.

శ్రీరామ మంత్రానుష్ఠానము	300-00
శ్రీరామనవరాత్రోత్సవకల్పః	300-00
సీతారామ కథా సుధ అయోధ్యకాండ	200-00
సీతారామ కథా సుధ బాలకాండ	150-00
అరణ్యకాండ	100-00
శ్రాద్ధము ఎందుకు పెట్టాలి ? షోడశ సంస్కారములు	200-00
స్మార్త కాపర్ణి కారికలు	200-00
నవుంసక సంజీవనము, వైద్య శిరోమణి	200-00
విషవైద్య చింతామణి	200-00

హేమాద్రి సూరిణా ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయః	300-00
సర్వమూలికా గుణరత్నాకరం	300-00
ఆపస్తంబీయ ధర్మసూత్రాలు	300-00
సర్వశాంతి దర్పణం - అపర ప్రయోగ దర్పణం	200-00
గణకరంజని	200-00
సంతాన దీపిక	200-00
తిథినిర్ణయ కాణ్డః	250-00
ముహూర్త దర్పణం	200-00
జ్యోతిష శాస్త్ర రత్నము (శ్రీపతిజాతక పద్ధతి)	250-00
లఘుతాచకము	200-00
శ్రీ వైఖనస పైతృమేదిక ప్రయోగః	300-00
స్మృతి రత్నాకరము (ధర్మశాస్త్రం)	400-00
జాతకామృతతసారం	300-00
జాతక బోధిని	300-00
సంగీత విద్యాదర్పణం	300-00
సంగీత సర్వార్థసారసంగ్రహం	300-00
ముహూర్త మార్తాండం(చీకతాత్పర్యం)	450-00
జాతకరహస్యం	200-00
రాజమార్తాండం	200-00
ఆయుర్దాయదీపిక	200-00
వైద్యామృతం	200-00
అనుపానమంజరీ	200-00
నవగ్రహశాంతి విధానం-ఉదకశాంతి విధిః	200-00
చికిత్సరత్నము	200-00
స్వరచింతామణి	200-00
ద్వాదశలోహ భస్మవిధానం	200-00
దైవజ్ఞయశో విభూషణం	200-00
అనుపాన రత్నకరము	200-00
కాలామృతము	250-00
దైవజ్ఞకర్ణామృతము	300-00
రసేంద్ర చింతామణి	300-00
రసరత్న సముచ్చయం	300-00
వస్తుగుణరత్నాకరము	300-00
హోరానుభవదర్పణము	360-00
విశ్వకర్మ ప్రకాశిక వాస్తుశాస్త్రము	250-00
స్త్రీజన కల్పవల్లి	450-00
సంగీత సర్వార్థ సంగ్రహం	300-00
సంగీత సుధాసంగ్రహము	250-00
అర్క ప్రకాశము	200-00
సంగీత మార్తాండము	200-00
సంగీత ప్రథమబోధిని	200-00

వైద్యకల్పతరువు	200-00
రసప్రదీపిక	250-00
గణకానందము	250-00
శ్రీ లలితాసహస్రనామావళి:-వివరణాత్మక భావంతో	200-00
నవచండీ వేదోక్త శ్రీ దేవీ పూజాకల్పం	200-00
శ్రీ గాయత్రీ అనుష్ఠాన తత్వప్రకాశిక	360-00
సంగీతమార్తాండము	250-00
సారావళి	360-00
భేషజకల్పము	200-00
గురుశిష్య ఆయుర్వేద వైద్యచింతామణి	360-00
జాతకమణి	200-00
సర్వశకున ప్రకాశిక	200-00
యాజుష ప్రయోగ చంద్రిక	250-00
శిక్షావల్లీ-ఆనందవల్లీ-భృగువల్లీ	300-00
వసంతరాజ శకునము	250-00
తోట్టి వైద్యం	450-00
జ్యోతిష సిద్ధాంత సంగ్రహము (పంచాంగ గణితం)	300-00
సహస్ర యోగప్రకాశిక	300-00
శ్రీవిద్యారహస్యం	290-00
మహర్షుల చరిత్ర 1,3 300+300	
వేంకట సోమయాజీయం అను ధర్మశాస్త్రకాండము	250-00
శ్రీఆంజనేయం	216-00
రాశితుల్యవత్సర ఫలితం	200-00
నాడి జ్యోతిష విశ్లేషణ	400-00
రహస్యకుక్కుటశస్త్రం	300-00
స్త్రీ ధర్మరత్న బాండాగారము	200-00
శైవోత్సవరత్నాకరం	300-00
యాజుషప్రయోగ చింతామణి	300-00
సుస్వర ఋగ్వేద ప్రయోగదర్శిని	300-00
ఆయుర్వేద వైద్య సంగ్రహం	300-00
వశిష్ట సంహిత	360-00
హోమియోపతి గృహవైద్యం	200-00
వ్రతచూడామణి	300-00
వైశ్యధర్మప్రకాశిక	300-00
ఆలయ నిత్యార్చన పద్ధతి	200-00
స్త్రుతిముక్తాఫలం	300-00
ఆపస్తంబయల్లాజీయమ్	300-00
జ్యోతిషశాస్త్రసంగ్రహము	200-00
కర్మవిపాకాఖ్యయం	360-00
ముహూర్త రత్నావళి	250-00
సుదివిలోచనం	300-00
ఉత్తర కాలామృతం	200-00
సర్వవిషయ సర్వస్వసంగ్రహం	200-00

అరుదైన పాత పంచాంగములు, వ్రతకథలు,
పురాణములు, ఆరాధన గ్రంథములు,
సుప్రభాతములు, మహాత్మ్యములు, సహస్రనామములు,
పూజావిధానములు, స్తోత్రాలు, ప్రామాణిక గ్రంథములు,
కథలు, జ్యోతిష, వాస్తు, వైద్య, మంత్రశాస్త్రాది ఆధ్యాత్మిక
గ్రంథములకు

మోహన్ పబ్లికేషన్స్

ఆధ్యాత్మిక గ్రంథనిలయం

కోటగుమ్మం, అజంతా హోటల్ ఎదుట,
రాజమహేంద్రవరం.

www.mohanpublications.com

From :

☎ : 0883-246 25 65

MOHAN PUBLICATIONS

Fort Gate, Opp : Ajanta Hotel

Rajahmundry-533 101 (a.p.)

mohan
PUBLICATIONS

ఆధ్యాత్మిక గ్రంథనిలయం

ఉచిత Pdf బుక్స్ కై : - www.granthanidhi.blogspot.in

ఆధ్యాత్మిక, జ్యోతిష, వాస్తు, ఆయుర్వేద,
మంత్రశాస్త్రాది అనేక విషయాలు
తెలుసుకొండి... ఫ్రీబుక్స్
MOHAN PUBLICATIONS
పేజ్ లైక్ చేయండి.

granthanidhi
THE TREASURE OF PAGES
FIRST EVER TELUGU FREE E-BOOKS
DOWNLOADING WEB PORTAL
www.granthanidhi.com

Kinige.com

మా ఇ-బుక్స్ కినిగె ద్వారా కానుకగాలు
చేసుకొనే వచ్చును.

dailyhunt

మా ఇ-బుక్స్ డైలీహంట్ ద్వారా
అత్యధిక డిస్కంట్ ఆఫర్లతో లభించును.